

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

A
S. O. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 53
SOCIALDEPARTEMENTET

STATISTISKA UNDERSÖKNINGAR
KRING
BEFOLKNINGSFRÅGAN

UTFÖRDA AV
1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING

STOCKHOLM
1945

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. **Ju.**
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. Norstedt. 68 s. **K.**
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapsjämsstöring inkallad personal. Heggström. 74 s. **Fö.**
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. **S.**
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. **E.**
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningsordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Heggström. 150 s. **H.**
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. **K.**
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenättens järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. **K.**
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. **Jo.**
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. Marcus. 153 s. **S.**
11. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 8. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Betänkande med förslag till vissa åtgärder i syfte att under depression stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror m. m. Marcus. 153 s. **Fi.**
12. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. viij, 360 s. **Fi.**
13. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 83 s. **Fi.**
14. Socialpolitikens ekonomiska verkningar. Frågeställningar och riktlinjer. Av C. Welinder, Beckman. 113 s. **S.**
15. Stadsplanerutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. V. Petterson. 660 s. **Ju.**
16. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. Heggström. 210 s. **E.**
17. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. Idun. 484 s. **Fo.**
18. Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. Norstedt. 21 s. **K.**
19. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. För kommuner med bygdebrandförsvaret och skogsbrandförsvaret samordnade. Norstedt. 21 s. **K.**
20. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 2. För kommuner, i vilka skogsbrandförsvaret ordnats för sig. Norstedt. 22 s. **K.**
21. Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. Katalog- o. Tidskriftstryck. 142 s. **Fö.**
22. Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. Heggström. 372 s. **Ju.**
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning angående folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. Beckman. 108 s. **S.**
24. Betänkande angående grundpenningväsendet. Marcus. 64 s. **H.**
25. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Heggström. 83 s. **E.**
26. Kommitténs för partiellt arbetaföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. Av Hj. Cederström. Idun. xx 296 s. 4 pl. **S.**
27. 1944 års uppöbdsberedningens betänkande med förslag till omläggning av uppöbdsförfarandet. Marcus. 589 s. **Fi.**
28. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. Norstedt. 86 s. **Ju.**
29. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. Norstedt. 26 s. **Ju.**
30. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 9. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Betänkande angående den svenska handelspolitiken efter kriget m. m. Marcus. 124 s. **Fi.**
31. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 10. Sysselsättningsundersökningar. Marcus. 224 s. **Fi.**
32. Betänkande angående dyrtorsgrupperingen. Heggström. 400 s. **Fi.**
33. Betänkande angående yrkesutbildningen i Norrland. Sv. Tryckeri AB. 301 s. **Jo.**
34. Betänkande med förslag angående kommissionärsväsendet vid statens förvaltningsmyndigheter m. m. V. Petterson. 160 s. **S.**
35. 1944 års skattesakkunniga. 1. Betänkande med förslag angående vissa spörsmål på den allmänna kommunalbeskattningsområde. V. Petterson. 231 s. **Fi.**
36. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 11. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Betänkande angående vissa arbetsmarknadstrågor m. m. Marcus. 91 s. **Fi.**
37. Betänkande angående revision av kommunala fondbildningsslagen m. m. Heggström. 80 s. **Fi.**
38. Kommunindelningsskommittén. 2. Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Heggström. 342 s. **S.**
39. Kommunindelningsskommittén. 3. Bilagor till kommunindelningsskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Heggström. 124 s. **S.**
40. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 8. Slutbetänkande med utredning om silikatkemisk forskning och läderforskning m. m. Heggström. 94 s. **H.**
41. 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 3. Utredning om reumatikervårdens utbyggande och vidtagande i övrigt i åtgärder för de reumatiska sjukdomarnas bekämpande. Idun. 194 s. **S.**
42. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 12. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Betänkande angående övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Marcus. 175 s. **Fi.**
43. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. Bilaga 5. Skolungdomens vägledning till utbildning och yrke. Av E. Neymark. Idun. 277 s. **E.**
44. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. Bilaga 4. Lärjungurvalet till studielinjer med den nuvarande realskolans mål. Av E. Dahr. Idun. 123 s. **K.**
45. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 5. Skolans betygssättning. Idun. 89 s. **E.**
46. Socialvårdskommitténs betänkande. 11. Utredning och förslag angående revision av lagen om folkpensionering. V. Petterson. 312 s. **S.**
47. Betänkande om skolmåtiderna. Beckman. 322 s., 1 bil. **S.**
48. Naturvetenskapliga forskningskommittén. 1. Den naturvetenskapliga forskningens behov av personal, anslag och lokaler. Förslag om inrättande av ett naturvetenskapligt forskningsråd. Beckman. 243 s. **E.**
49. Betänkande med förslag till förordning om vissa investeringsfonder m. m. Marcus. 129 s. **Fi.**
50. Betänkande om föblösningsvården. Beckman. 186 s. **S.**
51. Betänkande om akademikernas amoreringsproblem. Beckman. 67 s. **S.**
52. Betänkande med förslag angående reglering av den territoriella församlingsindelningen i Göteborg. Elander. Göteborg. 107 s., 2 kartor. **E.**
53. Statistiska undersökningar kring befolkningsfrågan. Beckman. 419 s. **S.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgavs utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 53
SOCIALDEPARTEMENTET

STATISTISKA UNDERSÖKNINGAR

KRING

BEFOLKNINGSFRÅGAN

UTFÖRDA AV

1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING

STOCKHOLM 1945
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[78 45]

STATISTISKA CENTRALBYRÅEN
SVEA 1914

STATISTISKA CENTRALBYRÅEN

KÖPENHAGEN

BEFOLKNINGSRÄGÅNGEN

1914

STATISTISKA CENTRALBYRÅEN

STATISTISKA CENTRALBYRÅEN

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Socialdepartementet.

I enlighet med sina direktiv har 1941 års befolkningsutredning i olika sammanhang sökt belysa befolkningsutvecklingen i vårt land och de faktorer, som kunna tänkas påverka densamma. Sålunda ha på utredningens uppdrag landets ledande befolkningsstatistiska experter utfört en serie befolkningsstatistiska undersökningar, vilka i betydande utsträckning varit vägledande för utredningen i dess arbete. Då det förefaller befolkningsutredningen vara av värde, att resultaten av de nu nämnda undersökningarna göras tillgängliga för allmänheten, ha de samlats i föreliggande betänkande, vilket utredningen härmed vördsamt ber att få överlämna.

Stockholm den 3 december 1945.

TAGE ERLANDER

CURT GYLLENSWÄRD

ALF JOHANSSON

STEN WAHLUND

/ Göran Tegner

Herrn Staatsrat Dr. v. ...

I erlaube mir ...

Respektvoll ...

FAHR ...

CURT ...

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Socialdepartementet</i>	3
I. <i>Befolkningsförhållandena i Sverige. Av professor Carl-Erik Quensel</i>	15
1. Kort översikt över befolkningsutvecklingen i Sverige.....	17
2. Befolkningens sammansättning och förändringar däri	19
a) Befolkningens sammansättning efter ålder	19
b) Befolkningens sammansättning efter kön.....	23
c) Befolkningens sammansättning efter civilstånd	24
3. Regionala olikheter i befolkningens tillväxt och sammansättning ..	26
4. Befolkningens förändringar: Dödligheten	29
5. Befolkningens förändringar: Giftermålsfrekvensen	32
6. Befolkningens förändringar: Fruktsamheten.....	37
7. Befolkningsutvecklingen i Sverige under de senaste åren	43
8. Den kommande utvecklingen och befolkningspolitiska mål.....	48
II. <i>De regionala olikheterna i och utvecklingen av äktenskaps- och födelsefrekvensen i Sverige under tiden 1920—1944. Av professor Sten Wahlund</i> 53	
1. Materialets omfattning och bearbetning	55
2. Antalet födda och den naturliga folkökningen.....	57
3. Allmänna födelsetalet	58
4. Antalet kvinnor inom olika åldersgrupper	65
5. Bruttoreproduktionstalet.....	68
6. Äktenskaplig och utomäktenskaplig fruktsamhet.....	72
7. Giftermålsintensiteten	83
8. Den äktenskapliga fruktsamheten åldersvis	88
9. Fruktsamhetsutvecklingen i de olika städerna och landsbygdens riksområden	96
10. Allmän sammanfattande översikt.....	114
III. <i>Den äktenskapliga fruktsamheten under senare år. Av docent Hannes Hyrenius</i>	125
IV. <i>Flykten från landsbygden och dess samband med nativitetsnedgången. Av professor Carl-Erik Quensel</i>	147
V. <i>Befolkningsrörelsens beroende av konjunkturerna under tiden efter 1920. Av docent Hannes Hyrenius</i>	167
1. Frågeställning.....	169
2. De analyserade talserierna	170
3. Använda beräkningsmetoder	178
4. Giftermålsfrekvensens variation med konjunkturerna under mellankrigsperioden	183
5. Födelsetalets variation med konjunkturerna under mellankrigsperioden	190

	Sid.
6. Giftermålsfrekvensens och nativitetens beroende av konjunkturerna under de senaste åren	194
7. Sammanfattning	200
VI. <i>Befolkningspolitiska målsättningar. Beräkningar rörande den önskvärda storleken av det framtida födelsetalet. Av docent Hannes Hyrenius</i>	
Alt. 1. Totala folkmängden konstant	208
» 2. Folkmängden i åldrarna 20—65 år konstant.....	210
» 3. Folkmängden i åldrarna 20—65 år sakta växande	211
» 4. Folkmängden kvinnor i åldrarna 20—45 år konstant	212
» 5. Folkmängden män i åldrarna 20—45 år konstant	212
» 6. Antalet manliga yrkesutövare konstant.....	213
» 7. Den totala försörjningsbördan tenderar mot konstans	214
» 8. Ålderdomsförsörjningsbördan tenderar mot konstans	215
Slutresultat.....	216
Sammanfattning	221
VII. <i>Om befolkningsprognoser med särskild hänsyn till äktenskapsfrekvens, familjebildning och erforderlig familjestorlek. Av professor Carl-Erik Quensel..</i>	
1. En framskrivning av befolkningen efter kön och ålder.....	226
2. En framskrivning av befolkningen efter ålder och civilstånd	226
3. En framskrivning av de bestående äktenskapen fördelade efter duration eller kalenderår för vigseln	230
4. Beräkning av familjestorleken i äktenskapen vid förutsatt födelsefrekvens.....	232
5. Fördelningen av de bestående äktenskapen efter antalet minderåriga barn.....	236
6. Sammanfattning.....	239
VIII. <i>Befolkningsprognoser under senare år. En översikt sammanställd av docent Hannes Hyrenius</i>	
I. Offentliggjorda prognoser avseende hela rikets befolkning	243
II. Prognoser avseende särskilda befolkningsgrupper	251
III. Regionala och lokala prognoser	255
IV. Befolkningsstatistiska uppsatser och artiklar.....	261
IX. <i>En representativundersökning på 1940 års folkräkningsmaterial. Av professor Carl-Erik Quensel och byråchef Ivar Uhnбом</i>	
I. Familj och hushåll	265
1. Undersökningens tillkomst och syfte	265
2. Urvalet av den i undersökningen ingående befolkningen	266
3. Bearbetningen av uppgifterna	267
4. Undersökningens representativitet	272
5. Familjernas antal och de enskilda personernas ställning i familjen	276
6. Familjernas sammansättning och storlek	280
7. Förekomsten av föräldrar till familjeföreståndarna	291
8. De minderåriga barnen efter familjetyp.....	295

	Sid.
9. De födda efter ordningsnummer och fruktsamhetens storlek	299
10. Andra hushållsmedlemmar i familjehushållen	303
11. Personer ingående i »övriga hushåll»	306
II. Inkomst och försörjningsbörda	310
1. Inkomstens storlek och inkomstfördelningen bland befolkningen....	310
2. Familjeställning och inkomstfördelning	314
3. Familjerna efter storlek och inkomstförhållanden	318
4. Ålder, försörjningsbörda och inkomst	333
<i>Bilaga 1.</i> Flykten från landsbygden häradsvis. Åren 1931—1935 och 1936—1940	341
» 2. Instruktion angående bearbetningen av materialet vid representativundersökningen på 1940 års folkräkning.....	351
» 3. Råtabeller belysande inkomstförhållanden i representativundersökningen på 1940 års folkräkningsmaterial	359
» 4. Antalet familjer med minst ett, minst två och minst tre barn fördelade efter inkomstens storlek år 1940.....	399
Sammanfattningar på engelska (Summaries)	405

TABELLER.

Sid.

I. *Befolkningsförhållandena i Sverige:*

Tab. 1.	Befolkningens relativa fördelning på tre större åldersgrupper 1750—1940	20
» 2.	Relativa antalet ogifta i ‰ i skilda åldrar 1870—1940	24
» 3.	Antal barnaföderskor per 1 000 gifta kvinnor i åldern 15—45 år i olika kommuntyper åren 1930—1931, 1935—1936 och 1940—1941	42
» 4.	De föddas fördelning efter ordningsnummer	47

II. *De regionala olikheterna i och utvecklingen av äktenskaps- och födelsefrekvensen i Sverige under tiden 1920—1944:*

Tab. 1.	Översikt av folkmängdens förändringar (på 1 000 av medelfolkmängden) i Sverige åren 1920—1943	58
» 2.	Allmänna födelsetal för riksområden och kommuntyper årsvis 1920—1943 och kvartalsvis 1 januari 1937—30 juni 1944	60
» 3.	Antalet kvinnor, fördelat på större åldersgrupper, i hela riket vid slutet av åren 1919—1941	66
» 4.	Procentuella antalet kvinnor i vissa åldrar i hela riket vid slutet av åren 1919—1941 samt allmänna fruktsamhetstalet samma år	67
» 5.	Bruttoreproduktionstal för hela riket, landsbygdsriksområdena samt de nio största städerna åren 1924—1943/44	69
» 6.	Ordningsföljden mellan de större städernas bruttoreproduktionstal åren 1924, 1934 och 1943/44	70
» 7.	Bruttoreproduktionstalet åren 1939 och 1943/44 i procent av motsvarande tal åren 1934 respektive 1939 (Indextal)	71
» 8.	Allmänna giftermålstalet för riksområden och kommuntyper årsvis 1920—1943 och kvartalsvis 1 januari 1937—30 juni 1944	73
» 9.	Antal levande födda barn inom äktenskap per 1 000 gifta kvinnor i åldern 15—50 år (»äkta fruktsamhetstalet») i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1920—1943/44	78
» 10.	Antal levande födda barn utom äktenskap per 1 000 ogifta och förut gifta kvinnor i åldern 15—50 år (»utomäktenskapliga fruktsamhetstalet») i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1920—1943/44	79
» 11.	Ordningsföljden mellan de större städernas äkta fruktsamhetstal åren 1921, 1933—1935 och 1943/44	80
» 12.	Äkta fruktsamhetstalet åren 1939 och 1943/44 i procent av motsvarande tal åren 1934 respektive 1939 (Indextal)	81
» 13.	Antal gifta barnaföderskor (i äktenskap med minst ett års duration) per 1 000 av samtliga gifta kvinnor i åldern 15—50 år i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44	82
» 14a.	Antalet i första gifftet inträdda kvinnor i åldern 20—25 år på 1 000 ogifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44	84

Tab. 14 b.	Antalet i första giftet inträdda kvinnor i åldern 25—30 år på 1 000 ogifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.....	85
» 14 c.	Antalet i första giftet inträdda kvinnor i åldern 30—40 år på 1 000 ogifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.....	86
» 15 a.	Antalet barnaföderskor i åldern 20—25 år på 1 000 gifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44	89
» 15 b.	Antalet barnaföderskor i åldern 25—30 år på 1 000 gifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44	90
» 15 c.	Antalet barnaföderskor i åldern 30—40 år på 1 000 gifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.....	91
» 16.	Antalet nedkomster per 1 000 gifta kvinnor i olika äktenskapliga varaktighetsgrupper i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket vissa år	92
 <i>III. Den äktenskapliga fruktsamheten under senare år:</i>		
Tab.	1. Observerade äktenskapliga nedkomststal samt kapacitets- och indextal för hela rikets befolkning 1930—1943	130
»	2. Observerade äktenskapliga födelsetal samt kapacitets- och indextal för olika kommuntyper 1930—1931, 1935—1936 och 1940—1941	132
»	3. Äktenskapliga fruktsamhetsindextal för olika läns landsbygd och städer 1928—1933 och 1940—1941	134
»	4. Äktenskapliga fruktsamhetsindextal för hela rikets landsbygd och städer åren 1936—1941	139
»	5. Procentuella förändringar av den äktenskapliga fruktsamheten inom de olika länens landsbygd 1938—1943	140
»	6. Procentuella förändringar av den äktenskapliga fruktsamheten inom de olika länens städer jämte vissa enskilda större städer 1938—1943	141
 <i>IV. Flykten från landsbygden och dess samband med nativitetsnedgången:</i>		
Tab.	1. Häraderna fördelade efter utflyttningsöverskotten i de yngre medelåldrarna och efter procent jordbruksbefolkning	157
»	2. Häraderna fördelade efter åldersrelation och utflyttnings storlek under åren 1936—1940	158
»	3. Medeltalet av utflyttningsöverskottet i procent åren 1931—1940 i Sveriges häradar, fördelade efter värdet på åldersrelationen	158
»	4. Sambandet mellan åldersrelation och utflyttningen i häraderna åren 1936—1940 länsvis	160
»	5. Sambandet mellan åldersrelation och utflyttningen i olika grupper av häraderna efter område och procent av jordbruksbefolkning	162
 <i>V. Befolkningsrörelsens beroende av konjunkturerna under tiden efter 1920:</i>		
Tab.	1. Giftermålstal 1921—1943	172
»	2. Födelsetal och fruktsamhetstal 1921—1943	173

	Sid.
Tab. 3. Ekonomiska tidsserier 1921—1943	175
» 4. Standardvariationer hos giftermålstal 1922—1943	181
» 5. Standardvariationer hos födelsetal och fruktsamhetstal 1922—1943	181
» 6. Standardvariationer hos ekonomiska tidsserier 1922— 1943	182
» 7. Konjunkturbarometer 1922—1943	182
» 8. Antal giftermål under olika månader 1939—1944	195
» 9. Antal levande födda under olika månader 1939—1944	195
» 10. Födelsetalets variationskvoter för olika månader 1939— 1944	197
 <i>VI. Befolkningspolitiska målsättningar:</i>	
Tab. 1. Födelsetal och fruktsamhetstal under olika alternativ rörande folkmängdsutvecklingen	209
» 2. Folkmängd och försörjningsbördor i framtiden enligt den antagna nativitetsutvecklingen	217
 <i>VII. Om befolkningsprognoser med särskild hänsyn till äktenskapsfrekvens, famil- jebildning och erforderlig familjestorlek:</i>	
Tab. 1. Framskrivnen manlig folkmängd åren 1945—1965	226
» 2. Framskrivnen manlig ogift folkmängd åren 1945—1965 ..	228
» 3. Beräknat antal bestående äktenskap fördelade efter tid för äktenskapets ingående åren 1940—1965	231
» 4 a. Medelbarnantalet i de bestående äktenskapen enligt 1935— 1936 års folkräkning. Fruktsamheten efter äktenskapets duration 1936—1940. Antagen fruktsamhet åren 1941— 1965 samt beräknat antal barn i äktenskapen åren 1940 och 1965	234
» 4 b. Beräknat medelbarnantal i bestående äktenskap av olika duration åren 1940—1965	234
» 5. Relativ fördelning (i procent) av de bestående äktenskapen efter antal minderåriga barn	237
 <i>IX. En representativundersökning på 1940 års folkräkningsmaterial:</i>	
<i>I. Familj och hushåll.</i>	
Tab. 1. Den i undersökningen medtagna befolkningen länsvis ..	273
» 2. Den i undersökningen medtagna befolkningen efter civil- stånd	274
» 3. Den i undersökningen medtagna befolkningen efter ålder och kön	275
» 4. Befolkningen efter hushåll och ställning i hushållet ..	276
» 5. Befolkningen efter hushåll och ställning däri i kombi- nation med kön och ålder. Relativa tal per tusen av antalet män och kvinnor i motsvarande ålder	278
» 6. Antal familjer efter familjetyp och efter familjeförestån- darens kön och civilstånd	280
» 7. De bestående äktenskapen efter antal hemmavarande barn och antal minderåriga barn	282
» 8. Bestående äktenskap fördelade efter mannens ålder och barnantal	284
» 9. Bestående äktenskap fördelade efter hustruns ålder och barnantal	285

	Sid.
Tab. 10. »Övriga familjer» efter familjeföreståndarens kön och civilstånd och antalet hemmavarande barn.....	286
» 11. »Övriga familjer» efter familjeföreståndarens kön och civilstånd och antalet minderåriga barn	287
» 12. »Övriga familjer» fördelade efter antal hemmavarande barn och antal minderåriga barn	288
» 13. Familjeföreståndarna inom »övriga familjer» fördelade efter ålder, kön och civilstånd samt efter antalet minderåriga barn.....	288
» 14. Bestående äktenskap i olika befolkningsgrupper fördelade efter antal hemmavarande och antal minderåriga barn	289
» 15. De bestående äktenskapen i olika befolkningsgrupper fördelade efter familjeföreståndarens ålder och antal hemmavarande barn	290
» 16. De bestående äktenskapen i olika befolkningsgrupper fördelade efter familjeföreståndarens ålder och antal minderåriga barn.....	291
» 17. Familjer, vari ingå föräldrar till familjeföreståndaren ..	292
» 18. Familjer med föräldrar till familjeföreståndaren, fördelade efter antal hemmavarande och antal minderåriga barn	293
» 19. Bestående äktenskap, där i hushållet ingå föräldrar till familjeföreståndaren, fördelade efter familjeföreståndarens ålder och medelbarnantalet i olika grupper.....	294
» 20. Barnen fördelade efter ålder och familjetyp	295
» 21. Barnen i bestående äktenskap fördelade efter ålder och antal barn i familjen	297
» 22. Barn, tillhörande »övriga familjer» efter ålder och antal barn i familjen.....	298
» 23. »Med barn jämställda» efter ålder, familjetyp och antal barn i familjen.....	298
» 24. Antalet under år 1940 födda barn efter familjetyp och antalet barn i familjen	300
» 25. År 1940 födda barn, tillhörande samboende gifta föräldrar, fördelade efter ordningsnummer samt moderns ålder	301
» 26. Fruktsamheten i bestående äktenskap efter moderns ålder och antal förutvarande barn i äktenskapet	302
» 27. Fruktsamheten i olika befolkningsgrupper efter antal förutvarande barn i äktenskapet	302
» 28. Släktingar, hembiträden och övriga hushållsmedlemmar efter kön och ålder	303
» 29. Släktingar, hembiträden och övriga hushållsmedlemmar efter kön och familjetyp	
a) absoluta tal	304
b) per 1 000 familjer.....	304
» 30. Hembiträden fördelade efter familjetyp och antal minderåriga barn i familjen.....	306
» 31. I övriga hushåll levande personer efter hushållstyp, kön och ålder	307
» 32. Övriga personhushåll fördelade efter hushållets storlek	308
» 33. I övriga personhushåll boende personer efter hushållets storlek, befolkningsgrupp och kön.....	309

II. Inkomst och försörjningsbörda.

Tab. 1.	Inkomst och förmögenhet i relation till varandra enligt 1935/1936 års folkräkning.....	311
» 2.	Den i representativundersökningen medtagna befolkningen, fördelad efter inkomstens storlek.....	313
» 3.	Befolkningen fördelad efter inkomst och efter familjeställning	
	a) Totalbefolkningen	315
	b) Jordbruksbefolkning.....	315
	c) Övrig landsbygdsbefolkning	315
	d) Stadsbefolkning	316
» 4.	Relativa antalet personer utan inkomst och medianinkomsten för inkomsttagare i olika grupper efter familjeställning.....	317
» 5.	De bestående äktenskapen efter makarnas inkomstförhållanden	
	Absoluta tal	318
	Per 1 000 äktenskap	318
» 6.	De bestående äktenskapen efter antal hemmavarande barn och antal personer med inkomst	320
» 7.	De bestående äktenskapen efter antal hemmavarande minderåriga barn och antal personer med inkomst	321
» 8.	Antalet barnlösa äktenskap, antalet fåbarnsfamiljer samt medelbarnantalet i olika grupper av äktenskap efter inkomstförhållanden	322
» 9.	Antalet barnlösa äktenskap och medelbarnantalet minderåriga i de tre olika befolkningsgrupperna i olika grupper av äktenskap efter makarnas inkomstförhållanden	322
» 10.	Barnen fördelade efter föräldrarnas inkomstförhållanden samt antalet barn med inkomst.....	323
» 11.	De bestående äktenskapen fördelade efter antal minderåriga barn samt makarnas och de minderåriga barnens sammanlagda inkomst	
	a) jordbruksbefolkning	324
	b) övrig landsbygdsbefolkning.....	324
	c) stadsbefolkning	325
» 12.	Antal bestående äktenskap utan inkomst i procent samt medianvärdet av familjeinkomsten efter antalet minderåriga barn i familjen	326
» 13.	Procentantalet äktenskap utan minderåriga barn samt medelantalet minderåriga barn per äktenskap i olika inkomstklasser	326
» 14.	Bestående äktenskap fördelade efter antalet hemmavarande barn samt makarnas och barnens sammanlagda inkomst.....	327
» 15.	Övriga familjer efter familjeföreståndarens kön och inkomstförhållanden	329
» 16.	Övriga familjer efter familjestorlek och antal familjemedlemmar med inkomst	329
» 17.	Övriga familjer efter antalet minderåriga barn och antal minderåriga barn med inkomst	330
» 18.	Antalet barn med eller utan inkomst i övriga familjer	330

	Sid.
Tab. 19. Övriga familjer fördelade efter familjeföreståndarens kön, antal minderåriga barn och familjeinkomst.....	331
» 20. Antalet övriga familjer utan inkomst i % samt medianvärdet av familjeinkomsten för olika antal minderåriga barn i familjen.....	332
» 21. I representativundersökningen medtagen befolkning fördelad efter inkomst, kön och ålder.....	334
» 22. Den i representativundersökningen medtagna befolkningens efter inkomst, kön, ålder i kombination med civilstånd eller försörjningsskyldighet.....	335
» 23. Procentantalet personer utan taxerat belopp efter ålder, kön och civilstånd.....	336
» 24. Medianinkomsten för personer med inkomst efter ålder, kön och civilstånd.....	336
» 25. Relativa antalet familjer utan inkomst (i %) efter mannens ålder och antalet minderåriga barn i familjen....	339
» 26. Medianinkomster i familjer med inkomst efter mannens ålder och antalet minderåriga barn i familjen.....	339

Förteckning över tabellerna i bilaga 3	361
--	-----

DIAGRAM OCH FIGURER.

I. *Befolkningsförhållandena i Sverige.*

»Ålderspyramid» för 1910	22
»Ålderspyramid» för 1940	22
Födelseetalen för hela riket och dess städer 1940—1944	46

II. *De regionala olikheterna i och utvecklingen av äktenskaps- och födelsefrekvensen i Sverige under tiden 1920—1944.*

Bruttoreproduktionstalet, giftermålsfrekvensen, äkta fruktsamhetstal (åldersgrupper) samt äkta fruktsamhetstal (durationsklasser) för	
Hela riket	97
Stockholm	98
Göteborg	100
Malmö	101
Norrköping	102
Hälsingborg.....	103
Örebro	104
Borås	105
Eskilstuna	106
Gävle	107
Mälardalskapen (riksområde I)	108
Östra Götaland (riksområde II)	110
Skåne, Halland och Blekinge (riksområde III)	111
Vänerlandskapen (riksområde IV)	112
Norrland och Dalarna (riksområde V).....	113
Allmänna födelsestalet för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	115
Bruttoreproduktionstalet för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	116

	Sid.
Giftermålsfrekvensen för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	117
Totala äkta fruktsamhetstalet för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket.....	118
Äkta fruktsamhetstal (åldersklassen 20—25 år) för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	119
Äkta fruktsamhetstal (åldersklassen 25—30 år) för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	120
Äkta fruktsamhetstal (åldersklassen 30—40 år) för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	121
Äkta fruktsamhetstal (durationsklasser 1—5 år) för samtliga 9 städer, riksområdena samt hela riket	122
 <i>III. Den äktenskapliga fruktsamheten under senare år.</i>	
Kartogram över den äktenskapliga fruktsamheten på landsbygden 1928—1933	136
Kartogram över den äktenskapliga fruktsamheten på landsbygden 1940—1941	137
 <i>IV. Flykten från landsbygden och dess samband med nativitetsnedgången.</i>	
Diagram I a—f.....	152
Kartogram över utflyttningen häradsvis i de yngre mellanåldrarna åren 1936—1940	164
 <i>V. Befolkningsrörelsens beroende av konjunkturerna under tiden efter 1920.</i>	
Antalet födelser och giftermål i Sverige åren 1921—1943.....	171
Relativa giftermålstal 1921—1943.....	172
Relativa födelsetal 1921—1943	173
Äktenskapliga fruktsamhetstal 1924—1941	174
Ekonomiska tidsserier 1921—1943 (A)	176
Ekonomiska tidsserier 1921—1943 (B)	177
Standardvariationer hos giftermålstal 1922—1943	183
Standardvariationer hos födelsetal 1922—1943	184
Standardvariationer hos äktenskapliga fruktsamhetstal 1925—1941	185
Standardvariationer hos ekonomiska tidsserier 1922—1943	186
Svensk konjunkturbarometer 1922—1943	187
Födelsetalets variationer i Sverige åren 1939—1944	198

BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDENA I SVERIGE

En analys.

På uppdrag av befolkningsutredningen utförd av

Professor *Carl-Erik Quensel.*

BEFOLKNINGSFÖRHÄLLANDENA I SVENSKA

ÅR 1900

Utgitt af Statistiska Centralbyråns förlagskontor

Professors Gustaf W. Lundberg

KAPITEL 1.

Kort översikt av befolkningsutvecklingen i Sverige.

Enligt senaste folkräkning avseende folkmängden den 31 december 1940 uppgick Sveriges befolkning till 6 371 000 personer. Tio år tidigare var folkmängdssiffran 6 142 000, och tillväxten under decenniet 1931—1940 har sålunda varit 229 000, d. v. s. något mer än 20 000 per år eller per tusen av folkmängden 3,7 ‰. Det är emellertid den lägsta tillväxtsiffran, som observerats under de senaste hundra åren, såväl i absolut antal, som i proportion till folkmängdens storlek. Och detta trots att under sist förflutna decennium 1931—1940 Sverige för första gången uppvisar invandringsöverskott, medan antalet utvandrade förut avsevärt överskridit antalet invandrade personer. Av befolkningstillväxten utgjordes nämligen endast 174 000 av den naturliga folkökningen d. v. s. födelsernas överskott jämfört med dödsfallen. Aldrig tillförne under Sveriges mer än hundraåriga fredsperiod har en så låg siffra för den naturliga folkökningen kunnat konstateras.

Befolkningstillväxten har under skilda perioder gestaltat sig olika. Storleken av och förändringarna i den svenska befolkningen kunna i detalj följas sedan snart tvåhundra år tillbaka, eller från 1749. För tidigare år är kunskapen betydligt mindre och mera osäker.

De första tillgängliga något så när säkra sifferuppgifterna angiva år 1750 en totalfolkmängd av ungefär 1 800 000. På närmare tvåhundra år har folkmängden vuxit till 350 % av den ursprungliga storleken, men tillväxten har av skilda orsaker icke varit likformig.

Här må endast följande historik över befolkningsökningen framläggas.

Från 1750 till 1810 var den årliga tillväxten obetydlig och folkmängden steg med endast en tredjedel från 1 800 000 till 2 400 000. Men följande sextioårsperiod 1811—1870 sker en kraftig folkökning och folkmängden stiger med närmare 75 % till omkring 4 170 000 och detta innebär en befolkningstillväxt av något mer än 9 ‰ årligen. Under nästa sextioårsperiod 1871—1930 reduceras tillväxthastigheten relativt till folkmängden om än icke i absoluta tal och folkmängden ökar med icke fullt 50 % till 6 142 000. Uträknat per år och per tusen av folkmängden är den genomsnittliga tillväxtsiffran 1871—1930 6,5 ‰, medan den under senaste tioårsperiod 1931—1940 var 3,7 ‰.

De tydliga skillnaderna i folkmängdens tillväxt äro resultatet av flera olika omständigheter och var och en av de tre nämnda sextioårsperioderna äro i sitt slag typiska för olika befolkningsförhållanden, särskilt beträffande födelsernas och dödsfallens antal.

Perioden 1750—1810 karakteriseras av en hög nativitet och ävenledes av en hög dödlighet, så att födelseöverskottet blir tämligen lågt. Födelseöverskottet företer dessutom avsevärda växlingar år från år särskilt på grund av kraftiga fluktuationer i dödligheten. Födelsefrekvensen är av storleksordningen 30—35 per tusen av folkmängden, medan dödligheten huvudsakligen

varierar mellan 25 och 30 ‰. Folkökningen är därför i genomsnitt 5 ‰. Dock märkas vissa år mycket högre dödstal. År 1773 är dödstalet över 50 ‰, d. v. s. var tjugonde av befolkningen avled under det året.

Såsom förhållandena varit under åren 1751—1810 ha de troligen varit tidigare. En ofta nämnd uppskattning av Sveriges folkmängd för år 1570 anger siffran 900 000. Fördubblingen av folkmängden från 1570 till 1750 innebär en folkökning av ungefär 3 ‰ årligen.

Man möter här bilden av en befolkning levande under relativt primitiva omständigheter. Födelseerna hålla sig vid ett förhållandevis stort antal per tusen av folkmängden, som man nuförtiden endast möter hos folk på en ekonomiskt och socialt sett låg nivå. Dödligheten är också stor. Hygien och läkekonst hava ingen vidare spridning, och epidemier och hungersnöd kräva relativt ofta en avsevärd tribut av befolkningen, varjämte krigen ävenledes inverka.

Efter år 1810 sker folkökningen i snabbare tempo men detta icke som en följd av ökade födelsetal utan till följd av en allt starkare minskning av dödligheten. Medan födelsetalet håller sig konstant något mer än 30 ‰ årligen, går dödstalet ner från 25 ‰ till obetydligt över 20 ‰, varigenom nativitetsöverskottet stiger till det dubbla jämfört med tidigare. Mot slutet av sextioårsperioden inverkar en ny faktor på befolkningstillväxten, som senare blir av allt större betydelse, nämligen utvandringen.

Den fredsperiod, som snart efter 1810 inträder och som karakteriseras av ett så småningom ökat välstånd, gör sig gällande i befolkningsrörelsen främst på dödlighetens område, medan däremot födelsetalen stå kvar på sin höga nivå oberörda av förändringarna i samhällslivet.

Under den tredje sextioårsperioden 1871—1930 bliva förhållandena mera komplicerade och sammansatta. Folkökningen uppnår numera blott undantagsvis samma toppsiffra, som noterades under de närmast föregående årtiondena. Det är härvidlag tvenne omständigheter, som skilja denna period från den föregående, nämligen utvandringen under periodens första del och den särskilt under senare delen kraftiga nativitetsnedgången.

Nedgången i dödstalet, som varit så markant under den förra perioden, fortsätter även efter 1870 och i detta århundrade till att börja med i samma takt som förut, ja än kraftigare, från 20 ‰ till 12 ‰, men en avmattning inträder och stillastående börjar att skönjas under de senaste decennierna.

Den långsammare befolkningstillväxten sker sålunda trots den ytterligare reducerade dödligheten och är ett resultat dels av den under några årtionden särskilt 1881—1910 kraftiga utvandringen, tidtals 5 ‰ eller mera årligen, dels och senare framförallt av den nativitetsminskning, som om än svagt kan skönjas redan omkring 1871—1880, men som först efter 1910 framträder särskilt tydlig och som fullständigt omgestaltar den svenska befolkningsutvecklingen.

Medan omkring 1870 födelsetalet var i absolut antal 135 000 årligen och relativt till folkmängden 30 ‰, steg trots folkmängdstillväxten 1870—1910 födelsetalet icke absolut sett utan höll sig på samma nivå. Relativt till folkmängden sjönk det däremot långsamt till omkring 25 ‰ år 1910. Efter år

1910 sjunker även det absoluta antalet födda kraftigt, särskilt efter 1920. Strax efter 1925 är födelsetalet 100 000 och när 1933—1934 sitt bottenvärde 85 000, vilket per 1 000 av folkmängden utgör endast något mer än 13 ‰.

Åren 1933—1934 synas innebära en vändpunkt i födelsekurvans utveckling, även om det är väl tidigt att draga några säkra slutsatser. Minskningen i födelsetalet har upphört. Tvärtom har födelsetalet år efter år visat ökade siffror. År 1939 uppnås siffran 97 000, och även om de oroliga tiderna sedan dess icke alltför oväntat märkas i födelsetalets månatliga variationer och i en tillfällig nedgång med några tusen år 1940, hejdades nativitetsstegringen blott tillfälligt. 1941 års siffror översteg 1939 års siffror även om siffran 100 000 icke fullständigt uppnåddes men därefter tog födelsetalen jättelika steg uppåt för varje år: 114 000 1941, 125 000 1943 och 133 000 1944. Samtidigt sjönk dödstalet ytterligare och var sålunda år 1942 under 10 ‰ varför den naturliga folkökningen under de tre åren 1941—1943 har rört sig om i genomsnitt 45 000 årligen eller dubbelt så mycket som den årliga siffran under åren 1931—1940. Men befolkningsförhållandena äro så pass komplicerade, att man av sådana siffror som de ovan angivna icke med någon större säkerhet kan bedöma vad de senaste årens utveckling inneburit i själva verket och orsakerna till uppgången. Än osäkrare blir det därför också att från de senaste årens siffror draga säkra slutledningar rörande den kommande utvecklingen.

Här må endast nämnas att födelsetalets och födelseöverskottets variationer icke kunna betraktas isolerade för sig. De måste sättas i samband med övriga förändringar i befolkningsrörelsen, i befolkningens sammansättning efter ålder och civilstånd, innan man erhåller en fullt tillförlitlig bild av utvecklingen, på vilken förutsägelser om framtidens utveckling kunna byggas.

KAPITEL 2.

Befolkningens sammansättning och förändringar däri.

a) *Befolkningens sammansättning efter ålder.*

Vore det så, att den olikformiga befolkningsökningen i det förflutna och särskilt den avtagande folkökningen under de senaste åren hade påverkat alla grupper av befolkningen i samma grad, skulle icke någon större anledning förefinnas att hysa några farhågor för den kommande utvecklingen. Men när så icke är fallet, utan den minskade nativiteten innebär förändrad sammansättning av befolkningen i olika avseenden, så går det icke att beskriva utvecklingen enbart genom att angiva den totala befolkningsnumerären utan även dess sammansättning måste observeras.

Ur vissa synpunkter är det framför allt åldern, som skiljer individerna i en befolkning från varandra, och man kan härvid urskilja tre större grupper:

något fåtaligare än förut. Den förbättrade dödligheten leder å andra sidan till en ökning av de högre åldersklassernas andel av befolkningen.

Fram till och med år 1910 äro dock förändringarna tämligen obetydliga. Antalet (i ‰) i åldrarna 0—20 har sedan 1870 nedgått från 431 till 410, medan åldersklasserna över 65 stigit från 54 till 84 ‰. Åldersklasserna 20—65 uppvisa nästan oförändrad numerär, nämligen 506 ‰ mot 515 år 1870.

Men när födelsetalet efter 1910 börjar att sjunka icke endast relativt till folkmängden utan i motsats till perioden 1871—1910 även absolut, bli förändringarna i åldersfördelningen än kraftigare. Medan det absoluta antalet i de tre åldersklasserna 0—20, 20—65 och 65 och därutöver år 1910 var i runda tal 2 260 000, 2 790 000 och 470 000, så hade talen år 1940 ändrats till 1 821 000, 3 951 000 och 599 000 respektive, d. v. s. en minskning med 19 % i åldern 0—20 år, en ökning med 42 % i åldern 20—65 år och en ökning med 27 % i de högsta åldersklasserna.

Mot en total befolkningsökning av 849 000 svarar en ökning av mer än en miljon eller 1 160 000 i de arbetsföra åldrarna.

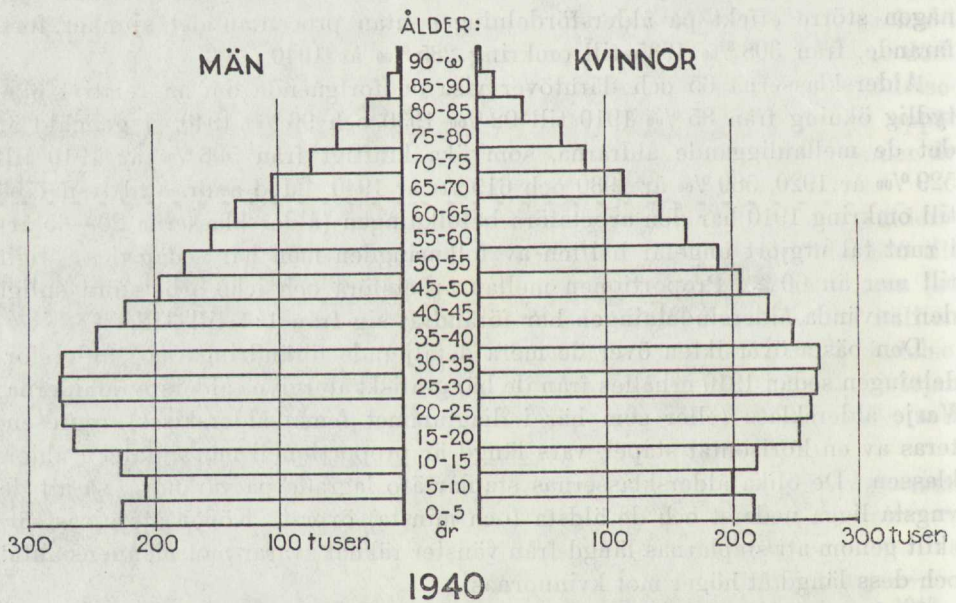
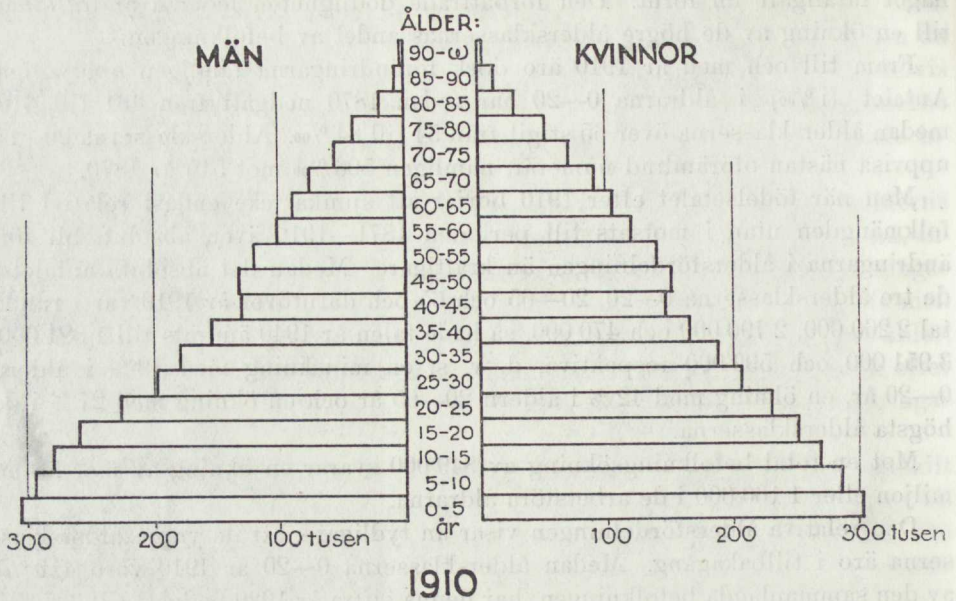
Den relativa åldersfördelningen visar än tydligare, att de yngre åldersklasserna äro i tillbakagång. Medan åldersklasserna 0—20 år 1910 voro 410 ‰ av den sammanlagda befolkningen, har denna siffra år 1920 nedgått till 387 ‰, år 1930 till 339 ‰, år 1935 till 308 ‰. Nativitetsökningen efter 1934 har icke någon större effekt på åldersfördelningen utan procentantalet sjunker fortfarande, från 308 ‰ 1935 till omkring 285 ‰ år 1940.

Åldersklasserna 65 och därutöver visa en fortgående om än relativt obetydlig ökning från 85 ‰ 1910 till 92 ‰ 1930 och 96 ‰ 1940. I gengäld är det de mellanliggande åldrarna, som öka kraftigt från 506 ‰ år 1910 till 529 ‰ år 1920, 569 ‰ år 1930 och 619 ‰ år 1940. Med andra ord från 1750 till omkring 1910 har den arbetsföra befolkningen (åldersklasserna 20—65 år) i runt tal utgjort ungefär hälften av folkmängden men har sedan dess stigit till mer än 60 %. Proportionen mellan arbetsföra och icke arbetsföra enligt den använda åldersindelningen har förändrat sig från 1:1 till 3:2.

Den bästa översikten över de mera detaljerade förändringarna i åldersfördelningen sedan 1910 erhålles från de här grafiskt återgivna ålderspyramiderna. Varje åldersklass (eller som här i diagrammet femårsåldersklass) representeras av en horisontal stapel, vars längd är proportionell mot antalet i åldersklassen. De olika åldersklassernas staplar äro lagrade på varandra, så att de yngsta ligga nederst och de äldsta (och minsta) överst. Könen återgivnas särskilt genom att staplarnas längd från vänster räknat svarar mot männens antal och dess längd åt höger mot kvinnornas.

Så länge födelsetalet håller sig konstant eller är i tilltagande, äro åldersklasserna avtagande med växande ålder. Så är också fallet fram till och med år 1910, och beteckningen »ålderspyramid» svarar väl mot utseendet. År 1940 är bilden avsevärt förändrad. Åldersklasserna 0—20 äro fåtaligare än åldersklasserna 20—30, vilka äro de kraftigaste.

Utän att här gå in på den kommande utvecklingen kan ändock påpekas, att

den åldersfördelning, som nu finnes, icke kan tänkas förbliva bestående. Medan den relativa åldersfördelningen 1910 icke alltför mycket avviker från tidigare åldersfördelningar och sålunda kan sägas representera en stabil typ av åldersfördelningen, är åldersfördelningen av i dag labil. Ty tänker man sig befolkningen 20 år senare, så ha nuvarande åldersklasserna 0—20 år efter en relativt

obetydlig reduktion genom dödligheten givit upphov till åldersklasserna 20—40 år vilka då måste bliva färre till antalet än vad de (åldersklasserna 20—40 år) nu äro, och detta oavsett huru nativiteten gestaltar sig under de närmaste tjugo åren. Det är detta förhållande, som främst karakteriserar utvecklingen i våra dagar och som innehåller i sig nästan hela befolkningsfrågan.

b) Befolkningens sammansättning efter kön.

Full jämvikt råder icke bland könen i den svenska befolkningen och har ej heller alla år, för vilka siffror äro tillgängliga, någonsin varit förhanden.

Men nuvarande proportion mellan könen, 1 016 kvinnor per tusen män år 1940, är den lägsta noterade och den har fordom varit betydligt högre.¹

Vid den svenska befolkningsstatistikens början år 1750 noterades siffran 1 127 kvinnor per 1 000 män, men sedan dess har siffran varit i nästan regelbunden nedgång med vissa undantag. År 1810 var siffran 1 099 och 1870 var den 1 067. Under de tjugo senaste åren har siffran gått ned med ungefär en enhet per år från 1 037 år 1920 till 1 016 år 1940.

Kvinnökönets övertalighet, som icke endast förefinnes i Sverige utan i de flesta europeiska stater, är icke beroende på ett överskott av kvinnökön vid födelserna. Tvärtom uppvisa gossarna en svag övervikt och mot 1 000 födda av kvinnökön svarar ungefär 1 060 av mankön. Denna siffra har varit synnerligen konstant och nästan oberoende av alla förändringar med något av en naturlags beständighet. I stället företer mankönet en något större dödlighet än kvinnökönet, så att med stigande ålder förändras könsproportionen i åldersklasserna. Förr var männens överdödlighet betydligt större än nu, och som en följd därav har kvinnoöverskottet uppstått. I någon grad har dock kvinnoöverskottet även berott på den något större utvandringen av män än av kvinnor.

En jämförelse mellan könsproportionen i olika åldersklasser förr och nu visar, att det minskade kvinnoöverskottet icke har skett likformigt i samtliga åldersgrupper.

År 1870 var genom kvinnounderskottet vid födelsen antalet kvinnor i åldersklassen 0—20 mindre än antalet män, men från och med 20 års åldern och uppåt voro i varje åldersklass männen i minoritet, och differensen blev allt större ju högre åldern var. Den sedan dess förbättrade dödligheten, särskilt utpräglad för männen, förändrar emellertid könsproportionen, så att antalet kvinnor per 1 000 män minskar i varje åldersklass. År 1940 voro i åldersklasserna under 35 år kvinnorna i minoritet, medan i varje åldersklass över 35 år männen voro i minoritet, som blev alltmer utpräglad i åldrarna över 40 år.

Den ålder, vid vilken könen voro lika talrika, har sedan 1870 till 1940 förskjutits femton år uppåt från 20 till 35 år och förskjutes för närvarande sakta men säkert uppåt mot högre åldrar.

¹ Efter år 1940 sjunker kvinnoöverskottet fortfarande och den 31 december 1943 var proportionen 1 013 kvinnor mot 1 000 män.

Den pågående minskningen av kvinnoöverskottet, som, för såvitt icke onormala förhållanden stör utvecklingen, i en nära framtid kan förväntas övergå i underskott, visar sig sålunda vid ett studium av dess variation med åldern vara knuten till de yngre åldersklasserna och medelåldern, där redan nu kvinnoöverskottet förefinnes. Inom de närmaste årtiondena är det mycket troligt att kvinnoöverskottet blir lokaliserat enbart till de högre åldersklasserna över femtio år.

c) Befolkningens sammansättning efter civilstånd.

Jämsides med fördelningen efter ålder och kön är civilståndsfördelningen av största intresse.

Det är dock härvidlag av föga värde att studera totalbefolkningens uppdelning efter civilstånd och angiva, huru många av tusen män respektive tusen kvinnor, som äro ogifta, gifta eller förut gifta vid olika tidpunkter, enär med förut konstaterade förändringar i åldersfördelningen, d. v. s. nedgången av åldersklasserna 0—20 år, följer en förändring av civilståndsfördelningen i riktning mot minskat antal ogifta. Det är i stället av värde att se, hur civilståndsfördelningen och då särskilt antalet gifta varierar inom olika åldersklasser vid skilda tidpunkter.

Medan samtliga personer under femton år allesammans äro ogifta, sjunker sedan procentantalet ogifta med växande ålder och olika hastigt för båda könen såsom framgår av nedanstående tabell över antalet ogifta i olika åldrar (tabell 2).

Sålunda äro (år 1940) av 1 000 kvinnor i åldern 20—25 716 ogifta, medan siffran för männen 915 ‰ är väsentligt högre. Men skillnaden krymper ihop i högre åldrar och byter även tecken.

I åldersklassen 30—35 år är antalet ogifta per 1 000 för männen omkring 350 men för kvinnorna omkring 270, men i nästa åldersklass äro siffrorna ungefär lika stora: 253 för män, 246 för kvinnor. I åldersklassen 40—45 går

Tabell 2. Relativa antalet ogifta i ‰ i skilda åldrar 1870—1940.

Åldersklass	Relativa antalet ogifta i ‰ i skilda åldersklasser									
	M ä n					K v i n n o r				
	1870	1910	1930	1935	1940	1870	1910	1930	1935	1940
15—20	1 000	1 000	1 000	1 000	999	990	989	990	988	981
20—25	936	932	943	938	915	843	802	804	783	716
25—30	622	620	669	664	591	539	514	517	486	394
30—35	339	363	393	404	353	333	347	342	337	272
35—40	194	242	250	165	253	230	272	270	270	246
40—45	130	182	192	196	199	183	243	246	240	231
45—50	99	153	166	167	167	155	215	229	231	222
50—55	88	133	148	153	154	138	198	220	220	222
55—60	81	117	139	142	147	126	181	212	216	217

däremot skillnaden åt andra hållet, 199 ‰ ogifta bland männen mot 231 ‰ bland kvinnorna. I högre åldersklasser blir skillnaden sedan större. I åldersklassen 50—55 år sålunda nu cirka 22 ‰ av kvinnorna ogifta men endast 15 ‰ av männen.

Antalet gifta i olika åldrar uppvisar naturligt en annan tendens. Då förut gifta först i högre åldrar spela en betydande roll, framgå förändringarna i antalet gifta i de yngre åldrarna och medelåldrarna i huvudsak från ovanstående siffror över ogifta.

Det relativa antalet gifta i olika åldrar stiger från 15—20-årsåldern snabbare för kvinnorna än för männen och når sitt maximum för kvinnorna i åldersklassen 40—45 år med omkring 70 % för att sedan sjunka. För männen nås maximitalet i åldersklassen 45—50 år men är betydligt högre, närmare 80 %.

Så som civilståndsförhållanden nu variera mellan olika åldersklasser, ha de även tidigare varierat. Men inom en och samma åldersklass har antalet gifta vid olika tidpunkter förändrats avsevärt. Direkta siffror över civilståndsfördelningen föreligga icke förrän år 1870, men sedan dess kan man i detalj studera civilståndsfördelningen i olika åldersklasser för män och för kvinnor. En tydlig ökning av antalet ogifta män i olika åldrar kan konstateras sedan åren 1870—1890 till 1930. Mellan år 1930 och 1935 äro siffrorna relativt likartade men efter 1935 går antalet ogifta ned kraftigt i åldrarna under 40 år.

I åldersklassen 45—50 år var år 1870 10 % av männen ogifta men siffran har sedan dess stigit till omkring 17 %. Inom andra åldersklasser är förhållandet i viss mån detsamma. I åldersklassen 30—35 år var siffran år 1870 34 %, steg därefter till 40 % år 1935 och har sedan dess sjunkit till 35 %.

För kvinnornas vidkommande äro förändringarna i civilståndsfördelningen mera komplicerade och olikartade i olika åldersklasser. Från 1870 till 1910 stiger antalet ogifta kvinnor i de högre åldrarna medan siffrorna för 1930 äro i stort sett desamma som år 1910. Men därefter, särskilt mellan 1935 och 1940, märkes en betydande nedgång i antalet ogifta (och naturligtvis en kraftig uppgång av antalet gifta) i åldrarna under 40 år. I åldersklassen 30—35 år var 1870 33 % ogifta, 1930 34 % men 1940 27 % ogifta.

I huvudsak är utvecklingen den att antalet gifta, bortsett från de yngre åldersklasserna, har varit i sjunkande sedan 1870 fram till omkring 1930, var-efter en obetydlig ökning kan sägas hava inträffat.

Giftermålsintensiteten har sålunda av dessa siffror att döma varit betydligt lägre under förra århundradets sista och detta århundrades första decennier än tidigare, medan det sista decenniet utmärkes för en ökad giftermålsfrekvens.

Den kraftiga nedgången i antalet ogifta kvinnor i de lägre årsklasserna sammanhänger dels med det förut omnämnda förhållandet att kvinnounderskott i dessa åldrar uppträtt, dels med det förhållande att männen gifta sig med några år yngre kvinnor och då nativiteten avtager blir kvinnounderskottet mer markant om man jämför antalet kvinnor med antalet män i några år högre åldersgrupper.

De konstaterade förändringarna i befolkningstillväxt och befolkningens sammansättning äro uttryck för olika förändringar i de faktorer, som tillsammans reglera dessa förhållanden och som kunna sammanfattas under rubriken »befolkningsrörelsen». Med denna term förstås då dödlighet, nativitet, frukt-samhet och giftermålsfrekvens ävensom ut- och invandring.

KAPITEL 3.

Regionala olikheter i befolkningens tillväxt och sammansättning.

Att Sverige i befolkningsavseende icke bildar ett homogent område och att utvecklingen tett sig olika i skilda delar är ett påstående, som knappast behöver någon särskild motivering.

Under de flesta tidsperioder, men särskilt under tiden efter 1870 ha skilda områden visat helt olika typer av befolkningsutveckling. Redan en blick på nativitetsöverskottet och dess regionala variationer bekräftar detta.

Ären 1871—1880, då nativitetsnedgången ännu icke särskilt framträtt och då den naturliga folkökningen för hela riket var cirka 12 ‰, varierade nativitetsoverskottet mellan länen från lägst 1 à 2 ‰ (Stockholms stad) till högst nära 19 ‰ (Västerbottens län). Den svenska befolkningsstatistikern Gustav Sundbärg ansåg sig vid sekelskiftet kunna uppdelna Sverige i tre stora demografiska huvudområden, Östsverige, Västsverige och Nordsverige med hänsyn till befolkningsförhållandena under slutet av förra århundradet.

Uppdelningen var i stora drag följande. Till Nordsverige hänfördes landskapen Lappland, Västerbotten och Ångermanland, till Östsverige hänfördes återstående delen av Norrland samt Uppland, Västmanland, Södermanland och Gotland samt delar av Dalarna, Närke och Östergötland. Till Västsverige, som rätteligen borde benämnas Väst- och Sydsverige, hänfördes återstoden, d. v. s. huvudparten av Götaland samt västra delarna av Svealand.

Enligt Gustav Sundbärgs karakteristik av de skilda huvudområdena i demografiskt avseende kännetecknades Västsverige av låg dödlighet, högt födelse-tal och en stark folkökning (låg och hög avser härvidlag i relation till riket i dess helhet).

Östsverige karakteriserades av en genomsnittligt hög dödlighet, en låg nativitet och sålunda en mindre folkökning, medan däremot Nordsverige kännetecknades av en stark naturlig folkökning erhållen genom en kombination av låg dödlighet och synnerligen högt födelse-tal.

Det behöver emellertid knappast påpekas att även inom de tre huvudområdena icke alltför obetydliga variationer förefunnos.

Den verkliga folkökningen stämmer dock icke alltid överens med den naturliga till följd av dels emigrationens olika storlek i skilda områden och dels framförallt den så småningom tilltagande omflyttningen inom riket.

Utvecklingen under detta århundrade har emellertid blivit den, att en sådan uppdelning som den härövan angivna icke kan sägas hava sin giltighet. Olikheterna mellan skilda områden hava icke alltid avtagit utan snarare ökat, och förhållandena kunna icke längre beskrivas så enkelt som förr. Som ett begrepp om de nutida variationerna 1936—1940 kan nämnas, att det lägsta överskottet av födda utöver döda är 0,9 ‰ i Värmlands län närmast följt av Skaraborgs, Örebro och Kronobergs län med respektive 1,1 ‰, 1,3 ‰ och 1,3 ‰, och att dessa län nästan allesammans ligga i »Västsverige». Endast de övre norrländska länen bilda ännu en säregen typ med födelseöverskott på cirka 10 ‰, medan intet annat län kommer upp i siffror över 5 ‰.

De mycket accentuerade olikheterna i födelsetal mellan olika områden förr och nu komma att ytterligare behandlas i kapitlet om befolkningsrörelsen.

Den mest utpräglade olikheten i demografiskt avseende är dock den skillnad, som förefinnes mellan städer och landsbygd.

Landsbygden kännetecknas av ett större nativitetsöverskott än städerna, men skillnaden har vanligtvis endast varit någon eller några få promille under de senaste årtiondena.

Dödstalet var förr betydligt lägre på landsbygden än i städerna, men differensen har under detta århundrade skiftat, så att det är landsbygden, som nu har det högre dödstalet. Sillnaden är dock tämligen obetydlig, 12 ‰ mot 11 ‰ under åren 1931—1940.

Födelsetalet var åren 1871—1880 och fram till 1910 något högre i städerna än på landsbygden, men sedan 1910 har även i detta avseende ordningen omkastats och skillnaden ökats fram till omkring 1930. Nativitetsuppgången efter 1933 är särskilt märkbar i städerna men betydligt lägre för landsbygdens vidkommande, så att skillnaden sedan dess minskat och under allra senaste åren 1941 och senare ha förhållandena ånyo omkastats.

Men vad som konstituerar den huvudsakliga skillnaden i befolkningsutveckling mellan städer och landsbygd är icke nativiteten eller nativitetsöverskottet. Det är i stället den verkliga folkökningen och den är i allra största grad beroende på den omflyttning mellan landsbygd och städer, som blivit allt kraftigare med åren och som givit upphov till orden »landsbygdens avfolkning» eller »flykten från jordbruket». Denna innebär att vissa områden, främst den egentliga landsbygden, i befolkningsutveckling stagnerar, ja går tillbaka, medan städerna och »tätorterna» öka långt mer än vad som är betingat av den naturliga folkökningen. Här må endast följande siffror anföras.

Landsbygdens befolkning utgjorde vid sekelskiftet omkring 4 030 000 och stadsbefolkningen 1 100 000. År 1940 redovisas å landsbygden en befolkning av endast 3 990 000, d. v. s. en minskning av ungefär en procent, medan städernas folkmängd mer än fördubblats och uppgår till 2 380 000.

Till denna minskning av landsbygdens folknumerär bidrager dock att vissa områdesregleringar mellan landsbygd och städer skett under mellanliggande år och att ett flertal kommuner eller delar därav med icke obetydlig folkmängd inkorporerats med gamla städer eller blivit nya städer.

Ökningen av stadsbefolkningens numerär har skett till betydligt större del genom inflyttning och inkorporeringar än genom naturlig folkökning. Av hela ökningen 1900—1940, 1 280 000, komma ungefär 615 000 eller icke fullt hälften på inflyttningsöverskottet från landsbygden, medan födelseöverskottet endast var cirka 360 000, eller 28 % av den totala tillväxten. Under åren 1901—1910 inflyttade årligen ungefär 12 000 à 13 000 till städerna från landsbygden. Nästa tioårsperiod sjönk siffran något, särskilt under världskriget, och var i genomsnitt omkring 11 000 årligen. Under dessa årtionden voro könen ungefär likformigt representerade bland de inflyttade, även om kvinnorna voro i svag övervikt.

Under perioden 1921—1930 stiger den årliga siffran till omkring 15 000, av vilka nu 60 % äro kvinnor. Under därefter följande femårsperiod 1931—1935 stiger inflyttningsöverskottet från landsbygd till städer till omkring 17 000 med ungefär oförändrad proportion mellan könen. Men åren 1936—1939 uppvisa en ännu större utflyttning och siffran nästan fördubblas till omkring 30 000. Året 1940 har utflyttningen avtagit något på grund av tidsläget liksom fallet var under förra världskriget. Överhuvudtaget är utflyttningen från landsbygd till städer kraftigt konjunkturbetonad och störst, när industrinäringen visar uppsving.

Denna inflyttning omgestaltar befolkningens sammansättning efter ålder och kön, så att landsbygdsbefolkningen och stadsbefolkningen skilja sig avsevärt från varandra. Huvudparten av denna omflyttning faller nämligen i åldersklasserna 15—30 år och med en betydlig övervikt som förut nämnts på kvinnorna.

Medan hela befolkningen nu jämfört med tidigare uppvisar en överrepresentation i åldersklasserna 20—40 år, är detta till följd av omflyttningen icke fallet i samma grad med landsbygdens befolkning, medan däremot städerna uppvisa en betydligt högre andel i de arbetsföra åldrarna än riket i dess helhet. I åldersklasserna 0—20, 20—65 och 65 och därutöver komma av tusen personer på landsbygden 310, 587 och 103 respektive och för städerna 245, 676 och 79 enligt 1940 års folkräkning. För hela riket voro motsvarande siffror 285, 619 och 96. Fler åldringar, flera barn men mindre antal i de arbetsföra åldrarna är utmärkande för landsbygden. I städerna är mer än $\frac{2}{3}$ av befolkningen i arbetsför ålder och proportionen mellan närande och tärande är 2:1.

Det högre antalet för landsbygden i åldrarna 0—20 är visserligen delvis en följd av det högre födelsetalet på landsbygden, men delvis är också den högre siffran här beroende av den minskade andelen i mellanåldrarna.

Proportionen mellan könen blir i hög grad beroende av omflyttningen. På landsbygden förefanns år 1940 ett kvinnounderskott, medan kvinnoöverskott i hög grad förefanns i städerna. På tusen män komma för landsbygden 948 kvinnor och i städerna 1 143 kvinnor.

Den kvinnliga undertaligheten på landsbygden framträder än tydligare, om man bestämmer proportionerna i åldersklassen 25—30 år, där siffran 1940 var 858 kvinnor mot 1 000 män, medan siffran för städerna var 1 143 och i Stockholm till och med 1 229.

Kvinnounderskottet på landsbygden framträder för något mer än 20 år sedan. År 1918 underskred för första gången antalet kvinnor antalet män och sedan dess ha förhållandena förvärrats med åren. Siffrorna över könsproportionen för åren 1920 (994), 1925 (987), 1930 (973), 1935 (956) och 1940 (948) tala sitt tydliga språk.

Även civilståndsfördelningen influeras av omflyttningen dels direkt av den orsaken att huvudparten av inflyttningsöverskottet består av ogifta dels indirekt av den varierande könsproportionen i mellanåldrarna.

Av kvinnor i åldrarna 25—30 år äro sålunda 628 ‰ på landsbygden gifta men i städerna endast 560 ‰. I åldersklassen 50—55 år är skillnaden nästan densamma, 691 ‰ mot 597 ‰.

För männens vidkommande med deras övertalighet å landsbygden och undertalighet i städerna bli skillnaderna omkastade. I åldersklassen 30—35 år äro 593 ‰ gifta å landsbygden men 701 ‰ i städerna. I högre åldrar bli skillnaderna dock mindre; sålunda äro i t. ex. åldern 55—60 år talen respektive 757 ‰ och 784 ‰.

Huruvida dessa skillnader i civilståndsfördelning mellan landsbygd och städer kunna återföras på könsproportionen eller andra orsaker beröres senare.

Dessa och andra olikheter mellan landsbygd och städer framträda än tydligare, om man från den administrativa landsbygden avskiljer de stora stadsliknande samhällena samt även de medelstora tätorterna och studerar förhållandena å den egentliga landsbygden. Ehuru en fullständig beskrivning av förhållandena på den egentliga landsbygden skulle föra för långt må det nämnas att kvinnounderskottet på den egentliga landsbygden är betydligt kraftigare och könsproportionen därstädes är blott 920 kvinnor mot 1 000 män och att skillnaden i åldern 25—30 år är mera markant.

Det må som avslutning här anföras, att den olikformiga utvecklingen mellan olika områden, särskilt då mellan landsbygd och städer, omfattar allvarliga frågor, och man kan utan tvivel benämna hithörande problem för Sveriges andra befolkningsfråga.

KAPITEL 4.

Befolkningens förändringar: Dödligheten.

Den allmänna utvecklingen, som refererades i inledningskapitlet, visar, att dödligheten under framförallt senaste århundrade avsevärt nedgått. Den siffra, som därvid kom till användning, var det s. k. allmänna dödstalet, d. v. s. antalet döda per 1 000 av folkmängden. Men ett sådant tal, som visserligen på sitt sätt är belysande, är dock otillfredsställande när det gäller att mera ingående följa förändringarna, enär dödligheten varierar med åldern. Dödstalets förändringar beror på förändringar i dödligheten i skilda ålders-

klasser men till en del även av en förändring i befolkningens ålderssammansättning. En förskjutning i åldersavseende mot högre medelålder i befolkningen leder till ett högre allmänt dödstal, utan att dödligheten i varje enskild åldersklass nödvändigtvis har varierat.

Dödlighetens nuvarande variation med åldern kan i korthet beskrivas så. Den är synnerligen hög i första levnadsåret, och närmare 5 % av alla nyfödda dö innan uppnådd ettårsålder. Under de båda sista åren 1942 och 1943 har den siffran varit nere under 3 %. Därefter sjunker dödligheten snabbt och i åldersklasserna mellan 3 och 15 år dö årligen endast en à två per tusen av folkmängden. Därefter stiger den långsamt med åldern, men är i åldrarna under 45 år lägre 5 ‰ för att senare stiga allt kraftigare. Av antalet personer omkring 80 år dö omkring var tionde årligen.

Skillnaden i dödlighet könen emellan är markant, om än i några åldersklasser tämligen obetydlig. Männens dödlighet ligger sålunda i varje åldersklass över kvinnornas utan undantag. I första levnadsåret är skillnaden omkring 1 %. Medan mer än 5 av 100 födda gossar dö innan 1 års ålder, är siffran för födda flickor endast 4 per 100.

I gångna tider var dödligheten betydligt högre såsom det allmänna dödstalet uppvisar, men nedgången ter sig avsevärt olika i skilda åldrar. Spädbarnsdödligheten har sålunda under loppet av 100 år sjunkit från omkring 167 ‰ d. v. s. ett dödsfall per sex nyfödda, 1831—1840 till 100 ‰ vid sekelskiftet, och numera är den under 50 ‰. Ehuru en dödlighet av denna storlek icke är obetydlig och säkerligen kan och bör nedbringas ytterligare är dock den svenska spädbarnsdödligheten en av de lägsta observerade i alla länder.

I de därefter följande åldersklasserna, 1—5 år, förefinnes en ännu större reduktion av dödligheten, och på 100 år har den faktiskt sjunkit till nästan tiondedelen av dess ursprungliga storlek. Med stigande ålder blir emellertid nedgången av dödligheten från årtionde till årtionde allt obetydligare. I åldersklassen 15—20 år är dödligheten nu något mer än 2 ‰ men var för hundra år sedan 5 ‰, och nedgången är ungefärligen av samma storleksordning i alla åldersklasserna under 50 år. Men i än högre åldrar har dödlighetsförbättringen varit ringa och särskilt under de femtio senaste åren ha ytterst få förbättringar kunnat observeras.

Ett bättre och kanske tydligare intryck av dödlighetens nedgång och betydelsen därav erhålles vid användning av de från dödlighetstalen konstruerade överlevelsetalen, vilka angiva huru många av 1 000 födda, som kunna förväntas uppnå de skilda levnadsåren enligt den kända dödligheten. Enligt nuvarande dödlighet 1936—1940 uppnå av 1 000 nyfödda gossar (flickor) 953 (964) 1-års åldern, 940 (954) femårsåldern. 25 års åldern uppnås av mer än 90 %, d. v. s. överlevelsetalen äro 903 (923).

Vid femtioårsåldern ha icke fullt ytterligare 10 % avlidit, i det att endast 811 (840) kvarleva då, men sedan sjunker antalet raskt. Vid sjuttioårsåldern ha närmare hälften gått ur tiden och av tusen födda uppnå 492 män och

546 kvinnor åldern 72 år. Skillnaden i dödlighet mellan könen framträder som synes rätt tydligt i överlevelstetalen. Redan vid 5 års ålder är skillnaden icke obetydlig utan ungefär 1,5 % för att vid femtioårs- och sjuttioårsåldern ha stigit till 3 % respektive 11 %.

Vid födelsen förefinnes ett överskott på gossar, 106 gossar mot 100 flickor, men genom överdödlighet hos gossar reduceras överskottet med stigande ålder för att vid mera framskriden ålder förbytas mot underskott. I 25 års åldern bli proportionerna 104 mot 100, i 50 års åldern 103 mot 100, medan jämvikt uppnås vid ungefär 65 års ålder. I gångna tider var männens överdödlighet än större och som en följd, ehuru icke uteslutande härav, förefinnes för närvarande kvinnoöverskott i åldrarna över 35 år.

En jämförelse mellan nuvarande och förutvarande dödlighet t. ex. omkring 1870 visar, att enligt dåvarande dödlighet endast omkring 80 % uppnådde tjuogoårsåldern och omkring 65 % uppnådde femtioårsåldern, vilka siffror sålunda omedelbart visa betydelsen av den minskade dödligheten och dess betydelse för folkmängden i mellanåldrarna.

När sålunda förr av 135 födda 100 personer levde kvar i 25 års åldern erfordras numera härför faktiskt icke mer än 110 födda, och denna minskning av dödligheten upphäver sålunda en motsvarande sänkning av födelsetalet.

När sålunda födelsetalet från 1870 till 1910 är konstant, medan samtidigt dödligheten i barnåldrarna och spädbarnsdödligheten sjunker, är detta i viss mån liktydligt med en icke obetydlig ökning av födelsetalet. Forna tiders födelsetal med deras samtidigt stora spädbarnsdödlighet äro därför icke direkt jämförbara med nuvarande födelsetal med dess låga spädbarnsdödlighet. Och den sänkning av födelsetalet, som inträffat efter 1910, har icke haft motsvarande effekt på antalet personer, som uppnått 20 års åldern, till följd av den förbättrade dödligheten framförallt bland spädbarnen.

Medan en förbättring av dödligheten fortfarande synes förekomma i åldrarna under femtio år synes sedan detta århundrades början inga nämnvärda förändringar i dödlighet ha skett i de högre åldersklasserna. Snarare kan i åldrarna över 65 år en obetydlig försämring hava inträffat.

Som tidigare nämnts företer dödligheten fluktuationer mellan olika områden. Dödstalet varierar sålunda ehuru relativt obetydligt mellan ett högsta värde (1931—1935) i Gotlands län 14,04 % och ett lägsta värde 10,90 % i Malmöhus län. Mellan landsbygd och städer är även en viss skillnad i dödstalet, i det att landsbygden uppvisar ett värde 12,04‰, som med mer än en promille överstiger dödstalet för stadsbefolkningen 10,85‰.

Men härvidlag spela olikheter i åldersfördelning stor roll, och dödstalet bliva icke exakta mätare av dödlighetens storleksvariationer mellan olika områden. Tvärtom är dödligheten något lägre på landsbygden än i städerna och bland annat visar det sig därigenom, att den beräknade återstående medellivslängden är högre för landsbygdsbefolkningen än för städerna. Skillnaden är dock ringa, men var fordom betydligt större särskilt vad beträffar männen.

Landsbygdens gynnsamma dödlighet är företrädesvis knuten till de högre åldrarna över 50 år, medan i åldern 10—40 år landsbygden har en något sämre dödlighet än städerna. Det rör sig dock för det mesta om obetydliga differenser.

Särskilt intresse knyter sig till spädbarnsdödlighetens variation mellan olika områden och olika befolkningsgrupper. Sedan gammalt är det känt att dödligheten i första levnadsåret är betydligt högre för de utom äktenskapet födda än för de inom äktenskapet födda. Medan spädbarnsdödligheten år 1936—1940 var 42 ‰, så var den för barn inom äktenskap 39 ‰ och för barn födda utom äktenskap 59 ‰, d. v. s. 20 ‰ större. Inom olika områden varierar också spädbarnsdödligheten. År 1936—1940 var den sålunda som lägst, 32 ‰, i Östergötlands län och som högst 68 ‰, i Norrbottens län. Inom olika samhällsklasser företer den också stora variationer och är på det hela taget beroende av familjens ekonomiska och sociala ställning.

Det visar att, ehuru spädbarnsdödligheten i Sverige är en av de lägsta i världen, den dock bör kunna bringas ner någon eller några procent, då det väl knappast föreligger bindande skäl för antagandet att den *måste* vara högre i vissa områden eller vissa grupper än i andra.

Redan en förbättring av spädbarnsdödligheten för barn utom äktenskapet till den för barn inom äktenskap gällande skulle innebära en inbesparad förlust genom dödsfall av omkring 250 barn. Visserligen är detta ingen överväldigande siffra i jämförelse med den ökning av nativiteten, som anses erforderlig, men har sitt värde. En nedpressning av spädbarnsdödligheten i övrigt med en procent skulle motsvara en ökning av födelsetalet med cirka 1 000 årligen.

KAPITEL 5.

Befolkningens förändringar: Giftermålsfrekvensen.

Giftermålsfrekvensen mätes enklast genom relationen mellan antalet ingångna äktenskap och folkmängden, det s. k. allmänna giftermålstalet. Det allmänna giftermålstalet har under de senaste årtiondena hållit sig vid mellan 6 à 7 ‰, medan det under 1800-talets första hälft var betydligt högre.

Jämfört med andra länders är det nuvarande svenska giftermålstalet anmärkningsvärt lågt. Det är endast ett par av de europeiska staterna, som kunna uppvisa genomgående lägre giftermålstal än Sverige.

Från ett förhållandevis högt värde omkring 8 à 9 ‰ under åren 1800—1830 sjunker det så småningom för att vid sekelskiftet vara omkring 6 ‰. Nedgången är särskilt anmärkningsvärd från och med den tidpunkt, då den stora utvandringen tog sin början.

Innevarande århundrade visar giftermålstalet först en svag ökning. Det

stiger från 6 ‰ under åren 1901—1910 till 6,5 ‰ under åren 1921—1930. Senare sker en kraftigt accentuerad ökning av giftermålstalet särskilt efter 1933 och uppnår under femårsperioden 1936—1940 värden överstigande 9 ‰ och vartill motsvarighet icke finnes under de senaste hundra åren. I absolut antal har giftermålsfrekvensen stigit från något mer än 40 000 omkring 1930 till icke fullt 60 000 omkring år 1940.

Men giftermålsfrekvensen mätes icke alltför exakt av det allmänna giftermålstalet och man får icke ett riktigt begrepp om giftermålsförhållandena enbart härav.

Så länge åldersfördelningen i en befolkning i stort sett förbliver oförändrad, svarar också mot giftermålstalets förändringar verkliga förändringar i giftermålsfrekvensen bland den giftasvuxna befolkningen.

Om däremot befolkningens fördelning efter ålder förändras, som i Sverige efter år 1910 är fallet, influeras giftermålstalet därav. Det ökade antalet i medelåldrarna efter år 1910 resulterar vid oförändrad giftermålsfrekvens i en svag uppgång av antalet giftermål per tusen av totalbefolkningen. Därför blir det lämpligare att mäta giftermålsfrekvensen genom att sätta antalet giftermål i relation till den del av befolkningen, som kan ingå giftermål och med bortseende från de äldre åldersklasserna, d. v. s. antalet giftermål bör sättas i relation till antingen antalet ogifta män i åldern 20—50 år eller antalet ogifta kvinnor i åldrarna 20—45 år. Man erhåller därvidlag de s. k. speciella giftermålstalet, vilka var för sig bättre angiva giftermålsfrekvensen.

Det speciella giftermålstalet för män, antalet vigda män per 1 000 ogifta män i åldern 20—50 år, har under de senaste årtiondena normalt varit omkring 60 ‰.

Omkring förra århundradets mitt låg det vid 75 ‰ men har sedan dess konstant sjunkit, till dess det nått sitt bottenvärde omkring 1930. Den ökning, som allmänna giftermålstalet uppvisar detta århundrade från 1900 till 1930 är icke till finnas i det speciella giftermålstalet och beror sålunda på den förändrade åldersfördelningen och icke på en ökning av giftermålsfrekvensen. Efter 1933 stiger även det speciella giftermålstalet och har under åren 1936—1940 varit omkring 80 ‰. Man måste gå tillbaka till 1831—1840 för att finna motsvarande tal i den svenska befolkningsutvecklingen.

Det speciella giftermålstalet för kvinnor, antalet vigda kvinnor per 1 000 ogifta kvinnor i åldrarna 20—45 år, är av något annan storleksordning men utvisar, som naturligt är, i stort sett samma temporära fluktuationer som det speciella giftermålstalet för männen. Dock förefinnes en viss skillnad, som framförallt under de senaste åren framträtt tydligare. Ökningen av det speciella giftermålstalet för kvinnorna är större än i det motsvarande talet för männen och framträder några år tidigare. Medan det manliga har stigit från 60 ‰ till 80 ‰, eller med en tredjedel av sitt värde, har det speciella giftermålstalet för kvinnorna stigit från 72 ‰ till 108 ‰, eller med hälften av sitt värde.

Skillnaden förklaras lätt genom den pågående förskjutningen mellan könsens numerär särskilt i medelåldrarna, varest kvinnkönets övertalighet minskats och har förbyttts eller snart förbytes i kvinnounderskott. Att denna omständighet inverkar på giftermålsförhållandena är tydligt, och man står snart måhända inför andra problem än tidigare just till följd härav.

Det är naturligt att med oförändrad giftermålsintensitet för männen en förändring av könspropositionen i mellanåldrarna följes av en ändring av giftermålsfrekvensen för kvinnorna. En förändring av proportionen mellan antalet män och kvinnor i mellanåldrarna (som blir än markantare, om antalet ogifta män och antalet ogifta kvinnor sammanställs, eftersom antalet gifta män och antalet gifta kvinnor äro lika) i riktning mot ett kvinnounderskott kan omvänt tänkas influera på giftermålsfrekvensen för mankötet.

Civilståndsfördelningen i vardera könet, som berördes i ett föregående kapitel, är en följd av giftermålsfrekvensen. När enligt dessa data cirka 15 % av männen äro ogifta i åldersklassen 50—55 år men 22 % av kvinnorna i 45—50 årsåldern, är denna skillnad könen emellan en ren följd av kvinnoöverskottet, som resulterar i ett större antal ogifta kvinnor. Den pågående förändringen av könsproportionen kombinerad med oförändrad civilståndsfördelning för männen resulterar måhända snart i en bättre överensstämmelse mellan procenttalen ogifta män och ogifta kvinnor vid 50 års ålder, och otroligt är icke att ovanstående procenttal, 22 % ogifta kvinnor i 45—50 års åldern, sjunker till 15 % eller än lägre. Vi hava redan i kapitlet om civilståndsfördelningen sett hur kraftigt relativa antalet ogifta kvinnor sjunkit i de lägre åldersklasserna under det senaste decenniet. Omvänt kan emellertid ändringen i könsproportionen resultera därhän, att giftermålsintensiteten för män sjunker och procentantalet ogifta män stiger.

Det övervägande antalet av de ingångna äktenskapen äro äktenskap ingångna mellan ogift man och ogifta kvinna, och de äktenskap, där endera eller bägge parter förut varit gifta, är en mindre del, mindre än 10 %.

Av 1 000 ingångna äktenskap äro således 906 ingångna mellan förut ogifta män och kvinnor. I 24 är mannen ogift men kvinnan förut gift, medan antalet äktenskap, där mannen är förut gift men kvinnan ogift är betydligt högre, nämligen 55. I endast 15 per 1 000 ingångna äktenskap äro båda parter förut gifta.

I gångna tider voro omgiften en betydligt större andel av äktenskapen, icke ovillkorligt som en följd av en större giftermålsfrekvens bland förut gifta utan fastmer beroende på det förhållandet, att genom den dåvarande högre dödligheten ett större antal äktenskap upplöstes genom endera makens död, och sålunda möjligheten till omgifte var större förr än nu.

Det under senaste årtionden ökade antalet skilsmässor märkes givetvis även i giftermålsstatistiken genom att antalet vigda med civilståndsbeteckningen »frånskild» är stadd i ökning men har ännu icke nått någon större omfattning.

Per 1 000 vigda män äro sålunda nu 930 för första gången vigda och av de 70 omgifta äro 33 frånskilda och 37 änklingar.

För kvinnorna gäller det att 962 äro för första gången vigda samt att av de 38 omgifta 15 äro änkor samt 23 fränskilda. Som synes är antalet omgifta änklingar betydligt högre än antalet omgifta änkor, medan däremot antalet fränskilda män och kvinnor, som ånyo ingå äktenskap icke så mycket skilja sig från varandra.

Med hänsyn till den olika åldersfördelningen mellan å ena sidan de ogifta (aldrig gifta) och å andra sidan de förut gifta i befolkningen ställer det sig svårt att fullt riktigt jämföra giftermålsfrekvensens storlek bland de förut gifta med giftermålsfrekvensen för de ogifta.

Sättes emellertid giftermålsfrekvensens storlek bland de ogifta männen = 100, så torde giftermålsfrekvensen för änklingar och fränskilda män kunna uppskattas till omkring 160 respektive 240 (varvid inverkan av olikheter i åldersfördelningen eliminerats), d. v. s. betydligt högre.

För kvinnorna blir giftermålsfrekvensen för änkor och fränskilda kvinnor 80 respektive 190, om giftermålsfrekvensen för ogifta kvinnor sättes lika med 100.

Det är sålunda betydligt vanligare att änklingar gifta om sig än änkor, medan däremot omgiften synas vara mycket vanliga bland fränskilda män och fränskilda kvinnor. Den låga giftermålsfrekvensen för änkor är värd att observera. Medan änklingarna i synnerligen stor utsträckning ingå nytt äktenskap, är giftermålsfrekvensen för ankorna betydligt lägre än giftermålsfrekvensen för ogifta kvinnor.

Utan tvivel kan detta förhållande hänföras till självklara saker. Änklingen har i regel ett hem, ekonomiska förhållanden med bosättningen existera icke längre, eventuella barn är ett argument för nytt äktenskap. För änkor äro snarare barnen i det avseendet ett hinder, och hittillsvarande kvinnoöverskott av ogifta kvinnor har naturligtvis icke underlättat omgifte för ankorna.

Den höga giftermålsintensiteten för fränskilda såväl män som kvinnor synes vara värd ett mera ingående studium men får här anstå.

Hur den förändrade proportionen mellan könen kommer att inverka på omgiftesförhållandena blir vanskligt att säga. Kommer giftermålsfrekvensen för förut gifta män att sjunka, kommer giftermålsfrekvensen för änkor att stiga? Därom kan med visshet ingenting bestämt utsägas. Däremot är det tydligt att det nuvarande stora antalet giftermål icke kan hållas uppe alltför länge enär dels det mindre antal, som snart finnes i tjugo-trettioårsåldern, dels det höga giftermålstalet självt leder till en minskning av de ogiftas antal. Även en fortsatt hög giftermålsfrekvens kan icke hålla giftermålens antal vid samma höjd som nu. Som ett belägg härför kan nämnas att antalet ogifta kvinnor i åldern 20—40 år 1940 var 680 000 medan det tio år tidigare 1930 var 760 000.

Giftermålsfrekvensen varierar avsevärt mellan olika områden och mellan olika grupper i befolkningen. Sålunda voro giftermålstalet år 1936—1940 varierande mellan 13,5 ‰ (Stockholms stad) och 7,6 ‰ (Skaraborgs län) och

med en avgjord skillnad mellan landsbygd och stöder, i det att giftermåls-talen voro 7,69 ‰ respektive 11,69 ‰ d. v. s. en och en halv gång så högt i städerna som på landsbygden.

Mellan olika yrkesgrupper framträda även avgjorda skillnader och giftermålstalet för jordbruksbefolkningen ligger sålunda betydligt under riksmedelstalet, medan industribefolkningens giftermålstal är betydligt högre.

Bedömningen av variationerna mellan olika områden försvåras dock av en mängd problem, som göra förhållandena svåra att rättvist bedöma.

Till att börja med. Giftermålstalet registreras i Sverige efter brudens hemort (= kyrkoskrivningsort) och antalet ingångna giftermål i en församling är detsamma som antalet i församlingen hemmahörande kvinnor, som ingått giftermål. Antalet i en församling hemmahörande män, som ingått äktenskap, är emellertid icke bekant enligt den svenska statistiken, och man kan med nutida rörlighet hos befolkningen icke förutsätta, att antalet vigda män hemmahörande i en församling överensstämmer med antalet i församlingen hemmahörande vigda kvinnor (antalet registrerade giftermål).

Männens giftermålsintensitet inom olika smärre områden kan därför icke direkt erhållas från tillgängliga siffror. Med hänsyn till könsproportionens starkt regionala olikheter har man också anledning att förvänta att giftermålsintensiteten varierar olika för båda könen inom ett och samma område.

Hithörande problem må endast beröras i korthet. En undersökning för åren 1930—1931 och åren 1938—1939 visar, att antalet vigda män inom olika kommungrupper, som ingå äktenskap, skilja sig icke obetydligt från antalet kvinnor inom samma kommungrupp, som ingått äktenskap. Man skulle närmast förmoda, att i kommuner med överskott på män i giftermålsåldrarna flera män än kvinnor ingått äktenskap, d. v. s. männen i viss utsträckning gift sig med kvinnor från andra kommuner, varest kvinnoöverskott existerar. Så är dock icke fallet.

Antalet vigda män i samtliga landskommuner överensstämmer i stort med antalet vigda kvinnor i landskommunerna och detsamma är fallet i städerna.

Men i de rena jordbrukskommunerna på landsbygden, varest mer än hälften av befolkningen livnär sig av jordbruk och varest männen äro i kraftig majoritet, äro trots det de kvinnor, som ingått äktenskap, något fler till antalet än de vigda männen, med andra ord kvinnor flytta i samband med vigseln från jordbrukskommuner till industrikommuner och städer i större utsträckning än tvärtom.

Den låga giftermålsfrekvensen, som kan konstateras för jordbruksbefolkningen, är därför icke enbart beroende av det förhandenvarande kvinnoöverskottet utan sammanhänger säkerligen med de orsaker, som bland annat föranlett den kraftiga flykten från jordbruket.

Inom olika yrkesgrupper äro som sagt giftermålstalet olika, och därmed också giftermålsintensiteten. Om man sätter giftermålsintensiteten för samtliga män = 100, så finner man efter eliminerandet av inverkan av existerande

olikheter i åldersfördelning, att jordbruksbefolkningen under åren omkring 1930 hade en giftermålsintensitet = 70, industribefolkningen 120, yrkesgruppen handel och samfärdsel 110 samt yrkesgruppen allmän tjänst och fria yrken 130.

Folkräkningen 1940 visar också, att i 45—50-årsåldern cirka 23 % av den manliga jordbruksbefolkningen är ogift, medan motsvarande tal för hela manliga befolkningen är 17 %. Och härvid är att märka att siffran för jordbruksbefolkningen stigit under det sista decenniet från 19 % 1930 till 23 % 1940. Inom övriga samhällsklasser har siffran sjunkit.

Uppsvinget i giftermålsfrekvens efter 1933 har därför icke drabbat alla samhällsklasser likartat. Uppgången ställer sig betydligt högre i städerna än på landsbygden och särskilt jordbruksbefolkningen har beträffande giftermålsintensiteten kommit än mera i särklass.

Vad som ligger bakom de existerande olikheterna i giftermålsfrekvens vid olika tidpunkter och mellan olika områden och olika samhällsgrupper kan icke med lätthet konstateras. Att ekonomiska orsaker i stor utsträckning påverka giftermålsintensiteten är dock utan allt tvivel, men huruvida denna förklaringsgrund täcker hela variationen är däremot näppeligen troligt.

KAPITEL 6.

Befolkningens förändringar: Fruksamheten.

Hela befolkningsproblemet kretsar för ögonblicket omkring de rubbningar i samhällslivet som skett genom nativitetens nedgång, från 135 000 från 1910 till omkring 85 000 åren 1933 till 1934 ehuru sedan en uppgång till bortåt 100 000 mot slutet av decenniet förmärkts.

Den nedgången kan i sin tur hänföras till en nedgång av fruktsamheten, d. v. s. relationen mellan antalet barnaföderskor och antalet kvinnor i fruktssam ålder.

Härvidlag skiljer man vanligen på den äktenskapliga och den utomäktenskapliga fruktsamheten.

Huvudparten av antalet barn har naturligtvis alltid utgjorts av inom äktenskapet födda, men de utom äktenskapet födda ha dock varit en icke föraktlig minoritet. Under perioden 1871—1880 voro 10 % av barnen födda utom äktenskapet, åren 1901—1910 13 % och åren 1931—1935 voro 15 % födda utom äktenskapet. Stegringen i detta procental beror delvis på den omständigheten att de inom äktenskapet födda barnens antal nedgått mycket kraftigare än antalet utom äktenskapet födda. När födelsetalet efter 1933 stiger, sjunker ånyo andelen utom äktenskapet födda till under 13 ‰ 1936—1940 och under 10 ‰ 1941—1943. Den utomäktenskapliga fruktsamhetens variationer upp-

visa icke samma gång som den äktenskapliga fruktsamheten. Medan antalet barnaföderskor per 1 000 gifta kvinnor i åldrarna 15—45 år före 1880 voro i runt tal omkring 300 ‰ (det äktenskapliga fruktsamhetstalet) och sedan dess sjunkit stadigt till dess nuvarande värde av mellan 110 och 120, stiger under tidernas lopp den utomäktenskapliga fruktsamheten, antalet ogifta barnaföderskor per 1 000 ej gifta kvinnor i åldrarna 20—45 år, från ett värde av omkring 12—15 ‰ under sjuttonhundratalet till ett värde av omkring 40 ‰ vid senaste sekelskiftet, varefter det sjunker till värden på något mer än 20 ‰.

Den utomäktenskapliga fruktsamheten är i Sverige tämligen hög jämförd med andra länders. Till en del beror det utan tvivel på det stora procentantalet ogifta kvinnor i Sverige, d. v. s. Sveriges låga giftermålsfrekvens och den förhållandevis höga medelåldern vid giftermålet. Till en stor del beror det emellertid även på sedvänjor säregna för landet, och den utomäktenskapliga fruktsamheten kan i viss icke obetydlig utsträckning betraktas såsom föräktenskaplig, d. v. s. föräldrarna ingå giftermål efter barnets födelse. Man torde kunna uppskatta antalet dylika utomäktenskapliga barn, som inom några år efter födelsen legitimeras genom föräldrarnas äktenskap, till mer än hälften eller närmare 60 % av samtliga utom äktenskapet födda. Denna siffra har dock tidigare varit betydligt lägre, omkring 30 à 40 % före sekelskiftet. Det verkliga antalet kvarblivande utomäktenskapliga barn är därför mindre än hälften av de utom äktenskapet föddas antal. Ehuru frågan om de utom äktenskapet födda barnens antal, legitimering och ställning är ett viktigt socialt spörsmål knyter sig det största intresset till nedgången och förändringarna i den äktenskapliga fruktsamheten.

Inom äktenskapet varierar fruktsamheten med åldern, så att den är högst i åldersklassen 15—20 år och sjunker sedan med stigande ålder, så att den blir obetydlig i åldrarna 45—50 år och ytterligt liten i åldersklassen över 50 år.

Medan fruktsamheten nu är omkring 500 ‰ i åldersklassen 15—20 år, är den omkring 120 ‰ i åldrarna 30—35 år och 30 ‰ i åldersklassen 40—45 år. Nedgången i fruktsamhet sedan 1871—1880 är synnerligen olika och har varit större i de högre åldersklasserna än i de lägre åldersklasserna. Sålunda är fruktsamheten i åldersklassen 15—20 tämligen oförändrad, i åldersklassen 30—35 år har den sjunkit från över 300 ‰ till 120 ‰ d. v. s. med 60 % och i åldersklassen 40—45 från 150 ‰ till 30 ‰, d. v. s. med 80 %.

Ovanstående siffror angiva således tydligt och klart, att det är i äktenskap med högre levnadsålder för hustrun, varest fruktsamheten avtagit mest och bland de äktenskapen äro nyligen ingångna äktenskap med kort varaktighet i minoritet jämfört med äktenskap med längre varaktighet. En fördelning av barnaföderskorna efter tiden mellan nedkomst och giftermål visar, att fruktsamhetens nedgång är ojämförligt större bland äktenskap med längre varaktighet. Fruktsamheten eller relationen mellan antalet barnaföderskor och antalet gifta kvinnor i äktenskap med kort duration har gått ned betydligt mindre jämfört med äktenskap med en varaktighet längre än fem eller tio år.

I äktenskapets första år råder i någon mån abnorma förhållanden rörande fruktsamheten och detta beroende på förekomsten av föräktenskapliga konceptioner i icke ringa utsträckning. I cirka 30 % av de i Sverige ingångna äktenskapen födas barn innan 7 à 8 månader efter vigseln, och denna siffra håller sig tämligen konstant år från år men något varierande mellan olika landsdelar. Siffran har dock under de senaste åren något sjunkit. I de äktenskap, där hustrun vid vigseln är under 20 år, är motsvarande siffra dubbelt så hög för att sedan bliva allt mindre med stigande ålder.

Om fruktsamhetens variationer med äktenskapets varaktighet må nämnas, att den är i genomsnitt 200 ‰ i äktenskapets fem första år, d. v. s. en födelse årligen per vart femte bestående äktenskap av högst fem års varaktighet.

I äktenskap med en duration av mellan 5 och 10 år kommer icke fullt en födelse per 10 bestående äktenskap, och för bestående äktenskap med en duration av 10—15 år ungefär en födelse per 20 äktenskap allt räknat för de äktenskap, där hustrun är under 50 år.

Dessa siffror säga att efter fem års varaktighet med sådan fruktsamhet medelantalet barn per bestående äktenskap är ungefär 1, efter ytterligare fem år uppgår medelantalet till omkring 1,5 och efter inalles 15 års varaktighet finnes per bestående äktenskap omkring 1,8 barn. Ytterligare tillskott efter dessa femton åren bringar genomsnittstalet upp till omkring 2.

Förr voro dessa siffror betydligt högre. Med den fruktsamhet, som var förhållanden mellan 1911 och 1915 d. v. s. vid den tidpunkt då nativitetsnedgången och fruktsamhetsnedgången på allvar började, skulle medelbarnantalet efter fem, tio, femton och tjugo års duration i genomsnitt uppgå till 1,6, 2,6, 3,4 och 3,8 respektive.

Vad fruktsamhetsnedgången har betytt för det genomsnittliga barnantalet i de bestående äktenskapen framgår med all önskvärd tydlighet av ovanstående siffror, och nativitetsminskningen innebär framförallt en minskning av de stora barnskarorna, så att ett- och tvåbarnsfamiljerna äro i majoritet, medan flerbarnsfamiljerna äro betydligt färre.

1930 års partiella folkräkning, som behandlar bland annat frågan om barnantalet i de bestående äktenskapen konstaterar således, att bland de bestående äktenskapen 14 % voro barnlösa och 17 % hade ett barn och lika många 2 barn.

Medelbarnantalet var då 3,3 per bestående äktenskap oavsett ålder och varaktighet. Enligt motsvarande siffror fem år senare voro talen då 20 %, 25 % och 20 % för 0-barns-, ettbarns- och tvåbarnsfamiljerna, och medelbarnantalet var 2,3. Talen för de två tidpunkterna äro dock icke fullt kommensurabla och för att rätt förstå förskjutningarna borde man i stället ange antalet i äktenskap med viss bestämd durationstid.

Av de äktenskap, som ingåtts 1911—1915, och som år 1930 varat 15—20 år voro då 8 % barnlösa och medelbarnantalet var 3,7, medan siffrorna år 1935 för de äktenskap, som ingåtts 1916—1920 och som då likaledes hade bestått 15—20 år voro 12 % barnlösa och ett medelbarnantal av 2,7.

Dessa siffror illustrera betydelsen av fruktsamhetens nedgång för familjestorleken.

Efter år 1933 har som förut anmärkts en viss ökning av nativiteten observerats. Ökningen kommer härvidlag uteslutande på de inom äktenskapet födda medan de utom äktenskapet föddas antal har minskat något. Nativitetsuppgången kan icke anses bero på en ökning av den äktenskapliga fruktsamheten utan är en direkt följd av giftermålstalets ökning och det därav följande stora antalet äktenskap med kort duration och förhållandevis hög fruktsamhet. Följande resonemang bestyrker detta i all sin enkelhet. Normalt är antalet giftermål omkring eller något över 40 000 i Sverige. 1931—1935 var det årliga antalet giftermål 45 000 men 1936—1940 57 000. År 1940 bör man sålunda ha ungefär 50 000 äktenskap med en duration av 0—5 år mera än år 1935. Med en födelsefrekvens av ett barn per vart femte äktenskap, som ovan angavs, blir den därav följande nativitetsökningen omkring 10 000 eller den faktiskt observerade. En närmare analys bekräftar också detta. Det förefinnes ingen ökning av den äktenskapliga fruktsamheten, utan nativitetsökningen är en direkt följd av en måhända tillfällig ökning av giftermålen. Om giftermålen antal går tillbaka, sjunker troligen födelse-talet av den orsaken ånyo. En verklig inblick i fruktsamhetens betydelse för familjestorleken erhålles icke förrän även uppgifter om födelsernas ordningsnummer inhämtas, så att man direkt kan angiva, huru många av de födda, som äro första barnet, andra barnet o. s. v.

I kapitlet om befolkningens utveckling i olika områden berördes i kort-het även födelse-talets regionala variationer. Det är dock icke själva födelse-talens variationer utan de olikheter i fruktsamhet, som ligga bakom födelse-talets fluktuationer, som äro de viktigaste, ty födelse-talet sammanhänger även med åldersfördelningen och mången gång följas variationer i fruktsamhet av variationer i åldersfördelning, som motverka varandra, så att födelse-talet icke varierar lika kraftigt.

Både den utomäktenskapliga och den äktenskapliga fruktsamheten förete anmärkningsvärda fluktuationer inom olika områden. Det största intresset knyter sig givetvis till den äktenskapliga fruktsamhetens variation, medan den utomäktenskapliga fruktsamhetens fluktuation trots dess storlek i Sverige är av underordnad betydelse.

Redan vid tiden för nativitetsnedgångens början åren 1871—1880 var Sverige i fruktsamhetsavseende uppdelat i flera områden. Jag ber blott få hänvisa till den i ett föregående kapitel omnämnda av Gustav Sundbärg föreslagna uppdelningen av Sverige i tre huvudområden varvid Sundbärg huvudsakligen utgått från olikheter i den äktenskapliga fruktsamheten. När fruktsamhetsnedgången sedan sätter in, sker det icke likformigt över hela landet utan företrädesvis inom vissa delar, medan andra under lång tid för-bliva opåverkade därav. Med Stockholm som centrum utbreder sig ett allt större område, där fruktsamheten efter hand sjunker, svagare i periferien

men kraftigare i centrum. På samma vis börjar fruktsamheten även att avtaga i städerna i Malmöhus län och efterhand följa även andra angränsande områden därstädes efter.

Man kan nu för tiden eller åtminstone för några år sedan urskilja flera olika områden i fruktsamhetsavseenden, bland annat Mälardalslän med lägsta fruktsamheten, Skåne med likaledes obetydlig fruktsamhet; Småland med Blekinge och Halland uppvisa däremot ännu en rätt hög fruktsamhet, och de översta norrländska länen stå ännu i särklass beträffande fruktsamhetens storlek. Utvecklingen på Gotland är anmärkningsvärd och bör påpekas. År 1871—1880 var fruktsamheten låg, ja den lägsta i Sverige och har visserligen sedan dess nedgått ytterligare men betydligt mindre än annorstädes i Sverige, så att den nu är över genomsnittet.

Men vart och ett av ovan angivna områden är icke heller homogent utan i hög grad heterogent. Mellan olika mindre områden i vart och ett av dem kan man påvisa betydande olikheter. Av största värde äro de, som kunna konstateras mellan olika s. k. kommuntyper. Att städerna gått i spetsen för nativitetsnedgången är redan länge bekant, men inom landsbygdskommunerna kan man konstatera olikheter alltefter graden av urbanisering. De rena jordbrukskommunerna, där huvudparten av befolkningen fått sitt uppehälle av jordbruksnäringen direkt, ha regelbundet högre fruktsamhet än industrikommunerna, där huvudparten livnär sig av industri och handel. Detta gäller icke enbart riket i dess helhet utan inom varje enskilt län. Uppdelas kommunerna i fyra grupper (A—D-kommuner) efter relativa antalet jordbruksbefolkning och även efter tätortsbebyggelsens omfattning erhålles följande äktenskapliga fruktsamhetstal för åren 1930—1931: 174 ‰, 157 ‰, 131 och 105 ‰ d. v. s. en tydlig minskning vid tilltagande urbanisering.¹ För landsbygden i dess helhet var siffran 147 och för städerna 92 ‰ och för hela riket 127 ‰.

Som en anmärkningsvärd omständighet må härvidlag påpekas, att inom var och en av de fyra kommungrupperna med dess olika fruktsamhetstal jordbruksbefolkningen uppvisar nästan samma fruktsamhet närmare 180 ‰, medan det är den övriga befolkningens fruktsamhetstal som sjunker med urbaniseringen. Siffrorna för den icke jordbruksidkande befolkningen voro i de fyra kommungrupperna: 155 ‰, 130 ‰, 114 ‰ och 97 ‰. Huru utvecklingen i fruktsamhetsavseende fram till år 1941 sett sig i de skilda kommuntyperna framgår av nedanstående tabell (tabell 3). Siffrorna för åren 1935—1936 visa en nedgång i alla kommungrupper dock mindre utpräglad på städerna och D-kommunerna. År 1940—1941 har fruktsamheten om än svagt ytterligare minskat i A- och B-kommunerna men ökat i D-kommunerna och städerna rätt avsevärt. Man torde kunna räkna därmed att fruktsamheten bland jordbruksbefolkningen under år 1940 varit omkring 150 % mot 180 % tio år tidigare.

¹ I. Uhnborn, Fruktsamheten å landsbygden och särskilt inom jordbruksbefolkningen. K. Lantbruksakademiens tidskrift 1939.

Tabell 3. Antal barnaföderskor per 1 000 gifta kvinnor i åldern 15—45 år i olika kommuntyper åren 1930—1931, 1935—1936 och 1940—1941.

Kommuntyp	1930—1931	1935—1936	1940—1941
A-kommuner	174	151	144
B-kommuner	157	136	133
C-kommuner	131	115	116
D-kommuner	105	91	101
Städer	92	89	100
Riket.....	127	113	114

Den största genomgående skillnaden i fruktsamhet kan konstateras mellan landsbygd och städer, och denna skillnad är icke av idag. För åren omkring 1870 var den äktenskapliga fruktsamheten i städerna omkring 270 och på landsbygden 290 ‰. År 1910—1911 voro talen 200 ‰ och 250 ‰. Efter år 1930 kan man konstatera att olikheterna i fruktsamhet mellan landsbygd och städer alltmera avtaga. Fruktsamheten sjunker på landsbygden eller stiger åtminstone icke därstädes, medan den stiger något i städerna. Över huvud taget är det icke omöjligt, ja mycket troligt, att utvecklingen på sistone innebär en början till en utjämning mellan olika områden med en höjning av fruktsamheten, där den är som lägst. Det är ju helt naturligt att, om en fruktsamhetsnedgång sätter in vid skilda tidpunkter eller med olika hastighet i olika delar, de regionala olikheterna först förstoras för att sedan, när bottenläget har nåtts, på vissa håll utjämnas. Hithörande frågor kunna dock icke exakt besvaras bland annat till följd av den komplicerade inverkan, som det ökade antalet nyingångna äktenskap innebär för en bedömning av fruktsamhetens storlek och dess förändringar.

Mellan skilda grupper av befolkningen förefinnas dessutom skillnader i fruktsamhet, som mången gång äro avsevärda. Allmänt kan man säga, att fruktsamheten och därmed även barnantalet i de bestående äktenskapen varierar, så att den är lägre med högre social ställning och även med stigande inkomst.

Enligt 1936 års partiella folkräkning utgjorde medelbarnantalet i äktenskapen efter mannens yrke för företagare i jordbruk 2,8, för jordbruksarbetare 3,0, företagare i andra yrken än jordbruk 2,1, för funktionärer 1,8 samt för arbetare 2,1. Denna skillnad mellan olika klasser går igen även inom olika grupper alltefter vigseldatum, och de fruktsamhetsolikheter, som talen härövan angiva, synas sålunda ha förefunnits en längre tid, åtminstone sedan sekelskiftet.

Efter år 1933, då födelsetalet gick upp, fram till år 1940, synes det som jordbruksbefolkningen skulle vara den enda grupp, där fruktsamheten icke stigit utan ytterligare nedgått, medan arbetarklassen i övrigt varit tämligen opåverkad av någon fruktsamhetsuppgång, och som om de högre samhällsklasserna skulle ha ökat sin fruktsamhet något. Förändringarna äro för det mesta rätt obetydliga och kunna icke bedömas med större säkerhet av hittills tillgängliga siffror.

KAPITEL 7.

Befolkningsutvecklingen i Sverige under de senaste åren.

Befolkningsförändringarna i Sverige ha sedan krigsutbrottet 1939 och särskilt under de tre åren 1941—1943 varit i viss mån säregna. Visserligen kan man i enlighet med det föregående tala om en ny period i befolkningsutvecklingen, som inleddes redan omkring år 1933 och som kännetecknades därav att giftermålsfrekvensen ökade kraftigt, att nedgången i den äktenskapliga fruktsamheten upphörde och födelsetalet sakteligen steg år efter år men ändock står utvecklingen efter år 1940 i skarp kontrast mot det föregående. Att bedöma det framtida förloppet enbart av några års data och förloppet under dessa år är givetvis icke möjligt men väl förtjänar utvecklingsförloppet under dessa år att behandlas mera ingående ehuru de tillgängliga data ännu så länge äro synnerligen knapphändiga. De remarkabla förändringarna gälla såväl dödligheten som födelsefrekvensen och därmed även den naturliga folkökningen.

Dödligheten.

Dödligheten har under krigsåren sjunkit kraftigt.

Det normala antalet dödsfall i Sverige har under decenniet 1931—1940 varit omkring 72 000 eller omkring 11 ‰. Folkmängdens storlek och tilltagande förgubbning borde följas av ett något ökat antal år för år, även om dödligheten i de enskilda åldersklasserna vore oförändrad eller till och med något nedginge. 1941 var antalet dödsfall också av normal storlek men 1942 sjunker det till något mer än 63 000, vilket motsvarar ett dödstal under 10 ‰ av befolkningen, vilket aldrig förut uppnåtts. Förbättringen i dödlighet kan skönjas redan under de senare kvartalen av år 1941 och kvarstår under år 1943 på nästan samma nivå, nära 66 000.

Dödligheten synes hava nått sitt minimum under det första kvartalet 1943 och visar därefter en tendens att återgå till tidigare normala värden. Sålunda är under första halvåret 1944 antalet dödsfall 4 000 högre än under samma period 1943, vilket torde resultera i att dödsfallen under hela år 1944 uppgår till något mer än 70 000.

Vilka orsakerna äro till denna kraftiga, men säkerligen endast temporära nedgång av dödligheten, är förhållandevis oklart. Utan tvivel har dödligheten sjunkit i alla åldrar, även i åldersklasserna över 65 år, där dödligheten förut varit förhållandevis konstant. Spädbarnsdödligheten har under de båda åren varit 3 ‰ eller något därunder, vilket innebär en kraftig förbättring. Samtidigt synes som om dödligheten under de tre senaste åren 1941—1943 varit om än obetydligt lägre i städerna än på landsbygd medan förut förhållandet varit omvänt (efter beaktande av de olika åldersfördelningarna på landsbygden och i städer).

Otroligt är icke att nedgången kan sättas i samband med den förändrade livsmedelstillgången som särskilt under år 1941 började på allvar märkas och de rubbningar, som därigenom föranleddes i konsumtionsvanorna. Noggranna undersökningar, baserade på de data, som framkomma vid bearbetningen efter dödsorsaker och ålder, kan måhända giva ett bättre besked härom. Troligt är emellertid, att den observerade nedgången blott bör bedömas som en tillfällig nedgång och att man av de låga värdena icke kan förvänta en fortsatt lika låg dödlighet under de närmaste åren (med undantag för spädbarnsdödligheten).

Giftermålsfrekvensen.

Antalet ingångna giftermål har även efter krigsbrottet fortsatt att hålla sig omkring 60 000 per år med obetydliga fluktuationer. Krigsutbrottet och de härigenom åstadkomna rubbningarna i samhällslivet har icke haft någon deprimerande inverkan. Det första halvåret 1944 visar också i stort sett samma siffror som motsvarande halvår 1943 och än så länge synes ingen tendens till nedgång. Det är såtillvida anmärkningsvärt, som antalet till äktenskap lediga numera sjunker icke obetydligt. År 1935 funnos i Sverige omkring 678 000 ogifta män i åldern 20—50 år och cirka 807 000 ogifta kvinnor i åldern 15—45 år. År 1940 hade dessa siffror ändrats till 650 000 respektive 734 000 och det höga giftermålstalet av i genomsnitt 57 500 per år 1936—1940 hade tärt kraftigt på beståndet av till äktenskap lediga i giftermålsåldrarna, särskilt för kvinnorna.

Så har än mera varit fallet under de tre åren 1941—1943 och antalet till äktenskap lediga i de nämnda åldrarna torde vid slutet av 1943 vara vid pass 620 000 män och 660 000 kvinnor. Decimeringen av de ogiftas antal har uppgått till vid pass 10 000 män och 20 000 kvinnor under de tre åren. Giftermålsfrekvensen, mätt genom relationen mellan antalet ingångna äktenskap och antalet till äktenskap lediga måste därför hava stigit synnerligen kraftigt de senaste åren, även om en större andel av de ingångna äktenskapen numera utgöres av sådana där endera eller bägge parterna äro omgifta. Det speciella giftermålstalet för män torde därför numera vara bortåt 100 ‰ mot omkring 80 ‰ under perioden 1936—1940.

Vilka djupare orsaker, som ligga bakom dessa förhållanden, kan ännu icke närmare utrönas. Ökningen i giftermålsfrekvensen är fortfarande i likhet med förhållandena under perioden 1936—1940 mera framträdande i städerna än å landsbygden. Men så mycket är tydligt att antalet giftermål måste gå ned i en snar framtid, därför att antalet till äktenskap lediga sjunker, dels som en följd av den höga giftermålsfrekvensen, dels därför att det är de fätaliga årskullarna födda efter 1920 som nu inträda i giftermålsåldrarna. En nedgång till bortåt 40 000 äktenskap per år inom en snar framtid är icke otroligt ehuru en hög skilsmäsofrekvens och ett högt antal omgiften skenbart kan hålla siffran vid en högre nivå.

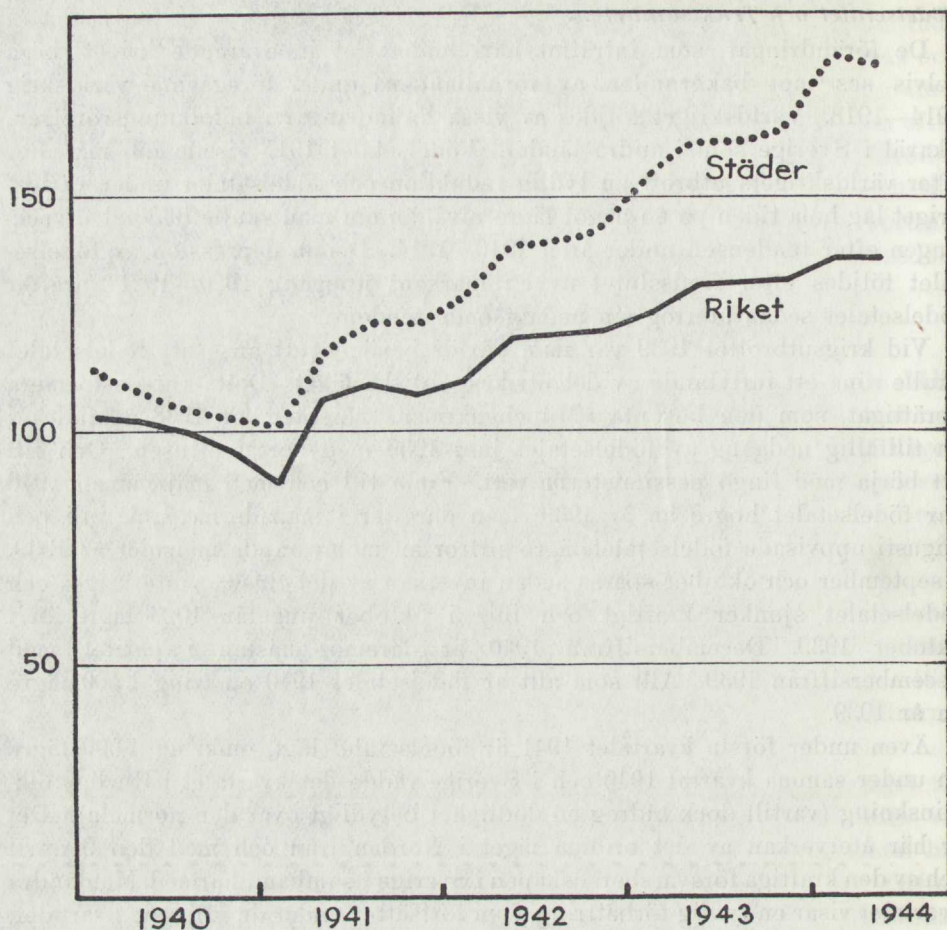
Födelseåret och fruktsamheten.

De förändringar, som inträffat häri under det innevarande kriget, böra delvis ses mot bakgrunden av förhållandena under föregående världskrig 1914—1918. Världskriget följdes av vissa förändringar i befolkningsrörelsen, likaväl i Sverige som i andra länder. Födelseåret 1915 visade nio månader efter världskrigets utbrott en tydlig reduktion och födelseåret under världskriget låg hela tiden på en något lägre nivå, än om man skulle bedömt utvecklingen efter tendensen under åren 1910—1914. Denna depression av födelseåret följdes efter fredsslutet av en markant uppgång 1920—1921 varefter födelseåret sedan återtog sin nedåtgående tendens.

Vid krigsutbrottet 1939 var man därför benägen att anse att födelseåret skulle röna ett inflytande av det utrikespolitiska läget. Detta var desto mera berättigat, som den bekanta »Münchenkrisen» i september 1938 spårades i en tillfällig nedgång av födelseåret juni 1939 med bortåt ettusen. Och till att börja med fingo pessimisterna rätt. Fram till och med maj månad 1940 var födelseåret högre än år 1939, men därefter i månaderna juni, juli och augusti uppvisade födelseåret lägre siffror än motsvarande månader år 1939. I september och oktober spåras sedan inverkan av det finska vinterkriget och födelseåret sjunker kraftigt och blir i oktober ungefär 10 % lägre än i oktober 1939. Decembersiffran 1940 är däremot nästan i paritet med decembersiffran 1939. Allt som allt är födelseåret 1940 omkring 1 500 lägre än år 1939.

Även under första kvartalet 1941 är födelseåret lågt, omkring 4 000 lägre än under samma kvartal 1940 och i Sverige rådde det kvartalet naturlig folkminskning (vartill dock bidrog en dödlighet betydligt över den normala). Det är här återverkan av det oroliga läget i Norden från och med den 9 april och av den kraftiga försvarsberedskapen i Sverige i samband härmed. Men andra kvartalet visar en tydlig förbättring, som fortsätter under de följande kvartalen och det totala födelseåret 1941 blir därför nära 100 000. Under år 1942 stiger sedan födelseåren för varje kvartal och totalsiffrorna under 1942 och 1943 bliva nära 114 000 respektive 125 000 och de två första kvartalen 1944 visa i jämförelse med samma kvartal 1943 ökade siffror på respektive 3 200 och 1 700. Sådan fortsatt ökning bör resultera i ett födelseår av mellan 132 000 och 135 000 för år 1944 och antalet födda har således kommit upp på samma höga nivå som under perioden 1870—1910. Med hänsyn till den låga spädbarnsdödligheten och barnadödligheten innebär det emellertid ett större tillskott än tidigare och resulterar i det största antal i en årskull, som uppnår 20-års-åldern.

Födelseuppgången för hela riket och dess städer från 1940 till 1944 åskådliggöres i nedanstående diagram, där kvartalssiffrorna jämföres med motsvarande kvartalssiffror för året 1939 (Hänsyn till trenden under år 1939 är dessutom tagen varjämte för städerna vidkommande korrekationer har företagits för verkställda inkorporeringar).

Vad ligger bakom födelsetalets uppgång?

En sak är tydlig från alla hittills givna data. Den stegrade födelsefrekvensen fram till och med år 1941 är icke beroende på en ökning av den äktenskapliga fruktsamheten och det genomsnittliga barnantalet i äktenskapen. Snarare är man berättigad till det påståendet att barnantalet i de bestående äktenskapen något minskats oaktat ökningen av de inom äktenskapet föddas antal. Dock gälla olika förhållanden i skilda delar av landet. I städerna med deras något lägre fruktsamhet och lägre äktenskapliga barnantal torde en om än obetydlig ökning av den äktenskapliga fruktsamheten hava skett under åren 1933—1941 medan någon minskning skett på landsbygden.

Ökningen av födelsetalet 1933—1941 var, som förut framhölls, blott en följd av det ökade antalet nyینگångna äktenskap. Men denna förklaringsgrund gäller icke för åren 1942—1944. Här måste framförallt i städerna skett en verklig ökning av den äktenskapliga fruktsamheten och det genomsnittliga barnantalet i äktenskapen. På landsbygden torde icke så stora föränd-

ringar hava skett och särskilt gäller detta den egentliga landsbygden eller de mera jordbruksbetonade kommunerna.

Innebörden av de senaste årens nativitetsstegring kan icke bedömas fullt klart försåvitt icke de föddas fördelning efter ordningsnummer är känd, vilket icke är fallet. För närvarande finnes i motsats till förhållandet 1914 ett stort antal nollbarns och ettbarnsäktenskap som med »normal» fruktsamhet (d. v. s. den under decenniet 1931—1940 rådande) blott långsamt skulle övergå till ettbarns- och tvåbarnsfamiljer. Som tidigare framhållits har fruktsamheten varit så låg att medelbarnantalet fem år efter vigseln är ett. Mot bakgrunden av sådana förhållanden kan det mycket väl tänkas att under några år en stegring av fruktsamheten inträffar så tidsavståndet mellan vigsel och första barnets födelse förkortas likaså mellan första och andra barnet. Någon verklig betydelsefull höjning av den äktenskapliga fruktsamheten är det i så fall emellertid icke tal om. Ty väl blir i jämförelse med tidigare barnantalet i äktenskapet födda genomsnittligt 1 eller 2 något förräknat från vigseln men slutgiltigt högre blir det icke. Om det däremot kan konstateras att barn med högre ordningsnummer än 2 numera äro talrikare än förut har en omsvängning av helt annan karaktär skett. Det föreligger dock ingen större statistik över de föddas ordningsnummer utan blott spridda data häröver, vilka återgivas i nedanstående tabell (tabell 4).

Här må blott nämnas följande.

Befolkningsutredningens representativundersökning på 1940 års folkräkningsmaterial (s. 299 ff) visade att år 1940 voro 42 % av de födda det första barnet. Fördelningen efter ordningsnummer för olika befolkningsgrupper framgår även i viss utsträckning. För städerna konstateras att mer än hälften äro det första barnet vilket dock i någon mån sammanhänger med den höga giftermålsfrekvensen och det stora antalet yngre äktenskap därstädes. En av under-teknad över Malmö stad företagen undersökning för år 1942 visade att 53 % av de inom äktenskapet födda voro förstfödda. I fruktsamhetsavseende intager Malmö stad en sådan ställning att siffrorna för Malmö i stort sett kan anses vara normgivande för samtliga städer. Härav synes att fördelningen

Tab. 4. De föddas fördelning efter ordningsnummer.

O m r å d e B e f o l k n i n g s g r u p p	Å r	Antal födda i % efter ordningsnummer		
		1	2	3 eller högre
Hela riket	1940	42	25	33
Därav jordbruksbefolkning	1940	25	22	53
övrig landsbygdsbefolkning.....	1940	45	22	33
stadsbefolkning	1940	53	30	17
Malmö	1942	53	31	16
Sveriges adel	1940—1941	47	30	23
" "	1942—1943	34	34	32

efter ordningsnummer för städernas vidkommande icke undergått någon förskjutning mellan 1940 och 1942.

En av undertecknad företagen undersökning över födelsetalet i den svenska adeln visade att en kraftig ökning av nativiteten skett från 1940—1941 till 1942—1943 och att i samband därmed en relativ ökning av de födda med högre ordningsnummer skett. Då adeln till övervägande del tillhör de högre och ekonomiskt bäst ställda samhällslagren må detta vara värt att noteras. De givna siffrorna synes indicera att nativitetsökningen i de flesta samhällslager sammanhänger med en ökning av antalet förstfödda och antalet andra barn, ehuru inom de högre samhällsklasserna en övergång till större barnskaror synes vara förhånden.

Från Stockholm, där nativitetsstegringen varit kraftig föreligger nu också siffror, som visserligen visa att det skett en ökning av barnantalet inom äktenskapen under åren 1942—1943 men icke av den art och beskaffenhet att anmärkningsvärt höga genomsnittstal uppnåtts (tvärtom ligga de ännu långt under motsvarande tal för Sverige i genomsnitt) och att ökningen därstädes till allra största delen torde bero på ett ökat antal förstfödda och andra barn men näppeligen på någon allmänare övergång till trebarnssystem.

Ehuru utvecklingen under de sista åren ännu ligger i visst dunkel som måhända en kommande folkräkning kan undanröja, synes det vara skäl att bedöma utvecklingen försiktigt. Vad som hänt, torde blott hava varit en koncentration av födelser till en kortare tidrymd och i de breda lagren har någon förändrad inställning till frågan om antalet barn i äktenskap knappast skett. Man kan enligt min åsikt därför icke förutsätta att dessa höga tal bli normgivande för framtiden. Minskas äktenskapsfrekvensen (och det måste den göra) sjunker småningom även födelsetalet om icke en övergång till större barnskaror i äktenskapet sker.

Men därför bör man icke se alltför mörkt på saken. Den stora och glädjande nativitetsökningen blir betydelsefull i framtiden. Om under dessa år det bildats många nya äktenskap och dessa snabbt fått ett och två barn kan sedan en aktiv befolkningspolitik förväntas öka det genomsnittliga barnantalet så att ingen större nativitetsnedgång sker utan nativiteten håller sig vid den nivå, som av skilda skäl kan anses vara lagom.

KAPITEL 8.

Den kommande utvecklingen och befolkningspolitiska mål.

Den framtida utvecklingen regleras främst av dödlighet och fruktsamhet vilka tillsammans bestämma nativitetsöverskottet. Till en del bestämmes dock folkmängdens numerär av emigration och immigration, och givet är att stora förändringar i vandringsavseende härvidlag kunna leda utvecklingen

in på helt andra linjer än vad som eljest anses troligt. Fruksamhetens och dödlighetens samtidiga betydelse för befolkningsutvecklingen angives bland annat av det s. k. reproduktionstalet, som anger relationerna mellan två generationers storlek eller mer preciserat huru många döttrar, som en årskull på 1 000 födda av kvinnkön beräknas erhålla under sin livstid enligt nuvarande dödlighet och fruktsamhet.

För att dödlighet och fruktsamhet under en längre tidsperiod skola hålla varandra i jämvikt fordras det ett reproduktionstal = 1, medan ett belopp understigande enheten leder till folkminskning.

I de officiella publikationerna beräknas talet till omkring 0,85 för år 1940—1941 medan det 1933—1934 var omkring 0,72. Omkring år 1925 passerade talet under enhetsvärdet.

Nu kunna vissa invändningar resas mot ovan definierade reproduktionstal och mot beräkningen därav, såsom det framträder i de officiella publikationerna och även i utländsk litteratur. I själva verket borde det kanske vara något högre och troligen år 1940—1941 ligga omkring 0,90.

Det under 1 liggande värdet på reproduktionen innebär, att tillskottet genom födelser med nuvarande fruktsamhet icke kan framdeles uppväga bortgången genom dödlighet. Att ändock ett nativitetsöverskott existerar beror på den nu befintliga åldersfördelningen med stort antal i de åldersgrupper, där dödligheten är låg och vilka samtidigt svarar för tillskottet genom födelser, men åldersfördelningen är icke stabil utan labil.

Huru folkmängdsnumerären och åldersfördelningen med nuvarande fruktsamhet och dödlighet ställer sig inom de närmaste årtiondena kan relativt lätt erhållas. Dylika prognoser ha gjorts vid flera tidpunkter, senast av befolkningskommissionen, varvid även framtidsförloppet undersökts med flera alternativ beträffande dels fruktsamhet dels giftermålsfrekvens. Dessa prognoser utgå från 1935 års folkmängd och åldersfördelningen vid den tidpunkten och ett av alternativen, oföränderlig äktenskaplig fruktsamhet med höjd giftermålsfrekvens, motsvarar i stort förloppet under åren 1936—1940. Enligt de fortsatta beräkningarna med dessa grunder som utgångspunkt skulle befolkningsnumerären åren 1950, 1960, 1970 vara 6 500 000, 6 472 000 och 6 286 000 och folkmängden nå sitt maximum omkring 1955. Åldersfördelningen av 1 000 individer skulle bli år 1950 265 i åldern 0—20 år, 627 i åldern 20—65 och 108 i åldern 65 och därutöver mot 285, 619 och 96 år 1940. År 1960 skulle talen bli 257, 617 och 126 samt 1970 239, 612 och 150.

I huvudsak innebära förändringarna en ökning av åldringarna och en minskning av de uppväxande generationernas procenttal och antal samt desslikes även en efter 1950 småningom inträdande minskning i de arbetsföra åldersgruppernas relativa och än mer absoluta tal. Än större skulle förändringarna te sig, om man uppdelade den stora gruppen 20—65 år i flera olika delgrupper efter ålder. Tyngdpunkten i denna klass skjutes med tiden högre upp, i det att de yngre arbetsföra åldrarna 20—35 år bli fåtaligare än vad som är fallet, medan de äldre arbetsföra åldrarna 50—65 öka betydligt i

numerär. I mångt och mycket kan den framtida utvecklingen icke rubbas av eventuellt vidtagna befolkningspolitiska åtgärder, och särskilt gäller detta åldringarnas antal. Å andra sidan beror utvecklingen i hög grad på frukt-samhetstalets framtida storlek och eventuellt kan detta påverkas av lämpliga åtgärder och förändrad inställning hos stora grupper av befolkningen.

Befolkningspolitiska reformer måste grunda sig på vad som anses önskvärdt i befolkningsavseende och kommande utveckling. Alltför kraftig folkökning och alltför kraftig folkminskning äro härvidlag alternativ, som kunna anses vara olämpliga att eftersträva med hänsyn till de perspektiv beträffande landets ekonomiska utveckling, som de innebära. Valet mellan olika befolkningsmål står å ena sidan mellan en svag tillväxt i befolkningen, en konstant befolkning eller en mycket långsam befolkningsminskning. Vad som med all makt bör undvikas äro häftiga variationer i befolkningsutvecklingen, och särskilt gäller det beträffande födelsetalet. Landet kan icke hava annat än olägenheter av häftiga variationer i födelsetalet och icke enbart direkt utan även indirekt allteftersom generationerna nå olika åldrar. Sålunda bli stora rubbningar i födelseantalet sju år senare märkbara i skolväsendet och kan innebära vanskligheter.

Om man sätter målet vid en i huvudsak oförändrad befolkningsnumerär, kan emellertid detta formuleras på olika sätt. Man kan eftersträva en konstant befolkning år efter år, i vilket fall födelser och dödsfall skola motsvara varandra i antal. Man kan eftersträva en utveckling sådan att antalet i de arbetsföra åldrarna 20—65 år håller sig tämligen konstant eller undergår en obetydlig ökning och det leder i sin tur till vissa krav på födelsetalets storlek.

I ett särskilt avsnitt av detta betänkande (se s. 203 ff.) redovisas vilka krav det ena eller andra uppställda målet för befolkningsutvecklingen medför. Samtliga uppställda villkor innebära att födelsetalet bör stiga men något olika i olika fall.

För nuvarande värde av omkring 95 000 1936—1940 bör det stiga till i runt tal 115 000 1941—1945 och därefter under en lång följd av år hålla sig omkring 120 000.

Hur skall detta väl kunna uppnås och vilka vägar skola finnas lämpliga?

Det är icke lämpligt att härvid bygga alltför mycket på det förhållandet att nativiteten nu är mycket högre än denna nivå. En minskning av dödligheten och särskilt av dödligheten i åldrarna under 20 år innebär för befolkningsfrågan detsamma som en ökning av födelsetalet vid oförändrad dödlighet. Ovan angivna siffror 115 000 och 120 000 grunda sig på nuvarande dödlighet. En sänkning av denna skulle leda till ett mindre erforderligt antal födda och bör därför eftersträvas. Eftersom av de födda cirka 9 % dö innan 20 års ålder (och därav nästan hälften under första levnadsåret), skulle av 115 000 cirka 105 000 uppnå tjugoårsåldern. Ett bortfall av all dödlighet under 20 år skulle innebära, att födelsetalet kunde reduceras till 105 000 respektive 110 000. Så stora förhoppningar kan man icke ställa på en eventuell förbättring av dödligheten, men redan en reduktion av spädbarnsdödligheten

med 1 % från nära 5 % till 4 % och en motsvarande minskning av dödligheten i åldrarna 1—20 år skulle vara av värde.

För att uppnå här angivna födelsetal erfordras emellertid en höjning av fruktsamheten (och därvidlag helt naturligt främst den äktenskapliga fruktsamheten) av icke ringa mått.

Nuvarande fruktsamhet innebär, om den blir bestående, ett genomsnittstal av två barn per äktenskap. I längden erfordras emellertid ett medelbarnantal av omkring eller möjligen icke fullt tre barn per äktenskap. Eftersom ett icke obetydligt antal äktenskap av biologiska orsaker förbliva barnlösa eller endast få ett barn, erfordras i majoriteten av äktenskapen tre till fyra barn, som således är det normala och eftersträvansvärda ur den befolkningspolitiska synpunkten.

Jämsides härmed bör emellertid en förbättring av den förhållandevis låga giftermålsfrekvensen eftersträvas. Ett höjt antal gifta med oförändrad fruktsamhet innebär för befolkningsutvecklingen detsamma som en mindre höjning av den äktenskapliga fruktsamheten vid oförändrad giftermålsfrekvens.

När antalet ogifta män vid 45—50 års ålder i Sverige uppgår till omkring 17 % av samtliga i åldern och antalet ogifta kvinnor överstiger 20 %, är det självklart att en höjning av giftermålsfrekvensen är önskvärd. Särskilt gäller det för landsbygdsbefolkningen och än mer för den jordbruksidkande befolkningen, vilka grupper för ögonblicket ha den lägsta giftermålsfrekvensen. En sänkning av den genomsnittliga giftermålsåldern, som i Sverige är tämligen hög, nära 30 år för männen och mellan 26 och 27 år för kvinnorna, har även viss inverkan. Dock är en sänkning av denna av mindre intresse, ty en minskning av genomsnittsåldern med något eller några år förlänger visserligen den fruktsamma tiden i äktenskapet men då det icke är tal om en ohejdad barnalstring inom äktenskapet utan en begränsad sådan är en sänkning av giftermålsåldern icke av alltför stor betydelse för hithörande frågor, ehuru den ur andra synpunkter kanske är önskvärd.

Det befolkningspolitiska målet förutsätter sålunda i främsta hand en höjning av den äktenskapliga fruktsamheten, i andra hand en ökning av giftermålsfrekvensen och en sänkning av dödligheten, främst barnadödligheten.

med 1 1/2 timmar ...

1840-1850 ...

... för att ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

DE REGIONALA OLIKHETERNA I OCH UTVECKLINGEN
AV ÄKTENSKAPS- OCH FÖDELSEFREKVENSEN
I SVERIGE UNDER TIDEN 1920—1944

En undersökning

På uppdrag av befolkningsutredningen utförd av

Professor *Sten Wahlund*.

I detta avsnitt redovisas resultaten av en på uppdrag av 1941 års befolkningsutredning verkställd undersökning av äktenskapsfrekvensens och födelsefrekvensens utveckling under mellankrigstiden och under krigsåren. Kravet på en rimlig kostnad har satt gränser för undersökningens omfattning och mål. Befintliga tabellsammanställningar i de officiella statistiska publikationerna och tabellmanuskript hos kungl. statistiska centralbyrån ha blivit undersökningens huvudsakliga källor. Endast i begränsad utsträckning har utnyttjats centralbyråns primärmaterial, vilket krävt förhållandevis omständligare behandling.

Undersökningen har i huvudsak begränsats till ett studium av *olikheterna i äktenskapsfrekvens och fruktsamhet samt desammans förändringar regionalt och för kommuner av olika yrkeskaraktär*. Dessutom har det blivit möjligt att få en bild av fruktsamhetens förskjutningar i åldershänseende inom olika områden av riket.

Först skall lämnas en redogörelse rörande

1. Materialets omfattning och bearbetning.

I kungl. statistiska centralbyråns arkiv finnas länssammandrag över befolkningsrörelsen, innehållande bland annat antalen vigslar och levande födda i varje församling. Ur detta källmaterial kunde uppgifter sammanställas årsvis för tiden 1920—1936 och kvartalsvis för tiden från och med 1937 till och med andra kvartalet 1942. I fråga om antalet giftermål voro siffrorna »definitiva» för hela den studerade tiden. Med avseende på de födda voro de definitiva till och med år 1938 samt därefter preliminära¹. Från dessa års- och länsvis uppställda sammandrag överfördes antalet vigda och levande födda varje år till särskilda listor, vilka upptogo rikets samtliga kommuner respektive församlingar. Vidare antecknades för varje kommun folkmängden per 31 december respektive år. Sistnämnda enligt den årsvis utkommande publikationen »Folkmängden inom administrativa områden».

Kommunerna respektive församlingarna grupperades bygdevis efter den indelning, som finnes angiven i särskilda folkräkningen 1935/36, del II (Allmänna folkräkningen den 31 december 1935, folkmängden i ettårs- och femårs-klasser efter län och civilstånd, noten efter tabell 10, s. 100—103). Ur Folkräkningen den 31 december 1930, del III (Folkmängden efter yrke, inkomst och förmögenhet: 1 avd., tabell 1 s. 2—27), hämtades vidare klassificeringen av landsbygdskommunerna i A-, B-, C- eller D-kommuner. De olika kommun-

¹ Enligt statistiska centralbyråns erfarenheter av samma material vid andra tillfällen äro de preliminära siffrorna för antalet gifta relativt tillfredsställande under det att man för antalet födda kan vänta ett underskott, vilket dock för hela landet ej uppgår mer än till omkring 1 %.

typerna definieras enligt följande: A: minst 75 %, B: 50—75 % av befolkningen tillhöra ur yrkessynpunkt jordbruk med binärningar; C: mindre än 50 % av befolkningen tillhöra jordbruk med binärningar, varvid befolkningen dock ej är agglomererad; D: befolkningen är agglomererad till minst $\frac{2}{3}$; S: städer. Det har ansetts rimligast att sålunda hänföra kommunerna till den grupp, de tillhörde vid en viss fix tidpunkt, år 1930, och ej taga hänsyn till att kommunernas karaktär kan ha förändrats under observationsperioden.

Vissa svårigheter förelågo för att ernå motsvarighet mellan å ena sidan antalet vigslar respektive levande födda och å andra sidan folkmängdssiffrorna. Uppgifterna om de förra erhöles, som nämnts, församlingsvis, under det att uppgifterna om de senare erhöles kommunvis, dock med undantag av städernas folkmängdssiffror, vilka även de redovisats församlingsvis. På grund härav ha en del kommuner av olika yrkeskaraktär måst sammanföras, emedan två kommuner i vissa fall tillhörde en och samma församling och dylika kommuner ej alltid kunnat särredovisas i listorna över vigda och födda. För att siffrorna vid senare bearbetning skulle kunna adderas, måste därvid den ena kommunens »yrkesklassifikation» ändras. Åt den mindre kommunen gavs då alltid den störres beteckning. Till administrativa förändringar av betydelse har även hänsyn tagits.

Vidare har för föreliggande undersökning utnyttjats en tabell med rubriken »Folkmängden och dess förändringar i var och en av rikets större städer (med minst 30 000 invånare)» i den årligen utkommande publikationen Befolkningsrörelsen. I nämnda tabell finnas bland annat uppgifter om folkmängd, nativitetsöverskott samt in- och utflyttning, ingångna giftermål efter civilstånd och kontrahenternas ålder samt antal giftermål i varje månad, barnaföderskor samt ålder vid nedkomst inom och utom äktenskapet, tid mellan äktenskapets ingående och nedkomsten för barnaföderskor med barn inom äktenskapet samt levande födda barn i varje månad.

På grundval av det sålunda föreliggande materialet har beräknats en serie demografiska karakteristikor (närmare beskrivna här nedan) för större städer, nämligen Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Örebro, Borås, Eskilstuna och Gävle. Vissa karakteristikor ha även beräknats för geografiska huvuddelar av landet, de s. k. riksområdena (se s. 58).

Det sistnämnda från publikationen Befolkningsrörelsen hämtade tabellmaterialet finnes i obruten följd från och med år 1924 till och med år 1941. Genom tillmötesgående från statistiska centralbyråns sida har i föreliggande undersökning kunnat utnyttjas motsvarande ännu opublicerade uppgifter för år 1942. För Stockholm erhöles materialet för detta år från stadens statistiska kontor. Samtliga uppgifter för år 1942 äro dock »preliminära».

På grund av de senaste årens märkliga, delvis oväntade befolkningsutveckling har det ansetts önskvärt att studera de demografiska siffrorna så långt fram i tiden som möjligt. Befolkningsutredningen har därför företagit en arbetskrävande bearbetning av de på statistiska centralbyrån förvarade födelse- och dopboks- samt vigselboksutdragen för ovan nämnda städer (för Stock-

holm erhöills dock motsvarande uppgifter från stadens statistiska kontor) samt länens landsbygd, avseende sista halvåret 1942 och första halvåret 1943 (i det följande betecknat med 1942/43) samt andra halvåret 1943 och första halvåret 1944 (i det följande betecknat med 1943/44). Följande tabeller ha uppgjorts: a) Antalet i första giftet inträdde kvinnor fördelade efter ålder vid äktenskapets ingående samt antalet omgifna kvinnor, b) Antalet barnaföderskor fördelade efter ålder vid nedkomsten samt barnets börd, c) Antalet barnaföderskor med barn i äktenskap fördelade efter tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten (duration). För att begränsa arbetet företogs därvid en 20 %-sampling, d. v. s. endast vart femte fall (nedkomst respektive giftermål) medtogs, varefter de sålunda erhållna talen uppmultiplicerades med 5.

Det bör anmärkas, att kyrkoboksutdragen från vissa mindre församlingar vid arbetets utförande ännu ej inkommit till statistiska centralbyrån. Det material (födda respektive vigslar), vilket sålunda kommer att stå utanför föreliggande undersökning, är emellertid obetydligt i jämförelse med hela massan, varför detta förhållande ej har någon inverkan på de här nedan redovisade siffrorna.

Vi övergå nu till en redogörelse för undersökningsresultaten. Kommentarer till det omfattande tabellmaterialet ha måst göras mycket koncentrerade. Den, som enbart önskar en allmän översiktlig framställning, hänvisas till den avslutande och delvis sammanfattande redogörelsen på s. 114 och följande.

2. Antalet födda och den naturliga folkökningen.

Det mest omedelbara, men även mest missledande måttet på fruktsamheten är det årliga *antalet levande födda*, vilket från och med 1920 återges i tabell 1.

I sina stora drag är utvecklingen av födelseantalet väl känd. Från 1920 års antal levande födda, nära 140 000 (vilket jämfört med närmast omkringliggande antal representerade ett toppvärde), sjönk antalet mycket starkt till ett bottenläge av omkring 85 000 åren 1933 och 1934. Därefter har antalet levande födda, fränsett ett avbrott år 1940, ökat till nära 125 000 år 1943.

Sedan bottenläget, åren 1933—1934, har antalet levande födda sålunda ökat med runt 50 % och detta förhållande har i vulgärdiskussionen tillmätts utslagsgivande betydelse för folkökningen på längre sikt. Emellertid har födelseökningen påverkats av förändringar i befolkningens storlek och dess sammansättning efter kön, ålder och civilstånd. En närmare analys av ökningen i antalet födda kräver därför ingående demografiska studier.

Till en början skall hänsyn endast tagas till den inverkan folkmängdsökningen kan ha haft. Vi uträkna det *allmänna födelsetalet* (antalet levande födda per 1 000 medelfolkmängd), ställa alltså de födda i relation till den totala folkmängd, som »producerat» dem.

Ur tabell 1 å s. 58 framgår, att detta födelsetal i Sverige sjönk från värdet 23,61 ‰ år 1920 till 13,68 ‰ år 1934. Samtidigt sjönk antalet avlidna per 1 000 av medelfolkmängden, men mera obetydligt, från 13,30 ‰ till 11,24 ‰.

Tab. 1. Översikt av folkmängdens förändringar (på 1 000 av medelfolkmängden) i Sverige åren 1920—1943.

År	Medel- folkmängd	Giftermål		Levande födda		Döda (utom dödfödda)		Över- skott öfver döda	Folk- ökning
		Antal	‰	Antal	‰	Antal	‰		
1920	5 875 763	42 918	7·30	138 753	23·61	78 128	13·30	10·31	9·78
1921	5 929 403	39 550	6·67	127 723	21·54	73 536	12·40	9·14	8·40
1922	5 970 918	36 806	6·16	116 946	19·59	76 343	12·79	6·80	5·56
1923	5 996 640	37 829	6·31	113 435	18·92	68 424	11·41	7·51	3·04
1924	6 020 939	37 385	6·21	109 055	18·11	72 001	11·96	6·15	5·04
1925	6 044 840	37 419	6·19	106 292	17·58	70 918	11·73	5·85	2·89
1926	6 063 965	38 268	6·31	102 007	16·82	71 344	11·77	5·05	3·43
1927	6 081 146	38 999	6·41	97 994	16·11	77 219	12·70	3·41	2·23
1928	6 096 557	40 507	6·64	97 868	16·05	73 267	12·02	4·03	2·83
1929	6 112 635	41 719	6·83	92 861	15·19	74 538	12·19	3·00	2·44
1930	6 131 135	43 858	7·15	94 220	15·37	71 790	11·71	3·66	3·61
1931	6 152 319	42 908	6·97	91 074	14·80	77 121	12·54	2·26	3·29
1932	6 176 405	41 673	6·75	89 779	14·54	71 459	11·57	2·97	4·52
1933	6 200 965	43 437	7·00	85 020	13·71	69 607	11·23	2·48	3·42
1934	6 222 328	48 095	7·73	85 092	13·68	69 921	11·24	2·44	3·46
1935	6 241 798	51 306	8·22	85 906	13·76	72 813	11·67	2·09	2·79
1936	6 258 697	53 276	8·51	88 938	14·21	74 836	11·96	2·25	2·62
1937	6 275 805	55 606	8·86	90 373	14·40	75 392	12·01	2·39	2·84
1938	6 297 468	58 130	9·23	93 946	14·92	72 693	11·54	3·38	4·05
1939	6 325 759	61 373	9·70	97 380	15·39	72 876	11·52	3·87	4·91
1940	6 356 368	59 166	9·31	95 778	15·07	72 748	11·44	3·63	4·74
1941	6 388 953	58 102	9·09	99 727	15·61	71 910	11·26	4·35	5·48
1942 ¹	6 432 337	62 386	9·70	113 605	17·66	63 644	9·89	7·77	8·04
1943 ¹	6 490 514	61 589	9·49	124 921	19·25	65 799	10·14	9·11	9·96

¹ Delvis preliminära uppgifter.

Detta resulterade i att den »naturliga folkökningen», d. v. s. överskottet av födda över döda minskade från 10,31 ‰ år 1920 till 2,44 ‰ år 1934. Marginalen mellan födelse- och dödstalen blev sålunda mycket knapp, och det hade inte varit långt kvar till en ren folkminskning, om födelsetalet fortsatt att sjunka kraftigare än dödstalet. Nu steg dock åter antalet levande födda, så att år 1943 allmänna födelsetalet 19,25 ‰ uppnåddes, innebärande en ökning av överskottet av födda över döda till 9,11 ‰.

I det följande skall visas, att denna höga naturliga folkökning, som endast obetydligt understiger 1920 års toppsiffra, ingalunda kan sägas markera en helt tillfredsställande befolkningsutveckling. Dessförinnan vilja vi beröra de allmänna födelsetalen och deras utveckling inom olika delar av landet.

3. Allmänna födelsetalet.

Inom den administrativa statistiken brukar man indela landet i s. k. riks-områden (se Särskilda folkräkningen 1935/36, del II, s. 20*):

Landsbygdsområden.

I: *Mälardalskapen*, omfattande landsbygden i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län;

II: *Östra Götaland*, omfattande landsbygden i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län;

III: *Skåne, Halland och Blekinge*, omfattande landsbygden i Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län;

IV: *Vänerlandskapen*, omfattande landsbygden i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län;

V: *Norrland och Dalarne*, omfattande landsbygden i Kopparbergs län samt alla län i Norrland.

Stadsområden.

VI: *Stockholms stad*;

VII: *Övriga städer med minst 30 000 invånare*;

VIII: *Övriga städer med mindre än 30 000 invånare*.

Områdena VII och VIII ha i det följande sammanförts till ett område med benämningen Övriga städer. Inom varje landsbygdsområde ha de tidigare omnämnda kommuntyperna (A-, B-, C- och D-kommuner) redovisats var för sig. Från och med tredje kvartalet 1942 föreligga dock endast beräkningar av allmänna födelsetalet för riksområdena i sin helhet, således utan uppdelning på A-, B-, C- och D-kommuner.

Vid beräkning av de allmänna födelsetalen för kvartalen 1 januari 1937—30 juni 1944 ha medelfolkmängderna kalkylerats under antagandet, att folkmängden ett visst år har förändrat sig lineärt från årets början till dess slut.

I tabell 2 redovisas allmänna födelsetal för hela riket med uppdelning på landsbygd och städer samt kommuntyper och riksområden.

Av tabellen framgår, att allmänna födelsetalet genomgående avtog från år 1920 till 1930-talets första hälft för att därefter stiga i vissa områden och förhålla sig tämligen konstant i andra fram till och med år 1941. Därefter har en genomgående kraftig ökning av födelsetalet skett.

De lägsta allmänna födelsetalen noteras omkring år 1934. Sålunda nådde hela riket sitt bottenläge, 13,7 ‰, detta år med nästan lika låga värden de båda omkringliggande åren. Även landsbygden uppvisade det lägsta värdet, 14,8 ‰ år 1934, och för städerna noterades bottenvärdet, 11,5 ‰, åren 1933 och 1934. Beträffande kommuntyperna observeras, att A-kommunernas (jordbrukskommunernas, se sid. 55) lägsta värde, 15,8 ‰, inträffade år 1937. Av övriga kommuner nådde de av B-typ botten år 1935 med 14,7 ‰, de av C-typ år 1934 med 13,4 ‰ och de av D-typ (de agglomererade) år 1933 med 12,4 ‰. Kommuntyperna nådde alltså i tidshänseende bottenvärdena i ordningsföljden D, C, B, A, d. v. s. i de industriellt eller merkantilt mest utvecklade kommunerna kom omslaget först, i de med övervägande jordbruksnäring, sist. Lägsta talet för Stockholm (med dess på grund av näringslivets sammansättning »eftersläpande» konjunkturer) var 9,8 ‰ år 1934 och för övriga städer 12,0 ‰ år 1933.

Under perioden 1920—1940 var födelsetalet för landsbygden högre än för städerna. Sedan bottenåret har denna skillnad emellertid successivt minskat

Tab. 2. Allmänna födelsetal för riksområden och kommuntyper årsvis 1920—1943 och kvartalsvis 1 januari 1937—30 juni 1944.

År	Riksområde I (Mälardalslandskapens landsbygd)					Riksområde II (Östra Götalands landsbygd)				
	Kommuntyp				Hela området	Kommuntyp				Hela området
	A	B	C	D		A	B	C	D	
1920	23.2	24.8	23.2	21.4	23.6	21.8	23.1	23.2	23.4	22.8
1921	22.0	21.8	20.1	19.8	21.5	20.8	20.3	21.7	24.3	19.7
1922	20.3	20.1	17.8	16.6	19.4	18.8	19.0	19.4	21.5	17.9
1923	20.0	20.3	15.9	16.7	18.5	18.5	18.7	18.6	22.5	17.7
1924	18.9	17.4	15.7	15.4	17.5	17.9	17.9	18.2	21.9	18.2
1925	17.9	16.9	15.1	16.8	17.0	17.7	17.5	17.5	19.2	17.8
1926	17.7	17.0	15.1	13.2	16.3	17.2	16.8	16.6	18.3	17.2
1927	17.1	15.4	13.9	12.6	15.3	16.4	16.4	16.9	18.1	16.8
1928	17.0	16.5	14.5	12.8	15.5	16.8	15.9	15.2	17.4	16.5
1929	16.9	14.4	12.8	12.1	14.3	16.2	16.1	15.5	17.3	15.8
1930	16.0	14.6	13.3	12.5	13.9	16.5	16.0	15.5	16.4	16.1
1931	15.2	14.0	12.8	12.7	14.0	16.0	15.2	14.9	15.7	15.5
1932	15.3	13.5	12.7	11.8	13.6	16.0	14.4	13.8	15.7	15.1
1933	15.5	12.6	11.7	10.6	12.8	14.9	14.5	12.6	14.6	14.3
1934	14.1	12.9	11.5	10.3	12.5	15.2	14.2	13.6	13.7	14.6
1935	14.9	12.4	11.6	11.0	12.7	14.9	14.4	13.9	14.2	14.6
1936	14.2	13.5	12.1	11.6	13.3	14.6	14.3	13.5	14.3	14.5
1937	14.5	13.8	13.1	11.9	13.4	15.0	14.9	13.8	13.5	14.8
Kv. 1	15.5	13.4	12.8	12.0	13.5	14.9	14.7	13.0	13.8	14.7
2	14.0	14.7	14.1	13.3	14.1	16.6	15.0	14.9	12.5	15.8
3	15.6	14.0	12.8	11.8	13.6	15.0	16.0	14.1	15.2	15.4
4	12.8	13.2	12.8	10.4	11.3	13.6	13.8	13.2	12.5	13.6
1938	15.1	13.7	13.6	12.7	14.0	15.7	15.3	14.6	12.5	15.2
Kv. 1	14.6	13.8	13.7	12.4	14.0	15.5	14.6	13.4	11.9	14.6
2	14.9	14.2	14.2	13.3	14.7	16.1	16.6	16.8	13.2	15.6
3	15.5	14.0	13.7	12.9	14.4	16.1	16.5	16.0	13.6	16.1
4	14.5	12.8	12.8	11.9	13.2	15.0	14.4	13.3	11.3	14.0
1939	15.3	14.2	14.4	14.8	14.9	15.7	15.3	14.8	14.1	15.5
Kv. 1	16.2	14.9	14.3	14.7	15.1	15.8	15.0	14.4	14.1	15.3
2	15.8	15.0	14.9	15.6	15.6	16.2	15.5	15.6	15.5	16.3
3	15.3	14.6	14.3	14.6	15.0	14.7	15.8	15.2	13.8	15.8
4	14.1	12.8	14.0	14.4	13.9	13.9	14.8	14.2	13.1	14.5
1940	14.9	14.3	13.4	14.5	14.6	14.7	14.4	13.7	14.5	14.7
Kv. 1	14.7	14.7	13.4	15.3	14.8	14.6	14.5	13.7	15.5	14.4
2	14.8	15.2	14.9	15.2	15.5	16.3	15.9	15.9	15.3	16.3
3	16.4	14.0	13.4	14.4	14.8	14.7	14.5	13.3	14.8	14.6
4	13.7	13.1	12.0	13.2	13.2	13.2	12.8	11.9	12.6	13.0
1941	14.6	14.4	13.9	15.2	14.7	14.6	14.8	13.8	16.0	14.9
Kv. 1	12.6	12.6	11.7	13.8	12.9	12.1	12.8	12.2	14.8	12.9
2	16.3	15.3	14.4	17.4	16.0	16.5	16.1	15.4	16.4	16.5
3	15.5	16.3	15.6	15.2	15.8	16.3	15.8	13.8	17.3	15.8
4	14.0	13.5	14.0	14.5	14.1	13.7	14.4	13.6	15.4	14.3
1942	16.8	16.7
Kv. 1	16.8	14.3	14.1	17.9	15.7	15.7	11.6	12.9	17.5	13.6
2	18.4	17.6	15.7	18.1	17.5	17.7	17.1	18.3	20.0	18.1
3	17.1	17.3
4	16.1	17.2
1943	17.8	17.6
Kv. 1	17.4	17.0
2	19.1	18.5
3	18.0	18.6
4	16.7	16.5
1944
Kv. 1	19.5	18.2
2	20.3	19.4

Forts. tab. 2.

År	Riksområde III (Skånes, Hallands och Blekinge landsbygd)					Riksområde IV (Vänerlandskapens landsbygd)				
	Kommuntyp				Hela området	Kommuntyp				Hela området
	A	B	C	D		A	B	C	D	
1920	23·1	23·3	24·6	21·7	23·6	20·7	21·6	21·0	26·7	22·5
1921	22·5	21·7	22·0	20·0	23·5	19·6	20·1	19·4	24·2	20·7
1922	22·8	20·2	19·9	18·3	20·4	17·7	18·3	18·6	20·8	18·9
1923	20·8	20·0	19·8	17·0	20·1	18·0	18·7	18·1	19·6	18·6
1924	20·1	18·9	18·3	15·9	19·1	17·4	17·4	16·9	18·9	17·9
1925	19·0	18·9	18·2	14·1	18·7	16·8	16·6	16·6	18·9	17·2
1926	19·4	18·5	17·8	13·9	18·5	16·3	16·3	15·2	17·7	16·7
1927	18·7	17·8	17·1	12·9	17·8	15·9	15·9	15·1	16·4	16·1
1928	19·3	17·9	17·6	13·2	18·1	16·2	16·2	15·0	14·0	16·2
1929	18·2	17·4	16·4	11·1	17·1	14·7	15·0	14·1	15·2	15·1
1930	18·0	17·5	16·3	11·7	17·2	15·0	15·1	15·2	16·2	15·5
1931	17·9	16·2	15·7	12·0	16·4	14·8	14·2	13·5	14·2	14·6
1932	16·6	16·1	14·9	11·3	15·9	14·5	14·1	13·5	15·0	14·5
1933	16·4	15·6	14·2	10·0	15·3	14·0	13·4	12·3	13·4	13·7
1934	16·4	15·5	14·0	11·2	15·4	13·9	13·4	12·1	14·0	13·5
1935	15·7	14·8	13·6	12·6	14·9	14·0	13·3	15·5	12·8	13·7
1936	16·3	15·5	14·0	13·9	15·4	13·2	13·3	12·5	13·7	13·4
1937	15·5	16·1	14·9	12·3	15·4	13·3	13·6	13·1	11·8	13·7
Kv. 1	15·9	15·8	14·4	13·0	15·5	13·7	13·8	13·3	11·8	14·0
2	17·0	17·1	16·0	12·8	16·4	13·8	14·9	13·6	12·5	14·8
3	15·7	16·0	15·6	11·7	15·6	13·9	14·6	13·4	11·6	13·8
4	13·6	15·2	13·4	11·6	14·2	11·9	11·1	12·1	11·5	12·3
1938	15·7	15·7	14·6	12·5	15·5	13·8	13·8	12·8	11·4	13·9
Kv. 1	16·1	15·4	14·8	11·1	15·5	14·2	12·6	12·0	11·2	13·1
2	15·4	16·6	15·1	12·2	15·9	15·0	15·8	13·8	11·5	15·2
3	15·3	15·8	14·0	15·0	15·7	14·1	13·2	13·3	11·4	14·4
4	15·9	15·0	14·4	11·7	14·9	13·1	12·1	12·1	11·7	13·1
1939	15·7	15·7	14·6	12·9	15·4	14·5	14·3	13·2	12·3	14·5
Kv. 1	17·0	16·5	14·4	15·3	16·3	14·3	13·1	13·0	11·4	14·3
2	16·2	16·2	15·9	12·7	16·0	16·5	15·3	14·5	13·8	16·1
3	15·0	15·6	14·7	11·8	15·2	13·8	14·3	13·0	12·3	14·3
4	14·7	14·5	13·2	11·8	14·0	13·3	14·0	12·0	11·7	13·2
1940	15·4	15·4	14·4	13·3	15·2	13·5	13·7	12·3	11·5	13·6
Kv. 1	17·0	16·3	15·6	14·6	16·4	13·1	13·7	13·0	12·2	13·8
2	16·2	15·6	15·3	15·2	15·9	14·9	15·5	13·5	12·2	15·0
3	15·7	15·6	13·8	11·4	15·1	13·6	13·3	11·5	11·3	13·2
4	12·7	14·0	12·6	12·2	13·3	12·5	12·4	11·4	10·4	12·4
1941	15·3	14·9	14·2	14·8	15·0	13·0	14·4	11·8	11·4	13·6
Kv. 1	12·8	13·2	12·0	12·0	12·9	11·1	11·8	10·8	10·9	11·8
2	17·1	15·4	15·4	15·8	15·9	15·3	15·9	13·2	12·1	15·7
3	17·5	16·0	15·1	17·1	16·3	13·9	15·0	12·3	11·7	14·3
4	13·9	15·1	14·3	14·4	14·6	11·7	13·3	11·0	11·0	12·6
1942	16·6	15·8
Kv. 1	16·6	15·6	14·5	15·5	15·6	13·5	14·3	12·0	11·7	13·1
2	17·9	17·5	15·9	14·1	16·9	16·6	16·5	12·7	15·2	15·2
3	17·6	16·4
4	15·7	15·1
1943	17·6	16·7
Kv. 1	17·5	16·4
2	18·6	18·1
3	17·7	17·1
4	16·6	15·1
1944
Kv. 1	18·5	16·9
2	18·1	18·6

Forts. tab. 2.

År	Riksområde V (Norrlands och Dalarnes landsbygd)					Riks- område VI (Stockholm)	Riksområdena VII och VIII (Övriga städer i riket)
	Kommuntyp				Hela området		
	A	B	C	D			
1920	31·7	25·7	26·7	28·2	28·7	17·3	22·5
1921	28·3	25·1	24·7	25·4	26·2	15·3	20·1
1922	26·7	23·1	21·8	23·3	24·2	13·8	17·9
1923	25·9	22·3	21·3	22·5	23·2	13·0	17·1
1924	24·4	21·5	20·2	21·3	22·2	12·6	16·4
1925	23·9	21·2	19·8	21·2	21·7	12·5	15·7
1926	23·0	19·6	18·1	20·9	20·2	11·7	14·9
1927	21·6	18·7	18·3	20·1	19·9	11·1	13·9
1928	21·5	18·9	18·5	19·6	19·7	10·9	13·7
1929	20·8	18·4	17·3	17·6	18·8	10·2	13·2
1930	21·1	18·1	17·7	18·5	18·9	10·7	13·2
1931	20·4	17·5	17·2	17·4	18·2	10·7	13·0
1932	20·3	17·1	16·1	15·6	17·7	11·4	12·8
1933	18·9	16·4	15·6	14·2	16·8	10·3	12·0
1934	19·0	16·5	15·3	15·0	16·8	9·8	12·1
1935	19·2	16·4	15·4	14·1	16·8	10·4	12·2
1936	19·5	17·1	15·6	14·1	17·3	11·2	13·1
1937	19·2	17·1	15·8	13·2	17·2	11·5	13·5
Kv. 1	18·1	16·7	15·2	12·2	16·7	11·0	13·3
2	21·6	18·4	16·3	14·3	18·8	12·2	14·5
3	19·2	17·6	16·2	13·5	17·5	12·3	13·6
4	17·9	15·8	15·7	12·9	15·8	10·5	12·5
1938	19·9	17·1	16·2	13·9	17·5	12·8	14·3
Kv. 1	19·2	16·4	15·5	13·1	17·2	12·7	14·2
2	18·8	18·2	17·1	14·6	18·7	13·5	15·2
3	19·1	17·9	16·3	13·8	18·0	12·5	14·4
4	19·0	15·9	16·2	14·4	16·4	12·3	13·3
1939	20·4	17·4	17·2	15·8	18·1	13·4	14·8
Kv. 1	19·7	16·4	15·9	15·1	17·4	13·2	14·6
2	21·2	18·5	18·0	15·4	19·0	13·6	15·8
3	20·7	17·6	17·7	16·3	18·5	14·2	14·7
4	19·9	17·0	17·1	16·0	17·5	12·8	14·1
1940	19·1	16·6	16·0	14·9	17·0	13·7	15·2
Kv. 1	19·2	16·5	16·3	14·3	17·1	15·0	15·9
2	21·6	18·6	17·4	16·2	19·0	14·8	16·2
3	18·5	16·7	16·5	15·1	17·0	12·9	15·0
4	16·9	14·9	13·9	14·2	15·0	12·1	13·6
1941	19·7	17·2	18·3	15·8	17·9	15·8	15·8
Kv. 1	17·3	14·6	15·9	13·8	15·6	13·9	14·0
2	22·7	19·4	20·6	18·1	20·4	16·9	16·9
3	19·8	18·8	18·9	16·6	19·0	16·6	16·8
4	17·6	16·0	17·7	14·7	16·6	15·9	15·4
1942	19·4	18·0	18·3
Kv. 1	20·2	18·3	17·5	16·8	18·5	17·2	17·1
2	23·2	20·6	19·8	18·4	21·0	19·6	19·6
3	19·9	18·3	18·7
4	17·9	16·9	17·9
1943	21·2	20·0	20·4
Kv. 1	20·1	19·1	19·8
2	23·0	21·6	17·8
3	21·8	20·5	17·5
4	20·0	18·8	20·1
1944
Kv. 1	20·5	23·1	22·4
2	22·8	23·3	23·4

Forts. tab. 2.

År	H e l a r i k e t						
	K o m m u n t y p				Lands- bygden	Städerna	Hela riket
	A	B	C	D			
1920	24.5	23.9	23.9	24.4	24.6	21.2	23.6
1921	23.9	22.2	21.8	22.5	22.6	18.9	21.5
1922	21.4	20.5	19.7	19.6	20.7	16.9	19.6
1923	20.9	20.3	18.9	19.1	20.1	16.1	18.9
1924	19.9	19.0	18.0	18.1	19.2	15.5	18.1
1925	19.4	18.7	17.6	18.0	18.8	14.9	17.6
1926	18.9	18.0	16.7	16.3	18.0	14.1	16.8
1927	18.1	17.2	16.4	15.5	17.4	13.2	16.1
1928	18.3	17.4	16.3	15.0	17.4	13.0	16.0
1929	17.5	16.6	15.4	14.5	16.5	12.4	15.2
1930	17.5	16.6	15.8	14.9	16.7	12.6	15.4
1931	17.1	15.8	15.0	14.4	16.0	12.4	14.8
1932	16.9	15.4	14.3	13.7	15.6	12.4	14.5
1933	16.1	14.9	13.5	12.4	14.8	11.5	13.7
1934	16.0	14.9	13.4	12.6	14.8	11.5	13.7
1935	16.0	14.7	13.5	12.7	14.8	11.8	13.8
1936	15.9	15.1	13.7	13.2	15.0	12.7	14.2
1937	15.8	15.4	14.2	16.5	15.2	13.0	14.4
Kv. 1	15.8	15.2	13.8	12.4	15.1	12.7	14.2
2	17.1	16.4	15.0	18.5	16.3	13.9	15.5
3	16.2	16.0	14.5	18.1	15.4	13.3	14.7
4	14.3	14.2	13.6	17.1	13.9	12.0	13.2
1938	16.4	15.5	14.4	12.8	15.5	13.9	14.9
Kv. 1	16.0	14.9	13.9	12.3	15.1	13.8	14.6
2	17.6	16.4	15.4	13.3	16.4	14.8	15.8
3	16.3	16.1	14.7	13.3	15.9	13.9	15.2
4	15.8	14.6	13.8	12.4	14.5	13.0	14.0
1939	16.7	15.7	15.0	14.5	15.9	14.5	15.4
Kv. 1	16.8	15.4	14.5	14.3	15.9	14.2	15.3
2	17.8	16.1	15.9	15.0	16.9	15.2	16.3
3	16.6	15.4	14.7	14.7	16.0	14.6	15.5
4	15.5	15.0	14.3	14.0	14.9	13.8	14.5
1940	15.8	15.2	14.0	14.0	15.2	14.8	15.1
Kv. 1	15.9	15.1	14.2	14.8	15.5	15.7	15.6
2	17.4	15.4	15.3	15.0	16.6	15.9	16.3
3	16.0	15.2	13.6	13.9	15.1	14.5	14.9
4	14.2	13.7	12.0	12.9	13.5	13.2	13.4
1941	15.9	15.4	14.5	14.8	15.5	15.7	15.6
Kv. 1	13.6	13.2	12.6	13.2	13.5	13.9	13.2
2	18.1	16.8	15.8	16.4	17.3	16.8	17.2
3	17.3	16.7	15.1	15.8	16.5	16.7	16.6
4	14.5	14.7	14.0	14.1	14.6	15.5	15.0
1942	17.3	18.2	17.7
Kv. 1	16.9	15.2	13.9	16.5	15.5	17.1	16.1
2	19.8	18.9	17.1	17.8	18.5	19.6	18.9
3	17.9	18.6	18.2
4	16.3	17.6	16.8
1943	18.5	20.3	19.2
Kv. 1	17.9	19.6	18.6
2	19.9	21.8	20.7
3	19.0	20.5	19.6
4	17.3	19.4	18.1
1944
Kv. 1	18.9	22.6	20.4
2	20.2	23.4	21.5

och år 1941 uppvisa städerna för första gången högre allmänt födelsetal än landsbygden. För år 1943 översteg födelsetalet för städerna motsvarande tal för landsbygden med icke mindre än 1,8 enheter. Bland städerna har vidare Stockholm under hela observationstiden haft lägre värden än övriga städer tagna tillsammans frånsett år 1941, då födelsetalen voro lika, respektive 15,8 ‰. Skillnaden i detta avseende var år 1920 avsevärd men har senare krympt samman för att under de senaste åren bli obetydlig.

Rangordningen mellan kommuntypernas födelsetal var under nedgångsperioden A-, B-, C- och D-kommuner, dock med det undantaget att D-kommunerna under åren 1920—1921 intogo andra platsen och åren 1923—1925 tredje platsen i fråga om födelsetalets nivå. Beroende på att de mera jordbruksbetonade kommunerna (A- och B-kommunerna) efter bottenläget visat en mer eller mindre markerad stagnation fram till år 1942 i motsats till de mera industrialiserade (C- och särskilt D-kommunerna), har denna rangordning dels blivit utpräglad och dels ändrats därefter, att D-kommunerna år 1941 komma före C-kommunerna men fortfarande efter A- och B-kommunerna.

Av de fem landsbygdsriksområdena har det femte (Norrlands och Dalarnes landsbygd) hela tiden visat högre födelsetal än någon annan del av riket. Bland landsbygdsområdena har ordningen under den undersökta perioden i allmänhet varit V. Norrland och Dalarne, III. Skåne, Halland och Blekinge, II. Östra Götaland, IV. Vänerlandskapen och I. Mälardalslandskapen, varvid dock de båda sistnämnda sedan 1938 bytt plats. Under de senaste åren, 1942 och 1943, har emellertid rangordningen helt omkastats. Sålunda uppvisar V. Norrland och Dalarne fortfarande det högsta födelsetalet, men därefter följande nu i tur och ordning I. Mälardalslandskapen, II. Östra Götaland, III Skåne, Halland och Blekinge samt slutligen IV. Vänerlandskapen. Fram till och med år 1941 uppvisa riksområdena II, III och IV i stort sett konstanta allmänna födelsetal sedan första hälften av 1930-talet, medan områdena I och V (sydligaste och nordligaste Sverige) förete en något tydligare tendens till ökning, vilken förklarar den förut nämnda, om än svaga uppgången efter bottenåren i födelsetalet för landsbygden i sin helhet. Efter år 1941 har emellertid födelsetalet stigit avsevärt i samtliga riksområden.

Helt allmänt har redan kunnat konstateras, att födelsetalen äro högst i landets nordligare delar. Av de fem landsbygdsområdena uppvisar under hela den betraktade perioden det femte, *Norrland och Dalarne*, högsta värdena för samtliga kommuntyper tagna var för sig (tabell 2). Ett undantag utgöra D-kommunerna (de »agglomererade») i II. Östra Götaland, vilka enstaka år hade något högre värden än motsvarande kommuner i det femte riksområdet. Den ordning i vilken de olika kommuntyperna i det femte riksområdet uppnådde sina lägsta värden är den motsatta mot hela rikets, nämligen först A-, sedan B-, C- och D-kommunerna.

Men även längst i söder ha födelsetalen varit relativt höga. Kommuntyperna A, B, och C ligga i det tredje riksområdet *Skåne, Halland och Blekinge* så gott som genomgående på en högre nivå än i de tre övriga riksområdena i Svealand (utom Dalarne) och Götaland (I, II och IV). Tredje riksområdets D-kommuner

uppvisa däremot allmänna födelsetal, som till och med år 1937 äro omväxlande högre och lägre än första området (Mälardalskapen). Därefter ligga de förstnämndas födelsetal genomgående lägre än de sistnämndas. Vidare äro födelsetalen för tredje riksområdets D-kommuner dels lägre än motsvarande tal i II. Östra Götaland hela perioden 1920—1942, dels lägre än motsvarande tal i IV. Vänerlandskapen till och med år 1935 men därefter högre än dessa. I tredje riksområdet nådde födelsetalen sina bottenvärden i samma ordning som talen för hela landsbygden, d. v. s. D, C, B och A.

Vi övergå så till att betrakta förhållandet i det andra landsbygdsområdet *Östra Götaland*. Födelsetalen äro här, fränsett enstaka, betydelselösa undantag, högre än i Vänerlandskapen; detta gäller alla fyra typerna av kommuner tagna var för sig. I fråga om C- och D-kommuner (industrialiserad eller agglomererad landsbygd) visar Östra Götaland i stort sett också högre födelsetal än Mälardalskapen (I); i fråga om de mera jordbruksbetonade kommunerna ha förhållandena växlat. I kommutyp A uppvisade Mälardalskapen högre födelsetal än Östra Götaland till och med år 1929, men därefter lägre till och med år 1939; under krigsåren ligga de båda riksområdenas födelsetal för A-kommunerna på i stort sett samma nivå. För B-kommunerna gäller fram till och med år 1928, att de båda riksområdena uppvisa högre och lägre värden omväxlande, varefter Östra Götaland har högre tal än Mälardalskapen (utom de två första kvartalen år 1942). — Till slut må noteras, att vändpunkten för födelsetalens nedgång i Östra Götalands kommutyper inträffade i ordningen C, B, D, A.

Slutligen återstår att jämföra det första och det fjärde landsbygdsområdet, alltså *Mälardalskapen* och *Vänerlandskapen*. Mälardalskapens A-kommuner (jordbrukskommuner) uppvisa hela tiden högre födelsetal än Vänerlandskapens. För B-kommunerna gäller till en början detsamma, men från och med år 1929 är förhållandet omvänt till och med år 1935, varefter värdena ligga på ungefärligen samma nivå. Från och med år 1923 till och med år 1936 ligger första riksområdet under det fjärde i vad som angår C- och D-kommunerna, varefter motsatsen inträffar. I första riksområdet inträffar bottenläget för födelsetalen samtidigt för A-, C- och D-kommunerna och sist för B-kommunerna. I det fjärde riksområdet skedde omslaget efter nedgången i födelsetalen för kommutyperna i ordningen C, D, B och A.

Vårt studium av det allmänna födelsetalens förändringar inom huvudområdena av riket och inom kommuner av olika yrkeskaraktär har helt allmänt givit vid handen, att den ökning i födelsetalet, som skett i Sverige under det sista årtiondet, i huvudsak kan tillskrivas rikets städer och i någon mån även övriga tätorter, men icke förrän under de allra senaste åren landsbygdens rena jordbruksområden.

Detta ger anledning till att särskilt analysera nativitetsförhållandena i städerna. Härvid vilja vi dock använda mera effektiva statistiska mått än det allmänna födelsetalet.

4. Antalet kvinnor inom olika åldersgrupper.

I det föregående har antalet levande födda barn satts i relation till medelfolkmängden, varigenom ett grovt mått på födelsefrekvensen erhållits. Men antalet födda barn är givetvis i hög grad beroende av den andel av kvinnliga befolkningen, som befinner sig i fruktsamhetsåldrarna. Bättre mått på fruktsam-

heten utgöra därför de i tabell 4 redovisade *allmänna fruktsamhetstalen*. Vid beräkningen av dessa har antalet levande födda under ett visst år satts i relation till (‰ av) antalet kvinnor i åldrarna 15—50 år. De sålunda erhållna siffrorna uppvisa samma utveckling som allmänna födelsetalet, men de öka inte lika starkt efter bottenvärdet år 1934 som allmänna födelsetalet, ty antalet kvinnor i fruktsamhetsåldrarna har ökat kraftigare än den totala folkmängden. Mellan åren 1934 och 1941 ökade antalet levande födda med 17,3 %, det allmänna födelsetalet med 14,1 % och det här sist uträknade totala fruktsamhetstalet med 12,2 %. En mycket stor del av ökningen i antalet levande födda kan alltså återföras på det banala faktum, att befolkningen i de barnaalstrande åldrarna ökat i numerär (särskilt gäller detta ökningen under förkrigsåren). Äldre tiders stora födelsekullar ha, under minskad barn- och ungdomsdödlighet, kommit upp i fruktsamhetsåldrarna.

Men även det sist uträknade totala fruktsamhetstalet ger en otillfredsställande bild av förhållandena, då det ej tager hänsyn till åldersmorfologien inom gruppen 15—50 år. I tabellerna 3 och 4 lämnas för hela riket en redovisning av antalet kvinnor, åldersvis, för åren 1919—1941 (för senare år finnas ännu inga åldersfördelningar). Man observerar, att antalet kvinnor i åldrarna 0—15 år absolut sett avtagit sedan år 1920. Under år 1941 har nedgången dock upphört och förbytt i en svag ökning som följd av de senaste årens uppgång i antalet födda. Antalet i åldersgruppen 15—30 år har tilltagit till år 1929 och därefter, i stort sett, avtagit. Den tillfälliga stegringen

Tab. 3. Antalet kvinnor, fördelat på större åldersgrupper, i hela riket vid slutet av åren 1919—1941.

År (^{31/12})	0—15 år	15—30 år	30—50 år	50 år och däröver	Samtliga	Därav 15—50 år
1919	844 780	746 569	720 694	666 599	2 978 642	1 467 263
1920	847 141	755 308	733 555	670 229	3 006 233	1 488 863
1921	845 938	762 672	744 241	675 477	3 028 328	1 506 913
1922	840 017	771 071	754 510	677 891	3 043 489	1 525 581
1923	831 042	777 202	764 453	684 554	3 057 251	1 541 655
1924	819 795	786 238	775 199	690 656	3 071 888	1 561 437
1925	809 192	790 024	784 576	697 216	3 081 008	1 574 600
1926	798 069	794 609	794 862	704 203	3 091 743	1 589 471
1927	784 204	799 934	803 372	710 208	3 097 718	1 603 306
1928	771 574	802 471	813 988	717 595	3 105 628	1 616 459
1929	757 710	806 066	822 438	725 920	3 112 134	1 628 504
1930	747 614	804 480	833 470	732 542	3 118 106	1 637 950
1931	736 148	804 920	846 578	737 736	3 125 382	1 651 498
1932	724 548	805 310	860 530	746 448	3 136 836	1 665 840
1933	712 678	803 595	872 485	755 920	3 144 678	1 676 080
1934	700 902	801 513	884 119	766 866	3 153 400	1 685 632
1935	679 193	809 226	896 811	775 325	3 160 055	1 705 537
1936	663 251	811 137	907 528	784 438	3 166 354	1 718 665
1937	652 335	808 059	918 698	794 374	3 173 466	1 726 757
1938	645 287	802 918	931 425	805 584	3 185 214	1 734 343
1939	641 633	795 673	946 480	815 161	3 198 947	1 742 153
1940	638 190	788 957	958 325	825 832	3 211 304	1 747 282
1941	638 825	779 845	969 621	837 648	3 225 939	1 749 466

åren 1935 och 1936 betingas av de numerärt stora födelsekullarna åren 1920 och 1921. Antalet kvinnor i de båda högre åldersgrupperna, speciellt 30—50 år, har hela tiden ökat.

Även omsatt i relativa tal visar åldersfördelningen sjunkande tal för de yngsta kvinnorna. Procentuella antalet kvinnor i åldern 15—30 år stiger något till år 1929, men avtar därefter. Ökningen av procenttalet kvinnor i åldersgruppen 30—50 år är påtaglig, likaså den något svagare ökningen av procentantalet kvinnor över 50 års ålder. Speciellt kan iakttagas, att den relativa frekvensen kvinnor i de fruktsamma åldrarna, 15—50 år, stigit till och med år 1939 men därefter avtagit. Då kvinnorna företrädesvis föda barn i de yngre fruktsamma åldrarna, är det tydligt, att de förändringar i kvinnornas åldersfördelning, som här redovisats, måste ha inverkat på fruktsamhetens utveckling, totalt sett. Även om det ovan nämnda allmänna fruktsamhetstalet (antalet levande födda barn i förhållande till kvinnor i åldrarna 15—50 år) är ett bättre fruktsamhetsmått än det allmänna födelsetalet, så står det dock under påverkan av det förhållandet, att fördelningen av kvinnorna inom åldrarna 15—50 år förskjutits mot den äldre gruppen (30—50 år).

Tab. 4. Procentuella antalet kvinnor i vissa åldrar i hela riket vid slutet av åren 1919—1941 samt allmänna fruktsamhetstalet samma år.

År (^{31/12})	0—15 år	15—30 år	30—50 år	50 år och däröver	Samtliga	Därav 15—50 år	Allmänna fruktsamhets- talet ¹
1919	28·36	25·06	24·20	22·38	100	49·26	79·6
1920	28·18	25·13	24·40	22·30	100	49·53	94·6
1921	27·93	25·19	24·58	22·31	100	49·77	85·8
1922	27·60	25·34	24·79	22·27	100	50·13	77·6
1923	27·18	25·42	25·01	22·39	100	50·43	74·4
1924	26·69	25·59	25·24	22·48	100	50·83	70·7
1925	26·26	25·64	25·47	22·63	100	51·11	68·1
1926	25·81	25·70	25·71	22·73	100	51·41	64·8
1927	25·32	25·82	25·93	22·93	100	51·75	61·7
1928	24·84	25·84	26·21	23·11	100	52·05	61·0
1929	24·35	25·90	26·43	23·33	100	52·33	57·4
1930	23·98	25·80	26·73	23·49	100	52·53	57·9
1931	23·55	25·75	27·09	23·61	100	52·84	55·6
1932	23·10	25·67	27·43	23·80	100	53·10	54·4
1933	22·66	25·55	27·75	24·04	100	53·30	51·0
1934	22·23	25·42	28·04	24·32	100	53·46	50·8
1935	21·49	25·61	28·36	24·54	100	53·97	51·0
1936	20·95	25·62	28·66	24·77	100	54·28	52·1
1937	20·56	25·46	28·95	25·03	100	54·41	52·6
1938	20·26	25·21	29·24	25·29	100	54·45	54·4
1939	20·06	24·87	29·59	25·48	100	54·46	56·1
1940	19·87	24·57	29·84	25·72	100	54·41	55·0
1941	19·80	24·17	30·06	25·97	100	54·23	57·0

¹ Antalet levande födda per 1 000 kvinnor i åldern 15—50 år den ^{31/12} föregående år.

5. Bruttoreproduktionstalet.

Den förda diskussionen har givit en uppfattning om den betydelse kvinnornas åldersfördelning spelar för födelsefrekvensen. Vi ha anledning att skapa ett mått för fruktsamheten, som är något så när »åldersfritt», d. v. s. opåverkat av kvinnornas åldersmorfologi. Ett sådant utgör det s. k. bruttoreproduktionstalet¹, vilket anger, hur många levande födda flickor, som en kvinna föder, då hon under rådande fruktsamhetsförhållanden passerar genom de barnafödande åldrarna; man antar härvid, att kvinnan icke avlider under fruktsamhetsperioden. Varje kvinna måste ge upphov till ett flickbarn för att folkmängden på lång sikt skall hålla sig konstant. I själva verket måste man taga hänsyn till barna- och ungdomsdödligheten och fordra, att bruttoreproduktionstalet skall vara något mer än 1, för svenska förhållanden 1,1 å 1,2, för att full reproduktivitet skall anses råda.

Dylika bruttoreproduktionstal ha i tabell 5 beräknats för hela Sverige², för riksområden samt för de nio största städerna i riket. Det visar sig, att (den preliminära) rikssiffran för 1943/44, 1,160, födelseökningen till trots, blott ligger ungefär vid reproduktionsgränsen. Vid en jämförelse mellan bruttoreproduktionstalen för de olika områdena framgår i första hand att bruttoreproduktionstalet för städerna är och har varit lägre än motsvarande tal för landsbygdens riksområden. För de senare ligga siffrorna i denna ordningsföljd:

V. Norrland och Dalarne	1,397
II. Östra Götaland	1,331
III. Skåne, Halland och Blekinge	1,235
I. Mälardalskapen	1,226
IV. Vänerlandskapen	1,194

Under tidigare år ha II och III samt I och IV bytt plats ett par, tre gånger, men i övrigt har ordningsföljden varit densamma. Bland de undersökta större städerna uppvisar för närvarande (1943/44) Norrköping ett märkligt högt bruttoreproduktionstal, 1,258, vilket till och med överstiger rikssiffran och motsvarande tal för vissa landsbygdsdistrikt; Borås och Gävle förete däremot mycket låga siffror, 0,842 respektive 0,874.

För hela riket föll bruttoreproduktionstalet från 1924 års relativt höga nivå (1,173) i det närmaste oavbrutet till bottenläget år 1935 (0,812), varefter talet ökat, om man undantager en tillfällig nedgång efter krigsutbrottet (vilken något utjämnas i de här meddelade årssiffrorna), för att år 1943/44 beräknas uppnå det nyssnämnda värdet 1,160; sistnämnda siffra understiger

¹ Se t. ex. R. Kuczynski: The balance of births and deaths, 1928 Washington.

² Beräknat på grundval av kalkyler i Befolkningsrörelsen avseende nettoreproduktionstalet. För åren 1942, 1942/43 samt 1943/44 föreligg endast approximativa tal, beräknade på grundval av bruttoreproduktionstalets utveckling i de större städerna samt riksområdena under motsvarande år. De sålunda beräknade talen ha satts inom parentes. Motsvarande gäller för tabellerna 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15 och 16.

Tab. 5. Bruttoreproduktionstal för hela riket, landsbygdsrikområdena samt de nio största städerna åren 1924-1943/44.

År	Stock- holm	Göteborg	Malmö	Norr- köping	Hälsing- borg	Örebro	Borås	Eskils- tuna	Gävle	L a n d s b y g d				Hela riket	
										I. Mälar- land- skapen	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Väner- land o. land- skapen		V. Norr- land och Dalarna
1924	0'541	0'873	0'780	0'841	0'316	0'584	0'900	0'860	0'931	1'236	1'350	1'439	1'282	1'559	1'173
1925	0'528	0'814	0'750	0'787	0'359	0'646	0'903	0'846	0'866	1'288	1'315	1'365	1'226	1'556	1'121
1926	0'491	0'797	0'737	0'769	0'785	0'509	0'876	0'760	0'814	1'117	1'282	1'379	1'188	1'454	1'069
1927	0'466	0'693	0'613	0'767	0'867	0'475	0'731	0'754	0'748	1'050	1'229	1'312	1'162	1'434	1'018
1928	0'458	0'679	0'591	0'731	0'775	0'384	0'751	0'637	0'740	1'100	1'199	1'315	1'139	1'422	1'001
1929	0'438	0'667	0'582	0'661	0'663	0'389	0'686	0'643	0'676	0'975	1'147	1'223	1'071	1'321	0'937
1930	0'450	0'674	0'641	0'639	0'687	0'423	0'839	0'669	0'626	0'980	1'149	1'257	1'077	1'336	0'966
1931	0'454	0'713	0'571	0'634	0'619	0'325	0'718	0'701	0'591	0'951	1'099	1'169	1'020	1'257	0'923
1932	0'503	0'619	0'554	0'570	0'646	0'376	0'690	0'553	0'576	0'924	1'072	1'135	1'011	1'215	0'880
1933	0'438	0'591	0'480	0'591	0'585	0'346	0'378	0'513	0'571	0'859	1'004	1'082	0'967	1'134	0'820
1934	0'434	0'576	0'558	0'568	0'583	0'370	0'320	0'526	0'546	0'838	1'027	1'087	0'938	1'120	0'816
1935	0'453	0'600	0'530	0'570	0'592	0'438	0'356	0'633	0'593	0'821	1'004	1'051	0'934	1'110	0'812
1936	0'504	0'631	0'609	0'668	0'613	0'429	0'348	0'699	0'642	0'848	0'999	1'092	0'948	1'153	0'841
1937	0'512	0'669	0'662	0'639	0'694	0'512	0'728	0'652	0'656	0'914	1'028	1'107	0'950	1'147	0'847
1938	0'570	0'736	0'634	0'770	0'755	0'544	0'710	0'632	0'725	0'927	1'072	1'102	0'980	1'182	0'879
1939	0'621	0'779	0'737	0'770	0'756	0'565	0'796	0'745	0'677	1'006	1'096	1'182	1'031	1'204	0'910
1940	0'639	0'771	0'755	0'772	0'780	0'685	0'768	0'758	0'634	0'964	1'044	1'038	0'975	1'163	0'890
1941	0'726	0'740	0'756	0'876	0'772	0'698	0'787	0'732	0'758	1'004	1'058	1'097	0'948	1'176	0'924
1942	0'832	0'846	0'934	0'909	0'868	0'797	0'807	0'866	0'844
1942/43	0'869	0'915	0'979	1'013	0'933	0'950	0'841	0'963	0'839	1'137	1'227	1'271	1'153	1'362	(1'090)
1943/44	0'912	0'935	0'997	1'258	1'109	1'055	0'342	1'122	0'874	1'226	1'331	1'235	1'194	1'397	(1'160)

blott obetydligt 1924 års bruttoreproduktionstal. För landsbygden olika riksområden och för städerna är utvecklingstendensen ungefär likartad, även om dess styrka varierar. Man kan allmänt karakterisera situationen så, att bruttoreproduktionstalen falla från 1924 års värden i det närmaste oavbrutet ned till bottenvärden som för landsbygden inträffa under åren 1935—1936, för städerna något tidigare; sedan dess har en, till en början svag men under senaste år allt kraftigare återhämtning skett. Inget av landsbygden riksområden har dock 1943/44 nått upp till 1924 års nivå. För de undersökta städerna ha däremot bruttoreproduktionstalen efter bottenläget stigit mycket starkt, för att år 1943/44 ligga betydligt över utgångsvärdena år 1924. Undantag härifrån utgöra Borås och Gävle med sina nämnda anmärkningsvärt låga siffror.

Det kan vara av intresse att betrakta ordningsföljden mellan städerna vid den undersökta periodens början och slut samt respektive bottenår (se tabell 6). Man lägger särskilt märke till Örebro, som under bottenåret 1931 uppvisade det ytterligt låga bruttoreproduktionstalet 0,325, vilket markerar en mycket kraftig minskning sedan år 1924 då siffran var 0,584. Numera har emellertid reproduktionstalet för Örebro uppvisat en märkligt kraftig stegring; siffran har tredubblats sedan år 1933 och uppgick år 1943/44 till 1,055.

År 1924 uppvisade Stockholm det lägsta bruttoreproduktionstalet, 0,541. Därefter inträffade en minskning, som var relativt ringa, till en bottenfigur 0,434 år 1934. Så vidtog en mycket kraftig ökning till värdet 0,912 år 1943/44. Det är av intresse, att Stockholms reproduktionstal numera ligger i närheten av Göteborgs under det att år 1924 Göteborgs siffra låg drygt 60 % över Stockholms.

En märklig utveckling företer Borås och Gävle. I Borås, som för närvarande uppvisar det lägsta bruttoreproduktionstalet, har ökningen varit mycket obetydlig under det senaste decenniet; år 1934 låg talet för Borås högst i serien och år 1924 näst högst. Gävle, som för närvarande uppvisar det näst

Tab. 6. Ordningsföljden mellan de större städernas bruttoreproduktionstal åren 1924, 1934 och 1943/44.

1924		»Bottenåret» 1934 (1933)		1943/44	
Gävle	0'931	Borås	0'620	Norrköping	1'258
Borås	0'900	Hälsingborg	0'583	Eskilstuna	1'122
Göteborg	0'873	Göteborg	0'576	Hälsingborg	1'109
Eskilstuna	0'860	Norrköping	0'568	Örebro	1'055
Norrköping	0'841	Gävle	0'546	Malmö	0'997
Hälsingborg	0'816	Eskilstuna ¹	0'513	Göteborg	0'985
Malmö	0'780	Malmö ¹	0'480	Stockholm	0'912
Örebro	0'584	Stockholm	0'434	Gävle	0'874
Stockholm	0'541	Örebro ²	0'325	Borås	0'842

¹ Siffran avser år 1933, då bottenläget nåddes. — ² Siffran avser 1931 års bottenläge.

lägsta bruttoreproduktionstalet, hade år 1924 det högsta talet. Minskningen under perioden 1924—1934 har här varit relativt kraftig och ökningen 1934—1944 relativt svag.

I de båda städer, som för närvarande uppvisa de högsta bruttoreproduktionstalen, nämligen Norrköping och Eskilstuna, har ökningen varit anmärkningsvärt kraftig under den sista tioårsperioden.

Den märkliga återhämtning, som skett i reproduktiviteten sedan bottenläget för drygt tio år sedan belyses närmare i tabell 7, vilken för varje område och stad ger bruttoreproduktionstalen år 1939 och 1943/44 i procent av motsvarande tal år 1934 och 1943/44 i procent av 1939.

Det framgår, att reproduktivitetensökningen från bottenåret 1934 fram till det sista fredsåret 1939 i huvudsak varit lokaliserad till städerna och till det ur allmän demografisk synpunkt stadsliknande landsbygdsområdet kring Mälaren. Under krigsåren ha reproduktionstalen visat en ökning också på landsbygden, om ock genomsnittligt ej så kraftig som i städerna. Landsbygds-siffran för Skåne, Halland och Blekinge uppvisar emellertid också under krigsåren en mycket obetydlig ökning.

I samband med jämförelsen mellan landsbygdsområdena och städerna förtjänar det måhända påpekas (se tabell 2), att allmänna födelsetalet för samtliga städer i riket år 1941 passerade (översteg) talet för landsbygden. I fråga om bruttoreproduktionstalet ligga fortfarande siffrorna för städerna i genomsnitt och siffrorna för var och en av rikets nio största städer under siffrorna för landsbygden. Detta sammanhänger givetvis med att städernas befolkning, särskilt vad beträffar kvinnorna, är kraftigt överrepresenterad i de fruktsamma mellanåldrarna.

Tab. 7. Bruttoreproduktionstalet åren 1939 och 1943/44 i procent av motsvarande tal åren 1934 resp. 1939 (Indextal).

Område	Basår 1934 = 100		Basår 1939 = 100
	1939	1943/44	1943/44
Stockholm.....	143	210	147
Göteborg	135	171	126
Malmö	130	179	137
Norrköping	136	221	163
Hälsingborg.....	130	190	147
Örebro	153	285	187
Borås	128	136	106
Eskilstuna.....	142	213	151
Gävle	124	160	138
Landsbygd:			
I. Mälardalskapen.....	120	146	122
II. Östra Götaland	107	130	121
III. Skåne, Halland och Blekinge.....	109	114	104
IV. Vänerlandskapen.....	110	127	116
V. Norrland och Dalarna	108	125	116
Hela riket.....	112	(142)	(127)

6. Äktenskaplig och utomäktenskaplig fruktsamhet.

Såsom nämnts uträknar man bruttoreproduktionstalen i avsikt att göra jämförelserna oberoende av kvinnornas ålderssammansättning. Emellertid taga dessa mått ej någon hänsyn till huruvida kvinnorna äro gifta eller ogifta. Vi ha därför anledning att diskutera, huruvida de framkomna resultaten kunna återföras på skillnader i äktenskapsfrekvens. Som uttryck för densamma användes det s. k. *allmänna giftermålstalet*, d. v. s. antalet per år ingångna äktenskap per 1 000 av medelfolkmängden.

För såväl hela riket som dess skilda delar gingo giftermålstalet (se tabell 8) ned från 1920—1921 års värden till nivåer, som under åren omkring mitten av 1920-talet voro tämligen konstanta. Åren 1927—1929 började en uppåtgående rörelse, som med endast ett av lågkonjunktur betingat avbrott omkring år 1932 pågick till i stort sett det sista fredsåret 1939, efter vilket en nedgång åter inträdde under år 1940. Under åren 1941 och 1942 inträdde en ökning, varefter emellertid en nedgång åter kan observeras år 1943. Allmänna giftermålstalet uppnådde således en »bottennivå» ungefär två år före allmänna födelsetalet. Giftermålstalets bottenvärden omkring år 1932 voro för övrigt högre än värdena vid 1920-talets mitt.

I motsats till vad som var fallet beträffande de allmänna födelsetalen är landsbygdens giftermålstal lägre än städernas. Även i fråga om Stockholm råder i detta hänseende ett motsatsförhållande: Stockholms giftermålstal är högre och dess allmänna födelsetal lägre än för övriga städer. Giftermålstalet för kommuntyperna¹ lågo år 1923 för A-, B- och C-kommuner på samma höjd, 5,6 ‰, under det att talet för D-kommunerna hade värdet 6,0 ‰. Därefter blev ordningsföljden, räknat från högsta giftermålstalet och nedåt i stort sett, D, C, A, B till och med år 1933, varefter ordningsföljden till och med år 1940 var D, C, B, A. I det föregående har framhållits, att födelsetalen i stort sett hade motsatt ordningsföljd, d. v. s. A, B, C och D. Av »riksområdena» har som regel det femte, Norrlands och Dalarnes landsbygd, uppvisat det högsta giftermålstalet och det fjärde, Vänerlandskapens landsbygd, det lägsta. Ordningen mellan de tre övriga landsbygdsområdena har varit växlande.

Under uppgångsperioden (från och med åren 1927—1929) har varje kommuntyp i det femte riksområdet haft högre allmänt giftermålstal än motsvarande typ i de övriga fyra landsbygdsområdena med blott enstaka undantag. Förhållandet var detsamma även tidigare, ehuru då ej så entydigt. De olika kommuntyperna i övriga landsbygdsområden uppvisa sinsemellan inga genomgående skillnader från område till område under hela perioden, utan förete växlingar i rangordningen med avseende på giftermålstalets höjd.

Vi bortse här från eventuella skillnader i ålderssammansättningen för de gifta respektive vuxna ogifta och förut gifta kvinnorna för att senare återkomma

¹ A jordbrukskommuner, D agglomererade kommuner; se sid. 55).

Tab. 8. Allmänna giftermålstalet för riksområden och kommuntyper årsvis 1920—1943 och kvartalsvis 1 januari 1937—30 juni 1944.

År	Riksområde I (Mälardalslandskapens landsbygd)					Riksområde II (Östra Götalands landsbygd)				
	Kommuntyp				Hela området	Kommuntyp				Hela området
	A	B	C	D		A	B	C	D	
1920	7.5	7.2	7.5	5.9	7.0	6.8	6.6	6.6	7.5	6.7
1921	6.3	5.8	6.2	6.1	6.1	6.3	6.0	5.9	6.1	6.2
1922	5.7	5.5	5.2	5.4	5.6	5.5	5.6	5.3	5.7	5.6
1923	5.9	5.6	5.3	5.7	5.7	5.7	5.4	5.8	6.2	5.7
1924	5.6	5.1	5.3	5.8	5.6	5.8	5.4	5.6	6.6	5.6
1925	5.7	5.4	5.7	6.2	5.8	5.5	5.1	5.5	5.8	5.4
1926	5.7	5.5	5.6	6.0	5.7	5.7	5.6	5.4	6.4	5.7
1927	5.6	5.4	5.8	5.7	5.7	5.4	5.7	5.5	6.6	5.7
1928	6.1	5.5	5.8	5.8	5.9	5.7	5.9	6.1	6.7	6.0
1929	5.7	5.7	6.1	6.5	6.0	5.7	5.7	6.5	6.3	5.9
1930	6.2	5.9	6.3	6.4	6.2	6.0	5.8	6.8	7.4	6.2
1931	5.7	5.5	6.6	6.5	6.1	5.9	5.8	6.3	7.1	6.0
1932	5.5	5.5	5.8	6.2	5.8	6.0	5.5	6.2	7.1	6.0
1933	5.9	5.6	6.3	6.8	6.2	6.0	5.7	6.4	6.8	6.1
1934	6.4	6.2	7.1	7.1	6.7	5.9	6.0	6.9	8.4	6.5
1935	6.6	7.0	7.5	7.6	7.3	6.7	6.5	7.5	9.1	7.0
1936	6.7	6.9	7.7	7.7	7.4	6.6	6.9	8.1	9.2	7.3
1937	7.3	7.5	8.3	10.3	8.1	7.1	7.4	7.3	9.4	7.4
Kv. 1	5.5	5.4	5.7	5.1	5.5	5.8	5.0	5.4	6.4	5.4
2	8.7	8.6	8.7	14.4	5.1	8.6	7.9	8.3	9.6	8.5
3	4.9	5.0	5.6	7.0	4.8	4.3	5.2	4.6	6.6	5.0
4	10.1	11.0	13.0	14.5	12.2	9.6	11.6	10.9	14.9	10.8
1938	6.9	7.2	8.3	8.9	8.0	7.3	7.3	7.3	8.9	7.6
Kv. 1	4.9	4.5	5.5	4.6	4.9	5.5	4.7	4.3	4.8	5.0
2	8.5	8.8	8.6	10.6	9.3	9.9	8.9	8.6	10.0	9.4
3	4.3	4.5	5.5	6.8	8.3	4.6	5.1	5.4	6.3	7.2
4	10.0	11.2	12.9	13.5	12.2	9.3	10.4	11.0	14.5	10.7
1939	7.2	7.3	9.4	10.2	8.5	7.1	7.0	7.6	10.6	7.5
Kv. 1	5.0	4.3	4.9	4.8	5.0	4.8	4.4	4.2	4.9	4.6
2	8.6	8.4	10.0	11.1	8.2	9.2	8.4	8.7	10.6	9.2
3	5.0	4.8	8.6	8.4	6.4	5.1	5.4	5.9	7.1	5.6
4	10.2	11.3	13.9	16.4	13.1	9.3	9.8	11.6	20.0	10.6
1940	6.4	8.6	8.0	9.9	9.0	6.2	6.3	7.4	8.6	6.9
Kv. 1	5.0	5.0	6.1	6.8	6.1	4.2	4.6	5.9	5.7	5.1
2	9.4	9.5	11.2	13.1	10.3	8.0	7.6	8.7	10.8	8.5
3	4.7	5.5	5.4	7.5	5.7	4.6	4.5	4.8	6.3	4.9
4	6.5	9.0	10.5	12.3	10.2	8.0	8.5	10.1	11.6	9.1
1941	6.2	7.2	7.9	8.9	7.6	6.4	6.9	7.4	8.5	7.3
Kv. 1	3.8	5.4	4.6	5.3	4.7	3.9	4.3	4.8	5.5	4.6
2	7.9	7.7	9.3	9.9	8.8	8.2	8.2	8.3	9.0	8.8
3	4.3	5.4	6.7	6.7	5.8	4.5	5.1	5.6	6.0	5.3
4	8.8	10.2	10.9	13.8	11.3	9.2	9.8	10.3	13.5	10.4
1942	8.0	7.3
Kv. 1	4.8	5.0	4.8	4.5	4.8	3.7	4.1	3.6	5.9	4.0
2	9.7	8.2	9.0	4.5	7.8	9.6	8.9	10.0	10.3	9.5
3	5.9	5.9
4	11.3	10.8
1943	7.9	7.5
Kv. 1	5.1	4.6
2	9.4	10.4
3	5.9	5.6
4	11.0	9.4
1944
Kv. 1	4.9	4.5
2	9.7	10.0

Forts. tab. 8.

År	Riksområde III (Skånes, Hallands och Blekinge landsbygd)					Riksområde IV (Vänerlandskapens landsbygd)				
	Kommuntyp				Hela området	Kommuntyp				Hela området
	A	B	C	D		A	B	C	D	
1920	6.2	6.3	6.3	7.1	6.4	6.8	6.6	6.7	7.9	6.9
1921	6.3	5.9	5.7	6.0	6.0	6.0	5.9	5.9	7.1	6.2
1922	5.5	5.4	5.0	6.1	5.6	5.5	5.3	5.4	5.8	5.6
1923	5.6	5.4	5.1	6.2	5.5	5.4	5.5	5.8	5.6	5.5
1924	5.6	5.6	4.9	6.1	5.5	5.3	4.9	5.6	5.1	5.3
1925	5.5	5.6	5.5	5.6	5.7	5.4	5.0	5.6	5.0	5.5
1926	5.4	5.8	6.0	5.9	5.8	5.4	5.2	5.4	5.1	5.5
1927	5.7	5.7	5.9	5.4	5.7	5.4	5.1	5.4	5.8	5.6
1928	5.5	5.8	5.9	6.4	6.0	5.5	5.5	6.6	5.5	5.8
1929	6.0	6.1	5.9	6.6	6.0	5.3	5.5	5.6	7.2	5.8
1930	6.2	6.0	6.0	5.7	6.1	5.6	5.8	6.1	7.2	6.2
1931	5.6	5.8	5.5	5.7	5.7	5.3	5.2	6.0	7.4	5.8
1932	5.7	5.7	5.4	5.8	5.7	5.5	5.3	5.6	6.6	5.7
1933	6.0	6.1	6.0	5.5	6.0	5.7	5.6	5.9	6.9	6.0
1934	6.3	6.6	6.4	6.9	6.6	6.0	5.9	6.4	7.5	6.4
1935	6.5	6.8	6.8	8.0	6.9	6.8	6.3	6.5	7.9	6.8
1936	6.8	7.0	6.9	10.6	7.2	6.2	6.5	6.6	7.2	6.8
1937	6.5	6.9	7.1	8.7	7.1	6.3	7.1	6.8	7.3	7.1
Kv. 1	5.7	5.2	5.2	5.0	5.3	4.9	5.2	4.6	5.3	5.2
2	7.5	8.0	7.4	8.5	7.9	8.1	8.5	7.6	7.8	8.5
3	4.6	4.7	5.3	6.0	5.1	4.9	5.0	5.4	5.0	5.3
4	8.5	9.6	10.4	15.2	10.2	7.4	9.8	9.6	11.1	9.6
1938	7.0	7.1	7.1	9.2	7.4	6.6	7.0	7.1	7.9	7.3
Kv. 1	5.4	4.8	4.4	4.5	4.9	4.5	4.6	4.5	4.8	4.6
2	8.5	9.1	9.1	10.9	9.3	8.8	9.4	9.3	10.2	9.7
3	4.3	4.5	5.1	7.6	7.1	4.5	5.0	4.5	5.0	5.0
4	9.8	9.9	9.7	13.6	10.4	8.4	9.0	10.1	11.4	9.9
1939	6.7	7.0	6.7	9.4	7.2	7.5	6.9	7.2	7.9	7.4
Kv. 1	5.4	4.2	4.0	3.9	4.5	4.9	4.3	3.8	4.4	4.5
2	8.6	8.7	7.8	12.5	8.9	9.0	8.7	8.7	8.9	9.2
3	4.9	5.0	5.1	5.4	5.1	6.7	5.8	5.4	5.2	5.7
4	8.0	10.0	10.0	15.8	10.3	9.1	9.0	10.9	13.2	10.6
1940	6.0	5.8	6.1	7.7	6.6	6.5	6.7	7.4	8.0	7.4
Kv. 1	3.4	4.4	4.5	5.5	4.6	4.7	4.7	5.1	5.7	5.3
2	8.2	6.7	7.2	10.3	8.3	9.9	8.7	10.3	10.9	10.4
3	4.7	4.3	4.3	5.3	4.8	4.3	5.1	4.8	5.7	5.1
4	7.7	7.9	8.6	9.7	8.5	7.1	8.4	8.8	9.5	8.8
1941	6.1	6.6	6.5	7.4	6.8	6.0	6.8	6.2	7.3	6.9
Kv. 1	4.5	4.3	4.2	6.2	4.5	3.5	4.0	3.6	3.6	4.1
2	7.7	7.9	7.6	8.4	8.2	8.3	8.8	7.7	7.3	8.8
3	4.1	4.9	5.2	4.6	5.0	4.7	6.0	5.2	6.1	5.6
4	8.0	9.2	9.2	11.8	9.5	7.6	8.2	8.3	12.1	9.1
1942	7.3	7.5
Kv. 1	5.2	3.9	3.2	4.4	4.0	4.4	4.5	3.5	4.3	4.2
2	8.6	8.6	9.6	10.9	9.0	9.7	9.5	6.7	9.9	8.8
3	5.7	5.8
4	10.2	9.9
1943	7.3	7.3
Kv. 1	4.5	4.5
2	9.6	9.8
3	6.2	5.4
4	9.8	9.4
1944
Kv. 1	4.6	4.4
2	9.5	10.3

Forts. tab. 8.

År	Riksområde V (Norrlands och Dalarnes landsbygd)				Hela området	Riks- område VI (Stockholm)	Riksområdena VII och VIII (Övriga städer i riket)
	Kommuntyp						
	A	B	C	D			
1920	7.3	7.3	7.4	8.0	7.4	9.6	7.8
1921	6.6	6.5	6.2	6.9	6.5	9.4	7.2
1922	5.7	5.6	5.9	7.2	5.8	8.8	6.9
1923	5.5	5.7	5.9	6.9	5.8	9.5	7.2
1924	5.6	5.8	5.9	6.8	5.9	9.3	7.1
1925	5.3	5.5	5.9	7.2	5.7	9.1	7.0
1926	5.4	5.8	6.2	7.9	5.9	9.9	6.9
1927	5.7	6.2	6.5	8.3	6.1	10.0	7.1
1928	6.1	5.8	6.7	7.5	6.2	9.7	7.5
1929	5.9	6.3	7.2	8.2	6.6	10.0	7.8
1930	6.1	6.6	7.2	9.0	6.8	10.8	8.2
1931	6.2	6.2	6.8	7.9	6.5	11.0	8.1
1932	5.9	5.9	6.5	7.8	6.2	10.2	7.8
1933	6.3	6.5	7.3	8.0	6.7	9.9	8.0
1934	7.0	7.4	7.6	8.4	7.4	10.5	9.2
1935	7.1	7.1	7.7	8.3	7.4	11.5	9.9
1936	7.2	7.4	7.8	8.4	7.5	12.2	10.4
1937	7.5	7.8	8.2	8.3	7.9	12.6	10.7
Kv. 1	4.2	4.9	5.8	6.2	4.2	7.2	5.9
2	8.3	8.9	8.6	8.0	8.7	12.5	11.0
3	6.9	6.9	6.7	7.5	10.5	10.1	7.1
4	10.7	10.1	11.9	11.5	11.1	20.4	18.7
1938	8.1	7.9	8.5	10.6	8.4	13.5	11.2
Kv. 1	4.4	4.5	5.6	8.1	5.1	6.2	5.1
2	9.2	9.5	10.2	11.1	9.8	15.4	13.0
3	7.7	6.5	6.1	8.8	7.0	10.4	7.4
4	10.2	11.2	11.9	14.3	11.7	21.9	19.2
1939	8.2	8.7	8.5	10.5	8.9	14.8	11.9
Kv. 1	4.0	4.7	5.2	7.4	4.9	6.7	5.1
2	9.8	9.5	9.4	10.3	9.6	15.8	13.2
3	7.1	7.2	7.2	8.6	7.5	13.8	9.2
4	12.3	13.3	12.1	15.9	13.3	22.5	19.3
1940	8.3	9.2	8.2	11.2	8.8	14.1	11.3
Kv. 1	7.7	7.7	7.1	10.2	7.8	10.2	7.7
2	10.8	12.6	10.4	13.9	11.3	17.0	14.2
3	6.5	7.0	6.1	8.9	6.7	11.1	7.8
4	7.9	9.5	9.4	11.9	9.5	18.2	15.3
1941	8.1	8.5	8.0	10.2	8.3	13.7	11.1
Kv. 1	5.4	5.7	5.9	8.2	5.6	8.0	5.9
2	9.6	10.4	9.6	11.4	9.8	15.1	12.8
3	7.1	6.4	6.2	8.1	6.9	10.9	8.1
4	10.3	11.4	10.1	13.2	10.9	20.5	17.5
1942	8.7	14.3	11.9
Kv. 1	4.7	5.1	5.0	7.3	5.2	8.3	6.0
2	12.1	13.1	9.7	12.5	12.0	16.5	14.1
3	7.2	11.7	8.6
4	11.4	20.2	19.1
1943	8.6	13.6	11.6
Kv. 1	6.0	8.5	6.9
2	10.3	16.7	13.9
3	7.7	11.9	8.6
4	10.5	17.4	16.6
1944
Kv. 1	5.1	8.5	6.7
2	10.4	17.2	14.7

Forts. tab. 8.

År	H e l a r i k e t						
	K o m m u n t y p				Lands- bygden	Städerna	Hela riket
	A	B	C	D			
1920	7.0	6.8	6.8	7.2	6.9	8.2	7.3
1921	6.3	6.1	6.0	6.5	6.2	7.7	6.7
1922	5.6	5.5	5.4	6.0	5.7	7.3	6.2
1923	5.6	5.6	5.6	6.0	5.7	7.8	6.3
1924	5.6	5.4	5.5	6.0	5.6	7.6	6.2
1925	5.5	5.4	5.7	6.0	5.6	7.5	6.2
1926	5.5	5.6	5.7	6.2	5.7	7.6	6.3
1927	5.5	5.7	5.9	6.3	5.8	7.8	6.4
1928	5.8	5.7	6.3	6.5	6.0	8.0	6.6
1929	5.7	5.9	6.3	7.0	6.1	8.3	6.8
1930	6.0	6.1	6.5	7.4	6.4	8.8	7.2
1931	5.8	5.8	6.3	7.0	6.1	8.8	7.0
1932	5.7	5.6	6.0	6.6	5.9	8.4	6.8
1933	6.0	6.0	6.4	6.9	6.3	8.5	7.0
1934	6.4	6.6	6.9	7.6	6.8	9.5	7.7
1935	6.7	6.8	7.2	8.1	7.1	10.3	8.2
1936	6.7	7.0	7.4	8.3	7.3	10.8	8.5
1937	7.0	7.4	7.6	9.0	7.6	11.2	8.9
Kv. 1	5.0	5.1	5.3	5.6	5.3	6.0	5.6
2	8.3	8.4	8.1	10.4	8.5	11.4	9.5
3	5.3	5.6	5.6	6.6	5.7	7.9	6.5
4	9.4	10.5	11.2	13.2	10.8	19.2	13.8
1938	7.3	7.4	7.7	9.2	7.8	11.3	9.2
Kv. 1	4.8	4.6	4.9	5.6	4.9	5.4	5.1
2	9.1	9.2	9.3	10.6	9.5	13.6	11.0
3	5.4	5.3	5.4	7.0	5.7	8.2	6.6
4	9.7	10.4	11.3	13.5	11.1	19.8	14.2
1939	7.5	7.5	7.9	9.9	8.0	12.6	9.7
Kv. 1	4.7	4.5	4.5	5.4	4.7	5.5	5.0
2	9.2	8.8	9.0	10.6	9.4	13.9	12.3
3	6.0	5.8	6.5	7.4	6.3	10.0	7.7
4	10.2	11.0	11.7	16.0	11.8	20.0	15.0
1940	6.9	7.3	7.5	9.6	7.7	12.0	9.3
Kv. 1	5.4	5.6	5.8	7.3	6.0	8.3	6.9
2	9.5	9.4	9.5	12.4	10.0	14.5	11.8
3	5.2	5.5	5.1	7.2	5.6	8.7	6.7
4	7.5	8.8	9.2	11.4	9.2	16.7	11.8
1941	6.8	7.3	7.2	8.8	7.5	11.7	9.1
Kv. 1	4.3	4.8	4.7	5.7	4.8	6.4	5.4
2	8.5	8.8	8.6	9.6	9.0	13.4	10.6
3	5.3	5.7	5.8	6.7	5.9	8.8	7.0
4	9.0	10.0	9.6	13.1	10.3	18.2	13.3
1942	7.9	12.5	9.7
Kv. 1	4.5	4.6	4.1	5.3	4.5	6.6	5.3
2	10.3	10.1	8.8	8.8	9.7	14.7	11.6
3	6.2	9.3	7.4
4	10.8	19.4	14.2
1943	7.8	12.0	9.5
Kv. 1	5.1	7.3	5.9
2	10.9	14.6	11.8
3	6.2	10.7	7.5
4	10.0	16.8	12.7
1944
Kv. 1	4.8	7.1	5.7
2	10.1	15.3	12.2

till saken. I och för sig bör den ökade äktenskapsfrekvensen ha medfört ett ökat antal födda barn.

Vi ha därför anledning att något beröra den äktenskapliga respektive utom-äktenskapliga fruktsamheten (tabell 9 och 10). Vi uträkna antalet levande födda barn inom respektive utom äktenskapet per 1 000 gifta respektive ogifta och förut gifta kvinnor i åldrarna 15—50 år.

Det *äkta fruktsamhetstalet* (se tabell 9) för hela riket föll oavbrutet från år 1920 med värdet 180,6 ‰ till minimivärdet 92,3 ‰ år 1935. Därefter har äkta fruktsamhetstalet med en svag regress under de första krigsåren ökat upp till värdet 116,5 ‰ år 1942/43. En obetydlig nedgång kan konstateras under året 1943/44.

Äkta fruktsamhetstalen för det första riksområdet, Mälardalens landsbygd, har sjunkit från 1920 års värde, 165,7 ‰, till ett bottenvärde av 81,0 ‰ år 1934. Därefter kan en till en början svag men senare kraftigare ökning iakttagas. Under åren 1940 och 1941 samt år 1943/44 kan emellertid åter en viss nedgång konstateras. Maximivärdet uppnås år 1942/43 med ett äkta fruktsamhetstal av 111,3 ‰.

Jämfört med hela riket, de största städerna samt riksområde I, d. v. s. Mälardalens landsbygd, uppvisa de äkta fruktsamhetstalen för Götalands och Norrlands och Dalarnes landsbygdsriksområden (II, III, IV och V) en egenartad utveckling. De äkta fruktsamhetstalen falla från 1920 års höga nivå (197,3 ‰ i R II, 198,3 ‰ i R III, 199,0 ‰ i R IV samt 218,2 ‰ i R V) i det närmaste oavbrutet till bottenläget, vilket infaller så sent som år 1941, tydligtvis under inverkan av kriget och händelserna i grannländerna i april 1940. Vissa minima kunna dock givetvis konstateras omkring år 1934, vilka värden emellertid betydligt överstiga talen för år 1941.

Med avseende på den äktenskapliga fruktsamhetens höjd uppvisade landsbygdens fem riksområden år 1943/44 denna ordningsföljd:

V. Norrland och Dalarna	129,2
II. Östra Götaland	126,0
III. Skåne, Halland och Blekinge	121,4
IV. Vänerlandskapen	116,2
I. Mälardalens landsbygd	105,3

Under observationsperioden har den inbördes ordningen mellan riksområdena varierat. Emellertid har, enstaka år undantagna, Norrlands och Dalarnes landsbygd uppvisat de högsta äktenskapliga fruktsamhetstalen och Mälardalens landsbygd de lägsta.

De nio största städernas äkta fruktsamhetstal ligga, som väntat, avsevärt lägre än landsbygdsområdenas, med undantag för Hälsingborg och Borås. Sedan år 1942/43 har emellertid ett flertal städer passerat vissa av landsbygdens riksområden.

I motsats till landsbygdsområdena förete utvecklingen av städernas äkta fruktsamhetstal utpräglade bottenvärden något av åren 1933—1935, men ett

Tab. 9. Antal levande födda barn inom äktenskap per 1 000 gifta kvinnor i åldern 15-50 år (räkta fruktsamtalset) i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1920-1943/44.

År	Stock- holm	Göteborg	Malmö	Norr- köping	Hälsing- borg	Örebro	Botås	Eskils- tuna	Gävle	L a n d s b y g d					Hela riket	
										L. Mälar- land- skapen	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Väner- land- skapen	V. Norr- land och Dalarna		
1920	100.0	167.3	141.6	133.0	137.7	135.2	167.1	126.0	138.3	197.3	198.3	199.0	218.2	180.6		
1921	86.4	147.6	114.0	117.4	119.8	113.0	148.8	101.0	123.7	180.9	185.4	184.4	200.3	163.3		
1922	77.8	129.2	109.0	100.4	113.1	93.8	138.3	86.3	112.3	166.2	171.4	163.1	184.1	178.7		
1923	72.5	120.5	96.7	104.8	103.9	88.4	130.5	81.8	111.8	162.5	167.5	161.6	175.5	144.7		
1924	68.8	110.0	94.7	98.1	107.7	74.5	124.2	80.7	103.0	154.8	158.1	155.3	170.5	135.9		
1925	65.7	102.1	86.3	93.1	104.0	69.3	126.6	82.6	99.3	150.4	152.1	147.0	160.4	130.1		
1926	62.0	94.3	84.6	86.8	95.1	63.3	116.8	71.4	92.0	144.7	149.0	142.4	147.5	123.3		
1927	58.2	80.0	71.4	83.9	93.6	54.5	105.7	71.8	84.6	139.6	140.8	135.2	142.5	116.4		
1928	56.3	80.8	71.8	81.6	89.1	46.9	114.5	65.3	86.7	135.0	141.0	135.6	140.2	115.2		
1929	54.5	78.5	66.1	76.8	77.6	46.4	107.3	63.2	85.7	128.7	131.4	125.0	131.6	107.6		
1930	56.8	78.4	72.6	73.3	89.7	46.8	113.3	71.0	68.5	128.7	130.6	127.3	131.0	107.4		
1931	57.9	81.0	69.5	69.0	78.5	45.0	99.9	66.9	71.4	122.9	122.3	117.1	124.3	102.2		
1932	61.9	74.2	63.4	68.8	81.7	47.3	94.0	54.9	68.3	118.9	118.1	115.4	120.5	99.4		
1933	56.9	69.5	59.1	65.6	70.1	43.5	96.0	53.4	62.3	111.6	113.4	108.1	113.4	93.4		
1934	55.9	69.2	67.8	65.8	72.1	45.3	84.6	54.2	65.1	111.6	113.6	105.6	114.6	93.1		
1935	57.9	70.9	66.3	65.8	68.0	49.7	96.1	64.6	66.9	111.7	109.2	106.1	112.7	92.3		
1936	62.5	74.6	72.3	75.7	78.9	51.1	93.0	69.4	73.4	109.5	111.1	102.7	114.6	94.3		
1937	63.1	78.0	76.6	70.4	89.3	64.4	97.8	62.2	69.4	109.6	109.8	103.3	112.1	94.1		
1938	69.1	82.9	75.6	77.6	97.2	65.7	93.1	66.5	74.4	111.9	110.0	102.0	112.2	95.7		
1939	70.8	85.4	79.2	82.3	96.7	66.4	98.5	73.0	71.5	111.6	107.9	103.5	113.5	96.8		
1940	71.6	83.3	78.9	79.1	99.9	75.9	89.3	73.1	69.3	104.1	104.8	96.7	107.2	93.2		
1941	82.6	79.0	80.8	83.3	78.5	78.1	94.4	70.8	80.0	103.1	103.5	95.0	112.0	95.6		
1942	97.5	91.4	95.2	91.9	89.7	86.1	96.4	86.8	78.3	116.0	115.0	110.3	120.6	(105.0)		
1942/43	104.7	113.8	113.1	108.2	110.5	111.5	114.1	103.5	91.2	127.4	126.2	115.0	125.4	(116.5)		
1943/44	116.5	104.1	109.6	103.2	117.1	112.1	109.8	108.1	110.7	126.0	121.4	116.2	129.2	(116.4)		

tillfälligt minimum inträffade dessutom omkring år 1929 i flertalet av städerna ifråga. Efter bottenläget vidtog en tydlig uppgång i städernas tal i motsats till vad som var fallet i landsbygdsområdena. Ordningföljden mellan städerna vid periodens början och slut samt vid vändpunkten åskådliggöres av tabell 11.

Tab. 11. Ordningföljden mellan de större städernas äkta fruktsamhetstal åren 1921, 1933—1935 och 1943/44.

1921		1933—1934 — 1935 (Bottenår)		1943/44	
Borås	149	Borås (1934)	85	Hälsingborg	117
Göteborg	148	Göteborg (1934)	69	Stockholm	116
Gävle	124	Hälsingborg (1935) ..	67	Örebro	112
Hälsingborg	120	Norrköping (1933) ..	66	Gävle	111
Norrköping	117	Gävle (1933)	62	Borås	110
Malmö	114	Malmö (1933)	59	Malmö	110
Örebro	113	Stockholm (1934)	56	Eskilstuna	108
Eskilstuna	101	Eskilstuna (1933)	53	Göteborg	104
Stockholm	86	Örebro (1933)	43	Norrköping	103

Fruktamhetsminskningen under 1920-talet och 1930-talets början företer inga mera anmärkningsvärda olikheter mellan de större städerna. Däremot förete dessa intressanta skillnader vad beträffar höjningen i de äktenskapliga fruktsamhetstalen under den sistförflutna tioårsperioden. Detta studeras bättre i tabell 12, s. 81, där siffror också medtagits för landsbygdens riksområden.

Av tabell 12, som visar äkta fruktsamhetstalet åren 1939 och 1943/44 i procent av motsvarande tal åren 1934 samt 1943/44 i procent av 1939, framgår att ökningen för hela riket från år 1934 till 1939 måste tillskrivas städerna samt riksområde I. Mälardalens län. Från och med år 1939 har emellertid ökningen i äkta fruktsamhetstalet varit densamma för samtliga landsbygdens riksområden.

Redan under perioden 1934—1939 uppvisade de nio största städerna en i allmänhet mycket kraftig inomäktenskaplig fruktsamhetsökning; högst i Örebro med 47 %, lägst i Gävle med 10 %. Under krigsåren, perioden 1939 till 1943/44, uppvisar likaledes Örebro en kraftig ökning, med 69 %, men även Stockholm med 65 %. En under krigsåren anmärkningsvärt låg ökning, 11 %, uppvisar Borås; den inomäktenskapliga fruktsamhetsökningen är i denna stad av samma storleksordning som i landsbygdens riksområden.

En avsevärd del av de nedkomster, vilka registreras som inomäktenskapliga ha framgått ur föräktenskapliga konceptioner. För att borteliminera dessas inverkan på de äktenskapliga fruktsamhetstalen har ett speciellt fruktsamhetstal uträknats på så sätt, att antalet gifta barnaföderskor minskats med det antal, där äktenskapets duration är mindre än ett år, varefter resten satts i promille av antalet gifta kvinnor i åldern 15—50 år. De sålunda erhållna »all-

Tab. 12. Äkta fruktsamhetstalet åren 1939 och 1943/44 i procent av motsvarande tal åren 1934 resp. 1939 (Indextal [=].)

Område	Basår 1934 = 100		Basår 1939 = 100
	1939	1943/44	1943/44
Stockholm	127	208	165
Göteborg	123	150	122
Malmö	117	162	138
Norrköping	125	157	125
Hälsingborg	134	162	121
Örebro	147	248	169
Borås	116	130	111
Eskilstuna	135	199	142
Gävle	110	170	127
Landsbygd:			
I. Mälardalskapen	115	130	113
II. Östra Götaland	100	113	113
III. Skåne, Halland och Blekinge	95	106	113
IV. Vänerlandskapen	98	110	112
V. Norrland och Dalarna	99	104	114
Hela riket	104	(125)	(120)

männa nettofruktsamhetstalen» redovisas i tabell M, vilken meddelas utan närmare kommentar, då resultaten helt bestyrka de, till vilka vi kommit här ovan.

Vi ha här ovan kommenterat variationerna i den inomäktenskapliga fruktsamheten utförligt med hänsyn till att det är denna som i huvudsak är bestämmande för befolkningsutvecklingen. Det återstår att något behandla de i tabell 10, s. 79 redovisade *utomäktenskapliga fruktsamhetstalen*. Dessa ha under den observerade perioden kraftigt sjunkit för såväl städer som landsbygdsområden. För städerna kan man emellertid observera tydliga minima under något av åren 1933—1936, varefter de utomäktenskapliga fruktsamhetstalen åter stigit. Liksom för de äkta fruktsamhetstalen infaller minimum i landsbygdens riksområden (med undantag för I. Mälardalskapen) senare än i städerna. Det kan observeras att en ökning inom nära nog samtliga riksområden och städer skett under året 1943/44. Med undantag för Norrlands och Dalarnes landsbygd, som uppvisar mycket höga tal, ligger den utomäktenskapliga fruktsamheten på ungefär samma nivå för samtliga städer och riksområden.

*

Det kan vara på sin plats att här ge en sammanfattning av vissa delar av de hittills utvunna resultaten. Ökningen i födelsetalen under den sistförflutna tioårsperioden kan dels återföras på en ökning av folkmängden i de barnalstrande åldrarna, dels en ökad äktenskapsfrekvens (många nya äktenskap och därför många barn). Men även fruktsamheten har ökat; siffrorna i föreliggande kapitel visa, att det härvidlag i huvudsak är den inomäktenskapliga fruktsamheten i städerna, som efter en bottenivå under förra hälften av 1930-talet uppvisar en stegring. I vår fortsatta analys ha vi därför anled-

Tab. 13. Antal gifta barnaföderskor (i äktenskap med minst ett års duration) per 1 000 av samtliga gifta kvinnor i åldern 15—50 år i nio av de största slädderna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	Landsbygd					Hela riket	
										I. Mälarskapan	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Vänerlandskapan	V. Norrland och Dalarna		
1924	52.4	87.1	72.4	76.0	84.1	54.9	94.2	64.0	81.3	108.5	129.2	132.1	127.8	140.7	112.1	
1925	49.9	79.2	67.8	74.8	82.5	53.6	93.7	61.3	76.5	99.3	125.6	126.3	121.3	135.4	106.8	
1926	45.9	73.8	64.4	68.6	71.8	48.3	85.9	57.6	70.4	93.3	118.9	122.5	115.8	124.3	100.6	
1927	43.4	61.9	56.0	66.0	71.7	43.4	77.2	60.6	63.8	84.8	113.5	114.8	110.6	118.5	94.3	
1928	41.6	61.5	55.4	65.3	63.9	36.4	87.4	53.0	67.4	85.2	109.9	114.1	109.4	116.5	92.9	
1929	40.6	59.3	48.7	59.4	59.7	36.8	75.8	48.7	63.6	77.0	104.0	106.3	101.1	108.1	87.5	
1930	41.4	57.9	54.4	59.1	65.3	35.3	83.6	51.9	54.1	75.9	103.3	105.5	101.1	106.0	84.9	
1931	42.7	60.4	50.9	52.6	60.6	31.8	75.7	54.0	57.4	72.0	98.0	99.1	93.4	101.4	81.2	
1932	45.2	56.2	46.8	51.3	63.3	37.0	66.6	42.9	52.5	68.8	95.0	95.8	91.9	99.0	78.7	
1933	42.1	52.9	44.8	52.2	54.0	32.1	67.5	41.9	47.1	65.8	88.6	91.3	86.1	91.7	74.0	
1934	42.8	51.9	50.8	50.5	54.9	34.1	62.3	40.4	46.1	63.6	88.9	90.2	83.1	91.3	73.0	
1935	44.1	52.6	48.7	50.2	52.3	35.0	70.9	46.8	49.5	63.3	87.5	85.8	82.7	91.9	71.8	
1936	47.8	55.8	53.4	58.0	57.2	37.8	69.9	50.7	56.1	66.0	85.9	88.2	80.5	91.9	73.8	
1937	48.7	59.0	57.5	54.4	63.3	47.4	72.6	46.9	55.3	66.3	86.3	87.3	83.2	89.6	73.8	
1938	51.9	60.6	57.6	59.3	66.3	49.0	67.7	50.7	54.9	68.3	88.1	87.3	81.1	89.4	74.9	
1939	54.2	63.2	60.4	64.8	65.7	50.3	74.2	53.7	55.2	72.8	88.8	87.7	82.5	91.1	76.4	
1940	53.1	62.5	58.3	59.1	62.5	56.4	66.8	57.0	51.1	68.4	82.9	84.8	76.7	83.9	72.6	
1941	63.2	59.9	64.0	67.6	62.5	60.6	73.2	54.1	62.0	71.2	84.0	84.7	76.8	91.0	76.3	
1942	76.0	73.6	77.0	73.5	73.5	66.6	77.2	69.6	62.6							
1942/43	81.7	84.1	81.2	78.2	79.3	83.6	83.9	79.2	67.4	82.8	99.0	99.7	92.2	102.8	(90.9)	
1943/44	90.6	83.1	92.9	89.9	88.8	98.5	80.8	86.1	67.8	86.8	97.3	92.6	94.4	105.2	(92.9)	

ning att fortfarande taga särskild hänsyn till städernas demografiska förhållanden.

7. Giftermålsintensiteten.

De allmänna äktenskapliga och utomäktenskapliga fruktsamhetstalen måste anses som tämligen tillfredsställande mått på »benägenheten att föda barn». Emellertid kunna dessa allmänna fruktsamhetstal påverkas av köns- och åldersmorfologiska förhållanden.

Det är naturligt, att i ett samhälle antalen kvinnor och män i de fruktsamma åldrarna böra vara ungefär jämstora och även något sänär lika i skilda åldersgrupper, för att förutsättningarna för nativiteten skola vara gynnsamma. En alltför stark disproportion mellan könen måste tendera till, att ett större antal antingen kvinnor eller män avstänges från möjligheten att reproducera sig. Genom de bekanta omflyttningarna av särskilt kvinnor mellan landsbygden och tätorterna ha de senare kommit att bli övertaliga med avseende på kvinnorna under det att ett markerat kvinnounderskott föreligger på landsbygden. Denna ojämna könsproportion påverkar uppenbarligen giftermålsfrekvensen, i all synnerhet som könsolikheter göra sig särskilt kraftigt gällande inom de centrala äktenskapsåldrarna. Även giftermålsåldern påverkas, vilket i sin tur är av betydelse för fruktsamheten därigenom, att yngre individer, även bortsett från rent fysiologiska förhållanden, har större fruktsamhet än äldre.

Med hänsyn till här berörda förhållanden har i föreliggande undersökning studerats giftermålsfrekvensen i olika åldrar. Vidare har observerats medianåldern¹ för i första äktenskapet inträdda kvinnor, vidare medianåldern och spridningen² vid inomäktenskaplig nedkomst, och slutligen median, medeltal och standardavvikelse (se härom elementära läroböcker i statistik). Som de senare argumenten ej uppvisa några mera anmärkningsvärda tidsförändringar nöja vi oss med att i nedanstående tabell redovisa dem i medeltal för årssiffrorna under perioden 1924 till 1943/44:

Argument	Stock- holm	Göte- borg	Malmö	Norr- kö- ping	Häl- sing- borg	Öre- bro	Borås	Eskils- tuna	Gävle
I sitt första äktenskap inträdda kvinnor, medianålder	26.6	26.0	25.6	25.5	25.2	26.1	25.5	25.1	26.0
Gifta kvinnor (Median	29.2	29.4	29.0	29.2	28.9	29.5	28.9	29.0	29.3
ålder vid nedkomsten (Spridning ..	4.0	4.3	4.2	4.4	4.2	4.3	4.3	4.3	4.4
Tiden mellan äkten- (Median	2.8	3.2	3.1	3.5	3.3	3.0	3.0	3.4	3.3
skapet och ned- (Medium	4.2	4.6	4.6	5.0	4.7	4.4	4.5	4.7	4.8
komsten (Standardavv.	4.0	4.3	4.3	4.5	4.4	4.3	4.3	4.6	4.6

¹ Aldern på den individ, vilken föregås av lika många yngre individer, som den efterföljes av äldre individer.

² Låt Q_1 beteckna åldern hos den individ, vilken i åldershänseende föregås av 25 % och efterföljes av 75 % av materialet; låt Q_2 beteckna åldern hos den individ, som föregås av 75 % och efterföljes av 25 % av materialet. Spridningen betecknar halva åldersskillnaden mellan Q_2 och Q_1 .

Tab. 14 a. Antalet i första giftet inträdda kvinnor i åldern 20—25 år på 1 000 ogifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	Landsbygd					Hela riket
										I. Mälarskapan	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Vänerland o. Dalarna	V. Norrland och Dalarna	
1924	48.7	65.4	59.1	80.7	65.5	45.2	65.9	83.5	54.2	93.1	74.6	78.5	65.0	83.9	69.4
1925	48.1	63.8	62.4	79.5	74.8	55.2	60.8	87.9	62.7	91.5	70.2	83.2	70.8	83.1	69.8
1926	51.6	57.8	55.7	70.4	82.0	46.8	58.6	78.4	83.3	87.7	78.0	84.6	70.8	87.4	70.4
1927	54.3	60.9	58.2	69.4	77.7	44.4	63.1	67.9	70.7	90.1	75.9	84.1	69.5	88.5	71.0
1928	55.4	62.2	59.5	73.5	75.1	55.8	78.3	84.1	56.6	92.1	78.1	87.7	74.3	91.8	73.5
1929	58.4	70.4	63.4	73.8	78.5	42.8	79.6	68.2	65.2	88.3	82.3	93.4	71.7	94.4	74.9
1930	62.4	74.8	70.5	61.8	76.9	58.3	75.5	96.4	59.2	94.3	83.3	92.8	73.4	101.1	79.2
1931	70.7	72.4	66.0	74.6	69.8	46.9	68.0	77.0	53.3	94.2	81.9	81.7	73.5	93.5	76.4
1932	66.8	67.2	62.3	77.2	70.6	47.5	75.0	73.9	59.7	88.9	81.9	85.1	73.3	89.1	74.5
1933	66.3	67.6	63.0	68.2	63.9	51.1	59.5	88.6	57.7	92.7	84.0	92.6	78.7	95.5	76.9
1934	67.7	75.6	69.9	89.5	81.8	53.7	74.5	101.7	65.0	102.6	88.0	100.6	83.9	105.3	84.7
1935	73.3	80.4	88.4	82.4	93.3	62.2	73.3	122.9	77.3	111.1	98.0	107.7	86.8	103.7	91.1
1936	79.8	87.1	92.3	89.0	97.3	73.8	85.5	136.1	89.6	114.8	105.7	110.3	87.7	109.9	96.7
1937	85.7	99.4	112.4	107.7	99.0	90.1	89.6	120.2	95.5	126.6	107.5	115.4	96.8	114.4	103.4
1938	98.3	116.7	116.1	114.7	99.1	94.0	98.4	163.7	103.0	130.3	110.6	126.1	100.0	123.3	112.7
1939	116.4	114.1	133.2	126.3	119.1	100.4	117.5	151.8	101.7	148.2	113.6	124.1	106.2	133.2	123.7
1940	125.3	117.2	138.6	126.7	122.9	128.3	106.2	149.4	115.1	143.3	115.6	118.9	111.5	137.0	124.9
1941	127.1	123.1	142.4	142.7	114.8	111.4	116.9	169.3	114.7	149.4	130.0	132.6	109.0	143.2	126.5
1942	142.6	129.8	155.1	143.3	140.3	129.2	120.0	218.7	140.0						
1942/43	140.6	115.8	166.5	146.9	153.0	149.0	89.0	177.0	139.3	160.5	152.2	151.8	130.5	149.7	(145.0)
1943/44	150.7	139.7	145.3	154.4	135.5	131.2	129.9	191.9	128.5	169.0	153.9	143.5	129.7	164.7	(149.0)

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	Landsbygd				Hela riket	
										I. Mälarskapan	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Vänerskapan		V. Norrland och Dalarna
1924	76.6	90.9	78.3	105.9	91.6	81.5	72.1	114.1	97.7	99.3	99.6	98.0	78.4	100.9	93.1
1925	77.0	90.9	79.9	89.0	73.9	69.9	70.5	120.3	103.4	105.2	97.0	100.4	81.8	94.3	90.7
1926	85.7	82.6	83.1	95.9	88.8	76.0	70.0	94.6	77.6	104.2	92.1	110.0	82.1	97.2	91.9
1927	87.0	85.9	78.5	99.5	80.3	81.9	92.9	96.5	86.8	102.0	96.7	104.2	85.6	100.9	91.9
1928	82.3	97.9	94.3	84.8	92.9	78.9	89.1	108.6	80.7	106.6	100.1	103.1	91.7	104.4	94.5
1929	84.9	99.2	93.3	101.5	77.2	60.3	91.0	122.9	81.7	109.0	104.0	100.3	87.8	116.2	96.7
1930	94.5	102.7	98.3	101.9	82.3	70.8	88.3	107.4	84.5	110.2	102.5	107.8	95.5	109.8	101.1
1931	96.8	98.2	92.8	111.4	93.7	86.8	76.4	107.4	96.0	106.3	100.5	108.7	88.2	107.7	99.9
1932	90.9	90.8	92.1	104.6	86.2	79.0	101.3	118.5	88.4	104.4	97.6	95.6	90.2	104.7	95.2
1933	89.9	98.9	85.9	104.5	89.6	82.5	92.3	143.1	120.2	108.9	101.1	108.7	95.1	114.4	99.5
1934	96.1	121.7	122.7	129.6	108.2	76.3	105.7	144.4	121.5	122.4	113.1	126.4	104.1	125.2	111.6
1935	110.6	129.1	139.8	133.1	132.8	98.2	116.1	173.1	133.2	136.5	124.6	128.7	112.3	122.1	122.2
1936	121.5	133.5	150.9	150.3	132.9	127.8	129.4	219.4	140.2	148.5	130.4	141.8	111.4	128.0	129.1
1937	126.9	147.2	138.2	153.4	131.8	136.6	124.0	193.5	144.2	161.7	140.1	140.1	127.7	144.6	136.4
1938	143.5	170.4	149.1	161.4	141.8	169.3	137.9	230.4	142.2	163.2	151.5	140.0	133.2	155.2	145.2
1939	159.1	172.9	168.9	171.7	156.0	180.8	133.1	230.0	180.0	182.1	150.2	154.2	138.3	167.9	155.7
1940	149.9	170.6	158.7	143.1	159.6	162.5	131.1	204.7	205.4	168.2	139.5	137.9	135.2	174.0	150.6
1941	143.0	156.1	157.1	176.0	134.2	145.2	119.6	220.5	189.3	162.0	147.4	142.0	131.7	161.0	149.1
1942	151.1	171.7	172.1	204.2	156.6	173.9	128.3	210.5	182.1						
1942/43	153.3	161.0	155.3	215.3	153.2	167.4	178.6	154.3	196.2	158.3	132.7	161.0	133.4	173.5	(161.0)
1943/44	129.3	158.6	157.8	146.4	168.3	162.1	106.9	239.0	273.9	153.4	134.7	166.7	136.5	166.3	(149.0)

Tab. 14 c. Antalet i första giftet inträdda kvinnor i åldern 30—40 år på 1 000 ogifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	Landsbygd					Hela riket
										I. Mälarskapan	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Vänerlandskapan	V. Norrland och Dalarna	
1924	43·2	45·4	40·7	45·7	24·5	41·9	45·5	44·8	39·9	44·5	47·7	43·2	41·2	47·6	42·7
1925	43·6	46·9	39·3	40·1	33·4	32·3	32·9	56·3	43·9	47·6	46·7	44·1	41·5	45·2	43·1
1926	45·8	40·8	34·7	34·2	37·1	30·0	32·2	39·0	32·1	45·8	50·0	42·1	41·6	47·4	42·8
1927	45·1	43·7	34·5	48·8	37·1	42·4	34·7	54·7	44·1	42·4	49·5	42·8	42·1	50·4	43·7
1928	43·2	45·1	38·7	33·2	41·3	44·3	36·2	52·5	39·8	42·9	51·8	42·3	44·6	50·8	44·5
1929	42·4	51·4	40·8	53·7	35·0	35·5	40·8	53·1	34·7	47·3	46·3	44·5	45·8	53·1	45·1
1930	48·8	50·9	42·7	49·0	45·8	45·6	37·8	70·8	40·1	46·9	49·8	42·8	47·3	54·1	46·9
1931	45·0	50·4	38·3	39·7	35·6	40·0	34·8	43·4	49·1	44·1	47·2	40·8	44·0	53·0	45·0
1932	43·4	44·6	37·4	39·2	31·4	38·5	40·9	34·5	37·4	42·7	51·7	44·3	43·9	49·6	43·6
1933	40·4	44·6	38·5	44·1	40·2	39·7	31·5	50·7	38·2	49·8	54·2	44·9	48·9	54·1	45·7
1934	45·0	56·7	44·1	43·5	43·1	47·6	52·4	92·9	56·0	55·3	55·1	52·7	52·7	58·2	51·1
1935	50·5	54·3	53·1	54·1	46·3	68·8	54·8	87·2	47·9	60·0	59·2	52·7	54·7	58·7	55·0
1936	56·6	62·2	55·3	60·2	51·4	60·0	44·5	83·8	70·2	59·7	62·4	56·2	56·8	60·7	57·4
1937	59·6	63·4	60·4	59·6	54·7	72·2	58·8	85·4	71·5	70·5	64·9	57·6	58·3	65·9	61·3
1938	62·2	67·7	58·8	66·9	59·0	71·3	54·0	73·8	77·8	70·1	69·0	62·1	63·3	75·6	63·3
1939	69·4	72·4	70·3	72·5	57·3	90·7	69·5	90·1	75·1	74·2	70·1	55·3	63·9	77·5	67·4
1940	61·7	75·3	63·3	59·6	58·7	72·9	61·2	85·1	80·1	72·6	63·0	54·4	62·6	76·8	63·9
1941	59·8	59·0	53·5	71·2	55·4	71·5	54·8	79·8	79·1	64·0	67·5	59·2	66·7	69·5	62·8
1942	62·6	65·7	59·6	72·9	56·2	72·6	55·9	85·8	70·3						
1942/43	62·8	77·2	67·5	68·4	73·3	67·5	47·5	107·3	84·6	77·4	74·7	64·1	68·9	73·8	(68·5)
1943/44	52·0	55·0	72·1	55·3	68·6	80·9	46·9	80·7	32·1	70·8	74·4	75·3	64·8	74·3	(67·0)

Vi avstå från en detaljmässig analys av dessa argument, då alla väsentliga resultat av betydelse för ett studium av fruktsamhetsförhållandena framgår ur för föreliggande undersökning verkställda observationer rörande kvinnornas giftermålsfrekvens i olika åldrar.

I tabell 14 a—c s. 84—86 har beräknats antalet i första gifftet inträdda kvinnor (omgiftena ha förhållandevis ringa betydelse) i åldern 20—25, 25—30 respektive 30—40 år per 1 000 ogifta kvinnor i samma åldrar. Dessa tal ha i det följande benämnts *giftermålsintensiteten* i respektive åldersgrupper.

Då åldersfördelningarna för städerna och länen i den officiella befolkningsstatistiken icke redovisas för andra år än folkräkningsåren (1920, 1930, 1935, 1940) ha åldersfördelningarna för mellanliggande år måst bestämmas med interpolation. För åren 1941—1943/44 har den beräknats genom extrapolation på grundval av 1935 och 1940 års värden. Vid kalkylen har hänsyn tagits till de inkorporeringar, som skett. Det är naturligt, att de erhållna interpolerade och extrapolerade värdena endast kunna ge en ungefärlig bild av de verkliga förhållandena. Noggrannheten torde dock vara så stor, att de framräknade kvoterna, se tabell 14, beskriva giftermålsintensitetens utveckling fullt nöjaktigt.

Vad först beträffar åldersgruppen 20—25 år finner man att talet för hela riket sakta stigit från år 1924 fram till år 1930, varefter ett minimum inträffat under depressionsåret 1932. Därefter har talet stigit kraftigt. År 1943/44 kan talet för hela riket beräknas till något mer än det dubbla värdet år 1924. För städerna fluktuerade talet från år 1924 till 1930-talets början i stort sett kring samma nivå. Under åren 1931—1933 inträffade minimum, varefter talet stigit starkt. Utvecklingen i landsbygdens riksområden har i huvudsak varit densamma men med den skillnaden, att utgångsvärdena för riksområdena voro större än för städerna. År 1943/44 lågo talen emellertid i genomsnitt på ungefär samma nivå för städerna som för riksområdena. Ökningen i städerna har sålunda varit större än i riksområdena. För vissa städer och områden kan ett tillfälligt minimum något av åren 1940—1941 observeras. Under senaste året (1943/44) har talet dessutom sjunkit i vissa fall, men för hela riket uppvisat en, om än ytterligt svag ökning.

Av städerna har Eskilstuna samtliga år med undantag av några år vid slutet av 1920-talet och början av 1930-talet haft de högsta värdena. Stockholm, som år 1924 låg på åttonde plats kom år 1943/44 på tredje plats. Bland landsbygdens riksområden har i allmänhet I. Mälardalen haft de högsta värdena, därefter V. Norrland och Dalarne, III. Skåne, Halland och Blekinge, II. Östra Götaland och IV. Vänerlandskapen.

För åldersgruppen 25—30 år gäller beträffande hela riket, att giftermålsintensiteten vid observationsperiodens början var cirka 30 % högre än motsvarande tal för åldersgruppen 20—25 år. År 1943/44 var skillnaden emellertid obetydlig. Giftermålsintensiteten för den yngre åldersgruppen har alltså ökat kraftigare än för den äldre åldersgruppen. I övrigt gäller för åldersgruppen 25—30 år, att talet för hela riket stadigt ökat till år 1942/43, ehuru

med vissa tillfälliga minima. Under det senast undersökta året (1943/44) har talet sjunkit något. För de enskilda städerna och riksområdena var ökningen från år 1924 till bottenåret mer ojämn. I många fall inträffade ett minimum vid slutet av 1920-talet. Liksom för åldersgruppen 20—25 år uppvisar även i förevarande åldersgrupp Eskilstuna de högsta värdena bland städerna under det att Stockholm och Borås ha de lägsta värdena. Bland landsbygdens riksområden är rangordningen i allmänhet, fastän mer oregelbundet, densamma som i åldersgruppen 20—25 år.

För den äldsta åldersklassen 30—40 år är giftermålsintensiteten betydligt lägre. För hela riket är talet nästan genomgående endast omkring 45 % av motsvarande tal för åldersklassen 25—30 år. Giftermålsintensiteten i åldern 30—40 år i hela riket har under den undersökta perioden ökat i det närmaste oavbrutet. I likhet med vad ovan nämnts angående de yngre åldersklasserna kan vissa minimiår urskiljas (åren 1932 och 1941). Den förut omnämnda minskningen år 1943/44 föreligger även i detta fall. Av städerna visa Eskilstuna de högsta och Borås och Hälsingborg i regel de lägsta värdena. Rangordningen mellan landsbygdens riksområden har i allmänhet varit V. Norrland och Dalarne, II. Östra Götaland, I. Mälardalen, IV. Vänerlandskapet och III. Skåne, Halland och Blekinge.

Vi ha redan nämnt, att köns- och åldersmorfologiska förhållanden kunna påverka de ovan redovisade allmänna äktenskapliga fruktsamhetstalen. De skillnader i äktenskapsintensitet, vilka framkommit i föreliggande kapitel, enkannerligen dess temporala ökning («många unga äktenskap och därför många barn») medföra, att man icke utan vidare som mätare kan godkänna de nämnda allmänna fruktsamhetstalen.

8. Den äktenskapliga fruktsamheten åldersvis.

Vi uträkna kvoten mellan antalet gifta barnaföderskor i en viss åldersgrupp och antalet gifta kvinnor i samma åldersgrupp, varvid kvoten uttryckes i promille.

Åldersfördelningarna för städerna och länen ha erhållits på motsvarande sätt som beträffande giftermålsintensiteten (se s. 87). De erhållna äkta fruktsamhetstalen i åldersklasser redovisas i tabell 15 a—c.

Då det äkta fruktsamhetstalet i åldern 15—20 år måste bli mycket variabelt och då det icke har särskilt stor betydelse för den senare analysen, med hänsyn till att antalet barnaföderskor inom denna åldersgrupp utgör en mycket liten del av det totala antalet barnaföderskor, skall det icke närmare beröras här. Det må blott framhållas, att detta fruktsamhetstal är större än fruktsamhetstalen i andra åldrar. Med tanke på att de flesta äktenskapen i denna ålder ingås på grund av graviditet, är detta icke förvånande.

De äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupper avtaga med stigande ålder hos kvinnan. Äkta fruktsamhetstalen i åldersgruppen 20—25 år för hela riket samt riksområdena sjunka från den undersökta periodens början (1924) till minimivärden under 1930-talets början och slut, varefter de stiga för att år

År	L a n d s b y g d										Hela riket				
	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	L. Mälarskapen		II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland o. Blekinge	IV. Vänerskapen	V. Norrland och Dalarna
1924	221.0	297.9	281.4	334.7	329.8	178.6	314.9	208.6	314.6	256.7	348.4	351.1	349.7	319.9	340.2
1925	207.9	294.8	281.2	271.4	318.3	204.6	333.4	238.6	288.0	297.3	334.9	346.9	352.8	308.6	337.0
1926	194.5	249.6	250.0	290.6	270.2	194.6	299.7	203.2	305.5	281.7	332.2	351.8	353.0	282.9	324.6
1927	187.1	224.4	239.6	250.0	234.9	180.9	261.8	197.5	320.3	268.9	330.1	341.8	318.5	272.0	312.2
1928	181.3	232.1	236.2	224.8	257.3	170.1	298.0	195.0	273.3	278.1	326.7	343.8	336.5	278.2	315.9
1929	177.0	218.8	220.5	259.0	221.9	187.3	290.0	164.6	284.7	264.6	315.9	332.5	318.5	258.1	293.2
1930	200.1	258.9	226.8	245.3	251.5	158.3	316.5	246.2	237.9	274.9	337.5	339.6	338.5	265.6	301.0
1931	208.6	275.8	203.9	222.2	197.6	224.6	260.7	176.6	238.3	264.0	311.8	309.7	313.9	269.2	285.3
1932	231.2	250.9	204.1	255.0	236.6	142.3	232.8	135.1	203.3	247.4	315.2	306.3	317.7	259.3	280.2
1933	212.5	209.0	178.6	223.2	189.0	150.2	243.4	144.3	194.9	253.2	302.8	292.7	291.7	259.2	264.7
1934	193.5	234.8	198.5	206.8	236.2	147.6	225.3	167.1	200.0	236.1	281.8	298.8	287.3	275.6	266.1
1935	193.3	252.4	221.1	242.0	214.3	208.2	252.4	209.4	207.3	244.0	298.1	287.4	296.8	289.2	268.9
1936	186.7	211.1	217.0	242.8	227.8	174.6	227.3	210.0	256.5	238.9	286.1	300.7	285.5	289.1	268.4
1937	169.2	217.7	231.9	213.5	236.8	226.0	256.9	154.9	226.8	235.8	286.8	294.4	282.3	280.2	263.5
1938	186.2	246.8	221.4	227.8	222.5	226.4	230.8	185.8	226.6	238.4	288.9	309.2	278.8	278.8	264.6
1939	186.2	232.8	198.7	209.8	203.2	185.0	234.0	210.2	218.4	254.1	285.5	279.2	263.9	273.3	255.3
1940	206.4	214.5	219.6	226.8	215.8	224.4	242.6	197.7	229.9	241.3	277.1	275.0	272.0	271.5	256.1
1941	233.3	230.0	225.6	228.3	208.1	220.8	261.7	205.5	247.2	239.9	285.9	275.4	265.6	277.1	260.2
1942	253.6	233.8	213.1	233.2	228.6	216.5	234.6	233.4	230.4
1942/43	271.0	248.4	243.1	273.8	268.6	285.5	272.8	282.6	293.5	286.3	313.6	296.4	327.4	329.6	(300.0)
1943/44	301.9	246.2	238.0	287.5	224.3	273.7	275.2	304.9	396.6	283.1	344.2	304.9	324.3	337.6	(310.0)

Tab. 15 b. Antalet barnaföderskor i åldern 25—30 år på 1 000 gifta kvinnor i samma ålder i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket åren 1924—1943/44.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	Landsbygd					Hela riket
										I. Mälarskapan	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland, Blekinge	IV. Vänerlandskapen	V. Norrland och Dalarna	
1924	130.0	196.8	166.5	180.6	184.4	132.3	214.2	141.3	186.5	211.7	270.6	268.0	263.0	264.5	228.4
1925	127.2	180.3	158.4	165.6	195.0	120.5	185.3	155.1	190.2	215.0	266.4	268.7	251.6	255.8	221.7
1926	130.6	170.4	146.7	154.5	176.9	131.6	170.3	127.0	157.1	195.9	255.2	257.6	222.1	235.5	212.3
1927	117.6	154.8	130.2	159.3	165.8	111.4	177.3	141.9	153.0	179.7	244.2	246.3	213.4	224.5	202.0
1928	113.8	147.0	132.1	149.5	146.0	94.8	181.4	111.4	140.7	179.3	232.3	246.6	214.8	226.6	200.3
1929	117.1	155.6	127.1	142.0	132.0	107.3	188.9	121.3	176.5	171.0	224.1	214.6	195.1	210.5	189.6
1930	121.5	149.0	152.6	140.6	145.4	123.2	172.2	131.9	143.7	170.7	233.2	225.2	223.4	211.5	189.6
1931	121.4	152.5	131.4	125.9	138.2	95.0	156.4	118.1	131.1	164.1	216.6	213.8	208.6	203.5	183.6
1932	126.2	138.4	121.9	124.3	155.9	100.8	170.6	117.0	136.5	152.0	206.0	199.8	202.4	193.3	178.6
1933	116.0	139.3	122.5	122.9	131.8	88.2	164.4	97.7	123.1	150.5	197.0	192.9	188.2	185.8	169.4
1934	114.2	129.2	134.0	127.3	111.5	111.1	149.8	100.7	124.0	143.5	194.5	188.9	178.1	187.5	166.5
1935	121.1	137.9	126.5	129.0	122.6	107.4	144.8	111.4	136.0	148.4	201.5	177.9	189.5	187.0	165.9
1936	126.7	144.5	134.3	138.3	138.5	111.6	151.6	130.0	127.5	155.2	195.2	190.0	189.0	188.4	169.1
1937	126.7	146.2	139.3	139.0	146.5	129.2	167.5	123.0	150.2	160.8	197.8	196.0	190.7	184.8	169.6
1938	140.0	151.3	137.8	136.4	163.4	123.7	143.9	115.1	137.8	162.8	202.5	180.4	187.1	187.8	170.6
1939	140.1	150.4	140.3	152.5	135.5	139.0	163.6	124.9	137.6	172.8	200.2	193.2	190.5	190.6	172.6
1940	144.8	146.0	138.4	140.1	155.9	145.4	147.3	124.3	143.1	160.9	184.8	185.4	173.2	176.0	165.8
1941	158.0	135.7	143.5	153.7	136.4	147.5	148.5	116.3	151.0	158.8	183.7	181.8	172.8	186.4	170.1
1942	180.6	159.9	163.1	170.2	166.1	161.3	143.4	138.6	164.7
1942/43	191.7	160.4	169.0	186.8	162.3	176.1	144.5	170.1	150.6	175.0	218.0	218.2	203.4	204.1	(195.0)
1943/44	209.9	166.6	178.3	184.2	213.8	201.1	153.8	155.8	146.7	187.3	216.1	186.9	193.4	195.8	(193.0)

År	Stock- holm	Göteborg	Malmö	Norr- köping	Hälsing- borg	Örebro	Borås	Eskils- tuna	Gävle	L a n d s b y g d					Hela riket
										I. Mälar- land- skapen	II. Östra Götaland	III. Skåne, Halland, Blekinge	IV. Väner- land- skapen	V. Norr- land och Dalarna	
1924	68·8	110·6	96·9	96·6	105·2	81·3	124·7	90·8	105·0	131·7	171·2	179·0	176·0	170·2	146·0
1925	67·2	108·6	83·5	101·0	91·5	77·2	115·0	76·0	94·2	127·0	165·5	167·5	164·9	178·9	138·4
1926	56·6	98·8	86·1	87·2	81·1	62·5	112·7	74·5	91·6	100·7	158·3	164·0	158·4	163·6	130·8
1927	57·6	80·3	63·6	82·9	88·9	56·3	100·0	73·6	77·2	107·6	152·6	151·6	152·5	159·8	123·1
1928	53·9	81·0	71·1	84·1	84·0	44·4	115·1	63·1	92·1	110·0	148·3	150·8	148·3	152·7	120·0
1929	50·7	77·4	62·3	73·2	66·9	41·3	93·0	63·4	75·4	95·1	138·2	140·4	137·3	144·8	112·1
1930	51·9	78·5	66·4	72·2	83·3	44·9	110·4	58·4	62·1	95·8	136·6	138·3	137·4	142·2	114·2
1931	54·1	77·2	63·6	68·0	75·2	42·2	94·2	73·0	72·0	90·9	131·5	132·6	126·2	131·8	105·1
1932	57·8	72·5	60·0	62·3	68·4	50·0	75·0	98·2	65·9	90·2	127·2	124·2	124·6	130·5	102·7
1933	53·9	68·3	52·1	63·9	61·4	46·9	80·4	54·5	64·1	83·1	116·1	119·2	118·5	120·1	95·5
1934	55·6	66·5	61·7	66·0	66·0	44·3	73·4	50·9	65·4	82·6	120·8	116·8	116·6	118·1	96·3
1935	57·4	65·6	58·8	63·2	60·1	47·4	90·9	61·3	65·9	82·5	116·4	114·3	112·8	117·4	93·8
1936	63·5	73·5	67·0	73·7	68·7	54·6	83·0	66·0	75·0	86·5	114·4	115·0	108·6	118·2	97·1
1937	66·2	76·7	69·7	64·8	74·6	68·7	84·1	59·6	63·0	84·4	111·9	112·4	109·5	114·7	95·3
1938	70·3	79·1	67·0	79·3	79·3	68·5	82·8	62·1	73·6	87·1	114·8	111·1	109·6	114·4	97·1
1939	71·6	84·6	75·5	81·4	85·4	63·8	92·5	67·9	73·0	90·5	115·9	110·1	111·1	115·8	98·1
1940	68·2	82·2	70·0	77·7	73·0	50·1	72·6	64·2	64·6	86·4	106·1	106·9	101·7	107·0	97·5
1941	78·7	75·6	71·8	81·1	75·0	79·9	84·1	62·7	77·9	87·9	106·6	105·5	100·0	110·2	93·7
1942	96·7	93·1	93·0	90·2	90·0	93·9	93·6	66·0	74·4
1942/43	104·9	109·7	98·9	97·9	103·9	117·3	94·7	82·1	68·1	105·6	130·6	127·9	122·1	129·2	(117·0)
1943/44	115·9	111·6	109·0	111·3	111·6	126·4	102·6	115·0	93·6	109·8	131·3	121·6	128·4	134·1	(120·0)

Tab. 16. Antalet nedkomster per 1 000 gifta kvinnor i olika äktenskapliga varaktighetsgrupper i nio av de största städerna, landsbygdsområdena samt hela riket vissa år.

År	L a n d s b y g d										Hela riket					
	Stockholm	Göteborg	Malmö	Norrköping	Hälsingborg	Örebro	Borås	Eskilstuna	Gävle	Samtliga 9 städer		I. Mälarskapan	II. Östra Götaland	III. Skåne Halland och Blekinge	IV. Vänerskapan	V. Norrland och Dalarna
<i>Duration 0-1 år.</i>																
1920	313.8	524.1	497.6	417.1	417.7	398.3	699.5	490.5	412.1	410.5	555.1	560.3	592.1	600.6	588.8	541.6
1933	225.7	302.1	262.8	226.7	306.3	201.5	437.9	273.7	281.6	257.4	382.0	440.4	445.7	439.6	443.4	375.5
1934	210.6	288.4	283.1	279.0	286.9	199.0	357.6	278.3	306.8	250.7	364.5	459.8	445.7	436.9	426.9	365.8
1938	217.1	293.9	240.3	260.3	305.1	227.0	544.8	282.8	270.9	251.2	341.8	370.9	399.6	381.5	397.8	331.6
1939	201.3	290.9	266.8	259.0	224.2	200.9	317.8	334.7	236.8	238.0	358.5	368.0	371.7	386.1	387.9	324.9
1940	213.3	245.1	275.6	281.9	250.1	294.2	260.4	290.3	240.3	238.2	329.7	375.2	376.7	356.6	360.9	314.4
1941	248.7	294.1	283.5	276.1	253.6	229.7	324.0	316.8	290.8	267.5	347.1	386.9	383.7	360.8	379.7	334.5
1942	259.8	274.7	281.8	286.6	285.0	286.1	295.8	280.5	259.7	270.5
1942/43	274.1	256.6	311.0	331.1	244.7	311.7	273.6	327.7	300.2	279.9	347.9	419.6	393.6	447.1	429.2	(365.0)
1943/44	312.8	336.8	270.6	352.3	338.0	286.3	325.2	410.4	485.0	322.4	409.7	410.0	400.3	414.6	472.1	(385.0)
<i>Duration 1-2 år.</i>																
1920	174.1	228.0	236.5	270.3	221.1	204.1	299.4	270.6	207.7	206.1	316.3	320.8	315.8	311.6	332.2	293.4
1933	120.0	148.0	136.2	126.3	158.4	96.4	182.3	156.8	114.0	131.2	201.7	237.0	250.6	244.4	233.8	197.8
1934	119.5	152.7	155.2	120.2	158.8	116.9	168.4	97.8	130.3	133.4	198.1	248.9	243.4	218.7	225.5	195.5
1938	134.6	171.9	166.7	149.7	157.4	130.9	156.5	161.4	127.7	148.7	207.0	246.6	228.8	221.0	226.9	198.8
1939	138.9	172.4	172.8	158.7	172.3	125.7	169.7	126.6	140.1	152.2	216.7	237.9	222.2	221.5	224.8	195.6
1940	135.2	163.4	151.5	155.0	156.6	141.5	164.9	168.9	140.9	146.9	196.6	215.8	225.7	206.1	207.1	185.9
1941	166.2	164.6	181.4	174.7	154.5	164.8	170.6	205.5	192.4	169.3	215.7	243.0	237.3	216.6	239.8	209.0
1942	173.1	164.0	166.3	140.3	169.1	134.8	154.2	208.0	130.4	166.5
1942/43	188.0	203.6	160.8	202.0	152.6	226.8	169.5	150.1	90.7	189.9	261.8	249.9	273.7	256.0	252.2	(233.0)
1943/44	197.3	176.4	222.1	165.6	150.3	134.6	143.8	224.2	102.7	200.3	231.5	279.0	267.7	246.8	250.4	(234.0)

<i>Duration 2-3 dr.</i>		247.7	261.4	193.1	270.2	201.8	285.7	190.9	243.9	199.3	294.8	322.5	323.3	318.5	324.5	287.4
1920	157.3															
1933	91.8	141.8	128.2	120.9	132.2	98.6	153.4	116.7	125.4	112.3	170.7	195.1	198.8	197.7	195.3	164.0
1934	100.5	132.9	138.0	115.0	132.3	99.8	139.4	110.2	82.9	113.7	163.9	197.7	209.8	189.2	199.3	163.7
1938	119.7	142.2	149.1	128.6	140.3	139.3	134.8	130.5	149.7	131.4	179.8	198.6	184.4	178.1	193.2	166.9
1939	124.6	140.5	146.4	134.4	136.0	147.2	144.9	137.3	123.1	133.0	172.4	198.7	186.1	183.4	189.4	166.9
1940	120.8	154.9	155.4	132.3	140.0	134.8	160.6	155.9	112.5	133.0	174.8	182.9	190.0	164.9	171.1	162.8
1941	127.8	127.4	148.8	148.7	134.4	130.4	166.5	139.7	127.3	133.1	166.2	189.9	182.5	168.6	187.7	164.3
1942	161.5	159.4	182.5	178.6	134.8	145.5	172.2	177.1	160.7	163.2						
1942/43	155.8	159.3	179.8	187.9	140.2	87.7	165.7	132.8	132.2	157.5	199.8	225.3	207.0	205.7	205.8	(193.0)
1943/44	158.1	158.8	168.4	148.5	110.8	201.9	151.3	137.3	167.0	170.3	206.6	156.3	205.8	183.0	233.0	(188.0)
<i>Duration 3-4 dr.</i>		230.5	186.8	208.5	276.1	202.2	216.7	200.5	167.6	172.2	241.2	258.3	230.1	264.5	284.3	243.5
1920	128.5															
1933	86.0	101.9	111.4	121.7	116.5	80.4	134.4	101.1	60.0	96.2	138.4	173.3	173.1	165.8	167.1	142.5
1934	85.2	114.1	111.6	91.6	121.7	105.4	130.7	93.4	104.5	98.3	148.5	162.4	168.1	158.9	167.6	139.7
1938	100.4	127.0	137.7	132.4	138.5	133.8	144.8	96.3	113.4	116.1	145.6	159.4	164.3	153.4	164.2	143.1
1939	103.3	134.5	110.4	140.9	143.4	105.0	143.0	137.6	98.2	116.4	165.2	166.1	170.1	160.7	177.2	149.0
1940	99.3	123.6	117.1	112.3	143.6	132.9	114.0	139.8	88.9	111.3	144.9	156.5	155.9	147.3	154.3	137.6
1941	113.1	123.3	131.5	131.0	109.2	118.4	146.2	117.5	114.8	120.6	152.0	170.2	161.0	149.1	163.3	146.2
1942	130.8	150.7	162.8	146.1	155.1	122.4	143.5	162.7	102.3	139.6						
1942/43	136.5	164.6	189.0	140.2	148.9	134.5	147.6	122.7	188.7	149.2	155.9	195.7	174.8	185.3	170.8	(167.0)
1943/44	143.4	144.9	159.3	162.0	147.2	175.4	110.5	133.5	132.2	147.5	183.0	195.9	159.6	193.5	174.3	(169.0)

Forts. tab. 16.

År	Stook- holm	Göte- borg	Malmö	Norri- köping	Hälsing- borg	Örebro	Borås	Eskils- tuna	Gävle	Samt- liga 9 städer	L a n d s b y g d					Hela riket
											I. Mälard- land- skapen	II. Östra- Götaland	III. Skåne Halland och Blekinge	IV. Väner- land- skapen	V. Norr- land och Dalarna	
<i>Duration 4-5 år.</i>																
1920	109.1	198.3	177.6	182.1	288.2	180.1	233.1	230.5	172.9	153.9	221.7	231.1	256.9	249.8	286.6	282.6
1933	67.1	83.1	91.0	78.3	99.6	68.6	134.7	95.8	78.7	78.4	119.7	152.1	155.5	139.2	145.2	122.6
1934	72.4	94.7	92.2	66.7	101.7	73.1	126.2	104.9	67.0	82.6	117.7	154.9	141.6	133.4	148.8	122.7
1938	83.3	105.1	109.6	93.8	141.3	73.2	105.5	136.4	78.8	95.6	127.4	142.9	157.3	138.5	144.4	126.9
1939	88.7	102.0	105.4	122.4	104.7	93.5	138.4	107.0	102.6	98.7	134.6	143.6	142.3	135.9	144.7	126.8
1940	83.4	102.0	99.8	108.7	74.8	89.0	94.0	111.5	83.4	91.2	122.5	135.7	134.4	131.6	132.4	119.1
1941	95.5	105.3	112.9	124.7	102.4	100.2	102.4	77.1	93.5	101.0	136.1	136.6	127.1	135.9	142.9	126.7
1942	129.5	142.5	154.2	137.6	127.7	142.1	133.6	133.3	107.9	134.5						
1942/43	134.1	140.8	150.7	122.7	154.2	184.9	159.9	145.6	91.5	138.6	185.8	172.4	187.4	155.7	150.6	(162.0)
1943/44	138.7	113.8	173.8	170.6	156.0	213.4	139.9	163.6	104.8	142.1	150.1	142.2	166.1	172.8	177.2	(157.0)
<i>Duration 1-5 år (Sammanfattning).</i>																
1920	140.3	241.1	214.8	215.7	262.0	197.3	258.8	222.0	197.5	188.7	270.3	285.8	295.4	287.8	308.5	263.3
1933	92.2	119.1	117.3	112.1	126.5	86.3	151.6	117.2	94.7	105.2	157.5	189.3	193.4	185.7	185.3	156.9
1934	94.5	122.7	124.3	98.6	128.3	99.3	141.5	101.4	96.8	107.0	154.6	190.7	189.8	174.6	184.9	155.2
1938	111.3	138.4	143.3	128.0	144.7	120.3	136.9	131.7	119.3	124.8	166.7	188.8	184.4	173.8	183.1	160.6
1939	115.1	135.3	135.3	140.1	139.9	120.1	149.8	127.6	116.8	126.6	173.4	187.5	180.5	176.2	184.7	160.8
1940	111.4	138.1	132.0	128.2	129.2	126.8	135.6	145.0	106.8	122.9	160.7	173.0	176.6	163.2	167.7	153.0
1941	128.2	131.5	145.2	145.1	125.8	131.2	148.3	136.6	133.2	133.2	168.5	184.2	174.8	168.0	185.0	162.7
1942	149.5	154.3	166.9	150.6	146.7	136.2	151.3	170.3	126.1	151.4						
1942/43	150.7	165.2	167.9	163.6	147.0	166.0	158.1	146.7	124.9	158.8	196.3	209.8	209.2	199.7	197.5	(188.0)
1943/44	160.1	148.2	166.3	153.3	131.8	180.5	123.1	178.1	115.7	164.9	191.5	194.2	200.0	199.0	205.4	(187.0)

1943/44 ha uppnått i det närmaste samma nivå som år 1924. Äkta fruktsamhetstalen för åldersgrupperna mellan 25 och 40 år uppvisa i huvudsak samma utveckling, men slutvärdena ligga ej på tillnärmelsevis samma höga nivå som utgångsvärdena.

De äkta fruktsamhetstalen för åldersgruppen 20—25 år i de olika städerna förändra sig på i stort sett samma sätt med tiden som riket i övrigt. Fram till något år under 1930-talets första hälft gå talen ned, men öka därefter och visa från och med år 1942 genomgående en kraftigare ökning än förut. Stockholm, Örebro, Eskilstuna och Gävle komma upp till ett slutvärde, som är högre än utgångsvärdet. De äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupperna från 25 till 40 år uppvisa en nedgång från periodens början till i stort sett 1930-talets första hälft. Den stegring som därefter kommer är för samtliga städer utom Göteborg, Borås och Gävle så stor att slutvärdena bli högre än begynnelsevärdena år 1924. Talen för Stockholm avvika därigenom, att de uppnå sina lägsta värden redan under 1920-talets sista år.

Nu kan man emellertid ej påstå att ens de senast framträdande fruktsamhetstalen efter ålder äro helt oberoende av de variationer, vilka kunnat påvisas föreligga i fråga om äktenskapsfrekvensen. Den äktenskapliga fruktsamheten sammanhänger ej blott med hustruns ålder utan också med äktenskapets duration. I de första äktenskapsmånaderna betingas fruktsamheten av föräktenskaplig konception, och senare brukar fruktsamheten hastigt sjunka med ökad duration av äktenskapet. I tider av ökad äktenskapsfrekvens kan ceteris paribus åldersfruktsamhetstalen, särskilt i yngre åldrar, väntas öka; vid minskad äktenskapsfrekvens kan en tendens till minskning av åldersfruktsamheten väntas framkomma.

Vi ha därför anledning att studera fruktsamheten i de unga äktenskapen, en sak som också har självständigt intresse. Vi ha utgått från det antal barnaföderskor, vilka under ett visst år komma på kvinnor, som under året varit gifta olika lång tid (mindre än 1 år, 1—2 år, 2—3 år etc). I den varje år utkommande publikationen »Befolkningsrörelsen» förekomma tabeller, där för de större städerna samt länen antalet barnaföderskor med barn i äktenskap fördelats efter tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten. Under det att man alltså för ett visst år kan erhålla antalet barnaföderskor med olika äktenskaplig duration, är det emellertid icke möjligt att omedelbart erhålla en siffra på det totalantal gifta kvinnor, som samma år skulle kunnat få barn i motsvarande durationsklasser. Detta antal (till vilket det förra sättes i relation) måste uppskattas, vilket har skett för durationsgrupperna 0—1, 1—2, 2—3, 3—4 och 4—5 år med hjälp av månadssiffrorna över antalet giftermål under den hypotesen att inga äktenskap upplösas genom död eller skilsmässa.

Beräkningarna ha lett fram till de äktenskapliga fruktsamhetstal för durationsklasserna 0—5 år, vilka redovisas i tabell P. På grund av det ringa observationsmaterialet blir osäkerheten i fruktsamhetstalen tämligen stor för de enskilda städerna. Betraktas de nio städerna sammanslagna, observerar man, hur fruktsamheten i den lägsta durationsklassen, 0—1 år, med sina för-

äktenskapliga konceptioner gått ned väsentligt från år 1920 till åren 1933 och 1934 och därefter fortsatt att avtaga, om än svagt, till och med år 1940. Från och med år 1941 kan en kraftig uppgång i värdena observeras. Stockholm och Gävle ha uppnått samma nivå som år 1920.

För övriga durationsklasser är också nedgången från år 1920 till åren 1933 och 1934 för såväl städerna som landsbygdens riksområden mycket stark. Därefter uppvisa fruktsamhetstalen en stegring, vilken temporärt avbrytes 1940.

Sammanfattningstabellen, sid. 94, vari ges fruktsamhetstal om 1—5 års duration ger en överskådlig bild av födelsefrekvensen i unga äktenskap, vilken i stort sett överensstämmer med de resultat, till vilka vi kommit vid studium av fruktsamheten efter hustruns ålder.

Variationerna i fruktsamhet mellan de olika landsbygdsområdena äro relativt obetydliga. Landsbygdens fruktsamhetstal äro och ha varit betydligt större än städernas; skillnaden mellan landsbygd och stad har dock betydligt utjämnats sedan år 1920.

En kraftig fruktsamhetsminskning ägde rum inom de unga äktenskapen under 1920-talet och början av 1930-talet. Under de fem sista fredsåren var fruktsamheten i dessa unga äktenskap relativt konstant: den steg i städerna och inom Mälardalens landsbygd (riksområde I), den höll sig tämligen konstant inom Götalands samt Norrlands och Dalarnes landsbygd (riksområdena II, IV, V) och sjönk inom Skånes, Hallands och Blekinge landsbygd (riksområde III).

Efter en tillfällig, av krigsförhållandena orsakad nedgång i fruktsamheten år 1940, vilken i våra årssiffror ter sig mindre än den i själva verket var, har fruktsamheten inom de unga äktenskapen ej obetydligt stigit inom alla riksområden, genomsnittligt kraftigare i städerna än på landsbygden.

9. Fruktamhetsutvecklingen i de olika städerna och landsbygdens riksområden.

Vi övergå så till ett studium av huru den demografiska utvecklingen under mellankrigstiden och krigsåren gestaltat sig inom var och en av de nio största städerna och inom landsbygdens riksområden. Redogörelsen har härvid delvis måst grunda sig på tabellmaterial, vilket på grund av sin omfattning av kostnadsskäl ej kunnat i detalj publiceras. De här ej återgivna tabellerna förvaras i manuskript inom befolkningsutredningen.

Stockholm.

År 1924 utgjorde könsproportionen 1 240 kvinnor per 1 000 män och ökade till värdet 1 252 år 1928. Samtidigt steg giftermålsfrekvensen (antalet i första giftet inträdde kvinnor per 1 000 av medelfolkmängden samtliga kvinnor) från 15,6 ‰ till 16,4 ‰, vilket (se diagram 2) torde kunna förklaras av förskjutningar inom åldersfördelningen och uppgående konjunktur. Giftermålsintensiteten ökade kraftigt i de yngre åldrarna. Detta förhållande samt förändringarna i åldersfördelningen torde även ha orsakat den pågående sänkningen av de i första giftet inträdde kvinnornas medianålder (se not 1, s. 83) från 27,3 år år 1924 till 26,8 år år 1928. Förändringen i giftermålsåldern torde till en del ha medfört sänkningen i barnafödelskornas ålder vid nedkomsten från 29,8 år år 1924 till 28,9 år år 1930. Trots att de förändringar, som sålunda inträffade mellan åren 1924 och 1928, borde

HELA RIKET

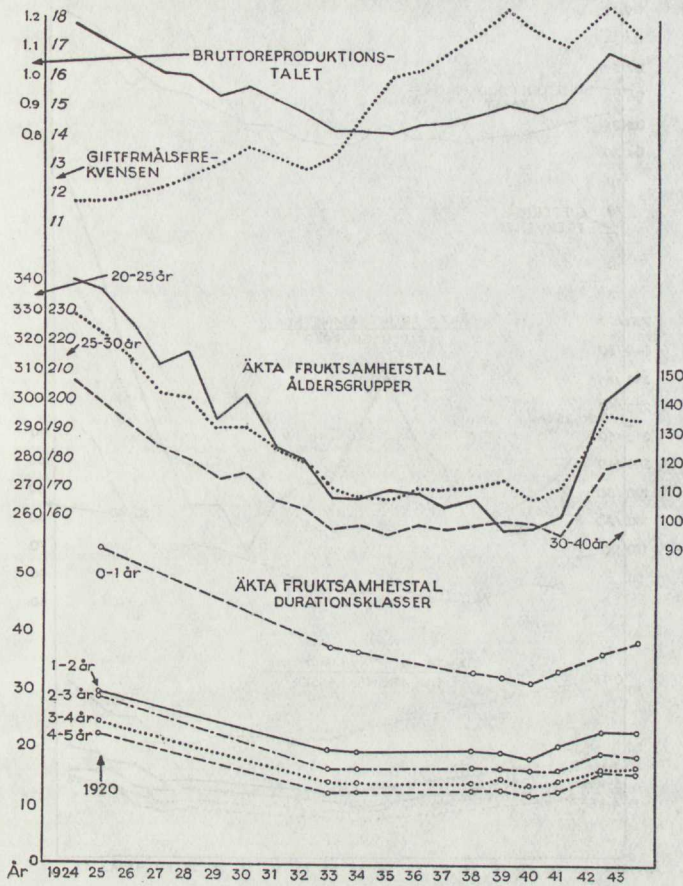

Diagram 1.

kunnat medgiva ökade bruttoproduktionstal, sjönko dessa och även de äkta fruktsamhetstalen i de betydelsefullaste åldersgrupperna till minimivärden de båda åren 1928 och 1929 (se diagram 2; för jämförelse meddelas motsvarande diagram för riket, se ovan).

Från år 1928 till år 1931 sjönk könsproportionen, som sistnämnda år hade värdet 1 241. Giftermålsfrekvensen hade samtidigt fortsatt att stiga till värdet 18,6 ‰ år 1931, framför allt i de yngre åldrarna, varför giftermålsåldern fortsatt att sjunka till 26,5 år. Till detta resultat bör såväl »förbättringen» i könsproportionen som förändringen i åldersfördelningen ha medverkat. Nedkomstålderns spridning (se not 2, s. 83) sjönk från värdet 4,3 år år 1928 till värdet 4,0 år år 1931, samtidigt sjönk medeltiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten, från 4,3 till 4,0 år, och dess spridning från 4,3 till 4,0 år. Denna utveckling förklaras av att den äktenskapliga fruktsamheten, särskilt i de yngre åldrarna, ökade under 1930-talets första år för att nå toppvärden år 1932; se diagram 2. Denna fruktsamhetsökning återspeglas även i bruttoreproduktionsstalets ökning till tillfälliga toppvärden år 1932. Till denna delvis verkliga fruktsamhetsökning bör den vid 1920-talets sista år infallande högkonjunkturen (vilken dröjde sig förhållandevis länge kvar i Stockholm) ha medverkat.

STOCKHOLM

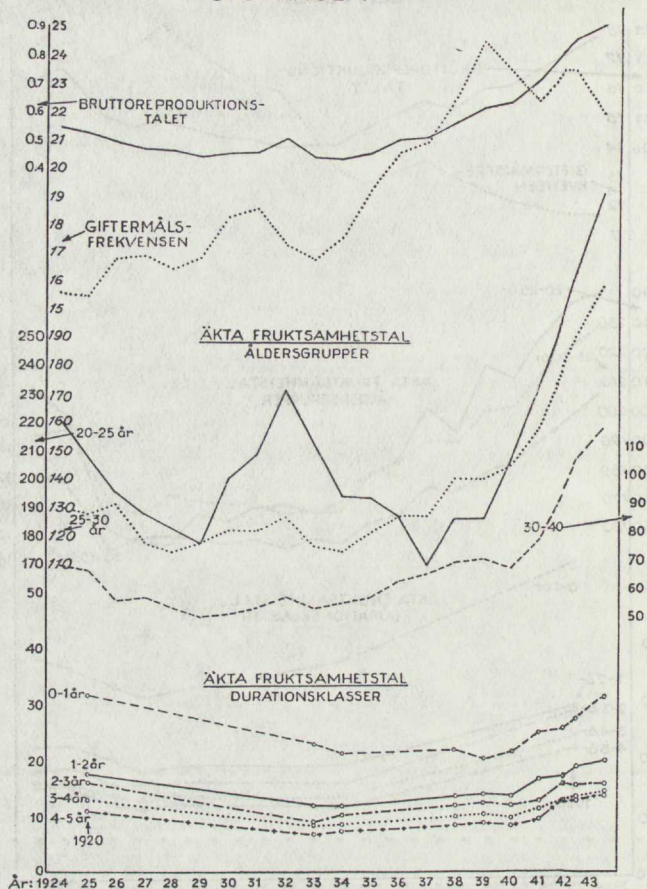

Diagram 2.

Efter år 1931 försämras könsproportionen och uppnår år 1936 värdet 1 251. Giftermålsfrekvensen har efter en övergående, konjunkturbetingad nedgång till värdet 16,8 ‰ år 1933 fortsatt sin ökning, vilken nu är starkare än tidigare (se diagram 2). Maximivärdet 24,6 ‰ uppnåddes år 1939. Såväl nedkomstaldern som dess spridning förhöllo sig konstanta under giftermålsfrekvensens tillfälliga nedgångsperiod, medan äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupper minskade. Karakteristikornas värden tyda på en minskning av fruktsamheten inom samtliga ålderskategorier, mest dock i de yngsta åldrarna, intill åren 1933 och 1934. Under giftermålsfrekvensens uppgångsperiod efter år 1933 öka till en början såväl giftermålsaldern som nedkomstaldern, dock endast svagt, varefter båda åter minska. Denna utveckling hos värdena torde tillsammans med en motsvarande förlängning och därpå följande förkortning av tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten (vilka förändringar dock icke äro statistiskt säkerställda) samverka till att fruktsamheten i äktenskapsåldrarna 20—25 år först nedgått och därefter åter tilltagit (se diagram 2). Övriga äkta fruktsamhetstal i åldersgrupper av betydelse tilltaga från åren 1933—1934 till 1939. På grund härav stiga även bruttoreproduktionstalet och det totala äkta fruktsamhetstalet. Då man

emellertid observerar den starka stegringen i giftermålsfrekvensen, som delvis torde ha förorsakats av den efter år 1936 inträdande förbättringen av könsproportionen, måste man antaga, att en tämligen stor del av ökningen i de fruktsamhetsregistrerande karakteristikorna är beroende av giftermålsfrekvensens stegring och endast till en del av en verklig fruktsamhetsökning. Att en verklig fruktsamhetsökning kan ha inträtt bestyrkes av, att äkta fruktsamhetstalen i durationsklasser uppvisa en ökning från åren 1933—1934.

Under de senaste åren har såväl bruttoreproduktionstalen som fruktsamhetstalen i de olika åldersklasserna undergått en betydande ökning. Giftermålsintensiteten, framför allt i åldern 20—25 år, har ökat och åstadkommit en föryngring av medelåldern vid giftermålet. Däremot kan en viss ökning i medelåldern för barnaföderskor samt en ökning av tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten iakttagas. Detta skulle tyda på att orsaken till den kraftiga ökningen i bruttoreproduktionstal och äkta fruktsamhetstal är att söka i ökningen av giftermålsfrekvensen men även i en verklig fruktsamhetsökning, icke minst i de äldre ålders- och durationsklasserna.

Göteborg.

Från år 1924 till år 1928 förhöll sig könsproportionen konstant med värden mellan 1 120 och 1 125 kvinnor på 1 000 män. Frekvensen i första giftet inträdda kvinnor befann sig i uppåtgående, från 13,4 ‰ år 1926 till 15,2 ‰ år 1928 (se diagram 3, s. 100), detta liksom fallet var i Stockholm väsentligen på grund av förändringar i åldersfördelningen. Trots detta sistnämnda förhållande uppvisade kvinnorna en konstant giftermålsålder med värden vid 26,3 och 26,4 år. Giftermålsintensiteten ökade också ungefär i samma proportion i de olika åldersklasserna. Emedan värdena voro så gott som konstanta även för nedkomstaldern (vid 30,0 år) och dess spridning (omkring 4,5 år) samt för medeltiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten (omkring 5,1 år) och dess spridning (omkring 4,7 år), bör den nedgång i fruktsamheten, som registreras av bruttoreproduktionstalet (från 0,873 år 1924 till 0,679 år 1928) och äkta fruktsamhetstalet (110,0 respektive 80,8 ‰) vara jämnt fördelat över äktenskapen såväl med avseende på kvinnornas ålder som äktenskapens varaktighet. Detta bestyrkes av att de äkta fruktsamhetstalen i skilda åldersklasser samtidigt avtaga.

Från och med år 1929 till år 1931 visar bruttoreproduktionstalet en svag återhämtning (0,713) liksom äkta fruktsamhetstalet (81,0 ‰). Denna återhämtning torde kunna tillskrivas den till år 1930 växande giftermålsfrekvensen (16,8 ‰) främst baserad på uppgången för de yngre kvinnorna och en i samband därmed tilltagande fruktsamhet bland dessa (20—25 år). Att så är förhållandet framgår förutom av de äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupper även av att tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten har nedgått något.

Fruktsamhetsnedgången fortsatte efter år 1931 till år 1934, då bruttoreproduktionstalet var 0,576 och äkta fruktsamhetstalet 69,2 ‰. Nedgången torde till en del ha varit beroende av den från 1930 till 1932 avtakande giftermålsfrekvensen (värdet det senare året = 14,5 ‰) samt till en del av avtagande fruktsamhet i skilda ålderskategorier och hela utvecklingen förefaller kunna tillskrivas de nedåtgående konjunkturerna.

Under 1930-talet, från lågkonjunkturernas bottenår, befann sig giftermålsfrekvensen på uppåtgående. År 1938 uppnåddes toppvärdet 22,5 ‰, varpå värdena började avtaga. För de yngre kvinnorna, 20—25 år, fortsatte giftermålsintensiteten att stiga. Från bottenvärdet omkring år 1934 visade även bruttoreproduktionstalet och det totala äkta fruktsamhetstalet liksom de speciella fruktsamhetstalen en uppgång fram till år 1939. År 1939 var bruttoreproduktionstalet 0,779 och det totala äkta fruktsamhetstalet 85,4 ‰. Av karakteristikorna att döma torde emellertid uppgången i fruktsamhetstalen mera ha åstadkommit av den

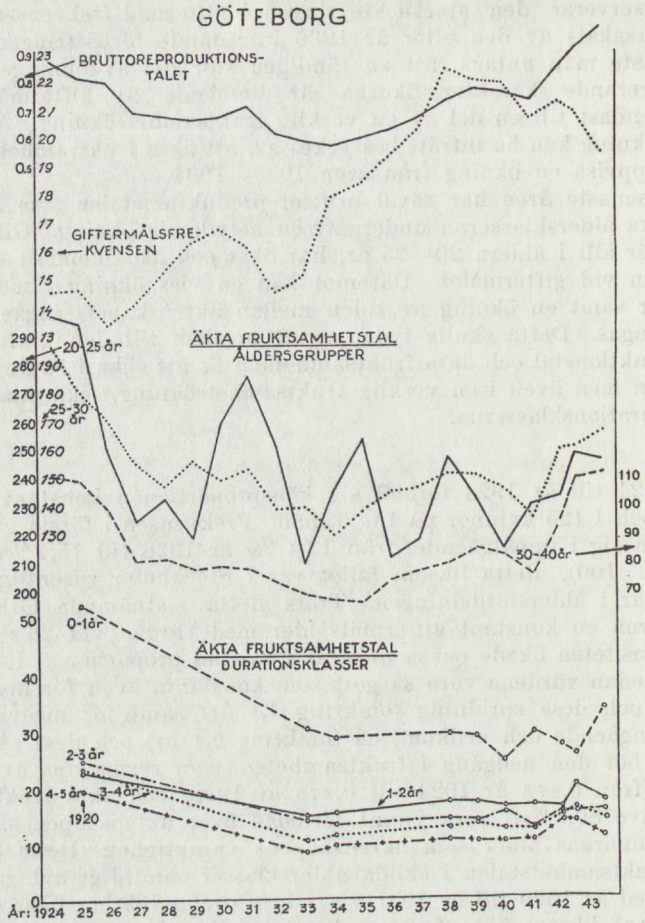

Diagram 3.

ökade giftermålsfrekvensen än av en verkligt ökad fruktsamhet. Den uppgång, som under de senaste åren kan konstateras i såväl bruttoreproduktionsstal som äkta fruktsamhetstal, torde däremot till en betydlig del ha sin grund i en ökad fruktsamhet. Störst har fruktsamhetsökningen under krigsåren varit i åldersgruppen 30—40 år. I durationsklasser har ökningen varit kraftigast i 0—1, 2—3 och 4—5 årsgrupperna. Mot uppgången i sistnämnda durationsklass svarar en ökning i medeltiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten.

Malmö.

Slutsatserna för Malmös del bli desamma som för Göteborgs (se diagram 4, s. 101). Fruktsamhetsutvecklingen i Malmö avviker från den i Göteborg däri genom, att den tillfälliga återhämtningen, vilken här främst stöder sig på kvinnorna i åldern 25—30 år, inträffar år 1930 i stället för år 1931 samt att nedgången i giftermålsfrekvensen de två åren 1940 och 1941 icke medfört någon påtaglig nedgång i fruktsamhetstalen. En verklig fruktsamhetsökning torde sålunda ha inträtt. Det bör observeras, att den mest markanta stegringen i fruktsamhetstalet

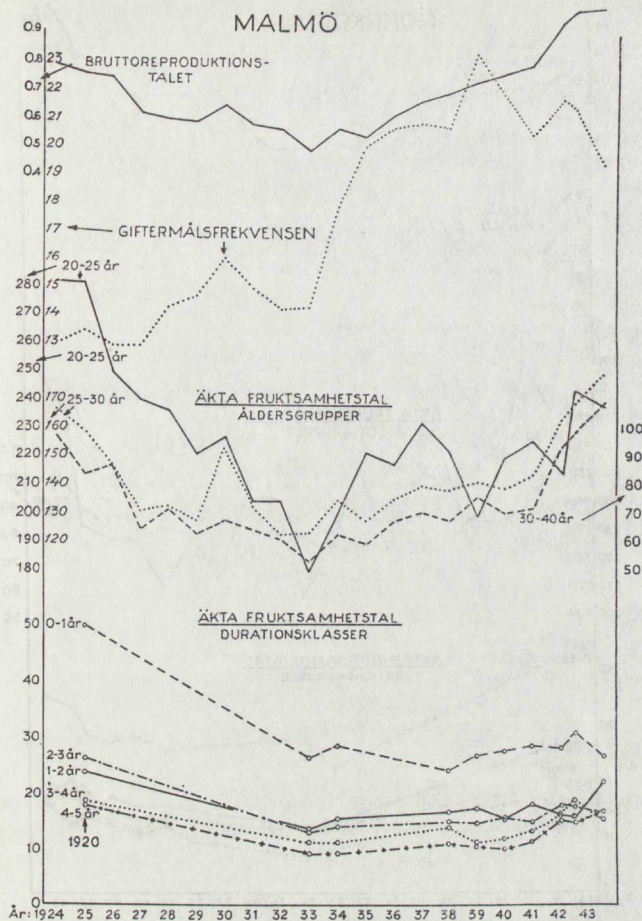

Diagram 4.

under senare år kan iakttagas för de äldsta och yngre åldrarna, vilket väl stämmer överens med den kraftigare ökningen i durationsklasserna 1—2 år samt över 3 år (se diagram 4). Medelvärdet för tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten har härigenom ökat.

Norrköping.

Under undersökningsperioden karakteriseras förhållandena i Norrköping till en början av konstanta värden för vissa storheter av de demografiska talen. Så-lunda varierar könsproportionen mellan 1 182 och 1 189 fram till år 1929, och giftermålsfrekvensen mellan 13,3 och 15,3 ‰ fram till år 1933 (se diagram 5, s. 102), under det att karakteristikorna avseende kvinnornas giftermålsålder, nedkomstålder och tid mellan äktenskapets ingående och nedkomsten för-hålla sig konstanta hela tiden med endast en svag tendens till sänkning av giftermålsåldern kring sistnämnda år. Nedgången i bruttoreproduktions-talet från 0,841 år 1924 till 0,570 år 1932 och det totala äkta fruktsamhetstalet från 98,1 ‰ år 1924 till 65,6 ‰ år 1933 torde därför väl återge den verkliga

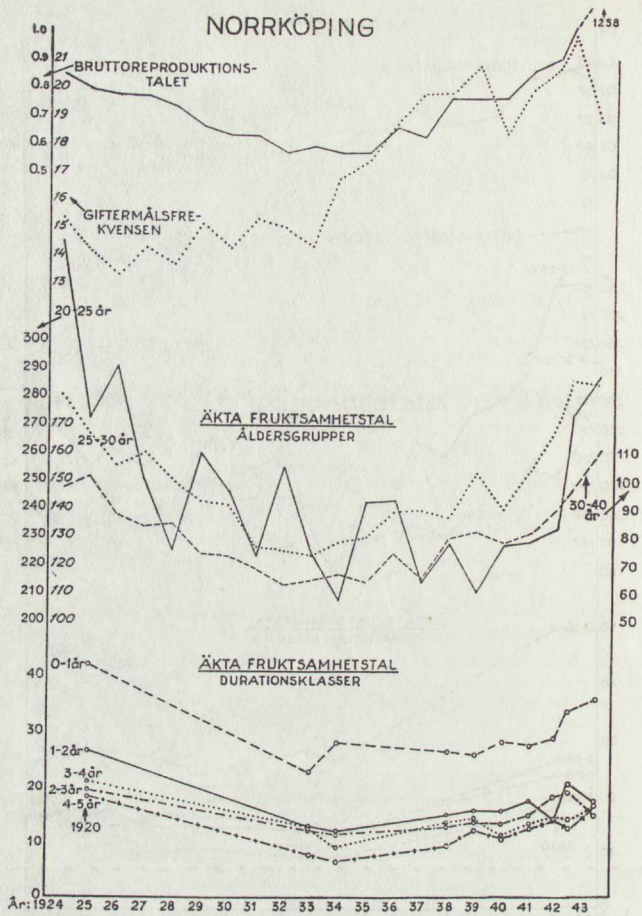

Diagram 5.

fruktsamhetsnedgången under denna tid. Nedgången i de äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupper och i durationsklasser understryker, att förändringarna i fruktsamheten äro jämnt fördelade öfver samtliga äktenskap. En sedan år 1929 pågående »förbättring» av könsproportionen (till värdet 1 127 år 1943/44) framhäver fruktsamhetens försämring.

Denna utveckling hos könsproportionen och stegringen av giftermålsfrekvensen från år 1933 till värdet 22,0 ‰ år 1942/43 synas från bottenåret 1934 ha medfört en ökning av nativiteten. Även fruktsamheten synes ha ökat. De äkta fruktsamhetstalen ha gått upp. Att en verklig fruktsamhetsökning skulle ha förelegat, framgår även av ökningen av de äkta fruktsamhetstalen i skilda äktenskapliga durationsklasser. Stagnationen i giftermålsfrekvensen de allra sista åren framhäver denna fruktsamhetsutveckling.

Hälsingborg.

Könsproportionen »försämras» till en början starkt från värdet 1 112 år 1924 till värdet 1 166 år 1929. Därefter förhåller den sig konstant med blott mindre

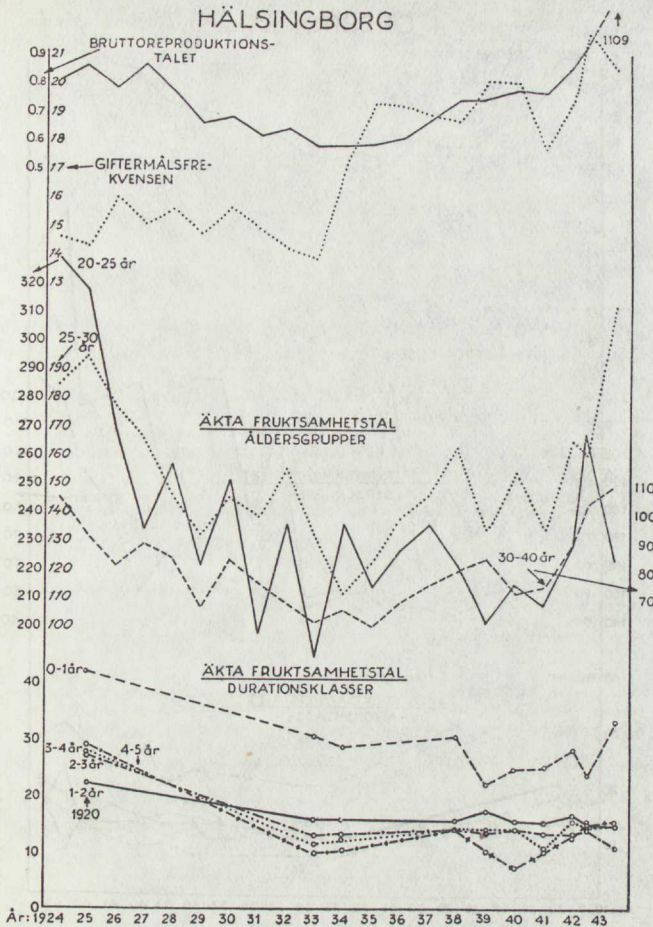

Diagram 6.

variationer till år 1938. Giftermålsfrekvensen varierar fram till år 1933 mellan värdena 13,9 och 16,1 ‰ men kan i stort sett sägas vara konstant under denna tid (se diagram 6, ovan). Förändringen i könsproportionen tillsammans med en nedgång i de äkta fruktsamhetstalen såväl i åldersgrupper som i varaktighetsgrupper har orsakat en nedgång i bruttoreproduktionstalet från 0,859 år 1925 till 0,588 år 1934 och i det totala äkta fruktsamhetstalet från 107,7 ‰ år 1924 till 68,0 ‰ år 1935; övriga karakteristikor ha icke undergått några förändringar. Fruktsamhetsnedgången har verkat inom hela »äktenskapsstocken».

Under åren 1934 och 1935 ökade giftermålsfrekvensen till 19,4 ‰, framför allt beroende på en uppgång för de yngre åldrarna. Detta förorsakade en uppgång i de äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupper särskilt i åldern 25—30 år under närmast följande år (fram till år 1938) men ingen genomgående stegring av fruktsamhetstalen i durationklasser, varför någon påtaglig verklig fruktsamhetsökning icke har inträtt. Uppgången i bruttoreproduktionstalet till värdet 0,755 år 1938 torde därför endast skenbart antyda en fruktsamhetsförbättring. Sedan år 1939 har bruttoreproduktionstalet liksom de äkta fruktsamhetstalen ökat, främst i

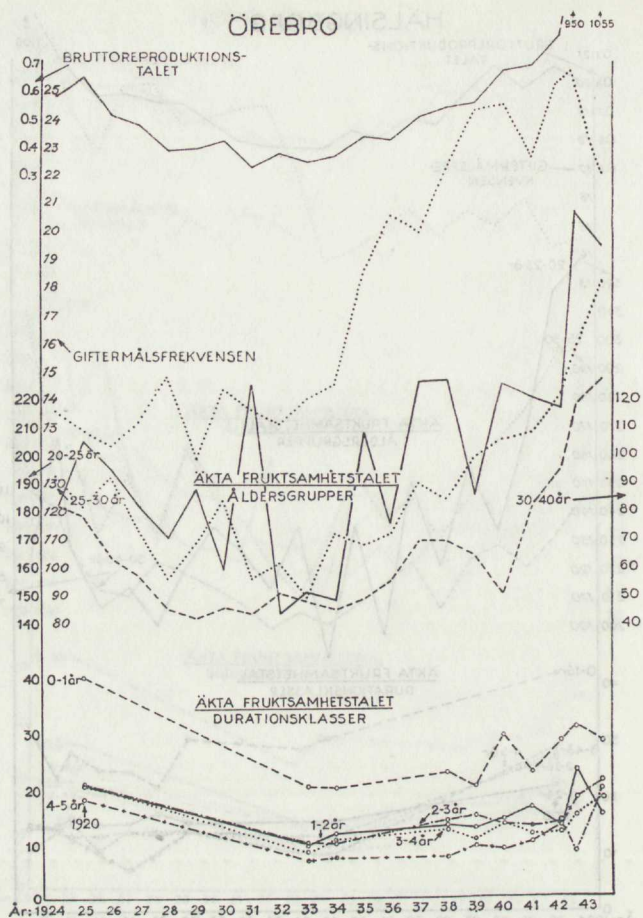
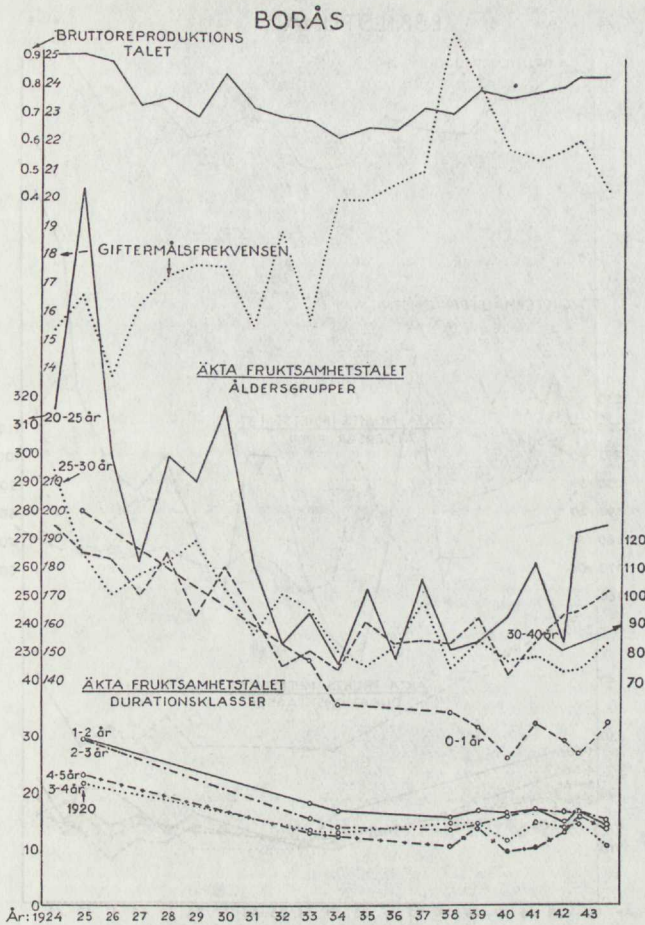

Diagram 7.

åldern 25—30 år. I durationsklasser hänför sig ökningen till de yngsta och äldsta äktenskapen under det att fruktsamheten i äktenskap av 1—4 års ålder varit oförändrad eller sjunkit.

Örebro.

Förhållandena i Örebro kunna, med vissa undantag, förklaras på samma sätt som i Hälsingborg. Så torde förbättringen av könsproportionen från värdet 1 226 år 1934 till 1 181 år 1937 ha bidragit till giftermålsfrekvensens stegring från 14,5 ‰ år 1934 till 22,8 ‰ år 1938 (se diagram 7, ovan) samt till uppgången av det äkta fruktsamhetstalet, särskilt i åldersgruppen 20—25 år. Vidare kan ökningen av de äkta fruktsamhetstalen i varaktighetsgrupper mellan åren 1933—1934 och 1938 utgöra ett belegg för en verklig fruktsamhetsförbättring under 1930-talets senare del. Sedan 1939 har bruttoreproduktions-talet stigit kraftigt, samtidigt som fruktsamheten i såväl ålders- som durationsklasserna ökat. Den kraftigaste ökningen har skett i den äldsta åldersgruppen (30—40 år), samt i durationsklasserna över 4

år. Tydligt är att ökningen till stor del är att hänföra till relativt gamla äktenskap, som dessförinnan av olika grunder uppskjutit barnalstrandet.

Borås.

Könsproportionen steg först något från värdet 1 186 år 1924 till värdet 1 198 år 1931, varefter den var konstant till år 1935. Till år 1932 visade giftermålsfrekvensen en svag ökning, dock med variationer från år till år (se diagram 8, ovan). Det nämnda året var frekvensen 18,8 ‰. De äkta fruktsamhetstalen både i åldersklasser och i durationsklasser visa fram till åren 1933—1934 en nedgång, vilken fruktsamhetsförsämring kommit till uttryck i bruttoreproduktionstalet genom en nedgång från värdet 0,900 år 1924 till värdet 0,620 år 1934, i det att övriga karakteristikor förhållit sig praktiskt taget oförändrade.

En tillfällig återhämtning i bruttoreproduktionstalet inträffade år 1930 på grund av en under detta och de närmast föregående åren ökande giftermålsfrekvens med därav följande förbättring av fruktsamhetstalet för åldersklassen 20—25 år.

Under den senare delen av 1930-talet inträffade inga nämnvärda förändringar

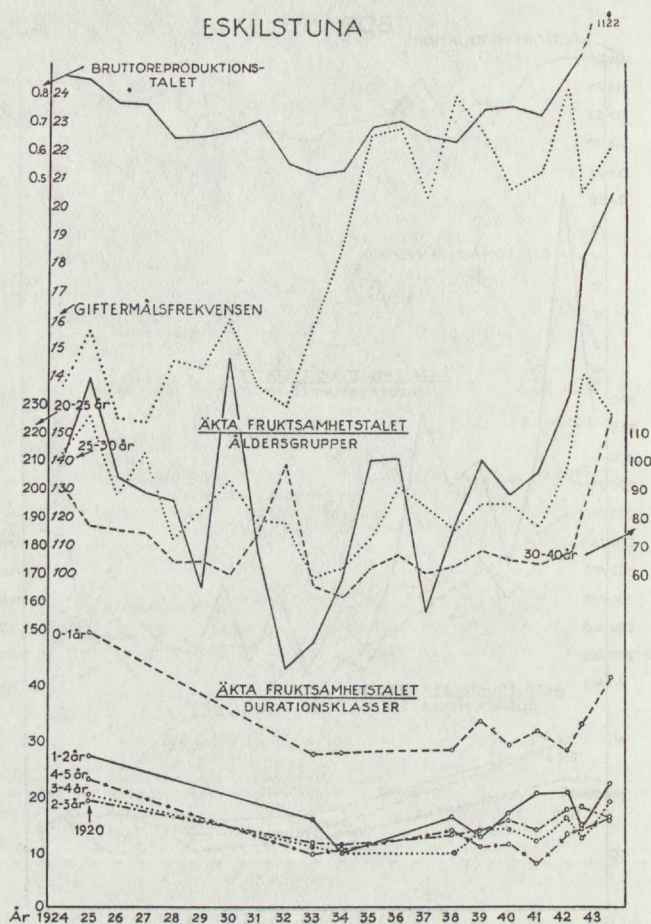

Diagram 9.

vare sig i de äkta fruktsamhetstalen i åldersklasser eller i varaktighetsklasser, under det att könsproportionen stadigt förbättrades till 1 155 år 1943/44 och giftermålsfrekvensen steg till toppvärdet 25,9 ‰ år 1938 och därefter åter avtog. Man kan därför säga att dessa båda faktorer lågo till grund för den ökning i bruttoreproduktionstalet, som inträdde mellan åren 1934 och 1939, då värdet 0,796 uppnåddes. Ökningen i bruttoreproduktionstalet efter år 1939 torde bero på ökad fruktsamhet i äktenskapen i åldersklasserna 20—25 år och 30—40 år.

Eskilstuna.

Bruttoreproduktionstalet avtog från värdet 0,860 år 1924 till värdet 0,637 år 1928 (se diagram 9, ovan) och det totala äkta fruktsamhetstalet gick ned från 80,7 ‰ år 1924 till 63,2 ‰ år 1929. Med undantag för åren 1932—1934 undergick talen en till en början svag och oregelbunden stegring intill de sista undersökta åren. År 1941 var sålunda bruttoreproduktionstalet 0,732 och det totala äkta fruktsamhetstalet 70,8 ‰. De tre åren 1932—1934 uppvisade talen minimivärden, år 1933 0,513 respektive 53,4 ‰. Kvinnornas giftermålsålder, barna-

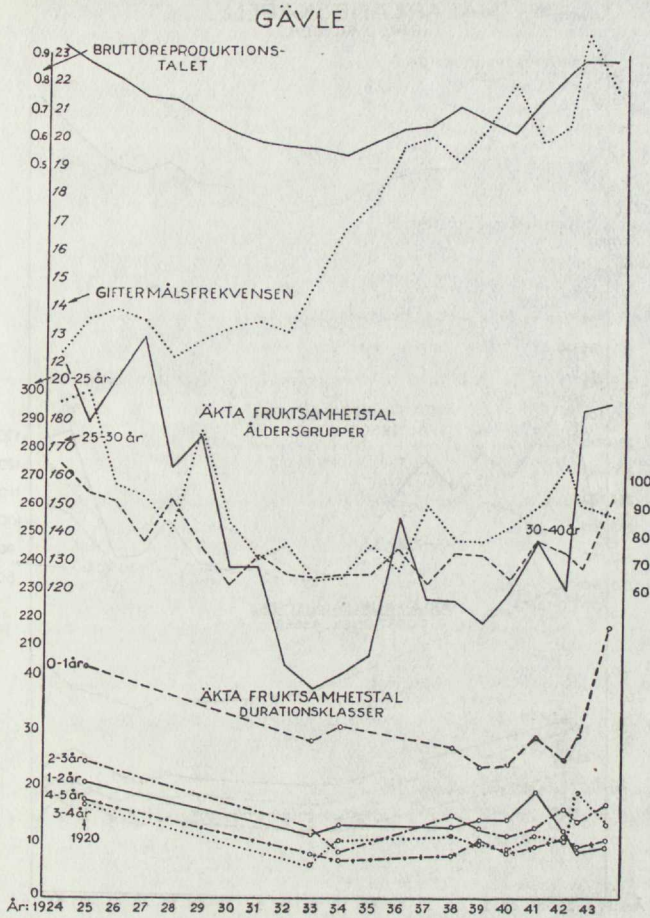

Diagram 10.

föderskornas nedkomstålder samt dess spridning och tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten samt dess spridning voro under hela den studerade perioden i stort sett konstanta. Giftermålsåldern och nedkomståldern förete visserligen från och med år 1935 en svag nedgång, vilken dock kan vara slumpbetingad.

Samtidigt med nedgången i bruttoreproduktionsstalet och det totala äkta fruktsamhetstalet gingo de äkta fruktsamhetstalen i åldersgrupper ned. Efter år 1928 varierade de kring en i stort sett konstant medelnivå fram till de senaste åren, dock med minima under åren 1932—1934. Även de äkta fruktsamhetstalen i varaktighetsgrupper försämrades fram till åren 1933—1934. Fruktsamheten har sålunda gått ned åtminstone fram till år 1928. Om man bortser från de tre nedgångsåren 1932—1934, kan den därefter tänkas ha förhållit sig ungefär konstant fram till 1940-talet. Den svaga uppgång mellan åren 1933—1934 och åren 1938—1941, som talen i durationsklasserna synas antyda, bör väl ha kunnat förorsakas av den kraftiga uppgången i giftermålsfrekvensen från 12,9 ‰ år 1932 till 22,6 ‰ år 1937. Förbättringen av könsproportionen från värdet 1 055 år

MÄLARLANDSKAPEN RIKSOMRÅDE I.

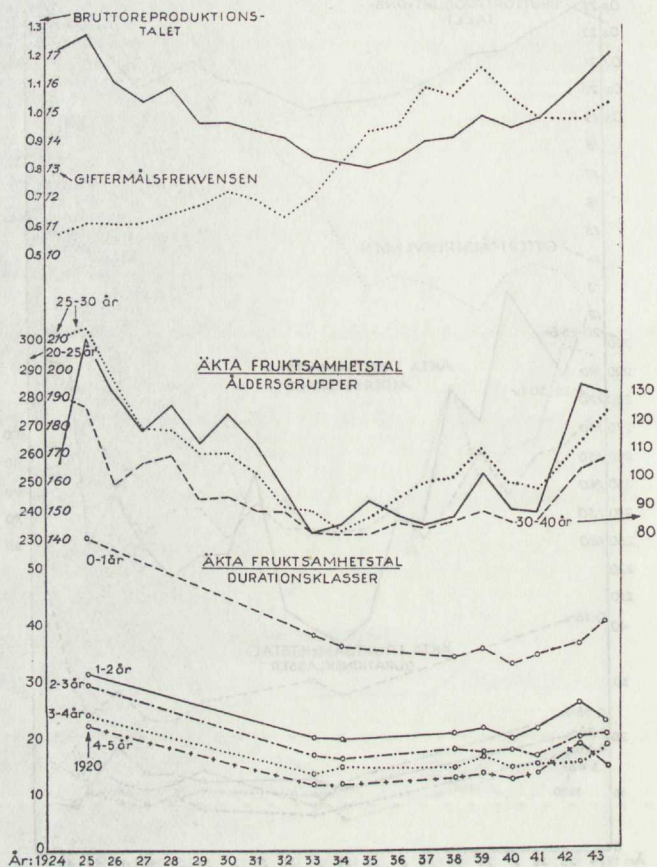

Diagram 11.

1933 till värdet 1 027 år 1938 bör ha medverkat därtill. Under krigsåren har bruttoreproduktionstalet stigit kraftigt, vilken ökning delvis måste hänföras till den ökade giftermålsintensiteten i de yngre åldrarna, men delvis till en fruktsamhetsökning, vilket senare förhållande framgår av den genomgående ökningen i fruktsamheten för samtliga ålders- och durationsklasser.

Gävle.

Kvinnornas giftermålsålder, de gifterna barnaföderskornas nedkomstålder och dess spridning samt tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten och dess spridning förhållor sig samtliga praktiskt taget konstanta under observationsperioden. Fram till åren 1933 och 1934 avtogo de äkta fruktsamhetstalen för såväl åldersgrupper som varaktighetsklasser, under det att giftermålsfrekvensen var i stort sett konstant till år 1932 (se diagram 10, s. 107). Den fruktsamhetsnedgång, som dessa förändringar innebar, medförde att bruttoreproduktionstalet sjönk från värdet 0,931 år 1924 till värdet 0,546 år 1934 och det totala äkta fruktsamhetstallet från 103,0 ‰ år 1924 till 62,3 ‰ år 1933. Till nedgången bidrog även i

någon mån en försämring av könsproportionen från värdet 1 108 år 1924 till värdet 1 136 år 1929. Att könsproportionen sedan »förbättrades» till 1 123 åren 1933—1935, synes emellertid icke ha haft någon mera utslagsgivande betydelse.

Giftermålsfrekvensens ökning från 13,2 ‰ år 1932 till 22,1 ‰ år 1940, orsakad av det stegrade antalet i första giftet inträdda kvinnor, särskilt i åldern 20—30 år, medförde endast en mycket svag förbättring av de äkta fruktsamhetstalen i åldersklasser; fruktsamheten i durationsklasser håller sig tämligen konstant. Bruttoreproduktionstalets stegring till värdet 0,725 år 1938 sammanhänger därför icke med någon verklig fruktsamhetsökning. Ökningen i bruttoreproduktionstalet under de allra senaste åren torde däremot till en del ha berott på en verklig fruktsamhetsstegring, emedan såväl de äkta fruktsamhetstalen i åldersklasser som fruktsamhetstalen i varaktighetsklasser stigit.

Mälardalslandskapens landsbygd (Riksområde I).

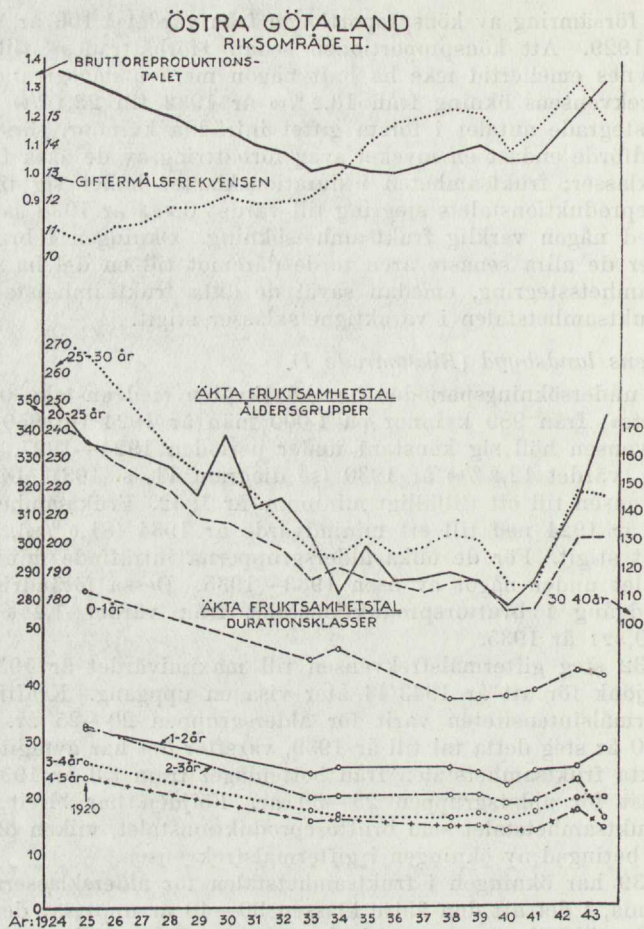
Under hela undersökningsperioden har könskvoten med enstaka undantag stadigt »försämrats», från 989 kvinnor på 1 000 män år 1924 till 950 år 1943/44. Giftermålsfrekvensen höll sig konstant under perioden 1924—1927, varefter den steg fram till värdet 12,3 ‰ år 1930 (se diagram 11, s. 108). Därefter sjönk giftermålsfrekvensen till ett tillfälligt minimum år 1932. Fruktsamhetstalet sjönk från 126,6 ‰ år 1924 ned till ett minimivärde år 1934 (81,0 ‰), varifrån det sedan långsamt stigit. För de olika åldersgrupperna inträffade minimum i äkta fruktsamhetstalet under något av åren 1933—1935. Dessa förändringar resulterade i en nedgång i bruttoreproduktionstalet från värdet 1,236 år 1924 till minimivärdet 0,821 år 1935.

Från år 1932 steg giftermålsfrekvensen till maximivärdet år 1939 (16,8 ‰), varefter den sjönk för att år 1943/44 åter visa en uppgång. Kraftigast har ökningen i giftermålsintensiteten varit för åldersgruppen 20—25 år. För åldersgruppen 30—40 år steg detta tal till år 1939, varefter det har avtagit. En mindre ökning i de äkta fruktsamhetstalen från bottenläget fram till år 1939 kan observeras, kraftigast för åldersgruppen 25—30 år. Följden har blivit en uppgång i såväl äkta fruktsamhetstalet som bruttoreproduktionstalet, vilken ökning främst torde ha varit betingad av ökningen i giftermålsfrekvensen.

Efter år 1939 har ökningen i fruktsamhetstalen för åldersklasserna försiggått något annorlunda, i det att den äldre klassen 30—40 år uppvisar den kraftigaste uppgången. (En tillfällig stagnation i ökningen inträffar dock under åren 1940 och 1941.) Fruktsamheten i durationsklasser har genomgående stigit något de allra senaste åren. Äkta fruktsamhetstalet och bruttoreproduktionstalet ha samtidigt ökat. Till en mindre del torde denna ökning i bruttoreproduktionstalet vara föranledd av en faktisk fruktsamhetsökning.

Östra Götalands landsbygd (Riksområde II).

Könskvoten har under den undersökta perioden »försämrats» i betydligt hastigare takt än i Mälardalslandskapens landsbygd (riksområde I). År 1924 var antalet kvinnor per 1 000 män 993 men år 1943/44 hade siffran nedgått till 932. Giftermålsfrekvensen har långsamt stigit i det närmaste oavbrutet från värdet 10,9 ‰ år 1924 till värdet 16,3 ‰ år 1942/43 (se diagram 12, s. 110). En nedgång inträffar dock under åren 1931—1932 samt under åren 1939—1941. Även under det senaste undersökta året (1943/44) har giftermålsfrekvensen sjunkit. En liknande utveckling med i huvudsak stigande tal om än något ojämnare, företer giftermålsintensiteten i de olika åldersklasserna. Trots detta ha de äkta fruktsamhetstalen i åldersklasser sjunkit fram till åren 1933—1934. Den nedgång i fruktsamheten, som bruttoreproduktionstalet och totala äkta fruktsamhetstalet visa, torde sålunda icke i tillräcklig grad ge uttryck för den verkliga fruktsamhetsnedgången.

Efter minimivärdena åren 1933—1934 uppvisa de äkta fruktsamhetstalen en olikartad utveckling. Talet för 20—25-årsklassen håller sig i det närmaste konstant fram till år 1941, under det att talen för de äldre klasserna först äro konstanta men därefter sjunka till minimivärden åren 1940—1941. Dessa minimivärden äro lägre än de minimivärden som inträffade under åren 1933—1934. I durationsklasserna har fruktsamheten varit i det närmaste oförändrad. Totala fruktsamhetstalet har avtagit intill år 1941 med undantag av år 1938—1939, då en tillfällig uppgång noterades. Bruttoreproduktionstalet låg fram till år 1941 på en något högre nivå än under bottenåret (1936). Den faktiska fruktsamhetsnedgång, som inträffat under senare delen av 1930-talet, har sålunda ej kommit till uttryck i bruttoreproduktionstalet.

Efter 1942 kan en avsevärd uppgång i fruktsamhetstalen i såväl ålders- som durationsklasser iakttagas, vilken ökning till större delen torde vara en följd av den högre giftermålsintensiteten men i viss mån även ett uttryck för en fruktsamhetsökning, icke minst i de äldre äktenskapen.

SKÅNE HALLAND OCH BLEKINGE
RIKSOMRÅDE III.

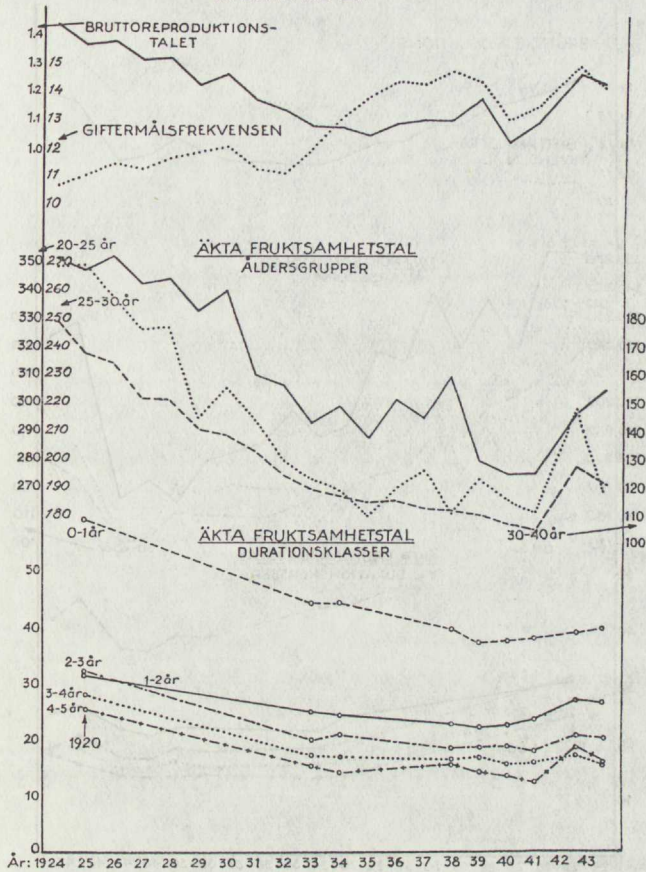

Diagram 13.

Skånes, Hallands och Blekinge landsbygd (Riksområde III).

Liksom i de övriga riksområdena har könskvoten »försämrats», från värdet 1 006 år 1924 till värdet 949 år 1943/44. Giftermålsfrekvensen företer samma utveckling som i Östra Götalands landsbygd (riksområde II), d. v. s. en mindre ökning till år 1930, därpå en nedgång under åren 1931—1932, varpå värdena åter stiga fram till och med år 1938 (se diagram 13, ovan). Under åren närmast därefter följer så en nedgång. Sedan år 1942/43 ligger värdet åter på en högre nivå. Giftermålsintensiteten för de olika åldersgrupperna uppvisa i stort samma utveckling. Den äkten-skapliga fruktsamheten i åldersgrupper sjönk ganska regelbundet fram till år 1935, varpå värdena först stego men sedan åter avtogo. Minimivärden inträffade under åren 1940—1941. För åldersgrupperna 20—25 samt 30—40 år lågo dessa värden på lägre nivå än värdena vid mitten på 1930-talet. Fruktsamhetstalet för durationsklasser har avtagit ända fram till och med år 1941. Det totala äkta fruktsamhetstalet har under den undersökta perioden avtagit till och med år 1941; ett tillfälligt minimum kan dock iakttagas för år 1935. Tydligt är att den

VÄNERLANDSKAPEN
RIKSOMRÅDE IV.

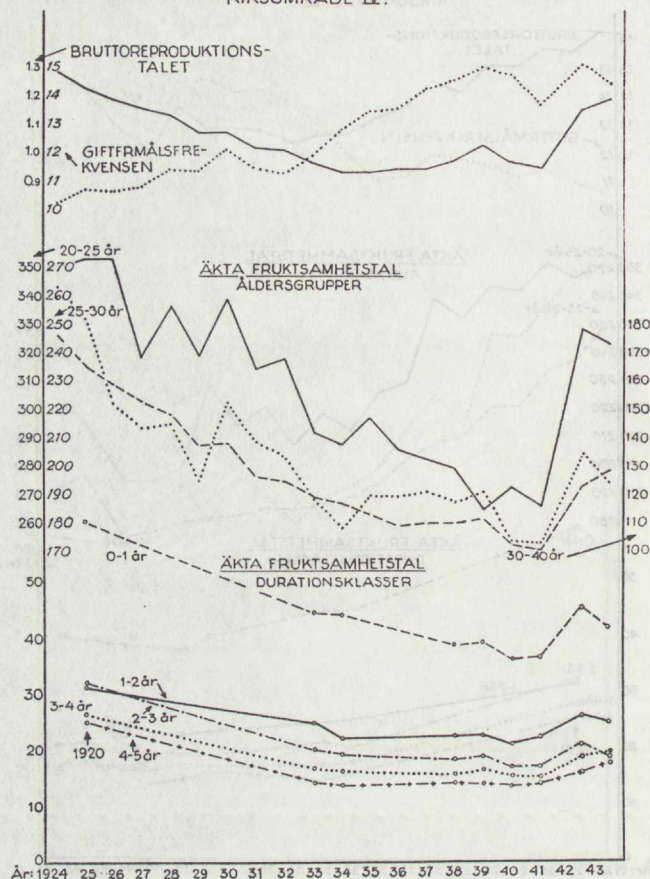

Diagram 14.

nedgång, som bruttoreproduktionstalet visar mellan åren 1924 och 1935 (från 1 439 till 1 051), endast till en del ganska knappt ger uttryck för den verkliga fruktsamhetsminskningen. Från och med år 1936 stiger bruttoreproduktionstalet till och med år 1939, varefter det åter avtager år 1940. Denna uppgång är endast skenbar och torde vara förorsakad av ökningen i giftermålsfrekvensen.

Under de två senaste åren (1942/43 och 1943/44) ligga giftermålsfrekvens, äkta fruktsamhetstal i såväl ålders- som durationsklasser på en högre nivå än under de närmast föregående åren. Framför allt har ökningen för de äldre durationsklasserna varit stor. Likaså ligga såväl det totala äkta fruktsamhetstalet som bruttoreproduktionstalet på en högre nivå. Ökningen torde väsentligen vara att hänföra till uppgången i giftermålsfrekvensen men även delvis till en faktisk uppgång i fruktsamheten.

Vänerlandskapens landsbygd (Riksområde IV).

Såväl könskvot, giftermålsfrekvens, fruktsamhetstal samt bruttoreproduktionstal uppvisa i stort sett samma utveckling som motsvarande tal för Skånes, Hal-

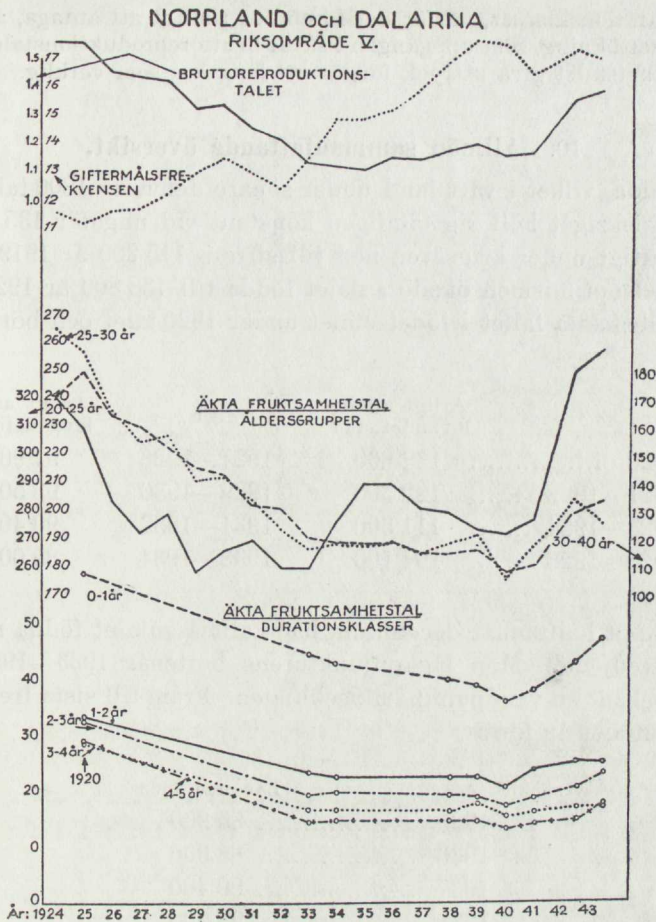

Diagram 15.

lands och Blekinge landsbygd (riksområde III), och slutsatserna beträffande fruktsamhetsutvecklingen bli desamma (se diagram 14, s. 112).

Norrlands och Dalarnes landsbygd (Riksområde V).

Könskvoten har »försämrats» från värdet 967 år 1924 till 932 år 1943/44. Liksom i de övriga riksområdena har giftermålsfrekvensen ökat, men kraftigare än i dessa. En nedgång inträffade åren 1931—1932, likaså år 1941. De äkta fruktsamhetstalen ha sjunkit under den berörda perioden samt visa ungefär samma utveckling, som motsvarande tal i Skånes, Hallands och Blekinge landsbygd (riksområde III). Likaså sjunka fruktsamhetstalen i durationsklasser under den berörda perioden fram till och med år 1940 (se diagram 15, ovan). Under år 1941 kan en viss uppgång observeras. Totala äkta fruktsamhetstalet avtager till och med år 1940. Bruttoreproduktionstalet avtog under den undersökta perioden fram till och med år 1935, varefter det steg för att åter avtaga något år 1940. Under hela undersökningsperioden fram till år 1941 har fruktsamheten sålunda avtagit, men efter år 1942/43 kan en kraftig ökning observeras för de äkta fruktsamhetstalen i såväl

ålders- som durationsklasser, varför det förefaller rimligt att antaga, att en del av den fruktsamhetsökning, som uppgången i såväl bruttoreproduktionstalet som totala äkta fruktsamhetstalet giva uttryck för, är att betrakta som verklig.

10. Allmän sammanfattande översikt.

Antalet födda, vilket i vårt land under senare delen av 1800-talet och fram till förra världskriget höll sig tämligen konstant vid ungefär 135 000 om året, minskade kraftigt under krigsåren ned till siffran 115 200 år 1919. Under inverkan av fredsoptimismen ökade antalet födda till 138 800 år 1920. Därefter följde det välbekanta fallet i födelsetalet under 1920-talet och början av 1930-talet:

Å r	Årligt antal levandefödda	Å r	Årligt antal levandefödda
1920	138 800	1927—1928	97 900
1921—1922	122 300	1929—1930	93 500
1923—1924	111 300	1931—1932	90 400
1925—1926	104 100	1933—1934	85 000

Under knappt halftannat decennium hade alltså antalet födda minskat med mer än en tredjedel. Men lågkonjunkturons bottenår 1933—1934 representerade som bekant en vändpunkt i utvecklingen. Fram till sista fredsåret, 1939, steg födelseantalet år för år:

Å r	Levandefödda
1935	85 900
1936	88 900
1937	90 400
1938	93 900
1939	97 400

Så kom kriget och födelsesiffrorna reagerade med anmärkningsvärd precision:

2:a kvartalet 1938—1:a kvartalet 1939	95 000
2:a kvartalet 1939—1:a kvartalet 1940	98 000
2:a kvartalet 1940—1:a kvartalet 1941	92 800

Emellertid »hämtade sig» födelsetalen efter den »panikartade» nedgången:

Å r	Levandefödda
1940	95 800
1941	99 700
1942	114 000
1943	124 900
1944	133 200

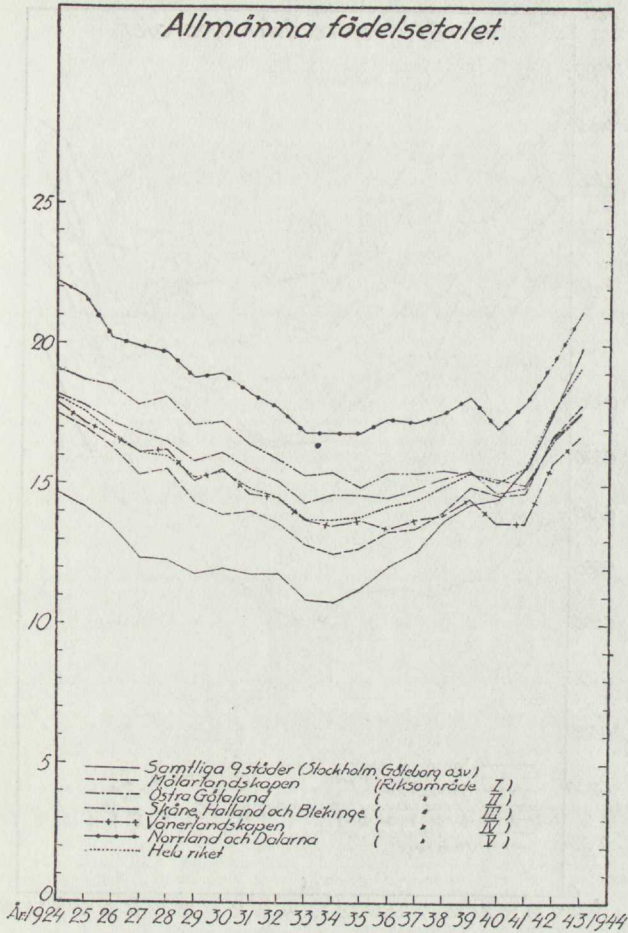

Diagram 16.

Den uppgång som skett i antalet födda har redan visat sina verkningar. Antalet skolbarn har börjat öka efter den tidigare kraftiga nedgången. På 1950-talet kommer den kraftiga minskningen av antalet personer i de tidigare arbetsåldrarna, vilken för närvarande pågår, att förbytas till en ökning o. s. v.

Om sålunda dessa siffror över det absoluta antalet födda ha självständigt intresse ha de föga att säga om befolkningsutvecklingens verkliga innebörd. Ökningen av antalet födda sammanhänger till en början med det banala faktum, att folkmängden ökat. Man brukar göra en grov reduktion härför genom att uträkna det *allmänna födelsetalet*, d. v. s. det årliga antalet födda per 1000 av medelfolkmängden. Detta uppvisar givetvis mindre ökning än det absoluta antalet födda under det sistförflutna årtiondet, men företer helt allmänt motsvarande tidsförändringar:

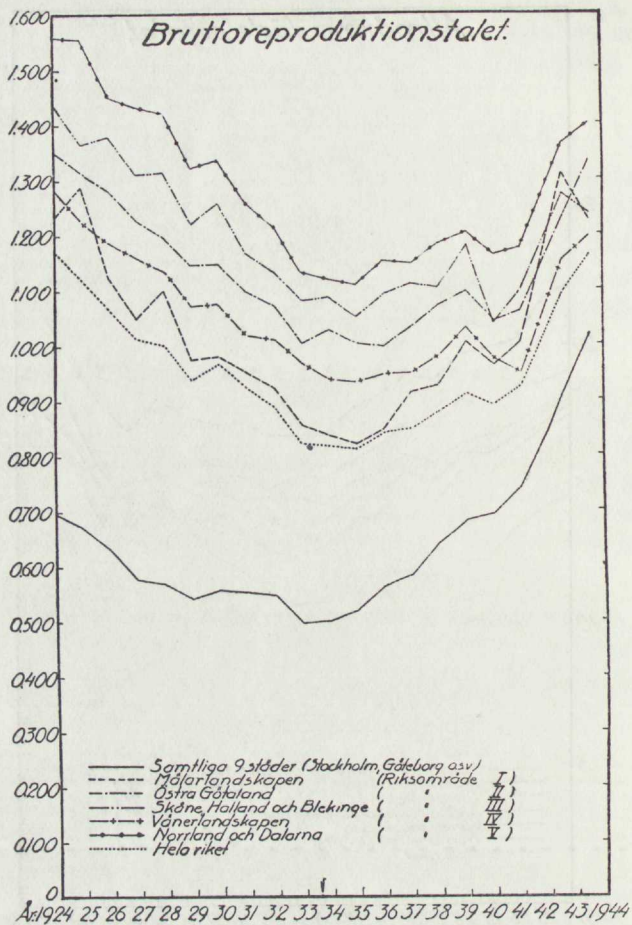

Diagram 17.

Å r	Allmänna födelselstal, ‰	Å r	Allmänna födelselstal, ‰
1920	23,6	1935—1936	14,0
1921—1922	20,6	1937—1938	14,7
1923—1924	18,5	1939	15,4
1925—1926	17,2	1940	15,1
1927—1928	16,1	1941	15,6
1929—1930	15,3	1942	17,7
1931—1932	14,7	1943	19,2
1933—1934	13,7	1944	20,3

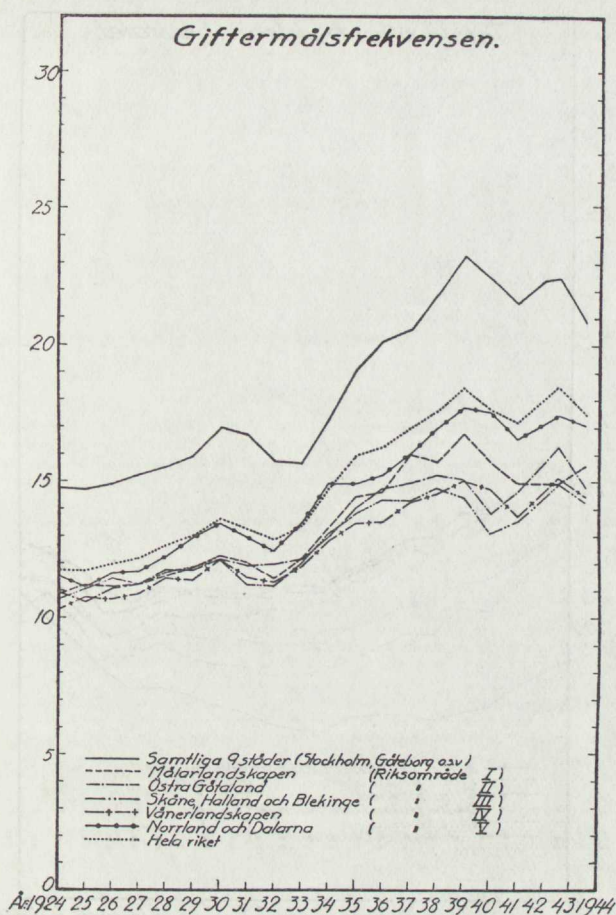

Diagram 18.

Den ökning av det allmänna födelsetalet, som ägt rum under den senare delen av 1930-talet och (efter det tillfälliga avbrottet under 1940—1941) accentuerats under den förflutna delen av 1940-talet har åter fört upp siffrorna till den höjd, de hade vid 1920-talets början.

Av diagram 16, s. 115, framgår att den tidsutveckling, som det allmänna födelsetalet uppvisar för riket i sin helhet i stort sett återgår i landsbygdens olika riksområden och i städerna. Anmärkningsvärt är, att den med krigsutbrottet sammanhängande tillfälliga nedgången i födelsetalen ej framträder i städerna, men väl inom landsbygdsområdena.

Under 1920-talet och större delen av 1930-talet förelågo avsevärda skillnader i födelsefrekvensen mellan landets olika delar. Siffrorna för landsbygdens riksområden och de större städerna förededde följande ordning med avseende på det allmänna födelsetalet:

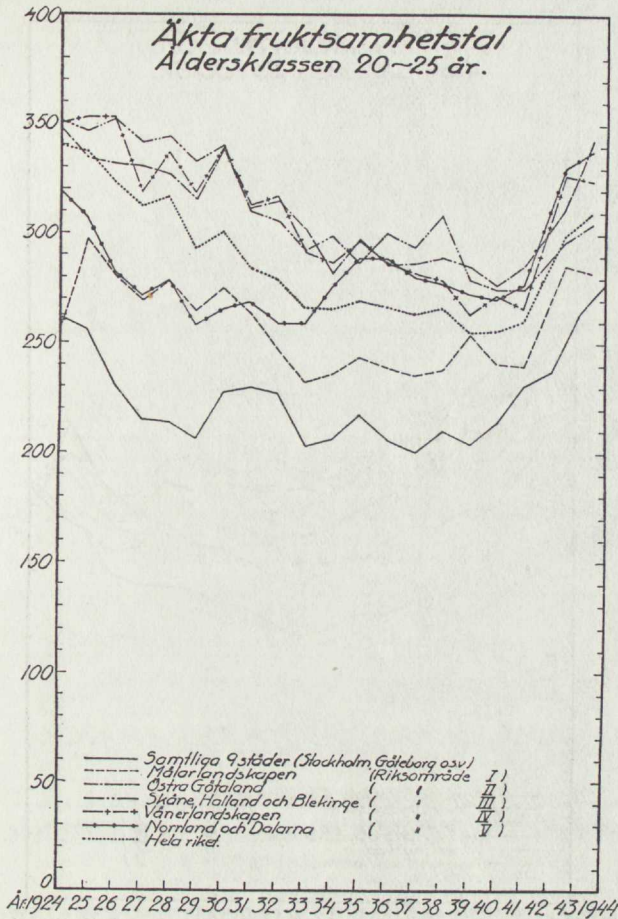

Diagram 20.

Emellertid influeras de allmänna födelsetalen av köns- och åldersmorfolo- giska olikheter mellan de jämförda populationerna. En befolkning, som har relativt stort antal personer i de barnaalstrande mellanåldrarna, uppvisar givet- vis ceteris paribus ett relativt högt allmänt födelsetal. Vi ha därför anledning att kontrollera våra slutsatser genom ett studium av *bruttoreproduktionstalen*, vilka ange huru många flickebarn en kvinna föder, då hon under den givna födelsefrekvensen, åldersvis, passerar över fruktsamhetsåldrarna (se närmare s. 68).

Vi konstaterade här ovan, att de allmänna födelsetalen i de större städerna för närvarande äro högre än för landsbygden i genomsnitt. Det visar sig, att detta förhållande till stor del sammanhänger med stadsorternas relativt höga representation av kvinnor i fruktsamhetsåldrarna. Bruttoreproduktionstalen (se diagram 17, s. 116) i de större städerna ha nämligen ännu ej nått lands- bygdssdistriktens nivå.

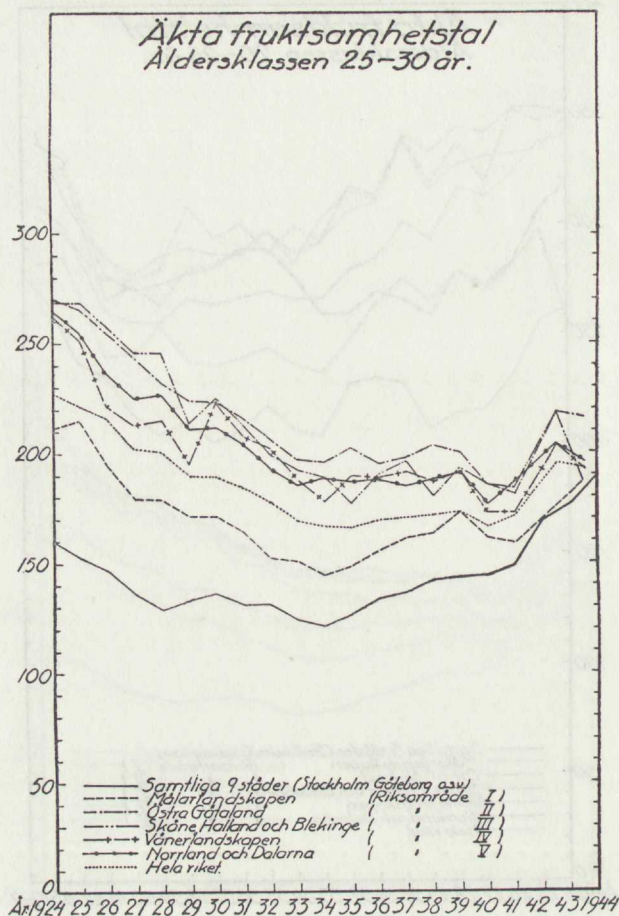

Diagram 21.

I övrigt uppvisa bruttoreproduktionstalen samma bild, som tidigare framkommit i fråga om de allmänna födelsetalen: skillnaderna mellan olika områden äro likartade och ha utjämnats under de sista åren; talen ha kraftigt minskat under 1920-talet och början av 1930-talet, den ökning som sedan skett (för landsbygdsområdena med tillfälligt avbrott kring 1940) har dock ännu ej fört upp bruttoreproduktionstalen för landsbygdsområdena till den höjd, de uppvisade under förra delen av 1920-talet.

Vi gå emellertid ett steg vidare i vår analys. Bruttoreproduktionstalen taga ej hänsyn till befolkningens fördelning efter civilstånd. En befolkning, där antalet gifta och särskilt antalet nyligen gifta är relativt stort har givetvis ceteris paribus ett relativt stort bruttoreproduktionstal: många nya äktenskap, många barn.

Vi ha anledning tro, att bruttoreproduktionstalens ökning under det senaste

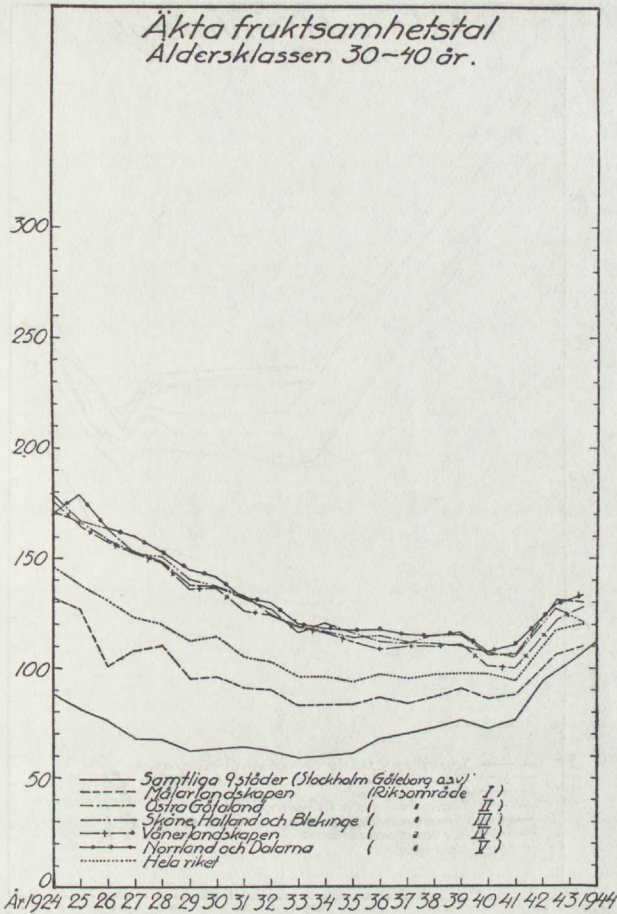

Diagram 22.

decenniet åtminstone delvis sammanhänger med *giftermålsfrekvensens* ökning; det må härvidlag illustrationsvis vara tillräckligt att hänvisa till de, låt vara, grova siffrorna i diagram 188, s. 117. Detta redovisar årliga antalet i första giftet inträdda kvinnor per 1000 av medelfolkmängden samtliga kvinnor. Giftermålsfrekvensen har med ett konjunkturbetingat avbrott under 1930-talets första år ökat fram till krigsåren för att sedan hålla sig tämligen konstant.

Vi ha sålunda anledning att studera födelsefrekvensen efter civilstånd. I diagram 19, s. 118 redovisas det totala *äktenskapliga fruktsamhetstalet*, d. v. s. årliga antalet levande födda inomäktenskapliga barn per 1000 gifta kvinnor i åldern 15—50 år (vi bortse från de kvantitativt mindre representerade utomäktenskapliga födelserna). Det totala fruktsamhetstalet påverkas emellertid av de gifta kvinnornas åldersfördelning: ju flera yngre kvinnor, desto högre fruktsamhet. Därför redovisas, såsom komplettering, på s. 119—121 äktenskap-

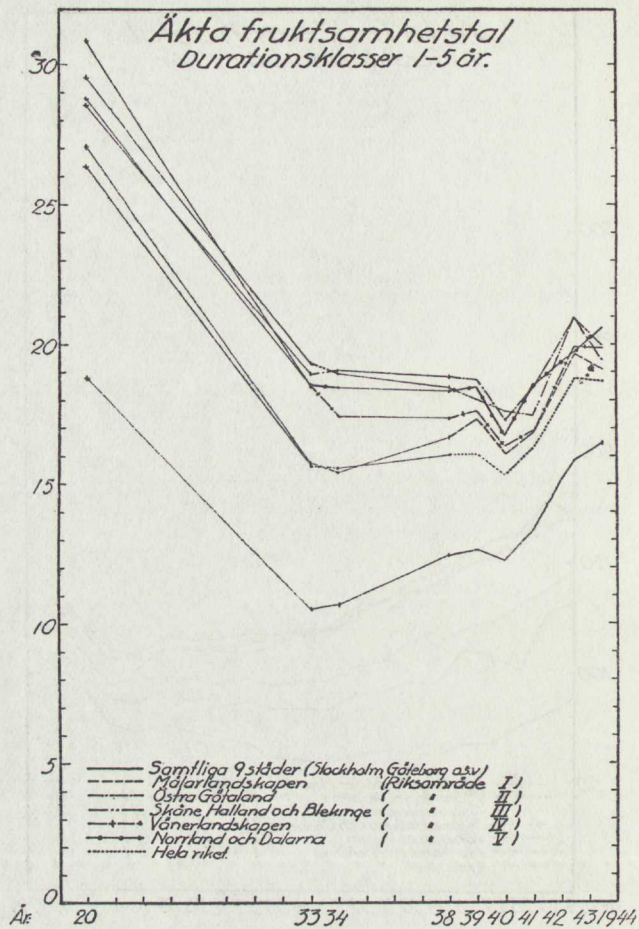

Diagram 23.

liga åldersfruktsamhetstal. Dessa influeras i sin tur, särskilt i yngre åldrar, av äktenskapens varaktighet: ju flera »nyingångna» äktenskap desto flera barn. Vi ha därför anledning att, såsom kontroll studera diagram 23, ovan, vilket ger fruktsamheten i äktenskap om 1—5 års duration; det första äktenskapsåret med sina föräktenskapliga konceptioner har alltså ej inräknats i dessa »de unga äktenskapens fruktsamhetstal».

De tendenser, vilka kunna utläsas ur de fem diagrammen, s. 118—122, över den äktenskapliga fruktsamheten äro tämligen enhetliga. Det visar sig, att den äktenskapliga fruktsamheten rätt kraftigt minskade på 1920-talet och fram mot 1930-talets mitt. Då förbyttes den i ungefärlig konstans; fortsatt minskning inom vissa landsbygdsdistrikt (Vänerlandskapen, Skåne—Halland—Blekinge), markerad ökning i de större städerna och Mälardalskapens landsbygd. Krigsförhållandena medförde en tillfällig nedgång i den äktenskapliga

fruktsamheten år 1940 (1941), vilken gjort sig särskilt märkbar på landsbygden. Sedan dess har en rätt kraftig ökning i den äktenskapliga fruktsamheten ägt rum, särskilt i de större städerna.

Under denna utveckling har en kraftig utjämning av fruktsamhetsolikheterna mellan olika områden ägt rum. De större städerna uppvisa under hela observationsperioden lägre fruktsamhetstal än det »stadsliknande» riksområdet, Mälardalslandskapens landsbygd, och detta i sin tur lägre fruktsamhetssiffror än övriga landsbygdsområden. Skillnaderna voro avsevärda på 1920-talet, men utjämnades på 1930-talet och än mer under den gångna delen av 1940-talet.

Av intresse är att på allra sista tiden en viss tendens till sänkning av den äktenskapliga fruktsamheten gör sig märkbar inom landsbygdsdistrikten. Att denna numera troligen gör sig gällande även vad beträffar de större städerna indiceras av följande siffror från Stockholm:

Å r (Period)	Antalet levandefödda	Allmänt födelsestal, ‰
1941	9 411	15,8
1942	10 916	18,0
1943	12 491	20,0
1944	14 533	22,5
maj 1944—april 1945	14 196	21,7

Det förefaller, som om den äktenskapliga fruktsamheten nu har nått en toppunkt; härvidlag kan man givetvis ännu ej uttala sig säkert. Vi lägga här till det faktum, att giftermålsfrekvensens tidigare ökning förbytts i konstans och åtminstone momentant befinner sig i regress. Vidare får man ihågkomma, att vårt land de senaste åren arbetsmarknadsmässigt haft goda konjunkurer, men att rubbningar på arbetsmarknaden kunna uppstå i samband med näringslivets omställning till fredsmässiga förhållanden; i den mån så sker kan man vänta sig, att giftermålsfrekvens och fruktsamhetstal minskar.

Med hänsyn till här redovisade omständigheter är det ett tämligen »optimistiskt» antagande, om man förutsätter, att den framtida födelsefrekvensen åldersvis (utan uppdelning på civilstånd) förblir densamma som för närvarande. Under denna hypotes skulle det årliga framtida antalet levande födda utveckla sig på följande sätt:

Å r	Antal levandefödda
1945	132 100
1950	124 500
1955	114 800
1960	109 000

Minskningen sammanhänger med att antalet personer i fruktsamhetsålderna kommer att minska under den närmaste perioden, en följd av den tidigare födelseminskningen fram mot 1930-talets mitt.

DEN ÄKTENSKAPLIGA FRUKTSAMHETEN
UNDER SENARE ÅR

En undersökning

På uppdrag av befolkningsutredningen utförd av

Docent *Hannes Hyrenius.*

1. Det förhållandet att antalet födda i Sverige från ett minimum av endast 85 000 åren 1933 och 1934 nått upp till icke mindre än 133 000 år 1944, är redan i sig självt så anmärkningsvärt, att det ger anledning närmare undersöka, huru denna kraftiga ökning ägt rum. En ytterligare motivering härför har man i det förhållandet, att innebörden av de stigande födelsetalen i den allmänna diskussionen tolkats på ett sätt, som icke alltid varit riktigt och som ofta tenderat att motverka strävandena att lösa de olika sociala och ekonomiska spörsmål, som äro förbundna med befolkningsutvecklingen.

Vid studiet av nativitetsutvecklingen är det givetvis den äktenskapliga fruktsamheten som tilldrager sig den huvudsakliga uppmärksamheten, enär de utom äktenskap födda under senare år minskat såväl i antal som ännu mera i relation till samtliga födda. Från ungefär 15 000 födda utom äktenskap år 1930 (16 %) hade antalet år 1943 nått ned till föga över 10 000 (9 %). För en skildring av nativitetsutvecklingen kan det därför vara befogat att, såsom i det följande skett, begränsa sig till den äktenskapliga nativiteten.

2. Huvudsvårigheten vid ett studium av fruktsamheten inom olika befolkningsgrupper eller inom en enda befolkning under skilda tider ligger däri, att man behöver erhålla fruktsamhetsmått, som äro oberoende av olikheter i sammansättningen hos de jämförda befolkningarna i fråga om de förhållanden, som äro av betydelse för fruktsamhetens storlek. Problemet statistiska lösning blir i sista hand beroende av, hur långt man kan föra differentieringen av de båda för fruktsamhetens beräknande erforderliga storheterna, själva folkmängden och antalet av inom densamma inträffade födelser eller nedkomster. Behovet av en utförlig uppdelning av fruktsamhetstalen stiger under tider med hastiga förändringar i befolkningsutvecklingen och likaså vid däri skeende omsvängningar. Detta har i hög grad gällt de senaste årens befolkningsrörelse, och det har därför framstått som önskvärt att förfina de metoder, med vilka man mätt förändringarna.

Vid sidan av en uppdelning av fruktsamheten efter ålder och civilstånd har under senare tid alltmera kommit till användning den differentiering av den äktenskapliga fruktsamhet efter såväl ålder som varaktighetstid, som numera företages för varje enskilt år enligt en från framlidne professor Sven Wicksell emanerande metod.¹ Beräkningarna avse hela rikets befolkning, men en uppdelning på landsbygd och städer har för senare år utförts av professor C.-E. Quensel.²

Det har på olika sätt konstaterats, att under senare tid en omsvängning skett i fruktsamhetsutvecklingen inom rikets befolkning med en viss ökning av den

¹ Metoden samt resultatet för åren 1911—1934 redovisas i SOU 1938: 24. För senare år återfinnas resultatet i Befolkningsrörelsen från och med år 1937.

² C.-E. Quensel, Den äktenskapliga fruktsamhetens förändringar 1933—1939 samt förändringarna i det äktenskapliga barnantalet. Statsv. Tidskr. 1943 4—5.

äktenskapliga fruktsamheten¹ under de allra sista åren. Då man vet, att det trots tendenser till utjämning alltfört föreligger stora olikheter mellan skilda befolkningsgrupper såväl regionalt som socialt, är det önskvärt att belysa utvecklingen inom olika delgrupper.

Enär yrkesuppgifterna icke bearbetats i de senaste årens statistik över befolkningsrörelsen, kunna inga uppgifter framställas för skilda yrkes- och socialklasser. De regionala variationerna i fruktsamheten kunna däremot belysas genom en flerdald data. Därvid gäller givetvis, att möjligheterna att differentiera fruktsamhetsmåttens minskas, ju utförligare geografisk uppdelning man väljer. I föreliggande undersökning har det ansetts vara tillfyllest med länsindelning med samtidig uppdelning på landsbygd och städer jämte vissa enskilda större städer. Som ett värdefullt komplement har även medtagits vissa data från 10-årsöversikten över befolkningsrörelsen 1931—1940, vari för vissa större riksområden givas uppgifter om fruktsamheten inom kommuner av olika näringstyp.

3. Det kan vara anledning att först något redogöra för det tillgängliga materialet och för använda beräkningsmetoder.

För varje länsområde (landsbygd, städer) ävensom vissa större städer finnes alltsedan år 1911 en fördelning av barnaföderskor med barn i äktenskap icke endast efter nedkomstålder utan även efter tiden mellan äktenskapets ingående och nedkomsten. De båda indelningsgrunderna finnas likväl kombinerade endast för hela riket samt dess landsbygd och städer. Undantag utgöra åren 1938—1941, då bearbetningen av befolkningsrörelsen skedde manuellt, varvid för varje länsområde samt ett betydande antal städer framkom en prickningstabell över de äktenskapliga barnaföderskornas fördelning efter ålder i 5-årsklasser och duration i 1-årsklasser (det första äktenskapsåret därjämte uppdelat i månader). För år 1942 och senare föreligga ännu inga definitiva siffror. Vissa preliminära data ha likväl på föranstaltande av 1941 års befolkningsutredning framräknats för sista halvåret 1942 samt första halvåret 1943 genom prickning av var femte äktenskaplig nedkomst dels efter hustruns ålder och dels efter äktenskapets varaktighet. Dessa av slumpavvikelser något påverkade data föreligga för länens landsbygdsområden samt några större städer.

Användandet av de nämnda uppgifterna för ett studium av den äktenskapliga fruktsamheten försvåras därav, att data rörande själva äktenskapsbeståndet äro synnerligen knapphändiga. Uppgifter om de gifta kvinnornas ålder inom olika länsområden och enskilda städer föreligga endast vid folkräkningarna och beträffande äktenskapens durationsfördelning saknas data helt och hållet. För hela riket kan denna fördelning, såsom förut antytts, beräknas, men för mindre områden kan detta knappast komma ifråga.

Oavsett hur utförligt materialet är, måste en sammanvägning av de för olika delgrupper av befolkningen framkomna fruktsamhetstalen ske, för att man skall kunna göra jämförelser av temporära och regionala olikheter.

¹ H. Hyrenius, De sista årens nativitetsuppgång. Ekon. Tidskr. 1942, 5. *Dens.*, Räcker vårt födelsetal? Tiden 1944, 1. C.-E. Quensel, se not 2 s. 127.

Olika tillvägagångssätt äro härvid tänkbara. För skildring av här använda metoder må antagas, att det gäller att för en viss period jämföra fruktsamheten inom en delpopulation A med en totalpopulation S . Såväl antalet gifta kvinnor som antalet barnaföderskor förutsättas vara differentierat i n grupper (ålders- och (eller) durationsklasser). Folkmängden gifta kvinnor inom grupp i må för befolkningen A betecknas P_i och för befolkningen S \bar{P}_i . Antalet barnaföderskor må betecknas B_i respektive \bar{B}_i och fruktsamhetstalen bli då

$$q_i = \frac{B_i}{P_i} \text{ respektive } \bar{q}_i = \frac{\bar{B}_i}{\bar{P}_i}$$

Ju utförligare fruktsamheten differentierats, desto större framstår behovet av att sammanväga de framkomna talen till ett enda mått. Problemet blir därför att på lämpligt sätt bilda ett medelvärde av skillnaden i fruktsamhet inom de enskilda delgrupper. Det gäller alltså att finna ett

uttryck för $M \left[\frac{q_i}{\bar{q}_i} \right]$.

Vid valet av medelvärdesformel må först noteras, att det under speciella omständigheter och för vissa syften kan vara befogat att använda ett ovägt medelvärde, men i föreliggande fall, där det gäller att studera fruktsamhetens kvantitativa förändringar, är ett vägt medeltal det enda rätta. Av olika tänkbara medelvärden skall här endast diskuteras två av de vanligaste, det aritmetiska och det harmoniska. Dessa äro de enda, för vars beräkning man ej behöver kunna i alla avseenden differentiera de båda jämförda populationernas barnaföderskor och folkmängd gifta kvinnor.

Det vägda aritmetiska medeltalet blir i föreliggande fall

$$I_a = \frac{\sum v_i \frac{q_i}{\bar{q}_i}}{\sum v_i}$$

Det vägda harmoniska mediet blir

$$I_h = \frac{\sum v_i}{\sum v_i \frac{q_i}{\bar{q}_i}}$$

Allt eftersom man ger vikterna v_i olika innebörd, kommer man fram till skilda praktiskt användbara formler.

Om man först i I_h sätter $v_i = B_i$, får man

$$I_h = \frac{\sum B_i}{\sum B_i \frac{q_i}{\bar{q}_i}} = \frac{\sum P_i \bar{q}_i}{\sum P_i q_i}$$

Detta är den sedvanliga »beräknade fallens metod», där man applicerar standardbefolkningens fruktsamhet på den studerade populationens folk-mängd, varefter det totala beräknade antalet nedkomster divideras upp i det observerade antalet.

Sätter man i stället $v_i = P_i$, erhålles en formel, som saknar praktiskt värde. Detsamma blir fallet, om man i I_a sätter $v_i = B_i$. Därest man i stället antager $v_i = P_i$, får man

$$I_a = \frac{\sum P_i \frac{q_i}{P_i}}{\sum P_i} = \frac{\sum \frac{B_i}{q_i}}{\sum P_i}$$

Formeln, som uttrycker en »invers indexmetod», innebär, att standardpopulationens fruktsamhetstal uppdivideras i den studerade populationens antal barnaföderskor, varefter det således beräknade totala antalet gifta kvinnor i fruktsam ålder sättes i förhållande till det verkliga observerade.

Rörande lämpligheten av att som vikter använda P_i i stället för B_i må framhållas, att skillnaden medför en ökad betydelse åt förändringarna i högre ålders- och durationsklasser. Vid relativt små totalförändringar i fruktsamheten kan detta anses vara av föga vikt. Om mera markerade förskjutningar inträffa, torde en viss mindre dämpning bli fallet, vilket sistnämnda ur praktisk synpunkt icke kan anses vara olämpligt.

4. Utvecklingen av den äktenskapliga fruktsamheten inom totalbefolkningen 1930—1943 framgår av tabell 1. I den första delen redovisas de observerade

Tabell 1. Observerade äktenskapliga nedkomststal samt kapacitets- och indextal för hela rikets befolkning 1930—1943.

Å r	Observerade äktenskapliga nedkomststal		Kapacitetstal vid differentiering efter		Indextal enligt formel I_h vid differentiering efter	
	antal	‰	ålder	ålder och duration	ålder	ålder och duration
1930	79 710	13·00	13·00	13·00	100·0	100·0
1931	77 268	12·56	13·20	13·20	95·2	95·2
1932	76 371	12·36	13·31	13·29	92·9	93·1
1933	72 711	11·73	13·44	13·39	87·2	87·6
1934	73 792	11·86	13·65	13·69	86·9	86·6
1935	74 611	11·95	13·97	14·11	85·5	84·7
1936	78 110	12·48	14·35	14·57	87·0	85·7
1937	79 796	12·71	14·77	15·06	86·1	84·4
1938	83 113	13·20	15·22	15·57	86·7	84·3
1939	86 467	13·67	15·73	16·10	86·9	84·9
1940	85 815	13·50	16·22	16·61	83·2	81·3
1941	89 857	14·06	16·62	16·93	84·6	83·0
1942	104 580	16·25	16·98	17·28	95·7	94·0
1943	115 650	17·80	17·35	17·61	102·6	101·1
1931—35	74 951	12·08	13·51	13·53	89·4	89·3
1936—40	82 660	13·11	15·26	15·58	85·9	84·1

äktenskapliga födelsetalen, angivande antalet barnaföderskor med barn i äktenskap absolut och per 1 000 av medelfolkmängden. Från ungefär 80 000 äktenskapliga nedkomster år 1930 skedde en nedgång till icke fullt 73 000 år 1933. Därefter följde en accelererad uppgång, avbruten blott av år 1940, vilken för år 1943 lett fram till ett antal av drygt 115 000. I relation till den totala folkmängden var nedkomsttalet för år 1930 13,00 ‰, för år 1933 11,73 och för år 1943 17,80 ‰.

I tabellens båda följande kolumner skildras genom två kapacitetstalsserier hur underlaget till den äktenskapliga nativiteten förbättrats på grund av befolkningens ändrade struktur — ett högre relativt antal gifta samt gynnsammare ålders- och durationsfördelning bland dessa. Kapacitetstalen ha härletts genom att på de enskilda årens medelfolkmängd gifta kvinnor i olika åldrar respektive olika ålders- och durationsklasser inmultiplicera de beräknade fruktsamhetstalen för perioden 1936—1940, varefter en omproportionering företagits så att kapacitetstalet för år 1930 blir lika med det observerade nedkomsttalet, 13,00 ‰. Det visar sig, att förutsättningarna för den äktenskapliga nativiteten förbättrats avsevärt under den här avsedda perioden, nämligen från 13,00 ‰ till 17,61 eller med drygt $\frac{1}{3}$. Per år räknat har kapacitetstalet under 1930-talet förbättrats med $2\frac{1}{2}$ %. Under de allra sista åren har förbättringen varit ungefär 2 % per år.

Under perioden 1930—1934 föreligger ingen skillnad mellan om fruktsamheten differentieras efter enbart ålder eller efter både ålder och duration. Från år 1935 noteras däremot en ökad divergens mellan de båda serierna av kapacitetstal, vilket är en direkt följd av giftermålstalets stegring från ett årligt genomsnitt av 43 000 åren 1930—1933 till 60 000 åren 1939—1942.

I de båda sista kolumnerna redovisas de fruktsamhetsindex enligt typ I_h , som erhållas medelst de föregående kolumnerna. Man finner därav, att den äktenskapliga fruktsamheten, som sedan årtionden undergått en successiv minskning, enligt den sedvanliga åldersdifferentieringen fortsatte att minska till år 1935, varefter en svag återhämtning ägde rum, som likväl under uttryck av krigshändelserna snart följdes av en ytterligare nedgång år 1940. Om man uppdelar fruktsamheten efter såväl ålder som duration, visar sig den svaga återhämtningen vid mitten av 1930-talet bero på strukturella faktorer. Index-talet höll sig sålunda praktiskt taget konstant från 1935 till 1939. Härefter följde från 1939 till 1940 en nedgång av den äktenskapliga fruktsamheten med något över 4 %. År 1940 bildar emellertid ett klart minimum, ty under påföljande år har den äktenskapliga fruktsamheten stigit, under de första året relativt litet (ungefär 2 %), men under åren 1942 och 1943 avsevärt (ungefär 13 respektive 7 %).

Som en *sammanfattning* av det ovan anförda må sägas, att den äktenskapliga fruktsamheten efter att med vissa ojämnheter ha minskats alltsedan 1870-talet nådde ett jämviktsläge under åren 1935—1939 på en nivå av ungefär 40 % av 1870-talets. Under påverkan av krigshändelserna nedgick fruktsamheten ytterligare något under år 1940 men har i gengäld under åren 1942 och 1943 uppvisat en betydande ökning upp till en nivå, som med i övrigt

rådande förhållanden ungefär kan sägas motsvara det för full generationsväxling erforderliga.¹

Det kan vara av intresse att notera, att den äktenskapliga fruktsamheten år 1943 är obetydligt högre än vad den var år 1930. Om man reducerar för denna olikhet, står mot 80 000 levande födda år 1930 ungefär 115 000 år 1943, en ökning med i det närmaste 45 % och i absoluta tal 35 000 födelser, varav blott 5 000 bero på en ökad total folkmängd. Återstoden är att tillskriva strukturella olikheter i fråga om civilstånds-, ålders- och durationsfördelning.

5. Den ovan för hela rikets befolkning skildrade utvecklingen ställer sig, som förut påpekats, ganska olika för olika delpopulationer. Om man särskiljer landsbygdskommuner av olika näringstyp — där A-kommunerna beteckna jordbrukskommuner med minst 75 % jordbruksbefolkning och D-kommunerna utgöra de egentliga tätortskommunerna på den administrativa landsbygden — och om man likaledes uppdelar städerna i vissa kategorier, kan man för tiden kring folkräkningarna härleda vissa tal rörande nativitet och fruktsamhet.

I nedanstående tabell 2 givas först de observerade äktenskapliga födelsetalen för perioderna 1930—1931, 1935—1936 och 1940—1941, hämtade från befolkningsrörelsens 10-årsöversikt 1931—1940. Till skillnad från tabell 1, som avsåg frekvensen av äktenskapliga nedkomster, gälla de här givna siffrorna levande födda inom äktenskap. Förhållandena 1930—1931 uppvisa avsevärda variationer i födelsetalet från 14,72 ‰ inom A-kommunerna till 10,04 för samtliga städer och endast 8,06 för Stockholm. Om A-kommunerna sägas representera jordbruksbefolkningen, hade denna sålunda 47 % högre äktenskaplig nativitet än den totala stadsbefolkningen. Under 1930-talets

Tabell 2. Observerade äktenskapliga födelsetal samt kapacitets- och indextal för olika kommutyper 1930—31, 1935—36 och 1940—41.

Kommuntyp	Observerade födelsetal			Kapacitetstal			Indextal		
	1930-31	1935-36	1940-41	1930-31	1935-36	1940-41	1930-31	1935-36	1940-41
A-kommuner	14.72	13.72	14.08	10.75	11.42	12.53	137	120	112
B-kommuner	13.66	12.89	13.65	11.24	12.08	13.31	122	107	103
C-kommuner	13.46	12.47	13.44	13.27	14.01	15.60	101	89	86
D-kommuner	12.67	11.43	13.43	15.48	16.09	18.09	82	71	74
Stockholm	8.06	9.13	12.80	14.12	15.12	17.56	57	60	73
Göteborg	10.91	10.78	13.41	13.89	15.18	18.06	79	71	74
Malmö	9.94	10.34	13.67	13.87	15.63	19.04	72	66	72
Övriga städer med minst 30 000 inv.	10.13	10.71	13.66	13.92	15.17	18.16	73	71	75
Övriga städer med högst 30 000 inv.	11.06	11.20	13.79	13.23	14.45	17.21	84	78	80
Landsbygd	13.81	12.84	13.65	12.05	12.85	14.50	115	100	94
Städer	10.04	10.48	13.47	13.71	14.92	17.70	73	70	76
Hela riket	12.59	12.03	13.58	12.59	13.56	15.70	100	89	86

¹ Jfr H. Hyrenius: Räcker vårt födelsetal? Tiden 1944, 1.

första hälft skedde en viss utjämning, så att sistnämnda övervikt reducerades till 31 %. I ännu högre grad blev detta likväl fallet under årtiondets sista år, så att A-kommunerna (jordbruksbefolkningen) under tiden 1940—1941 blott hade 5 % högre äktenskaplig nativitet än städerna. Denna avsevärda utjämning har försiggått så, att födelsetalet inom A-, B- och C-kommunerna efter en mindre nedgång under mitten av 1930-talet vid slutet av perioden hade ungefär samma födelsetal som vid dess början, under det att de olika stadsbefolkningarna under senare delen av 1930-talet uppvisat en avsevärd ökning av det äktenskapliga födelsetalet.

Orsakerna till denna olika nativitetsutveckling äro att finna dels i strukturella faktorer och dels i fruktsamhetsförskjutningar. De första illustreras av de i tabell 2 givna kapacitetstalen, vilka äro hämtade från befolkningsöversikten 1931—1940 och härledda medelst hela rikets fruktsamhet 1930—1931 som standard. Det är därvid att lägga märke till, att fruktsamheten endast differentierats efter ålder, vadan de givna siffrorna icke utsäga hela sanningen. Detta är speciellt fallet som giftermålsfrekvensens utveckling varit högst olika inom jordbrukskommuner, övrig landsbygd och städer. Medan giftermålstalet under 1930-talet ökades med 18 % inom jordbrukskommunerna, voro motsvarande tal för den övriga landsbygden 21 % och för städerna 35 %. Detta är den huvudsakliga anledningen till den ojämna ökningen av kapacitetstalen. Skillnaden har främst uppstått under senare delen av 1930-talet, och man finner, att A-kommunernas kapacitetstal under denna tid förbättrats med 10 %, den övriga landsbygdsbefolkningens med 14 % och städernas med 19 %. I realiteten har skillnaden varit ännu något större på grund av att förskjutningarna i durationsfördelningen här icke kommit till uttryck.

De genom jämförelse av observerade födelsetal och kapacitetstal härledda indextalen redovisas i senare delen av tabell 2 och illustrera själva den äktenskapliga fruktsamhetens olikheter och förändringar (med reservation för att durationsförhållandena icke helt eliminerats). Mot index 100 för hela riket 1930—1931 svarade 137 för A-kommunerna, 106 för övriga landsbygdskommuner och 73 för städerna. Talen stå i god överensstämmelse med i annat sammanhang beräknade siffror över jordbruksbefolkningens och den icke jordbrukande befolkningens fruktsamhet¹, av vilka framgår, att jordbruksbefolkningens äktenskapliga fruktsamhet 1930—1931 låg ungefär 65 % högre än den övriga befolkningens.

Under 1930-talets första hälft ägde en minskning rum av landsbygdens fruktsamhet från 115 till 100; nedgången var för städerna obetydlig, nämligen från 73 till 70. Under senare delen av 1930-talet fortsatte nedgången ytterligare något litet inom landsbygdskommunerna (frånsett tätorterna). Inom de olika redovisade stadsbefolkningarna noteras en omsvängning till en viss mindre ökning, i genomsnitt från index 70 till 76.

¹ H. Hyrenius, Jordbruksbefolkningens reproduktionsförhållanden. Kungl. Lantbruksakademiens Tidskrift 1943, 5.

Av utvecklingen för de olika redovisade befolkningsgrupperna kan man beräkna, att jordbruksbefolkningen 1940—1941 allttjämt hade en ungefär 50 % högre fruktsamhet än den övriga befolkningen på landsbygd och i städer.

Som ett karaktäristiskt drag i den under 1930-talet skedda utjämningen må framhållas, att nedgång ägt rum inom befolkningsgrupper med tidigare relativt hög fruktsamhet, under det att befolkningsgrupper med låg fruktsamhet passerat en vändpunkt och nu uppvisa en viss förbättring. Detta framgår tydligt av de jämförelser, som i Befolkningsöversikten 1931—1940 verkställts för olika kommuntyper inom vissa större riksområden.

6. De regionala olikheterna i fruktsamhet under 1930-talet må skildras genom nedanstående i tabell 3 givna äktenskapliga fruktsamhetsindex för olika läns landsbygd och städer 1928—1933 och 1940—1941. Indexen för den tidigare perioden äro hämtade från 1935 års befolkningskommissions utredningar och äro beräknade medelst hela rikets nedkomsttal i olika åldrar 1928—1933 som standard. Det må nämnas, att riksgenomsnittet för åren 1930—1931, som ovan använts, blott avviker med 1 % från det för perioden

Tabell 3. Äktenskapliga fruktsamhetsindex för olika läns landsbygd och städer 1928—1933 och 1940—1941.

L ä n	Landsbygd		Städer	
	1928—1933	1940—1941	1928—1933	1940—1941
Stockholms stad	—	—	59	73
Stockholms län	83	81	69	75
Uppsala »	97	87	66	78
Södermanlands »	91	86	64	69
Östergötlands »	105	89	75	79
Jönköpings »	129	108	94	87
Kronobergs »	130	102	93	90
Kalmar »	119	99	80	73
Gotlands »	118	106	90	97
Blekinge »	136	101	89	83
Kristianstads »	121	97	89	93
Malmöhus »	108	91	71	73
Hallands »	141	116	89	82
Göteborgs och Bohus »	119	95	78	75
Älvsborgs »	126	96	89	79
Skaraborgs »	128	105	90	81
Värmlands »	106	84	78	74
Örebro »	84	83	52	78
Västmanlands »	92	79	67	71
Kopparbergs »	90	82	74	72
Gävleborgs »	94	80	73	73
Västernorrlands »	101	88	82	84
Jämtlands »	119	104	84	97
Västerbottens »	152	116	105	86
Norrbottnens »	173	138	101	95
Hela riket	115	95	75	76

Landsbygd och städer 1928—1933 = 100, 1940—1941 = 87.

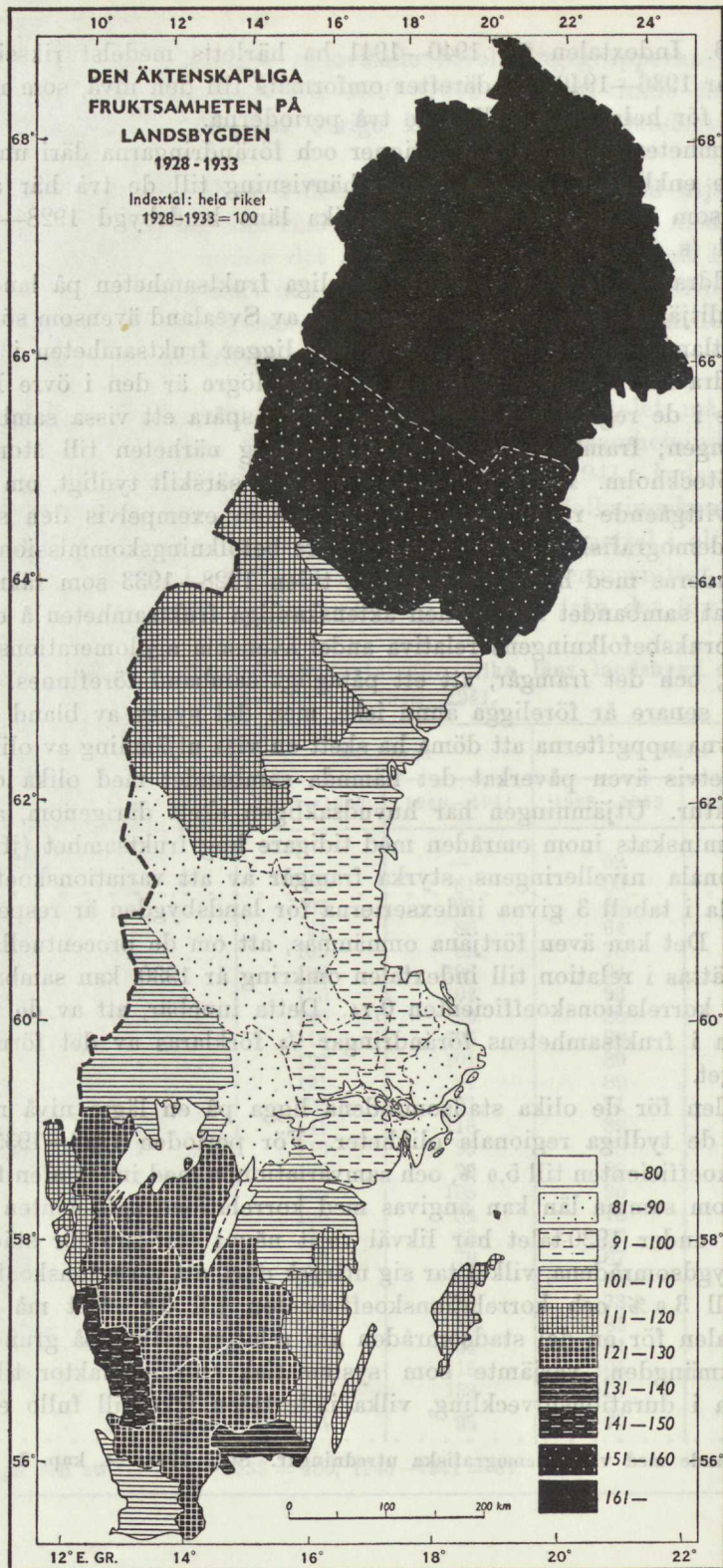
1928—1933. Indextalen för 1940—1941 ha härletts medelst rikssiffror för olika åldrar 1936—1940 och därefter omformats till den nivå, som motsvarar skillnaden för hela riket mellan de två perioderna.

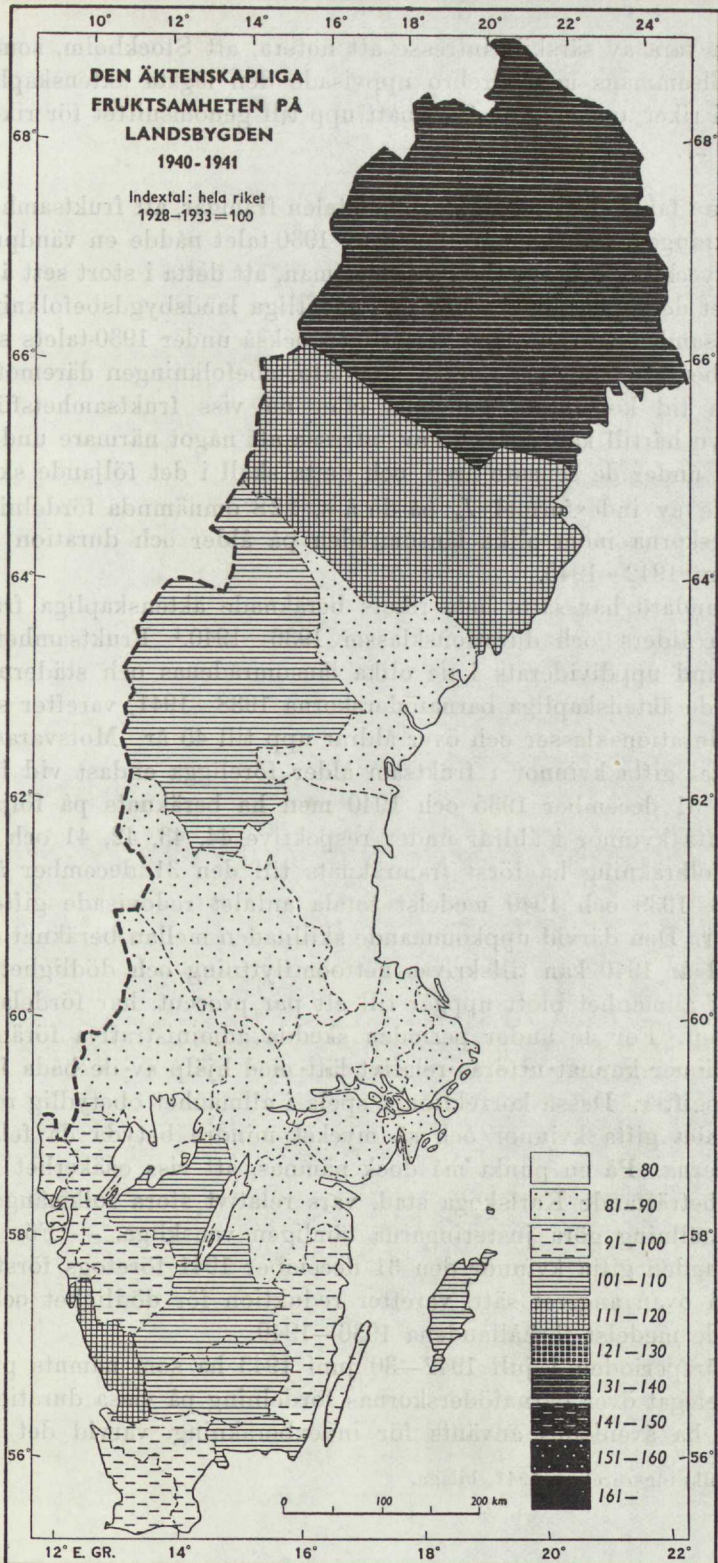
Fruksamhetens regionala variationer och förändringarna däri under 1930-talet torde enklast klarläggas genom hänvisning till de två här avbildade kartorna, som utvisa indextalen för olika läns landsbygd 1928—1933 och 1940—1941 (s. 136—137).

I huvuddrag gäller, att den äktenskapliga fruktsamheten på landsbygden varit och alltjämt är lägst inom större delen av Svealand ävensom södra Norrlands kustland. Något över genomsnittet ligger fruktsamheten i Götaland samt i södra Norrlands inland, och avsevärt högre är den i övre Norrland. Man synes i de regionala variationerna kunna spåra ett vissa samband med urbaniseringen; framför allt inverkar härvidlag närheten till storstäderna, speciellt Stockholm. Detta förhållande framgår särskilt tydligt, om man gör en mera vittgående regional uppdelning, såsom exempelvis den som företogs i en demografisk utredning av 1935 års befolkningskommission.¹ I den samma studeras med häradsindextal för tiden 1928—1933 som räkneenheter bland annat sambandet mellan den äktenskapliga fruktsamheten å ena sidan samt jordbruksbefolkningens relativa andel ävensom agglomerationsgraden å den andra, och det framgår, att ett påtagligt samband förefinnes. Analoga siffror för senare år föreligga ännu icke, men det synes av bland annat de här återgivna uppgifterna att döma ha skett en viss utjämning av olikheterna, vilken givetvis även påverkat det nämnda sambandet med olika områdets yttre struktur. Utjämningen har huvudsakligen skett därigenom, att fruktsamheten minskats inom områden med tidigare hög fruktsamhet (jfr tab. 2). Den regionala nivelleringens styrka framgår av att variationskoefficienten för de båda i tabell 3 givna indexserierna för landsbygden är respektive 6,0 och 4,5 %. Det kan även förtjäna omnämnas, att om de procentuella förändringarna sättas i relation till indextalen omkring år 1930, kan sambandet angivas med korrelationskoefficienten 0,74. Detta innebär, att av de regionala olikheterna i fruktsamhetens förändringar $\frac{1}{3}$ förklaras av det förutvarande utgångsläget.

Indextalen för de olika stadsområdena ligga på en lägre nivå men uppvisa även de tydliga regionala olikheter. För perioden 1928—1933 uppgår variationskoefficienten till 5,0 %, och samvariationen med indextalen för landsbygden inom samma län kan angivas med korrelationskoefficienten 0,9. Utjämningen under 1930-talet har likväl varit något starkare för städerna än för landsbygdsområdena, vilket tar sig uttryck däri, att variationskoefficienten nedgått till 3,0 % och korrelationskoefficienten till 0,7. Det må tillfogas, att indextalen för en del stadsområden äro relativt osäkra på grund av den ringa folkmängden, varjämte som systematisk störningsfaktor tillkommer olikheterna i durationsutveckling, vilka indextalen icke till fullo eliminera.

¹ Betänkande med vissa demografiska utredningar. SOU 1938, 24, kap. 2.

Det kan vara av särskilt intresse att notera, att Stockholm, som omkring år 1930 tillsammans med Örebro uppvisade den lägsta äktenskapliga fruktsamheten i riket, omkring år 1940 nått upp till genomsnittet för rikets städer (jfr tabell 2).

7. Av de i tabell 1 givna fruktsamhetstalen framgår, att fruktsamheten inom totalbefolkningen under senare delen av 1930-talet nådde en vändpunkt i sin tidigare utveckling och av tabell 2 finner man, att detta i stort sett även gäller för flertalet delpopulationer. För den egentliga landsbygdsbefolkningen fortsatte fruktsamhetsminskningen visserligen också under 1930-talets sista hälft, men i ett betydligt dämpat tempo. För tätortsbefolkningen däremot kan man för samma tid konstatera konstans eller en viss fruktsamhetsförbättring. Med hänsyn härtill kan det vara av intresse att något närmare undersöka utvecklingen under de senaste åren, och detta skall i det följande ske medelst användande av indexformel I_n på de å s. 128 omnämnda fördelningarna av barnaföderskorna inom olika länsområden på ålder och duration åren 1938—1941 samt 1942—1943.

Som standard har satts hela rikets beräknade äktenskapliga fruktsamhet inom olika ålders- och durationsklasser 1936—1940.¹ Fruktsamhetstalen ha i första hand uppdividerats i de olika länsområdenas och städernas fördelningar av de äktenskapliga barnaföderskorna 1938—1941, varefter summerats över alla durationsklasser och över åldrar upp till 45 år. Motsvarande observerade antal gifta kvinnor i fruktsam ålder föreligga endast vid folkräkningarna den 31 december 1935 och 1940 men ha beräknats på följande sätt. Antalet gifta kvinnor i åldrar under respektive 44, 43, 42, 41 och 40 år vid 1935 års folkräkning ha först framräknats till den 31 december åren 1936, 1937, 1938, 1939 och 1940 medelst totala antalet redovisade giftermål och skilsmässor. Den därvid uppkommande skillnaden mellan beräknat och observerat antal år 1940 kan tillskrivas nettoomflyttning och dödlighet. Skillnaden, som i allmänhet blott uppgår till ett par procent, har fördelats lika på de fem åren. För de under perioden skedda administrativa förändringarna ha korrektioner kunnat utföras relativt lätt med hjälp av de båda folkräkningarnas uppgifter. Dessa korrektioner spela i allmänhet obetydlig roll för det totala antalet gifta kvinnor och så mycket mindre betyda då felkällorna i korrektionerna. På en punkt må dock nämnas, att viss osäkerhet föreligger, nämligen beträffande Karlskoga stad, vars relativt stora folkmängd och särpräglade ställning göra justeringarna tämligen vanskliga. — För beräkning av folkmängden gifta kvinnor den 31 december 1941 företogs först en framräkning på ovan angivet sätt, varefter reduktion för dödlighet och omflyttning skedde medelst förhållandena 1936—1940.

För ettårsperioden 1 juli 1942—30 juni 1943 ha som nämnts preliminära siffror förelegat över barnaföderskornas fördelning på vissa durationsklasser, och dessa ha ävenledes använts för indexberäkning, varvid det beräknade

¹ Se Befolkningsrörelsen 1941, bilaga.

antalet gifta kvinnor satts i relation till motsvarande »observerade» antal den 31 december 1942. Den omständigheten, att siffrorna för 1942—1943 endast baserats på en durationsfördelning, kommer dem att något avvika från dem för åren 1938—1941, vilka få anses mera tillförlitliga.

Om man för åren 1936—1941 härleder fruktsamhetsindextal enligt formel I_a för rikets landsbygd och städer var för sig samt för hela riket, erhålles nedanstående tabell 4, i vilken för jämförelse återgivits index enligt formel I_h . Samtliga serier ha omproportionerats så att index för år 1936 satts = 100.

Tabell 4. Äktenskapliga fruktsamhetsindextal för hela rikets landsbygd och städer åren 1936—1941.

Å r	Index enligt formel I_a			Index enligt formel I_h
	landsbygd	städer	hela riket	hela riket
1936	100	100	100	100
1937	98	99	98	99
1938	98	101	98	99
1939	98	104	99	99
1940	91	102	93	95
1941	92	107	95	97

Skillnaderna mellan de båda serierna för hela riket böra ses mot bakgrund av att medelfelet i differenserna är av storleksordning 0,5 enheter. De systematiska divergenserna sammanhånga som tidigare påpekats med den omständigheten, att formel I_a ger en något för stor vikt åt högre ålders- och durationsklasser, vilket bland annat under tider med stigande fruktsamhet verkar dämpande. På grund av de icke obetydliga regionala olikheterna i äktenskapsbeståndets sammansättning synes formeln lämpa sig mindre väl för en skildring av den äktenskapliga fruktsamhetens geografiska variationer, men för en granskning av de relativa förändringarna i fruktsamheten under ett fåtal år, i föreliggande fall 1938—1941, kan den däremot anses vara fullt användbar och torde till och med ur vissa synpunkter vara att föredraga.

Med ovan gjorda reservationer kan man av de båda första kolumnerna i tabell 4 utläsa att stadsbefolkningens fruktsamhet började ökas åren 1938 och 1939 och undergick en relativt begränsad nedgång under år 1940, varefter uppgången fortsatte under år 1941. För landsbygden var fruktsamheten tämligen oförändrad till år 1939, varefter under år 1940 följde en mera markerad nedgång med en antydning om förbättring påföljande år. Det är dock påfallande, att uppgången år 1941 är avsevärt mindre än inom stadsbefolkningen.

8. Genom att jämföra de på ovan angivet sätt erhållna indextalerna för olika år har erhållits nedan i tabell 5 och 6 givna procentuella förändringar av fruktsamheten inom de enskilda länens landsbygdsområden och städer 1938

Tabell 5. Procentuella förändringar av den äktenskapliga fruktsamheten inom de olika länen landsbygd 1938—1943.

Landsbygd inom	Procentuella förändringar				Medelfel
	1938—1939	1939—1940	1940—1941	1941—1942/43	
Stockholms län.....	+ 1.4	— 5.1	— 1.0	+ 10.3	2.0
Uppsala län.....	— 3.6	+ 2.5	— 1.2	+ 28.0	3.7
Södermanlands län.....	+ 5.1	— 4.3	+ 3.2	+ 11.7	3.3
Östergötlands län.....	— 3.0	— 10.1	+ 2.9	+ 25.7	2.7
Jönköpings län.....	+ 0.8	— 13.1	+ 2.9	+ 8.5	3.3
Kronobergs län.....	— 3.1	— 5.0	— 4.3	+ 22.4	3.5
Kalmar län.....	+ 1.0	— 6.9	— 0.5	+ 16.2	3.0
Gotlands län.....	— 6.3	+ 7.6	— 3.0	+ 13.2	5.9
Blekinge län.....	— 8.3	— 0.6	— 3.4	+ 4.2	4.3
Kristianstads län.....	+ 4.5	— 7.5	+ 1.0	+ 17.3	2.4
Malmöhus län.....	— 1.0	— 2.7	— 0.8	+ 20.0	2.5
Hallands län.....	— 3.8	— 1.3	— 2.2	+ 20.3	4.5
Göteborgs och Bohus län.....	+ 1.0	— 1.3	+ 3.1	+ 19.1	3.2
Älvsborgs län.....	— 1.2	— 9.3	— 12.8	+ 31.7	2.7
Skaraborgs län.....	+ 2.2	— 7.1	— 2.8	+ 16.0	3.1
Värmlands län.....	+ 2.2	— 8.4	+ 1.8	+ 9.7	2.5
Örebro län.....	+ 4.9	— 2.9	+ 1.8	+ 18.6	2.9
Västmanlands län.....	+ 10.9	— 9.4	+ 6.9	+ 21.8	3.2
Kopparbergs län.....	— 1.4	— 5.1	+ 10.8	+ 14.7	2.3
Gävleborgs län.....	— 1.5	— 2.9	+ 10.1	+ 5.8	2.3
Västernorrlands län.....	— 0.2	— 8.3	+ 4.1	+ 14.7	2.3
Jämtlands län.....	— 1.7	— 7.1	— 0.8	+ 15.8	3.7
Västerbottens län.....	0.0	— 11.1	+ 2.0	+ 4.6	3.1
Norrbottnens län.....	— 0.5	— 7.9	+ 3.5	+ 5.3	3.6
Hela landsbygden	+ 0.1	— 6.3	+ 1.2	+ 14.7	0.6

—1939, 1939—1940 och 1940—1941 samt 1941—1942/43. I tabellernas sista kolumn anges genomsnittliga medelfel för procenttalen i de tre första kolumnerna. Vid jämförelser mellan dessa kolumner inbördes får man den totala slumpvisa variationen i differenserna genom att multiplicera medelfelen med $3\sqrt{2}$ d. v. s. drygt 4. Vid jämförelse mellan någon av ifrågavarande kolumner med den för perioden 1941—1942/43 har man att multiplicera medelfelet med $3\sqrt{6}$ d. v. s. drygt 7.

För hela riket utvisa indextalen, som förut påpekats, en mindre ökning från 1938 till 1939, följd av en viss nedgång 1939—1940. Därefter begynte så småningom en förbättring, som under första året uppgick till ett par procent. För den totala stadsbefolkningen var utvecklingen under denna tid något gynnsammare än för landsbygdsbefolkningen. Sålunda ökades fruktsamheten inom stadsbefolkningen med 3,1 % från 1938 till 1939 under det att den höll sig konstant inom landsbygdsbefolkningen. Nedgången 1939—1940 var i städerna 2,7 % men på landsbygden 6,3 % och förbättringen 1940—1941 4,5 respektive 1,2 %.

Från kalenderåret 1941 till året 1 juli 1942—30 juni 1943 följde en avsevärd uppgång i den äktenskapliga fruktsamheten, som för den totala befolk-

Tabell 6. Procentuella förändringar av den äktenskapliga fruktsamheten inom de olika läuens städer jämte vissa enskilda större städer 1938—1943.

Städer	Procentuella förändringar				Medelfel
	1938—1939	1939—1940	1940—1941	1941—1942/43	
Stockholms stad	+ 1·6	— 2·7	+ 14·3	+ 27·2	1·1
Stockholms län	+ 16·6	— 11·6	+ 16·5		3·9
Uppsala län	+ 2·7	+ 2·4	— 2·7		4·4
Därav Uppsala	+ 2·1	+ 0·7	— 1·9		4·7
Södermanlands län	— 3·8	+ 10·1	— 1·6		3·0
Östergötlands län	— 0·7	+ 1·5	+ 7·1		2·6
Därav Norrköping	+ 5·4	— 7·2	+ 14·2	+ 17·9	3·4
Linköping	— 2·3	+ 11·4	— 7·2		4·7
Jönköpings län	— 10·7	+ 3·0	+ 7·7		3·5
Därav Jönköping	— 14·9	+ 0·2	+ 12·9		5·3
Kronobergs län	— 13·8	+ 17·9	— 1·5		7·5
Kalmar län	+ 13·2	— 11·2	+ 17·0		4·1
Gotlands län	— 2·8	+ 8·9	— 12·5		9·5
Blekinge län	— 3·0	+ 1·7	+ 5·0		4·5
Kristianstads län	— 6·7	— 3·8	+ 21·7		5·8
Malmöhus län	+ 6·0	— 6·2	— 1·9		1·6
Därav Malmö	+ 11·5	— 6·7	+ 2·9	+ 29·3	2·2
Hälsingborg	— 2·0	— 2·9	— 0·9	+ 33·0	3·6
Hallands län	+ 1·1	+ 3·3	— 6·1		4·3
Göteborgs och Bohus län	+ 2·9	— 3·2	— 5·8		1·6
Därav Göteborg	+ 2·2	— 3·3	— 5·3	+ 35·7	1·7
Älvsborgs län	+ 6·9	— 5·1	— 1·5		3·0
Därav Borås	+ 5·9	— 9·4	+ 5·4	+ 19·9	4·2
Skaraborgs län	+ 11·2	— 14·1	+ 6·6		4·3
Värmlands län	— 3·6	+ 6·7	— 11·4		3·8
Örebro län	+ 7·2	+ 22·2	+ 2·9		3·1
Därav Örebro	+ 7·0	+ 11·1	+ 9·4		4·1
Västmanlands län	+ 10·1	— 9·0	+ 9·6		3·6
Därav Västerås	— 4·2	— 2·5	+ 6·6		4·3
Kopparbergs län	+ 6·9	+ 10·7	— 21·8		4·8
Gävleborgs län	+ 0·6	— 9·7	+ 15·3		3·7
Därav Gävle	— 1·5	— 7·0	+ 19·0	+ 37·3	4·4
Västernorrlands län	+ 8·5	+ 7·4	— 7·3		4·9
Jämtlands län	+ 21·7	+ 7·0	+ 12·5		8·4
Västerbottens län	+ 16·1	— 11·5	+ 5·6		6·5
Norrbottnens län	+ 16·5	— 1·6	+ 14·2		6·3
Samtliga städer	+ 3·1	— 2·7	+ 4·5		0·6

ningen kan uppskattas till ungefär 17 %.¹ Enligt här givna siffror var uppgången för landsbygden 14,7 %. Härav får man för städerna en ökning med ungefär 22 %. Då de här medtagna större städerna under samma tid uppvisa en genomsnittlig fruktsamhetsförbättring med ungefär 28 %, skulle följaktligen småstäderna ha haft en ökning med omkring 16 %, d. v. s. något mer än den egentliga landsbygden. — Av dessa siffror torde man knappast kunna utläsa någon egentlig fruktsamhetsförbättring för jordbruksbefolkningen, under det att den övriga landsbygdsbefolkningen synes ha förhållit sig på ungefär samma sätt som stadsbefolkningen. Denna slutsats innebär dock ej nödvän-

¹ H. Hyrenius, Nativitetsutvecklingen och den sjunkande dödligheten, Tidskrift för barnavård och ungdomsskydd 1944, 1.

digtvis, att landsbygdens tätorter intaga samma ställning som småstäderna. Inom åtskilliga industriorter äro nämligen den ekonomisk-sociala strukturen och de sociologiska betingelserna mera att förlikna vid de större städernas, vilket kan väntas återspeglas i fruktsamhetsutvecklingen.

De i tabell 5 givna procenttalen erbjuda en mycket heterogen bild och det är svårt att därav utläsa något samband med andra förhållanden, i all synnerhet som förändringarna under åren 1938—1941 i de flesta fall äro små i jämförelse med osäkerheten i desamma.

Man kan konstatera, att medan minimum för den totala landsbygden inföll år 1940, så var detta fallet med blott 10 av länsområdena. För 3 inföll minimum år 1938 eller tidigare, för 2 år 1939 och för 9 år 1941. De tre minima för år 1938, vilka ytterst obetydligt skilja sig från de låga värdena år 1940, gälla Södermanlands, Örebro och Västmanlands län. Dessa områden ha redan tidigare utmärkts av en låg fruktsamhet, och det är naturligt, om vändpunkten här kommer tidigt. — Beträffande de län åter, som uppvisa lägsta värdet år 1941, må påpekas, att någon mera anmärkningsvärd skillnad mot 1940 endast föreligger för Älvsborgs län. Det skulle ligga nära till hands att sätta detta i samband med svårigheterna för den i detta län relativt talrika småbrukarbefolkningen, men sannolikheten härför synes mindre stark med hänsyn till att andra områden med liknande befolkningsstruktur icke reagerat på fullt samma sätt.

Frukt-samhetsminskningen från 1939 till 1940 torde utan tvivel stå i ett direkt psykologiskt samband med det under 1939 utbrutna stormaktskriget och med finsk-ryska vinterkriget, men man torde icke helt kunna bortse från att de indirekta ekonomiska verkningarna också på sina håll kunnat vara av betydelse. Att det svaga skördeutfallet år 1940 haft någon inverkan synes mycket troligt, ehuru något bindande bevis härför ej kan erhållas. Frukt-samhetsminskningen under år 1940 uppvisar avsevärda variationer. Särskilt stark var den i Östergötland och Jönköpings län, i Västergötland och Värmland, i Västmanland och i de fyra nordligaste länen. Endast två län bildade avvikelser från den allmänna nedgången, nämligen Uppsala och Gotlands län, där emellertid ökningen icke uppgår till medelfelet storlek.

Om förbättringen av fruktsamheten från 1941 till 1942—1943 kan man lika litet som om förändringarna under föregående år erhålla någon klar bild. Samtliga läns landsbygdsområden uppvisa ökning, vilken varierar från 4 å 5 % i Blekinge och de två nordligaste länen till omkring 30 % i Älvsborgs län. För vissa län torde man kunna utläsa, att en kraftig nedgång under år 1940 kompenseras genom en något starkare ökning påföljande år. Något samband med fruktsamhetens totala nivå kan icke konstateras.

Beträffande de i tabell 6 redovisade procentuella ändringstalen för länens stadsbefolkning jämte vissa enskilda större städer är det ännu svårare att se någon tydlig tendens i de relativt stora fluktuationerna. För enskilda större städer kan man liksom för den totala stadsbefolkningen konstatera en svag ökning från 1938 till 1939, därefter en begränsad nedgång under år 1940 och

så en i vissa fall mycket markant ökning. För Stockholm begynte fruktsamhetsuppgången år 1941 med 14 % och under tiden till året 1942—43 steg den med ytterligare 27 %. En liknande utveckling uppvisa Norrköping och Gävle. För Malmö, Hälsingborg och Göteborg kommer uppsvinget först efter 1941, vilket väl i någon mån kan sättas i samband med dessa städernas av krigsförhållandena betingade lokala konjunkturer.

För de icke specificerade småstäderna går utvecklingen ofta i helt andra banor än för storstäderna, vilket troligen delvis är en följd av den regionalt varierande ekonomiska utvecklingen. De kraftiga fluktuationerna inom delvis tämligen små populationer lägga hinder i vägen för en närmare analys. Det må blott tillfogas, att man icke heller för städerna kan spåra något samband mellan de sista årens ändringar i fruktsamheten och den tidigare nivån, varför sålunda någon ytterligare utjämning av de regionala olikheterna icke synes ha skett.

9. När i det föregående den äktenskapliga fruktsamheten skildrats genom differentiering efter såväl nedkomstålder som duration, kan detta icke sägas fullt exakt återge de verkliga fruktsamhetsförhållandena. En tredje faktor, barnantalet i äktenskapen, måste nämligen också tillmätas en icke ringa betydelse. Detta blir särskilt fallet inom befolkningsgrupper med relativt kraftig barnbegränsning, eftersom de familjesociala och ekonomiska motiven där spela en viktig roll i jämförelse med exempelvis åldersfördelningen hos de äktenskap, som befinna sig i de fruktsamma åldrarna. I en bearbetning av de efter ålder och duration uppdelade fruktsamhetstalen för hela riket¹ har professor C.-E. Quensel studerat fruktsamhetens beroende av medelbarnantalet i äktenskapet. Därav kan utläsas, att den förskjutning av äktenskapsbeståndet i fråga om fördelning efter barnantal, som ägt rum under senare år, har viss del i ökningen av de enbart efter ålder och duration differentierade fruktsamhetstalen och de därav härledda indextalen. Det föreliggande statistiska materialet är icke av den beskaffenheten, att man helt kan frilägga effekten av denna ytterligare strukturella förändring hos äktenskapsbeståndet, i varje fall icke för delgrupper av riksbefolkningen. Det må därför vara nog att här framhålla, att fruktsamhetsutvecklingen under de sista åren av 1930-talet och början av 1940-talet icke varit fullt så gynnsam som olika hittills givna fruktsamhetsmått ge vid handen. Även om man icke kan företaga en justering härför i olika delpopulationers fruktsamhetskurvor, kan man utgå från att detta dock icke alltför mycket påverkar de resultat, som i det föregående vunnits rörande fruktsamhetens variationer.

10. I ett särskilt avsnitt av detta betänkande redogöres för en undersökning om befolkningsrörelsens beroende av de ekonomiska konjunkturerna. Det visas därvid bland annat, att fruktsamheten under mellankrigsperioden med viss förskjutning i tiden står i samband med den ekonomiska utveck-

¹ Se sid. 127 not 2.

lingen. Förhållandet är ungefär detsamma som tidigare påvisats i vissa främmande länder för tiden före första världskriget. Rörande de allra sista åren framhålles i nämnda undersökning, att förhållandena icke helt kunna inordnas i samma schema som gäller för perioden mellan världskrigen. De här ovan givna siffrorna komplettera detta såtillvida, som de regionala och lokala konjunkturvariationerna synas utöva en viss inverkan vid sidan av dem, som avspelas i riksomfattande konjunkturbarometrar. Överhuvud taget får det anses vara vanskligt att draga några säkra slutsatser om fruktsamhetsutvecklingen under de sista åren, eftersom ekonomisk-sociala och psykologiska konjunkturfluktuationer här verka efter linjer, som ännu icke äro sociologiskt klarlagda.

11. Ur social synpunkt måste sägas, att det ej så mycket är själva fruktsamheten, som är av intresse, utan fastmera den samlade effekten av fruktsamheten, d. v. s. barnantalet i äktenskapen. När man studerar fruktsamheten och dess variationer, är det därför i främsta hand i syfte att belysa ändringstendenserna hos familjernas barnantal.

Vid folkräkningarna 1930 och 1936 utfördes omfattande undersökningar rörande barnantalets storlek och variationer med hänsyn till hustruns ålder, äktenskapens varaktighet, mannens yrke och sociala ställning, hustruns förvärvsverksamhet etc., i viss mån med samtidig regional uppdelning. De i representativundersökningen på 1940 års folkräkningsmateriel (se avsnitt IX) framkomna uppgifterna äro icke av den art, att de möjliggöra någon mera utförlig undersökning av de skedda förändringarna. Av vissa, å s. 47 f. omnämnda speciella undersökningar framgår, att den fruktsamhetsförbättring, som kunnat konstateras för de allra senaste åren, ännu icke satt några alltför tydliga spår i äktenskapens barnantal. Beträffande en för Stockholms stad utförd undersökning framhålles sålunda, att den något snabbare ökningen av medelbarnantalet i de senaste årens vigselkullar huvudsakligen härrör från ett ökat antal första och andra barn. Det utslagsgivande blir här, huruvida man kan förvänta ett fasthållande vid den högre fruktsamheten även i högre durationsklasser. Skulle så ej bli fallet, kommer någon mera påtaglig förbättring av barnantal och reproduktion näppeligen till stånd.

Det här sist anförda gäller Stockholms stad men kan också sägas om landets totala befolkning. Några mera exakta uppgifter om fruktsamhetsutvecklingen kunna därför icke framläggas med mindre man får en hela riket omfattande statistik över dels äktenskapens fördelning efter barnantal inom skilda detaljgrupper och dels motsvarande uppgifter om barnafödernornas fördelning efter förutvarande antal barn. I avsaknad av dylika data kan man emellertid konstatera, att den framtida befolkningsutvecklingen är ett allvarligt spörsmål, som förtjänar ständigt beaktande.

De sjunkande födelsetalen från 1920-talet och början av 1930-talet inträda nu successivt i fruktsamhetsåldrarna, vilket medför en stark uttunning av

födelselets underlag. Sålunda beräknas antalet kvinnor i åldrarna 20—35 år, som år 1940 uppgick till 800 000, ha nedgått till 610 000 år 1960. Inneböörden härav är, att under i övrigt oförändrade förhållanden den fruktsamhet, som omkring år 1940 resulterade i 100 000 födda, år 1960 endast kan ge 75 000. Även förskjutningar i äktenskapsbeståndets sammansättning inverka, bland annat på grund av att antalet vigda icke kan förväntas hålla sig på nuvarande höga nivå. Den samlade effekten av dessa och andra omständigheter är sådan, att det erfordras en påtaglig förbättring av den äktenskapliga fruktsamheten för att neutralisera densamma och för att i längden hålla de födelsetal, som uppställts som önskvärda.

OCH

FLYKTEN FRÅN LANDSBYGDEN
OCH DESS SAMBAND MED NATIVITETSNEGDÅNGEN

En undersökning

På uppdrag av befolkningsutredningen utförd av

Professor *Carl-Erik Quensel*

FLYKTEN FRÅN LANDSBYGDEN
OCH Dess SAMBAND MED NATIVITETSFRÅGAN

En undersökning

År uppgift av befolkningsutredningen utgivet af

Professorn Carl-Erik Qvarnstedt

Den inrikes omflyttningen visar näppeligen någon tendens till avmattning och synes med bortseende från dess beroende av konjunkturerna bliva år för år av allt större mått. Det karakteristiska för omflyttningen är dess riktning från landsbygd till städer, från jordbruksnäringen till stadsnäringarna. Enligt data i de officiella befolkningspublikationerna¹ har utflyttningen från landsbygd till städer sedan år 1910 gestaltat sig som nedanstående tablå angiver:

År	Födelseöverskott på landsbygden	Utflyttningsöverskott från landsbygden
1911—1915	37 938	12 441
1916—1920	29 167	9 101
1921—1925	32 786	10 780
1926—1930	19 726	20 391
1931—1935	12 985	18 011
1936—1940	12 671	28 564
1941	14 458	22 595
1942	27 153	24 366
1943	30 586	33 011
1944	30 055	35 944

Sedan snart tjugo år tillbaka har omflyttningen från landsbygd till städer varit av den storleksordningen att den mer än väl uppvägt den naturliga folkökningen, varför folkminskning varit följden.

Bland de utflyttande voro kvinnorna förr i kraftig majoritet, under 1920-talet nära två tredjedelar, men så småningom har en bättre relation mellan könen inträffat och under femårsperioden 1936—1940 var skillnaden mellan männens och kvinnornas andel i utflyttningsöverskottet relativt liten (48 % män mot 52 % kvinnor).

Då den inrikes omflyttningen blivit utförligt behandlad i åtskilliga officiella statistiska publikationer eller utredningar må beträffande ytterligare data om omflyttningen blott hänvisas till dessa.²

Även om utflyttningen från landsbygd till städer förorsakat folkminskning på landsbygden har dock näppeligen fram till år 1935 skett en minskning av den arbetsföra befolkningen därstädes. Minskningen bland landsbygdsbefolkningen beror i icke ringa grad därpå att födelsetalet har nedgått jämfört med tidigare, och att antalet barn under 15 år därstädes numera är betydligt mindre än tidigare.

Men man synes nu stå vid en vändpunkt. En fortsatt utflyttning av samma

¹ Sveriges Officiella statistik. »Befolkningsrörelsen, Översikt för åren 1931—1940.» »Folkmängden i administrativa områden» 1941, 1942, 1943.

² Sveriges Officiella statistik: »Folkräkningen 1930 Del II.» »Befolkningsrörelsen. Översikt för åren 1931—1940.»

SOU: »Betänkande ang. landsbygdens avfolkning.» (1938: 15). »Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft» (1944: 65).

storlek som tidigare måste reducera den arbetsföra befolkningen och man måste därför fråga om den stora utflyttningen kan bibehållas.

Under senare år har det sålunda blivit vanligt att verkställa befolkningsprognoser icke endast för landet i dess helhet utan även för olika regionala enheter såsom storstäderna, landsbygden. Även för den jordbruksidkande befolkningen ha olika prognoser företagits. Som exempel må nämnas de av byråchefen Alf Johansson och aktuarie Gunnar Hävermark gjorda prognoserna över jordbruksbefolkningen (SOU 1937: 43, 1938: 10 och 1938: 34), de av docenten William-Olsson och licentiaten von Hofsten gjorda prognoserna för Stockholms stads befolkningstillväxt samt de av docenten Hyrenius utförda prognoserna av landsbygdsbefolkningens och jordbruksbefolkningens framtida storlek (SOU 1944: 65).

Samtliga de ovan nämnda prognoserna bygga på olika val beträffande omflyttningen från land till stad eller övergången från jordbruksnäringen till andra näringar.

Johansson och Hävermark räkna således med följande alternativ:

- a) en årlig utflyttningsförlust för jordbruksbefolkningen av 6 000 män och 10 000 kvinnor,
- b) en årlig utflyttningsförlust av 10 000 män och 16 000 kvinnor.

De båda alternativen återspeglar de under femårsperioderna 1931—1935 och 1936—1940 iakttagna verkliga förändringarna.

William-Olsson och von Hofsten räkna i sina prognoser över Stockholms framtida folkmängd med icke mindre än fem olika förutsättningar beträffande utflyttning från egentlig landsbygd till städer och tätorter.

1. Ingen omflyttning.
2. Flyttningsförlusterna i relation till folkmängden i olika åldersklasser förbliva desamma som under åren 1931—1935.
3. Flyttningsförlusternas absoluta storlek inom olika åldrar förbliva desamma som under åren 1931—1935.
- 4 och 5. Flyttningsförlusternas relativa och absoluta storlek inom olika åldrar förbliva desamma som under åren 1936—1940.

Av de fem alternativen ansågs det första fullständigt verklighetsfrämmande och medtogs blott som en bakgrund till de följande och det andra och det femte ansågs vara de extrema gränser inom vilka den framtida utflyttningen från landsbygd till städer skulle hålla sig inom de närmaste årtiondena.

Docent Hyrenius räknar bland annat med att den relativa utflyttningen (yrkesväxlingen) från jordbruksbefolkning till andra näringar skall vara likartad med den under årtiondet 1931—1940 iakttagna.

Men kan man räkna med sådana alternativ och äro de icke tilltagna i överkant? De bakom den inrikes omflyttningen liggande demografiska förhållandena förändras snabbt och bliva i framtiden annorlunda än de varit under decenniet 1931—1940. Åtminstone fram till år 1935 förorsakade utflyttningen från landsbygden ingen minskning av folkmängden i de arbetsföra åldrarna

(detta även inom rena jordbrukskommuner och även för kvinnornas vidkommande).

Den kraftiga utflyttningen under femårsperioden 1936—1940 har däremot troligen lett till någon minskning av den arbetsföra befolkningen på landsbygden och detta särskilt för kvinnornas vidkommande. Direkta jämförelser mellan olika folkräkningar försvåras av ändringar i den kommunala indelningen.

Förhållandena gestalta sig visserligen olika i skilda delar av landet och i somliga områden befinner sig fortfarande landsbygdsbefolkningen i de arbetsföra åldrarna i tillväxt medan på andra håll en minskning kan konstateras.

Fram till år 1935 har det varit överskottet av nytillträdande arbetskraft i de yngre medelåldrarna, som lämnat landsbygden.

Men den även på landsbygden avtagande nativiteten leder så småningom därtill att den nytillträdande arbetskraften (d. v. s. antalet personer i åldern 15—20 år) blir numerärt mindre år för år. Om än antalet barn framgent är så stort att utan utflyttning de arbetsföra åldrarna borde tilltaga blir dock överskottet mindre och utflyttningen bör därför försvåras.

Är det därför berättigat att räkna med samma utflyttningsförluster (absoluta eller relativa) som i det förgångna? Enligt mitt förmenande är detta oriktigt och man måste starkt ifrågasätta om icke det minskade antalet inträdande i arbetsföra befolkningen inverkar kraftigt bromsande på den relativa utflyttningen i de yngre medelåldrarna från landsbygden.

Vissa teoretiska resonemang må kanhända bättre belysa hittillsvarande och kommande utveckling.

En stationär befolkningstyp uppkommer om det absoluta antalet födda år efter år förblir konstant och dödligheten i varje åldersklass är oföränderlig. Totalantalet blir konstant och likaså antalet i varje åldersgrupp år för år. I en stationär befolkning, där årligen födes 100 000, uppnår enligt nuvarande dödlighet något mer än 92 000 20-års-åldern och 82 000 50-års-åldern. Åldersfördelningen åskådliggöres grafiskt i diagram I a (heldragen kraftig linje). Totalantalet i den stationära befolkningen skulle bli ungefär 65 gånger antalet födda eller 6,5 miljoner. Men den dödlighet, som rådde omedelbart innan sekelskiftet var betydligt högre än nuvarande, särskilt i barnåldrarna. För att erhålla en folkmängd av 6,5 miljoner skulle med den dödligheten erfordras ett födelsetal på cirka 130 000 årligen. Den stationära befolkning, som i ett sådant fall tänkes uppstå, åskådliggöres beträffande åldersfördelningen likaledes i diagram I a (streckad linje). Den kännetecknas av ett betydligt högre födelsetal än den förra. Minskar dödligheten, framförallt barnadödligheten, kraftigt och födelsetalet förblir oförändrat stiger till att börja med endast folkmängden i barnåldrarna. Medan enligt dödligheten innan sekelskiftet av 130 000 födda endast 100 000 uppnådde tjuugoårsåldern stiger detta antal med nuvarande dödlighet till icke fullt 120 000.

Det resulterar i ett kraftigt ökat antal, som inträder på arbetsmarknaden

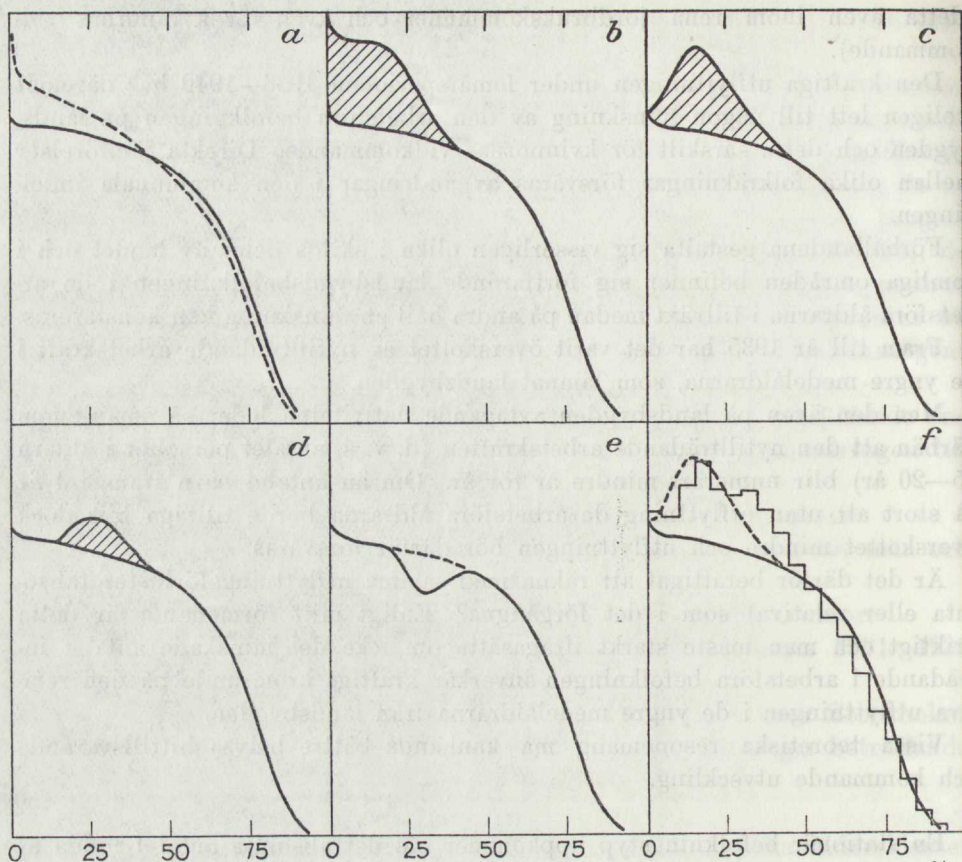

Diagram I a—f.

och vidare en större trängsel i familjerna än tidigare. Om den lokala arbetsmarknaden icke kan absorbera denna ökade tillströmning behövs det blott en minimal dragningskraft från annat område för att en utflyttning skall äga rum av den överflödiga arbetskraften (= födelseöverskottet). Härvid kan det tänkas att det uppkommer en stabil befolkningstyp, åskådliggjord i diagram I b. Genom utflyttning, företrädesvis i åldrarna 20—40 år, reduceras antalet i området befintliga i de yngre medelåldrarna successivt ned till det antal, som svarar mot ett födelsetal av enbart 100 000. Av varje födelseårsklass utflyttar vid vuxen ålder 23 % i en ålder mellan 15 och 40 år.

Den forna högre barnadödligheten ersättes sålunda av utflyttningen, som blir en regulator för folkmängdstillväxten.

Den i diagrammet streckade ytan anger det födelseöverskott, som senare försvinner från området till följd av utflyttning.

Stort barnantal i relation till folkmängden, stort barnantal i äktenskapen karakteriserar denna stabila befolkningstyp jämfört med den stationära befolkningen.

I denna tänkta befolkning tänkes sedan ske en fruktsamhetsminskning, så att nativiteten sjunker successivt under en tidrymd av 15 år från 130 000 till 100 000 och därefter blir konstant. Under dessa 15 år sker ingen minskning av antalet personer, som uppnå 15-års-åldern, enär födelseminskningen inverkar härpå först efter femton år. Samma överskott av nytillträdande arbetskraft förefinnes och utflyttningen förbliver därför densamma. Folkminskning inträder men detta enbart som en följd av födelsetalets nedgång. Åldersfördelningen 15 år efter nativitetsnedgångens inträdande åskådliggöres i diagram 1 c och skillnaden jämfört med diagram 1 b är den att åldersklasserna 0—15 år hava krymt ihop. Barnantalet i äktenskapen har minskat något. En del av forna tiders födelseöverskott förefinnes emellertid ännu kvar i befolkningen (den streckade ytan i diagram 1 c) men är dömd att försvinna under den fortsatta utvecklingen.

Den framtida utvecklingen beträffande utflyttningen kan emellertid gestaltas på två olika vägar. Den ena möjligheten är den att utflyttningen endast avser det hittills ännu förefintliga födelseöverskottet. I samma mån som detta försvinner, trängseln i familjerna och överskottet av nytillträdande arbetskraft upphör, avlägsnas förutsättningarna för utflyttningen om dragningskraften från andra områden är av relativt obetydliga mått. I så fall kan utflyttningen betraktas som en i viss mån temporär företeelse, som försvinner i samma mån (ehuru med en viss tidsförseening) som födelseöverskottet upphör.

Den andra möjligheten är att dragningskraften från inflyttningsområdet är så stor att utflyttningen fortsätter och är av samma relativa styrka som förut d. v. s. föranleder att cirka 23 % av varje födelsekull utflyttar mellan 15- och 40-års-åldern.

Konsekvenserna av en sådan utveckling för åldersfördelningen efter ytterligare 15 år och 30 år åskådliggöres på likartat sätt i diagram 1 d och 1 e. Under de femton första åren skiljer sig utvecklingen enligt den andra möjligheten icke nämnvärt från utvecklingen enligt den första. Vad som inträffar i båda fallen är att gångna tiders födelseöverskott reduceras kraftigt och att endast en obetydlig del därav kvarstår och folkmängden närmar sig den mera stationära typen men i ingen enda åldersgrupp har folkmängden gått ned under det antal som svarar mot den stationära befolkningen.

Men under de därpå följande åren sker en ödesdiger förändring om utflyttningen fortsätter i samma relativa takt. Det bildas i så fall en svacka i åldersfördelningen, åldersklasserna omkring 30 år bliva kraftigt reducerade under den nivå, som erfordras för den stationära befolkningens upprätthållande och för varje år som går breder denna undertalighet ut sig till allt högre åldersgrupper. Samtidigt, vid oförändrad fruktsamhet, minskas även födelsetalet ytterligare och folkminskningen vidtager i en utsträckning som gör den till en icke tillfällig utan i längden konstant företeelse.

Den svenska landsbygdens åldersfördelning (se diagram 1 f) anknyter sig för närvarande synnerligen väl till den i diagram 1 c återgivna teoretiska typen. Jämfört med en stationär befolkning (med samma numerär i åldrarna

omkring 50 år) uppvisar landsbygdsbefolkningen ett överskott framförallt i åldrarna 10—40 år.

Man kan därför mycket väl påstå att man beträffande utflyttningen från landsbygden står inför den kritiska period som nyss berördes för den tänkta teoretiska befolkningen. Det har varit tidigare års födelseöverskott, som vid vuxen ålder utflyttat från landsbygden till städerna, men ett sådant föreligger icke för framtiden.¹ Det har varit en del av barnen i landsbygdens stora barnskaror, som vid vuxen ålder flyttat hemifrån till städerna, men med den sjunkande nativiteten och den sjunkande familjestorleken bli förutsättningarna för utflyttning avsevärt förändrade. Så småningom torde det bliva en spänning av stora mått mellan den lokala efterfrågan på arbetskraft och den efterfrågan, som föranlett utflyttningen.

Om den avtagande nativiteten och familjestorleken förutsättes utöva ett inflytande på den relativa utflyttningens storlek måste det emellertid också kunna fastslås medelst undersökningar. Två väsentligt skilda metoder kunna tillämpas för att konstatera riktigheten eller oriktigheten härav.

En direkt metod vore en undersökning enligt följande riktlinjer.

Med utgångspunkt från befolkningsregistren vid en bestämd tidpunkt kunde den i utvalda områden hemmahörande ungdomen i åldersgruppen 10—20 år grupperas efter faderns yrke och inkomst och efter antalet syskon. Med ledning av motsvarande befolkningsregister vid någon senare tidpunkt vore det möjligt att fastställa huru många av olika kategorier, som kvarstanna inom området och bland annat konstatera om antalet syskon eventuellt har något inflytande på utflyttningens storlek så att enda barnet eller barn med få syskon icke utflytta i samma utsträckning som barn i stora barnskaror.

Möjlighet till dylika undersökningar erbjuder bland annat primärmaterialet från de i 1936 års partiella folkräkning ingående jordbrukskommunerna jämfört med primärmaterialet för 1940 års folkräkning. Ehuru en sådan undersökning vore ett tidsödande arbete skulle den kunna ställa utflyttningen från landsbygden i en ny intressant dager och lämna material till värdefulla sociologiska betraktelser.

En indirekt metod vore att studera den inrikes omflyttningen inom olika administrativa områden.

Omflyttningen är som bekant regionalt sett synnerligen varierande, samtidigt som även de demografiska förhållandena, åldersfördelning, födelseetal och fruktsamhet, variera avsevärt. Om ett samband mellan överskott i åldrarna 10—20 år och omflyttning förefinnes som det ovan skisserade, vore det eventuellt möjligt att fastställa det från sambandet mellan regionala data, ehuru stora felkällor föreligga då individuella, för de skilda områdena säregna omständigheter kunna inverka kraftigt på variationen och dölja ett eventuellt samband.

¹ Man kan räkna med att landsbygdens fruktsamhet för närvarande är så stor att reproduktionstalet endast obetydligt ligger under den kritiska siffran 1.

Den indirekta metoden har beträffats i följande studie, där frågeställningen har varit denna: Står den under senare år iakttagna utflyttningen i något samband med relationen mellan nytillträdande arbetskraft och behovet av ny arbetskraft för att ersätta avgången genom dödsfall och uppnåendet av icke arbetsför ålder?

Den utflyttning, som härvid är av intresse, är icke utflyttningen per 1 000 av folkmängden utan utflyttningen i de yngre medelåldrarna. Det är ju välbekant att utflyttningen från landsbygden blir märkbar i åldern 15 år och därefter når ett maximum mellan 20- och 25-års-åldern samt är praktiskt taget avslutad vid 30-års-åldern för kvinnorna och 35-års-åldern för männen.

Utflyttningen i de yngre medelåldrarna är indirekt bestämbar enär de detaljerade åldersfördelningarna för smärre områden (såsom häraderna) vid de tre senaste folkräkningarna 1930, 1935 och 1940 lämna en god möjlighet att bestämma utflyttningsöverskottet i olika åldrar. Utflyttningsöverskottet (eventuellt inflyttningsöverskottet) i varje härad under femårsperioderna 1931—1935 och 1936—1940 har bestämts på följande sätt. Antalet personer i åldersgruppen 10—25 år 1930 ha reducerats med den förväntade dödligheten och det så erhållna reducerade antalet har jämförts med det observerade antalet i åldersgruppen 15—30 år år 1935. Differensen måste huvudsakligen bero på den inrikes omflyttningen och sättes den i relation till antalet i åldersgruppen 10—25 år år 1930 erhålles ett siffermässigt uttryck för den relativa utflyttningen under åren 1931—1935.

Sådana utflyttningstal hava beräknats för vardera könet och för de båda femårsperioderna 1931—1935 och 1936—1940 för varje härad. Hänsyn har tagits till eventuella områdesregleringar mellan folkräkningarna.

Relationen mellan nytillträdande arbetskraft och avgången av arbetskraft genom dödsfall och uppnående av icke arbetsför ålder kan bestämmas så att man med ledning av åldersfördelningen uträknar det antal som fem år senare förväntas befinna sig i åldern 15—65 år (om ingen utflyttning sker) och jämför detta värde med antalet i åldern 15—65 år vid utgångstidpunkten. Man erhåller därvid ökningen (eller eventuellt minskningen) och detta värde satt i relation till åldersklassen 10—15 år vid utgångspunkten blir ett mått på denna åldersklass övertalighet (eller undertalighet). Den proceduren skulle dock erfordra ett avsevärt och omständligt räknearbete och förhållandet mellan nytillträdande arbetskraft och erforderligt behov av arbetskraft (för att hålla åldersgruppen 15—65 år konstant) har i stället mätts så att antalet i åldersklassen 10—20 år, P_{10-20} , ställdes i relation till antalet i åldersklassen 50—60 år, P_{50-60} och den erhållna kvoten jämfördes med motsvarande kvot för en stationär befolkning $\frac{\lambda_{50-60}}{\lambda_{10-20}}$. Den erhållna rela-

tionen, i fortsättningen benämnd åldersrelationen $100 \cdot \frac{P_{10-20}}{P_{50-60}} : \frac{\lambda_{10-20}}{\lambda_{50-60}}$, visade sig vara ett lämpligt och enkelt beräkningsbart mått på förhållandet mellan nytillträdande arbetskraft och minskningen i arbetskraft genom döds-

fall och uppnående av icke arbetsför ålder. Åldersrelationen 130 innebär att antalet personer i åldersklassen 10—20 år är cirka 30 % högre än vad som erfordras för att vidmakthålla numerären i åldersgruppen 15—65 år under närmaste femårsperiod under förutsättning att ingen utflyttning sker. I en sådan befolkning kan 30/130 av den nytillträdande arbetskraften utvandra utan att någon egentlig minskning i de arbetsföra åldrarna inträffar.

Åldersrelationen blir därför ett siffermässigt uttryck för den utflyttning, som teoretiskt är möjlig från området, utan menliga följder, den teoretiska utflyttningsgränsen.¹

Om åldersrelationen är k % förefinnes ett överskott av $\frac{k-1}{k}$ i åldrarna 10—15 år och om överskottet sättes i relation till åldersklassen 10—25 år blir den kritiska utflyttningsgränsen approximativt given genom formeln $\frac{1}{3} \frac{k-1}{k}$.

Sambandet mellan åldersrelation och kritisk utflyttningsgräns gives i nedanstående tablä.

Åldersrelation	Kritisk utflyttningsgräns	Åldersrelation	Kritisk utflyttningsgräns
120	56 ‰	220	182 ‰
130	77 »	230	189 »
140	95 »	240	195 »
150	111 »	250	200 »
160	125 »	260	205 »
170	137 »	270	210 »
180	148 »	280	215 »
190	158 »	290	219 »
200	167 »	300	222 »
210	175 »		

Åldersrelationen år 1935 varierar i häraderna mellan 110 % som observeras blott i något enstaka härad (Svartlöga härad i Stockholms län) och siffror på 300 eller därutöver i de övre norrländska länen.

Vid studiet av sambandet mellan utflyttningsöverskott och åldersrelation måste dock hänsyn tagas även till befolkningens yrkesfördelning. Utflyttningen är kraftigast i jordbruksdistrikt och samtidigt är födelsetalet och därmed även åldersrelationen större bland jordbruksbefolkningen än bland övrig landsbygdsbefolkning. Ett skenbart samband skulle därför lätt kunna uppkomma om icke vederbörlig hänsyn till den felkällan företages.

¹ Om under tidigare år utflyttningen varit mindre än den teoretiskt möjliga kan givetvis härigenom ett temporärt överskott av arbetskraft hava uppstått, som kan tänkas utflytta något senare. Utflyttningens beroende av konjunkturvåxlingarna verkar störande och den verkliga utflyttningen kan under en högkonjunktur i inflyttningsområdet temporärt vara högre än den kritiska gränsen utan alltför menliga följder.

I bilaga 1 återgives för varje härad dels procentantalet jordbruksbefolkning enligt 1940 års folkräkning, dels åldersrelationen enligt åldersfördelningen 1935 samt de beräknade omflyttningstalen i ‰ under femårsperioderna 1931—1935 och 1936—1940.

Någon utförligare beskrivning av omflyttningens storlek inom olika områden samt dess ökning från den första av de båda femårsperioderna till den andra skall icke lämnas här. I kartogrammet på s. 164—165 gives grafiskt utflyttningen 1936—1940 (medeltal för båda könen). Utflyttningens storlek under de båda femårsperioderna 1926—1930 och 1931—1935 har varit föremål för studier i annat samband.¹ Intresset koncentreras på det eventuella siffermässiga samband mellan omflyttning och åldersrelation, som erhålles från de här framlagda siffrorna.

I nedanstående tabell 1 gives en fördelning av de 285 häraderna efter % jordbruksbefolkning å ena sidan och utflyttningen å andra sidan.

I de flesta häraderna framträder ett utflyttningsoverskott för såväl män som kvinnor, medan inflyttningsoverskott blott finnes i ett fåtal häraderna. Under andra femårsperioden har antalet häraderna med inflyttningsoverskott

Tabell 1. Häraderna fördelade efter utflyttningsoverskotten i de yngre medelåldrarna och efter % jordbruksbefolkning.

Period	Kön	% jordbruksbefolkning	Antal häraders Summa	Inflyttningsoverskott	Utflyttningsoverskott i ‰							
					0—49	50—99	100—149	150—199	200—249	250—299	300—349	350—399
1931—1935	m.	—20	10	6	1	2	—	1	—	—	—	—
		21—49	86	17	41	19	7	—	—	1	1	—
		50—64	105	8	48	42	6	1	—	—	—	—
		65—	84	10	34	26	12	1	—	—	—	1
		Summa	285	41	124	89	25	3	—	1	1	1
	kv.	—20	10	6	1	2	—	1	—	—	—	—
		21—49	86	12	18	31	13	8	2	—	—	2
		50—64	105	4	8	30	45	16	1	1	—	—
		65—	84	—	7	22	31	20	4	—	—	—
		Summa	285	22	34	85	89	45	7	1	—	2
1936—1940	m.	—20	10	6	2	1	1	—	—	—	—	—
		21—49	86	12	18	21	22	9	1	3	—	—
		50—64	105	4	13	34	31	17	3	2	1	—
		65—	84	3	13	19	22	19	7	—	1	—
		Summa	285	25	46	75	76	45	11	5	2	—
	kv.	—20	10	7	2	—	1	—	—	—	—	—
		21—49	86	10	10	18	21	17	8	2	—	—
		50—64	105	1	2	19	36	30	12	5	—	—
		65—	84	—	4	9	22	19	21	6	3	—
		Summa	285	18	18	46	80	66	41	13	3	—

¹ Betänkande ang. landsbygdens avfolkning. (SOU 1938: 15).

Tabell 2. Häraderna fördelade efter åldersrelation och utflytningens storlek under åren 1936—1940.

Åldersrelation	M ä n								K v i n n o r								Summa
	In-flyttning	Utflyttning i ‰							In-flyttning	Utflyttning i ‰							
		0-49	50-99	100-149	150-199	200-249	250-299	300-349		0-49	50-99	100-149	150-199	200-249	250-299	300-349	
120....	2	2	5	3	5	—	1	—	2	2	2	3	6	2	1	—	18
130....	3	2	13	9	5	—	—	—	2	3	6	13	7	—	1	—	32
140....	2	11	20	24	9	2	1	—	3	4	7	22	17	11	5	—	69
150....	7	7	14	19	11	4	—	—	4	3	11	11	19	12	2	—	62
160....	1	3	4	9	6	—	1	1	—	—	3	9	3	7	2	1	25
170....	2	3	5	4	6	1	1	—	—	—	3	8	6	5	—	—	22
180....	1	4	5	4	3	2	—	—	—	1	2	6	6	2	2	—	19
190 o. d.	1	12	8	3	—	2	1	1	—	3	12	7	2	2	—	2	28
Summa	19	44	74	75	45	11	5	2	11	16	46	79	66	41	13	3	275

Tabell 3. Medeltalet av utflyttningsöverskottet i ‰ åren 1931—1940 i Sveriges härad, fördelade efter värdet på åldersrelationen.

Åldersrelation	Antal härad	1931—1935		1936—1940		Ökning mellan perioderna	
		män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor
		130 och under.....	50	38	93	93	111
140 " 150.....	131	49	99	99	144	50	45
160 " 170.....	47	63	119	121	165	58	46
180 " därutöver.....	47	28	84	90	133	62	49

minskat. Många av dessa härad gränsa till större städer och förortsbebyggelse är vanlig i dessa härad. Procenten jordbruksbefolkning i dessa härad är vanligen låg.

I tabell 2 framgår ehuru otvetydigt att man kan tala om ett visst samband mellan åldersrelation och det förefintliga utflyttningsöverskottet särskilt beträffande kvinnorna. (De tio härad där jordbruksbefolkningen är blott 20 % eller mindre av totalbefolkningen medtagas icke här och ej heller i fortsättningen).

Sambandet är emellertid icke alltför kraftigt utpräglat men det är större för kvinnorna än för männen och det är större för perioden 1936—1940 än för perioden 1931—1935. (Tabellerna för åren 1931—1935 återgives icke här.)

I tabell 3 gives de uträknade medelvärdena av utflyttningsöverskotten för män och kvinnor de båda femårsperioderna som funktion av åldersrelationen.

(När här talas om genomsnittsvärden avses ovägda medeltal av värdena för de olika häraderna. Inget avseende fästes i fortsättningen vid variationen i folkmängd mellan häraderna.)

Från tabellen kan utläsas följande. Om man tillsvidare bortser från de härader där åldersrelationen är synnerligen hög (180 eller därutöver)¹ kan man för bägge perioderna konstatera att utflyttningsöverskottet för männen minskar med fallande åldersrelation. Samma tendens förefinnes om än icke fullt så märkbar för kvinnorna under samma period.

Ökningen mellan de båda femårsperioderna har för männens vidkommande skett ungefär likartat i samtliga härader med en åldersrelation på 170 eller därunder d. v. s. med bibehållande av sambandet mellan åldersrelation och utflyttning.

För kvinnornas vidkommande har ökningen i utflyttningsfrekvens varit icke fullt så kraftig som för männens vidkommande. I härader med låg åldersrelation d. v. s. ringa antal nytillträdande i arbetsför ålder har den relativa utflyttningsfrekvensen icke tilltagit i samma grad som i härader med högre åldersrelation. Detta kan måhända tolkas som ett bevis på att den minskade tillgången på yngre arbetskraft verkar dämpande på utflyttningsfrekvensen.

Inom olika delar av landet äro förhållandena emellertid avsevärt olika. I tabell 4 återgives för varje län dels det antal härader, där utflyttningen under åren 1936—1940 gått över den kritiska gränsen, dels även den s. k. korrelationskoefficienten för sambandet mellan utflyttning och åldersrelation. Är korrelationskoefficienten omkring noll råder inget samband, är den positiv stiger utflyttningen med växande åldersrelation, är den däremot negativ minskar utflyttningen med växande åldersrelation. Ju närmare den kommer värdet 1 desto högre än sambandet. Länen kunna, som skett i tabellen, sammanföras till olika grupper.

De fyra översta norrländska länen bilda otvivelaktigt en grupp för sig. Här är åldersrelationen mycket hög, befolkningstypen starkt progressiv och utflyttningen är icke särskilt anmärkningsvärt hög (mer än i Västernorrlands län). I de 38 häraderna härstädes är utflyttningen endast i tre beträffande männen och fem beträffande kvinnorna över den kritiska gränsen. Under sådana omständigheter är det icke orimligt att utflyttningen icke kan påvisas stå i något tydligt beroende av åldersrelationen. Utflyttningen är nämligen icke något särskilt problem för dessa län.

Man finner nämligen att de arbetsföra åldrarna därstädes vuxit med icke fullt 10 000 män och 6 000 kvinnor från 1935—1940 medan de borde hava ökat med omkring 17 000 av vardera könet om ingen utflyttning skett.

Nästa grupp äro de fem mälarlänen till vilka i detta sammanhang må föras Gävleborgs och Kopparbergs län. Här är åldersrelationen av måttlig storlek och utflyttningen hög. (Dessa län hava lämnat mycket av Stockholms inflyttningsöverskott. Enligt folkräkningen 1930 komma dessa län före varje annat län vid gruppering av länen efter invandring från landsbygden till Stockholm 1921—1930.) Av de 85 häraderna ha beträffande 54 männens utflyttning överstigit det kritiska värdet och beträffande 61 gäller det för

¹ Mestadels de norrländska häraderna.

Tabell 4. Sambandet mellan åldersrelation och utflyttningen i häraderna åren 1936—1940 länsvis.

L ä n	Antal härad- er (med mer än 20 % jord- bruks- befolk- ning)	Antal härad- er med överskriden teoretisk utflyt- ning för		Ålders- relation	Utflyttning åren 1936—1940 i ‰ (Genomsnitt för häraderna)		Korrelations- koefficient mellan utflyttning och åldersrelation	
		män	kvinnor		män	kvinnor	män	kvinnor
Norrland	38	3	5					
Norrbottnens län	13	—	—	236	50	91	— 0·24	+ 0·07
Västerbottnens län	10	—	—	212	44	84	— 0·20	+ 0·32
Jämtlands län	8	—	1	180	48	110	+ 0·01	— 0·20
Västernorrlands län	7	3	4	177	117	143	— 0·20	+ 0·15
Östra Mellansverige	85	54	61					
Gävleborgs län	8	3	6	161	98	135	+ 0·37	+ 0·50
Kopparbergs län	13	4	6	146	62	94	— 0·21	+ 0·35
Västmanlands län	12	7	8	160	114	178	+ 0·73	+ 0·72
Örebro län	13	9	10	135	118	154	— 0·37	— 0·29
Stockholms län	16	13	12	141	138	159	+ 0·32	+ 0·38
Uppsala län	13	10	11	167	170	204	— 0·04	— 0·31
Södermanlands län	10	8	8	149	141	172	+ 0·30	+ 0·24
Västra Mellansverige	64	29	46					
Värmlands län	13	7	13	140	110	147	+ 0·10	+ 0·25
Älvsborgs län	18	7	8	141	65	72	— 0·23	+ 0·15
Skaraborgs län	15	3	12	139	52	126	+ 0·36	+ 0·36
Göteborgs o. Bohus län ..	18	12	13	152	158	168	+ 0·17	+ 0·20
Södra Sverige	88	43	71					
Östergötlands län	21	15	18	145	116	160	— 0·18	+ 0·09
Jönköpings län	9	3	5	143	61	104	— 0·45	— 0·30
Kronobergs län	6	1	6	142	91	147		
Kalmar län	15	4	12	150	92	142	+ 0·05	— 0·00
Gotlands län	2	1	1	140	51	93		
Blekinge län	4	3	3	160	124	173		
Kristianstads län	10	2	6	145	75	129	+ 0·09	+ 0·31
Malmöhus län	13	11	13	141	128	179	— 0·01	+ 0·23
Hallands län	8	3	7	151	91	162	— 0·17	— 0·04

kvinnornas vidkommande. Här spåras utan tvivel ett samband mellan åldersrelation ehuru i två län (Örebro och Uppsala) korrelationskoefficienten går åt motsatt håll. I Uppsala län är det egentligen ett härad, Ulleråkers härad, som åstadkommer det avvikande resultatet och detta härad innehåller Bondkyrka (Helga Trefaldighets) församling, som i viss mån är förortskommun till Uppsala och som icke oväsentligt vuxit under femårsperioden.

För Örebro län är förhållandet i viss mån annorlunda. Kumla samt Grythyttte och Hällefors härad med 26 respektive 24 % jordbruksbefolkning avvika markant från de övriga häraderna. Med bortseende från dessa härad-er och i viss mån även Örebro härad skulle man även i detta län fått en positiv korrelation mellan åldersrelationen och utflyttningsöverskottet.

Man torde därför vara berättigad till det påståendet att inom detta område förefinnes ett otvetydigt samband mellan åldersrelation och utflyttning, om man bortser från de härader där jordbruksbefolkningen är förhållandevis obetydlig eller där speciella förhållanden råda.

En annan grupp bilda de fyra länen, Värmlands län, Skaraborgs, Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län. Även här torde sambandet vara otvetydigt.

Inom den övriga större delen av Götaland kan man däremot icke spåra något samband mellan åldersrelationen och utflyttningen för de skilda härader. Förefinnes ett sådant är det synnerligen väl dolt bakom en mängd olika störande omständigheter, säregna för de olika härader.

Utflyttningen är för kvinnornas vidkommande betydligt större och det är i full överensstämmelse härmed, som man kan konstatera att sambandet mellan åldersrelation och utflyttning för kvinnornas vidkommande är mer utpräglat än för männens vidkommande.

Sambandet är nämligen positivt i 10 län (av 21 län med flera än 6 härader) för männens vidkommande men i 16 län för kvinnornas vidkommande. Och i 15 län är sambandet siffermässigt högre för kvinnornas vidkommande.

Men sambandet kan, som förut nämndes, eventuellt bero därpå att åldersrelationen är högre i jordbruksidkande härader än i mera industriellt betona och att utflyttningen varierar med det relativa antalet jordbruksbefolkning.

För att närmare undersöka om denna omständighet inverkat, ha härader grupperats i tre grupper efter relativa antalet jordbruksbefolkning inom vart och ett av de fyra nämnda större områdena (tabell 5). Beträffande såväl Norrland som större delen av Götaland blir resultatet ändock negativt men för Mälarlänen (inklusive Kopparbergs och Gävleborgs län) och de fyra västra landskapen i Mellansverige kan man fortfarande avläsa ett tydligt samband mellan åldersrelation och utflyttning (även när härader fördelas på olika grupper efter jordbruksbefolkningens relativa andel). Ett undantag utgör visserligen den grupp av härader i Mälarlänen där jordbruksbefolkningens numerär är mellan 50 och 65 % av totalbefolkningen. Här framträder sambandet som negativt men detta kan bero på tillfälligheter. För samtliga dessa undergrupper i Mellansverige sammanslagna kan sambandet mellan åldersrelation och utflyttning betraktas som säkert d. v. s. utflyttningen är mindre där åldersrelationen är låg och tillgången på yngre nytillträdande arbetskraft är låg.

För perioden 1931—1935 kan man däremot näppeligen konstatera något samband mellan de två storheterna även i Mellansverige.

I tabell 5 anges också den s. k. regressionskoefficienten, vilken i detta fall anger huru mycket utflyttningen genomsnittligt ökar (eller minskar) för varje ökning av åldersrelationen med 1 enhet.

Om åldersrelationen minskar med 10 enheter skall enligt det konstaterade regionala sambandet i t. ex. Östra Mellansveriges härader med mer än 65 %

Tabell 5. Sambandet mellan åldersrelation och utflyttningen i olika grupper av häraderna efter område och % jordbruksbefolkning.

Område	Jordbruksbefolkning i % (i h:d)	Antal härad	Åldersrelation 1935 (Medeltal)	Utflyttning i ‰ 1936—1940 (Medeltal)		Korrelation mellan åldersrelation och utflyttning		Regressionskoefficient mellan utflyttning och åldersrelation	
				män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor
Norrland ¹	21—49	6	190	119	100	— 0·16	— 0·09	— 0·15	— 0·07
	50—64	14	191	56	100	— 0·27	— 0·39	— 0·27	— 0·64
	65—	20	216	41	97				
Östra Mellansverige ¹	21—49	34	143	77	92	+ 0·28	+ 0·26	+ 1·36	+ 1·17
	50—64	29	150	149	179	— 0·37	— 0·24	— 0·96	— 0·70
	65—	20	161	185	240	+ 0·70	+ 0·49	+ 1·63	+ 0·95
Västra Mellansverige	21—49	20	144	86	87	+ 0·44	+ 0·40	+ 2·82	+ 2·46
	50—64	22	142	104	133	+ 0·31	+ 0·24	+ 1·73	+ 1·36
	65—	22	143	101	158	+ 0·21	+ 0·56	+ 0·82	+ 1·73
Södra Sverige	21—49	26	145	76	123	— 0·22	— 0·18	— 1·41	— 1·21
	50—64	40	147	97	145	— 0·14	+ 0·05	— 0·68	+ 0·18
	65—	22	148	126	181	+ 0·11	+ 0·11	+ 0·33	+ 0·34

¹ Älvdals h:d och Särna och Idre h:d av Kopparbergs län ha förts till Norrland i stället för Östra Mellansverige.

jordbruksbefolkning utflyttningen genomsnittligt nedgå med 16 ‰ för männens vidkommande och 10 ‰ för kvinnornas vidkommande.

Detta enligt det här från de regionala variationerna konstaterade sambandet. Huruvida detta samband också har giltighet vid kommande temporala förskjutningar är naturligtvis ovisst, då en mångfald andra faktorer här spela in och bland annat konjunkturerna kunna störa.

Man kan emellertid konstatera att åldersrelationen i Östra Mellansverige år 1935 var 149 och år 1940 119 och beräknas nedgå till 94 år 1945 och 85 år 1950 d. v. s. de uppväxande generationerna i dessa områden ersätta numera icke den lokala efterfrågan på ny arbetskraft i stället för den avgångna arbetskraften.

Detta måste ha en viss effekt på utflyttningen. Om man tänker sig det konstaterade regionala sambandet mellan utflyttning och åldersrelation ha motsvarighet beträffande de temporala variationerna skulle utflyttningen under åren 1941—1945 i detta område och dessa åldersklasser blott bli 75 % av den ursprungliga storleken och snart nedgå till bara 50 %.

Man torde även kunna få ett belägg för riktigheten av detta vid ett studium av omflyttningen under de senare åren, även om endast summariska data föreligga. Utflyttningen från landsbygden var under de båda åren 1942—1943 ungefär 23 % högre än under perioden 1931—1940. För de fyra norrländska länen har däremot utflyttningen stigit med 48 %, medan i det övriga Sverige ökningen stannat vid 18 %. I Norrland förefinnes som ovan visats möjligheter till betydligt högre utflyttning utan att läget på arbetsmark-

naden blir kritiskt. Siffror över inflyttningen till Stockholm visa också samma tendens och inflyttningen till Stockholm från Mälardalen (inklusive Kopparbergs och Gävleborgs län) har under de sista åren, synes det, varit stadd i sjunkande. Inflyttningen (inflyttningsöverskottet) till Stockholm de tre åren 1928, 1938 och 1943 var, med bortseende från omflyttningen mellan Stockholm och dess förorter, år 1928 21 109 personer (8 421), år 1938 29 768 (11 357) och 1943 30 000 (12 652).

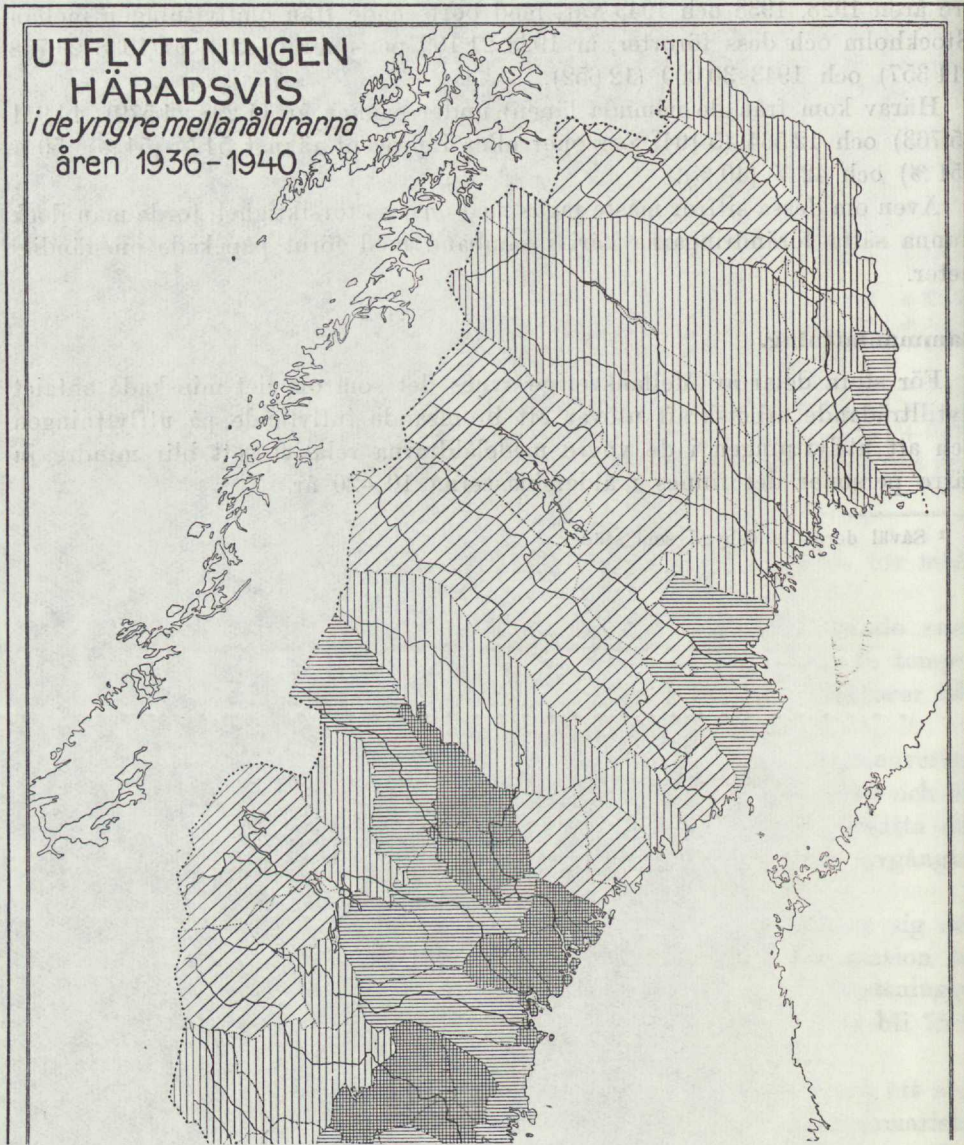
Härav kom från de nämnda länen¹ under samma år 11 298 (4 579), 14 941 (5 763) och 12 564 (5 104) personer eller i procent räknat 54 % (54 %), 50 % (51 %) och 42 % (40 %).

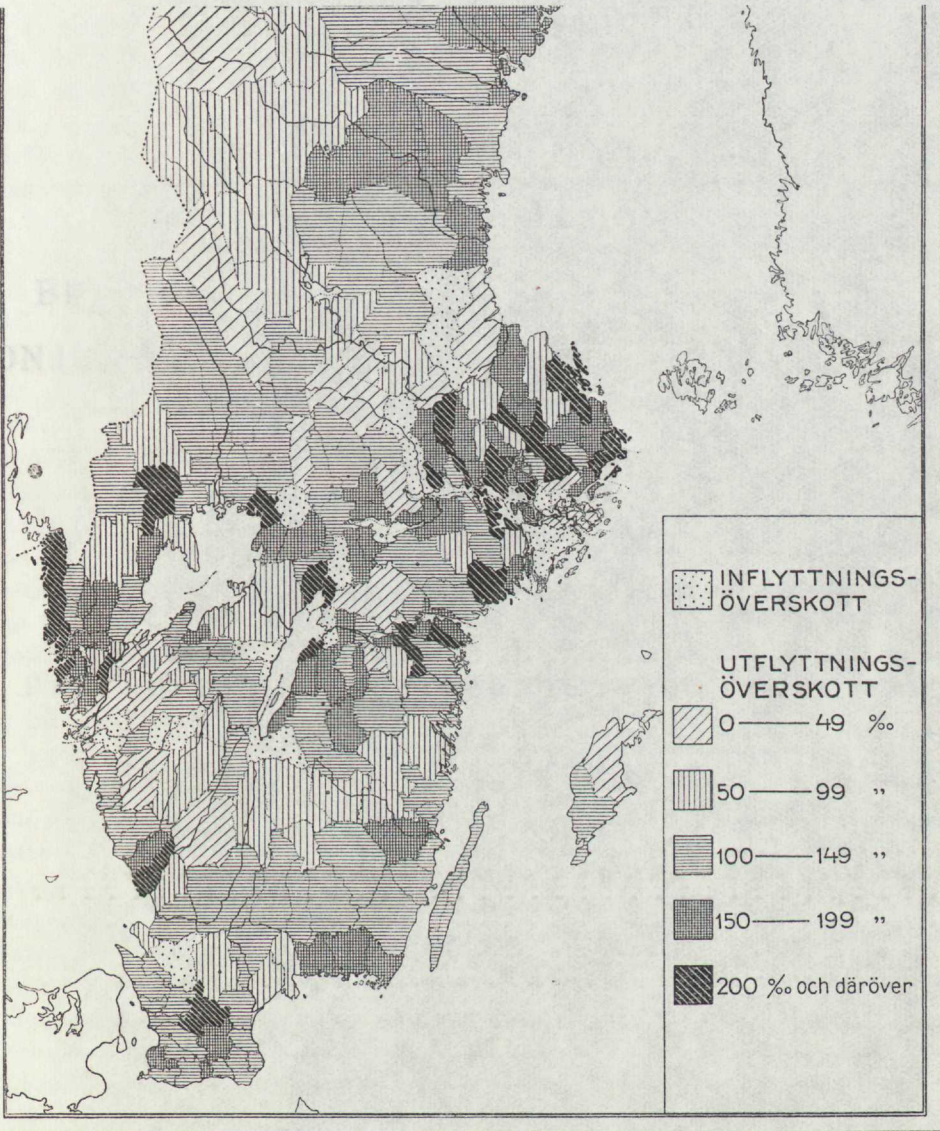
Även om dessa siffror måste tagas med en viss försiktighet, torde man dock kunna sätta förändringarna häri i samband med förut påpekade omständigheter.

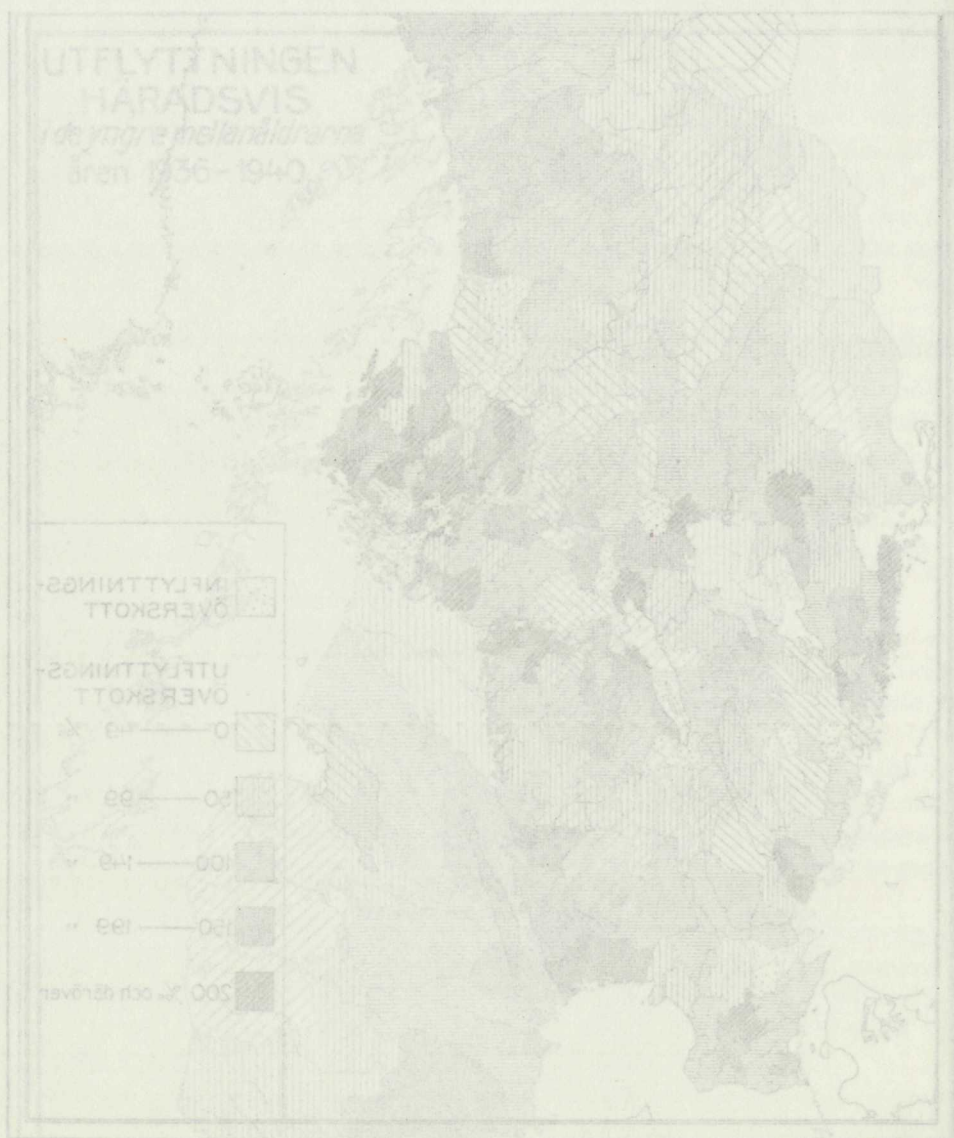
Sammanfattning.

För stora delar av Mellansverige synes det som om det minskade antalet nytillträdande arbetskraft utövar ett bromsande inflytande på utflyttningen och att utflyttningen i de yngre medelåldrarna relativt sett blir mindre ju färre personer det finnes i åldersklasserna 10—20 år.

¹ Såväl deras landsbygd som städer.

Förändring
den samhälleliga
last en del
sak varit
därför att
restorant
in icke
av orsak
och
förändring

BEFOLKNINGSRÖRELSENS BEROENDE AV
KONJUNKTURERNA UNDER TIDEN EFTER 1920

En analys

På uppdrag av befolkningsutredningen utförd av

Docent *Hannes Hyrenius*

KONJUNKTURERNA I ANDER TIDEN 1820
BEFOLKNINGSÖRÖLSENS BERÖRNDE AV

En avhandling

af uppgift av befolkningens tillstånd i

Docent Herman Wiersma

1. Frågeställning.

Förändringarna i en befolknings födelsetal från en tid till en annan utgöra den samlade effekten av en mångfald skiftande omständigheter, av vilka endast en del kunna beläggas med siffror och därigenom underkastas en statistisk analys. För bedömande av befolkningsrörelsens fluktuationer har man därför att söka kvantifiera de olika mätbara faktorernas verkningar, och de resterande förändringarna hos födelsetalet få då uppfattas som effekten av de icke mätbara faktorerna. Man kan härvidlag särskilja i huvudsak två slag av orsaker till födelsetalets variationer, nämligen dels strukturella ändringar och dels förskjutningar i själva fruktsamheten. Till de förra kunna hänföras förändringar i befolkningens ålders- och civilståndssammansättning ävensom i äktenskapsbeståndets fördelning efter varaktighetstid och barnantal. Dessa äro samtliga av betydelse för födelsetalets storlek, och en eliminering av deras effekt kan ske på så sätt, att den relativa födelsefrekvensen, differentierad efter samtliga indelningsgrunder, för varje studerad tidsperiod sammanväges med ett och samma viktsystem. De då kvarstående förändringarna i tiden hos det vägda totala födelsetalet äro att uppfatta som effekten av fruktsamhetens fluktuationer. I den mån man icke kan föra differentieringen tillräckligt långt, blir ett dylikt förfarande givetvis inexakt i så måtto, att effekten av de icke beräknade strukturförändringarna kommer att inräknas i fruktsamhetens variationer.¹

Den nämnda uppspaltningen av födelsetalets förändringar är i sig själv av intresse för fastsläandet av, huru befolkningstillväxten försiggår. Men det är icke minst för bedömandet av de framtida utvecklingsmöjligheterna och för utformningen av befolkningspolitiken av stor vikt att också få klarlagt motivkomplexen bakom de viljebetonade elementen i nativiteten, d. v. s. i fruktsamheten och i giftermålsfrekvensen. Det största intresset knyter sig därvid till i vilken utsträckning de ekonomiska konjunkturerna påverka befolkningsrörelsen, och det har härvidlag i vissa länder gjorts försök att belysa detta samband. Möjligheterna att nå klarhet häri äro likväl icke alltför gynnsamma, dels på grund av det tillgängliga statistiska materialets ofullständighet och dels av den anledningen, att fruktsamhetens och giftermålsfrekvensens fluktuationer icke endast bero av de ekonomiska konjunkturerna utan av en mängd andra faktorer av såväl långsiktig som kortfristig och tillfällig karaktär.

Vid mätandet av sambandet mellan befolkningsrörelse och konjunkturer är det önskvärt att kunna basera studierna på en så lång serie av data som

¹ Jfr *H. Hyrenius*, De senaste årens nativitetsuppgång. *Ekonomisk Tidskrift* 1942, 5, samt *dens.*, Räcker vårt födelsetal? *Tiden* 1944, 1.

I dessa båda uppsatser differentieras födelsefrekvensen efter ålder och civilstånd samt äktenskapens duration, vadan beroendet av äktenskapens barnantal förblir obestämt. Ett försök att belysa sistnämnda samband göres i *C.-E. Quensel*, Den äktenskapliga fruktsamhetens förändringar 1933—1939 samt förändringarna i det äktenskapliga barnantalet. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1943, 4—5.

möjligt. Genom olika ekonomiska arbeten, såsom bland annat »The National Income of Sweden 1861—1930», föreligga för vårt land erforderliga ekonomiska uppgifter för en relativt omfattande tidsperiod. Emellertid kan det icke anses lämpligt att i undersökningsmaterialet inräkna krigs- och efterkrigsåren, enär de då uppkomna rubbningarna i såväl ekonomiska och sociala förhållanden som också i befolkningsutvecklingen delvis äro av annan art och intensitet än de vanliga konjunkturella variationerna. Man måste för den skull göra en uppdelning av undersökningsmaterialet i åtminstone två delserier, den ena omfattande tiden fram till och med år 1913 och den andra avseende mellankrigsperioden. Sedan har man givetvis också möjlighet att efteråt undersöka, om och i vad mån utvecklingen under krigsåren och åren närmast därefter låta sig inpassa i det framanalyserade allmänna schemat. Man torde härvidlag i viss mån kunna tala om »psykologiska konjunkturer», vilkas innebörd icke så lätt kan göras till föremål för statistisk analys utan måste bedömas från fall till fall.

Det torde kunna förutsättas, att befolkningsrörelsens beroende av de ekonomiska konjunkturerna ändras i tiden och likaledes är olika inom populationer med skilda levnadsvillkor och befolkningsförhållanden. I fråga om giftermålsfrekvensen ha förskjutningarna sedan tiden före första världskriget väl icke varit starkare, än att kännedomen om förkrigstidens samband mellan giftermålsfrekvens och konjunkturer även kan vara av värde för det aktuella bedömandet därav. Beträffande födelsetalet är förhållandet likväl ett annat till följd av den under de senaste årtiondena alltmer utbredda barnbegränsningen. Med hänsyn härtill har den nedan redovisade undersökningen begränsats till att omfatta endast mellankrigsperioden samt i någon mån tiden för det nu avslutade andra världskriget. Avsikten är närmast att få några hållpunkter på det nuvarande sambandet mellan befolkningsrörelse och konjunkturer. En grundligare undersökning av problemet är givetvis önskvärd men har tills vidare icke kunnat komma till stånd på grund av tidsskäl.

2. De analyserade talserierna.

Innan en skildring gives av de metoder, varigenom sambandet mellan befolkningsrörelse och konjunkturer kan mätas, må först redogöras för de talserier, vilka här skola underkastas analys. Undersökningen har som nämnts begränsats till tiden efter förra världskriget och närmare bestämt till åren 1921 och följande. I vissa sammanhang ha ytterligare begränsningar vidtagits, bland annat med hänsyn till att utvecklingen under det senaste kriget av olika skäl icke kan inpassas i samma statistiska schema som fredsperioden mellan världskrigen.

1. Giftermålsfrekvensen har här skildrats genom följande talserier:

1. Totala antalet ingångna äktenskap inom hela riket (beteckn. G^T).
2. Relativa giftermålstalet för Stockholms stad (beteckn. G^S).
3. » » » » övriga städer (beteckn. $G^{öst}$).
4. » » » » hela landsbygden (beteckn. G^{Lb}).
5. » » » » jordbrukskommuner (beteckn. G^J).

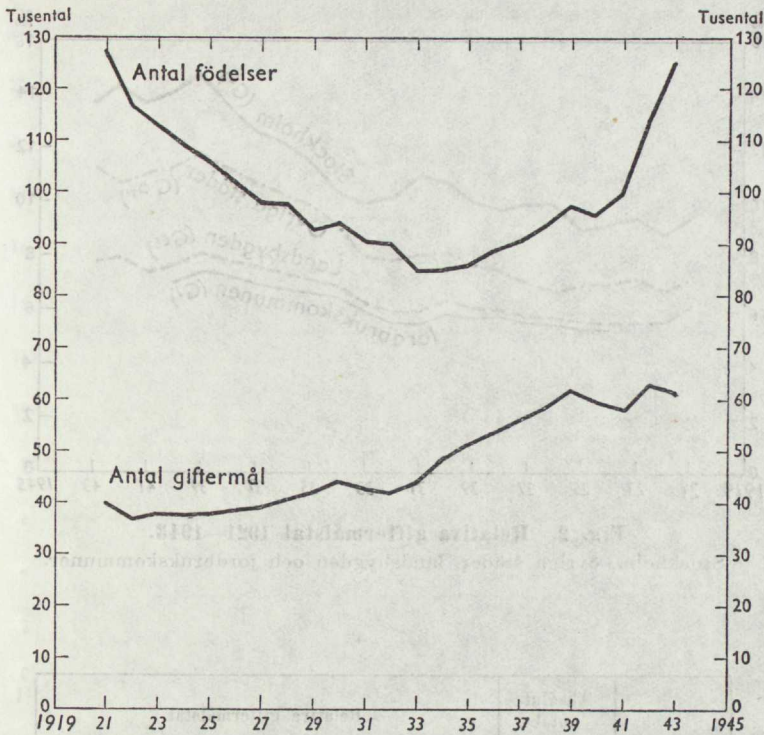

Fig. 1. Antalet födelser och giftermål i Sverige åren 1921–1943.

2. Nativiteten har skildrats genom följande talserier:

1. Totala antalet födda inom hela riket (beteckn. F^T).
2. Den äktenskapliga fruktsamheten inom 0—1 års duration och 25—30 års ålder för hela riket (beteckn. Φ_1).
3. Den äktenskapliga fruktsamheten inom 0—5 års duration och 25—30 års ålder för hela riket (beteckn. Φ_2).
4. Den äktenskapliga fruktsamheten inom 5—10 års duration och 30—35 års ålder för hela riket (beteckn. Φ_3).
5. Relativa antalet födda för Stockholms stad (beteckn. F^{St}).
6. » » » » övriga städer (beteckn. $F^{Öst}$).
7. » » » » hela landsbygden (beteckn. F^{Lb}).
8. » » » » jordbrukskommuner (beteckn. F^J).

De olika serierna av giftermålstal och födelsetal avse att skildra olikheterna inom skilda sociala delpopulationer. De ekonomiska konjunkturerna kunna nämligen förmodas utöva ett växlande inflytande på exempelvis jordbruksbefolkningen och industribefolkningen. Då direkta uppgifter om befolkningsrörelsen inom olika yrkesgrupper icke föreligga för hela den här avsedda undersökningsperioden, ha data om industribefolkningen ersatts av uppgifter

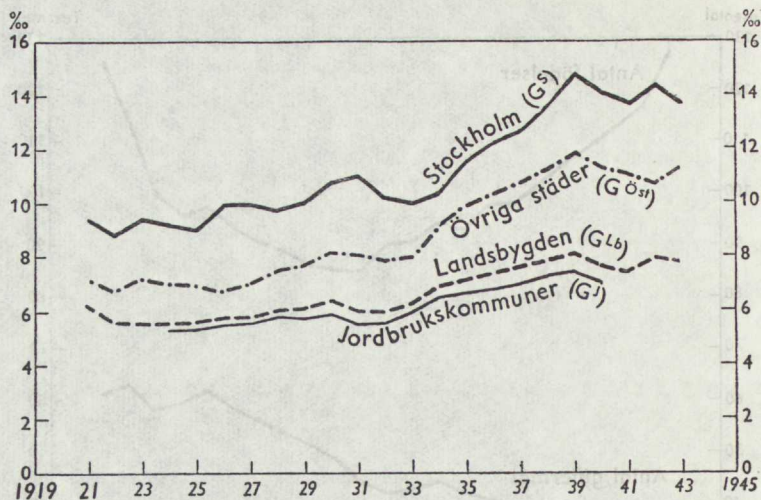

Fig. 2. Relativa giftermåstal 1921—1943.
Stockholm, övriga städer, landsbygden och jordbrukskommuner.

År	Absolut antal giftermål Hela riket <i>GT</i>	Relativa giftermåstal			
		Stockholm <i>GS</i>	Övriga städer <i>GÖst</i>	Lands- bygden <i>GLb</i>	Jordbruks- kommuner <i>GJ</i>
1921	39 600	9·39	7·19	6·23	
1922	36 800	8·82	6·86	5·66	
1923	37 800	9·46	7·26	5·67	
1924	37 400	9·25	7·01	5·60	5·34
1925	37 400	9·08	7·01	5·61	5·42
1926	38 300	9·92	6·87	5·73	5·54
1927	39 000	10·02	7·06	5·79	5·63
1928	40 500	9·74	7·51	5·99	5·85
1929	41 700	10·04	7·75	6·13	5·75
1930	43 900	10·77	8·16	6·36	5·85
1931	42 900	11·01	8·08	6·07	5·55
1932	41 700	10·22	7·79	5·92	5·54
1933	43 400	9·94	8·00	6·26	6·05
1934	48 100	10·46	9·23	6·81	6·48
1935	51 300	11·53	9·94	7·13	6·70
1936	53 300	12·25	10·37	7·28	6·74
1937	55 600	12·59	10·73	7·59	7·00
1938	58 100	13·52	11·20	7·81	7·29
1939	61 400	14·75	11·88	8·05	7·49
1940	59 200	14·13	11·30	7·71	7·08
1941	58 100	13·68	11·09	7·50	6·84
1942	62 400	14·31	10·75	7·94	
1943	61 600	13·65	11·51	7·82	

Tabell 1. Giftermåstal 1921—1943.

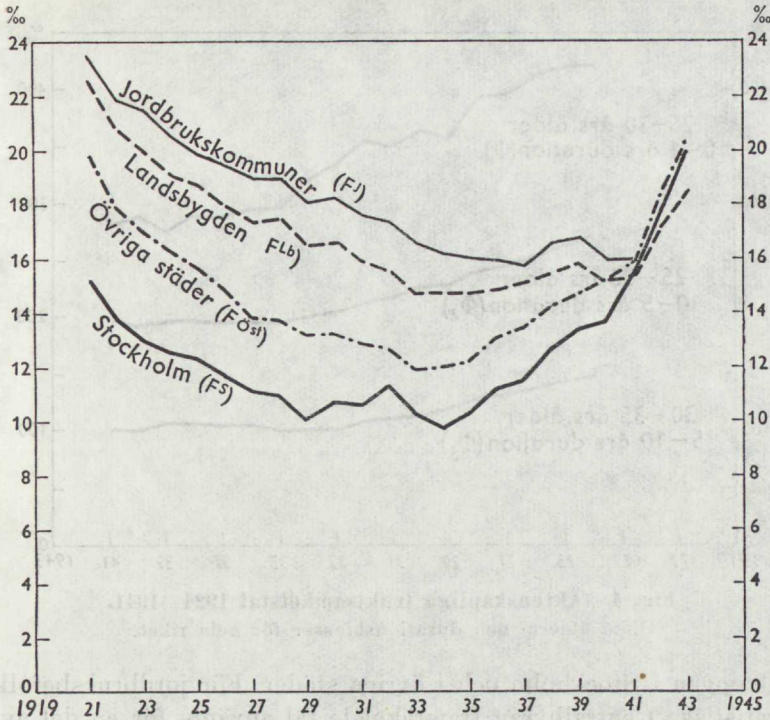

Fig. 3. Relativa födelsetal 1921—1943.

Stockholm, övriga städer, landsbygden och jordbrukskommuner.

År	Absolut antal födda Hela riket <i>FT</i>	Relativa födelsetal				Äktenskapliga fruktsamhetstal Hela riket		
		Stockholm <i>FS</i>	Övriga städer <i>Föst</i>	Lands- bygden <i>FLb</i>	Jordbruks- kommuner <i>FJ</i>	25—30 års ålder 0—1 års duration Φ_1	25—30 års ålder 0—5 års duration Φ_2	30—35 års ålder 5—10 års duration Φ_3
1921	127 700	15·32	20·10	22·63	23·4			
1922	116 900	13·76	17·86	20·75	21·9			
1923	113 400	13·01	17·01	20·03	21·4			
1924	109 100	12·63	16·29	19·23	20·5	420	147	
1925	106 300	12·46	15·67	18·76	19·8	420	263	
1926	102 000	11·72	14·90	18·02	19·4	413	253	
1927	98 000	11·14	13·86	17·44	19·0	396	242	
1928	97 900	10·91	13·75	17·44	19·0	342	240	
1929	92 900	10·23	13·17	16·49	18·1	356	227	
1930	94 200	10·77	13·26	16·68	18·2	365	226	
1931	91 100	10·70	12·95	15·98	17·6	349	217	
1932	89 800	11·41	12·75	15·59	17·4	355	213	
1933	85 000	10·28	11·94	14·80	16·5	335	203	
1934	85 100	9·85	12·08	14·77	16·2	320	199	
1935	85 900	10·36	12·23	14·79	16·1	298	196	
1936	88 900	11·24	13·14	15·03	16·0	296	198	
1937	90 400	11·48	13·46	15·18	15·8	285	196	
1938	93 900	12·75	14·25	15·49	16·6	287	198	
1939	97 400	13·46	14·83	15·93	16·8	274	197	
1940	95 800	13·70	15·19	15·21	16·0	288	192	
1941	99 700	15·50	15·86	15·51	16·0	280	201	
1942	113 600	17·99	18·31	17·31			99	
1943	124 900	20·02	20·43	18·54				

Tabell 2. Födelsetal och fruktsamhetstal 1921—1943.

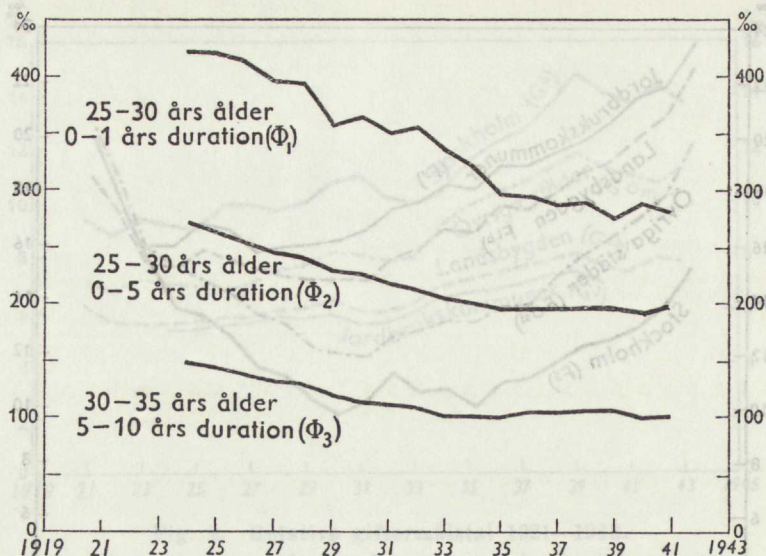

Fig. 4. Äktenskapliga fruktsamhetstal 1924—1941.
Olika ålders- och durationsklasser för hela riket.

om befolkningen i Stockholm och i övriga städer. För jordbruksbefolkningen ha av Statistiska Centralbyrån framräknade tal använts för en del av undersökningsperioden; för övriga år har en sammankedjning skett med relativtal för A-kommunerna.

Då, som i det följande närmare redogöres, sambandet mellan olika tids-serier icke skall mätas genom de absoluta talvärdena utan av på olika sätt bildade differenser, kommer härvid större delen av effekten från de tidigare berörda strukturella faktorerna bakom giftermålstalets och födelsetalets variationer att rent automatiskt elimineras. Det kan för den skull vara berättigat att vid en första granskning använda de absoluta giftermåls- och födelsetalen i stället för speciella nuptialitets- och fruktsamhetstal, som mer eller mindre rensats från effekten av strukturella faktorer. Så har här skett för hela rikets befolkning. För de olika delbefolkningarna ha med hänsyn till de administrativa förändringarna använts de allmänna relativa giftermåls- och födelsetalen.

Då strukturförändringarna likväl icke helt elimineras genom undersökningsmetoden, ha förutom de enkla födelsetalen även uppställts ett par serier av fruktsamhetstal för hela riket. Härvid ha använts ovägdade medeltal av de beräknade äktenskapliga fruktsamhetstalen inom olika ålders- och durationsklasser, avseende dels nedkomstaldern 25—30 år och durationerna 0—1 samt 0—5 år och dels nedkomstaldern 30—35 år och durationen 5—10 år.

3. De ekonomiska konjunkturerna ha skildrats genom följande talserier:

1. Nationalinkomsten i 1935 års penningvärde, angiven i kronor per person i åldrarna 15—65 år (beteckn. *N*).

2. Industriens produktionsvärde i 1935 års penningvärde (beteckn. *I*).
3. Antalet redovisade industriarbetare (beteckn. *W*).
4. Omdömessiffra rörande arbetstillgången (konjunktursiffra) (beteckn. *K*).
5. Procenten arbetslösa inom fackförbunden (med omvänt tecken) (beteckn. *P*).
6. Antal arbetssökande per 100 lediga platser (med omvänt tecken) (beteckn. *A*).
7. Tackjärnsproduktionen (beteckn. *T*).
8. Utrikeshandelns volym i 1935 års penningvärde (beteckn. *U*).
9. Industriarbetarnas reallön i 1935 års penningvärde (beteckn. *R*).
10. Prisindex på jordbruksprodukter i 1935 års penningvärde (beteckn. *J*).
11. Godstonkilometer avgiftspliktigt gods (beteckn. *G*).
12. Antal konkurser (med omvänt tecken) (beteckn. *C*).

År	Nationalkomst per individ i åldrarna 15-65 år (1935 års penningvärde)	Industriens produktionsvärde (1935 års penningvärde)	Antal sysselsatta industriarbetare	Arbets-tillgång (Konjunktursiffra)	Procent arbetslösa inom fackförbunden	Arbetsansökningar per 100 lediga platser	Tackjärnsproduktion	Utrikeshandelns volym (1935 års penningvärde)	Industriarbetarnas reallön (1935 års penningvärde)	Jordbrukets produktpriser (1935 års penningvärde)	Godstonkilometer	Konkurser
	Kr (<i>N</i>)	Kr (<i>I</i>)	1000-tal (<i>W</i>)	(<i>K</i>)	% (<i>P</i>)	Antal (<i>A</i>)	1000 ton (<i>T</i>)	Milj. kr (<i>U</i>)	Kr (<i>R</i>)	Index (<i>J</i>)	Milj. (<i>G</i>)	Antal (<i>C</i>)
1921	1 610	2 550	328	1·98	26·6	299	314	1 530	2 180	120	2·37	5 620
1922	1 720	2 860	326	2·63	22·9	314	264	1 810	2 060	105	2·73	4 785
1923	1 870	3 260	358	3·14	12·5	197	283	2 160	2 200	110	2·88	3 794
1924	1 930	3 480	380	3·04	10·5	181	513	2 400	2 310	117	3·19	3 550
1925	1 940	3 520	392	3·04	11·0	210	432	2 480	2 350	118	3·45	3 491
1926	2 010	3 810	407	3·06	12·2	213	462	2 640	2 460	111	3·58	3 377
1927	2 030	3 860	410	3·19	12·0	210	418	2 910	2 500	110	3·93	3 191
1928	2 050	4 110	439	3·31	10·6	201	396	2 980	2 450	111	3·13	3 092
1929	2 190	4 480	453	3·42	10·2	174	490	3 330	2 640	104	4·59	3 172
1930	2 200	4 430	455	3·05	11·9	183	460	3 060	2 730	94	4·26	3 034
1931	2 040	4 030	430	2·61	16·8	251	3·89	2 500	2 710	88	3·46	3 564
1932	1 900	3 770	401	2·41	22·4	487	265	2 100	2 600	80	2·50	4 423
1933	1 930	3 920	393	2·75	23·3	685	323	2 220	2 670	84	2·50	3 947
1934	2 130	4 640	438	3·50	18·0	479	525	2 630	2 740	93	3·34	2 728
1935	2 350	5 050	471	3·68	15·0	365	570	2 770	2 770	100	3·92	2 136
1936	2 550	5 490	499	3·85	12·7	262	588	3 120	2 820	105	4·54	2 114
1937	2 770	6 380	536	3·99	10·8	187	648	3 970	2 860	106	5·61	1 812
1938	2 810	6 290	543	3·53	10·9	196	668	3 700	2 900	107	5·21	1 821
1939	2 920	6 790	564	3·83	9·2	173	644	4 020	2 920	116	6·05	1 639
1940	2 930	6 470	555	3·46	11·8	182	745	2 710	2 770	129	7·21	1 841
1941	2 800	6 200	550	3·37	11·3	198	714	2 170	2 600	131	7·97	1 315
1942	2 730	6 540	581	3·62	7·5	147	738	2 050	2 640	8·48	7·97	902
1943				3·75	5·7	131		1 950	2 710			

Tabell 3. Ekonomiska tidsserier 1921-1943.

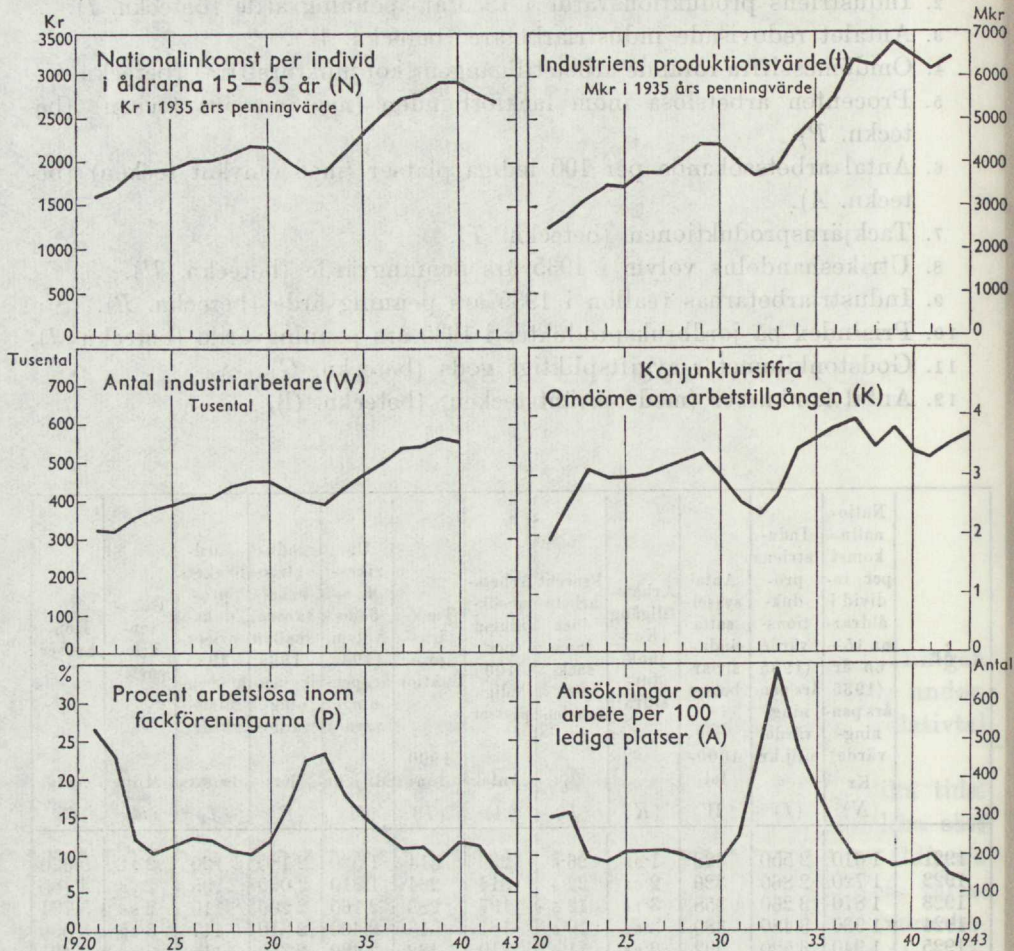

Fig. 5. Ekonomiska tidsserier 1921—1943. (A).

Rörande de olika serier av ekonomiska och sociala data, som här använts för att skildra konjunkturerna, må först nämnas, att den omräkning till fast (1935 års) penningvärde, som utförts på serierna N, I, U, R och J, skett medelst socialstyrelsens levnadskostnadsindex. Det är uppenbart, att detta innebär en schematisk förenkling, eftersom bland annat penningvärdet ändrats olika för exempelvis industriarbetare och jordbruksbefolkning. För den kommande användningen av de härledda talserierna spelar detta likväl en underordnad roll.

Av de olika ekonomiska serierna ha I, W och T hämtats från den officiella industristatistiken, K, P och A från socialstyrelsens arbetsmarknadsstatistik och R från dess lönestatistik, U från handelsstatistiken, C från statistik över rättsväsendet och G från järnvägsstatistiken. Serie N har för åren till och

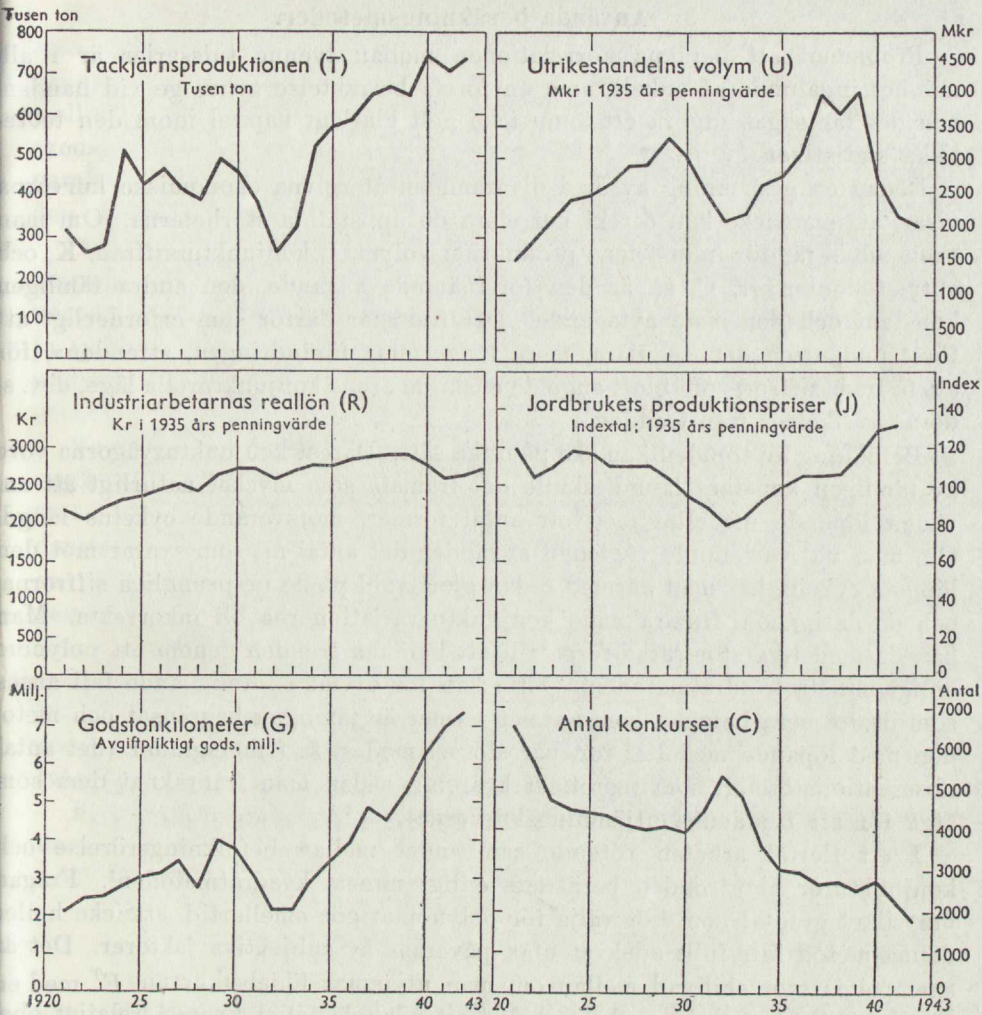

Fig. 5. Ekonomiska tidsserier 1921—1943, (B).

med 1934 hämtats från »The National Income in Sweden 1861—1930». För senare år ha uppgifter erhållits från officiella utredningar av professor E. Lindahl m. fl. Serien J slutligen har hämtats från jubileumsskriften »Sveriges Lantbruksförbund 1917—1942» och utgör en sammanvägning av prisserier för olika jordbruksprodukter.

De här ovan under 1, 2 och 3 nämnda talserierna avse i första hand års-siffror. I vissa fall ha även en del månadssiffror kommit till användning för studiet av utvecklingen under de senaste åren.

Samtliga årsserier finnas redovisade i tabellerna 1—3 och ha grafiskt åskådliggjorts i fig. 1—5.

3. Använda beräkningsmetoder.

Problemet att beräkna korrelationen mellan tvenne tidsserier är i allmänhet ingalunda så enkelt, som en första betraktelse synes ge vid handen, och det får sägas utgöra ett ännu icke helt klarlagt kapitel inom den teoretiska statistiken.

Redan en granskning av de i diagrammen återgivna ekonomiska kurvorna visar, att man icke kan direkt korrelera de uppställda storheterna. Om man exempelvis jämför industriens produktionsvolym, I, konjunktursiffran, K, och antalet konkurser, C, så är den förstnämnda växande, den andra tämligen konstant och den sista avtagande. Det framstår därför som erforderligt att först undanröja den sekulära, mera långsamma förändringen, »trenden», för att få fram siffror, som blott ange de enskilda årens konjunkturrella läge, d. v. s. deras avvikelser från trenden.

Beräkning av trenden kan ske på olika sätt. Därest konjunkturvägorna vore av tämligen konstant längd, skulle det framstå som mycket naturligt att använda löpande medeltal med ett antal termer, motsvarande cykelns längd. Om man vid varierande våglängd använder det antal år, som svarar mot den längsta cykeln, har man härmed redan gjort våld på de ursprungliga siffrorna, och de därigenom framräknade konjunkturvariationerna bli inkorrekta. Man kan då med lika stor rätt övergå till att beräkna trenden genom ett polynom enligt minsta kvadratmetoden. Detta kan för övrigt i föreliggande fall anses som desto mera befogat, som antalet termer är tämligen begränsat och metoden med löpande medeltal innebär slöseri med s. k. frihetsgrader (det antal observationstermer, som teoretiskt kvarstår, sedan man frånräknat dem som åtgå för att bestämma utjämningskurvorna).

I ett flertal arbeten rörande sambandet mellan befolkningsrörelse och konjunkturer har trenden beräknats enligt minsta kvadratmetoden¹. Frågan om vilket gradtal man bör välja för polynomet gör emellertid, att icke heller denna metod blir fullt adekvat utan påverkas av subjektiva faktorer. Det är exempelvis stor skillnad mellan om man utjämnar födelsekurvan F^T med en rät linje eller en andragsparabel; i sistnämnda fallet kvarstå relativt betydliga variationer kring kurvan.

Vare sig trenden eliminerats på ena eller andra sättet, har man för underlättande av grafisk jämförelse brukat omproportionera avvikelserna från trenden — absoluta eller relativa — i förhållande till dessas standardavvikelse.

Om de ursprungliga variatvärdena betecknas E_i och trendvärdena \bar{E}_i , har man sålunda bildat $e_i = E_i - \bar{E}_i$ eller $e_i = \frac{E_i - \bar{E}_i}{\bar{E}_i}$, vidare därifrån

$$m_{e_i} = \frac{\sum e_i}{N} \text{ och } \sigma_{e_i} = \frac{\sum (e_i - m_{e_i})^2}{N} \text{ samt slutligen } \varepsilon_i = \frac{e_i}{\sigma_{e_i}}.$$

¹ Se bland annat R. H. Hooker, On the Correlation of the marriage Rate with Foreign Trade, Journ. of the Roy. Stat. Soc. 1901. G. U. Yule, On changes in the Marriage- and Birth-rates in England and Wales during the Past Half Century, Journ. of the Roy. Stat. Soc. 1906. D. S. Thomas, Social Aspects of the Business Cycle, London 1925.

Kallas det mot ε_i svarande värdet i en annan serie E'_i för ε'_i , har man som mått på sambandet beräknat korrelationen $r_0 = r(\varepsilon_i \varepsilon'_i)$. Med hänsyn till den fasförskjutning (eng. »lag»), som eventuellt kan föreligga mellan de båda serierna, kan det därjämte vara lämpligt att beräkna exempelvis $r_1 = r(\varepsilon_i \varepsilon'_{i-1})$, $r_{-1} = r(\varepsilon_i \varepsilon'_{i+1})$ etc. Genom att lägga en parabel genom r_1 , r_0 och r_{-1} (ev. flera värden), finner man maximum och den däremot svarande genomsnittliga fasförskjutningen.

Det här ovan skisserade förfaringssättet är emellertid icke alldeles rättvisande. Det bygger bland annat på det antagandet, att de olika observationerna i en tidsserie äro av varandra oberoende. Så är icke fallet, något som ju tydligt framgår vid betraktandet av en ekonomisk serie. Konjunkturläget under ett kort tidsintervall måste ju sägas vara i viss mån förutbestämt av utvecklingen under den närmast föregående tiden.

Variationerna i de båda ovan anförda serierna E och E' kunna antagas vara uppbyggda av två eller flera olika komponenter, varav i vardera serien åtminstone en komponent kan tänkas ge upphov till periodiska svängningar. Om denna komponent råkar vara gemensam för de båda serierna, inses lätt, att en verklig korrelation framkommer mellan ε och ε' . Därest inga tydliga gemensamma element föreligga, kan likväl lätt uppstå periodiciteter med samma längd, och man får då en skenbar korrelation. Skulle våglängderna vara olika långa, får man vid ett tillräckligt stort material ingen dylik falsk korrelation, men för en begränsad tidsperiod gäller detta icke. Speciellt må nämnas, att om den ena av serierna icke uppvisar någon cyklisk variation (våglängden oändligt lång), uppstår ingen falsk korrelation.

För att vid korreleringen av de båda tidsserierna i någon mån undanröja beroendet av tidsplaceringen av de enskilda termerna kan man härleda den s. k. självregressionen samt residualerna

$$\lambda_i = \varepsilon_i - (\alpha + \beta \varepsilon_{i-1} + \lambda \varepsilon_{i-2} + \dots) \text{ och}$$

$$\lambda'_i = \varepsilon'_i - (\alpha' + \beta' \varepsilon'_{i-1} + \lambda' \varepsilon'_{i-2} + \dots)$$

och slutligen korrelationen $r(\lambda_i \lambda'_i)$.

Antalet termer i regressionsekvationerna kan bestämmas med ledning av den multipla korrelationskoefficienten, $R = \sqrt{1 - \frac{\sigma_\lambda^2}{\sigma_\varepsilon^2}}$. Empiriskt finner man, att i föreliggande material i allmänhet endast erfordras 3 eller 4 termer, dvs. att beroendet mellan ε_i och ε_{i-k} kan negligeras för $k > 2$ à 3.

De metoder, som kommit till användning i föreliggande undersökning, avvika i vissa avseenden från den här ovan skildrade.

I stället för att på ett eller annat sätt härleda en trendkurva och beräkna de enskilda årssiffrornas absoluta eller relativa avvikelser därifrån ha beräknats de procentuella förändringarna från det ena året till det nästa. Då

trenden likväl här skulle medföra vissa oriktigheter, har först en ompropor-tionering skett medelst en rät linje.

Om de ursprungliga talen betecknas E_i ($i = 1, 2 \dots n$), har först be-räknats regressionskoefficienten $b = b(E_i, i)$ samt $\beta = \frac{b}{E_1}$, varifrån så härletts

$$\bar{E}_i = \frac{E_i}{1 + (i-1)\beta} \text{ samt } \bar{e}_i = \frac{\bar{E}_i - \bar{E}_{i-1}}{\bar{E}_{i-1}}.$$

Med hänsyn till den grafiska representationen kan det vara lämpligt att i stället för \bar{e}_i taga de omproportionerade värdena, »standardvariationerna»

$$e_i = \frac{\bar{e}_i}{\sigma_{\bar{e}_i}}.$$

Det må härvid tillfogas, att $\sigma_{\bar{e}_i}$ beräknats på värden för i från och med 1922 till och med 1939.

I tabellerna 4—7 ha återgivits de för olika befolkningsstatistiska och eko-nomiska serier erhållna standardvariationerna, och i fig. 6—10 ha de represen-terats grafiskt. Problemet är sålunda att studera korrelationen emellan de givna serierna.

Av de olika här uppställda måtten på konjunkturutvecklingen uppvisa ett flertal mycket överensstämmande förlopp under tiden 1922—1939. Till en del beror detta på att vissa faktorer äro gemensamma. Sålunda ingår indu-striens produktionsvolym som en viktig del av nationalinkomsten, och den-samma står själv i nära samband med antalet sysselsatta industriarbetare. På likartat sätt förhåller det sig med procenten arbetslösa inom fackförbunden och antalet arbetsökande per 100 lediga platser.

Om man uppfattar alla de olika ekonomiska serierna som empiriska närme-värden på den »sanna», okända konjunkturkurvan, kan denna i viss mån bestämmas genom s. k. faktoranalys. För att få ett tillfredsställande resultat skulle dock erfordras, att dylik analys utföres för ett flertal olika regionalt och socialt avgränsade befolkningsgrupper. Med hänsyn till konjunkturuppgif-ternas användning har det emellertid här ansetts tillfyllest att helt enkelt taga ett genomsnitt av de ekonomiska standardvariationsserier, som uppvisa den största likheten. Härvid har valts det vägda medeltalet

$$e = \frac{1}{8} \left[2n + i + w + 2k + (-p) + (-a) \right]$$

Vikterna ha valts med hänsyn till att N och K ansetts vara relativt själv-ständiga mått, under det att som uttryck för industriproduktionen och arbets-marknaden valts medelvärdena av variationerna i I och W respektive i (—P) och (—A). Det kan givetvis diskuteras, hur en sammanvägning bör ske, men

År	Absolut antal giftermål	Relativa giftermålstal			
		Hela riket	Stockholm	Övriga städer	Lands- bygden
	g^T	g^S	$g^{\text{Öst}}$	g^{Lb}	g^J
1922	-3.10	-1.81	-1.85	-3.68	
1923	-0.33	+0.82	+0.35	-0.74	
1924	-1.30	-1.00	-1.57	-1.16	
1925	-1.01	-0.93	-0.81	-0.68	-0.06
1926	-0.27	+1.29	-1.20	-0.06	+0.24
1927	-0.35	-0.34	-0.17	-0.39	0.00
1928	+0.18	-1.07	+0.63	+0.39	+0.67
1929	0.00	+0.10	-0.04	+0.06	-0.94
1930	+0.62	+0.95	+0.44	+0.48	+0.06
1931	-1.48	-0.04	-0.85	-2.06	-2.00
1932	-1.57	-1.89	-1.42	-1.42	-0.49
1933	+0.33	-0.97	-0.04	+1.16	+2.37
1934	+2.40	+0.56	+2.26	+2.16	+1.67
1935	+1.15	+1.57	+1.02	+0.94	+0.67
1936	+0.35	+0.80	+0.35	+0.06	-0.27
1937	+0.59	+0.14	+0.20	+0.77	+0.76
1938	+0.59	+1.05	+0.37	+0.29	+0.85
1939	+0.98	+1.39	+0.78	+0.45	+0.39
1940	-1.66	-1.25	-1.57	-1.94	-2.00
1941	-1.74	-1.01	-0.92	-1.39	-1.40
1942	+2.13	+0.52	-1.13	+1.32	
1943	-1.01	-1.28	+1.00	-1.03	

Tabell 4. Standardvariationer hos giftermålstal 1922—1943.

År	Absolut antal födda	Relativa födelsetal				Äktenskapliga fruktsamhetstal Hela riket		
		Stockholm	Övriga städer	Lands- bygden	Jordbruks- kommuner	25—30 års ålder 0—1 års duration	25—30 års ålder 0—5 års duration	30—35 års ålder 5—10 års duration
	f^T	f^S	$f^{\text{Öst}}$	f^{Lb}	f^J	φ_1	φ_2	φ_3
1922	-2.34	-1.66	-2.36	-2.46	-1.93			
1923	-0.57	-0.98	-0.84	-0.71	-0.36			
1924	-0.82	-0.52	-0.72	-0.89	-1.12			
1925	-0.41	0.00	-0.61	-0.32	-0.76	+0.77	+0.04	-0.33
1926	-0.89	-1.06	-0.89	-0.86	0.00	+0.27	-1.14	-0.50
1927	-0.85	-0.86	-1.36	-0.57	-0.40	-0.47	-1.18	-1.16
1928	+0.38	-0.30	+0.12	+0.61	+0.60	+0.56	+0.70	+0.28
1929	-1.23	-1.08	-0.70	-1.36	-1.16	-1.98	-1.67	-1.63
1930	+0.89	+0.83	+0.44	+1.04	+0.89	+1.60	+0.83	-0.33
1931	-0.63	+0.15	-0.23	-0.89	-0.60	-0.71	-0.88	-0.17
1932	0.00	+1.08	-0.05	-0.21	+0.20	+1.48	+0.26	+0.55
1933	-1.27	-1.60	-1.19	-1.21	-1.37	-0.85	-1.05	-1.50
1934	+0.47	-0.81	+0.61	+0.61	0.00	-0.36	+0.09	+0.64
1935	+0.73	+1.01	+0.63	+0.71	+0.60	-1.10	+0.31	+0.28
1936	+1.58	+1.44	+2.08	+1.29	+0.40	+0.86	+1.62	+1.97
1937	+1.01	+0.44	+0.91	+1.07	+0.40	-0.06	+0.79	+0.72
1938	+1.71	+1.86	+1.75	+1.46	+2.73	+1.39	+1.40	+1.27
1939	+1.68	+0.90	+1.31	+1.79	+1.49	-0.27	+1.05	+1.22
1940	-0.03	+0.37	+0.93	-0.86	-1.24	+2.84	+0.13	-1.77
1941	+1.71	+2.28	+1.40	+1.50	+0.92	+0.44	+3.25	+1.44
1942	+5.10	+2.75	+4.04	+5.00				
1943	+3.74	+1.91	+3.10	+3.39				

Tabell 5. Standardvariationer hos födelsetal och fruktsamhetstal 1922—1943.

År	Nationalkomst per individ (n)	Industriens produktionsvärde (i)	Antal sysselsatta i industriarbetare (w)	Arbets-tillgång (Konjunktur-siffran) (k)	Procent arbetslösa (-p)	Arbetsansökningar per 100 platser (-a)	Tackjärnsproduktion (t)	Utrikes-handelsvolym (u)	Industriarbetarnas reallön (r)	Jordbrukets produktpriser (j)	Gods-ton-kilometer (g)	Antal konkurser (-c)
1922	+ 0.71	+ 0.73	- 0.81	+ 2.91	+ 0.66	- 0.11	- 0.83	+ 1.14	- 2.79	- 2.19	+ 0.56	+ 0.93
1923	+ 1.03	+ 1.00	+ 1.36	+ 1.65	+ 2.21	+ 1.22	+ 0.03	+ 1.26	+ 1.61	+ 0.59	+ 0.04	+ 1.40
1924	0.00	+ 0.14	+ 0.55	- 0.47	+ 0.86	+ 0.31	+ 2.78	+ 0.55	+ 1.03	+ 1.13	+ 0.34	+ 0.27
1925	- 0.44	- 0.60	+ 0.06	- 0.19	- 0.38	- 0.46	- 0.79	- 0.08	0.00	- 0.18	+ 0.21	- 0.08
1926	+ 0.12	+ 0.43	+ 0.13	- 0.10	- 0.53	0.00	+ 0.05	+ 0.24	+ 0.99	- 0.88	- 0.02	+ 0.02
1927	- 0.44	- 0.52	- 0.40	+ 0.24	+ 0.09	+ 0.10	- 0.54	+ 0.51	- 0.15	+ 0.18	+ 0.31	+ 0.18
1928	- 0.34	+ 0.24	+ 0.85	+ 0.16	+ 0.56	+ 0.18	- 0.37	- 0.11	- 1.47	- 0.38	- 1.28	0.00
1929	+ 0.81	+ 0.57	+ 0.11	+ 0.16	+ 0.18	+ 0.47	+ 0.71	+ 0.71	+ 2.01	+ 1.15	+ 2.30	- 0.44
1930	- 0.44	- 0.73	- 0.47	- 1.19	- 0.84	- 0.12	- 0.39	- 0.97	+ 0.62	- 1.64	- 0.57	+ 0.08
1931	- 1.82	- 1.85	- 1.73	- 1.53	- 1.99	- 1.13	- 0.74	- 1.82	- 0.95	- 1.13	- 1.19	- 1.63
1932	- 1.88	- 1.39	- 1.94	- 0.87	- 1.64	- 2.92	- 1.34	- 1.61	- 2.09	- 1.70	- 1.65	- 2.17
1933	- 0.14	0.00	- 0.92	+ 1.20	- 0.21	- 1.24	+ 0.68	+ 0.18	+ 0.33	+ 0.82	- 0.16	+ 0.54
1934	+ 1.53	+ 2.03	+ 1.85	+ 2.42	+ 1.09	+ 0.99	+ 2.22	+ 1.35	+ 0.33	+ 1.55	+ 1.63	+ 2.11
1935	+ 1.55	+ 0.70	+ 1.09	+ 0.34	+ 0.81	+ 0.79	+ 0.18	+ 0.16	- 0.33	+ 1.18	+ 0.77	+ 1.39
1936	+ 1.21	+ 0.72	+ 0.77	+ 0.30	+ 0.72	+ 0.93	- 0.01	+ 0.86	+ 0.18	+ 0.88	+ 0.70	- 0.25
1937	+ 1.25	+ 1.82	+ 1.07	+ 0.19	+ 0.74	+ 0.96	+ 0.27	+ 2.10	- 0.18	0.00	+ 1.10	+ 0.77
1938	- 0.22	- 0.66	- 0.17	- 1.24	- 0.09	- 0.13	- 0.01	- 0.31	0.00	+ 0.20	- 0.52	- 0.39
1939	+ 0.44	+ 0.64	+ 0.36	+ 0.68	+ 0.77	+ 0.41	- 0.26	+ 0.49	- 0.33	- 1.24	+ 0.72	+ 0.40
1940	- 0.42	- 1.04	- 0.77	- 1.07	- 1.42	- 0.12	+ 0.48	- 3.00	- 2.38	+ 1.54	+ 0.90	- 1.38
1941	- 1.19	- 0.98	- 0.63	- 0.38	+ 0.19	- 0.23	- 0.24	- 1.88	- 2.75	+ 0.36	+ 0.42	+ 1.85
1942	- 0.91	+ 0.36	+ 0.80	+ 0.59	+ 1.63	+ 0.85	+ 0.01	- 0.67	0.00	-	+ 0.22	+ 2.04
1943				+ 0.18	+ 1.17	+ 0.37		- 0.66	+ 0.40			

Tabell 6. Standardvariationer hos ekonomiska tidsserier 1922—1943.

År	Konjunkturbarometer	År	Konjunkturbarometer	År	Konjunkturbarometer
1922	+ 0.93	1930	- 0.89	1938	- 0.67
1923	+ 1.41	1931	- 1.97	1939	+ 0.49
1924	+ 0.01	1932	- 1.97	1940	- 1.01
1925	+ 0.49	1933	- 0.17	1941	- 0.81
1926	- 0.12	1934	+ 1.78	1942	+ 0.28
1927	- 0.29	1935	+ 0.86	1943	+ 0.39
1928	+ 0.07	1936	+ 0.72		
1929	+ 0.32	1937	+ 0.91		

Tab. 7. Konjunkturbarometer 1922—1943.

Vägt genomsnitt av de ekonomiska tidsserierna n , i , w , k , $-p$ och $-a$.

det här använda förfaringssättet torde få anses vara acceptabelt med hänsyn till de små olikheterna mellan de olika medtagna serierna.

Talserien e har icke direkt utnyttjats utan har omräknats så, att $m_e = 0$ och $\sigma_e = 1$ för årsvärdena 1922—1939. Vad de senaste åren beträffar, har sammanvägningen till e ändrats i mån av bortfall av en eller flera bland de deltagande serierna. Serie e , som i det följande må kallas »konjunkturbarometer», finnes återgiven i tab. 7 och fig. 10.

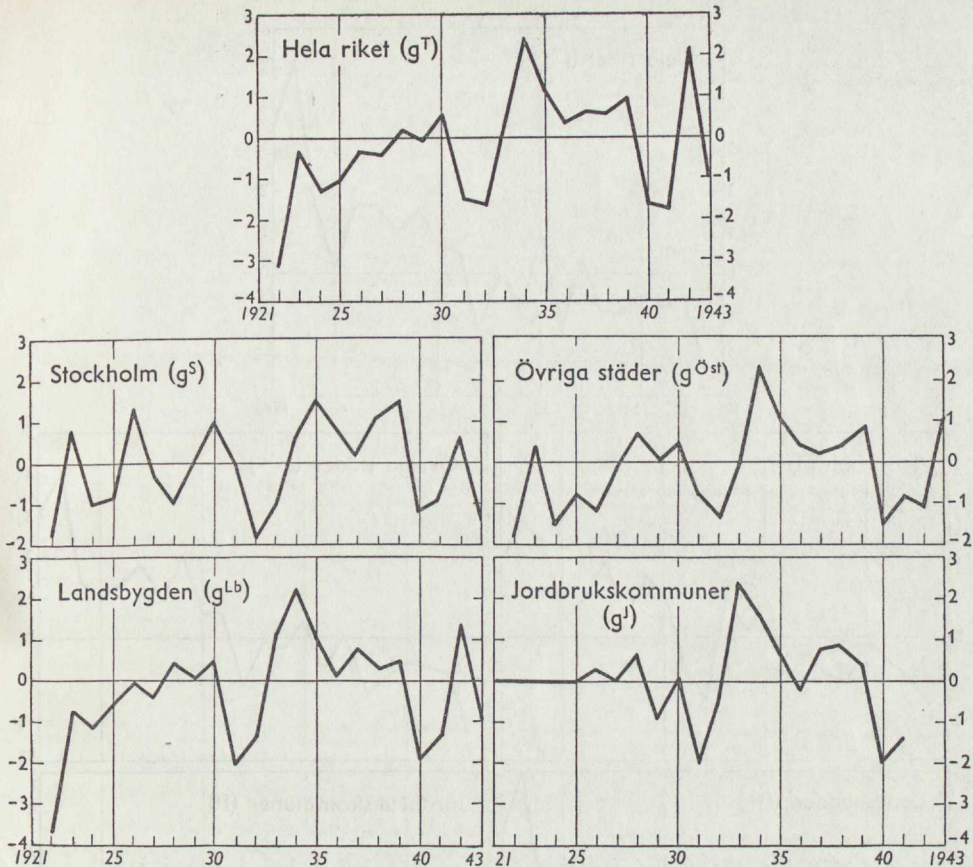

Fig. 6. Standardvariationer hos giftermålstal 1922–1943.

4. Giftermålsfrekvensens variation med konjunkturerna under mellankrigsperioden.

Den första jämförelsen har utförts för hela riket mellan serierna g^T och e . Med hänsyn till att tidsberoendet icke helt elimineras genom den företagna utjämnigen och differensutbildningen i G och E är det lämpligt att härleda den partiella korrelationskoefficienten $r_{ge_k \cdot t}$.

Korrelationen har beräknats för fasförskjutningen $k = -1, 0, 1$ och 2 . Med hänsyn till önskvärdenheten att vid fasförskjutningen icke få in i räkningarna variatvärden för krigsåren och de första efterkrigsåren ha kalkylerna blott baserats på de 15 värdena för åren 1925–1939. De erhållna partiella korrelationskoefficienterna äro följande:

Fasförskjutning	Beteckning	Värde
— 1	$r_{ge_{-1} \cdot t}$	0,31
0	$r_{ge_0 \cdot t}$	0,82
1	$r_{ge_1 \cdot t}$	0,38
2	$r_{ge_2 \cdot t}$	0,18

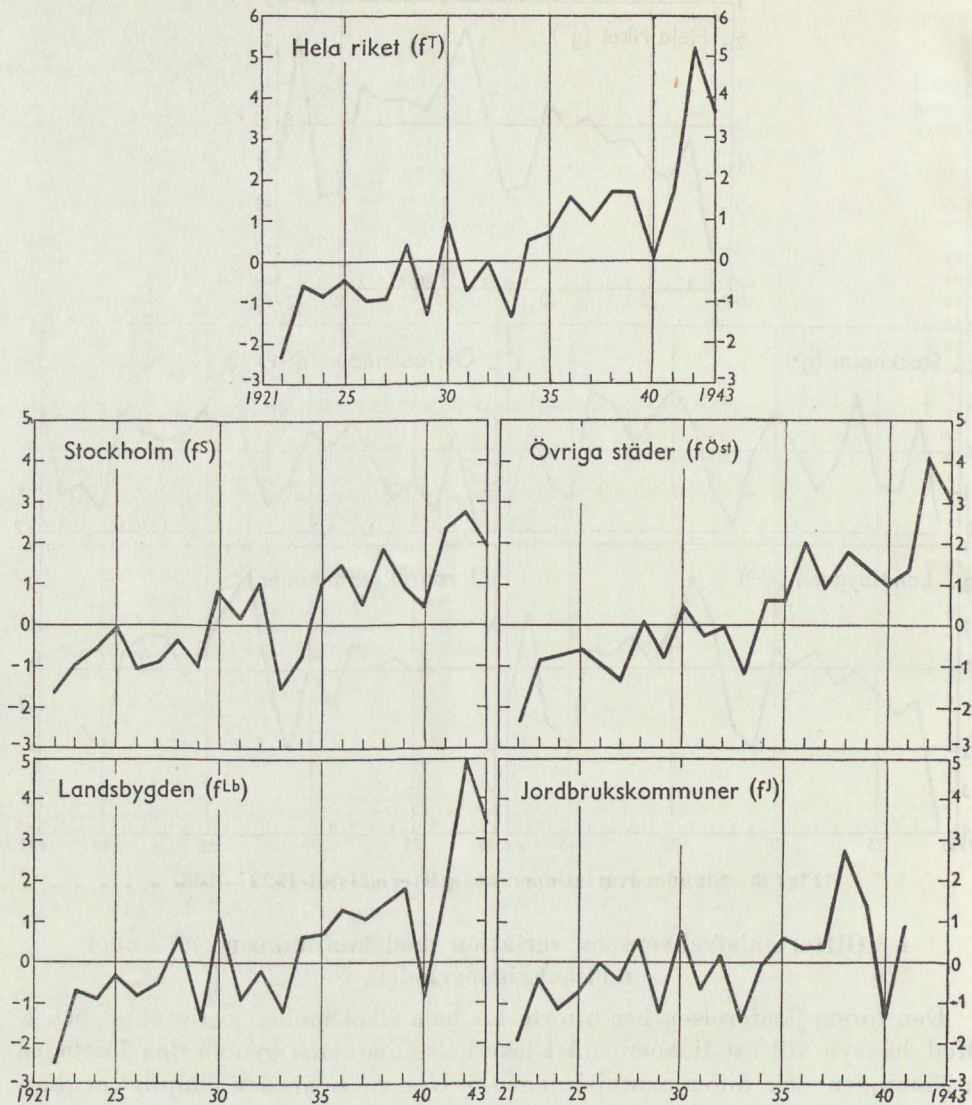

Fig. 7. Standardvariationer hos födelsetal 1922–1943.

Lägges en andragsparabel genom de tre första värdena, får man maximumvärdet

$$\hat{r}_{ge_k \cdot t} = 0,83 \text{ för } k = 0,04.$$

Den genomsnittliga fasförskjutningen skulle enligt detta förfaringssätt vara 0,04 år = 15 dagar.

Anpassas en tredjegradskurva genom alla fyra korrelationsvärdena får man maximum

$$\hat{r}_{ge_k \cdot t} = 0,83 \text{ för } k = -0,16.$$

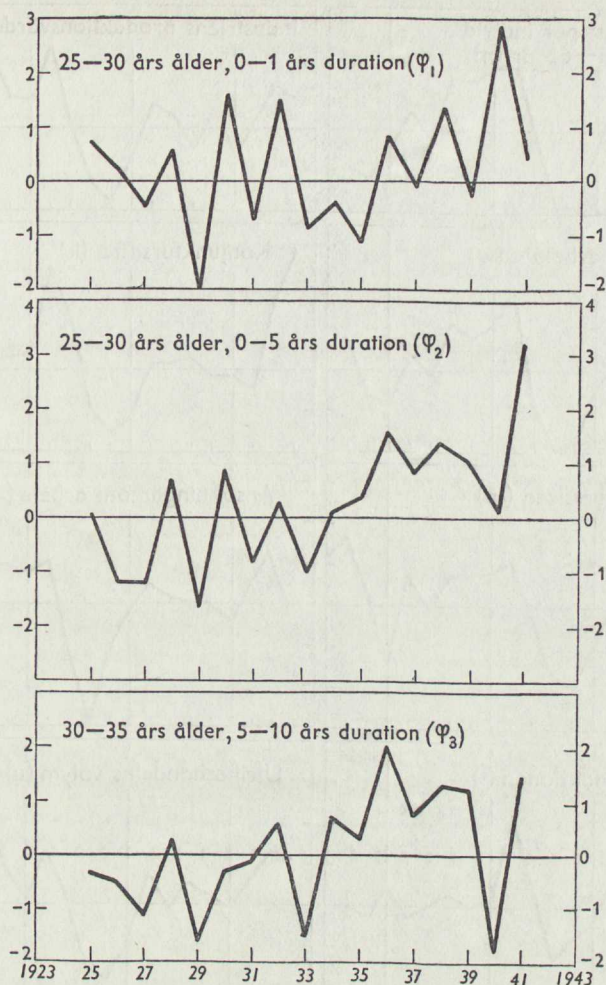

Fig. 8. Standardvariationer hos äktenskapliga fruktsamhetstal 1925—1941.

Den omständigheten, att fasförskjutningen här blir negativ och att giftermålsfrekvensen alltså skenbart skulle stå i samband med konjunkturerna något senare i tiden, möter intet principiellt hinder. Serien e utgör ju blott ett närmevärde på konjunkturerna, och reaktionen för dessa på äktenskapsmarknaden kan mycket väl ligga förskjuten på annat sätt än de ekonomiska företeelser som avspeglas i e -serien.

Innebörden av en partiell korrelationskoefficient $r_{ge_k \cdot t} = 0,83$ är, att de från tidsberoende befriade relativa fluktuationerna i giftermålstalet till 44 % skulle förklaras av konjunkturinflytandet. Fullt så kan man dock ej uppfatta det empiriskt funna värdet på koefficienten, eftersom denna är under-

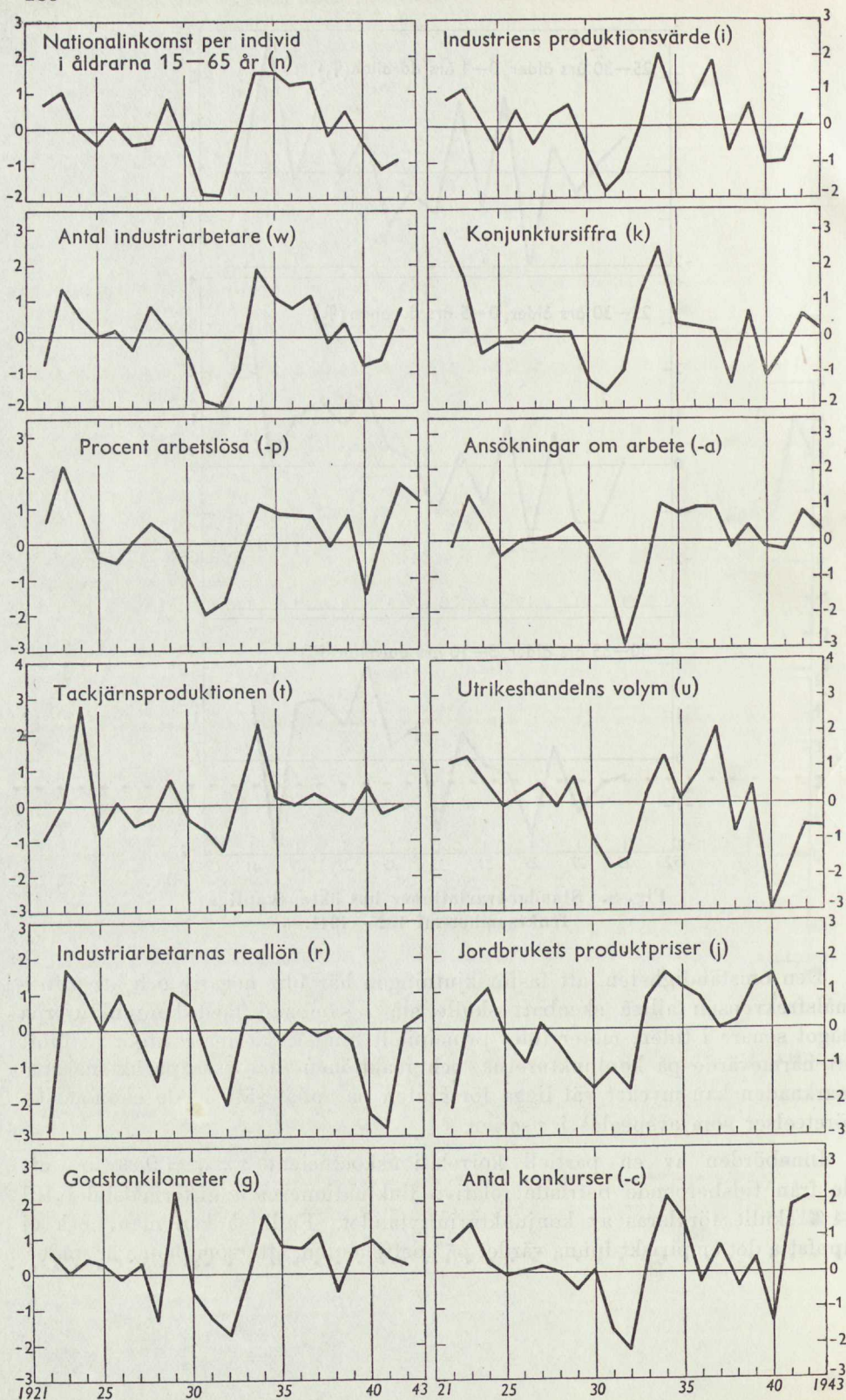

Fig. 9. Standardvariationer hos ekonomiska tidsserier 1922-1943.

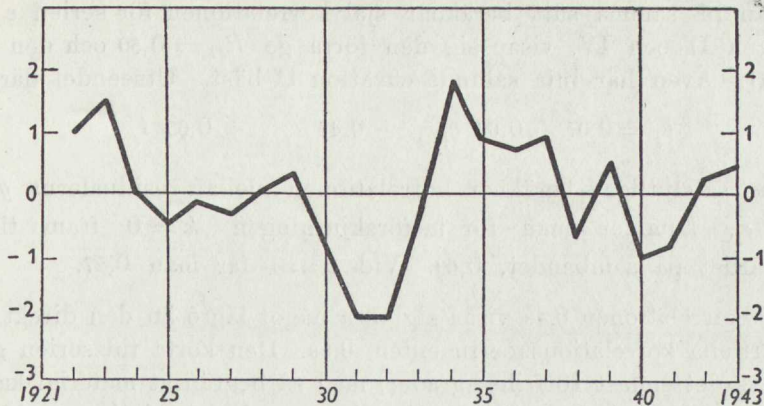

Fig. 10. Svensk konjunkturbarometer 1922—1943.

Medelvärde av standardvariationer hos vissa ekonomiska tidsserier.

kastad slumpvisa variationer. Värdet kan enligt t -provet anses signifikant, men det ringa antalet frihetsgrader lämnar plats för stora variationer hos det »sanna» värdet. Som mått på verkligen konstaterade förhållanden har korrelationskoefficienten dock under alla förhållanden sitt givna värde.

Ett enkelt sätt att ange sambandet mellan g och e är att beräkna teckenlikheter hos de olika talparen. Det visar sig därvid, att för åren 1923—1939 relativa antalet lika tecken är 0,68 mot vid oberoende 0,50. Skillnaden uppgår till $1\frac{1}{2}$ gånger medelfelet.

De givna uppgifterna må ha ett visst värde för bedömandet av sambandet, men de måste kompletteras med beräkningar över korrelationen mellan residualerna vid självregression.

Om man prövar, vilken självregressionslinje, som ger den bästa multipelkorrelationen, kan man för g bland annat uppställa ekvationerna

$$\begin{aligned}
 I \quad g_i &= a_1 + b_1' g_{i-1} + c_1 t_i \\
 II \quad g_i &= a_2 + b_2' g_{i-1} + b_2'' g_{i-2} + c_2 t_i \\
 III \quad g_i &= a_3 + b_3' g_{i-1} + b_3'' g_{i-2} + b_3''' g_{i-3} \\
 IV \quad g_i &= a_4 + b_4' g_{i-1} + b_4'' g_{i-2} + b_4''' g_{i-3} + c_4 t_i
 \end{aligned}$$

Med 14 termer får man för de fyra ekvationerna en multipelkorrelation av resp. $R_I = 0,36$, $R_{II} = 0,64$, $R_{III} = 0,45$ och $R_{IV} = 0,60$. Med 15 termer kan man därjämte beräkna $R'_I = 0,47$ och $R'_{II} = 0,74$.

Det vill härav synas, som det bästa uttrycket skulle vara ekv. II, vilken för 15 termer blir

$$\bar{g}_i = 0,13 + 0,96 g_{i-1} - 0,48 g_{i-2} + 0,05 t_i$$

Om man på samma sätt beräknar självkorrelationen för serien e enligt ekvationerna II och IV, visar sig den förra ge $R_{II} = 0,50$ och den senare $R_{IV} = 0,41$. Även här blir sålunda ekvation II bäst. Utseendet därav blir

$$\bar{e}_i = 0,07 + 0,66 e_{i-1} - 0,47 e_{i-2} + 0,05 t_i$$

Om man så slutligen beräknar korrelationen mellan residualerna $g_i - \bar{g}_i$ och $e_i - \bar{e}_i$, kommer man för fasförskjutningen $k = 0$ fram till det slutliga värdet på sambandet, 0,59. Vid $k = 1$ får man 0,27.

Residualkorrelationen 0,59 visar sig vara något lägre än den direkt observerade partiella korrelationskoefficienten, 0,83. Den korta tidsserien ger för det förra värdet endast 10 frihetsgrader; med så begränsat material kan man med en sannolikhet av 3 på 100 få den observerade korrelationen vid sampling ur en okorrelerad moderpopulation. Som förut framhållits kan korrelationskoefficienten dock tillmätas ett visst egenvärde, oaktat den icke baserats på ett så stort material, att den kan anses fullt signifikant.

Beräkningen av den partiella korrelationen $r_{ge_k \cdot t}$ mellan g och e har utförts för Stockholms stad, övriga städer och landsbygden samt för jordbrukskommuner. De härvid erhållna värdena samt de beräknade maximivärdena och häremot svarande genomsnittliga fasförskjutningstal ha sammanfattats i följande tablå:

Befolkningsgrupp	Värde på $r_{ge_k \cdot t}$ för $k =$				Maximal korrelation	
	- 1	0	1	2	Motsvarande förskjutningstal k	$\hat{r}_{ge_k \cdot t}$
Stockholm	- 0,34	0,36	0,61	0,27	0,99	0,61
Övriga städer	0,26	0,73	0,36	- 0,35	- 0,04	0,73
Landsbygden	0,48	0,81	0,25	- 0,44	- 0,25	0,84
Jordbrukskommuner	0,70	0,46	- 0,08	- 0,39	- 0,89	0,71
Hela riket	0,31	0,82	0,38	0,18	- 0,16	0,83

Det må först påpekas, att de för hela riket framräknade talen icke utgöra något mellanvärde av motsvarande tal för de olika delpopulationerna, något som icke heller är teoretiskt nödvändigt. Till någon del kan här tänkas ha inverkat den omständigheten, att i ena fallet använts absoluta och i andra fallet relativa giftermålstal.

Korrelationens beroende av fasförskjutningen är ganska olika inom de skilda befolkningsgrupperna. Som en följd härav blir den genomsnittliga fasförskjutning, som motsvarar maximum hos korrelationskoefficienten, av högst varierande värde. För jordbrukskommunerna erhålles värdet $-0,89$ år, för landsbygden $-0,25$, för »övriga städer» $-0,04$ och för Stockholm $+0,99$.

Maximivärdet hos korrelationen varierar samtidigt mellan 0,61 för Stockholm och 0,84 för landsbygden.

Man har särskilt anledning förmoda, att serie *e*, alldenstund den i främsta hand anger stadsnäringarnas konjunkturvariationer, är mindre lyckad som mätare av jordbruksbefolkningens förhållanden. Detta framgår av ett studium av fig. 6 och 9. Om man jämför serie *e* med serie *j*, variationerna hos jordbrukets produktpriser, visar det sig, att det föreligger en fasförskjutning mellan dessa båda serier, som kan väntas ha medverkat till det negativa förskjutningstal, som erhållits för jordbrukskommunbefolkningens giftermålsfrekvens. Korreleras serierna *e* och *j*, erhåller man maximalt samband ($r = 0,85$) vid en förskjutning av 0,40 år. Ungefär hälften av den ovan påvisade negativa förskjutningen skulle därigenom vara förklarad. Det är så att märka, att serien *j* ingalunda ger ett rättvisande uttryck för jordbruksbefolkningens konjunkturer, varför det väl låter sig tänka, att en annan ekonomisk serie skulle ge ännu bättre överensstämmelse. Som en viktig omständighet må vidare anföras, att jordbruksbefolkningens giftermålsfrekvens är mycket låg, till stor del som en följd av ekonomiska och sociala förhållanden, och detta synes i viss grad ägnat att öka konjunkturberoendet »i sidled».

Beträffande de ovan givna siffrorna för landsbygden och »övriga städer» är föga att säga förutom att de ganska nära ansluta sig till de för hela riket givna talen. För Stockholm, som uppvisar den lägsta korrelationen, må noteras, att fasförskjutningen belöper sig till icke mindre än 0,99 år. Förklaringen är givetvis delvis den, att *e*-serien icke heller för huvudstaden är ett fullgott mått på konjunkturvariationerna, ehuru bristerna här gå i annan riktning än beträffande jordbruksbefolkningen. Man kan i någon mån belysa detta genom att för Stockholm uppställa en särskild konjunkturserie och jämföra denna med riksserierna. Väljer man därvid som mått antalet arbetsökande per 100 lediga platser, erhålles i förhållande till *a*-serien i tabell 6 en fasförskjutning av 0,2 år. En granskning av kurvorna i fig. 7 låter förmoda, att särskilt förhållandena under åren omkring 1930 utövat visst inflytande. Som ytterligare förklaring till den starka fasförskjutningen för Stockholmsbefolkningens giftermålsfrekvens må hänvisas till vissa sociologiska faktorer, sammanhängande med storstadens hela samhällsstruktur, bostadsförhållanden och hushållsvanor, flyttningstider etc.

Det må beträffande Stockholm och jordbrukskommunerna framhållas, att man med för vardera befolkningen bättre lämpade konjunkturserier troligtvis skulle ha erhållit icke blott mindre fasförskjutning utan också en något högre maximal korrelation.

Den sammanfattande innebörden av de här ovan redovisade maximala korrelationskoefficienterna är, att de tidsrensade variationerna i giftermålstalet förklaras av sambandet med konjunkturerna med följande procent för de skilda befolkningsgrupperna:

Befolkningsgrupp	Maximal korrelation $\hat{r}_{ge_k.t}$	Av konjunktur- beroendet förklarad andel av giftermåls- talets tidsrensade variationer %
Stockholm.....	0.61	21
Övriga städer	0.73	32
Landsbygden	0.84	46
Jordbrukskommuner	0.71	30
Hela riket.....	0.83	44

Ehuru korrelationskoefficienterna i sig själva kunna anses någorlunda höga, är den del av giftermålsstalets variationer, som förklaras av konjunkturberoendet, mera begränsad. För hela riket blir andelen 44 % och för landsbygden ungefär lika mycket. För övriga städer och för jordbrukskommunerna är procenttalet omkring 30, under det att för Stockholm endast erhålles 21. Som ovan anmärkts torde dock ett annat val av konjunkturmätare ha resulterat i något högre värden för såväl Stockholm som jordbrukskommunerna.

De givna korrelationskoefficienterna ha, som förut framhållits, ett visst egenvärde, även när de icke kunna anses statistiskt säkra, i det att de utvisa sambanden under en given begränsad period. Beträffande signifikansen hos korrelationskoefficienterna må anföras, att med 12 frihetsgrader har man vid stickprov ur en okorrelerad moderpopulation en sannolikhet av 1 % att få en korrelation av 0,70 eller högre och en sannolikhet av 5 % att få en korrelation av 0,57 eller mera. De erhållna korrelationskoefficienterna stå sålunda på gränsen till vad som brukar anses signifikant. Därest de fyra delpopulationerna kunde anses som reagerande oberoende av varandra, skulle de olika koefficienterna tillsammans ge betydligt större styrka åt det antydda sambandet. Även om man toge hänsyn till de olika seriernas självregression, skulle då ett tydligt samband föreligga. Det förtjänar emellertid understrykas, att även om en erhållen korrelationskoefficient skulle kunna anses som signifikant skild från noll, så är därmed icke dess värde generaliserbart. Det »sanna» agerande sambandet förblir obestämt, låt vara att det ingränsats till — i föreliggande fall — positiva värden inom ett intervall, som på grund av det ringa antalet frihetsgrader dock är tämligen vidsträckt.

5. Födelsetalets variation med konjunkturerna under mellankrigsperioden.

Variationerna i födelsetalet ha grafiskt återgivits i fig. 7. Man finner därav dels en viss tendens till oscillation mellan närliggande årssiffror och dels en samvariation med konjunkturerna.

Beträffande de förstnämnda variationerna må anföras, att de i viss mån skulle kunna vara ett uttryck för den omständigheten, att ett högt antal födda

under ett år av rent biologiska orsaker måste följas av något lägre födelsetal under påföljande år. Då emellertid fruktsamheten under den här studerade perioden är avsevärt lägre än den fysiologiskt möjliga, är det att förmoda, att dylika förhållanden ej spela alltför stor roll. Detta bestyrkes för övrigt av de i fig. 8 återgivna standardvariationerna för äktenskapliga fruktsamhetstal. I serie φ_1 , som avser den äktenskapliga fruktsamheten i åldern 20—25 och duration 0—1 år, äro de bakomliggande populationerna olika för varje år. Likafullt äro oscillationerna minst lika tydliga som vid f -serierna. Med hänsyn till det här anförda har det ansetts berättigat att direkt använda serierna f och φ för studiet av sambandet med konjunkturerna.

Sambandet mellan födelsetalets fluktuationer och de ekonomiska konjunkturerna kompliceras av att födelsetalet jämväl påverkas av giftermålstalets förändringar. Av denna anledning har förfarits på följande sätt.

Fasförskjutningen mellan f och e må betecknas u , medan den mellan f och g betecknas v . För vissa par av heltalsvärden på u och v (00, 10, 20, 21, 31, 32) har beräknats den partiella korrelationskoefficienten $r_{fe_u \cdot gt}$.

För hela rikets befolkning erhållas därvid följande värden:

Fasförskjutning	Korrelation
u	$r_{fe_u \cdot gt}$
0	— 0·11
1	0·51
2	0·57
3	0·14

Lägges en tredjegradsparabel genom de fyra värdena, får man maximum

$$\hat{r}_{fe_u \cdot gt} = 0,61 \text{ för } u = 1,62$$

Om man från det mot maximum svarande förskjutningstalet frånräknar graviditetsperiodens längd, skulle sålunda konjunkturerna påverka födelsetalet efter något mer än 10 månader. Då ett beslut att sätta barn till världen likväl i viss omfattning icke ger omedelbart resultat, får den reella tidsskillnaden mellan variationerna i konjunkturerna och i viljan till barn anses vara något lägre, måhända omkring ett halft år.

Den maximala korrelationen uppgår till 0,61, vilket kan synas vara ett tämligen markant samband. Dettas storlek framgår dock något bättre, om man från korrelationskoefficienten beräknar, hur stor andel av födelsetalets från tids- och giftermålsinflytande rensade variationer, som kunna anses bero på konjunkturberoendet. Man finner, att detta icke förklarar mer än en femtedel, närmare bestämt 21 %.

Kalkyler av här redovisat slag ha utförts för de fyra befolkningsgrupperna Stockholm, övriga städer, landsbygden och jordbrukskommuner. De därvid framkomna siffrorna redovisas i följande tablå.

Befolkningsgrupp	Värde på $r_{fe_u \cdot gt}$ för $u =$				Maximal korrelation	
	0	1	2	3	Motsvarande förskjutnings- tal u	$\hat{r}_{fe_u \cdot gt}$
Stockholm	-0.54	0.42	0.58	0.12	1.72	0.61
Övriga städer	-0.06	0.54	0.70	0.12	1.77	0.72
Landsbygden	0.08	0.48	0.56	0.14	1.72	0.58
Jordbrukskommuner	-0.19	0.37	0.39	0.32	1.51	0.42
Hela riket	-0.11	0.51	0.57	0.14	1.62	0.61

På samma sätt som i fråga om giftermålstalens konjunkturberoende gäller, att de angivna värdena för riksbefolkningen icke äro eller behöva vara genomsnitt av motsvarande tal för de olika delpopulationerna.

Korrelationens variation med förskjutningstalet u visar sig vara något varierande, vilket väl i någon mån bör ses i samband med den tidigare nämnda omständigheten, att e -serien icke kan vara ett lika gott mått på konjunkturerna för alla de olika delpopulationerna. Vid beräkning av maximikorrelationen får man dock tämligen likartade förskjutningstal.

Den maximala korrelationen för totalbefolkningen uppgår, som tidigare nämnts, till 0,61. Högst ligger »övriga städer» med 0,72, varefter följer Stockholm med 0,61 och landsbygden med 0,58. För jordbrukskommunerna är korrelationen endast 0,42. Även om man icke på vanligt sätt kan väga siffrorna mot varandra, lär man dock därav kunna draga den slutsatsen, att födelsetalets konjunkturberoende är märkbart lägre inom jordbruksbefolkningen än inom den övriga befolkningen. Det torde vara uppenbart, att detta står i växelsamband med den omständigheten, att jordbruksbefolkningens fruktsamhet under ifrågavarande period varit relativt hög och icke i samma grad utsatt för medveten reglering som hos den icke jordbrukande befolkningen. Vad å andra sidan Stockholm beträffar, så har fruktsamheten där varit mycket låg. Det ligger nära till hands att antaga, att fruktsamhetens samband med konjunkturerna är beroende av barnets ordningsnummer. De ekonomiska och sociala påfrestningarna av att skaffa ett barn, jämförda med längtan efter detta barn, synas åtminstone för stadsfamiljer vara starkare, om man redan har ett par, tre barn än om man tidigare icke har något eller blott ett. Då de förstfödda på grund av barnbegränsningen utgöra en högre andel bland de födda i Stockholm än inom den övriga icke jordbrukande befolkningen, ger detta en förklaring till att korrelationen mellan födelsetalets och konjunkturernas variationer är något lägre i Stockholm än inom övriga städer och inom den icke jordbrukande landsbygdsbefolkningen.

Om man beräknar, huru stor procent konjunkturberoendet förklarar av födelsetalets variationer, sedan man eliminerat tidens och giftermålstalets inverkan, blir resultatet följande:

Befolkningsgrupp	Maximal korrelation $\hat{r}_{je_w \cdot gt}$	Av konjunkturberoendet förklarad andel av födelsetalets tids- och giftermålsrensade variationer %
Stockholm.....	0.61	21
Övriga städer	0.72	31
Landsbygden	0.58	19
Jordbrukskommuner	0.42	9
Hela riket.....	0.61	21

För totalbefolkningen förklarar konjunkturberoendet ungefär 20 % av födelsetalets variationer. För »övriga städer» erhålles ungefär 30 %. Genom en jämförelse av siffrorna för landsbygden och jordbrukskommunerna kan man förmoda, att även för den icke jordbrukande landsbygdsbefolkningen gäller ungefär 30 %, under det att för jordbruksbefolkningen erhålles ungefär 10 %. För Stockholm förklaras ungefär 20 % av födelsetalets variationer genom konjunkturberoendet.

Beträffande den statistiska säkerheten hos de erhållna korrelationskoefficienterna — och därmed hos procenttalen — må anföras, att man vid stickprov av föreliggande storlek ur en okorrelerad moderpopulation har en sannolikhet av 0,01 att få en korrelation av 0,81 eller högre, en sannolikhet av 0,02 att få en korrelation av minst 0,73 och en sannolikhet av 0,05 att få minst 0,62. De ovan erhållna korrelationskoefficienterna skulle i enlighet härmed kunna anses som om icke fullt signifikativa så dock någorlunda säkra. I den mån de olika befolkningsgruppernas likartade reaktion för konjunkturvariationerna kan anses styrka varandra, blir tillförlitligheten givetvis större. Här emot står å andra sidan en viss självregression, som eventuellt kan uppväga värdet därav. — Det må i detta sammanhang understrykas, att även om födelsetalets konjunkturberoende anses statistiskt säkert, vet man föga om hur stor den mera generellt gällande, »sanna» korrelationen är, alldenstund denna kan tänkas variera inom ganska vida gränser. Och det fordras ett icke alltför ringa värde på densamma för att den skall kunna anses ha någon nämnvärd betydelse. Sålunda kräves en korrelation av över 0,4 blott för att förklara 10 % av födelsetalets variationer.

Som ett komplement till de ovan relaterade kalkylerna över födelsetalets samvariation med konjunkturerna ha beräkningar utförts för de tre serier av fruktsamhetstal, som bland annat finnas återgivna i fig. 8.

Då variationerna i fruktsamhetstalen till skillnad från födelsetalen äro oberoende av giftermålsfrekvensen, är det till fyllest att beräkna den partiella korrelationskoefficienten $r_{je_w \cdot t}$. Detta har skett för heltalsvärden på förskjutningstalet $w = 0, 1, 2$ och 3 . På samma sätt som förut erhålles sedan den maximala korrelationen jämte motsvarande genomsnittliga förskjutningstal genom anpassning av en parabel.

Äktenskapsgrupp	Mot maximum svarande för- skjutningstal ω	Maximal korrela- tion $\hat{r}_{q_{ew} \cdot t}$	Av konjunktur- beroendet förklarad andel av fruktsam- hetens tidsrensade variationer %
g_1 : 25—30 års ålder, 0—1 års duration	2.60	0.38	8
g_2 : " " " , 0—5 " "	1.90	0.54	16
g_3 : 30—35 " " , 5—10 " "	2.10	0.56	17

Inom första äktenskapsåret bland äktenskap med hustrun i åldern 25—30 år är fruktsamheten relativt hög, 300 à 400 ‰, vilket bör ses i samband med det förhållandet, att ungefär 75 % av de födda inom denna äktenskapsgrupp äro avlade före vigseln. Det är under dessa förhållanden naturligt, att sambandet med konjunkturerna är relativt lågt, nämligen 0,38. Samtidigt är fasförskjutningen tämligen hög, 2,60 år. Med hänsyn till graviditetsperiodens längd samt dröjsmål med en eftersträvad konception kan den verkliga förskjutningen uppskattas till ungefär halvtannat år. I någon mån torde denna tidsskillnad få anses bero på valet av ekonomisk jämförelseserie samt på räknetekniska förhållanden (val av interpolationsformel etc.). Förskjutningstalet synes det oaktat utvisa, att de, som icke redan vid äktenskapets ingående haft ett barn på väg, icke omedelbart reagera för konjunkturväxlingarna. Trygghetskravet fordrar viss tid för att komma underfund med tidsläget samt troligen också för att i någon mån hinna stadga familjens ekonomi inför de utgifter, som ett barn förorsakar.

För de båda durationsgrupperna 0—5 och 5—10 års duration är maximalkorrelationen ungefär 0,55 och det genomsnittliga förskjutningstalet ungefär 2 år, vilket står i någorlunda god överensstämmelse med vad som förut visats för de totala födelsetalens variationer.

Den andel av fruktsamhetstalens tidsrensade variationer, som förklaras av konjunkturberoendet, utgör för den yngsta årsgruppen av äktenskap endast 8 %. För de båda övriga durationsgrupperna uppgår andelen till 16 à 17 %.

6. Giftermålsfrekvensens och nativitetens beroende av konjunkturerna under de senaste åren.

Som förut framhållits, kan det på förhand anses mindre lämpligt att inordna befolkningsrörelsen under krigsåren i samma kalkyler som mellan krigsperioden. Förutom de ekonomiska konjunkturerna i sedvanlig bemärkelse tillkomma nämligen andra faktorer, som utövat en påtaglig inverkan på såväl giftermålsfrekvens som nativitet. Hit höra dels vissa företeelser i själva krigsutvecklingen, som visat sig ha en psykologisk verkan, och dels den av kriget medförda svenska försvarsberedskapen.

Om man för perioden 1939—1943 jämför kurvorna i fig. 6 och 7 med konjunkturbarometern i fig. 10, visar sig en tydlig samvariation äga rum, som,

om dessa år medräknats i de tidigare kalkylerna, skulle ha styrkt det där påvisade sambandet. Kovariationen är likväl något missvisande av ovan angivna skäl, och det kan vara anledning att göra en särskild översikt över utvecklingen.

I tabell 8 redovisas antalet vigda under olika månader från och med januari 1939, och i tabell 9 givas motsvarande antal levande födda.

Månad	A n t a l g i f t e r m å l					
	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Januari	1 952	2 480	2 147	2 265	2 781	2 626
Februari	2 533	2 934	2 566	2 909	3 008	3 048
Mars	3 419	5 529	3 927	3 578	3 827	3 639
April	7 368	6 140	6 055	6 764	7 171	7 481
Maj	4 790	5 820	4 844	5 978	3 581	5 656
Juni	5 273	6 804	6 101	6 232	4 365	6 788
Juli	3 796	3 171	3 304	3 411	4 189	4 769
Augusti	3 298	3 586	3 760	4 284	3 837	3 945
September	5 168	3 944	4 105	4 258	4 128	5 205
Oktober	9 170	6 850	8 300	9 902	8 407	
November	5 722	5 349	6 304	5 110	5 289	
December	8 884	6 559	6 689	7 299	7 024	
Summa	61 373	59 166	58 102	61 990	61 607	

Anm. Uppgifterna för 1942—1944 preliminära.

Tabell 8. Antal giftermål under olika månader 1939—1944.

Månad	A n t a l l e v a n d e f ö d d a					
	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Januari	7 740	7 735	6 777	8 640	9 638	10 451
Februari	7 314	7 788	6 389	8 149	9 271	10 529
Mars	9 059	9 227	8 613	9 844	11 153	12 281
April	8 869	8 955	8 955	10 100	11 462	11 810
Maj	8 745	8 938	9 456	10 552	11 440	11 863
Juni	8 125	8 075	9 007	9 899	10 555	11 490
Juli	8 372	8 159	9 172	10 092	10 935	11 579
Augusti	8 059	7 838	8 494	9 493	10 300	10 585
September	8 119	7 683	8 908	9 678	10 601	10 999
Oktober	7 951	7 164	8 035	9 666	10 282	
November	7 436	6 754	7 526	8 621	9 411	
December	7 591	7 462	8 395	8 831	9 838	
Summa	97 380	95 778	99 727	113 565	124 886	

Anm. Uppgifterna för 1942—1944 preliminära.

Tabell 9. Antal levande födda under olika månader 1939—1944.

Vad först giftermålsfrekvensens variationer beträffar, så äro de normala säsongfluktuationerna så kraftiga, att det är tämligen svårt att ur månads-siffrorna få en rätt uppfattning om eventuellt samband med konjunkturer och krigshändelser. De olika månadstalens inbördes relationer bero i hög grad på de stora helgernas placering samt på en av bostadsförhållandena be-

tingad anhopning i oktober månad. Om man försöker att medelst förhållandena under ett någorlunda normalt år eliminera säsongvariationerna i de ovan givna siffrorna för åren 1939 och senare, kvarstå stora fluktuationer mellan månaderna april, maj och juni, inom vilka påsk och pingst kunna inträffa vid olika tider. Också för övriga månader kommer man genom ett dylikt enkelt förfarings sätt fram till variationer, som icke äro uttryck för reella avvikelser från ett normalt förlopp utan som bero på bland annat brister i de använda metoderna. Det är av denna anledning nästan omöjligt att skönja samband mellan giftermålstalets och konjunkturernas månads-siffror, och det har därför icke ansetts erforderligt att här utföra en säsong-eliminering av antytt slag. Vad en dylik har att ge framgår av en tidigare gjord analys för perioden 1931—1940¹.

Den allmänna samvariationen mellan giftermålstalet och konjunkturerna visas av de i fig. 6 och 10 givna årskurvorna. Därutöver kan man genom granskning av tabell 8 notera vissa tillfälliga förändringar, som direkt kunna sättas i relation till kriget.

Vid krigsutbrottet 1939 steg antalet giftermål så att antalet under september månad ingångna äktenskap uppgick till 5 200 mot 3 600 samma månad föregående år. Även under påföljande månader var frekvensen relativt hög. Att siffran för mars 1940 blev så hög, berodde likväl till stor del på att påsken inföll i slutet av denna månad. För månaderna mars till och med juni 1940 tillsammans blev frekvenstalet ungefär 15 % högre än under samma tid 1939. En viss inverkan torde härvidlag de ändrade bestämmelserna om vigsel utan föregående lysning ha haft. Antalet s. k. krigsvigslar uppgick under månaderna april till och med juni 1940 till 4 000 eller 20 % av totala antalet vigda under dessa månader. Anledningen till denna ökning av äktenskaps-frekvensen synes till en del ligga i en folkpsykologisk omsvängning under senare år, vartill krigshändelserna utgjort ett incitament. Man kan emellertid också konstatera, att rent materiella faktorer spelat in. Sålunda torde de i samband med beredskapsinkallelse utgående familjebidragen ha medverkat till legalisering av utomäktenskapliga förbindelser av mera varaktig karaktär. Åtminstone synes detta ha varit fallet under år 1940 och bestyrkes bland annat av att krigsvigslarna under nämnda tid voro särskilt vanliga inom vissa delar av södra Norrland, där dylika »icke registrerade äktenskap» varit särskilt vanliga.

Rörande utvecklingen av giftermålstalet efter 1940 må här endast anföras, att några mera anmärkningsvärda förändringar icke kunna spåras utöver vad redan anförts om det allmänna sambandet med konjunkturerna. Det må härvid noteras, att konjunktursiffror rörande arbetsmarknad, produktion m. m. i någon mån ge en bristfällig bild på grund av å ena sidan beredskapsinkallelserna och å den andra industriens omläggning till krigsproduktion.

¹ H. Hyrenius: Giftermålsfrekvens och nativitet i Sverige under senare år. Statsv. Tidskr. 1940 nr 5.

För att underlätta en granskning av *födelsestalets* förändringar ha de i tabell 9 redovisade talen underkastats viss bearbetning i syfte att eliminera dels den allmänna trenden och dels säsongvariationerna. Den förstnämnda är, som förut framhållits, ganska likartad med konjunkturutvecklingen i dess huvuddrag, och sedan detta väl konstaterats, kan det vara lämpligt att utrensa densamma. Förfaringssättet har varit följande.

För varje månad har beräknats det genomsnittliga antalet födda per dag. Vid utprickning av de därifrån härledda kvartalsgenomsnitten från och med sista halvåret 1938 visar det sig, att en andragsparabel väl uttrycker trenden. De från kurvan erhållna värdena för varje månad ha så multiplicerats med säsongfrekvenstal, som erhållits från genomsnittsförhållandena 1938—39 (efter vederbörlig korrektion för trenden). De sålunda beräknade värdena för varje särskild månad ha uppdividerats i det verkligen observerade antalet födda.

De på detta sätt härledda variationskvoterna ge uttryck åt i vad mån födelsestalet under olika månader överstiger eller understiger vad som »normalt» skulle förväntas enligt den allmänna trenden samt en »normal» säsongvariation. På grund av tillfällighetens spel har det ansetts lämpligt att ej använda de direkt framräknade kvoterna utan att först göra en enkel utjämningsmedelst löpande medeltal med två termer. Eftersom den eventuella effekten på födelsestalet av en given händelse kan beräknas inträffa efter 9 månader eller mera, har medeltalet ansetts böra representera den sista av de två däri ingående månaderna. Variationskvoterna redovisas i tabell 10.

Månad	Födelsestalets variationskvoter					
	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Januari	1·020	1·020	0·912	1·016	1·005	0·989
Februari	1·020	1·024	0·844	1·002	1·030	1·006
Mars	1·018	1·031	0·875	0·980	1·014	0·998
April	1·035	1·033	0·949	1·000	1·030	0·984
Maj	1·021	1·016	0·990	1·028	1·037	0·962
Jun ¹	1·004	0·986	1·015	1·038	1·014	0·963
Juli	1·020	0·974	1·035	1·051	1·020	0·980
Augusti	1·025	0·968	1·012	1·034	1·008	0·942
September	1·014	0·940	0·994	1·006	0·988	0·912
Oktober	1·046	0·930	1·000	0·999	1·020	
November	1·072	0·936	0·984	1·005	1·025	
December	1·042	0·949	0·996	0·994	0·987	

Tabell 10. Födelsestalets variationskvoter för olika månader 1939—1944.

I fig. 11 ha variationskvoterna återgivits grafiskt. För att underlätta granskningen har med 9 månaders tidsförskjutning angivits Sveriges Industriförbunds säsongrensade produktionsindex. Den övre tidsskalan avser födelsestalet och den undre indexserien. Under den nedre skalan ha angivits några viktigare händelser i krigsförloppet.

Beräkningen av variationskvoterna blir i viss mån subjektiv genom valet

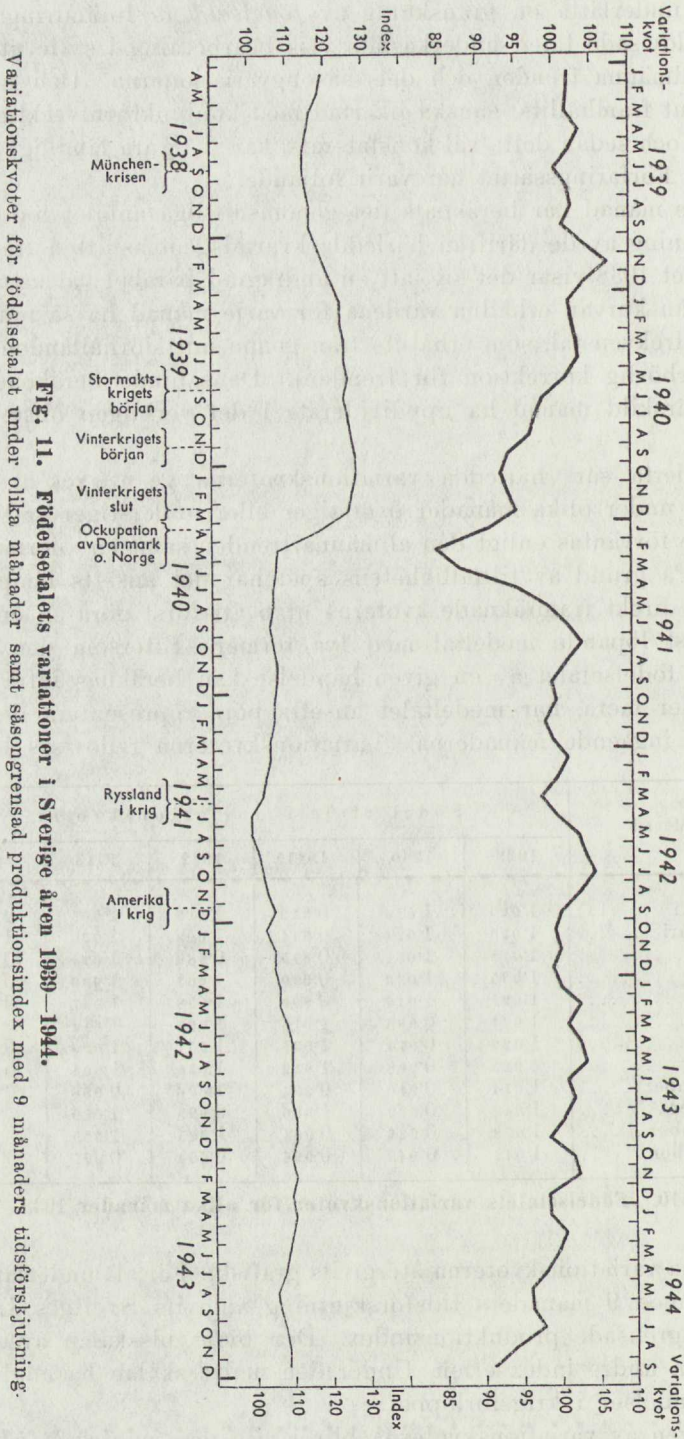

Fig. 11. Födelselsetlets variationer i Sverige åren 1939—1944.

Variationskvoter för födelselsetlet under olika månader samt säsongrensad produktionsindex med 9 månaders tidsförskjutning.

av en andragsparabel som uttryck för trenden. I själva verket torde en fjärdegradskurva ha varit lämpligare; man hade då bland annat erhållit lägre värden för år 1939 och högre för år 1944. Dessa förhållanden spela dock ringa roll i föreliggande fall.

Den politiska spänning, som fick sin utlösning i Münchenkrisen i september 1938, spåras i födelsetalen under försommaren påföljande år. Det har beräknats, att födelsebortfallet härvid skulle ha uppgått till ungefär ett tusental, vilket likväl kompenseras genom ett relativt högt födelsetal några få månader senare. Under föråret 1939 rådde tidvis stark politisk oro, vilket synes ha haft viss sänkande effekt på födelsetalet i slutet av året.

Den tyska inmarschen i Polen och Englands inträde i kriget i början av september 1939 utlöste en tydlig minskning av konceptionsfrekvensen, vilket ytterligare skärptes, när Finland kom i krig den 30 november. I början av mars 1940 slöts fred mellan Finland och Sovjetunionen, och samtidigt härmed noterar man en ökning i konceptionerna.

Genom Tysklands ockupation av Danmark och Norge den 9 april 1940 kom kriget in på Sveriges knutar, och man finner härvid en mycket kraftig minskning av konceptionerna. Efter några månader hade frekvensen dock åter nått upp till »normal» nivå.

Beträffande utvecklingen under denna tid må först nämnas, att födelsebortfallet torde kunna uppskattas till i runt tal 5 000. Anledningen härtill torde, med hänsyn till reaktionen inför spänningen hösten 1938 och våren 1939, delvis få utgöras av en avsiktlig barnbegränsning inför kriget. Till en del sammanhänger den likväl också med att de svenska inkallelserna till försvarsberedskap medförde en minskad samlagsfrekvens inom äktenskapen. Det är icke möjligt att avgöra huru mycket var och en av dessa båda samverkande omständigheter betytt.

Reaktionen inför krigshändelserna har föranlett vissa granskningar av nativitetsutvecklingen i bland annat Stockholm och Malmö¹, och som väntat ha variationerna i dessa städer i vissa avseenden varit mera påtagliga än för hela rikets befolkning. Bland annat kan det vara av intresse notera, att Stockholms-befolkningen reagerade kraftigare för finska vinterkriget, under det att Malmö-befolkningen genom närheten till Danmark voro mera känsliga för händelserna den 9 april 1940.

Däriigenom att de här återgivna variationskvoterna underkastats en lätt utjämning, döljes i viss mån ett förhållande, som framhålles i Lysanders här omnämnda artikel. Minskningen av födelsetalen började icke 9 månader efter Danmarks och Norges ockupation utan något tidigare. Orsaken har ansetts vara att söka i ett ökat antal aborter, såväl provocerade som spontana. Antagandet styrkes av vissa förändringar i könsproportionen bland de födda.

Efter de kraftiga förändringar i födelsetalet, som följde av det första krigs-

¹ A. Lysander: Krigshändelser och födelsefrekvens. Svenska Läkartidningen 1941 nr 19 samt S. Clason: Nativitetsvariationerna och förlossningsvärden i Stockholm under krigsåren 1940—1942. Svenska Läkartidningen 1943 nr 20.

utbrottet, finska vinterkriget samt Danmarks och Norges ockupation, synas krigshändelserna icke ha utövat någon mera påtaglig psykologisk påverkan på fruktsamheten. Indirekt ha de dock inverkat genom förändringar i den svenska försvarsberedskapens omfattning. Sambandet mellan denna och födelsetalets växlingar ha för Stockholms del undersökts av Clason i ovan nämnda artikel, varvid det visade sig, att »... varje vågtopp exakt korresponderar med hemkomsten av något större truppförband till Stockholm... korrelationen är synnerligen påtaglig...».

Även i de här givna siffrorna för hela riket synes man kunna spåra militärinkallelsernas förändringar. Sålunda torde nativitetssökningen under mitten av år 1941 kunna sättas i samband icke blott med en inträdande avspänning efter chocken den 9 april 1940 utan i någon mån också med viss minskning av försvarsberedskapen i slutet av 1940. Något liknande torde vara fallet med nativitetssuppgången i mitten av år 1942. Även här synes man kunna spåra en reaktion efter en tidigare konceptionsminskning, i detta fall föranledd av det i juni 1941 började kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen, varvid genom Finlands deltagande kriget ånyo fördes i närhet av Sverige. Som förut påpekats kan man dock icke avgöra, huru mycket av förändringarna som bero på avsiktlig födelsekontroll och huru mycket som beror på ofrivillig abstinens.

Några ytterligare kommentarer till födelsetalets variationer skola här icke göras. Det må endast avslutningsvis framhållas, att variationskvoternas förändringar icke få pressas på sitt innehåll, enär de genom den företagna elimineringen av sekulär- och säsongvariationerna äro behäftade med viss osäkerhet. Härtill kommer, att effekten av de kraftiga fluktuationerna i giftermålstalet är mycket svår att bedöma. Det må sålunda exempelvis framhållas, att de höga födelsetalen i juli 1941 och 1942 möjligen kunna stå i samband med ett ökat antal oktober-giftermål föregående år.

7. Sammanfattning.

De ovan redovisade beräkningarna ha till syfte att belysa giftermålstalets och nativitetens beroende av konjunkturerna under de två senaste årtiondena. Därvid har mellankrigsperioden 1921—1939 behandlats för sig medelst speciell statistisk metodik. Rörande förhållandena under de senare åren har granskningen skett genom mera elementära metoder.

Vid den förstnämnda undersökningen har icke använts de ursprungliga giftermåls- och födelsetalen utan vissa därifrån härledda »standardvariationstal», vilka anges i tabellerna 4 och 5. Vid beräkningen därav har först eliminerats långtidsförändringarna (»trenden»), varefter beräknats de procentuella förändringarna från år till år. Slutligen ha, för underlättande av en grafisk jämförelse, procentalen omproportionerats i förhållande till spridningen. — I tabell 6 redovisas analogt beräknade standardvariationer för ett antal ekonomiska tidsserier, vilka grafiskt återgivits i fig. 9. Slutligen har med led-

ning härav en genomsnittlig konjunkturbarometer beräknats och återgivits i tabell 7 och fig. 10.

Av de variationer i *giftermålsfrekvensen* som kvarstå, sedan man eliminerat tidsberoendet, kan en viss procentuell andel förklaras av sambandet med konjunkturerna. Detta procenttal torde vara det enklaste måttet på giftermålsfrekvensens konjunkturberoende.

För hela riket 1922—1939 får man ett procenttal av 44 %. Med reservation för den osäkerhet, som ligger i den korta observationsserien, kan man alltså säga, att ungefär $\frac{4}{10}$ av giftermålstalets tidsrensade variationer bero på den ekonomiska utvecklingen.

Förhållandena äro något olika inom olika kategorier av riksbefolkningen. För landsbygden får man ungefär samma värde som för riksbefolkningen. Däremot visar sig konjunkturberoendet vara något lägre inom stadsbefolkningen. För Stockholm skulle sålunda $\frac{2}{10}$ och för övriga städer $\frac{3}{10}$ av giftermålsfrekvensens fluktuationer härröra från konjunkturberoendet. I själva verket torde man kunna räkna med en något högre andel åtminstone för Stockholm, i det att den här använda konjunkturserien icke är en fullgod mätare av huvudstadens konjunkturer. Vad slutligen jordbruksbefolkningen beträffar, så uppgår konjunkturberoendets andel för densamma till $\frac{3}{10}$.

För att kunna mäta *fruktsamhetens* beroende av konjunkturerna måste man först från variationerna utmönstra effekten av tidsberoendet (långtidsförändringarna) och av giftermålstalets förändringar. Av de variationer, som därefter kvarstå, visa sig för hela riket $\frac{2}{10}$ bero på konjunkturerna. För landsbygden och för Stockholm noteras samma värde men för jordbrukskommunerna blott $\frac{1}{10}$. Då detta i huvudsak torde vara representativt för jordbruksbefolkningen, torde man, om ock med viss osäkerhet, kunna förmoda, att den icke jordbrukande landsbygdsbefolkningen uppvisar relationen $\frac{3}{10}$ i likhet med vad fallet är med befolkningen i städerna utom Stockholm.

Att jordbruksbefolkningens fruktsamhet uppvisar ett lågt konjunkturberoende synes sammanhånga med att fruktsamheten är förhållandevis hög och ej i lika hög grad som den övriga befolkningens föremål för medveten begränsning. För den icke jordbrukande befolkningen står nativiteten i ett tydligare samband med konjunkturerna. Härvid kan man förutsätta, att de ekonomiska betingelserna spela en större roll för exempelvis familjer med 2 barn än för familjer utan barn, när det gäller frågan om man skall skaffa sig ett ytterligare barn. Med hänsyn till att 0- och 1-barnsäktenskapen dominerar inom Stockholmsbefolkningen, förklarar detta dennas något lägre procentsiffra.

Som en sammanfattning av det här anförda kan sägas, att inom befolkningsgrupper med mera begränsat barnantal uppvisar fruktsamheten ett icke obetydligt samband med konjunkturerna. För jordbruksbefolkningen med dess högre fruktsamhet är konjunkturberoendet tämligen ringa. De utvunna siffrorna synas därjämte bestyrka, att trygghetskravet är av större vikt, när

det gäller att öka barnantalet från 1 à 2 till det befolkningspolitiskt eftersträfvade av 3 eller mera, än när det är fråga om det första barnet.

Det förtjänar påpekas, att utöver det här diskuterade konjunkturberoendet fruktsamheten också står i ett annat samband med de ekonomiska förhållandena, nämligen via de på längre sikt verkande befolkningspolitiska åtgärder, som vidtagas från samhällets sida. Det synes därför föreligga icke obetydliga möjligheter att genom en framsynt ekonomisk och social politik påverka nativitetsutvecklingen.

Utöver de direkta kalkylerna över befolkningsrörelsens konjunkturberoende under mellankrigsperioden har företagits en enkel granskning av förändringarna under de senaste åren. Därom må här i korthet nämnas, dels att själva de ekonomiska konjunkturerna tydligt återspeglas i såväl giftermålsfrekvens som nativitet, och dels att vissa händelser under de första krigsåren satte spår i befolkningsrörelsen. Bland dessa senare må nämnas en ökning av giftermålen under månaderna efter krigsutbrottet, varav en del torde få återföras på krigspsykologiska faktorer, medan en del helt enkelt voro av de militära familjebidragen framkallade legaliseringar av utomäktenskapliga förbindelser. För fruktsamheten medförde krigsutbrottet i september 1939 en tydlig tillbakagång, som blev än starkare efter finsk-ryska krigets utbrott i slutet av november samma år. Totalt kan man för denna tid räkna med ett födelsebortfall på ungefär 5 000. Man kan dock icke angiva, hur stor andel därav som får tillskrivas en avsiktlig barnbegränsning inför krigshändelserna, och hur mycket som beror på att männen legat inkallade. Under senare år synes krigsutvecklingen ha spelat föga roll för befolkningsrörelsen i vårt land, varför åter de ekonomiska betingelserna kommit mera i förgrunden. Det är dock vanskligt att just nu spåra sambanden i de tidigare återgivna kurvorna, eftersom krigsförhållandena och avspärningen göra de olika ekonomiska serierna mindre lämpade som mått på de verkliga konjunkturerna.

BEFOLKNINGSPOLITISKA MÅLSÄTTNINGAR

Beräkningar

*rörande den önskvärda storleken
av det framtida födelsetalet.*

På uppdrag av befolkningsutredningen utförda av

Docent Hannes Hyrenius

1875
1876
1877
1878
1879

1880
1881
1882
1883

REFOIK NINGPOLISSKA MAJSAJNINGAR

1884

1885

1886

1887

1888

1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

All planering av statlig och kommunal likaväl som enskild verksamhet måste självfallet baseras på vissa förutsättningar angående den framtida utvecklingen. Därvid har man tidigare i allmänhet utan vidare kunnat förutsetta en fortgående utveckling av näringslivet i någorlunda oförändrad takt. Om emellertid inom ett land eller en ort den tidigare befolkningstillväxten förbytes i stagnation eller tillbakagång, blir allt planerande för framtiden avsevärt vanskligare än förut på grund av en nödtvungen omläggning av den ekonomiska och sociala verksamhetens art och omfattning. Det är för den skull naturligt, att de senaste decenniernas befolkningsutveckling medfört ett allt tydligare behov av prognoser över den framtida befolkningsutvecklingen.

De första kalkylerna över Sveriges kommande befolkningsutveckling utfördes av professor Sven Wicksell vid mitten av 1920-talet.¹ Dessa ha senare följts av en flerdubbel för olika ändamål utförda specialprognoser (t. ex. för planering rörande försvar, skolväsende, pensionsförsäkring m. m.). De senaste mera omfattande beräkningarna över Sveriges framtida befolkningsutveckling utfördes för Befolkningskommissionens räkning,² och de metoder, som därvid användes, inneburo en viss förfining i jämförelse med tidigare. Blott ett fåtal år ha förflutit sedan dessa beräkningar utfördes och ehuru därvid de senaste årens nativitetssving icke kunde förutses, torde det vara lämpligt att här lämna en kortfattad översikt rörande desamma.

Befolkningskommissionens beräkningar baserades i fråga om dödligheten på den då senaste kända dödlighetstabellen, den för år 1933. Beträffande fruktsamhetens och giftermålsfrekvensens framtida storlek laborerades med fyra olika alternativ.

Det mest pessimistiska antagandet, hypotes I, förutsatte att fruktsamheten, civilståndens sammanlagda, komme att befinna sig i fortsatt nedgång för att så småningom stabilisera sig på en viss slutnivå. Något antagande om giftermålsfrekvensen var här alltså icke nödvändigt. Hypotes II innebar, att fruktsamheten såväl inom som utom äktenskapet antogs i framtiden bli densamma som under år 1933. Beträffande den kvinnliga giftermålsfrekvensen förutsattes, att denna i framtiden skulle vara den i Sverige tidigare sedvanliga, uttryckt genom intensitetstalen för perioden 1901—1910. Hypotes III förutsatte, att giftermålsfrekvensen i samtliga åldersklasser uppginge till 1,25 gånger den »normala» enligt hypotes II, samt att fruktsamheten liksom i hypotes II höll sig konstant på 1933 års nivå (med vissa mindre korrekationer). I hypotes IV slutligen beräknades giftermålsfrekven-

¹ S. D. Wicksell, Sveriges framtida befolkning under olika förutsättningar. Ekonomisk Tidskrift 1926.

² S. D. Wicksell och C.-E. Quensel, Prognoser över Sveriges folkmängd under de närmaste årtiondena. SOU 1938: 24.

sen i varje åldersklass stiga till 1,50 gånger motsvarande tal enligt hypotes II. Den äktenskapliga fruktsamheten antogs med vissa mindre modifikationer vara densamma som i hypotes II, medan den utomäktenskapliga fruktsamheten beräknades så småningom sjunka ned till hälften.

Vid beräkningarna bildade 1935 utgångspunkten med en folkmängd på 6,25 miljoner. I nedanstående tablå anges enligt de olika hypoteserna folkmängden för det år, då maximum beräknades uppnås, samt för år 1985.

Å r	Beräknad folkmängd i miljoner enligt			
	Hypotes I	Hypotes II	Hypotes III	Hypotes IV
1935	6.25	6.25	6.25	6.25
Maximiår.....	6.28 (1940)	6.41 (1950)	6.51 (1955)	6.55 (1955)
1985	4.40	5.41	5.81	5.93

Årliga antalet födda beräknades enligt hypotes I sjunka från 78 000 under 5-årsperioden 1936—1940 ned till 29 000 under perioden 1981—1985 och enligt hypotes II från 90 000 till 58 000. Enligt hypotes III blev födelsetalet under åren 1941—1945 96 000 för att sedan sjunka till 70 000 under 1980-talets första hälft. För hypotes IV slutligen voro motsvarande tal 99 000 respektive 74 000.

Den nuvarande folkökningen kommer enligt de olika hypoteserna att förr eller senare övergå i en folkminskning av varierande storlek. Perioden 1951—1955 beräknas enligt hypoteserna I och II ha att uppvisa en folkminskning på respektive 4,1 och 0,8 ‰, medan hypoteserna III och IV fortfarande skulle innebära en svag folkökning på 0,3 respektive 0,7 ‰. Under 1980-talets första hälft äro de beräknade årliga folkminskningstalen respektive 15,6, 8,4, 6,2 och 5,6 ‰.

Hittills gjorda befolkningsframskrivningar ha, antingen de utförts medelst grova eller mera förfinade metoder, haft det gemensamt, att man med ledning av den tidigare befolkningsutvecklingen sökt bedöma den framtida storleken av de demografiska elementen, varefter man på basis av vissa gjorda hypoteser därom beräknat folkmängdens framtida storlek och sammansättning. Av de så erhållna slutresultaten har man kunnat utläsa, vilka verkningar befolkningsutvecklingen i framtiden kommer att medföra på politiska, sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden, och kännedom därom har tagits till utgångspunkt för krav på olika befolkningspolitiska åtgärder för att i möjligaste mån stävja en ogynnsam utveckling och i stället åstadkomma en förbättring.

I stället för att vid kalkylerna steg för steg räkna sig fram och därefter analysera de erhållna resultaten kan man emellertid vända på problemet sålunda: Vi ställa oss ett visst befolkningspolitiskt mål före och fråga, hurudan nativitetsutvecklingen måste vara, för att vi skola nå detta mål.

När man t. ex. finner, att vårt folk under förutsättning av oförändrad fruktsamhet och dödlighet inom en nära framtid skulle börja att minska, ligger det nära till hands att fråga, hur stort födelsetalet behöver vara, för att folk-mängden skulle hållas konstant.

En minskning av folkmängden är visserligen icke önskvärd, men det kan vara särskilt befogat att rikta uppmärksamheten på den del av befolkningen, som i sin gärning främst representerar och utgör svenska folket, nämligen de »aktiva» åldersgrupperna från 15 à 20 år och upp till 60 à 70 år. Det är av storleken hos dessa befolkningsgrupper, som landets produktiva kraft och dess såväl inrikespolitiska som utrikespolitiska ställning i sista hand bero. Man har därför all anledning ställa sig spørgsmålet: hur stort skall födelsetalet vara, för att den arbetsföra befolkningen skall hållas uppe vid sin nuvarande numerär eller eventuellt undergå en sakt a ökning? Med hänsyn till generationsväxlingen kan man också fråga, vilket födelsetal som kräves, för att antalet kvinnor i fruktsam ålder icke skall förminskas, och utifrån försvars-politiska aspekter blir problemet att bestämma det erforderliga födelsetalet för att hålla försvarskraften i form av värnpliktiga män obeskuren.

Befolkningens sammansättning på producerande och enbart konsumerande ger en annan frågeställning. Då de senaste decenniernas befolkningsutveckling medfört en extrem ålderssammansättning, kommer försörjningsbördan gentemot åldringar att i framtiden starkt ökas. Till en del — men icke helt — kan detta motverkas genom ett ökat födelsetal, och frågan är då, vilket födelsetal man ur denna synpunkt bör eftersträva. De arbetandes försörjningsbörda gentemot hela befolkningen blir en sammanfattning av befolkningens hela struktur. Vilket födelsetal kräves då för att hålla den totala försörjningsbördan konstant eller dess förändringar inom rimliga gränser?

De ovan skisserade målsättningarna kunna givetvis aldrig bli förverkligade med någon större noggrannhet. På grund av den nuvarande befolkningens ojämna ålderssammansättning skulle ett strikt fasthållande vid det ena eller det andra kravet på konstans innebära ett från tid till annan avsevärt varierande födelsetal (en vågrörelse). En jämn gång i fruktsamhetstal och födelsetal är ju det naturliga, och större eller mindre avvikelser från de uppställda målen måste därför under alla förhållanden förutsättas.

Syftet med föreliggande kalkyler är att ur de ovan angivna målsättningarna söka utfinna, vilken utveckling av födelsetalet som bör eftersträvas, och att i korthet ange innebörden därav för den framtida befolkningen. Tillvägagångssättet vid undersökningen har av nyssnämnda skäl blivit, att beräkningar först verkställes för att utröna det nödvändiga födelsetalet för uppfyllandet av de olika mål, som i det föregående angivits. Nästa steg har bestått i utkristalliserande av en önskad, jämnt förlöpande genomsnittlig födelsekurva, och slutligen har densammas effekt på den framtida befolkningens storlek och sammansättning studerats, varvid speciellt avvikelserna från de ursprungliga målsättningarna undersöktes.

Alt. 1. Totala folkmängden konstant.

Hur bör födelsetalet gestalta sig i framtiden för att Sveriges folkmängd icke skall minska? Vid besvarandet av den frågan är först att märka, att man härvidlag icke rimligen kan räkna med en från en given tidpunkt konstant folkmängd, eftersom befolkningens nuvarande struktur är ägnad att giva upphov till en viss folkökning under ett antal år framåt i tiden. Där emot kan man tala om konstans i så måtto, att folkmängden förutsättes alltmera närma sig en viss konstant storlek, och det är innebörden härav som här skall belysas som alternativ 1.

Om man antar, att folkmängdsutvecklingen kan skildras genom en s. k. logistisk kurva,¹ där dennas parametrar bestämmas på grundval av folkmängdssiffrorna 1900—1940, erhåller man en övre gräns av 6,79 miljoner. Från siffran 6,37 miljoner år 1940 stiger folkmängden till 6,49 år 1950; för år 1960 blir den 6,59 miljoner, för år 1970 6,65 och för år 1980 6,70 miljoner.

Det årliga födelsetal, som erfordras för att med nuvarande dödlighet — den använda dödlighetstabellen avser perioden 1936—1940 — uppehålla ovanstående folkmängder, är för folkmängden år 1940 97 200, för år 1950 99 100, för år 1960 100 500, för år 1970 101 500 och för år 1980 102 200. Den övre folkmängdsgränsen motsvarar 103 700. Tilläggas må, att för varje år medellivslängden höjes, kan det erforderliga födelsetalet sänkas med halvtannat tusental.

De här angivna födelsetalen gälla emellertid en stationär åldersfördelning, och då den aktuella åldersfördelningen är långtifrån stationär, komma de födelsetal, som i realiteten erfordras för hållande av de givna folkmängdssiffrorna, att fluktuera i vågrörelser kring den ovan antydda födelsekurvan.

I tabell 1 kol. 1 gives en sammanställning av de genomsnittliga årliga födelsetal, som erfordras under olika femårsperioder från och med 1941—1945 till och med 1976—1980. I tabellens nedre hälft anges motsvarande fruktsamhetstal, uttryckande antalet levande födda per 1 000 kvinnor i åldrarna 20—45 år.

På grund av den nuvarande åldersfördelningen är det erforderliga födelsetalet relativt lågt för den närmaste framtiden men uppvisar en successiv stegring från 88 000 under perioden 1941—1945 till 111 000 under tiden 1976—1980, d. v. s. en ökning med cirka 25 %. Sett i relation till antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna är ökningen emellertid avsevärt större; fruktsamhetstalet skulle behöva ökas från 68,5 till 110,5 ‰, d. v. s. med över 60 %.

Åldersstrukturen, som för närvarande är gynnsam för försörjningsförhållanden och levnadsstandard, kommer att under de närmaste decennierna undergå betydande förskjutningar mot en högre ålderstyngdpunkt, vilket i sin tur resulterar i en gradvis skeende försämring av försörjningsläget. Folkmängd-

¹ En logistisk kurva kan skrivas i exempelvis följande form: $y = \frac{A}{1 + Be^{-at}}$, där y betyder folkmängden och t tiden samt A , B och a äro parametrar. A anger den övre gräns, till vilken folkmängden asymptotiskt närmar sig.

Tabell 1. Födelsetal och fruktsamhetstal i framtiden under olika alternativ rörande folkmängdsutvecklingen.

	Alt. 1 Totala folk- mängden tenderar mot konstens	Alt. 2 Folkmängden i åldrarna 20—65 år konstant	Alt. 3 Folkmängden i åldrarna 20—65 år sakta växande	Alt. 4 Folkmängden kvinnor i åldrarna 20—45 år konstant	Alt. 6 Antal manliga yrkesutövare konstant
<i>Årligt antal födda.</i>					
1941—45	88 000	106 000	116 000	114 000	100 000
1946—50	92 000	113 000	122 000	111 000	103 000
1951—55	94 000	119 000	129 000	96 000	110 000
1956—60	97 000	117 000	127 000	88 000	114 000
1961—65	101 000	114 000	124 000	94 000	117 000
1966—70	105 000	109 000	119 000	113 000	112 000
1971—75	108 000	97 000	107 000	110 000	107 000
1976—80	111 000	91 000	102 000	96 000	101 000
Stationär befolkning ..	104 000 ¹	107 000	—	100 000	105 000
<i>Fruksamhetstal.</i>					
1941—45	68.5	82.5	89.9	88.7	77.8
1946—50	72.7	89.4	96.6	87.7	81.4
1951—55	78.4	99.1	106.8	79.7	91.2
1956—60	85.7	103.4	111.8	77.4	100.8
1961—65	94.0	104.4	112.1	85.3	107.3
1966—70	102.6	100.6	106.7	102.9	105.7
1971—75	108.5	87.0	92.1	100.4	100.3
1976—80	110.5	77.9	91.1	87.5	91.2
Stationär befolkning ..	91.3	91.3	97.5	91.3	91.3

¹ Avser den övre gränsen för folkmängden.

den i de arbetande åldrarna — här helt enkelt angiven som folkmängden i åldrarna 20—65 år — som år 1930 uppgick till 3,49 miljoner och år 1940 till 3,95, kommer under 1940-talet att ytterligare ökas något, till 4,11 miljoner år 1950, men därefter följer en nedgång till 4,04 år 1960. Enligt de här gjorda antagandena om det framtida födelsetalet skulle därefter ske en ytterligare minskning ända ned till 3,66 år 1980. — Samtidigt med dessa förändringar i de produktiva åldrarna kommer antalet personer i högre åldrar att alltmera stiga; folkmängden över 60 år var år 1940 0,60 miljoner men kan för åren 1950, 1960, 1970 och 1980 med tämligen stor noggrannhet beräknas till respektive 0,68, 0,79, 0,92 och 1,04 miljoner.

Vad de här antydda åldersförskjutningarna innebära framgår i grova drag av omstående tablå. Som mått på den totala försörjningsbördan har där angivits antalet personer i samtliga åldrar per 100 i åldrarna 20—65 år, och som uttryck för ålderdomsförsörjningsbördan, d. v. s. den helt improduktiva konsumtionen, har valts antalet personer över 65 år per 100 individer i åldrarna 20—65 år. Någon vägning med hänsyn till olika åldrars olika stora konsumtion har icke gjorts. Även om de härigenom framkomna storheterna icke kunna sägas giva ett alltför noggrant mått på försörjningsbördornas genomsnittliga storlek, ge de likväl ett fullt tillfredsställande uttryck för de i tiden skeende förändringarna däri.

	Total försörjnings- börda	Ålderdoms- försörjnings- börda
1940.....	161·3	15·2
1950.....	157·9	16·6
1960.....	162·9	19·6
1970.....	172·3	23·9
1980.....	183·0	28·3
Stationär befolkning	173·2	23·5

I jämförelse med förhållandena i en stationär befolkning är försörjningsbördan för närvarande mycket låg och genom den om ock ringa tillväxten av de arbetande åldrarna under 1940-talet kommer den totala försörjningsbördan att ytterligare minska något. Efter 1950 vidtager emellertid enligt det här behandlade alternativet en märkbar uppgång från 157,9 försörjda per 100 i arbetsför ålder år 1950 till 183,0 år 1980. Ökningen motsvarar 0,5 % per år, vilket alltså är måttet på det stigande trycket på de försörjande åldersklasserna. I fråga om försörjningen av gamla har man under alla förhållanden att räkna med en ökning från 15,2 per 100 år 1940 till 19,6 år 1960. Det här behandlade alternativet rörande det framtida födelsetalet ger för år 1980 siffran 28,3 gamla per 100 individer i arbetande åldrar. Ökningen motsvarar en förändring av 1,1 % per år.

Alt. 2. Folkmängden i åldrarna 20—65 år konstant.

Då en folkmängdsutveckling enligt en logistisk kurva icke kan anses vara tillfredsställande ur försörjningssynpunkt och med hänsyn till den erforderliga fruktsamheten icke heller är möjlig att hålla i längden, kan det vara anledning att fästa särskilt avseende vid de »aktiva» åldersgrupperna, eftersom dessa i främsta hand äro bestämmande för landets och folkets materiella och kulturella tillstånd. Som ett enkelt uttryck härför har ovan valts åldersklasserna 20—65 år och nedan skall klarläggas innebörden av att hålla dessa grupper numerär oförändrad.

I nedanstående tablå angives folkmängden män och kvinnor i åldrarna 20—65 år från år 1920. Antalet var då 3,11 miljoner och hade år 1940 nått upp

År	Folkmängd i åldrarna 20—65 år miljoner
1920	3·11
1925	3·29
1930	3·49
1935	3·75
1940	3·95
1945	4·08
1950	4·11
1955	4·08
1960	4·04

till 3,95 miljoner. Med vissa antaganden om dödligheten är folkmängden bestämd ända fram till år 1960, och man finner, att efter en svag uppgång under 1940-talet kommer att följa en minskning ned till 4,04 miljoner år 1960.

Om man håller folkmängden i åldrarna 20—65 år konstant på nivån 4,04 miljoner alltifrån år 1960, bli de erforderliga födelsetalen och fruktsamhetstalen så som framgår av tabell 1 kol. 2.

I en stationär befolkning erfordras ett årligt födelsetal på 107 000, för att folkmängden i åldrarna 20—65 år skall få en storlek av 4,04 miljoner. På grund av den onaturliga åldersfördelningen inom åldersgruppen 20—65 år kommer det för den framtida svenska befolkningen erforderliga födelsetalet att variera i en vågrörelse omkring detta genomsnittsvärde. Under femårsperioden 1941—1945 erfordras ett årligt genomsnittligt födelsetal på 106 000, under perioden 1946—1950 ett tal på 113 000 och under åren 1951—1955 ett årligt antal födda på 119 000. Därefter nedgår det önskade födelsetalet åter till en låg vändpunkt på 91 000 under perioden 1976—1980.

Då det här gjorda antagandet för de närmaste decennierna förutsätter högre födelsetal än vad som krävdes i alternativ 1, komma de framtida totala försörjningsbördorna att i början ökas. Senare komma emellertid såväl de totala som ålderdomsförsörjningsbördorna i gengäld att lättas. Storleken därav kommer givetvis att på samma sätt som födelsetalet skifta från tid till annan med en stationär befolknings förhållanden som ett genomsnitt. Följande tablå visar, huru förhållandena skulle komma att ställa sig under de närmaste decennierna, därest alternativ 2 förverkligades.

	Total försörjnings- börda	Ålderdoms- försörjnings- börda
1940	161·3	15·2
1950	162·4	16·6
1960	172·7	19·6
1970	176·4	22·8
1980	173·5	25·6

Alt. 3. Folkmängden i åldrarna 20—65 år sakta växande.

Önskemålet att folkmängden i de aktiva åldrarna skall förbli oförändrad måste ur många synpunkter anses vara ett minimikrav, som starkt bryter av mot den hittillsvarande utvecklingen. Uttrycket att stillastående är liktydligt med tillbakagång torde här i viss utsträckning äga tillämpning, och det har från nationalekonomiskt håll, bland annat i 1935 års Befolkningskommissions betänkanden, framhävts, att en sakta stigande befolkning får anses vara det ur ekonomisk och social synpunkt lämpligaste.

Av tablå å s. 210 framgår, att folkmängden i de produktiva åldrarna under 1920- och 1930-talen uppvisade en ganska jämn ökning på i genomsnitt 5,6 % per 5-årsperiod eller 1,1 % per år. Tillväxten försiggick dock under 1930-talet i ett något retarderat tempo. För perioden 1940—1945 blir ökningen

3,3 % och för tiden 1945—1950 blott 0,8 %, varefter under 1950-talet kommer att följa en viss nedgång med ungefär 1 % per 5-årsperiod. Denna utveckling är en följd av de tidigare förändringarna i födelsetalet och kan icke ändras, I fråga om den därefter följande utvecklingen kan man emellertid, i stället för att som i alternativ 2 uppställa kravet på en efter år 1960 oförändrad folkmängd i de aktiva åldrarna, gå in för det ovan framställda önskemålet om en sakta stigande folkmängd. Detta skall här göras i den moderata formen, att folkmängden i åldersgruppen 20—65 år antages öka med 1 % per 5-årsperiod (mot drygt 5 under 1920- och 1930-talen och 3 % under 1940-talets första hälft). De för uppfyllandet av detta antagande erforderliga födelse- och fruktsamhetstalen angivas i tabell 1 kol. 3.

Den föreslagna svaga tillväxten av folkmängden motsvarar ett fruktsamhets-tal av 97,5 mot 91,3 vid konstans. Man finner vidare, att alternativ 3 för de närmaste decennierna nästan genomgående innebär ett födelsetal på 10 000 mera än i alternativ 2. De totala försörjningsbördorna komma för den skull att i början stiga något hastigare, så att vi mot slutet av 1950-talet för någon tid passera över den för en stationär befolkning svarande nivån. Försörjningstrycket från de högre åldersgrupperna blir samtidigt mera begränsat än vid föregående alternativ.

Alt. 4. Folkmängden kvinnor i åldrarna 20—45 år konstant.

Om folkmängden i de aktiva åldrarna hålles konstant, är detta att uppfatta som ett uttryck för oförändrad produktionsförmåga. Med tanke på befolkningens fortbestånd kan man likaså uppställa det målet, att reproduktionskraften skall förbli förändrad. Ett enkelt uttryck härför blir, att antalet kvinnor i fruktsam ålder skall hållas konstant.

Antalet kvinnor i fruktsam ålder — här definierat med åldersgrupperna 20—45 år — uppgick år 1940 till 1,28 miljoner och är till sin storlek bestämt ända fram till år 1960, då det kan beräknas till 1,10 miljoner. Om antalet därefter hålles oförändrat, innebär detta, att det årliga antalet födda och fruktsamhetstalet under olika perioder bör ha den storlek, som anges i tabell 1 kol. 4.

I en stationär befolkning erfordras ett födelsetal på 100 500 årligen för att hålla antalet kvinnor i åldrarna 20—45 år konstant lika med 1,10 miljoner, och det under olika tider erforderliga antalet födda barn kommer för den skull att variera däromkring. Att den härledda serien börjar med ett så högt tal som 114 000 beror på att konstanthållandet av antalet kvinnor i åldrarna 20—45 år från år 1960 innebär ett abrupt avbrott i den tidigare nedgången hos detta antal.

Alt. 5. Folkmängden män i åldrarna 20—45 år konstant.

En oförminskad styrka hos ett folk innebär ur försvarspolitisk synpunkt bland annat, att antalet vapenföra män hålles oförändrat. Med den utveck-

ling av försvarsanstalterna, som det totala kriget fört med sig, äro visserligen alla åldersgrupper mer eller mindre engagerade, men de för vapentjänst viktigaste åldrarna kunna dock lämpligen definieras med åldersgrupperna 20—45 år.

Antalet män i åldrarna 20—45 år uppgår för närvarande till 1,30 miljoner men kommer om några år att börja minskas för att år 1960 uppgå till 1,14 miljoner. Skall detta antal sedan i fortsättningen hållas konstant, innebär detta praktiskt taget detsamma, som när i alternativ 4 folkmängden kvinnor i åldrarna 20—45 år hålles oförändrad. Några närmare kalkyler och kommentarer äro därför ej erforderliga.

Alt. 6. Antalet manliga yrkesutövare konstant.

De i det föregående refererade kalkylerna över olika alternativ för befolkningsutvecklingen kunna givetvis förfinas i olika avseenden. Så gäller t. ex. beträffande alternativ 4, att den potentiella fruktsamheten är olika hög i olika åldrar mellan 20 och 45 år, och ett hänsynstagande därtill skulle ge till resultat vissa modifikationer i de ovan erhållna siffrorna.

Då i alternativen 2 och 3 de arbetande inom befolkningen definieras med åldrarna 20—65 år, är detta en grov förenkling. En icke obetydlig del av åldersklassen 15—20 år är ävenledes att hänföra till de arbetande, medan å andra sidan åtskilliga personer över 20 år till följd av lång utbildning ännu ej inträtt i förvärvsarbete. Härtill kommer sedan en med stigande ålder tilltagande procent helt eller delvis arbetsoförmögna, varom statistiken över yrkesverksamhet och arbetsförmåga lämnar vissa uppgifter. För att få en uppfattning om innebörden härav har med ledning av de senaste tre folkräkningarna beräknats de aktiva manliga yrkesutövarnas relativa andel bland samtliga män i motsvarande åldrar. Efter vissa justeringar och avrundningar erhöles därvid följande procenttal yrkesutövare:

Ålder	Procent yrkesutövare	Ålder	Procent yrkesutövare
15—20	81·0	45—50	97·0
20—25	91·5	50—55	95·0
25—30	96·5	55—60	89·0
30—35	97·0	60—65	81·0
35—40	97·0	65—70	65·0
40—45	97·0		

De angivna talen kunna givetvis ej tagas som exakta mätare på relativa antalet arbetande inom olika åldersklasser, något som bland annat framgår av den förhållandevis höga procentsiffran i åldersklassen 65—70 år. Dock må framhållas, att dylika mindre brister utöva ett tämligen ringa inflytande vid de räkningar, för vilka talen utnyttjats.

Det medelst de ovan angivna procenttalen beräknade antalet arbetande män uppgick för år 1940 till 2,13 miljoner och beräknas för år 1955 uppgå

till i det närmaste 2,19 miljoner. Som alternativ 6 har nu antagits, att detta antal bör hållas konstant i fortsättningen. De årliga födelsetal och fruktsamhetstal, som under olika tider erfordras för att detta skall uppnås, anges i tabell 1 kol. 5.

Om antalet arbetsföra män i en stationär befolkning skall hållas på 2,19 miljoner, erfordras ett födelsetal på 105 000, kring vilket sålunda de beräknade talen för olika år komma att variera. Under den första femårsperioden bör årliga antalet födda uppgå till 100 000, varefter det erforderliga födelsetalet så småningom stiger till 117 000 under perioden 1961—1965 för att sedan åter nedgå.

De på samma sätt som i det föregående beräknade måtten på försörjningsbördorna anges i nedanstående tablå. Man finner därav, att även om den aktiva befolkningen hålles vid konstant numerär, komma försörjningsbördorna att växa under de närmaste årtiendena.

	Total försörjningsbörda	Ålderdomsförsörjningsbörda
1940	161,3	15,2
1950	160,5	16,6
1960	169,4	19,6
1970	177,0	23,2
1980	179,0	26,5

Alt. 7. Den totala försörjningsbördan tenderar mot konstans.

Då de stigande försörjningsbördorna utgöra ett gemensamt drag i alla de hittills uppställda alternativen, kan man fråga sig, vilken utveckling av födelsetalet som skulle erfordras för att hålla förskjutningarna i försörjningsbördorna inom rimliga gränser. Det är härvidlag att märka, att förhållandena till följd av befolkningens ålderssammansättning för närvarande äro särskilt gynnsamma. När år 1940 den totala ålderdomsförsörjningsbördan ovan angivits med talet 161,3, är motsvarande tal i en stationär åldersfördelning 173,2. I fråga om försörjningsbördorna gentemot gamla är skillnaden avsevärd, i det att jämförelsetalen äro 15,2 respektive 23,5. Då dessa förhållanden med nödvändighet måste utvecklas i riktning mot högre försörjningstryck på den aktiva befolkningen, kan man icke rimligtvis räkna med konstans i annan bemärkelse än att storleken av försörjningsbördorna alltmera närmar sig de förhållanden, som gälla för en stabil befolkning. Det ligger därvid närmast till hands att välja den stationära åldersfördelningen som riktlinjje.

Den totala försörjningsbördan har ovan angivits genom kvoten mellan den totala folkmängden och folkmängden i de centrala åldrarna 20—65 år. Här skall som ett något bättre mått användas förhållandet mellan den totala folkmängden män och det i enlighet med det föregående beräknade antalet yrkesutövande män. Detta mått på den totala försörjningsbördan var enligt

åldersfördelningen år 1940 148,47 och är i en stationär åldersfördelning enligt 1936—1940 års dödlighet 158,30. Om utjämningen fram till stationära förhållanden antages ske med den moderata intensiteten av 1 % per 5-årsperiod, uppnås det önskade jämviktsläget år 1970. De för uppfyllande av dessa villkor erforderliga födelsetalen framgår av följande tablå:

	Erforderligt antal födda
1941—45	113 000
1946—50	97 000
1951—55	99 000
1956—60	121 000
1961—65	102 000
1966—70	100 000
1971—75	109 000
1976—80	88 000

De erhållna talen uppvisa tämligen tvära fluktuationer från en period till en annan. Ett modifierat antagande om det sätt, varpå den nuvarande försörjningsbördan ändras mot stationära förhållanden, ger givetvis en annan utveckling, men de stora variationerna kvarstå till större delen. För att få ett grepp på innebörden av de givna födelsetalen kan man exempelvis använda löpande medeltal, och man kan då konstatera, att det här uppställda alternativet torde få anses vara relativt lätt att förverkliga under den närmaste framtiden. Från slutet av 1950-talet och framgent kommer likväl det erforderliga födelsetalet att innebära en avsevärt stegrad fruktsamhet. Ett bevärande därav kan endast ske på så sätt, att födelsetalet under de båda närmaste decennierna bringas upp till en högre nivå än som här ovan förutsatts.

Alt. 8. Ålderdomsförsörjningsbördan tenderar mot konstans.

Som förut påpekats är försörjningsbördan gentemot åldringar och yrkeslösa för närvarande extremt låg, och man måste för den skull räkna med en stigande försörjningskvot. Denna ökning kan givetvis försiggå på olika sätt och man kan lämpligen uppställa det antagandet, att ålderdomsförsörjningsbördan på viss tid stiger till den för en stationär befolkning svarande nivån för att därefter hålla sig oförändrad.

Som mått på försörjningsplikten gentemot gamla skall här, till skillnad från vad som tidigare skett, användas kvoten mellan antalet män över 65 år och det beräknade antalet yrkesutövande män. Detta mått är till sin storlek bestämt till och med år 1955 och blir för olika år följande:

1940: 12.90, 1945: 13.59, 1950: 14.53 och 1955: 15.61.

Förändringen innebär en något accelererad ökning med drygt 6½ % per 5-årsperiod. I en stationär befolkning är motsvarande mått 20,48. Om man tänker sig ökningen försiggå med 7 % per 5-årsperiod, uppnås denna nivå

på fyra perioder, d. v. s. år 1975. Ett dylikt antagande ger likväl orimliga variationer i födelsetalet och kan därför lämnas åsido. Om man fördelar utjämmandet på fem perioder, bli även då fluktuationerna i det erforderliga födelsetalet synnerligen kraftiga. Från 117 000 under tiden 1941—1945 stiger antalet till 148 000 under perioden 1956—1960 för att sedan sjunka ned till en låg vändpunkt på endast 22 000. Man skulle kunna tänka sig, att utjämningen upp till stationära förhållanden sker enligt en krökt kurva, men det visar sig, att de framräknade födelsetalen även i detta fall äro underkastade avsevärda variationer och tidvis komma att ligga på en betydligt högre nivå än vad man rimligtvis kan påräkna. Innebörden härav är därför i kort-
het den, att vi icke genom måttliga ändringar av födelsetalet ha möjlighet att helt bemästra försörjningsbördan gentemot åldringar. Denna måste med nödvändighet komma att ökas under de närmaste decennierna och kommer under en följd av år att ligga högre än den i en stationär åldersfördelning rådande nivån.

Slutresultat.

Vid en granskning av de olika ovan behandlade alternativen finner man, att flera bland dem av ena eller andra anledningen kunna avföras från diskussionen. De fall, där det önskade födelsetalet under den närmaste framtiden skulle vara lätt att förverkliga eller rent av redan överskrides, innebära i fortsättningen en desto kraftigare ökad fruktsamhet. Redan ur denna synpunkt är det önskvärt att från början hålla födelsetalet så högt som möjligt. Av stor betydelse är härvid den omständigheten, att förutsättningarna för ett relativt högt födelsetal under den närmaste framtiden avsevärt förbättrats genom den under senare år starkt ökade giftermålsfrekvensen (jfr s. 219 f.). Den ökning av nativiteten, som under 1940-talet kräves för att i enlighet med alternativ 3 giva en obetydligt stigande folkmängd i de arbetande åldrarna, synes under dessa förhållanden kunna åstadkommas. Under 1950- och 1960-talen torde emellertid detta alternativ bli mera svåruppnåeligt och en jämkning nedåt av de ovan givna talen måste göras. Om man därvid samtidigt tager viss hänsyn till fruktsamhetstalens utveckling, kan man för de närmaste femårsperioderna uppställa följande normer:

	Önskvärt årligt antal födda
1941—45	115 000
1946—50	122 000
1951—55	125 000
1956—60	121 000
1961—65	117 000
1966—70	113 000

De anförda siffrorna ha givetvis sin största betydelse för de båda första årtiondena. Då talen endast uttrycka genomsnittsvärden för olika 5-års-

perioder, spelar det ingen större roll, huru dessa medelvärden uppnås. Blir födelsetalet av någon anledning särskilt lågt under något enskilt eller några få år, t. ex. på grund av en ekonomisk eller politisk kris, kan detta kompenseras av ett högre antal födda under närmast föregående och påföljande år och vice versa. Man har därför ingen anledning att genom någon sorts interpolering beräkna det önskvärda födelsetalet för varje enskilt år.

I vad mån svarar nu denna hypotetiska utveckling av det framtida födelsetalet till de olika krav på folkmängden, som i det tidigare framställts? Svar på den frågan lämnas av de i tabell 2 givna uppgifterna över befolknings-

Tabell 2. Folkmängd och försörjningsbördor i framtiden enligt den antagna nativitetens utvecklingen.

Å r	Totala folkmängden milj.	Folkmängden i åldrarna 20—65 år milj.	Folkmängden kvinnor i åldrarna 20—45 år milj.	Antalet manliga yrkesutövare milj.	Försörjningsbördor	
					Gentemot totalbefolkningen	Gentemot åldringar
1940	6.37	3.95	1.28	2.13	161.3	15.2
1945	6.56	4.08	1.29	2.17	160.7	15.6
1950	6.76	4.11	1.24	2.18	164.4	16.6
1955	6.96	4.08	1.16	2.19	170.7	18.1
1960	7.11	4.04	1.10	2.22	175.8	19.6
1965	7.22	4.08	1.10	2.26	176.9	21.0
1970	7.28	4.12	1.13	2.29	176.7	22.4

Anm. Siffror i antikva bero endast på dödligheten. Siffror i kursiv baseras även på det antagna födelsetalet under 1940- och 1950-talen. Siffror med medievalstil bero därjämte på födelsetalet efter 1960.

förhållandena vid olika tidpunkter. Med antikvastil anges därvid de nu gällande storheterna samt de framtida tal, som blott influeras av dödligheten, och som därför äro att anse såsom i det närmaste säkra. Med kursivstil anges de framtida storheter, som jämväl bero på de här ovan antagna födelsetalen under de båda närmaste decennierna. Med medievalstil slutligen anges ytterligare tal fram till år 1970, vilka även bero av det förutsatta antalet födda efter år 1960.

Den totala folkmängden uppgick år 1940 till 6,37 miljoner och kommer enligt de givna förutsättningarna att stiga i en så småningom retarderad takt för att kulminera vid mitten av 1970-talet på en nivå av ungefär 7,30 miljoner. Folkmängden i åldrarna 20—65 år, som från 3,95 miljoner år 1940 når upp till 4,11 miljoner år 1950 men därefter decimeras till 4,04 år 1960, kommer att i fortsättningen uppvisa en sakta tillväxt med ungefär $\frac{1}{5}\%$ per år. Antalet manliga yrkesutövare, som sakta ökas från 2,13 miljoner år 1940 till 2,19 miljoner år 1955, kommer enligt de uppställda nativitetsantagandena att därefter tillväxa i ungefär samma tempo. Vad så slutligen antalet kvinnor i åldrarna 20—45 år beträffar, så skulle detta från sitt redan nu betingade minimum av 1,10 miljoner år 1960 undergå en sakta ökning mot slutet av 1960-talet.

För försörjningstrycket innebära de supponerade framtida födelsetalen en stegring av något varierande grad. Den totala försörjningsbördan, som för år 1940 kan angivas med talet 161,3, kan för år 1960 beräknas ha nått upp till en nivå av ungefär 175, vilken obetydligt överstiger förhållandena i en stationär åldersfördelning och som sedan bibehålles under de båda följande decennierna. Försörjningsbördan gentemot åldringar uppvisar likaledes en moderat ökning med ungefär 1¼ % per år fram till 1970-talet, då förhållandena närmast sig stationära förhållanden.

För att få en uppfattning om vad dessa önskvärda födelsetal innebära i fråga om fruktsamhet har man att på ett lämpligt sätt ställa antalet födda i relation till antalet fruktsamma kvinnor.

Den fysiologiska fruktsamheten uppvisar efter 35-årsåldern en med åldern allt kraftigare nedgång. Om befolkningens åldersfördelning inom de fruktsamma åldrarna övergår från en mera normal sådan till stadier, där en ovanligt stor del av antalet kvinnor i åldrarna 20—45 år befinner sig i de högre åldersgrupperna, kommer detta följaktligen att innebära en försämring av det sedvanliga totala fruktsamhetstalets värde som mätare av fruktsamheten i de enskilda åldersklasserna. I stället för detta tal, som ju för övrigt kommit till användning i det föregående, skall här som ett något lämpligare fruktsamhetsmått användas antalet födda per 1 000 kvinnor i åldrarna 20—40 år.

Det sålunda definierade fruktsamhetstalets storlek under olika 5-årsperioder från år 1901 till 1980 framgår av följande tablå:

Å r	Antal födda per 1000 kvinnor i åldrarna 20—40 år	Å r	Antal födda per 1000 kvinnor i åldrarna 20—40 år
1901—05	188·8	1936—40	89·6
1906—10	180·9	1941—45	109·6
1911—15	159·6	1946—50	120·3
1916—20	142·7	1951—55	132·1
1921—25	126·0	1956—60	137·2
1926—30	101·1	1961—65	136·1
1931—35	86·8	1966—70	126·5

I en stationär befolkning uppgår motsvarande fruktsamhetstal till 113,2 ‰. Den svenska befolkningens fruktsamhetstal passerade ned under denna gräns omkring år 1925 och nådde ett minimum under 1930-talets första hälft med 87 ‰ för att under senare år stiga till 90 ‰. De ovan erhållna önskvärda födelsetalen innebära nu, att fruktsamhetstalet under den närmaste femårsperioden bör bli 110 och under 1940-talets senare hälft 120, varefter det under 1950-talet bör stiga till över 135 ‰. Därefter kan en återgång mot stationära förhållanden äga rum. Fruktsamhetstalets låga värde på 1930-talet låg drygt 20 % under det för en stationär befolkning erforderliga. De uppställda önskade födelsetalen komma å andra sidan att under slutet av 1950-talet kräva en toppnivå hos fruktsamhetstalet, som ligger ungefär 20 % över

det i en stationär åldersfördelning rådande. Ökningen under 1940- och 1950-talen motsvarar i genomsnitt 1,6 % per år.

Om innebörden av de önskvärda framtida födelsetalen kan man även få en uppfattning genom att beräkna något slag av medelbarnantal. Ett enkelt förfarande är därvid att sätta antalet barn under 15 år i relation till antalet kvinnor i åldrarna 30—45 år¹. För olika år från 1900 till 1980 erhållas då följande värden:

Å r	Medelantalet barn under 15 år per kvinna i åldrarna 30—45 år	Å r	Medelantalet barn under 15 år per kvinna i åldrarna 30—45 år
1900	3·51	1945	1·80
1910	3·51	1950	2·00
1920	2·98	1955	2·26
1925	2·69	1960	2·48
1930	2·33	1965	2·70
1935	1·97	1970	2·79
1940	1·74		

Det på ovanstående sätt definierade medelbarnantalet är i en stationär befolkning 2,19, vilken nivå passerades i början av 1930-talet. Enligt de beräknade framtida födelstalen bör det nuvarande värdet, 1,74, så småningom höjas till 2,79 om 30 år, varefter en nedgång mot stationära förhållanden kan ske.

Då de använda måtten på fruktsamhet och medelbarnantal icke fästa avseende vid civilståndsfördelningen, står vägen öppen för en diskussion av, huru den erforderliga ökningen av barnantalet skall ske.

Den starka ökningen av antalet giftermål under senare år — från ett årligt genomsnitt av något över 40 000 vid 1930-talets början till ungefär 60 000 omkring år 1940 — har riktat uppmärksamheten på betydelsen för nativiteten av en hög äktenskapsfrekvens.

Antalet födda, som under åren 1933 och 1934 nådde sitt minimum med endast 85 000, steg först långsamt och nådde år 1939 upp till 97 400. Efter en mindre nedgång påföljande år kunde för år 1941 noteras en födelsesiffra av 99 400, för år 1942 113 600 och för år 1943 125 000. Utförda analyser² ge vid handen, att nativitetsuppgången ända fram till år 1941 huvudsakligen varit förorsakad av den stegrade giftermålsfrekvensen, vilken medförde dels en gynnsammare civilståndssammansättning och dels en föryngring av äktenskapsbeståndet med hänsyn till varaktighetstid. Under de senaste åren kan man likväl räkna med jämväl en begränsad fruktsamhetsökning.

¹ Då kvinnorna i dessa åldrar i genomsnitt äro 37,5 år gamla, medan barnen under 15 år i medeltal äro 7,5 år, svarar detta mot en medelålder hos barnaföderskorna av 30 år.

² C.-E. Quensel: Den äktenskapliga fruktsamhetens förändringar 1933—1939 samt förändringarna i det äktenskapliga barnantalet. Statsvetenskaplig Tidskrift 1943 nr 4—5.

H. Hyrenius: De sista årens nativitetsuppgång. Ekonomisk Tidskrift 1942 nr 5.

H. Hyrenius: Räcker vårt födelsetal? Tiden 1944 nr 1.

För att vi skola kunna hålla de ovan framräknade önskvärda födelsetalen och totala fruktsamhetstalen är det givetvis angeläget, att den nuvarande, för svenska förhållanden höga giftermålsintensiteten bibehålles eller eventuellt ytterligare ökas, vilket sistnämnda icke är otänkbart med hänsyn till att stora befolkningsgupper alltjämt ha en jämförelsevis låg nuptialitet¹. Även under antagande av en oförändrad giftermålsintensitet bland männen torde man för övrigt kunna räkna med en något förbättrad civilståndsfördelning bland kvinnorna med hänsyn till pågående förskjutningar i könsproportionen². På grund av det minskade antalet kvarstående ogifta kommer likväl i fortsättningen det årliga antalet ingångna äktenskap att minskas även under antagande av oförändrad eller till och med något ökad giftermålsintensitet. Den för närvarande för nativiteten gynnsamma förskjutningen i äktenskapens durationsfördelning kommer för den skull att relativt snart förbytas i sin motsats.

Innebörden av vad här ovan sagts om giftermålsfrekvensen är, att man genom att hålla densamma hög kan förbättra underlaget för nativiteten åtskilligt men att effekten i fortsättningen icke kan bli så stark som under de senaste åren. Ett par kalkyler må anföras för att belysa dennas storlek.

Procenten gifta bland kvinnor i åldersgruppen 20—40 år var år 1920 48,0 %, år 1935 47,9, år 1930 48,4, år 1935 50,6 och år 1940 57,5 %. Fram till år 1930 var civilståndsfördelningen sålunda tämligen konstant, men sedan har en förbättring ägt rum, som varit särskilt påtaglig under slutet av 1930-talet och som fortskridit även under åren närmast efter 1940. Takten torde likväl även vid mycket gynnsamma förhållanden komma att bli allt långsammare. Den övre gränsen för procenttalet gifta bland kvinnor i åldrarna 20—40 år läser komma att ligga vid 65 eller möjligen 70 %. Siffran 65 % ligger något högre än den relation, som i det långa loppet skulle erhållas enligt giftermålsintensiteten under åren omkring 1940. Detta betyder för den skull praktiskt taget bibehållande av den nuvarande giftermålsintensiteten och alternativet 70 % en ytterligare ökning därav.

De uppställda önskade födelsetalen äro för perioden 1941—1945 115 000 och för 1956—1960 121 000, vilket motsvarar ett totalt fruktsamhetstal av respektive 109,6 och 137,2. Ökningen utgör 25 % eller i genomsnitt 1,5 % per år. Om man nu antar, att procenten gifta så småningom ändras från 57,5 år 1940 till 65,0 år 1960, och om samtidigt förutsättes, att den utomäktenskapliga fruktsamheten förblir konstant, kommer det äktenskapliga fruktsamhetstallet för åldrarna 20—40 år att bli 173,5 ‰ för perioden 1941—1945 och 203,0 ‰ för tiden 1956—1960. Ökningen är 17 %, vilket omräknat per år blir 1,1 %. För den händelse civilståndsfördelningen skulle förbättras ytterligare och procenttalet gifta år 1960 ha kommit upp till 70, skulle den äktenskapliga fruktsamheten från 1941—1945 och till 1956—1960 endast behöva

¹ C.-E. Quensel: Giftermålsfrekvensen i Sverige i skilda områden och yrkesgrupper. Ekonomisk Tidskrift 1943 nr 2.

² C.-E. Quensel: Giftermålsintensiteten i Sverige under de sista årtiondena och dess framtida storlek. Statsvetenskaplig Tidskrift 1939 nr 2.

ökas med 12 % eller icke fullt 0,8 % per år. Dock må beträffande såväl detta tal som det ovan givna alternativet 1,1 % framhållas, att siffrorna torde ligga i underkant på grund av de tämligen snart i ogynnsam riktning gående förskjutningarna i durationsfördelningen.

De sist refererade kalkylerna stämma väl överens med räkningar, som utförts i syfte att på sedvanligt sätt bestämma den framtida befolkningsutvecklingen utifrån vissa hypoteser beträffande fruktsamheten.¹ Rörande civilståndsfördelningen förutsattes, att denna år 1955 skulle ha nått den mot 1939—1942 års giftermålsintensitet svarande fördelningen. Den äktenskapliga fruktsamheten differentierades enbart efter duration. Med utgångspunkt från en fruktsamhetsnivå, motsvarande 115 000 födda årligen under perioden 1941—1945, uppställdes ett alternativ med oförändrad fruktsamhet och ett annat, där den äktenskapliga fruktsamheten förutsattes stiga med 1 % årligen fram till perioden 1956—1960. De beräknade födelsetalen blevo för de närmaste fem 5-årsperioderna i första fallet 115 000, 116 000, 111 000, 103 000 och 98 000 samt i senare fallet 115 000, 122 000, 122 000, 120 000 och 119 000. Man finner härav att en genomsnittlig förbättring av den äktenskapliga fruktsamheten med 1 % per år tämligen nära överensstämmer med de ovan uppställda önskemålen rörande födelsetalets utveckling under den närmaste framtiden.

Sammanfattning.

De i det föregående refererade kalkylerna ha visat, att vi på grund av den hittillsvarande befolkningsutvecklingen icke kunna undgå den tendens till pressad levnadsstandard, som ligger i ökade försörjningsbördor. De uppkommande förskjutningarna därutinnan kunna emellertid hållas inom rimliga gränser, därest födelsetalen kunna bringas att stiga på ungefär det sätt, som anges av talserien å s. 216.

Som kvantitativt mål för den närmaste framtidens befolkningspolitiska strävanden kan uppställas, att det årliga genomsnittliga födelsetalet från omkring 115 000 under 1940-talets första hälft bör stiga till omkring 125 000 under början av 1950-talet. Därefter kan en sakta nedgång vidtaga. Dessa födelsetal innebära, att det totala fruktsamhetstalet under de närmaste 15 à 20 åren bör stiga med ungefär 1,5 % per år. Genom vidmakthållande av den giftermålsintensitet, som rått under de senaste åren, kommer dock civilståndsfördelningen att samtidigt förändras i gynnsam riktning i så hög grad, att den äktenskapliga fruktsamheten icke torde behöva ökas med mer än genomsnittligen 1,1 à 1,2 % per år. En ytterligare förbättring av giftermålsintensiteten kan sänka detta tal med ett par tiondelar. Kvar står likväl kravet på att fruktsamheten ökas med ungefär 1 % årligen, vilket visserligen för ett enskilt år kan förefalla bagatellartat men som under en längre följd av år innebär en betydande fruktsamhetsförbättring.

H. Hyrenius: Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft. SOU 1944: 65 kap. 5.

För folkmängdsutvecklingen innebära de uppställda födelsetalen en sakt tillväxt. Sålunda kommer folkmängden i åldrarna 20—65 år att alltifrån år 1960 ökas med ungefär 0,2 % per år. Antalet kvinnor i fruktsam ålder beräknas efter 1960 ävenledes öka i samma takt. Försörjningsbördorna gentemot åldringar komma visserligen att stiga med 1 $\frac{1}{3}$ % per år men det totala försörjningstrycket kommer däremot endast att ökas relativt långsamt.

Analysen av de önskvärda födelsetalen visar, att dessa icke innebära någonting orimligt, men att det obetingat kräves radikala åtgärder för att i längden hålla reproduktionen uppe. Befolkningspolitiken synes framför allt böra inriktas på de befolkningsgrupper, där förhållandena äro särskilt otillfredsställande i ena eller andra avseendet. Sålunda böra åtgärderna att förbättra giftermålsförhållandena i första hand inriktas på jordbruksbefolkningen, medan strävandena att höja fruktsamhet och barnantalet i första hand böra avse städerna och särskilt vissa kategorier av stadsbefolkningen. Med en dylik uppläggning av befolkningspolitiken kunna vi bemästra befolkningsfrågans huvudproblem. Det ligger emellertid vikt uppå, att befolkningspolitiken intensifieras *snart*, enär vidtagna åtgärder på grund av befolkningens struktur ge avsevärt större effekt *nu* än om de följa först om några år.

OM BEFOLKNINGSPROGNOSER MED SÄRSKILD
HÄNSYN TILL ÄKTENSKAPSFREKVENNS,
FAMILJEBILDNING OCH ERFORDERLIG
FAMILJESTORLEK

En undersökning

På uppdrag av befolkningsutredningen utförd av

Professor *Carl-Erik Quensel*.

En undersökning
om befolkningens
familjförhållanden
och utbildning
i Helsingfors
och Åbo län
1880

ON BEFOLKNINGSPROGNOSEN MED SÆRSKILD
HÆSNY TILL FÆMILJEFØRHOJDE
FAMILJEFØRHOJDE OG UDBILDNING
FAMILJEFØRHOJDE

En undersökning
på uppdrag af befolkningräkningen ålför af
Professor Carl-Erik Qvarnström

Vid de sedvanliga metoderna för befolkningsprognoser utgår man från en känd befolkning, fördelad efter ålder och kön, och beräknar med ledning av en förutsatt för framtiden gällande dödlighetstabell, huru många av den ursprungliga befolkningen, som vid skilda tidpunkter kvarleva i olika åldersgrupper. Därefter uträknas med ledning av hypoteser om fruktsamheten (= antalet barnaföderskor per tusen kvinnor i olika åldrar) hur stort födelse-talet bliver under skilda tidsperioder, framskriver de så erhållna årskullarna successivt och kan så fortsätta in infinitum, eventuellt med hänsynstagande till förutsatta temporära variationer i dödlighet och fruktsamhet.

Uppställer man därvid som norm för utvecklingen en viss födelsefrekvens kan man på så sätt se vilka fordringar, som måste ställas beträffande fruktsamhetens storlek i framtiden.

Så länge intresset i första hand knytes till en beskrivning av befolkningens åldersfördelning och dess förändringar i framtiden är den beskrivna metoden den enklaste och fördelaktigaste. Men numera bör kravet på befolkningsprognoser ställas högre. Det gäller icke endast att erhålla den kommande åldersfördelningen, det gäller också att beskriva familjebildning och förskjutningar i familjestorleken under åtminstone de närmaste decennierna, och på så sätt vunnen kunskap blir betydelsefull för befolkningspolitikens utformning och bostadspolitiken.

Den ovan beskrivna metoden sätter födelse-talet som en funktion av antalet kvinnor i olika åldrar men ställer icke antalet födda i relation till antalet bestående äktenskap av varierande duration och barnantal. Så måste dock bliva fallet, om man skulle vilja bestämma antalet familjer, familjestorleken och dess variationer under de kommande åren. De födda måste mera placeras in i sitt biologiska och sociala sammanhang, familjerna och det blir för befolkningsstatistiken viktigt att jämsides med åldersfördelningen m. m. även följa familjeutvecklingen.

Och uppställer man en viss norm för födelse-talet blir avgjort frågan den, vilken äktenskapsfrekvens, vilken äktenskaplig fruktsamhet och familjestorlek måste i så fall tänkas?

Metoden för utvidgade och förbättrade befolkningsprognoser blir därför att utgå icke enbart från befolkningen fördelad efter kön och ålder utan även från den givna civilståndsfördelningen och därefter på grundval av en given dödlighetstabell, en given giftermålsfrekvens och given eller förutsatt fruktsamhet i äktenskapet följa först åldersfördelningen, sedan civilståndsfördelningen och äktenskapsbildningen och slutligen familjestorleken.

Här nedan följer en redogörelse för en dylik befolkningsprognos med tillämpning på Sveriges befolkning. De olika teoretiska grundvalarna diskuteras successivt allteftersom de komma till användning vid det praktiska utförandet.

En dylik befolkningsprognos kan uppdelas i ett flertal successiva räkneoperationer, vilka här skildras i tur och ordning.

1. En framskrivning av befolkningen efter kön och ålder.

Utgångspunkterna för en dylik framskrivning äro dels en befolkning fördelad efter ålder och kön vid en given tidpunkt, dels en förutsatt dödlighet under de närmaste decennierna.

Detta äro de nödvändiga förutsättningarna för befolkningsprognoser överhuvud. Här har utgått från åldersfördelningen i Sverige av den 31 december 1940 och som dödlighetstabell har använts tabellen för åren 1936—1940. Resultaten av framskrivningarna framgå av tab. 1. Av skäl, som senare skall beröras, gives endast siffror för den manliga befolkningen. De överensstämma med de siffror, som framlagts av Statistiska Centralbyrån i tioårsöversikten över befolkningsrörelsen 1931—1940, ehuru de ha förts fram till år 1965. Med hänsyn härtill vill jag icke kommentera resultaten. De äro i stort sett likartade med tidigare befolkningsprognosers åldersfördelningar och huvudresultaten äro sålunda välkända.

Tabell 1. Framskrivnen manlig folkmängd åren 1945—1965.

Åldersklass	Stationär befolkning enligt 1936—1940 års dödlighet	Folkmängd ^{31/12 1940} enligt folkräkningen	Framskrivnen folkmängd i 100-tal					
			^{31/12 1945}	^{31/12 1950}	^{31/12 1955}	^{31/12 1960}	^{31/12 1965}	
0—5	474 263	227 179	2 950					
5—10	468 420	208 833	2 244	2 914				
10—15	465 466	227 012	2 075	2 230	2 895			
15—20	461 633	264 476	2 252	2 058	2 212	2 872		
20—25	454 881	273 451	2 606	2 219	2 028	2 179	2 829	
25—30	447 922	276 491	2 693	2 566	2 185	1 997	2 146	
30—35	441 233	274 784	2 724	2 652	2 528	2 152	1 967	
35—50	434 057	247 597	2 703	2 679	2 609	2 487	2 117	
40—45	424 779	223 063	2 423	2 645	2 622	2 554	2 433	
45—50	412 736	197 238	2 167	2 354	2 570	2 548	2 481	
50—55	392 265	176 573	1 894	2 081	2 260	2 468	2 446	
55—60	373 306	154 683	1 663	1 784	1 960	2 129	2 325	
60—65	341 319	134 193	1 414	1 521	1 631	1 792	1 947	
65—70	296 977	105 474	1 168	1 231	1 323	1 419	1 559	
70—75	238 457	73 500	847	938	988	1 063	1 140	
över 75	298 347	95 581	939	1 004	1 104	1 188	1 275	

För perioden 1941—1945 förutsattes ett totalt födelsetal av 605 000 eller 311 000 födda gossar.

2. En framskrivning av befolkningen efter ålder och civilstånd.

Utgångspunkterna härför äro dels befolkningen fördelad på civilstånd (ogifta å ena sidan, övriga å andra sidan) och ålder, dels en förutsatt giftermålsfrekvens under de närmaste decennierna.

Här föreligga vissa vanskligheter vid framskrivningen. Med ledning av en förutsatt giftermålsfrekvens är det möjligt att bestämma civilståndsfördelningen (antalet ogifta) under kommande år och beräkna det väntade antalet ingångna äktenskap. (Giftermålsfrekvensen är kvoten mellan antalet vigda i en viss ålder och motsvarande antal till äktenskap lediga i samma ålder.) Men skall man härvid utgå från giftermålsfrekvensen för män eller för kvinnor? Giftermålsfrekvensens temporära variationer ha varit olika stora för män och för kvinnor och antalet till äktenskap lediga i för giftermål gynnsam ålder har icke bibehållit samma proportion mellan könen. Orsakerna härtill hava varit dels förändringarna i könsproportionen i olika åldrar, dels att födelsekurvans variationer och rubbningarna i åldersfördelningen till följd därav medverkat till en förskjutning i könsproportionen bland de till äktenskap lediga (enär man därvid måste jämföra olika åldersklasser för män och kvinnor). Dessa omständigheter inverka också i framtiden.

Man torde vid bedömningen av den kommande familjebildningen böra utgå från männens civilståndsfördelning och giftermålsfrekvens som det primära och eventuellt sedan härleda giftermålsfrekvensen och civilståndsfördelningen för kvinnorna som en sekundär följd av det förra.

Bestämningen av antalet ogifta män i skilda åldrar i framtiden sker metodiskt likartat med framskrivningen av befolkningen efter ålder.

Med kännedom om antalet för första gången vigda män i enskilda ettårs-klasser och med kännedom om den ogifta befolkningen fördelad på ettårs-klasser kan man beräkna sannolikheten för en person i given ålder att gifta sig (bliva gift) under ett bestämt åldersår, på samma sätt som man bestämmer en dödsrisk. Med de så erhållna giftermålssannolikheterna som grundval kan man konstruera en »överlevelsetabell» med avseende på giftermålsrisken, som visar huru många av 100 000 i femtonsårsåldern, som äro ogifta vid 16, 17, 18 års ålder etc. (om antalet ogifta endast decimeras genom ingående av äktenskap). Multipliceras de så erhållna talen med den vanliga överlevelse-tabellen (för dödlighet) blir det möjligt att erhålla en tabell, utvisande huru många av 100,000 födda, som kvarleva och äro ogifta vid olika åldrar. Man kan med ledning därav beräkna huru stort antalet ogifta blir i skilda åldrar för den stationära befolkningen.

I tab. 2 gives dels en tabell, som visar huru stort antalet ogifta män blir i en stationär befolkning enligt 1936—1940 års dödlighet och enligt 1940 års giftermålsfrekvens. (Jag bortser härvid från den omständigheten att dödligheten som bekant är något högre för ogifta än för gifta.)

Kvoterna för de successiva talen i den stationära befolkningen må användas för en framskrivning av den ogifta befolkningen. Resultaten, med utgångspunkt från 1940 års fördelning efter civilstånd, givas likaledes i tabell 2.

Ehuru jag icke närmare vill kommentera den framtida åldersfördelningen må blott några ord beträffande de erhållna siffrorna över antalet ogifta i skilda åldrar lämnas. Antalet ogifta män i åldern 20—50 år, de typiska giftermålsåldrarna, var år 1940 omkring 650 000 och har tidigare varit än högre. Den

Tabell 2. Framskrivnen manlig ogift folkmängd åren 1945—1965.

Åldersklass	Antal ogifta i den stationära befolkningen enligt 1940 års giftermålsfrekvens	Ogifta $\frac{31}{12}$ 1940 enligt folkräkningen	Framskrivnen folkmängd ogifta i 100-tal				
			$\frac{31}{12}$ 1945	$\frac{31}{12}$ 1950	$\frac{31}{12}$ 1955	$\frac{31}{12}$ 1960	$\frac{31}{12}$ 1965
15—20	461 471	264 327	2 251	2 057	2 210	2 870	
20—25	412 122	250 248	2 360	2 005	1 837	1 974	2 563
25—30	248 386	163 355	1 508	1 422	1 211	1 107	1 190
30—35	127 216	96 990	837	772	729	620	567
35—40	77 375	62 533	590	509	470	443	377
40—45	56 445	44 394	456	430	371	343	323
45—50	46 557	32 926	366	376	355	306	283
50—55	41 120	27 154	291	323	332	313	270
55—60	37 174	22 780	245	263	292	300	283
60—65	33 204	18 641	203	219	235	261	268
65—70	28 750	14 127	161	175	190	203	226
70—75	23 064	9 229	113	129	141	152	163
över 75	28 844	10 675	113	130	149	166	182

siffran sjunker kraftigt fram till omkring år 1960. Antalen vid slutet av åren 1945, 1950 och 1955 bliva respektive 612 000, 551 000 och 497 000 och visa sålunda tydligt att nedgången i stort sett blir omkring 10 000 per år. Under perioden 1956—1960 blir nedgången mindre kraftig och efter år 1960 stiger antalet ogifta då de kraftiga årskullarna födda efter år 1940 inträda i giftermålsåldrarna. Antalet ogifta i åldern 20—50 år blir 1965 530 000 mot 479 000 år 1960.

De siffrorna visa tydligt att antalet ingångna äktenskap i framtiden måste bliva betydligt mindre än vad fallet är för närvarande. Och en närmare kalkyl bestyrker detta. Siffran över antalet ingångna äktenskap (här = antalet för första gången vigda män) var åren 1936—1940 i genomsnitt 53 500 men blir under de följande femårsperioderna lägre som framgår av nedanstående tablå.

Å r	Antal giftermål
1941—1945	52 500
1946—1950	48 200
1951—1955	43 600
1956—1960	40 100
1961—1965	40 300

En svag återhämtning framträder sålunda under femårsperioden 1961—1965, då som förut meddelats de stora årskullarna födda efter 1940 inträda i giftermålsåldrarna.

Den förändrade civilståndsfördelningen under inverkan av en så pass hög giftermålsfrekvens som 1940 års belyses måhända bäst med siffrorna över procenttalet ogifta i olika åldrar 1940 och 1965.

Man finner följande.

Åldersgrupp	1940	1965	Enligt 1940
			års giftermåls- frekvens i sta- tionär befolk- ning
20—25	92 %	91 %	91 %
25—30	59 %	55 %	55 %
30—35	35 %	29 %	29 %
35—40	25 %	18 %	18 %
40—45	20 %	13 %	13 %
45—50	17 %	11 %	11 %
50—55	15 %	11 %	10 %
55—60	15 %	12 %	10 %
60—65	14 %	14 %	10 %
65—70	13 %	14 %	10 %
70—75	13 %	14 %	10 %

Inom åldern 20—50 år sjunker år 1965 i varje åldersklass det relativa antalet ogifta icke oväsentligt jämfört med förhållandena år 1940. I de högre åldrarna över 60 år visar sig icke någon förändring jämfört med år 1940. I åldrarna under 50 år har enligt framskrivningen det relativa antalet ogifta uppnått de värden, som korrespondera mot förhållanden i den stationära befolkningen medan så icke är fallet i åldrarna över femtio år. Om framskrivningen hade fortsatt ytterligare några decennier under samma antaganden skuile dock så hava skett.

Det må påpekas att som utgångspunkt för beräkningarna lades giftermålsfrekvensen för året 1940. Giftermålsfrekvensen var då förvisso hög (det speciella giftermålstalet för män var då 84 ‰ mot 63 ‰ 1931—1935 och 60 ‰ 1921—1930) men den har dock varit högre såväl år 1939 (87 ‰) som även under åren 1942 och 1943. Om giftermålsfrekvensen blir varaktigt högre än den här förutsatta minskas antalet ogifta än snabbare och kraftigare och det beräknade antalet ingångna äktenskap blir åtminstone under det närmaste årtiondet något högre men kanske sedan något lägre.

Här har blott särskilts de ogifta men ingen särskiljning i övrigt efter gift, änkring eller fränskild har skett. Den särskiljningen må dock anses vara av förhållandevis mindre betydelse än särskiljandet av den ogifta befolkningen från den övriga. Gruppen förut gifta blir endast i de högre åldrarna av betydelse och behandlas lämpligen (ehuru här icke så skall ske) i samband med antalet bestående äktenskap av olika duration.

Anm. Vid de hitintills företagna beräkningarna har antagits att ingen in- eller utvandring förekommer. För hela Sveriges vidkommande torde det vara ett rimligt antagande, även om en del speciella förhållanden kunna åstadkomma ändringar i in- och utvandringen av mera betydande mått.

För mindre områden av landet kan man dock icke förutsätta att antagandet ingen in- eller utflyttning är rimligt. Vill man studera befolkningen efter ålder, civilstånd (och även familjestorlek) för t. ex. Sveriges städer eller någon speciell stad måste man förutsätta att en omflyttning sker vars storlek och riktning kan diskuteras ur många synpunkter. Enär den inrikes omflyttningen i huvudsak må anses vara lokaliserad till åldrarna 15—35 år och till de ogifta kan i så fall framskrivningsmetodiken enklast modifieras och utökas så att man vid slutet av varje femårsperiod ökar eller minskar befolkningen och de ogifta med de förutsatta hypotetiska absoluta omflyttningstalen i åldrarna 15—35 år och där-efter fortsätter framskrivningen en ny femårsperiod.

3. En framskrivning av de bestående äktenskapen fördelade efter duration eller kalenderår för vigseln.

Härför fordras:

- a) uppgift om antalet bestående äktenskap efter duration vid utgångspunkten för framskrivningarna,
- b) uppgift om det väntade antalet nyingångna äktenskap under olika perioder i framtiden samt
- c) en »överlevelsetabell» för de bestående äktenskapen.

Om det vidare syftet med en befolkningsprognos skall vara att erhålla familjestorlek (vid viss hypotes om födelsetalet) erfordras i första hand data rörande de bestående äktenskapens antal fördelade efter tidpunkt för vigseln (durationstiden) vid skilda tidpunkter.

Med hänsyn till de omgiftras relativt sett mindre vikt för familjebildning och födelsefrekvens vill jag inskränka framskrivningen till att avse enbart de äktenskap där mannen vid vigseln är ogift. De äktenskap, som beträffande männen äro omgiftra äro ur hushållsbildning av underordnad betydelse enär mannen, han må vara änkling eller frånskild, redan i många fall har eget hem och hushåll.

En »överlevelsetabell» för de bestående äktenskapen måste taga hänsyn till dödlighet och skilsmässofrekvens. Den förra är relativt lätt att uppskatta medan den senare i framtiden kan komma att bliva av större storleksordning än för närvarande. Tages nuvarande dödlighet 1936—1940 och skilsmässofrekvens för år 1940 som utgångspunkt finner man att en överlevelsetabell för bestående äktenskap må beskrivas medelst följande tabell.

Duration	Antal kvarstående äktenskap av 1 000 ingångna
0 år	1 000
5 »	953
10 »	898
15 »	844
20 »	784
25 »	712
30 »	626
35 »	517
40 »	380

Härvidlag har använts dödligheten för samtliga civilstånd, ehuru de gifta som bekant hava en lägre dödlighet än totalbefolkningen. För framskrivningen av de bestående äktenskapen har därför dessa tal något modifierats och det antagits att av de ingångna äktenskapen samtliga bestå vid slutet av vigselkalenderåret. Under loppet av nästa kalenderår bortfaller 10 %₀₀, likaså under loppet av det tredje, fjärde och femte så att efter i medeltal 4,5 år

Tabell 3. Beräknat antal bestående äktenskap fördelade efter tid för äktenskapets ingående åren 1940—1965.

Tid för äktenskapets ingående	Ingångna äktenskap (mannens första äktenskap)	Beräknat antal bestående äktenskap den ³¹ / ₁₂					
		1940	1945	1950	1955	1960	1965
1961—1965	201 680	—	—	—	—	—	197 700
1956—1960	200 490	—	—	—	—	196 420	186 600
1951—1955	218 130	—	—	—	213 670	202 990	190 810
1946—1950	241 180	—	—	236 260	224 450	210 980	196 210
1941—1945	262 590	—	257 260	244 400	229 740	213 660	196 570
1936—1940	267 491	262 290	249 180	234 130	217 740	200 320	180 290
1931—1935	211 411	197 030	185 210	172 250	158 470	142 620	121 230
1926—1930	188 397	164 830	153 290	141 030	126 930	107 890	86 310
1921—1925	173 675	140 490	129 250	116 320	98 870	79 090	55 363
1916—1920	176 292	129 190	116 270	98 830	79 060	55 340	—
1911—1915	152 739	99 030	85 180	67 340	47 140	—	—
1906—1910	151 689	83 180	66 540	46 580	—	—	—
1901—1905	140 535	60 700	42 490	—	—	—	—
1896—1900	139 630	40 660	—	—	—	—	—
1891—1895	124 268	—	—	—	—	—	—

960 ‰ kvarstå. Av 1 000 ingångna äktenskap under fem kalenderår kvarstår vid slutet av femårsperioden således i genomsnitt 980. För framskrivning under ytterligare femårsperioder ha relationstalen 950 ‰, 940 ‰, 930 ‰, 920 ‰, 900 ‰, 850 ‰ och 800 ‰ använts, vilket innebär att efter i genomsnitt 2,5 år kvarstå 980 ‰, efter 7,5 år kvarstår 931 ‰, efter 12,5 år kvarstår 875 ‰, efter 17,5 år 814 ‰, efter 22,5 år 749 ‰, efter 27,5 år 674 ‰, efter 32,5 år 573 ‰ och slutligen efter 37,5 år 458 ‰. Dessa tal ligga något över de tal, som erhållas direkt från 1936—1940 års dödlighetstabell och 1940 års skilsmäsofrekvens men skillnaderna äro mestadels blott några promille.

Någon fördelning av de bestående äktenskapen efter duration finnes icke tillgänglig senare än för folkräkningen 1935/36. Ehuru de siffrorna må anses vara defekta i vissa avseenden kunna de dock efter några smärre korrekationer läggas till grund för en framskrivning fram till år 1940. Man erhåller därvid de i tabell 3 givna talen för år 1940 (varvid de under åren 1936—1940 ingångna äktenskapen framskrivits med ledning av de anförda »överlevelsetalen»). Med ledning av överlevelsetabellen och med utgångspunkt från de i avdelning 2 givna antalen ingångna äktenskap fram till år 1965 erhålles så siffror över antalet bestående äktenskap vid slutet av varje femårsperiod fram till år 1965. Om man begränsar sig till antalet äktenskap med en duration understigande 45 år finner man följande totalsiffror.

1940	1 177 000
1945	1 284 000
1950	1 357 000
1955	1 396 000
1960	1 409 000
1965	1 411 000

Talen visa en oavbruten stegring. Trots att antalet nyینگångna äktenskap minskas, växer antalet bestående äktenskap och uppnår åren 1960—1965 över 1 400 000 och ökningen är mer än 200 000. Man har visserligen bortsett från äktenskap med mer än 45 års duration men deras antal är förhållandevis obetydligt och kan näppeligen uppgå till mycket mer än 50 000 varför fluktuationerna i deras antal äro betydelselösa. 1940 års folkräkning redovisar ett antal gifta av inalles 1 330 000 och differensen med den ovan givna siffran 1 177 000 beror dels på antalet bestående äktenskap med över 45 års duration, dels på antalet bestående äktenskap där mannen är omgift. Antalet omgifta män har varit omkring 35 000 under decenniet 1931—1940 och antalet bestående äktenskap, där mannen är omgift torde därför kunna skattas till bortåt 100 000, i god överensstämmelse med de övriga anförda siffrorna.

Det bör dock icke förglömmas att ökningen av de bestående äktenskapens antal icke innebär att ökningen är likartad i skilda durationsgrupper. Antalet äktenskap, som bestått högst 15 år och vilka svara för huvudparten av barnalstringen, visar sålunda en stigande tendens fram till år 1950, därefter nedgång, som framgår av bifogade tablå.

År	Antal äkten- skap av högst 15 års duration
1940	624 000
1945	692 000
1950	715 000
1955	668 000
1960	610 000
1965	575 000

Medan dessa äktenskap äro omkring hälften av samtliga både år 1940 och 1950 sjunka de sedan relativt i betydelse och torde 1965 vara icke fullt 40 % av totala antalet bestående äktenskap. Detta har sin givna betydelse för frågan om födelsetalets storlek och den äktenskapliga fruktsamhet, som är erforderlig för att hålla födelsetalet vid en viss nivå.

4. Beräkning av familjestorleken i äktenskapen vid förutsatt födelsefrekvens.

För sådana beräkningar eller framskrivningar av familjestorleken (= medeltalet barn per äktenskap) erfordras kännedom om dels barnantalet i de bestående äktenskapen av olika duration vid utgångsperioden dels fruktsamhetens storlek i äktenskap av olika durationstider.

Fruksamheten efter äktenskapets duration är möjligt att approximativt erhålla genom uppgifter i den officiella statistiken över barnaföderskorna fördelade efter tid mellan vigsel och nedkomst.

Sådana fruktsamhetstal ha också givits regelbundet även om de t. ex. avse fruktsamheten efter äktenskapets duration och hustruns ålder (eller vigselålder). Det är dock möjligt att erhålla fruktsamhetstal efter äkten-

skapets duration utan avseende på hustruns ålder (eller mannens ålder). Sådana tal (något approximerade) för perioden 1936—1940 givas i tabell 4.

Medelbarnantalet i de bestående äktenskapen givas vid folkräkningen 1935/36. Då fruktsamheten efter äktenskapets duration 1936—1940 är bekant kan barnantalet i genomsnitt framskrivas till år 1940 i varje durationsklass. Dessa tal givas likaledes i tabell 4. Det förutsättes att fruktsamheten i genomsnitt är densamma i såväl de kvarlevande äktenskapen som i de äktenskap, vilka upplösas genom dödsfall eller genom skilsmässa.

Fruktamheten efter duration under perioden 1936—1940 var sådan att medelbarnantalet vid konstant fruktsamhet skulle bliva efter fem års duration 0,96, efter 10 år 1,42, efter 15 år 1,68 och efter 20 års duration 1,80.

Medelbarnantalen vid folkräkningen 1935/36 inkludera emellertid föräktenskapliga, genom föräldrarnas vigsel legitimerade barn. Under perioden 1931—1935 torde antalet föräktenskapliga barn per 100 då ingångna giftermål varit något mer än 15. Den siffran är dock i sjunkande eftersom bland annat det utomäktenskapliga födelsetalet kraftigt sjunkit. För framskrivningen antages att de år 1936 ingångna äktenskapen i genomsnitt hava 0,14 föräktenskapliga barn, de år 1937 ingångna äktenskapen hava 0,13 föräktenskapliga barn i genomsnitt etc och siffran för 1940 års äktenskap antages vara 0,10. Den siffran antages bliva bestående i framtiden.

Det framgår av de i tabell 4 givna talen, vilken kraftig nedgång i familjestorlek, som måste hava inträffat under de fem åren 1936—1940. Den observerade nativitetsökningen har icke varit av den storlek att den höjt barnantalet i äktenskapen, tvärtom har det sjunkit framförallt i de högre durationsklasserna.

Om fruktsamheten fram till år 1965 blir oförändrad i enlighet med nivån 1936—1940 beräknas antalet födda till 84 800 1941—1945, 86 100 1946—1950, 82 500 1951—1955, 76 800 1956—1960 och 72 800 1961—1965.

Om den arbetsföra befolkningen skall hållas oförändrad under längre tid bör dock födelsetalet vara omkring 115 000—120 000. Den äktenskapliga fruktsamheten åren 1936—1940 är icke på långa vägar tillräcklig för det ändamålet. Nu täckes naturligtvis en del av nativiteten genom födelser utom äktenskapet och omgiftena svara för en del. Det synes därför som om man för de fem olika femårsperioderna bör räkna med ett årligt födelsetal i de bestående första äktenskapen av omkring 110 000 åren 1941—1950, 108 000 åren 1951—1955 och 105 000 under åren 1956—1965 såsom norm för antalet födelser i de bestående äktenskapen (mannens första äktenskap).

I så fall bör äktenskapliga fruktsamheten i jämförelse med förhållandena under åren 1936—1940 vara som följer.

1936—1940	100
1941—1945	128
1946—1950	128
1951—1955	131
1956—1960	137
1961—1965	144

Tabell 4 a. Medelbarnantalet i de bestående äktenskapen enligt 1935—1936 års folkräkning. Fruktksamheten efter äktenskapets duration 1936—1940. Antagen fruktsamhet åren 1941—1965 samt beräknat antal barn i äktenskapen åren 1940 och 1965.

Durationstid	Medelbarnantal enligt 1935—1936 års folkräkning	Fruktksamheten efter äktenskapets duration 1936—1940	Beräknat medelbarnantal 1940	Antagen fruktsamhet efter äktenskapets duration i ‰					Beräknat medelbarnantal 1965	Därav under 15 års ålder
				1941—1945	1946—1950	1951—1955	1956—1960	1961—1965		
0—1	0·33	319	0·28	400	400	420	440	460	0·28	0·28
1—2	0·60	195	0·53	250	250	260	270	280	0·70	0·70
2—3	0·83	168	0·72	220	220	220	230	240	0·96	0·96
3—4	0·99	152	0·89	200	200	200	210	220	1·19	1·19
4—5	1·13	130	1·04	170	170	170	180	190	1·40	1·40
5—6	1·24	110	1·17	140	140	145	150	160	1·57	1·57
6—7	1·41	105	1·31	130	130	135	145	150	1·69	1·69
7—8	1·53	92	1·46	120	120	125	130	135	1·83	1·83
8—9	1·67	80	1·54	105	105	105	110	115	1·95	1·95
9—10	1·76	71	1·62	90	90	95	100	105	2·05	2·05
10—11	1·87	63	1·68	80	80	85	85	90	2·16	2·16
11—12	2·00	55	1·80	70	70	75	75	80	2·19	2·19
12—13	2·16	50	1·87	65	65	65	70	75	2·25	2·25
13—14	2·24	45	1·97	60	60	60	60	65	2·31	2·26
14—15	2·36	40	2·03	50	50	55	55	60	2·35	2·25
15—16	2·53	31	2·11	40	40	45	45	45	2·40	2·11
16—17	2·63	28	2·20	35	35	40	40	40	2·41	1·78
17—18	2·78	26	2·35	30	30	30	35	35	2·42	1·56
18—19	2·85	21	2·40	25	25	25	25	30	2·43	1·36
19—20	2·97	17	2·48	20	20	20	25	25	2·45	1·20
20—21	3·13	12	2·64	15	15	15	17	18	2·48	1·07
21—22	3·17	10	2·72	12	12	12	13	14	2·48	0·93
22—23	3·32	8	2·85	10	10	10	11	12	2·48	0·81
23—24	3·38	6	2·90	8	8	8	9	10	2·48	0·70
24—25	3·48	4	3·01	5	5	5	5	6	2·48	0·60

Tabell 4 b. Beräknat medelbarnantal i bestående äktenskap av olika duration åren 1940—1965.

Duration	Medelbarnantal per äktenskap 1935	Beräknat medelbarnantal i äktenskapen ^{31/12}					
		1940	1945	1950	1955	1960	1965
0—5	0·77	0·63	0·80	0·82	0·85	0·87	0·89
5—10	1·51	1·40	1·53	1·66	1·68	1·74	1·82
10—15	2·12	1·86	1·88	2·00	2·13	2·16	2·25
15—20	2·74	2·31	2·11	2·13	2·23	2·35	2·42
20—25	3·29	2·80	2·39	2·20	2·24	2·38	2·48

Hur stor fruktsamheten skall tänkas vara under längre fram kommande tidsperioder må lämnas ur räkningen. Då börjar äktenskapens antal ånyo att stiga, varför någon ytterligare kraftig ökning av den äktenskapliga fruktsamheten måhända icke torde vara erforderlig.

Fruksamheten bör öka. Den har redan ökat och har eller blir under perioden 1941—1945 av ungefär önskad omfattning. Men hur har och hur skall ökningen fördela sig på de olika durationsklasserna? Här kunna flera alternativ tänkas varvid det närmast till hands liggande är en likformig ökning av fruktsamheten i alla durationsklasser. Av föreliggande siffror synes det som om ökningen av den äktenskapliga fruktsamheten under de allra sista åren i viss mån varit mera utpräglad i intervallet 5—10 år efter vigseln. Där om kan man dock ännu icke fullt tydligt döma. För de beräkningar, som här skall givas över det erforderliga genomsnittliga barnantalet i äktenskapen har jag emellertid valt det enkla antagandet att fruktsamheten stiger likartat i samtliga durationsklasser och de så antagna under de olika perioderna gällande fruktsamhetstalen gives i tabell D. Där gives också huru stort det äktenskapliga medelbarnantalet skall bli enligt dessa beräkningar vid slutet av år 1965.

De enligt denna fruktsamhetsyptes förväntade medelbarnantalen i äktenskap av olika duration gives i sammanfattad form också i tabell 4 b för vart femte år fram till år 1965 så att de temporära variationerna i barnantalet i olika durationsgrupper kan följas.

År 1940 ligger medelbarnantalet i varje durationsgrupp men särskilt för de högsta durationerna avsevärt under motsvarande värden år 1935. År 1945 har en återgång till 1935 års siffror skett beträffande äktenskap med mindre än 10 års varaktighet medan vid äktenskap med mera än 15 års duration konstateras en fortsatt nedgång. År 1950 har medelbarnantalet blott sjunkit i durationsklassen 20—25 år men stigit i de övriga. Därefter följer en stegring år från år. Men jämför man de slutliga siffrorna för år 1965 med 1935 års siffror kan man icke tala om alltför stora förskjutningar. Det rör sig härvid för de lägre durationsklasserna om tämligen blygsamma höjningar medan medelsiffrorna för de högre durationsklasserna icke kommer upp till 1935 års nivå.

Hur utvecklingen efter år 1965 bör gestalta sig är svårare att bedöma men om man förutsätter att den under år 1961—1965 gällande fruktsamheten förblir bestående inträffar i så fall näppeligen några särskilt stora förändringar i det äktenskapliga barnantalet efter år 1965. Medelbarnantalet i äktenskap, med 15—20 års duration bör vara 2,6 och med 20—25 års duration 2,7 barn.

Det framgår sålunda att de födelsetal, som krävas för att vidmakthålla den stationära befolkningen i de arbetsföra åldrarna tämligen konstant, väl förutsetta en betydligt ökad fruktsamhet men näppeligen att barnantalet i de bestående äktenskapen skall stiga till anmärkningsvärt höga genomsnittsvärden.

5. Fördelningen av de bestående äktenskapen efter antalet minderåriga barn.

De erhållna medelantalen barn bidraga i hög grad till kännedomen om den erforderliga framtida familjestorleken, men det är dock en bristfällig kunskap, som ur många synpunkter skulle te sig än värdefullare om man erhåller fördelningen av äktenskapen efter barnantal. Men vilken fördelning motsvarar ett givet medelbarnantal?

Man rör sig här på en mycket osäker mark ty en mångfald olika fördelningar kunna resultera i samma medeltal. Ett medeltal av 2,5 kan sålunda uppkomma om majoriteten av äktenskapen har två eller tre barn och samtidigt extrema avvikelser från medeltalet äro sällsynta men kan även förefinnas i en fördelning med en relativt stor proportion nollbarns- och ettbarnsäktenskap, vilka uppvägas av ett stort antal barnrika familjer på fem eller än flera barn.

En approximativ beräkning av fördelningen efter barnantal kan stundom baseras på givna fördelningar, t. ex. de fördelningar efter barnantal, som erhållits vid 1935—1936 års folkräkning, om de korrigeras på lämpligt sätt så att de förändrade fördelningarna svara mot det på förhand kända medeltalet. Det kan dock vara olämpligt då dessa fördelningar äro resultatet av bland annat en stark barnbegränsning i somliga samhällsklasser och en relativt kraftig fruktsamhet i andra samhällslager.

Å andra sidan kan man mera spekulativt konstruera fram en fördelning av det givna medeltalet barn efter grunder som anses troliga eller lämpliga. Som exempel härpå kan nämnas: För en i längden stationär befolkning erfordras i genomsnitt ett slutvärde av omkring 2,7 barn per äktenskap. Det medeltalet kan motsvaras av följande tänkta fördelning. Av 100 äktenskap skola 10 vara barnlösa, 10 ettbarnsfamiljer, 20 tvåbarnsfamiljer, 25 trebarnsfamiljer, 30 fyrbarnsfamiljer och 5 fembarnsfamiljer. Erfarenheten lär att omkring 10 % av samtliga äktenskap äro dömda till barnlöshet av biologiskt medicinska skäl, 10 % kunna av samma skäl tänkas stanna vid ett barn, och kanhända 20 % stannar vid två barn av biologiskt-medicinska skäl och sociala skäl i kombination. Om medelbarnantalet skall bliva 2,7 måste, om fyra barn tänkes vara maximum, 20 % ha tre och resterande 40 % fyra barn. Men det är näppeligen tänkbart att med så många fyrbarnsfamiljer inga fembarnsfamiljer förekomma och därför får den angivna fördelningen anses vara mera trolig och lämplig, ehuru den blott är en bland alla de tänkbara fördelningar, som svara mot medelvärdet 2,7 barn.

Men själva fördelningen av äktenskapen efter totala antalet i äktenskapet födda barn (familjen i biologisk bemärkelse) får anses vara relativt betydelselös. Viktigare är fördelningen efter antalet hemmavarande barn, familjen ur social synpunkt. Men bedömningen av hithörande problem försvåras av bristande kunskap bland annat om de åldrar, vid vilka barnen lämna föräldrahemmet och åldern växlar i stor utsträckning med familjens sociala ställning

och antalet barn i familjen. Men före femton års ålder lämna barnen i mycket ringa utsträckning föräldrahemmet, varför en fördelning av familjerna efter antalet barn under femton år må anses vara möjlig att erhålla. Ty med känedom om fruktsamheten i äktenskapet efter äktenskapets duration följer icke endast kännedom om antalet barn födda i äktenskapet utan också kännedom om antalet barn under femton års ålder (d. v. s. födda under de femton sista förflutna åren av det bestående äktenskapets duration).

I tabell 4 a gives sålunda som exempel för år 1965 det beräknade antalet barn under femton år per äktenskap och som en sammanfattning givas nedanstående tal för åren 1950 och 1965.

Durationstid	Medelantal barn under 15 år	
	1950	1965
0—5	0,82	0,89
5—10	1,66	1,82
10—15	1,97	2,25
15—20	1,36	1,60
20—25	0,69	0,82
25—30	0,27	0,38
30—35	0,06	0,11

Häremot svarande fördelningar efter antalet minderåriga barn (d. v. s. under femton år)¹ kunna till exempelvis tänkas vara följande, ehuru givetvis ingen sträng bevisföring kan givas för att det måste vara just de angivna.

Tabell 5. Relativ fördelning (i %) av de bestående äktenskapen efter antal minderåriga barn.

Duration	0	1	2	3	4	5
	Å r 1 9 5 0					
0—5	25	68	7			
5—10	12	28	42	18		
10—15	12	20	38	21	7	2
15—20	20	42	23	12	3	
20—25	48	37	13	2		
25—30	75	23	2			
30—35	94	6				
	Å r 1 9 6 5					
0—5	20	71	9			
5—10	10	23	42	25		
10—15	10	15	30	32	11	2
15—20	18	32	27	18	5	
20—25	45	33	17	5		
25—30	70	22	8			
30—35	89	11				

¹ Ingen hänsyn tages till antalet avlidna barn. Antalet hemmavarande levande barn blir dock något mindre än vad medelantalet anger men med nuvarande låga spädbarnsdödlighet rör sig skillnaden om maximalt 5 %.

Med utgångspunkt från sådana mer eller mindre teoretiska fördelningar beräknas att antalet familjer med minderåriga barn vid slutet av åren 1950 och 1965 skall gestalta sig som framgår av nedanstående tablå. Som jämförelse gives motsvarande siffror från 1935—1936 års folkräkning såväl för hela riket som för landsbygden.

Antal minderåriga barn	1 9 3 5			1950	1965
	Landsbygd	Städer	Riket		
1	202 400	122 200	324 600	433 100	392 600
2	120 400	56 800	177 200	268 300	254 200
3	59 300	20 100	79 400	116 700	152 900
4	27 700	6 900	34 600	21 600	30 800
5	14 200	2 700	16 900	4 700	3 800
6 och flera	11 600	1 400	13 000		
Summa familjer	435 600	210 100	645 700	844 400	834 300
Summa barn	872 500	345 600	1 218 100	1 429 700	1 501 900
Genomsnitt per familj	2·00	1·64	1·89	1·69	1·80

Det framgår av dessa tabeller att antalet familjer med minst ett minderårigt barn stiger från det antal som fanns år 1935 till år 1950 med närmare 200 000. Men detta är icke särskilt märkligt enär antalet ingångna äktenskap enligt beräkningarna har ökat oerhört ehuru medelantalet barn i familjer med minst ett minderårigt barn sjunker. Efter 1950 fram till år 1965 synes antalet familjer med barn vara mera konstant. Medelantalet barn per familj kommer däremot att stiga men blir år 1965 dock lägre än vad det var 1935.

Medan man år 1935 hade en relativt ojämn fördelning med procentuellt sett många stora familjer har det för framtiden antagits att de stora barnskarorna, som erfarenheten synes utvisa, försvinna i stor utsträckning och att det erforderliga antalet barn erhålles därigenom att antalet barnlösa familjer skall avtaga. Medan år 1935 mer än 20 % av äktenskap i durationsklassen 5—10 år voro barnlösa har här antagits att den siffran år 1965 går ner till omkring 10 %, ett värde som till följd av medicinska skäl icke mycket kan underskridas.

I jämförelse med förhållandena år 1935 skulle de beräknade fördelningarna år 1950 och 1965 kännetecknas av ett betydligt ökat antal familjer med ett till tre minderåriga barn medan däremot familjerna med fyra eller flera minderåriga barn avtaga kraftigt. Skillnaden mellan åren 1950 och 1965 är den att ettbarns- och tvåbarnsfamiljerna något avtaga, enär de nyingångna äktenskapsens antal avtager med åren. Däremot stiger antalet familjer med tre eller flera minderåriga barn från 1950 till 1965.

Utvecklingen efter år 1965.

I beräkningarna ha endast förhållandena fram till år 1965 berörts och förändringarna i familjestorleken studerats. Motiven för tidsbegränsningen har

varit dels att en prognos längre fram i tiden blir av mindre värde, dels att perioden fram till åren 1960—1965 blir en kritisk tid i den svenska befolkningsutvecklingen. De numerärt sett fåtaliga årskullarna födda mellan åren 1920 och 1940 inträda under åren fram till år 1960 på arbetsmarknaden varför äktenskapsbildningen avtager med åtföljande konsekvenser för födelsetalet. Utvecklingen efter 1965 ter sig däremot något gynnsammare under förutsättning att födelsetalet numera håller sig vid 120 000 årligen.

Om födelsetalet blir av storleksordningen 115 000—120 000 årligen, ökar efter år 1965 de ogifta männens antal i åldern 20—50 år och antalet ingångna äktenskap visar tendens till stegring. Sålunda kan beräknas att antalet ogifta män år 1970 skulle bli omkring 560 000 mot 530 000 fem år tidigare och att giftermålstalet 1966—1970 blir omkring 44 000 årligen mot 40 000 under de närmast föregående åren. Härigenom kan åtminstone under perioden 1966—1970 samma födelsetal som förut erhållas utan någon ytterligare ökning av den äktenskapliga fruktsamheten utöver värdet för åren 1961—1965. Snarare skulle en liten minskning kunna ske utan menliga följder. Några större förändringar i familjestorlek och fördelning efter barnantal under åren 1965—1970 är därför icke erforderliga.

6. Sammanfattning.

Om man analyserar den kommande befolkningsutvecklingen med hänsyn icke endast till ålder utan även till familjebildning och erforderlig familjestorlek blir slutresultatet följande. Antalet ogifta män i åldrarna 20—50 år decimeras kraftigt fram till omkring år 1960. I samband därmed reduceras även de nyingångna äktenskapens antal till omkring 40 000 årligen åren 1961—1965 mot närmare 60 000 nu. Om födelsetalet skall hållas vid en nivå av mellan 115 000 och 120 000 årligen (vilket erfordras för att folkmängden i de arbetsföra åldrarna skall förbliva tillnärmelsevis konstant), måste fruktsamheten successivt ökas och under åren 1961—1965 vara 44 % högre än under åren 1936—1940. Men barnantalet i de bestående äktenskapen blir trots detta icke av särskild anmärkningsvärd storlek och näppeligen högre än vad för närvarande eller för några år sedan var förhållandet. Antalet familjer med många minderåriga barn ökas troligen icke medan man dock torde räkna med flera tvåbarns- och trebarnsfamiljer än för närvarande.

BEFOLKNINGSPROGNOSER UNDER SENARE ÅR

En översikt

På uppdrag av befolkningsutredningen sammanställd av

Docent *Hannes Hyrenius*

BEFOLKNINGSPROGNOSER UNDER ÅR 1960

En översikt

På uppdrag av Befolkningskommissionen utarbetad av

Docent Herman Hertzberg

Befolkningsutredningen har ansett det lämpligt att till tjänst för dem, som av olika anledningar kunna önska en orientering om den framtida befolkningsutvecklingen, giva en kortfattad exposé över olika viktigare befolkningsprognoser, som utförts under senare år¹. Översikten ger i första hand hänvisning till ett antal redogörelser över egentliga befolkningsprognoser och redovisar därvid de viktigaste hypoteserna jämte några enkla siffror från resultaten. Därjämte gives avslutningsvis en förteckning över ett antal smärre befolkningsstatistiska undersökningar, vilka äro av intresse, då det gäller att tyda innebörden av befolkningsrörelsen under de allra sista åren samt att därifrån bedöma utvecklingen under den närmaste framtiden.

Beträffande befolkningsprognosernas metodik må här särskilt hänvisas till följande, nedan berörda utredningar: I: 1 a, I: 4 och II: 1 ävensom, beträffande regionala och lokala prognoser, III: 2 b (Sandvikenprognosen).

I. Offentliggjorda prognoser avseende hela rikets befolkning.

- 1 a. *Betänkande med vissa demografiska utredningar. SOU 1938: 24. Kap. 3. Prognoser över Sveriges folkmängd under de närmaste årtiondena. Av S. D. Wicksell och C.-E. Quensel. 33 s.*
- 1 b. *Betänkande i sexualfrågan. SOU 1936: 59. Bil. 8. Utsikterna i fråga om den framtida befolkningsutvecklingen i Sverige och de ekonomiska verkningarna av olika alternativt möjliga befolkningsutvecklingar. Av G. Myrdal och S. D. Wicksell. 44 s.*

De mest omfattande prognoser för Sveriges hela befolkning, som utförts under det senaste decenniet, utgöra de kalkyler, som på uppdrag av 1935 års Befolkningskommission verkställdes av prof. S. D. Wicksell och sedermera prof. C.-E. Quensel.

Prognoserna utgå från fördelningen på kön och ålder år 1935 och ge fullständiga åldersfördelningar fram till 1985. Som mått på dödligheten användes 1933 års dödlighetstabell. Rörande giftermålsfrekvens och fruktsamhet uppställdes följande fyra hypoteser:

I. Fruktsamheten, civilstånden sammanlagda, antages fortsätta att nedgå för att stabilisera sig på viss slutnivå.

II. Den kvinnliga giftermålsfrekvensen förutsättes vara den i Sverige tidigare normala. Fruktsamheten såväl inom som utom äktenskapet antages förbli vid 1933 års nivå.

¹ Rörande tidigare utförda prognoser se t. ex. förteckning i SOU 1936: 59 (betänkande i sexualfrågan) sid. 255.

III. Den kvinnliga giftermålsfrekvensen antages öka med 25 % i förhållande till den tidigare normala. Fruktsamheten såväl inom som utom äktenskapet förutsättes förbli vid 1933 års nivå.

IV. Den kvinnliga giftermålsfrekvensen antages öka med 50 % i förhållande till den tidigare normala. Fruktsamheten inom äktenskapet antages förbli oförändrad, medan fruktsamheten utom äktenskapet förutsättes successivt nedgå till hälften av 1933 års nivå.

De fyra hypoteserna motiveras och skildras utförligt genom tabeller och diagram. Ehuru de olika antagandena vid prognosernas utförande ansågos rimliga och förmenades ingränsa den sannolika utvecklingen (alternativ III torde ha ansetts som det mest troliga), har utvecklingen gått utöver även det mest optimistiska alternativet IV. Dettas antagande om att giftermålsfrekvensen skulle ökas med hälften utöver den tidigare nivån har mycket nära besannats, men fruktsamhetsantagandet stämmer mindre väl med utvecklingen under de allra sista åren. Till en del beror detta på att de använda äktenskapliga fruktsamhetstalen efter enbart ålder ej ge fullt uttryck åt den durationsföryngring av äktenskapsbeståndet, som blivit en följd av de starkt ökade giftermålstalen. Till en del har också inverkat en fruktsamhetsökning, som svåriligen kunde förutses vid prognosernas utförande.

Av antydda skäl ha förutsägelseerna rörande födelsetalet även enligt den gynnsammaste hypotesen givit för låga resultat. Sålunda uppskattades antalet födda under 5-årsperioden 1941—45 enligt hypotes IV till 99 000, var-efter skulle ske en fortlöpande nedgång till 74 000 under perioden 1981—85. I gengäld har en kraftig ökning ägt rum, som för år 1944 resulterat i 133 000 och som för 1941—45 torde ge i genomsnitt 122 000. — Givetvis påverkas dödssiffrorna av att födelsetalen underskattas men ge dock vissa hållpunkter för en bedömning.

Folkmängdsutvecklingen enligt hypotes IV framgår av följande tablå:

Å r	Folkmängd milj.
1935	6·25
1940	6·35
1950	6·53
1960	6·52
1970	6·86

Folkmängden beräknades kulminera med 6,55 miljoner år 1955. Det må här anföras, att den nuvarande befolkningsrörelsen flyttat en eventuell folkminskning långt fram i tiden.

Trots de anförda bristerna hos prognoserna ge dessa i ett annat avseende värdefulla uppgifter, nämligen rörande förskjutningarna i åldersstrukturen, särskilt beträffande de före år 1935 födda årskullarna. Härvidlag ha de

publicerade åldersfördelningarna för vart 5:e år fram till 1985 ett betydande värde. Vissa utdrag enligt hypotes IV meddelas här.

Ålder	Beräknad folkmängd i 1 000 tal enligt hypotes IV			
	M ä n		K v i n n o r	
	1940	1970	1940	1970
0—20	924	788	890	757
20—35	821	656	795	632
35—50	662	628	685	611
50—65	464	677	429	668
65— <i>∞</i>	278	442	332	498
0— <i>∞</i>	3 149	3 191	3 201	3 166

Det må i anslutning härtill vara nog att understryka, att det sker en avsevärd förskjutning mot högre ålderstyngdpunkt (s. k. förgubbning) och att även det hittillsvarande kvinnoöverskottet successivt försvinner. Man finner vidare, att folkmängden i de arbetsföra åldrarna under tiden fram till omkring 1960 kommer att förbli tämligen konstant vid ett antal av ungefär 4 miljoner i åldrarna 20—65 år, men att det inom dessa åldrar sker en minskning i de yngre och en ökning i de högre arbetsåldrarna.

I anförda undersökning 1 b gives en sammanfattning av prognoserna i 1 a samt utförliga kommentarer rörande de ekonomiska och sociala verkningarna av olika alternativ.

2. *Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft. SOU 1944: 65. Kap. 5. Prognoser avseende Sveriges totala befolkning. Av H. Hyrenius. 6 s.*

I en av 1942 års jordbrukskommitté föranstaltad utredning om jordbrukets framtida arbetskraftstillgång har, såsom en yttre ram för bland annat vissa överväganden rörande omflyttningen, gjorts en prognos för hela rikets befolkning.

Prognoserna utgå från 1940 års åldersfördelning, 1936—40 års dödlighet samt ingen nettomigration. Rörande giftermåls- och civilståndsförhållanden antages, att männens civilståndsfördelning från 1940 successivt ändras så att den år 1955 blir lika med den, som motsvarar 1939—42 års giftermålsintensitet. Den utomäktenskapliga fruktsamheten antages förbli oförändrad. I fråga om den äktenskapliga fruktsamheten har laborerats med 3 alternativ:

1. Den äktenskapliga fruktsamheten i olika åldrar hos hustrun antages förbli vid den nivå, som motsvarar 1940-talets första år.

2. Den äktenskapliga fruktsamheten inom olika durationsklasser antages förbli vid den nivå, som motsvarar 1940-talets första år.

3. Fruktsamhetstalen enligt alternativ 2 antagas under de närmaste 15 åren öka med 1 % per år.

Alternativ 3 torde vara det, som bäst motsvarar de senaste årens utveckling. Födelseåret beräknas under slutet av 1940-talet och början av 1950-talet uppgå till 122 000, varefter det håller sig konstant under den studerade perioden fram till 1970.

Resultaten av de olika alternativen redovisas för vart femte år på kön samt åldersgrupperna 0—15, 15—65 och 65— ∞ år. Därjämte givas fullständiga åldersfördelningar enligt alternativ 2 för åren 1950, 1960 och 1970.

Följande sammanställning må här göras av de enligt alternativ 3 erhållna fördelningarna:

Kön Ålder	Folkmängd i 1 000-tal			
	1940	1950	1960	1970
<i>Män.</i>				
0—15	663	797	877	832
15—65	2 223	2 256	2 303	2 368
65— ∞	274	317	367	431
0— ∞	3 160	3 370	3 547	3 631
<i>Kvinnor.</i>				
0—15	638	763	838	795
15—65	2 249	2 260	2 274	2 311
65— ∞	325	368	428	493
0— ∞	3 212	3 391	3 540	3 599
<i>Båda könen.</i>				
0— ∞	6 372	6 761	7 087	7 230

Om förskjutningarna i åldersstrukturen må anföras, att medan år 1940 på 100 personer i arbetsåldrarna kommo 29 barn under 15 år och 13 personer över 65 år, så äro motsvarande beräknade tal för år 1970 35 respektive 20. Försörjningsbördan gentemot åldringar skulle sålunda ökas med hälften under tiden fram till 1970.

3. *Befolkningsprognos, utförd år 1945 av S. Wahlund på uppdrag av socialvårdskommittén. Publiceras som bilaga till socialvårdskommitténs betänkande angående revision av lagen om folkpensionering. SOU 1945: 46.*

Numera föreligger för riksbefolkningen ytterligare en prognos, vilken tager hänsyn till de allra senaste årens demografiska utveckling. Prognosen utgår från befolkningens fördelning efter kön och ettårsvis efter ålder den 31 december 1942. För att vid beräkningarna kunna inbegripa de senaste årens nedgång i dödligheten ha för femårsperioden 1938—1942 uträknats dödsrisker i ettårsklasser för män och kvinnor. Antalet döda i Sverige för varje ettårig födelsekull under perioden 1938—1942 är sålunda satt i relation till antalet levande personer i motsvarande åldersår i riket den 31 december 1937—31

december 1941. Vid beräkningen av dödsriskerna har inverkan av in- och utflyttningen ansetts sakna betydelse. På grundval av de erhållna dödsrisktalen har en överlevelsetabell sammanställts, vilken tillämpats vid framskrivningen.

Vid beräkning av antalet levande födda för åren 1945—1985 har antagits, att fruktsamheten kommer att motsvara 1944 års nivå för riket. Då fruktsamhetstal i ettårsklasser icke kunnat uträknas längre fram än till och med år 1942, d. v. s. så långt den officiella statistikens primärmaterial medgivit, ha dessa fruktsamhetstal för år 1942 uppropotionerats till 1944 års nivå för levande födda i förhållande till 1942 års nivå. De sålunda kalkylerade fruktsamhetstalen, civilstånden sammanslagna, innebära på grund av äktenskapens nuvarande gynnsamma durationsfördelning samt framtida förskjutningar i civilståndsfördelningen ett antagande om ungefär oförändrad fruktsamhet. Fruktsamhetstalen ha tillämpats på det framskrivna antalet kvinnor i ettårsklasser i motsvarande ålder. Då framskrivningen skett i intervall, nämligen från år 1942 till år 1950, och därefter för vart femte år till år 1985, har antalet levande födda för de mellanliggande åren beräknats genom linjär interpolation. Det beräknade årliga antalet levande födda har fördelats på kön enligt sexualproportionen bland levande födda i Sverige under perioden 1938—1942, vilken utgjort 51,36 % gossar mot 48,64 % flickor. Dödsrisken för antalet levande födda fram till åldern 0—1 år vid nästföljande årsslut har beräknats på grundval av skillnaden mellan nämnda antal och antalet kvarlevande i detta åldersår vid slutet av resp. födelseår under femårsperioden 1938—1942.

Följande sammanställning visar det antal levande födda och den totala folkmängd, som erhållits på grundval av de gjorda fruktsamhets- och dödlighetsantagandena, ävensom de allmänna födelsetal, som framkomma enligt framskrivningsresultaten:

Å r	Antal levande- födda	Folkmängd, milj.	Födelsetal, ‰
1942	114 000	6·46	17·6
1944	133 600	6·60	20·3
1950	124 500	6·87	18·1
1960	109 200	7·17	15·2
1970	125 200	7·38	17·0

Prognosen ger alltså i hög grad avvikande resultat mot I: 1 a men överensstämmer rätt väl med I: 2. Folkmängden kan alltså väntas stiga under över-skådlig tid, under det att födelsetalen kunna väntas minska fram mot 1960-talets början för att sedan åter öka, som en självklar följd av födelsefrekvensens utveckling under de sistförflutna decennierna.

Den av professor Wahlund verkställda prognosen visar en åldersmorfologi, som avsevärt avviker från I: 1 a, men endast obetydligt från I: 2 (här sammanhänga skillnaderna i huvudsak med den under de senaste åren minskade dödligheten).

Ålder	Folkmängd i 1 000-tal			
	M ä n		K v i n n o r	
	1940	1970	1940	1970
0—20	927	1 122	894	1 077
20—35	825	797	803	771
35—50	668	643	689	630
50—65	465	691	501	694
65— <i>w</i>	275	447	324	507
0— <i>w</i>	3 160	3 700	3 211	3 679

Befolkningen i »arbetsåldrarna» 20—65 år, vilken 1942 uppgick till drygt 4 miljoner, kan enligt beräkningarna år 1950 väntas bli drygt 4,1 miljoner och därefter, efter en svag minskning under 1950-talet, öka till 4,2 miljoner under 1960-talet, vilken folkmängdssiffra för 20—65-årsåldern torde hålla sig tämligen konstant under 1970-talet.

4. Om befolkningsprognoser med särskild hänsyn till äktenskapsfrekvens, familjebildning och erforderlig familjestorlek. Av C.-E. Quensel. 17 s. Se detta betänkande s. 223.

I ovanstående uppsats framlägges en metod att utföra prognoser, som ger icke blott folkmängden efter ålder och civilstånd utan även en framskrivning av äktenskapsbeståndet efter duration samt en ungefärlig fördelning efter barnantal. Metoderna illustreras för hela rikets befolkning och äga härvid ett betydande intresse. Deras värde höjes i den mån de kunna komma till användning för exempelvis regionala prognoser belysande bostadsbehovet.

Framskrivningen av äktenskapsbeståndet i olika durationer tillgår så, att man först framskriver den ogifta manliga befolkningen (varvid i reduktionskvoterna inkluderas såväl dödlighet som nuptialitet), varigenom sedan antalet giftermål per år kan beräknas. Nuptialiteten år 1940 resulterade i 54 900 första gången vigda män. Ett bibehållande av denna intensitet medför ett antal vigda, som sjunker från 52 500 1941—45 till 40 300 1961—65.

Utifrån aktuella dödlighets- och skilsmässoförhållanden konstrueras en äktenskapens dekrementtabell, med hjälp varav man kan framräkna de ingångna äktenskapen efter duration. Av resultaten må här anföras, att antalet äktenskap av högst 15 års duration beräknas till följande:

Å r	Antal äktenskap av högst 15 års duration
1940	624 000
1945	692 000
1950	715 000
1955	668 000
1960	610 000
1965	575 000

Utifrån barnantalet i olika durationer vid 1935/36 års folkräkning samt fruktsamheten efter enbart duration 1936—40 kan barnfördelningen 1940 beräknas. För kommande perioder uppställas approximativa fruktsamhetstal, motsvarande ett årligt antal i äktenskap födda av ungefär 110 000 (jfr avh. I: 5). Genom summering av dessa blir det möjligt att beräkna medelbarnantalet för olika durationer för vart femte år.

Den mot medelbarnantalet svarande fördelningen av äktenskapen efter barnantal kan givetvis icke beräknas men illustreras av ett par konstruerade fördelningar, som torde ange huvuddragen. Det visar sig, att bland äktenskap med barn under 15 år kan man förvänta en ökning av antalet med 2 och 3 barn samt en icke obetydlig minskning av antalet med 4 eller flera barn.

5. *Befolkningspolitiska målsättningar. Av H. Hyrenius. 20 s. Se detta betänkande s. 203.*

Befolkningsprognoser utföras i allmänhet så, att man uppställer vissa hypoteser rörande ändringselementens framtida utveckling, varefter man räknar sig till hur folkmängden och dess struktur ändras. I ovannämnda undersökning är förfarandet det motsatta. Frågeställningen har varit: vilken utveckling hos födelsetalet och hos fruktsamheten erfordras för att hålla folkmängden i arbetsför ålder konstant, respektive sakta stigande, för att hålla antalet kvinnor i fruktsam ålder konstant, för att hålla antalet värnpliktiga män oförändrat, för att hålla försörjningsbördan gentemot åldringar inom vissa gränser etc. Från de olika sålunda erhållna erforderliga födelsetalsserierna har uppställts en rimlig medelväg. Slutligen har studerats dennas innebörd i fråga om den äktenskapliga fruktsamheten samt dess effekt på folkmängden och dennas struktur ur ovan anförda synpunkter.

Det framräknade »önskvärda födelsetalet» under den närmaste framtiden blev följande:

Å r	Önskvärt årligt antal födda
1941—45	115 000
1946—50	122 000
1951—55	125 000
1956—60	121 000
1961—65	117 000

Det förtjänar framhållas, att den supponerade nativitetsutvecklingen nära sammanfaller med den enligt alternativ 3 i ovan refererade undersökning I: 2. Det verkliga inträffade födelsetalet har under de allra sista åren skjutit över detta mål, men det är anledning förmoda, att en återgång snart är att emotse som en följd av strukturella förskjutningar.

Ur de tidigare anförda synpunkterna innebär den »önskvärda» och, såsom det förefaller, relativt troliga nativitetsutvecklingen följande:

Å r	Total folkmängd milj.	Folkmängd i åldrarna 20—65 år milj.	Antal kvinnor i åldrarna 20—45 år milj.	Antal manliga yrkesutövare milj.
1940	6·37	3·95	1·28	2·13
1950	6·76	4·11	1·24	2·18
1960	7·11	4·04	1·10	2·22
1970	7·28	4·12	1·13	2·29

Det visar sig alltså, att den totala folkmängden kommer att fortsätta att tillväxa (till skillnad från det mest optimistiska alternativet i Befolkningskommissionens prognoser, nr I: 1 a hyp. IV).

Folkmängden i de arbetsföra åldrarna 20—65 år visar sig förbli praktiskt taget konstant på en nivå något över 4 miljoner (obs. dock »kvalitetförsämring» genom förskjutning mot högre ålderstyngdpunkt). Underlaget för nativiteten, antalet kvinnor i åldrarna 20—45 år, måste på grund av den tidigare utvecklingen minskas med ungefär 15 % under de båda närmaste årtiondena, därefter en tids konstans. Antalet manliga yrkesutövare slutligen skulle genom den »önskvärda» födelsetalsutvecklingen undergå en ringa stegring från 2,17 miljoner år 1945 till 2,29 miljoner år 1970.

Beträffande försörjningsbördan må nämnas, att per 100 personer i åldrarna 20—65 år komma 61 under- och överåriga år 1940 men 77 på 1970-talet. Enbart personer över 65 år per 100 i arbetsåldrarna beräknas stiga från 15 år 1940 till 22 år 1970.

6. S. Wahlund, Medan patienten väntar . . . S. 17—37. Stockholm 1944.

I ovan anförda bok i »befolkningsfrågan om ett avfolkat och om ett avfolkningshotat Sverige» gives först en kort och lättillgänglig översikt av det nuvarande befolkningsläget. Å de angivna sidorna redovisas sedan prognoser för hela rikets befolkning från 1940 till 1985. Kalkylerna omfatta endast de födda fram till år 1940 och ha utförts medelst 1936—1940 års dödlighet. Resultaten äro därför lika med dem som framläggas i avh. 2 ovan, men de förtjäna särskilt framhållas på grund av det sätt, på vilket såväl prognosmetodiken som icke minst själva resultaten delgivas en bredare allmänhet. Be-

träffande det framlagda sifferresultatet må det vara nog att meddela, att folk-
mängden finnes redovisad på kön och 5-års åldersklasser för vart femte år
från 1940 till 1985. Därjämte givas vissa sammanställningar över större ålders-
klasser, varigenom belyses befolkningens fördelning på produktiva och icke
produktiva, försörjningskvoter etc.

7. *Befolkningsrörelsen 1931—40. SOS. Kap. B IV. Den framtida
utvecklingen. 3 s.*

I 10-årsöversikten av befolkningsrörelsen 1931—1940 redovisas från vissa
begränsade förutsättningar prognoser över hela rikets befolkning från 1940
till 1960. Prognoserna avse endast den år 1940 redan befintliga befolkningen.
De enda erforderliga antagandena ha därför gällt dödligheten, som förutsatts
förbli vid 1936—40 års nivå, samt nettomigrationen, som antagits vara = 0 i
varje åldersklass.

Den beräknade framtida folkmängden i åldrar över 20 år redovisas i 5-års
åldersklasser för vart och ett av åren 1945, 1950, 1955 och 1960.

8. *Betänkande om förlossningsvården. Avgivet av 1941 års befolk-
ningsutredning. SOU 1945: 50. Kap. 8. Beräkningar av sanno-
lika antalet levande födda barn i Sverige åren 1945—1960 samt
variationer i födelsernas antal under året.*

Ovan nämnda kalkyler redovisa det framtida antalet födda under antagan-
det att fruktsamheten i olika åldrar utan uppdelning på civilstånd förblir oför-
ändrad på 1944 års nivå. Då man kan emotse en viss ytterligare förbättring av
civilståndsfördelningen men samtidigt en ogynnsam förskjutning i äktenska-
pens durationsfördelning, betyder detta en i fortsättningen ungefär oförändrad
fruktsamhet. Resultaten överensstämma väl med dem i avh. 2 och 4. Sålunda
erhållas för åren 1945, 1950, 1955 och 1960 födelsetal på respektive 132 000,
124 000, 115 000 och 110 0000. Innebörden är, att det minskade antalet kvinnor
i fruktsam ålder sänker födelsetalet med 17 % under närmaste 15 åren.

Närmast med hänsyn till platsbehovet å förlossningsanstalterna givas vissa
fördelningar av födelserna på olika månader inom olika riksområden. Mini-
mum råder i februari, maximum i mars—maj med en spännvidd av 20 à 30 %.

II. Prognoser avseende särskilda befolkningsgrupper.

Under senare år har utarbetats ett stort antal specialprognoser för olika
befolkningsgrupper eller områden. Ett par av dessa avse särskilda större
yrkesgrupper såsom nr 1 och 2 nedan angående jordbruksbefolkningens
respektive industribefolkningens framtida utveckling. Det stora flertalet ut-

göres av prognoser för olika städer och samhällen, till tjänst för stadsplanering i vidaste bemärkelse, för bostadsbehov och bostadsbyggande, för dimensionering av tekniska och sociala verk och inrättningar m. m.

I det följande gives först en förteckning över en del viktigare specialprognoser. Förteckningen gör icke anspråk på att vara fullständig och ger en del kortare kommentarer endast i anslutning till ett fåtal arbeten, som av metodologiska eller andra skäl kunna vara av större intresse.

1. *Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft. SOU 1944: 65. Utredning verkställd på uppdrag av 1942 års jordbrukskommitté av H. Hyrenius. 196 s.*

För bedömande av jordbrukets framtida utveckling och produktionsmöjligheter har 1942 års jordbrukskommitté låtit verkställa vissa prognoser rörande jordbruksbefolkningen.

I de första kapitlen redovisas och undersökes jordbruksbefolkningens tidigare utveckling och aktuella struktur som bakgrund för bedömning av den framtida nettoavflyttningen. I ett kapitel samt i en särskild bilaga skildras dels de sedvanliga och dels särskilt utarbetade metoder för prognoserna.

De ovan (I: 2) berörda prognoserna för hela riket utgöra en yttre ram för diskussion och bedömning av hur arbetskraften kan förväntas fördela sig på jordbruk och stadsnäringsar i framtiden. Av mängden diskuterade och undersökta flyttningsalternativ framstår härvid som troligt, att den relativa nettoavflyttningen från jordbruket kan väntas bli ungefär lika stor som under 1930-talet.

Prognoser ha utförts dels för hela jordbruks- och skogsbruksbefolkningen inom 18 olika naturliga jordbruksområden, dels länsvis för olika socialklasser (företagare och arbetare) samt dels länsvis för olika detaljgrupper (storfjordbruk, bondejordbruk, småjordbruk samt skogsbruk + diverse grupper). I samtliga fall ha ett flertal olika flyttningsalternativ prövats, så att den verkliga utvecklingen kan sägas ha blivit ingränsad.

Enligt huvudalternativet, en oförändrad relativ nettoavflyttning enligt 1930-talets nivå, kommer utvecklingen av den totala jordbruks- och skogsbruksbefolkningen att bli följande:

Å r	Jordbruks- befolkning milj.	Total befolkning milj.	Procent jordbruks- befolkning
1930	2.23	6.14	36.4
1940	2.01	6.37	31.5
1950	1.80	6.76	26.6
1960	1.58	7.09	22.3

För jordbrukets arbetskraft (folkmängden i åldrarna 15—65 år) beräknas utvecklingen bli:

Å r	Jordbruksbefolkning i 1 000-tal		
	Män	Kvinnor	Båda könen
1930	730	638	1 368
1940	705	594	1 299
1950	642	525	1 167
1960	571	451	1 022

För den manliga arbetskraften emotses en minskning från 705 000 år 1940 till 571 000 år 1960, d. v. s. med 1 % eller 6 000 à 7 000 per år; på grund av förändringar i åldersstrukturen är detta procentuellt åtskilligt mer än genomsnittet under 1930-talet.

De regionala olikheterna visas bli avsevärda. Av stor vikt är vidare den kraftiga åldersförskjutningen mot högre medelålder samt en ytterligare skärpning av den redan nu starka kvinnobristen.

Undersökningen omfattar ett stort antal tabeller samt en del diagram och kartor, belysande jordbruksbefolkningens hittillsvarande och emotsedda utveckling och struktur för skilda områden, inom olika socialgrupper samt vid olika storleksgrupper av jordbruk.

2. Några grunddrag i den svenska arbetskraftsbalansen. Av G. Ahlberg och I. Svennilson. *Ekonomisk Tidskrift* 1944: 4. 12 s.

I syfte att utröna, vad befolkningsutvecklingen kan innebära för industrieringens framtida arbetskraftstillgång, har Industriens utredningsinstitut igångsatt en undersökning, varav vissa preliminära resultat publicerats i ovan nämnda tidskriftsartikel. En slutlig redogörelse är avsedd att framläggas i tryck under år 1945.

Om man bortser från eventuell in- eller utvandring av större omfattning, kan den allmänna befolkningsutvecklingen i åldrarna 15—65 år — de arbetsföra åldrarna — förutsägas med tämligen stor säkerhet fram till år 1960. Det visar sig, att denna befolkning, som tidigare befunnit sig i stark tillväxt, under den närmaste framtiden måste beräknas praktiskt taget stagnera. Detta reser för industriens del ett hinder för en fortsatt expansion i samma takt som tidigare. Utvecklingen blir väsentligen beroende av jordbrukets förmåga att avstå arbetskraft. En grundläggande fråga i undersökningen är därför den framtida balansen mellan jordbruket och övriga näringar (»stadsnäringarna»). Till grund för prognosen på denna punkt ha lagts vissa alternativa antaganden rörande den sannolika rationaliseringstakten inom jordbruket.

Ehuru det visar sig, att stadsnäringarnas folkmängd i de arbetsföra

åldrarna som följd av jordbrukets fortsatta avfolkning kan väntas alltjämt tillväxa, måste detta dock beräknas ske i avsevärt långsammare takt än hittills. Detsamma gäller därmed även tillgången på arbetskraft. Det är dock tänkbart, att tendensen i detta avseende kan modifieras något genom en ökning av yrkesverksamheten, enkannerligen bland kvinnorna. Frågan om kvinnornas framtida deltagande i förvärvslivet har därför tagits upp till särskild diskussion.

Uppskattningen av industriens framtida tillgång på arbetskraft har skett med utgångspunkt dels från de förutnämnda alternativen rörande jordbrukets avfolkning, dels från retrospektiva undersökningar rörande balansen mellan de olika stadsnäringarna. I fråga om industriarbetarna har tillströmningen till och avgången från yrket under 1930-talet gjorts till föremål för särskilda studier. På basis härav ha ålderspyramider för den framtida arbetarstammen upprättats, och konsekvenserna av de därvid konstaterade förskjutningarna i åldersstrukturen ha diskuterats.

Hur tillgången på arbetskraft kommer att gestalta sig inom de särskilda industribranscherna är av naturliga skäl svårt att förutsäga. På denna punkt ha därför endast i form av exempel gjorts några antydningar om den möjliga utvecklingen.

- 3 a. *Betänkande med förslag rörande lån och årliga bidrag av statsmedel för främjande av bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer. SOU 1935: 2. Bil. 4: De demografiska betingelserna för bostadsmarknadens och bostadsstandardens utveckling. Av A. Johansson. 13 s.*
- 3 b. *Betänkande med förslag rörande lån och bidrag av statsmedel till främjande av bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer i egnahem m. m. SOU 1937: 43. Kap. 10 + Bil. 3. 16 + 13 s.*
- 3 c. *Byggnadsindustrien i Sverige I. SOU 1938: 10. Bil. 1. P. M. rörande preliminära beräkningar över det framtida bostadsbehovet. Av A. Johansson och G. Hävermark. 7 s.*
- 3 d. *Den statliga egnahemsverksamheten. SOU 1938: 34. Bil. D. Undersökning rörande den framtida hushållsbildningen inom jordbruksbefolkningen och övrig landsbygdsbefolkning. Av A. Johansson och G. Hävermark. 21 s.*
- 3 e. *Det framtida bostadsbehovet i städerna. Av Alf Johansson. Ekonomisk Tidskrift 1939: 2. 23 s.*
- 3 f. *Befolkningsutveckling och bostadsbehov i tätorter och på landsbygden åren 1945—1960. Kapitel i bostadssociala utredningens slutbetänkande, del I. Beräknas avslutas i december 1945. Serien SOU.*

I de här ovan förtecknade arbetena lämnas en redovisning över beräkningar, som utförts i syfte att belysa vårt lands bostadsbehov och bostads-

försörjning under den närmaste framtiden. Grundstommen härtill utgöres av ett antal prognoser för hela riket samt för landsbygd och städer utifrån 1935 års folkmängdssiffror.

I 3 a redovisas en del beräkningar för hela rikets befolkning för åren 1940, 1945, 1950 och 1960 med fördelning på kön, ålder och civilstånd. Antagandena ha härvid varit en extrapolerad dödlighet samt ingen nettomigration.

I 3 b och d givas prognoser för landsbygden, uppfattad enligt 1935 års indelning. Dessa undersökningar ha sträckts ända fram till år 1990. Antagandena ha i fråga om nativiteten varit 1) sjunkande till 1950, sedan reproduktionen konstant = 0,50, 2) oförändrad reproduktion = 1,00, 3) reproduktionen stigande till 1950, sedan konstant = 1,25. I fråga om nettoflyttningen har laborerats med följande hypoteser: a) ingen nettoflyttning, b) landsbygdens nettoflyttning förlust = 10 000 män och 20 000 kvinnor per 5-årsperiod, c) flyttning förlust = 30 000 män respektive 50 000 kvinnor, d) flyttning förlust = 50 000 män och 80 000 kvinnor.

Den närmare användningen av de utförda prognoserna har tillgått så, att man först undersökt bostadsbehovet för olika befolkningsgrupper av ogifta, gifta och förut gifta i vissa åldersgrupper enligt aktuella förhållanden (bostadsräkningar), varifrån man beräknat vissa framtida behovskvoter. Genom att applicera dessa på de framräknade befolkningssiffrorna erhålles det framtida bostadsbehovet. De anförda redogörelserna behandla dessa frågor relativt utförligt i text och ett betydande antal tabeller¹.

III. Regionala och lokala prognoser.

Den mängd prognoser, som under senare år utförts för olika städer och större samhällen, äro av mycket skiftande omfång och utförande. I vissa fall har syftet blott varit att belysa någon speciell kommunal fråga, t. ex. dimensionering av ett barnbördshus; ofta har det dock hållits för angeläget att klarlägga alla de olika ekonomiska och sociala problem, som sammanhänga med befolkningsutvecklingen, varvid främst må nämnas bostadsbehovets storlek och karaktär, behovet av skollokaler, sjukhus och ålderdomshem, dimensioneringen av kommunala tekniska och kulturella inrättningar samt den egentliga stadsplaneringen med planering av bostads-, fabriks- och friluftsområden. De flesta regionala prognoserna lägga huvudvikten vid bostadsförsörjningen.

Metoderna kunna med vissa variationer i stort sett sägas ha bestått i att man först studerat befolkningens och näringslivets utveckling under modern tid, varigenom man fått möjligheter att i någon mån bedöma näringslivets framtida möjligheter samt att ingränsa befolkningsrörelsens, speciellt netto-

¹ I fråga om beräkningar om befolkningsutveckling och bostadsbehov jämför även nedan under III: 2 och 3.

flyttnings, framtida storlek. Härifrån har man sedan på befolkningsstatistisk väg utfört framräkning av befolkningen i skilda åldrar, eventuellt med uppdelning på civilstånd och familje- (hushålls-) typ, och man har så också sökt sammanpassa dessa prognoser med extrapoleringar av kurvor över näringslivets utveckling.

1 a. *Stockholms framtida utveckling*. Av W. William-Olsson. Stockholm 1941. 224 s.

1 b. *Demografiska undersökningar av Stockholms folkmängdstillväxt*. Stockholms stads statistik X nr 22. Av E. von Hofsten. Stockholm 1942. 78 s.

1 c. *Utredning angående stadsplanen för Gubbängen*. Stockholms stads statistik X nr 23. Av E. von Hofsten. Stockholm 1944. 85 s.

De mest omfattande regionala prognoserna gälla huvudstaden. Uppläggningsen har härvid av flera skäl blivit mycket vittgående, enär det på samma gång gällt att förutbedöma såväl Stockholms ekonomiska expansionsmöjligheter som ock de befolkningsreserver inom hela landet, som kunna beräknas svara för huvudparten av den kommande befolkningstillväxten.

I huvudarbetet om Stockholms framtida utveckling redovisas först en retrospektiv undersökning över befolkningsutvecklingen inom städer och övriga tätorter samt den egentliga landsbygden, vilken bland annat grundas på den under punkt III: 5 omförmälda ekonomisk-geografiska översikten för Sveriges samtliga kommuner och tätorter. Ur en ekonomisk undersökning avseende landsbygden (= icke tätorter) inom vissa regioner uppdragas så riktlinjer för landsbygdens framtida utveckling. Tätortsbefolkningens utveckling framgår ur skillnaden mellan hela rikets befolkning och den framräknade landsbygdsbefolkningen. Man kan då också kalkylera tätorternas nettovinst av den inrikes avflyttningen. Huvudstadens andel av tätorternas totala flyttningsvinst har hittills uppvisat en ständig ökning, och de olika flyttningsantagandena laborera med olika stark ökning i nämnda andel. Det som rimligast ansedda flyttningsalternativet, nr 4, innebär, att Stockholms andel av den totala avflyttningen från egentliga landsbygden stiger från 40 % vid slutet av 1930-talet till 100 % omkring år 1965, varefter huvudstaden ytterligare antages växa icke blott på landsbygdens utan även på de övriga tätorternas bekostnad.

Det förtjänar påpekas, att beräkningen av tätortsbefolkningen baserats på en ganska pessimistisk riksprognos, nämligen befolkningskommissionens hypotes 2 (jfr I: 1 a). Då riksbefolkningens utveckling kan anses bli åtskilligt gynnsammare (jfr I: 2, 3 och 5), torde också utvecklingen för Stockholm kunna bli icke obetydligt kraftigare än vad som i prognoserna förutsatts.

I följande tablå redovisas huvudalternativet 4 samt det av utredningsmannen såsom alltför optimistiskt hållna alternativet 5; dessa innebära i fråga

om nettoflyttning ett antal av 70 000 för 5-årsperioden 1936—40 samt i förra fallet en jämn nedgång till 50 000 för perioden 1956—60, i andra fallet konstans.

Å r	Folkmängd i Stor-Stockholm i 1 000-tal	
	Antagande 4	Antagande 5
1935	651	651
1940	719	719
1950	836	852
1960	915	973
1970	949	1 075
1980	940	1 161

Medan i slutsatsen till avhandling 1 a anföres, att Stor-Stockholm knappast kan beräknas nå upp till miljonen, så torde hela rikets och huvudstadens befolkningsutveckling under de senaste åren ha visat, att folkmängden i Stor-Stockholm tämligen säkert kan komma att icke obetydligt överskrida miljonen. Såväl för hela rikets som för Stockholms befolkning har nämligen nativitetens utvecklingen ställt sig åtskilligt gynnsammare än beräknat.

Även om man redan nu kan finna, att stockholmsprognoserna förutsatt en alltför låg fruktsamhet samt att man lagt största vikten vid ett något för lågt flyttningsantagande, ge likväl de befolkningsstatistiska kalkylerna värdefulla uppgifter om befolkningens strukturförhållanden. I avhandling 1 b redovisas närmare den statistiska sidan av prognosundersökningarna med ett antal tabeller och diagram. Det anföres, att befolkningens ålderssammansättning under de närmaste 30 à 40 åren kommer att ändras i riktning mot en allt talrikare folkmängd i de högsta åldrarna, en något stigande folkmängd i de högre arbetsföra åldrarna, en kraftigt sjunkande folkmängd i de lägre arbetsföra åldrarna samt ett sjunkande barnantal. Med avseende på barnen och i någon mån de lägsta arbetsföra åldrarna framhålles dock, att utvecklingen kan bli gynnsammare på grund av annan nativitet (något som ju också blivit fallet).

Jämsides med de undersökningar och överväganden, som lett fram till huvudalternativen för prognoserna, har i avhandling 1 a givits en ekonomisk-statistisk undersökning av yrkes- och näringsliv i Stor-Stockholm. Härigenom har det blivit möjligt att dra en del slutsatser om hur den supponerade totala folkmängdsutvecklingen kommer att te sig inom olika yrkesgrupper. I fråga om befolkningens yrkessammansättning framhålles, att den torde förskjutas i riktning mot en relativ tillbakagång av industriarbetarbefolkningen till förmån för de grupper, som tillhöra administration, handel och samfärdsel. På grund av åldersförskjutningar emotses en minskning av gruppen husligt arbete.

Den ovan anförda utredningen 1 c anföres här som exempel på mindre regionala undersökningar, syftande till ordnandet av en generalplan, i detta

fall för ett förområde till Stockholm. Uppläggningsen är till stor del densamma som för en del nedan nämnda regionala prognoser men belyser mera utförligt en del för storstadsbefolkningen aktuella problem. Innehållet må här blott antydast genom en del kapitelrubriker: Översiktlig analys av Stockholms förortsbebyggelse. Yttre förutsättningar för Gubbängen samt önskemål som bebyggelsen bör uppfylla. Bostads- och lägenhetstyper. Befolkningens åldersfördelning. Behovet av skolor. Behovet av daghem för barn m. m. Tvättens organisation. Parker och lekplatser m. m. Detaljhandeln med livsmedel. Samlings- och ungdomslokaler m. m.

2 a. Beräkningar av det framtida bostadsbehovet, utförda av Statens byggnadslånebyrå.

Inom statens byggnadslånebyrå (utredningsavdelningen) utföras sedan ett par år tillbaka befolkningsframskrivningar avseende *enskilda orter*; härjämte ha verkställts beräkningar rörande den framtida befolkningsutvecklingen i *hela riket*, på *egentliga landsbygden* och i *samtliga tätorter*. Dessa kalkyler utgöra ett led i de undersökningar av det framtida bostadsbehovet på *enskilda orter*, som utföras av utredningsavdelningen och vilka äro avsedda att ligga till grund för konkreta bostadsförsörjningsplaner på respektive orter.

Då det gäller beräkningar rörande det framtida antalet hushåll (fram till år 1970) ha antaganden om fruktsamheten endast mindre betydelse. Av större vikt är frågan om den framtida civilståndsfördelningen. Vissa undersökningar för hela riket rörande giftermålsfrekvensens inverkan på civilståndsfördelningen ha framlagts i en utredning (ej publicerad), som avser att visa de sannolika förändringarna i de demografiska betingelserna för hushållsbildningen i Sverige under den närmaste framtiden.

Då beräkningar rörande det framtida hushållsbeståndet avse även hushållens storlek, öva antaganden om fruktsamheten stort inflytande på resultatet. En preliminär undersökning (ej publicerad) har företagits inom utredningsavdelningen rörande antalet hushåll samt hushållens storlek och sammansättning i rikets tätorter åren 1940—60, speciellt med hänsyn till förändringarna i fruktsamhet och hushållsbildningsvanor, samt rörande familjestrukturen. Flera av de statistiska data, som skola ligga till grund för dylika beräkningar, äro hittills bristfälliga och därför avvaktas resultatet av 1945 års bostads- och folkräkningar.

Av byggnadslånebyrån utförda undersökningar för enskilda orter:

Tryckta: Katrineholm, Oskarshamn.

Stencilerade: Gävle, Sollentuna, Västerås.

Maskinskrivna: Södertälje, Åtvidaberg.

Under arbete och planerade: Arvika, Avesta, Borlänge, Falköping, Hälsingborg, Härnösand, Höganäs, Karlskrona, Kumla, Kävlinge, Köping, Linköping, Malmö, Norrköping, Nässjö, Slite, Uppsala, Söderhamn, Hässleholm, Östersund med Hornsberg, Sundsvall, Halmstad, Landskrona.

2 b. *Beräkningar av det framtida bostadsbehovet på olika orter utförda av Svenska Riksbyggen.*

Inom Svenska Riksbyggens statistiska avdelning har även sedan några år tillbaka utförts olika prognosberäkningar för städer och samhällen:

Tryckt: Sandviken planerar sin bostadsförsörjning. En undersökning av stadens befolkningsutveckling, bostadsförhållanden och framtida bostadsbehov under åren 1940—1960. På uppdrag av Sandvikens stads bostadskommitté utförd av Svenska Riksbyggen. Gävle 1945. 115 s.

Stencilerad: Holmsund.

Maskinskrivna: Fagersta, Hofors, Laholm, Skellefteå, Solna.

Under arbete: Eskilstuna, Växjö och Åtvidaberg.

Uppläggningsen av de här ovan och nedan under punkterna 2 a och b samt 3 angivna undersökningarna är i flesta fall rätt likartad, varför det kan vara till fyllest att blott kommentera en. Som exempel har här valts prognoserna över Sandviken (2 b).

De första avsnitten skildra den tidigare utvecklingen av befolkning och näringsliv, varur uppställas vissa hypoteser rörande de framtida demografiska förhållandena. Härur erhållas fördelningar på kön, ålder och civilstånd fram till år 1960. Redan dessa ge upplysning om t. ex. antalet skolbarn under den närmaste framtiden liksom även viss möjlighet att bedöma bland annat det med förgubbningen följande ökade behovet av allmänna inrättningar för ålderdomsförsörjning, sjukvård etc.

Huvuduppgiften för prognoserna är att tjäna som underlag för en bedömning av det framtida bostadsbehovet. För den skull göres först en undersökning av bostadsbestånd och levnadsförhållanden åren 1939 (allmänna bostadsräkningen) och 1944 (specialundersökning). Härvid registreras bland annat bostädernas storlek, kvalitet och kostnader samt bostadshushållens sammansättning, inkomster och hyresbetalningsförmåga. Normerna för beräkningen av det framtida bostadsbehovet diskuteras, en bostadspolitisk målsättning fixeras — undanröjande av trångboddhet, sanering av undermåliga bostäder etc. — varefter redovisas: dels en översikt av bostadsbehovet under de närmaste tio åren, dels riktlinjer för den praktiska bostadspolitiken i form av en bostadsförsörjningsplan för tiden fram till 1950.

Det må tillfogas, att redogörelsen för Sandviken-prognosen är så upplagd, att den i många avseenden torde kunna tjäna som mönster vid utarbetandet av prognoser för andra samhällen. Speciella lokala intressen kunna dock medföra, att vissa partier kunna förtjäna en något vidgad framställning.

Av övriga prognoser för skilda orter må följande nämnas:

- 3 a. *Den framtida folkmängdsutvecklingen i Malmö och Hälsingborg. Av H. Hyrenius. Svenska Stadsförbundets Tidskrift 1942: 4. 7 s.*

- 3 b. *Karlstads framtida utveckling 1945—1960. Befolkningsprognos utförd av A.-B. Svenska Telegrambyråns marknadsundersökningsavdelning. Karlstad 1945. 25 s.*
- 3 c. *Den framtida befolkningsutvecklingen i Landskrona. Utredning utförd på uppdrag av Landskrona stad av H. Hyrenius. Landskrona 1943. 17 s.*
- 3 d. *Östersunds befolkningsutveckling. Befolkningsprognos på uppdrag av Generalplaneberedningen i Östersund utförd av W. William-Olsson. I manuskript 1945.*
- 3 e. *Hagfors framtida utveckling. Bilaga till stomplan och stadsplan för Hagfors municipalsamhälle. Av H. Egler och O. Danneskiold-Samsøe.*
- 3 f. *Byggnadsplan för Nykroppa brukssamhälle. Bilaga: Demografisk utredning och beräkning av bostadsbehov. Av O. Danneskiold-Samsøe.*
- 3 g. *Storfors framtida utveckling. Bilaga till byggnadsplanen för Storfors brukssamhälle upprättad av H. Egler och O. Danneskiold-Samsøe.*
- 3 h. *Tollerød. En undersökning i samband med utarbetandet av en byggnadsplan för Tollerød av H. Egler och O. Danneskiold-Samsøe.*
- 3 i. *Dispositionsplan för Munkfors municipalsamhälle. Upprättad av H. Egler och O. Danneskiold-Samsøe.*
- 3 j. *Nynäshamn. En befolkningsprognos och bostadsbehovsundersökning för åren 1945—1960. Bilaga till generalplan för Nynäshamn. Utförd genom Föreningen för social planering av B. Bardel och R. Koessler. Stockholm 1944.*
- 3 k. *Undersökning rörande konsekvenserna för befolkningsutvecklingen i Saltsjöbaden, kommunens skatteunderlag och kommunala utgiftsbehov m. m. av genomförandet av viss planerad bostadsbebyggelse. Av G. Ekdahl och P. Åsbrink. (Under arbete.)*

Det må här vidare framhållas, att ett flertal undersökningar av ekonomisk-geografisk art och delvis av prognostisk uppläggning utförts eller pågå vid Handelshögskolans i Stockholm geografiska institution av eller under ledning av docent W. William-Olsson. Särskilt må nämnas undersökningar avseende:

- 4 a. *Utredning angående Norrlands näringsliv. SOU 1943: 39. S. 65—74. Den framtida befolkningsutvecklingen. Av W. William-Olsson.*
- 4 b. *Gävle.*
- 4 c. *Halmstad.*
- 4 d. *Norrköping (för Norrköpings näringskommitté).*

- 4 e. *Nyköping (för byggnadsnämnden i Nyköping).*
 4 f. *Näringslivet och differentieringen i Eskilstuna (för generalplaneberedningen i Eskilstuna).*
 4 g. *Uddevalla (för drätselkammaren i Uddevalla).*

Beträffande metoden för institutionens befolkningsframskrivningar för respektive orter eller regioner hänvisas till artikeln »Befolkningsframskrivning på grafisk väg» av W. William-Olsson. Ymer 1945: 2.

5. *Ekonomisk-geografisk översikt över Sverige.*

Vid Handelshögskolans i Stockholm geografiska institution pågår även sedan ett par år utarbetandet av en stort upplagd ekonomisk-geografisk undersökning av hela landet, vilken blir av utomordentligt stort värde och intresse vid bedömandet av olika orters ekonomiska och demografiska förhållanden och för uppgörandet av regionala prognoser.

Resultaten komma att redovisas i a) en ekonomisk-geografisk karta över Sverige (under tryckning), b) ett kortsystem över landets samtliga kommuner med kurvor över folkmängdsutvecklingen från 1805 och uppgifter om tätorts- och landsbygdsfolk-mängd (färdigt) samt c) ett kortsystem, framställt i fem upplagor och innehållande ett kort för varje tätort och ett för den egentliga landsbygden i varje länsdel av de naturliga jordbruksområdena. På korten finnas uppgifter om folkmängdsutveckling (kurvor), befolkningens ålders-, köns- och civilståndsfördelning samt yrkesfördelning (diagram). Av dessa kortsystem kommer ett att finnas på Handelshögskolans geografiska institution och de övriga att tillställas Industriens utredningsinstitut, Landsorganisationen, Sveriges Lantbruksförbund och Statens Byggnadslånebyrå, vilka organisationer tillskjutit medel för kortsystemens iordningställande.

IV. **Befolkningsstatistiska uppsatser och artiklar.**

I anslutning till den ovan givna översikten av befolkningsprognoser har det ansetts befogat att i korthet omnämna ett antal smärre tidskriftsuppsatser med analyser av den aktuella och i viss mån även den kommande befolkningsutvecklingen. En del däri givna data och utläggningar torde nämligen vara av visst intresse vid utförandet av befolkningsprognoser.

- E. *von Hofsten*, Några jämförelser mellan befolkningsutvecklingen i Frankrike och i Sverige. Ymer 1943: 1. 19 s.
 H. *Hyrenius*, De senaste årens nativitetsuppgång. Ekonomisk Tidskrift 1942: 4. 9 s.
 —, Räcker vårt födelsetal? Tiden 1944: 1. 8 s.
 —, Nativitetsutvecklingen och den sjunkande dödligheten. Tidskrift för barnavård och ungdomsskydd 1944: 1. 5 s.

- H. Hyrenius*, Befolkningsrörelsen under 1930-talet. Ekonomisk Tidskrift 1945: 1. 7 s.
- , Om beräkningar av reproduktionstal. Ekonomisk Tidskrift 1945: 3. 9 s.
- E. Höijer*, Befolkningsituationen ur allmän och geografisk synpunkt. Ymer 1944: 4. 18 s.
- C.-E. Quensel*, Giftermålsintensiteten i Sverige under de sista årtiondena och dess framtida storlek. Statsvetenskaplig Tidskrift 1939: 3. 29 s.
- , Changes in Fertility following Birth Restriction. Skandinavisk Aktuarietidskrift 1939. 23 s.
- , Landsbygdens avfolkning och flykten från jordbruket. Ekonomisk Tidskrift 1940: 3. 18 s.
- , Några kritiska anmärkningar rörande begreppet reproduktionstal. Ekonomisk Tidskrift 1941: 3. 9 s.
- , Befolkningsutvecklingen och befolkningsfrågan. Svensk Tidskrift 1942: 5. 8 s.
- , Giftermålsfrekvensen i Sverige i skilda områden och yrkesgrupper. Ekonomisk Tidskrift 1943: 2. 22 s.
- , Den äktenskapliga fruktsamhetens förändringar 1933—1939 samt förändringarna i det äktenskapliga barnantalet. Statsvetenskaplig Tidskrift 1943: 5. 22 s.
- , Studier över adelns demografi under senare år. Statsvetenskaplig Tidskrift 1944: 5. 39 s.
- I. Uhnбом*, Fruktsamheten å landsbygden och särskilt inom jordbruksbefolkningen. Kungl. Lantbruksakademiens Tidskrift 1939: 4^{1/2}. 59 s.
- , Befolkningsutvecklingen i Norrland från äldre tider och till våra dagar. Ymer 1942: 3—4. 16 s.
- , Arbetskraften, dess reserver och fördelning samt framtida storlek. Svensk Sparbankstidskrift 1943: 8—9. 21 s.
- , Befolkningsutvecklingen i Sverige och dess förutsättningar. Nordisk Försäkringstidskrift 1944: 2. 16 s.
- W. William-Olsson*, Norrlands befolkning. Ymer 1942: 3—4. 12 s.
- , Befolkningsframskrivning på grafisk väg. Ymer 1945: 2. 6 s.

IV. Befolkningsstatistiska uppgifter och artiklar

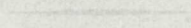
- I avsnittet till den ovan givna översikten av befolkningsprognoser har det ansetts behöva sig i kortare omfattning ett antal särskilda befolkningsstatistiska uppgifter och artiklar som även de innehåller befolkningsnivåer. För det som gäller de utgående förteckningarna av väst intresset vid utarbetandet av befolkningsprognoser.
- Några jämförelser mellan befolkningsutvecklingen i Frankrike och Sverige. Ymer 1943: 1. 19 s.
- De svenska rikets befolkningsutveckling. Ekonomisk Tidskrift 1942: 4. 9 s.
- Becker värt födelsetal? Ymer 1944: 1. 8 s.
- Näringsutvecklingen och den sjunkande födelsetalen. Tidskrift för barn- och ungdomsvetenskap 1944: 1. 5 s.
- Bevölkerungsentwicklung in Norwegen. (För svenskors del)

EN REPRESENTATIVUNDERSÖKNING PÅ
1940 ÅRS FOLKRÄKNINGSMATERIAL

På befolkningsutredningens uppdrag utförd av
Professor *Carl-Erik Quensel* och Byråchef *Ivar Uhnбом*.

EN BEHETZENT AV TILNÄMNINGAR
1910 ÅRS FÖREKÄRNINGSMÅL

En behetzent utredning utgitt af
Prof. Carl G. Carlsson, H. S. 1910

I. Familj och hushåll.

KAPITEL 1.

Undersökningens tillkomst och syfte.

De närmast föregående folkräkningarna i Sverige, 1930 års allmänna och 1935/36 års partiella, ha utförligt behandlat statistiska spörsmål beträffande familjestorlek, barnantal i äktenskapet och inkomst. De allmänna resultat, som därvid vunnits beträffande barnantalets och fruktsamhetens fluktuationer mellan skilda områden och mellan skilda yrkes- och socialklasser, torde i stora drag vara giltiga än i dag. Men familjestorlek och barnantal ha inom befolkningen förändrats under de senaste åren. Sålunda ha de minderåriga barnens (under 18 år) antal nedgått avsevärt i relation till de bestående äktenskapens antal. Antalet barn under 18 års ålder har sjunkit från i runt tal 1 875 000 år 1930 och 1 715 000 år 1935 till 1 601 000 år 1940, trots de senaste årens nativitetsökning. Samtidigt har de bestående äktenskapens antal (antalet gifta kvinnor) stigit från 1 110 000 år 1930 och 1 198 000 år 1935 till 1 305 000 år 1939 och 1 333 000 år 1940.

På grund av rådande krisförhållanden fick 1940 års folkräkning ett begränsat omfång jämfört med de två föregående. De befolkningsdata, som behandlats vid 1940 års folkräkning, äro förutom hemorten kön, ålder och civilstånd samt yrke, medan någon bearbetning av befolkningen efter hushåll, ställning i hushållet eller efter familjestorlek icke företagits. Likaså ingå ej några uppgifter om inkomst och förmögenhet.

För sina överbåganden i befolkningsfrågan har emellertid 1941 års befolkningsutredning varit i behov av uppgifter, som visa inkomstens storlek i förhållande till försörjningsbördan, särskilt med hänsyn till hushållssammansättning, familjestorlek och de enskilda personernas familjeställning. Då någon statistisk belysning av dessa förhållanden icke kunnat åstadkommas genom de direkta folkräkningsuppgifterna, har en särskild undersökning verkställts angående dessa frågor.

Planen för undersökningen utformades enligt nedanstående grunder.

Från 1940 års folkräkningsmaterial skulle utväljas en mindre del av befolkningen, representativ på så sätt att alla grupper av befolkningen efter såväl hemort som yrke, inkomst och familjeställning borde hava samma utsikt att medtagas. I folkräkningsmaterialet äro personerna ordnade hushållsvis med ställningen i hushållet (familjeställning) angiven. Inkomstuppgifter eller därmed jämnställda uppgifter för den berörda delen av befolkningen skulle erhållas från taxeringslängderna genom länsstyrelsernas försorg.

Med hänsyn till undersökningens syfte att icke så mycket fastslå olikheter mellan skilda befolkningslager utan fastmera studera förändringarna sedan

1930 och 1935 jänte en komplettering av vissa detaljfrågor ansågs, att syftet kunde vinnas med en så pass liten andel av befolkningen som en halv procent (32 000). Visserligen kunna inkomstuppgifter för ett så pass begränsat material icke lämna en *fullt* tillfredsställande bild av totalbefolkningens inkomstförhållanden särskilt med hänsyn till inkomstens stora variation mellan å ena sidan ytterst obetydliga belopp och å andra sidan miljonbelopp, men det ansågs troligt, att medelinkomsten för den utvalda delen icke skulle komma att skilja sig från totalbefolkningens medelinkomst med mer än några få procent. Med hänsyn till de under nuvarande tidsläge föränderliga ekonomiska förhållandena skulle en större noggrannhet, vunnin genom ett betydligt utökat material, icke svara mot den därigenom orsakade ökningen i kostnad och erforderlig tid för bearbetningen.

KAPITEL 2.

Urvalet av den i undersökningen ingående befolkningen.

Den bråkdel av befolkningen, som skulle medtagas i undersökningen, utvaldes enligt följande grunder.

Det till folkräkningen den 31 december 1940 insamlade materialet består av utdrag ur församlingsböckerna, kompletterade med yrkesuppgifter från mantalsblanketterna, och föreligger i form av ark med plats för maximum 30 personer å ena sidan och 35 personer å andra sidan. I genomsnitt är antalet personer något färre å varje sida. Personerna äro som regel uppförda efter bostad, och personer tillhörande samma hushåll ingå i löpande följd med anteckning om ställning i hushållet.

För att ett material av det föreslagna omfånget skulle lämna en så representativ bild av totalbefolkningen som möjligt hade det varit lämpligast att utvälja vart tvåhundra hushåll. Då så av praktiska skäl var omöjligt, ansågs i stället vart tvåhundra sidonummer av församlingsboksutdragen böra utväljas, varigenom befolkningen kom att uttagas i grupper om cirka 25—30 personer.

Hade folkräkningsmaterialet varit numrerat i löpande följd med sidonummer från 1 till cirka 240 000, skulle sidonumren 100, 301, 500, 701 etc. ha uttagits. Då en genomgående numrering saknades och icke utan extra arbete kunde genomföras, blev uttagningsprincipen något förändrad. För varje grupp om 5 000 personer av befolkningen, ordnad kommunvis i den administrativa ordningen uttogs ett sidonummer, vilket nummer inom respektive kommun bestämdes i förväg.

I de fall, då personer tillhörande samma hushåll voro upptagna å olika sidor i församlingsboksutdragen, tillämpades följande regler.

Tillhörde den första eller de första personerna å den utvalda sidan ett hushåll, vars övriga medlemmar förefunnos å föregående sida, medtogos de

icke. Var däremot ett hushåll delat mellan den utvalda sidan och närmast följande sida av församlingsboksutdraget, medtogos samtliga personer i hushållet.

Då det genomsnittliga antalet personer upptagna på varje sida av församlingsboken var något större än 25, ledde förfaringssättet till att i stället för 5 ‰ ungefär 5,5 ‰ uttogos, och det totala antalet blev 35 000 personer.

Av församlingsboksutdragens uppgifter avskrevos följande och medtogos vid undersökningen, nämligen personernas fullständiga namn, födelsedata, kön och civilstånd samt yrke, vartill kommo hemort samt uppgifter om hushållets sammansättning och medlemmarnas ställning däri.

Avskrifterna tillställdes länsstyrelserna för erhållandet av inkomstsuppgifter. Från taxeringslängderna för år 1941 (1940 års inkomster) infördes uppgift om till »statlig inkomst och förmögenhet taxerat belopp», »ortsavdrag» samt »beskattningsbart belopp».

KAPITEL 3.

Bearbetningen av uppgifterna.

Representativundersökningen skulle beskriva befolkningen efter familjestorlek, familjeställning och inkomst i kombination, varigenom en uppfattning om den försörjningsbörda, som åvilar olika personer, skulle erhållas.

Bearbetningen av materialet skedde därför i första hand med huvudvikten lagd på hushålls- och familjeuppgifterna samt inkomstsuppgifterna.

Familje- och hushållsuppgifter.

Med begreppet *familj* avses i detta sammanhang den faktiska familjen, sådan den ter sig vid observationsögonblicket, och med »familjer» menas dels samtliga bestående äktenskap (med eller utan barn), dels ogifta eller förut gifta personer, män eller kvinnor, som bilda hushåll tillsammans med hemmavarande barn, vuxna eller minderåriga.

Någon undersökning av familjebiologisk natur, d. v. s. en analys av de bestående äktenskapen med hänsyn till makarnas samtliga gemensamma barn, födda före eller efter vigseln, med inräknande även av döda barn och barn, som vistas utom hemmet, var icke avsedd. Den för sådant ändamål erforderliga uppgiften om datum för vigseln ingår icke i primäruppgifterna till 1940 års folkräkning.

De vid 1930 och 1935/36 års folkräkningar företagna undersökningarna hade till huvudsyfte familjebiologiska synpunkter, men vid den senare folkräkningen verkställdes ävenledes en undersökning, där familjebegreppet hade i huvudsak samma innebörd, som ovan angivits. Härigenom har i det följande vissa sammanställningar med uppgifterna från denna folkräkning kunnat göras.

Trots att familjestorlek och familjesammansättning var det väsenliga för undersökningen, lades dock vid bearbetningen huvudvikten skenbart å hushållsgrupperingen. Hushållsbegreppet har ett vidare omfång än familjebegreppet, i det att ett hushåll icke nödvändigtvis behöver bestå av en familj utan kan vara en sammanslutning av flera personer utan familjesamband, varjämte i ett hushåll med en familj som huvudbeståndsdel kunna ingå andra personer.

De i representativundersökningen ingående hushållen och familjerna grupperades i fem typer, i det följande benämnda hushållstyp 1—5.

Huvudprincipen för den företagna uppdelningen var en gruppering efter försörjningspliktens karaktär, sådan denna gestaltar sig inom den enhet, som familjen utgör. Enligt gängse bestämmelser förefinnes försörjningsplikt dels äkta makar emellan, dels för föräldrar gentemot barn, framför allt minderåriga men även vuxna, och dels för barn gentemot deras föräldrar.

Man kan sålunda förutom försörjningsplikt makar emellan särskilja två huvudriktningar hos denna, för det första försörjningsplikt riktad mot en yngre generation, för det andra försörjningsplikt riktad mot en äldre generation. Därtill komma kombinationerna mellan dessa, exempelvis det fall då en person samtidigt har försörjningsplikt mot åldrig fader och (eller) moder jämsides med försörjningsplikten mot egna barn.

Medan försörjningsplikt och den däremot svarande försörjningsbördan beträffande barnen tidigare framgått vid svenska folkräkningar samt därvid senast och utförligast vid 1935/36 års partiella, har förekomsten av försörjningsplikt mot föräldrar och den däremot svarande försörjningsbördan icke behandlats i tidigare befolkningsstatistik.

De fem hushållstyperna voro:

Hushållstyp 1. Till denna hushållstyp hänfördes samtliga de hushåll, varest huvudpersonen var antingen man med hustru (med eller utan barn) (härmed jämnställdes sammanboende man och kvinna med gemensamma barn), eller ensamboende man eller kvinna med hemmavarande barn, d. v. s. de hushåll, där huvudbeståndsdelen utgjordes av en familj. Försörjningsplikt åvilar eller kan tänkas åvila huvudpersonen mot hustru eller barn, varjämte även försörjningsplikt mot hemmavarande egna föräldrar eller svärföräldrar kan förekomma.

När inom en familj det kunde anses sannolikt, att de vuxna barnen försörjde föräldrarna till följd av dessas ålder och otillräckliga inkomst och samtidigt inga minderåriga barn förekommo, fördes likväl hushållen till följande typ.

Hushållstyp 2. Till denna grupp fördes de familjer, där en person eller flera vuxna syskon bodde tillsammans (voro skrivna å samma plats) med en eller bägge av sina föräldrar, och där det till följd av inkomstuppgifterna m. m. med skäl kunde anses sannolikt, att det icke var föräldrarna, som försörjde barnen, utan tvärtom de vuxna barnen, som försörjde föräldrarna.

Förefunnos minderåriga barn, varmed med hänsyn till gällande skatte- lagstiftning avsågos barn under 18 år, fördes familjen dock alltid till typ 1.

Hushållstyp 3. Hit fördes samtliga enpersonshushåll och de flerpers- onshushåll, varest släktskap i rätt upp- eller nedstigande led icke förefanns mellan medlemmarna, och det sålunda icke förefanns någon egentlig i lag fastställd inbördes försörjningsplikt mellan medlemmarna. Släktskap i övrigt kunde dock förefinnas.

Hushållstyp 4. Denna grupp utgjordes av s. k. anstaltshushåll, d. v. s. kaserner, sjukhus, ålderdomshem och dylikt, men hit fördes endast för- valtningspersonalen vid sådana institutioner. De, som för sin försörjning på grund av ålderdom, långvarig sjukdom m. m. voro skrivna i sådana hushåll, fördes till nästa grupp.

Hushållstyp 5. »Anstaltsförsörjda».

Förefunnos i de två sistnämnda hushållstyperna 4 och 5 familjer, skildes dessa från hushållet i övrigt och behandlades fristående.

De två första hushållstyperna voro sålunda olika typer av familjehushåll eller hushåll, där kärnan är en familj men där även andra än familjemed- lemmar kunna ingå. — Den tredje typen omfattar återstående personhushåll.

I vissa, till antalet ringa fall, voro hushållen till sin sammansättning mera komplicerade, men i görligaste mån verkställdes då en uppdelning i två hus- håll, exempelvis när ett hushåll bestod av tvenne sammanboende familjer.

Gränsen mellan de två första hushållstyperna måste sägas vara flytande. När en fader eller moder äro skrivna tillsammans med ett eller flera vuxna barn, ställer det sig mången gång svårt att avgöra, huruvida försörjnings- bördan vilar å den äldre eller den yngre generationens medlemmar. Icke sällan är nämligen försörjningsbördan delad mellan dessa medlemmar, be- roende på att såväl föräldrarna som barnen ha inkomster, de förra t. ex. genom pension eller kapitalräntor. Bland jordbruksbefolkningen förekom det ej sällan, att en familj utgjordes av en änka med flera vuxna ogifta barn, och av inkomstuppgifterna att döma ägde änkan gården, medan barnen bru- kade egendomen. Hänsyn togs därvid icke uteslutande till inkomst utan även till ålder vid uppdelningen av hushåll mellan de båda typerna 1 och 2.

Det måste i detta sammanhang noga uppmärksammas, att uppdelningen efter försörjningsplikt, sådan den här utformats, begränsar sig till sådan familjegemenskap, som konstitueras av gemensam kyrkoskrivningsort för familjens medlemmar. Försörjningsplikt och underhållsskyldighet kan även finnas mot barn eller föräldrar, som icke ingå i hushållsgemenskapen därför att de äro skrivna å annan ort.

Beträffande minderåriga barn torde denna reservation vara mindre be- tydelsefull, om också t. ex. omfattningen av försörjningsskyldigheten för fader gentemot barn utom äktenskapet och för frånskild man mot förutvarande hustru och barn icke framgår av undersökningen.

Underhållsskyldigheten mot föräldrar och den däremot svarande för-

sörjningsbördan framgår av undersökningen otvivelaktigt endast till en del (ovisst hur stor) till följd av nyssnämnda orsaker. Alla de förvisso icke fåtaliga fall, då föräldrar eller enbart fader eller moder äro bosatta skilda från barnen och underhållas av barnen helt eller delvis medelst ekonomiska tillskott, komma icke tillsynes. Å andra sidan äro de fall, då de gamla leva tillsammans med ett eller flera av sina barn, förtjänta av stort beaktande, då det i många fall torde vara ekonomiska skäl, som ligga till grund för hushållsgemenskapen och ifrågavarande förhållanden verka förhindrande eller försenande på barnens möjlighet att bilda egen familj.

Skulle undersökningen omfattat all försörjningsplikt mot hustru, f. d. hustru, barn och föräldrar, var de än bo, måste andra metoder ha tillgripits för materialinsamlingen. Undersökningen måste då ha tagit rundfrågeformen, varvid uppgifterna genom förfrågningar erhållits från befolkningen eller delar därav. Sådan metod kunde icke tillgripas, då det inneburit mångdubbelt ökade kostnader och krävt betydligt längre tid.

Inom de tre första hushållstyperna indelades hushållen i skilda undergrupper, varjämte de enskilda medlemmarnas ställning i hushållet eller familjen karakteriserades enligt nedanstående system.

Hushållstyp 1. Ställningen i hushållet angavs enligt följande schema:

1. huvudpersonen,
2. huvudpersonens hustru,
3. barn till huvudpersonen eller hans hustru (ej nödvändigt gemensamma),
4. »med barn jämställda», d. v. s. adoptivbarn, fosterbarn samt även barnbarn, t. ex. utomäktenskapligt barn till en ej hemmavarande dotter.
5. föräldrar till huvudpersonen eller hans hustru,
6. övriga släktingar,
7. hembiträden, hushållerskor, barnsköterskor,
8. övriga hushållsmedlemmar.

Hushållets sammansättning karakteriserades främst genom en indelning i nio typer och därefter inom var och en av de nio undergrupperna genom en indelning efter barnantal, såväl totala antalet hemmavarande som antalet minderåriga barn (under 18 år), inklusive »med barn jämställda».

De nio undergrupperna voro:

1. huvudpersonen = man med hustru utan hemmavarande föräldrar.
2. » = ensamboende man » » »
3. » = » kvinna » » »
4. » = man med hustru med en av föräldrarna i hushållet.
5. » = ensamboende man » » » » »
6. » = » kvinna » » » » »
7. » = man med hustru med bägge föräldrarna i hushållet.
8. » = ensamboende man » » » » »
9. » = » kvinna » » » » »

Efter antal och familjeställningen hos de medlemmar, som hade »taxerat belopp» (här nedan kallat inkomst), grupperades hushållen efter följande schema i 2 grupper:

- a) ingen av eventuella föräldrar hade inkomst,
 - b) någon av eller bägge föräldrarna hade inkomst,
- och inom var och en av dessa grupper i fyra undergrupper:

1. huvudpersonen men ej hans hustru hade inkomst,
2. huvudpersonen och hans hustru hade bägge inkomst,
3. ej huvudpersonen men hans hustru hade inkomst,
4. varken huvudpersonen eller hans hustru hade inkomst.

Inom var och en av dessa inalles åtta kombinationer angavs även det antal barn respektive minderåriga barn, som hade inkomst enligt taxeringslängderna.

Hushållstyp 2. Ställningen i hushållet angavs enligt följande schema:

1. föräldrar,
2. barn,
3. övriga släktingar,
4. hembiträden, hushållerskor,
5. övriga hushållsmedlemmar.

Hushållets storlek bestämdes enligt efterföljande grunder i kombination:

1. om endast en eller bägge föräldrarna till barnen ingingo i hushållet,
2. antalet barn.

Efter antalet personer i hushållet med inkomst klassificerades hushållet efter följande grunder:

- a) ingen, en eller bägge föräldrarna hade inkomst,
- b) antal barn med inkomst.

Hushållen av typ 1 och 2 klassificerades *icke* efter det totala antalet medlemmar, som ingick däri.

Hushållstyp 3. Hushållen i denna grupp uppdelades i undergrupper efter totalantalet medlemmar och efter antalet medlemmar med inkomst.

Hushållstyp 4 och 5. Ingen ytterligare klassifiering av hushållen skedde.

Uppgifterna om hushållets beskaffenhet m. m. enligt ovanstående system påfördes vid bearbetningen varje medlem i hushållet oavsett hans ställning.

Inkomstuppgifter.

För varje person angavs hans »till statlig inkomst- och förmögenhet taxerade belopp», »ortsavdrag» och »beskattningsbara belopp».

Till skillnad från föregående folkräkningar användes nu icke personens »till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade inkomst» utan det taxerade beloppet, vilket är inkomsten ökad med en hundradel av förmögenheten. De skäl, som föranledde detta, voro dels att uppgifterna hämtades direkt ur taxeringslängderna, dels att materialet även skulle läggas till grund för skattestatistiska undersökningar.

För äkta makar finnas ortsavdrag och beskattningsbart belopp endast angivna för båda makarna tagna såsom enhet.

För hushållstyp 1 och 2 beräknades en familjeinkomst (I) utgörande den sammanslagna inkomsten för huvudperson, hustru, barn och föräldrar. Summan infördes för varje medlem i hushållet.

För hushåll av typ 1 beräknades även en annan familjeinkomst (II), nämligen summan av huvudpersonens, hustruns och de minderåriga barnens inkomster.

Övriga data.

Övriga uppgifter, som medtogos vid behandlingen av uppgifterna, voro hemort, ålder, kön och civilstånd samt yrke.

Hemorten (kyrkoskrivningsort) angavs länsvis med uppdelning efter landsbygd och stad.

Någon uppdelning av landskommunerna efter jordbrukskommuner, industrikommuner eller blandade kommuner företogs icke och ej heller någon uppdelning å »egentlig landsbygd» och »agglomerad landsbygd». Däremot uppdelades kommunerna efter den indelning i fem ortsgrupper, som användes vid beräkning av ortsavdragets storlek, och som dessutom är en gruppering efter dyrt.

Uppdelning efter yrke verkställdes endast såtillvida som den i landskommunerna bosatta befolkningen uppdelades i jordbruksbefolkning och övrig landsbygdsbefolkning. Samtliga medlemmar i hushåll av typ 1 och 2 fingo därvid samma yrkesbeteckning som huvudpersonen. Till jordbruksbefolkning räknades befolkning inom jordbruk och boskapsskötsel. Någon uppdelning av stadsbefolkningen efter samma grund ansågs icke vara erforderlig, då jordbruksbefolkningen i städerna endast är cirka 2 % av stadsbefolkningen.

Uppdelningen företogs av tvenne skäl. Dels är jordbruksbefolkningen i fråga om barnantal markant skild från den övriga befolkningen, dels äro levnadsförhållandena annorlunda, när naturhushållning överväger.

Ytterligare yrkesuppdelning skulle med hänsyn till materialets obetydliga omfång varit av ringa värde.

Samtliga här ovan angivna uppgifter, såväl individuella uppgifter som hushållsuppgifter infördes på hålkort såsom framgår av den särskilda instruktionen (se bilaga 2).

Från materialet sammanställdes ett antal s. k. råtabeller av vilka de som beröra inkomstförhållandena publiceras i bilaga 3.

KAPITEL 4.

Undersökningens representativitet.

Den i undersökningen medtagna befolkningen utgjorde inalles 35 418 personer eller 5,56 ‰ av totalbefolkningens antal, 6 371 432 (den 31 december 1940).

Det generella värdet av undersökningen beror i hög grad av representativiteten, eller den noggrannhet, varmed materialet återger totalbefolkningens fördelning på olika grupper. Tillfälligheter ha vid en partiell undersökning alltid ett visst spelrum, och smärre avvikelser kunna icke undvikas, men betydelsefullt är däremot, att inga systematiska avvikelser förefinnas.

Enligt den använda urvalsmetoden skulle varje del av befolkningen hava samma utsikt att medtagas, varför inga skäl böra tala för systematiska avvikelser i något avseende mellan delbefolkningen och hela folkmängden.

Direkta jämförelser kunna företagas mellan undersökningsmaterialet och totalbefolkningen beträffande dels den regionala fördelningen samt dels fördelningen efter kön, civilstånd och ålder och i visst avseende även beträffande inkomsten.

I tabellerna 1, 2 och 3 redovisas materialet efter ovanstående indelningsgrunder, varjämte i tabellerna angivas de förväntade värdena och differenserna därifrån. De förväntade värdena äro de, som skulle erhållits, om undersökningsmaterialet haft samma relativa fördelning som totalbefolkningen.

Av tabell 1, som visar befolkningens fördelning på de skilda länen, framgår att regionalt sett förefinnas smärre divergenser. Mest framträdande är härvid-

Tabell 1. Den i undersökningen medtagna befolkningen länsvis.

L ä n	Befolkning medtagen i undersökningen	Förväntat antal = 5.56 ‰ av totalbefolkningen	Differens	Differens i ‰ av det förväntade antalet
Stockholms stad	3 586	3 280	+ 306	+ 9
Stockholms län	1 569	1 598	- 29	- 2
Uppsala län	791	768	+ 23	+ 3
Södermanlands län	1 047	1 069	- 22	- 2
Östergötlands län	1 659	1 762	- 103	- 6
Jönköpings län	1 238	1 344	- 106	- 8
Kronobergs län	774	842	- 68	- 8
Kalmar län	1 181	1 268	- 87	- 7
Gotlands län	335	326	+ 9	+ 3
Blekinge län	806	806	0	0
Kristianstads län	1 400	1 380	+ 20	+ 1
Malmöhus län	3 011	2 947	+ 64	+ 2
Hallands län	882	843	+ 39	+ 5
Göteborgs och Bohus län	2 602	2 703	- 101	- 4
Älvsborgs län	1 767	1 831	- 64	- 3
Skaraborgs län	1 252	1 330	- 78	- 6
Värmlands län	1 537	1 488	+ 49	+ 3
Örebro län	1 147	1 259	- 112	- 9
Västmanlands län	899	940	- 41	- 4
Kopparbergs län	1 441	1 381	+ 60	+ 4
Gävleborgs län	1 581	1 523	+ 58	+ 4
Västernorrlands län	1 593	1 530	+ 63	+ 4
Jämtlands län	789	772	+ 17	+ 2
Västerbottens län	1 304	1 228	+ 76	+ 6
Norrbottnens län	1 227	1 200	+ 27	+ 2
Landsbygden	22 177	22 146	+ 31	+ 0.1
Städerna	13 241	13 272	- 31	- 0.2
Hela riket ..	35 418	35 418	0	0

lag den överrepresentation, som Stockholms stad uppvisar. Promille materialet medtagna är här 6,1 ‰, och Stockholm är sålunda överrepresenterat med 9 %. (Förhållandet beror på vissa olikheter i primärmaterialets beskaffenhet för Stockholms stad å ena sidan och övriga riket å andra sidan, och att därför en något annorlunda urvalsmetod tillgreps.) Överrepresenterade äro även de norrlandska länen genomgående ehuru endast med några få procent, medan Örebro län samt de småländska länen äro underrepresenterade.

Fördelningen mellan landsbygd och städer är nästan exakt densamma som i totalbefolkningen, varför övriga städer utom Stockholm äro något underrepresenterade.

Av de överrepresenterade områdena ha några en låg fruktsamhet, andra en hög och detsamma gäller även för de underrepresenterade områdena. Sett från denna synpunkt, d. v. s. de regionala olikheterna i fruktsamhet och därmed även variationerna i antalet barn per äktenskap, kan man säga, att inga systematiska avvikelser förefinnas. Frånsett övervikten för Stockholms stad, vilken delvis kompenseras av de övriga städernas underrepresentation, kan man från regional synpunkt icke konstatera några betydelsefulla avvikelser.

Fördelningen efter civilstånd enligt tabell 2 visar en god överensstämmelse, när det gäller de giftas proportion i undersökningsmaterialet och i totalbefolk-

Tabell 2. Den i undersökningen medtagna befolkningen efter civilstånd.

Civilstånd	Antal enligt undersökningen		Förväntat antal = 5,56 ‰ av total- befolkningen		Differens		
	Landsbygd	Städer	Landsbygd	Städer	Landsbygd	Städer	Summs
Ogifta	11 770	6 530	11 699	6 500	+ 71	+ 30	+ 101
Gifta	9 017	5 771	8 981	5 820	+ 36	- 49	- 13
Änklingar, änkor..	1 299	764	1 370	745	- 71	+ 19	- 52
Frånskilda.....	91	176	96	207	- 5	- 31	- 36
Summa	22 177	13 241	22 146	13 272	+ 31	- 31	0

ningen såväl beträffande landsbygd som städer. De ogifta äro överrepresenterade med cirka 0,5 %, medan däremot de förut gifta äro något underrepresenterade, 4 %, vilket dock icke är mer än man kan vänta på grund av de absoluta talens storlek.

En prövning av representativiteten efter kön och ålder gives i tabell 3, där dels fördelningen efter kön och ålder i undersökningsmaterialet gives dels också den fördelning, som borde ha erhållits, om alla grupper varit exakt lika företrädda. I stort sett kan man säga att avvikelserna äro av den storlek, som betingas av tillfälligheternas inverkan vid den här använda urvalsmetoden, men en mindre systematisk avvikelse förefinnes dock.

De lägre åldersklasserna under 25 år äro omväxlande över- eller underrepresenterade. Men däremot förefinnes en svag men genomgående över-

Tabell 3. Den i undersökningen medtagna befolkningen efter ålder och kön.

Åldersår	Antal enligt undersökningen		Förväntat antal = 5.56 ‰ av total- befolkningen		Differens		
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Summa
0—5	1 272	1 236	1 263	1 212	+ 9	+ 24	+ 33
5—10	1 129	1 110	1 161	1 114	— 32	— 4	— 36
10—15	1 250	1 241	1 262	1 222	— 12	+ 19	+ 7
15—20	1 416	1 402	1 470	1 420	— 54	— 18	— 72
20—25	1 591	1 460	1 520	1 473	+ 71	— 13	+ 58
25—30	1 553	1 544	1 537	1 493	+ 16	+ 51	+ 67
30—35	1 555	1 518	1 528	1 499	+ 27	+ 19	+ 46
35—40	1 373	1 405	1 376	1 393	— 6	+ 12	+ 9
40—45	1 249	1 323	1 240	1 276	+ 9	+ 47	+ 56
45—50	1 107	1 160	1 096	1 159	+ 11	+ 1	+ 12
50—55	963	1 058	982	1 058	— 19	0	— 19
55—60	921	893	860	924	+ 61	— 31	+ 30
60—65	694	788	756	805	— 52	— 17	— 69
65—70	562	644	590	645	— 18	— 1	— 19
70—80	662	838	718	854	— 46	— 16	— 62
80—	219	282	247	305	— 18	— 23	— 41
	17 516	17 902	17 566	17 852	— 50	+ 50	0

representation i åldrarna 25—50 år såväl för män och kvinnor. Den är dock icke fullt två procent.

I gengäld äro åldersklasserna över sextio år något kraftigare underrepresenterade för både män och kvinnor (4 %) och avvikelserna äro här inalles av den storlek att man näppeligen kan tala om enbart en tillfällig avvikelse. Möjligen kan detta sammanhänga med den överrepresentation Stockholms stad och de norrländska länen uppvisa, då dessa områden hava relativt sett färre åldringar än Sverige i dess helhet, men förhållandet kan även vara att tillskriva att åldringarna mera än andra åldersgrupper förete olikheter i avseende på bosättningsförhållandena, å ena sidan sådana, som i större grupper äro sammanförda i anstaltshushåll, och å andra sidan de som ingå i de gängse hushållstyperna.

Kvinnorna äro något flera, än de borde varit, och männen något färre till antalet, men differensen är endast några få promille.

Den vid granskningen av civilståndsfördelningen funna underrepresentationen av förut gifta sammanhänger naturligtvis med åldringarnas undertalighet.

Undersökningsmaterialet giver sålunda en representativ bild av totalbefolkningen med följande modifikation: Stockholms stad är något överrepresenterad, övriga städer underrepresenterade samt åldringarna något färre, än vad de borde varit.

Representativiteten ur inkomstsynpunkt behandlas i avsnitt s. 310 ff.

KAPITEL 5.

Familjernas antal och de enskilda personernas ställning i familjen.

Enligt kapitel 3 grupperades de i representativundersökningen ingående personerna efter hushåll i fem hushållstyper, av vilka de två första voro hushåll med en familj som huvudbeståndsdel, i fortsättningen benämnda »familjehushåll».

Uppdelningen av familjerna mellan de två första typerna var icke grundad på olikheter i familjestorlek utan snarare efter försörjningsbördans riktning. Till den senare typen fördes familjer, när man av tillgängliga data kunde anse, att det var den yngre generationen, barnen, som försörjde den äldre generationen, föräldrarna. I denna hushålls- eller familjetyp kunde enligt uppdelningsgrunderna minderåriga barn icke förekomma.

Enär det framgick vid granskning av de sammanställda tabellerna, att särskiljandet av de två första hushållstyperna icke kunde göras med tillräcklig skärpa, ha de båda hushållstyperna i redogörelsen sammanförts och inga data givas för hushållstyperna var för sig.

I tabell 4 redovisas befolkningen uppdelad på familjehushåll och övriga hushåll samt beträffande de förra efter ställning däri.

Antalet familjer, d. v. s. antingen bestående äktenskap eller ensamlevande man eller kvinna med hemmavarande barn, i fortsättningen kallade för »övriga

Tabell 4. Befolkningen efter hushåll och ställning i hushållet.

Befolkningsgrupp	Folk- mängd	Personer boende i familjehushåll						Personer levande i övriga hushåll
		Antal familje- före- ståndare = antal familjer	Antal hustrur = antal bestå- ende äkten- skap	Antal hemma- varande barn	Antal med barn jäm- ställda	Antal föräldrar till familje- förestån- darna	Antal övriga hushålls- med- lemmar	
<i>Absoluta tal.</i>								
Jordbruksbefolkning	9 549	2 094	1 764	4 300	155	243	417	576
Övrig lantbruksbefolkning	12 628	3 114	2 666	4 664	183	131	310	1 560
Landsbygd	22 177	5 208	4 430	8 964	338	374	727	2 136
Städer	13 241	3 333	2 318	4 099	116	74	344	2 457
Hela riket	35 418	8 541	7 248	13 063	454	448	1 071	4 593
<i>Relativa tal per 1 000 av folkmängden.</i>								
Jordbruksbefolkning	1 000	219	185	450	16	26	44	60
Övrig lantbruksbefolkning	1 000	247	211	369	14	10	25	124
Landsbygd	1 000	235	200	404	15	17	33	96
Städer	1 000	252	213	310	9	5	26	185
Hela riket	1 000	241	205	369	13	13	30	129

familjer», utgjorde 8 541 i en befolkning av inalles 35 418, d. v. s. 241 familjer per 1 000 personer. Vid 1935/36 års partiella folkräkning redovisades 301 979 familjer på en folkmängd av 1 292 894, eller 234 per 1 000 av folkmängden. Antalet familjer i relation till folkmängden har stigit något under de senaste fem åren såsom en följd av de senaste årens höga giftermålsfrekvens.

Antalet bestående äktenskap utgjorde 7 248 eller per 1 000 av folkmängden 205, medan motsvarande siffra år 1935/36 var 191. Det antal familjer, som icke utgöres av bestående äktenskap, har därför sjunkit något eller från 43 till 36 per 1 000 av folkmängden.¹

I familjehushållen redovisas sammanlagt 30 825 personer och i övriga hushåll ingå 4 593 personer eller 129 ‰ av befolkningen. Av de i familjehushållen ingående personerna äro dock 1 071 personer antingen endast mera avlägset eller alls icke släkt med familjemedlemmarna, och ytterligare 448 personer äro angivna som föräldrar till huvudpersonen eller hans hustru. I promille av folkmängden utgöra ovanstående grupper 30 respektive 13 ‰.

Antalet huvudpersoner, hustrur och barn utgjorde sålunda sammanlagt 828 ‰ av befolkningen eller exakt samma siffra som enligt 1935/36 års folkräkning. Eftersom antalet familjer har ökat, har antalet barn och därmed jämnställda minskat avsevärt och utgör per 1 000 av folkmängden endast 382 mot 404 fem år tidigare.

Antalet barn per familj var 1,58 och siffran anger i jämförelse med motsvarande siffra 1,73 enligt 1935/36 års folkräkning en tydlig nedgång.

Ovanstående siffror bestyrka representativiteten hos undersökningsmaterialet, enär den förskjutning, som framgår av jämförelsen med 1935/36 års folkräkning, går i den riktning, som man bör förvänta med ledning av bekanta data från befolkningsrörelsen.

Beträffande olikheter mellan olika befolkningsgrupper må nämnas, att antalet familjer och antalet bestående äktenskap per 1 000 av folkmängden är avgjort lägre i jordbruksbefolkningen, medan den övriga landsbygdsbefolkningen och stadsbefolkningen uppvisa sinsemellan överensstämmande siffror, något högre än rikssiffrorna.

Antalet hemmavarande barn per familj var för jordbruksbefolkningen 2,05, för övrig landsbygdsbefolkning 1,56. För hela landsbygdsbefolkningen var medelantalet barn 1,79 (1,88) och för stadsbefolkningen 1,26 (1,47). Siffrorna inom parentes angiva motsvarande tal enligt 1935/36 års folkräkning.

Det rör sig härvidlag om antalet hemmavarande barn, och skillnaden mellan olika grupper beror icke enbart på olikheter i fruktsamhet utan bland annat på, vid vilken ålder barnen lämna föräldrahemmet och i någon mån även på familjernas ytterligare sammansättning.

En jämförelse mellan antalet minderåriga barn 1935/36 och 1940 låter sig även verkställas, ehuru av tidigare anförda skäl vid representativundersökningen som minderåriga betraktas barn under 18 år, medan vid 1935/36 års folkräkning gränsen satts till 15 år. Av de i familjer boende 13 517 barnen voro 1940 8 634 under 18 år och 7 193 under 15 år. Per familj utgjorde antalet barn under 15 år 0,84 mot 0,94 fem år tidigare.

¹ Därjämte förefunnos 49 äktenskap, där makarna rubricerats som »föräldrar». Detta är något mer än 1 per tusen av folkmängden.

Tabell 5. Befolkningen efter hushåll och ställning däri i kombination med kön och ålder.
 Relativa tal per tusen av antalet män och kvinnor i motsvarande ålder.

Åldersår	Antal personer medtagna i undersökningen		Personer levande i familjehushåll												Personer levande i övriga hushåll		Summa	
	Män	Kvin- nor	Familjeföreståndare		Hus- rur	Hemma- varande barn		Med barn jämnställda		Föräldrar till familje- föreståndare eller hans hustru		Övriga personer i familje- hushåll		Män	Kvin- nor	Män	Kvin- nor	
			Män	Kvin- nor		Män	Kvin- nor	Män	Kvin- nor	Män	Kvin- nor	Män	Kvin- nor					
																		i be- stående äkten- skap
0-5	1 272	1 236	—	—	—	958	42	37	—	—	—	—	—	—	4	3	1 000	1 000
5-10	1 129	1 110	—	—	964	31	40	40	—	—	—	—	—	—	6	11	1 000	1 000
10-15	1 250	1 241	—	—	941	47	49	49	—	—	—	—	—	—	47	53	1 000	1 000
15-18	815	805	—	—	877	840	22	25	—	—	—	—	—	—	141	132	1 000	1 000
18-20	601	597	—	—	772	655	22	25	—	—	—	—	—	199	151	1 000	1 000	
20-25	1 591	1 460	73	12	277	652	20	11	—	—	—	—	—	56	94	1 000	1 000	
25-30	1 553	1 544	392	19	566	389	9	4	—	—	—	—	—	43	40	1 000	1 000	
30-35	1 555	1 518	633	28	698	212	2	2	—	—	—	—	—	26	32	1 000	1 000	
35-40	1 373	1 405	720	13	697	137	1	1	—	—	—	—	—	23	28	1 000	1 000	
40-45	1 249	1 323	779	13	721	63	—	—	—	—	—	—	—	116	129	1 000	1 000	
45-50	1 107	1 160	783	21	689	55	—	—	—	—	—	—	—	20	23	1 000	1 000	
50-55	963	1 058	753	40	630	25	—	—	—	—	—	—	—	21	16	1 000	1 000	
55-60	921	893	771	49	585	12	—	—	—	—	—	—	—	19	30	1 000	1 000	
60-65	694	788	710	64	595	4	—	—	—	—	—	—	—	20	47	1 000	1 000	
65-70	562	644	678	69	455	5	—	—	—	—	—	—	—	14	21	1 000	1 000	
70-80	662	888	506	103	267	1	—	—	—	—	—	—	—	30	28	1 000	1 000	
80—	219	252	297	155	106	—	—	—	—	—	—	—	—	55	35	1 000	1 000	
	17 516	17 902	414	19	405	400	14	12	—	—	—	—	—	210	241	1 000	1 000	
									2	7	388	15	10	26	35	117	142	1 000

Av stort allmänt intresse är den skiljaktighet i fråga om åldern, som personernas fördelning på familjehushåll och övriga hushåll samt efter ställning i familjen uppvisar.

I tabell 5 återgives fördelningen efter ålder och kön i kombination med ställning i familjen.

Inom åldersklasserna 0—18 år är huvudparten av befolkningen upptagen under rubriken barn och därmed jämnställda. I åldersintervallet 0—15 år tillhöra omkring 4‰ »övriga hushåll» och 2‰ vistas visserligen i familjehushåll men ej som barn hos sina föräldrar.

I åldersintervallet 15—18 år har en mindre del av barnen lämnat föräldrahemmet, och denna del utgör omkring 11%, av vilka kvinnorna äro i majoritet.

Med stigande ålder avtaga de under rubriken »barn» angivnas andel av befolkningen och något hastigare för kvinnorna än för männen, d. v. s. döttarna lämna föräldrahemmet tidigare än sönerna. Vid högre ålder d. v. s. 40 år eller därutöver blir dock antalet hemmavarande barn ungefär samma bråkdel för kvinnkönet som för mankönet. Även i åldrarna över 50 år finnas personer angivna såsom barn och sålunda sammanboende med sina åldriga föräldrar. Det rör sig härvidlag om personer, som visserligen bo tillsammans med sina föräldrar eller en av dessa men som närmast draga försorg om dem eller som på grund av någon annan orsak kvarblivit i föräldrahemmet.¹

I åldrarna över 20 år börja personer boende i övriga hushåll eller sådana intagande en mera fristående ställning i familjehushållen att bli allt talrikare. I åldersklassen 20—25 år äro de cirka 25% av folkmängden men därefter avtaga de, så att deras antal i åldersklassen 45—50 år är cirka 15%. Över femtio år tilltager emellertid deras andel i befolkningen alltmera och uppgår i 60—65 års åldern till 28% och i 70—80 års åldern till 36%, varvid kvinnorna äro i övertikt. Bland de fristående personerna i dessa åldrar finnas naturligtvis en stor del före detta familjeföreståndare eller hustrur, som till följd av äktenskapets upplösning genom döden och allteftersom barnen lämnat hemmet icke längre ingå i familjehushåll.

Familjeföreståndarna såväl de manliga som de kvinnliga och hustrurna utgöra en med åldern först tilltagande andel av befolkningen. I åldersklassen 45—50 år är andelen familjeföreståndare bland männen 80% medan antalet kvinnliga familjeföreståndare och hustrur utgör i samma åldersklass 76% av folkmängden. Med ytterligare stigande ålder avtager därefter deras andel men är i åldern 70—80 år ännu så pass hög som 61% för männen och 44% för kvinnorna.

I åldrarna över femtio år, i några fall även under denna åldersgräns, uppträder den grupp, som rubricerats som föräldrar till familjeföreståndaren eller dennes hustru. Deras antal är icke stort men utgör dock i åldersklassen 70—80 år 12% av männen och 13% av kvinnorna och stiger än ytterligare i den allra högsta åldersklassen.

¹ De äro snarare huvudpersoner i den här icke särskilt specificerade hushållstypen II.

KAPITEL 6.

Familjernas sammansättning och storlek.

a) Familjernas uppdelning på bestående äktenskap och »övriga familjer».

Familjernas uppdelning på bestående äktenskap och »övriga familjer» samt de senare efter familjeföreståndarnas kön och civilstånd framgår av tabell 6.

Tabell 6. Antal familjer efter familjetyp och efter familjeföreståndarens kön och civilstånd.

	Absoluta tal				Per 1000 av folkmängden				
	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Hela riket	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Hela riket	Enligt 1935/36 års folkräkning
Bestående äktenskap ..	1 764	2 666	2 818	7 248	185	211	213	205	191
Övriga familjer	330	448	515	1 293	34	36	39	36	43
Familjeförestånd., man	118	109	108	335	12	9	8	9	11
Därav ogift	6	7	1	14					
gift	2	5	5	12					
änkling	110	86	96	292					
frånskild	—	11	6	17					
Familjeförestånd., kvinna	212	339	407	958	22	27	31	27	32
Därav ogift	29	77	48	154	3	6	4	4	8
gift	12	25	37	74	1	2	3	2	2
änka	167	209	267	643	18	17	20	19	20
frånskild	4	28	55	87	—	2	4	2	2

Som förut nämnts utgöra de bestående äktenskapen majoriteten av familjerna och äro, räknat per 1 000 av folkmängden, 205 mot 191 fem år tidigare. Antalet övriga familjer har däremot sjunkit från 43 till 36 per 1 000 invånare.

Antalet övriga familjer med man som familjeföreståndare är 9 ‰ av folkmängden och är tämligen oförändrat sedan 1935/36. Till allra största delen äro familjeföreståndarna änklingar. De som gifta redovisade äro troligen hemskilda eller sådana, där äktenskapet de facto upplöstes utan att hemskillnad eller skilsmässa ännu vunnits.

Antalet familjer med kvinna som familjeföreståndare är 27 per 1 000 invånare mot förut 32, och förändringen sedan 1935/36 är till allra största delen förorsakad av en minskning i antalet ogifta kvinnor med hemmavarande barn, medan övriga kategorier äro oförändrade till sitt antal. Minskningen i antalet ogifta kvinnor som familjeföreståndare är troligen till någon del en följd av minskningen i den utomäktenskapliga fruktsamheten men måhända till större delen beroende på giftermåls ingående, varigenom legitimering av barnen skett.

Skillnaden mellan de tre befolkningsgrupperna, jordbruksbefolkning, övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning är påfallande beträffande de bestående äktenskapen, vilka per 1 000 av folkmängden äro fåtaligare i den första gruppen men nästan lika talrika i de båda andra grupperna.

Även beträffande »övriga familjer» utvisar jordbruksbefolkningen ett mindre antal än de två andra grupperna, vilket enbart kan återföras till de familjer, där familjeföreståndaren är kvinna. Familj med fränskild kvinna som familjeföreståndare existerar knappast bland jordbruksbefolkningen och är vidare dubbelt så hög bland stadsbefolkningen som bland den övriga landsbygdsbefolkningen.

b) De bestående äktenskapen.

De bestående äktenskapen utgöra huvudparten av samtliga familjer, närmare bestämt 85 %, och intresset knyter sig därför i främsta rummet till dessa.

Bland de bestående äktenskapen ha medräknats ett ringa antal familjer, där man och kvinna, ehuru ej gifta med varandra, tillsammans med gemensamma barn bildat hushållsgemenskap. — Till antalet voro dessa 43 eller per 1 000 av folkmängden 1,2. 1935/36 års folkräkning redovisar 1 416 dylika äktenskapsliknande familjer, d. v. s. 1,1 per 1 000 av folkmängden. Det säger sig helt naturligt, att man icke av ett så ringa antal som 43 kan konstatera ökning eller minskning av denna familjetyp och ej heller är det lämpligt att underkasta den en särskild bearbetning. I fortsättningen äro de medtagna bland de bestående äktenskapen, ehuru de skilja sig i så måtto, att inga av dem äro barnlösa.

Antalet bestående äktenskap medtagna i undersökningen överensstämmer praktiskt taget med antalet gifta, som uppgår till 7 381 män och 7 407 kvinnor. Underskottet utgör omkring 2 %.¹ 1935/36 års folkräkning redovisar därvidlag en siffra av ungefär samma storleksordning, 1,6 %.

Storleken av de bestående äktenskapen, d. v. s. antalet hemmavarande barn samt även antalet minderåriga barn, framgår av tabell 7.

Av de bestående äktenskapen äro 268 ‰ barnlösa, såtillvida att inga hemmavarande barn finnas, medan motsvarande siffra 1935/36 var 240. Antalet har sålunda stigit, troligen på grund av det betydande antalet ingångna äktenskap under de fem senaste åren, vilka äktenskap ännu i stor utsträckning äro barnlösa. Räknar man med en ökning i de nyingångna äktenskapens antal under de fem senaste åren med omkring 60 000 utöver det normala antalet ingångna äktenskap, och att hälften av dessa ännu skulle vara barnlösa, utgör den därav skedda ökningen i de barnlösa äktenskapen ungefär 30 000 eller cirka 25 ‰ av samtliga bestående äktenskap, vilket förklarar differensen i relativa antalet barnlösa äktenskap mellan 1935 och 1940. Då vigseldata saknas, kan emellertid en utförligare analys av barnlösheten efter äktenskapets varaktighet icke ske. Även ettbarnsäktenskapen hava ökat i antalet och troligen av samma grund. De barnlösa och ettbarnsfamiljerna äro tillsammans närmare 60 % av hela antalet. Antalet äktenskap med två eller flera hemmavarande

¹ Härtill komma dock de 49 äktenskap, där makarna rubricerats under beteckningen »föräldrar».

Tabell 7. De bestående äktenskapen efter antal hemmavarande barn och antal minderåriga barn.

Antal hemmavarande barn	Antal bestående äktenskap med bredvidstående antal hemmavarande barn och nedanstående antal minderåriga barn										Summa	Relativa tal per 1 000 bestående äktenskap	Relativa tal enligt 1935/36 års folkräkning	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9				10 o. fl.
0	1 941	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 941	268	240
1	694	1 669	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 363	326	301
2	284	260	912	—	—	—	—	—	—	—	—	1 456	201	215
3	100	144	114	422	—	—	—	—	—	—	—	780	108	117
4	30	35	63	56	159	—	—	—	—	—	—	343	47	61
5	15	10	26	22	27	71	—	—	—	—	—	171	24	33
6	4	5	7	19	10	16	31	—	—	—	—	92	13	17
7	—	4	1	7	11	7	6	18	—	—	—	54	7	9
8	—	1	1	2	3	3	7	3	7	—	—	27	3	4
9	—	—	—	3	1	2	—	3	2	2	—	13	2	2
10 o. fl.	—	—	—	—	—	1	1	1	3	1	1	8	1	1
	3 068	2 128	1 124	531	211	100	45	25	12	3	1	7 248	1 000	1 000
	423	294	155	73	29	14	6	3	2	1		1 000		

barn har däremot nedgått i relation till äktenskapens antal. I knappt 10 % av familjerna finns 4 hemmavarande barn eller flera.

Förändringarna i familjestorlek återspeglas även i medelantalet per familj, som nu är 1,54 mot 1,72 fem år tidigare.

Fördelningen efter antalet minderåriga barn, d. v. s. barn under 18 år, är något annorlunda och har förskjutits mot mindre barnantal. Antalet familjer utan något minderårigt hemmavarande barn är nu mera än 40 %, och nära 30 % av familjerna hava endast ett hemmavarande minderårigt barn. 2 barn förekomma i 15 % av samtliga äktenskapen. Endast i 5 % av de bestående äktenskapen finns 4 eller flera minderåriga barn.

Exakt jämförelse med siffrorna enligt 1935/36 års folkräkning är icke möjlig, enär åldersgränsen för minderårig år 1935 sattes till 15 och nu till 18 år. När enligt 1935/36 års folkräkning i 45 % av familjerna inget barn under 15 år förekom och siffran nu angives till 42 %, när åldersgränsen sattes till 18 år, så utsäger ovanstående siffror ingenting om, att antalet äktenskap utan minderåriga barn skulle minskat reellt. Man kan emellertid konstatera, att de bestående äktenskapen med endast ett barn och detta i åldern 15—18 år uppgå till 27 ‰, och sattes åldersgränsen för minderåriga ned till 15 år, skulle antalet med inga minderåriga barn ökas från 423 till 450 ‰ (minst), d. v. s. i god överensstämmelse med siffran från år 1935.

Medelantalet minderåriga barn per familj är 1,09, om åldersgränsen sattes som här till 18 år. Om gränsen i likhet med vad fallet var vid 1935/36 års folkräkning sattes till 15 år, är medelantalet minderåriga nu bara 0,92, medan det fem år tidigare var 1,03.

Sambandet mellan antalet minderåriga och antalet vuxna barn framgår även av tabell 7. Inalles finnas 5 307 familjer (732 ‰) med åtminstone 1

barn, och av dessa sakna 1 127 (155 ‰) familjer fullständigt minderåriga barn, medan i 3 292 (454 ‰) familjer endast minderåriga barn finnas och inga vuxna. I återstående 888 familjer (123 ‰) förekomma såväl vuxna som minderåriga barn.

För familjer med ett bestämt antal barn ställer sig dessa proportioner helt naturligt olika, och fördelningen av familjerna på familjer med enbart vuxna, enbart minderåriga och såväl vuxna som minderåriga barn framgår av nedanstående tablå.

Antal barn i familjen	Därav familjer		
	med enbart vuxna barn	såväl vuxna som minder- åriga barn	enbart minder- åriga barn
	%	%	%
1	29	0	71
2	20	17	63
3	13	33	54
4	9	45	46
5	9	49	42
6 och flera	2	68	30

Allteftersom familjestorleken växer tilltager det relativa antalet familjer med både vuxna och minderåriga.

Inalles finnas i samtliga 7 248 familjer 7 891 minderåriga barn, av vilka 6 146 (78 %) ingå i familjer med endast minderåriga barn och 926 (12 %) i familjer med ett vuxet barn och 498 (6 %) i familjer med två vuxna barn.

Men familjestorleken och härmed sammanhängande problem måste betraktas i samband med andra demografiska data. En del av de bestående äktenskapen äro tämligen nya och barnantalet har ännu icke nått sin fulla storlek, medan andra ha bestått i 20 eller flera år och i dessa ha barnen begynt lämna hemmet, så att storleken är i tillbakagång. Då vigseldata saknas, kan endast familjernas fördelning efter familjeföreståndarens eller efter hustruns ålder angivas och studeras.

I tabell 8 angivas de bestående äktenskapen efter mannens ålder, och för varje åldersgrupp angives den relativa fördelningen efter antalet barn, såväl totalantalet som antalet minderåriga.

Här angives även, huru stor del av totalfolkmängden i de skilda åldersklasserna, som äro familjeföreståndare, d. v. s. praktiskt taget procenten gifta män i olika åldrar. Antalet familjeföreståndare når sitt maximum i 40—50 års åldern med närmare 80 % av antalet män i denna ålder och avtager sedan. I åldrarna under 35 år är det relativa antalet familjeföreståndare något högre än relativa antalet gifta män den 31 december 1935, troligen närmast som en konsekvens av giftermålsfrekvensens ökning. Antalet familjeföreståndare i åldrarna mellan 35 och 70 år överensstämmer förutom smärre avvikelser med relativa antalet gifta män den 31 december 1935, medan nuvarande siffror i

Tabell 8. Bestående äktenskap fördelade efter mannens ålder och barnantal.

Ålders- år	Absoluta antalet bestående äkten- skap	Antal bestående äktenskap i ‰ av antalet män i samma ålder	Relativa antalet bestående äktenskap i ‰ med nedan- stående antal hemma- varande barn							Relativa antalet bestående äktenskap i ‰ med nedan- stående antal minder- åriga barn						Medelantal barn per bestående äktenskap		
			0	1	2	3	4	5	6 o.fl.	0	1	2	3	4	5	6 o.fl.	Hemma- varande	Minder- åriga
20—25	117	73	41	48	8	1	1	—	1	41	48	8	1	1	—	1	0.75	0.75
25—30	609	392	40	42	14	3	1	0	—	40	42	14	3	1	0	—	0.83	0.83
30—35	985	633	30	38	20	8	2	1	1	30	38	20	8	2	1	1	1.18	1.18
35—40	989	720	20	35	25	11	5	2	2	21	36	24	11	4	2	2	1.56	1.54
40—45	972	779	18	31	23	16	6	3	3	23	31	22	13	5	3	3	1.88	1.70
45—50	867	783	15	31	22	15	8	4	5	30	30	19	11	5	3	2	2.64	1.50
50—55	725	753	21	28	21	13	8	4	5	44	29	14	7	3	2	1	1.97	1.07
55—60	710	771	27	28	18	14	5	4	4	61	21	10	5	2	1	0	1.75	0.72
60—65	493	710	30	29	21	11	5	2	2	71	19	7	2	1	0	0	1.48	0.46
65—70	381	678	39	26	16	11	4	2	2	84	11	3	1	1	—	—	1.34	0.25
70—80	335	506	52	26	13	4	3	1	1	93	6	1	—	0	—	—	0.88	0.10
80—	65	297	48	31	12	3	3	3	—	95	3	—	—	2	—	—	0.92	0.09
Summa	7 248	—	27	33	20	11	5	2	2	42	29	16	7	3	2	1	1.54	1.09

åldrarna över 70 år ligga under siffrorna för 1935. Som senare skall visas, är detta beroende på att en del gifta par, som sammanbo med ett av sina gifta barn, ingå i en annan grupp, nämligen föräldrar.

Tabell 8 visar även, huru procenttalet bestående äktenskap utan hemmavarande barn varierar med familjeföreståndarens ålder. Det är lägst i åldern 45—50 år (15 ‰) och tilltager sedan med stigande ålder, allteftersom barnen växa upp och lämna föräldrahemmet.

Procentantalet bestående äktenskap utan hemmavarande minderåriga barn når sitt minimum, något mer än 20 ‰, något tidigare i 40—45 års åldern men stiger sedan helt naturligt än kraftigare med växande ålder.

I full överensstämmelse med procentantalet äktenskap utan hemmavarande barn varierar medeltalet hemmavarande respektive medelantalet minderåriga barn, så att det är högst, där procenten barnlösa är minst. För äktenskap, där mannen är 45—50 år är sålunda medelantalet hemmavarande barn högst något över 2 barn i genomsnitt, medan medelantalet hemmavarande minderåriga barn är högst, 1,7 barn i genomsnitt, i äktenskap, där mannen är 40—45 år. Försörjningsbördan för barn, mätt efter antalet minderåriga, växer sålunda i genomsnitt med stigande ålder till mellan 40 och 50 år, varefter den successivt avtager ehuru med jämförelsevis utdraget förlopp. Till förklaring av kombinationen minderåriga barn och föräldrar över 70 år må anföras, att fosterbarn, adoptivbarn och eventuellt även barnbarn, de s. k. med barn jämställda ingå i familjesamhörigheten.

Största intresset knyter sig till de familjer, där familjeföreståndaren (eller hustrun) är mellan 40—50 år, då dessa äro de äktenskap, där familjestorleken nått sitt maximum, medan i de yngre åldrarna barnantalet kan växa ytter-

ligare och det i högre åldrar successivt avtager. I dessa äktenskap äro de allra flesta av de hemmavarande barnen även minderåriga, och endast 10 à 15 % av dem äro vuxna. Man torde icke behöva räkna med att något större antal av barnen redan lämnat hemmet.

Procentantalet barnlösa familjer är här något mer än 15 %, medan ettbarnsfamiljerna äro något mer än 30 %, d. v. s. icke fullt hälften av familjeföreståndarna i dessa åldrar hava högst ett hemmavarande barn att draga försorg om. De verkliga flerbarnsfamiljerna med fyra barn eller flera uppgå till endast 15 %.

Det må dock påpekas, att i dessa åldersklasser finnas ett mindre antal äktenskap, där ytterligare barn måhända kunna förväntas, men uppgifterna i den årliga statistiken angiva, att i endast några få procent fall fäderna till de födda äro över femtio år.

Om äktenskapen studeras efter hustruns ålder och barnantal, tabell 9, erhålles i huvudsak samma bild, ehuru förskjuten något eller några åldersår nedåt. Det högsta medelantalet minderåriga barn förefinnes sålunda i de äktenskap, där hustrun är 35—40 år och avtager sedan uppåt.

Tabell 9. Bestående äktenskap fördelade efter hustruns ålder och barnantal.

Ålders- år	Absoluta antalet bestående äkten- skap	Antal bestående äktenskap i ‰ av antalet kvinnor i samma ålder	Relativa antalet bestående äktenskap i % med nedan- stående antal hemma- varande barn						Relativa antalet bestående äktenskap i % med nedan- stående antal minder- åriga barn						Medelantal barn per bestående äktenskap		
			0	1	2	3	4	5	6 o. f.	0	1	2	3	4	5	6 o. f.	Hemma- varande
15—20	21	15	24	67	9	—	—	—	24	67	9	—	—	—	—	0·86	0·86
20—25	404	277	39	48	9	3	1	—	39	48	9	3	1	—	—	0·80	0·80
25—30	873	566	33	38	19	7	2	1	33	38	19	7	2	1	0	1·10	1·10
30—35	1 060	698	25	37	24	9	3	1	25	37	24	9	3	1	1	1·39	1·38
35—40	979	697	18	31	25	13	7	3	19	32	24	13	6	3	3	1·80	1·74
40—45	954	721	16	30	22	16	7	4	5	25	30	20	14	5	3	2·03	1·67
45—50	799	689	18	28	21	15	7	5	6	39	30	14	9	4	2	2·10	1·25
50—55	667	630	25	26	20	14	7	4	4	54	26	12	5	2	1	1·85	0·76
55—60	522	585	31	28	20	11	5	2	3	69	21	8	2	0	0	1·55	0·45
60—65	422	535	34	32	19	9	3	2	1	89	10	1	0	0	—	1·25	0·14
65—70	293	455	47	30	11	7	3	1	1	93	7	—	—	0	—	0·94	0·09
70—80	224	267	59	26	9	4	1	1	0	96	4	—	—	—	—	0·66	0·04
80—	30	106	50	24	20	3	3	—	—	100	—	—	—	—	—	0·87	0·00
Summa	7 248	—	27	33	20	11	5	2	2	42	29	16	7	3	2	1·54	1·09

c) Övriga familjer.

Medan de bestående äktenskapen, huvudmassan av familjerna, kunna betraktas som en enhetlig grupp, kan detsamma knappast sägas om de övriga familjerna bestående av ensam man eller ensam kvinna med hemmavarande barn. Redan en uppdelning efter familjeföreståndarens kön är nödvändig och naturlig samt dessliques särskilt för de kvinnliga familjeföreståndarna en uppdelning efter civilstånd.

Inalles utgjorde i materialet de övriga familjerna 1 293, varav med manlig föreståndare 335 och med kvinnlig föreståndare 958. Av de manliga familjeföreståndarna voro, som tidigare nämnts, största delen änklingar. Bland de kvinnliga familjeföreståndarna voro även änkorna i majoritet, men de ogifta och de frånskilda voro icke alltför fåtaliga. Beträffande de hithörande gifta kvinnliga familjeföreståndarna torde man kunna utgå ifrån, att en del reellt om också ej formellt tillhör gruppen frånskilda, men en del av dem kunna föras till kategorien »bestående äktenskap», ehuru mannen till följd av arbete eller annan omständighet är skriven på annan ort än hustrun.

Familjestorleken hos de övriga familjerna framgår av tabell 10. I något mer än hälften av de övriga familjerna finnes blott ett barn. Medelantalet

Tabell 10. »Övriga familjer» efter familjeföreståndarens kön och civilstånd och antalet hemmavarande barn.

Familjeföreståndarens kön och civilstånd	Antal familjer	Antal familjer per 1 000 av folkmängden	Antal övriga familjer med nedanstående antal hemmavarande barn									Relativa antalet (i %) övriga familjer med endast ett barn		Medelantalet hemmavarande barn per familj	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	Enligt undersökningen	Enligt 1935/36 års folkräkning	Enligt undersökningen	Enligt 1935/36 års folkräkning
			Man	335	9	184	70	50	19	8	4	—	—	—	55
Därav															
ogift	14	—	13	1	—	—	—	—	—	—	—	93	—	1·07	—
gift	12	—	7	3	2	—	—	—	—	—	—	58	—	1·58	—
änkling..	292	—	152	62	47	19	8	4	—	—	—	52	—	1·91	—
frånskild	17	—	12	4	1	—	—	—	—	—	—	71	—	1·35	—
Kvinna	958	27	532	250	101	43	16	11	2	2	1	56	58	1·76	1·75
Därav															
ogift	154	4	127	21	2	2	—	1	—	1	—	82	81	1·28	1·30
gift	74	2	44	17	11	2	—	—	—	—	—	59	52	1·61	1·86
änka	643	19	317	184	80	36	13	9	2	1	1	49	50	1·90	1·93
frånskild	87	2	44	28	8	3	3	1	—	—	—	51	56	1·80	1·73

barn per familjeföreståndare uppgår till omkring 1,8. I enlighet med definitionen av »familj» kunna inga med 0 barn förefinnas i dessa grupper. Någon större skillnad i familjestorlek, allteftersom familjeföreståndaren är man eller kvinna, kan icke märkas mer än i det fall, då familjeföreståndaren är frånskild. Däremot varierar familjestorleken avsevärt med civilståndet och är störst, när huvudpersonen är änkling eller änka och lägst, när vederbörande är ogift. I det senare fallet finnes i de flesta familjerna endast ett barn, men några ogifta kvinnor med tre eller flera barn förekomma. Att en ogift kvinna har 8 hemmavarande barn (alla minderåriga) får nog betraktas som ett undantagsfall.

Medan änklingar och änkor med barn ha i huvudsak samma barnantal att draga försorg om, äro familjer, där huvudpersonen är frånskild kvinna, större än de familjer, där huvudpersonen är frånskild man, vilket rimligen är en

följd av att kvinnorna vid skilsmässor i större utsträckning få taga hand om barnen.

En jämförelse med tillgängliga siffror från 1935/1936 års folkräkning visar, att barnantalet i de övriga familjerna nedgått något sedan dess ehuru obetydligt (antalet dylika familjer har även nedgått). Det enda undantaget utgöres av familjer med fränskild kvinna som överhuvud, där barnantalet stigit något. Det är troligen en tillfällighet och materialets litenhet tillåter icke till något påstående, att skilsmässofrekvensen skulle ha stigit bland äktenskap med större barnskaror.

Antalet minderåriga barn under 18 år är däremot betydligt mindre, och procenten familjer utan barn under 18 år är betydligt större, som framgår av tabell 11, vilken visar fördelningen efter antalet minderåriga barn. Mot-

Tabell 11. »Övriga familjer» efter familjeföreståndarens kön och civilstånd och antalet minderåriga barn.

Familjeföreståndarens kön och civilstånd	Antal familjer	Antal familjer med nedanstående antal minderåriga barn									Relativa antalet (i %) familjer utan minderåriga barn		Medelantalet minderåriga barn per familj	
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	Enligt undersökningen	Enligt 1935/36 års folkräkning	Enligt undersökningen	Enligt 1935/36 års folkräkning
Man	335	230	64	27	11	2	1	—	—	—	69	73	0.49	0.41
Kvinna	958	585	242	85	28	8	3	5	1	1	61	61	0.62	0.56
Därav														
ogift	154	52	84	15	2	—	—	—	—	1	34	29	0.83	0.89
gift	74	26	30	12	4	2	—	—	—	—	35	38	1.00	0.96
änka	643	468	103	43	16	5	2	5	1	—	73	77	0.47	0.37
fränskild	87	39	25	15	6	1	1	—	—	—	45	51	0.94	0.72

svarande siffror för 1935/1936 års folkräkning äro icke fullt jämförliga, enär åldersgränsen mellan vuxna och minderåriga då var satt till 15 år, och helt naturligt blir då medelantalet minderåriga lägre och procentantalet barnlösa högre än när gränsen sättes till 18 år.

Till jämförelse må nämnas att om 15—18-åringarna frånräknas, sjunker medelantalet minderåriga barn i familjer med manligt överhuvud från 0,49 till 0,33 (mot 0,41 1935/1936) och i familjer med kvinnligt överhuvud från 0,62 till 0,46 (mot 0,56 1935/1936).

Fördelningen efter antal hemmavarande och antal minderåriga barn i kombination framgår av tabell 12. Av familjerna ha inalles 63 % endast vuxna barn och i 25 % finnas enbart minderåriga, medan i 12 % finnas förutom minderåriga barn även vuxna barn över 18 år. Dessa procenttal växla helt naturligt med familjestorleken, och ju större familjen är desto sällsyntare är det, att enbart minderåriga barn förekomma och mera vanligt att vuxna barn finnas, som måhända kunna bidra till sina minderåriga syskons underhåll. Inalles finnas i de övriga familjerna sammanlagt 752 minderåriga

Tabell 12. »Övriga familjer» fördelade efter antal hemmavarande barn och antal minderåriga barn.

Antal hemmavarande barn	Antal familjer med nedanstående antal minderåriga barn										Relativ fördelning (i %) av familjerna efter vuxna och minderåriga barn		
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	Summa	Endast vuxna barn	Både vuxna och minderåriga barn	Endast minderåriga barn
1	506	210	—	—	—	—	—	—	—	716	71	0	29
2	193	51	76	—	—	—	—	—	—	320	60	16	24
3	76	34	16	25	—	—	—	—	—	151	50	33	17
4	30	8	10	11	3	—	—	—	—	62	48	47	5
5	7	3	6	3	2	3	—	—	—	24	23	57	20
6	3	—	4	—	3	1	4	—	—	15			
7	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2			
8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2			
9	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1			
	815	306	112	39	10	4	5	1	1	1 293	63	12	25

barn och av dessa leva 503 (67 %) i familjer med enbart minderåriga samt 129 (17 %) i familjer med ett respektive två vuxna hemmavarande barn. I jämförelse med de bestående äktenskapen äro ovan angivna siffror något lägre och förekomsten av vuxna syskon sålunda något vanligare här.

Familjeföreståndarna i de »övriga familjerna», fördelade efter ålder, kön och för de kvinnliga även efter civilstånd, återgivas i tabell 13.

Tabell 13. Familjeföreståndarna inom »övriga familjer» fördelade efter ålder, kön och civilstånd samt efter antalet minderåriga barn.

Ålders- år	Antal familjeföreståndare					Antal familjeföreståndare i ‰ av folkmängden		Relativa antalet familjeföreståndare utan minderåriga barn (i %)		Medelantalet minderåriga barn per familjeföreståndare		
	Män	Kvinnor				Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	
		Ogifta	Gifta	Änkor	Frånskilda							Summa
15—20	—	4	—	—	—	4	—	3	—	0	—	1·00
20—25	—	13	3	1	—	17	—	12	—	0	—	1·12
25—30	2	16	8	4	2	30	1	19	0	0	1·00	1·40
30—35	6	14	10	12	6	42	5	28	17	0	1·17	2·05
35—40	18	19	11	16	14	60	13	43	6	2	1·44	1·48
40—45	17	22	10	32	15	79	13	60	6	19	1·47	1·51
45—50	23	15	7	52	14	88	21	76	39	35	1·22	1·17
50—55	39	15	11	82	14	122	40	115	67	64	0·54	0·49
55—60	45	9	7	83	9	108	49	121	67	74	0·58	0·32
60—65	44	10	4	87	5	106	64	135	80	91	0·27	0·10
65—70	39	4	1	78	5	88	69	136	87	90	0·18	0·10
70—80	68	12	2	130	3	147	103	175	88	94	0·12	0·06
80—	34	1	—	66	—	67	155	238	97	100	0·06	0
Summa	335	154	74	643	87	958						

Det stora flertalet är över 50 år, och av männen äro endast 20 % under 50 år och av kvinnorna 35 % under 50 år.

I relation till folkmängden i motsvarande årsklasser stiger procentantalet familjeföreståndare med stigande ålder, men är i varje åldersklass betydligt lägre för männen än för kvinnorna. I varje åldersklass i åldrarna över 50 år utgöra de kvinnliga familjeföreståndarna mer än 10 % av den kvinnliga folkmängden. Däremot sjunker helt naturligt med stigande ålder antalet familjeföreståndare med minderåriga barn och utgör i åldrarna över 50 år på sin höjd en tredjedel av samtliga familjeföreståndare. Över 60 år är siffran för männen mindre än 20 % och för kvinnorna 10 % eller mindre.

Medelantalet minderåriga barn per familjeföreståndare varierar även med åldern, och endast i åldrarna under 50 år är det högre än ett. Medelantalet minderåriga barn per familjeföreståndare med minderåriga barn är givetvis alltid över ett, men då familjer med två eller flera barn äro relativt sällsynta, kan det aldrig bliva mycket större än två.

d) Olikheter mellan olika befolkningsgrupper.

1935/1936 års folkräkning konstaterade icke obetydliga skillnader i familjestorlek mellan olika landsdelar och olika områden. Dessa skiljaktigheter hade ännu 1940 endast obetydligt påverkats av den ändrade befolkningsutvecklingen. Från den i representativundersökningen genomförda uppdelningen i tre grupper, jordbruksbefolkning, övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning kan man konstatera, att skillnaderna som väntat kvarstå tämligen oförändrat mellan dessa grupper.

De bestående äktenskapen inom de tre befolkningsgrupperna fördelade efter såväl antal minderåriga som antal vuxna hemmavarande barn framgå av tabell 14.

Tab. 14. Bestående äktenskap i olika befolkningsgrupper fördelade efter antal hemmavarande och antal minderåriga barn.

Befolkningsgrupp	Antal bestående äkten- skap	Antal (i ‰) med nedan- stående antal hemma- varande barn								Antal (i ‰) med nedan- stående antal minder- åriga barn								Medelantal barn per äktenskap	
		0	1	2	3	4	5	6	o.fl.	0	1	2	3	4	5	6	o.fl.	Hemma- varande	Minder- åriga
Jordbruksbe- folkning	1 764	181	261	228	138	84	47	61	383	248	158	107	51	29	24	2.12	1.77		
Övrig lands- bygdsbefolk- ning	2 666	253	342	202	115	47	20	21	389	307	172	78	33	11	10	1.53	1.14		
Stadsbefolkning	2 818	336	352	183	82	24	12	11	482	309	137	47	12	7	6	1.20	0.85		

Redan medelantalet barn per bestående äktenskap visar en kraftig skillnad, 2,12 hos jordbruksbefolkningen, 1,53 hos den övriga landsbygdsbefolkningen och endast 1,20 i städerna. Skillnaden i barnantalet gör sig framförallt märkbar i fråga om antalet minderåriga barn. Antalet hemmavarande

barn över 18 år är nästan detsamma i samtliga tre grupper, 0,35, 0,39 och 0,35. Medelantalet minderåriga barn är mer än dubbelt så stort bland jordbruksbefolkningen som i städerna. Procentantalet barnlösa är lägst bland den jordbruksidkande befolkningen, 18 %, och nära dubbelt så stort bland städernas äktenskap, 34 %.

Av 100 äktenskap ha på landsbygden 38 inga minderåriga barn, medan siffran är 48 i städerna. I städerna är det knappast mera än 20 % av de gifta, som ha 2 eller flera minderåriga barn. Till skillnaden i antalet barnlösa äktenskap bidrager troligen den under senare år högre giftermålsfrekvensen i städerna, då därigenom tillkommit ett stort antal nyingångna äktenskap, som ännu äro barnlösa.

De stora familjerna med fyra barn eller flera under 18 år äro endast 2,5 % av samtliga bestående äktenskap i städerna, medan de bland jordbruksbefolkningen äro fyra gånger och bland den övriga landsbygdsbefolkningen dubbelt så talrika.

Av de minderåriga barnen voro 78 %, som tidigare nämnts, hemmahörande i familjer utan vuxna barn. För jordbruksbefolkningen är motsvarande siffra något lägre, 70 %, och 30 % av de minderåriga inom jordbruksbefolkningen tillhöra sålunda familjer med jämväl vuxna barn, som måhända kunna bidra till försörjningen. För den övriga landsbygdsbefolkningen och stadsbefolkningen är siffran betydligt högre; 81 % respektive 82 % av de minderåriga barnen ha sålunda inga vuxna hemmavarande syskon.

Den verkliga insikten om skillnaden vinnes dock genom att studera familjestorleken i relation till familjeföreståndarens ålder, och tabellerna 15 och 16 illustrera, huru familjestorlek och medelbarnantal variera med åldern.

Tabell 15. De bestående äktenskapen i olika befolkningsgrupper fördelade efter familjeföreståndarens ålder och antal hemmavarande barn.

Ålders- år	Jordbruksbefolkning				Övrig landsbygdsbefolkning					Stadsbefolkning					
	Antal be- stående äkten- skap	Relativ fördel- ning (i %) efter barnantal			Medel- antal hemma- varande barn	Antal be- stående äkten- skap	Relativ fördel- ning (i %) efter barnantal			Medel- antal hemma- varande barn	Antal be- stående äkten- skap	Relativ fördel- ning (i %) efter barnantal			Medel- antal hemma- varande barn
		0	1 o. 2	3 o. fl.			0	1 o. 2	3 o. fl.			0	1 o. 2	3 o. fl.	
20—25	11	27	64	9	1·45	48	27	71	2	0·87	58	55	43	2	0·52
25—30	73	25	63	12	1·16	248	35	60	5	0·89	288	49	50	1	0·68
30—35	168	22	61	17	1·52	406	25	61	14	1·32	411	38	57	5	0·91
35—40	189	7	60	33	2·17	400	18	61	21	1·65	400	29	61	10	1·21
40—45	212	12	43	45	2·50	356	15	59	26	1·86	404	24	55	21	1·57
45—50	224	8	44	48	2·80	310	15	56	29	1·94	333	21	56	23	1·62
50—	887	23	45	32	2·00	898	34	44	22	1·50	924	36	49	15	1·21

I varje enskild åldersklass har en familjeföreståndare bland jordbruksbefolkningen en större familj, än vad fallet är i stadsbefolkningen. Den övriga landsbygdsbefolkningen intager här som alltid en mellanställning mellan de andra befolkningsgrupperna. När familjeföreståndaren är i 40—50 års åldern,

Tabell 16. De bestående äktenskapen i olika befolkningsgrupper fördelade efter familjeföreståndarens ålder och antal minderåriga barn.

Ålders- år	Jordbruksbefolkning					Övrig landsbygdsbefolkning					Stadsbefolkning				
	Antal bestå- ende äkten- skap	Relativ för- delning (i %) efter antal minderåriga barn			Medel- antal minder- åriga barn	Antal bestå- ende äkten- skap	Relativ för- delning (i %) efter antal minderåriga barn			Medel- antal minder- åriga barn	Antal bestå- ende äkten- skap	Relativ för- delning (i %) efter antal minderåriga barn			Medel- antal minder- åriga barn
		0	1 o. 2	3 o. flera			0	1 o. 2	3 o. flera			0	1 o. 2	3 o. flera	
		20-25	11	27			64	9	1.45			48	27	71	
25-30	73	25	63	12	1.16	248	35	60	5	0.89	288	49	50	1	0.68
30-35	168	22	61	17	1.52	406	26	60	14	1.31	411	38	57	5	0.91
35-40	189	8	60	32	2.14	400	18	61	21	1.62	400	29	61	10	1.19
40-45	212	17	41	42	2.29	356	20	59	21	1.68	404	28	54	18	1.40
45-50	224	17	45	38	2.17	310	31	49	20	1.49	333	38	51	11	1.07
50-	887	60	29	11	0.82	898	66	27	7	0.61	924	72	25	3	0.42

är det relativa antalet bestående äktenskap utan hemmavarande barn i jordbruksbefolkningen omkring 10 %, d. v. s. vad som kan anses vara naturligt, medan siffran hos den övriga landsbygdsbefolkningen är 15 % och bland städernas familjeförsörjare över 20 %. I närmare hälften av antalet äktenskap bland jordbruksbefolkningen med familjefadern i denna ålder är barnantalet 3 eller mer, medan siffran för städerna är endast något mer än 20 %. Medelbarnantalet i denna åldersgrupp är för jordbruksbefolkningen mer än en enhet högre än för stadsbefolkningen, och detta gäller såväl beträffande antalet hemmavarande som minderåriga barn. Man får emellertid i detta sammanhang komma i håg, att de påvisade skiljaktigheterna i fråga om antalet hemmavarande barn under 18 år icke uteslutande härröra från olikheter i fruktsamheten utan också påverkas av andra faktorer såsom den längre eller kortare tid barnen och särskilt de äldre bland dessa kvarbliva i hemmet m. m.

KAPITEL 7.

Förekomsten av föräldrar till familjeföreståndarna.

Icke alltför ovanliga voro de hushåll eller familjer, i vilka jämte familjeföreståndare, dennes eventuella hustru och barn även ingingo en eller bägge av familjeföreståndarens föräldrar (eller svärföräldrar). I några enstaka fall förekommo i familjehushåll såväl föräldrar som svärföräldrar till mannen. Denna familjetyp har därför blivit underkastad en särskild granskning bland annat i syfte att undersöka det inflytande förekomsten av föräldrar kan ha haft på barnantalet i familjerna. Frekvensen av hithörande familjer beror dock i hög grad av primärmaterialets beskaffenhet och den noggrannhet, med vilken

de lokala myndigheterna, d. v. s. pastorsämbetena, angivit hushållssammansättningen. Följande siffror få därför betraktas såsom minimisiffror.

Sammanlagda antalet i representativundersökningen som »föräldrar» rubricerade personer uppgick till 448 stycken, av vilka 173 voro män och 275 kvinnor. Kvinnorna voro sålunda i tydlig övervikt. Till civilståndet voro föräldrarna vanligtvis gifta eller förut gifta, men några av kvinnorna voro dock ogifta.

Av tabell 5 framgår indirekt föräldrarnas åldersfördelning. Nästan alleammans äro över 50 år och det stora flertalet av dem över 60 år. Förhållandet torde i många fall innebära ökad försörjningsskyldighet för familjeföreståndaren. (Hithörande problem behandlas senare i undersökningens andra del).

Sammanlagda antalet familjehushåll, i vilka föräldrar förekommo, var 396 eller 4,6 % av samtliga familjehushåll, och i större delen av dem funnos endast en av föräldrarna. Fördelningen av dessa familjer på olika familjetyper och olika befolkningsgrupper framgår av tabell 17.

Tabell 17. Familjer, vari ingå föräldrar till familjeföreståndaren.

Familjetyp	Antal familjer med föräldrar till familjeföreståndaren			Antal familjer med föräldrar i % av samtliga familjer
	Endast en av föräldrarna	Bägge föräldrarna	Summa	
Bestående äktenskap	301	44	345	4.8
Därav jordbruksbefolkning	149	36	185	10.5
övrig landsbygdsbefolkning	94	5	99	3.7
stadsbefolkning	58	3	61	2.2
Övriga familjer	46	5	51	3.9
Familjeföreståndare = man	12	—	12	3.6
» = kvinna	34	5	39	4.1
Därav ogift	19	2	21	—
gift	4	1	5	—
änka	9	—	9	—
frånskild	2	2	4	—
Summa	347	49	396	4.6

Bland de bestående äktenskapen är förekomsten av »föräldrar» något vanligare än bland övriga familjer.

Bland jordbruksbefolkningen finnas föräldrar till familjeföreståndaren (eller dennes hustru) i mer än 10 % av de bestående äktenskapen, medan siffran är betydligt lägre för den övriga landsbygdsbefolkningen och bara obetydligt över 2 % för stadsbefolkningen. Den stora skillnaden mellan jordbruksbefolkning och de övriga grupperna sammanhänger naturligt med skillnaden i bostadsförhållandena för de tre grupperna och måhända även med kyrkobokföringsförhållandena. På landsbygden torde det vara vanligt att

åldringarna, när de lämnat gården åt någon av sina barn, bosätta sig i en mindre lägenhet, avskild från den övriga bostaden, men registreras ändå som ingående i ett gemensamt hushåll, medan så icke är fallet hos de övriga befolkningsgrupperna.

Fördelningen av hithörande familjer efter antal barn angives i tabell 18. Man märker omedelbart, att medelantalet barn och även medelantalet minderåriga barn är högre i de hithörande bestående äktenskapen än i samtliga. Detta beror dock på att jordbruksbefolkningen är överrepresenterad. Vid

Tabell 18. Familjer med föräldrar till familjeföreståndaren, fördelade efter antal hemmavarande och antal minderåriga barn.

Familjetyp	Antal familjer	Antal familjer med nedanstående antal hemmavarande barn							Antal familjer med nedanstående antal minderåriga barn							Medelantal barn per familj	
		0	1	2	3	4	5	6 o. flera	0	1	2	3	4	5	6 o. flera	hemmavarande	minderåriga
Bestående äktenskap ..	345	82	116	68	37	18	12	12	107	117	64	23	21	7	6	1.67	1.37
Därav jordbruksbefolkning	185	41	61	37	14	12	9	11	53	60	36	11	13	6	6	1.85	1.55
» övrig landsbygdsbefolkning	99	25	32	21	14	5	1	1	31	34	19	8	6	1	—	1.49	1.26
» stadsbefolkning	61	16	23	10	9	1	2	—	23	23	9	4	2	—	—	1.38	1.00
Övriga familjer.....	51	—	37	9	1	2	—	2	13	31	4	—	2	—	1	1.61	1.08
Därav manlig familjeföreståndare	12	—	9	3	—	—	—	—	4	7	1	—	—	—	—	1.20	0.75
» kvinnlig familjeföreståndare	39	—	28	6	1	2	—	2	9	24	3	—	2	—	1	1.71	1.18

en uppdelning på de tre undergrupperna konstateras att i de till jordbruksbefolkningen hörande äktenskapen med föräldrar är medelantalet barn lägre än för samtliga äktenskap bland jordbruksbefolkningen. För stadsbefolkningen är däremot medelantalet barn högre i dessa familjer än bland samtliga.

Då hithörande familjer beträffande familjeföreståndarens (och hustruns) ålder skilja sig från samtliga äktenskap i så måtto, att de flesta av familjeföreståndarna äro under femtio år, följer av den anledningen att fördelningen efter barnantal måste vara annorlunda och därmed även medelbarnantalet.

Det kan tänkas att den större försörjningsbörda, som förekomsten av äldre föräldrar medför, icke är utan inflytande å barnalstringen i äktenskapet. I avsikt att belysa detta gives i tabell 19 de bestående äktenskapen med föräldrar fördelade efter familjeföreståndarens ålder och medelbarnantalet uträknat i de olika grupperna.

En jämförelse mellan de här angivna medelantalen hemmavarande barn och de i tabell 15 för samtliga äktenskap givna visar en viss skillnad för landsbygdsbefolkningen men näppeligen för stadsbefolkningen. Skillnaden är mest markant för jordbruksbefolkningen och mindre tydlig för den övriga

Tabell 19. Bestående äktenskap, där i hushållet ingå föräldrar till familjeföreståndaren, fördelade efter familjeföreståndarens ålder och medelbarnantalet i olika grupper.

Åldersår	Antal bestående äktenskap, av angivet slag				Antal bestående äktenskap, av angivet slag i procent av samtliga bestående äktenskap				Medelbarnantal i de bestående äktenskapen av angivet slag			
	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Samtliga	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Samtliga	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Samtliga
20—25	—	1	—	1	—	2	—	1	—	—	—	—
25—30	12	9	5	26	16	4	2	5	0·83	1·11	0·80	0·92
30—35	32	12	10	54	19	3	2	5	1·22	0·83	0·90	1·07
35—40	26	20	11	57	14	5	3	6	2·08	1·65	0·73	1·67
40—45	34	27	8	69	16	8	2	7	1·94	1·74	1·38	1·80
45—50	38	13	14	65	17	4	4	7	2·47	1·08	2·00	2·09
50—	43	17	13	73	5	2	1	3	1·86	2·00	1·85	1·89
	185	99	61	345	10·5	3·7	2·2	4·8	1·85	1·49	1·38	1·67

landsbygdsbefolkningen. En mätare av den mindre frekvensen hemmavarande barn erhålles enklast, om man beräknar det totala antalet hemmavarande barn i hithörande äktenskap under det antagandet, att familjer med föräldrar skulle haft samma barnantal i varje grupp efter familjeföreståndarens ålder som samtliga och jämför det så beräknade totalantalet barn med det verkliga. Man finner då (om endast äktenskap medtagas, där familjeföreståndaren är under femtio år), att i hithörande 142 äktenskap bland jordbruksbefolkningen borde funnits 310 barn mot i verkligheten 263, d. v. s. barnantalet är endast 85 % i jämförelse med övriga äktenskap bland jordbruksbefolkningen.

För landsbygdsbefolkningen i övrigt skulle enligt liknande beräkning i de 82 bestående äktenskapen ha funnits 123 barn mot 114 i verkligheten, varför medelbarnantalet är en obetydlighet (7 %) lägre i jämförelse med samtliga äktenskap. Det kan härvidlag vara en tillfällighet och materialets litenhet medgiver icke någon bestämd utsago. För städerna kan man däremot icke alls konstatera någon skillnad.

Man kan sålunda för den jordbruksidkande befolkningen och eventuellt ehuru i mindre grad även för den övriga landsbygdsbefolkningen konstatera, att barnantalet är lägre i de bestående äktenskap, där makarna bo tillsammans med mannens eller hustruns föräldrar. Det förhållandet behöver dock icke vara ett uttryck för en lägre fruktsamhet utan kan också vara ett resultat av att vigseln i dessa äktenskap ingåtts vid relativt hög ålder, och att till följd av denna omständighet barnantalet är lägre. Men det må bero på en hög giftermålsålder eller en lägre fruktsamhet; den eventuella försörjningsplikten mot föräldrar synes på ett eller annat sätt påverka familjebildandet och familjestorleken i riktning mot lägre barnantal.

KAPITEL 8.

De minderåriga barnen efter familjetyp.

Ehuru barnantalet i familjerna tidigare utförligt berörts, har det därvid snarare behandlats med utgångspunkt från familjeföreståndaren och hans förhållanden. Här skola vissa resultat av representativundersökningen beträffande barnens ställning och levnadsförhållanden sedda ur deras synpunkt beröras.

I undersökningen ingingo 8 858 personer under 18 år. Det stora flertalet voro i undersökningen rubricerade som »barn» eller »med barn jämnställda» och ingingo i familjehushållen. Ett mindre antal under 18 år ingingo i andra hushåll än familjehushållen, och ett annat likaledes obetydligt antal ingick väl i familjehushåll men under rubriken »släktingar», »hembiträden» och »övriga hushållsmedlemmar». Främst rörde det sig härvid om personer i åldern 15—18 år. Under 15 år rörde det sig om endast 45 stycken av 7 238, d. v. s. 6 per 1 000.

Inalles redovisas i familjehushållen 8 634 personer under 18 år. Deras fördelning efter familjetyp framgår av tabell 20. Någon skillnad mellan

Tabell 20. Barnen fördelade efter ålder och familjetyp.

Åldersår	Antal barn	Relativ fördelning i ‰ av barnen på olika familjetyper								Summa
		B a r n				Med barn jämnställda				
		Bestående äktenskap	Övriga familjer		Summa	Bestående äktenskap	Övriga familjer		Summa	
			ensam man	ensam kvinna			ensam man	ensam kvinna		
0—1	517	923	2	38	963	33	—	4	37	1 000
1—3	1 036	908	5	40	953	36	4	7	47	1 000
3—5	953	916	5	45	966	29	—	5	34	1 000
0—5	2 506	914	4	42	960	33	1	6	40	1 000
5—10	2 229	901	15	48	964	27	1	8	36	1 000
10—15	2 458	857	21	73	951	39	3	7	49	1 000
15—18	1 441	836	32	97	965	26	5	4	35	1 000
Summa	8 634	882	16	62	960	32	2	6	40	1 000

gossar och flickor efter deras fördelning på olika familjetyper kan icke konstateras. Mellan åldersklasserna förefinnas däremot vissa skillnader i fördelningen på de olika familjetyperna. De »med barn jämnställda» utgöra i stort sett samma proportion i varje åldersklass och endast tillfälliga avvikelser konstateras. Däremot företer fördelningen i de skilda åldersklasserna av barnen på de tre familjetyperna (bestående äktenskap, övriga familjer med manligt respektive kvinnligt överhuvud) vissa icke obetydliga skillnader, som dock låta sig förklaras av naturliga orsaker.

I åldersklassen 0—5 leva 91 % av barnen hos bägge föräldrarna och 4 % hos ensam moder, medan endast 0,4 % leva hos ensam fader. I nästa femårs-klass ha förhållandena förskjutits, och förskjutningen blir tydligare i nästa åldersklass. I 10—15 års åldern leva endast 86 % av barnen hos både fader och moder, 2 % hos fadern (moderlösa) och 7 % hos modern (ogift eller f. d. gift). I åldersklassen 15—18 leva närmare 10 % hos endast modern.

Det är helt naturligt att antalet barn, som vistas hos samboende föräldrar, skall avtaga med åldern, eftersom risken att bliva fader- eller moderlös växer med tiden. Skillnaden mellan de två första åldersklasserna är dock påfallande liten, och den ringa förändringen från 91 % till 90 % under de fem första åren sammanhänger nog med en annan omständighet. Väl bliva några fader- eller moderlösa med stigande ålder, men andra barn, födda utom äkten-skapet, som i sina första levnadsår endast bott samman med sin moder, legiti-meras genom att fadern och modern ingå giftemål. Man ser också, att medan det antal barn, som vistas hos ensam fader ständigt tilltager med åldern från 4 ‰ i åldern 0—5 till 15 ‰ i åldern 5—10, så ökas icke procentantalet, som vistas hos ensam moder i samma grad utan endast helt obetydligt. (Tyvärr har bearbetningsmetoden icke tillåtit en uppdelning av barnen i denna kategori efter ålder och moderns civilstånd).

Den ringa förskjutningen från 42 ‰ i åldern 0—5 till 48 ‰ i åldern 5—10 för familjetypen »ensam kvinna» låter sig därför förklaras av, att barn födda utom äktenskapet legitimerats genom moderns giftermål med barnets fader. Då hos ensam förut gift kvinna äro bosatta dubbelt så många barn som hos ensam man (änkling), blir antalet barn, som vistas hos ogift moder betydligt lägre än de ovan i tabell 20 angivna promillealen. Då antalet utom äkten-skapet födda under senaste 20 år varit närmare 15 % av samtliga födda, ge ovanstående siffror ett belägg för den i annat sammanhang bestyrkta upp-fattningen, att en betydande del, säkerligen mer än hälften, av de utom äkten-skapet födda legitimeras genom föräldrarnas giftermål.

Ett betydande intresse knyter sig också till den frågan, huru många av barnen, som växa upp som »enda barnet», och i övrigt till frågan om antalet syskon, frågeställningar, som icke böra studeras annat än i samband med åldersförhållandena.

I tabell 21 redovisas de i bestående äktenskap levande barnen efter ålder och efter antalet hemmavarande barn (antalet vuxna och minderåriga sam-manlagt) i familjen.

Siffrorna över åldern 0—1 giva omedelbart de föddas ordningsnummer i äktenskapet, om man bortser från förekomsten av äldre avlidna syskon och från hemmet bortflyttade. Icke mindre än 42 % av barnen födda 1940 äro förstfödda.

Med stigande ålder avtager sedan den procentuella andel av barnen, som utgör det enda barnet, och når sitt minimum i åldern 11 år och håller sig sedan konstant med växande ålder.

Av barnen, som äro i 10—12 års åldern, äro omkring 15 % det enda barnet. Beträffande denna åldersklass torde man icke i större utsträckning böra

Tabell 21. Barnen i bestående äktenskap fördelade efter ålder och antal barn i familjen.

Åldersår	Antal barn	Relativ fördelning i % av barnen på familjer med nedanstående antal barn					Relativ fördelning i % av barnen i olika befolkningsgrupper på familjer med nedanstående antal barn								
		Jordbruksbefolkning			Övrig landsbygdsbefolkning			Stadsbefolkning							
		1	2	3	4	5 o. flera	1	2 o. 3	4 o. flera	1	2 o. 3	4 o. flera	1	2 o. 3	4 o. flera
0—1	477	42	25	16	8	9	25	40	35	45	39	16	53	42	5
1—2	464	42	28	13	7	10	26	46	28	41	42	18	54	37	9
2—3	477	35	29	15	9	12	20	46	34	37	42	21	44	46	10
3—4	396	26	36	17	8	13	13	50	37	24	56	20	39	52	9
4—5	477	20	31	22	10	17	12	44	44	17	59	24	31	54	15
5—6	407	19	32	24	10	15	15	48	37	19	55	26	24	63	13
6—7	409	18	30	20	12	20	7	42	51	21	52	27	26	55	19
7—8	396	17	29	21	12	21	9	44	47	17	56	27	27	49	24
8—9	387	16	25	20	15	24	13	40	47	13	47	40	25	48	27
9—10	409	15	27	22	15	21	8	36	56	15	53	32	23	61	16
10—11	397	19	24	21	14	22	10	35	55	19	50	31	29	50	21
11—12	399	14	22	27	17	20	6	35	59	14	54	32	24	56	20
12—13	444	14	24	21	15	26	8	35	57	14	49	37	20	54	26
13—14	414	14	23	20	14	29	7	29	64	13	49	38	24	50	26
14—15	453	16	23	24	15	22	9	35	54	21	51	28	16	57	27
15—16	398	15	23	23	14	25	11	34	55	19	45	36	14	61	25
16—17	404	13	22	25	13	27	5	39	56	8	56	36	27	46	27
17—18	403	17	24	24	14	21	9	34	54	13	59	28	27	49	24
18															
Summa	7 611	21	26	21	12	20	12	39	49	22	50	28	30	51	19

räkna med, att dessa barn skulle haft äldre syskon, som lämnat hemmet, eller att de skola få yngre syskon. Något mer än 20 % av barnen i denna ålder ha endast ett syskon, medan resterande, något mer än 60 %, ha två eller flera syskon.

Skillnaden i detta avseende mellan de tre olika befolkningsgrupperna, jordbruksbefolkning, övriga landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning illustreras även i tabell 21. »Enda barnet» utgör bland jordbruksbefolkningen ett ojämförligt mindre antal än bland de två andra grupperna och relativa antalet barn, som vistas i familjer med fyra eller flera barn, är betydligt högre bland jordbruksbefolkningen än bland stadsbefolkningen. Den övriga landsbygdsbefolkningen intager en mellanställning mellan de andra befolkningsgrupperna.

För åldersklassen 10—12 år är sålunda andelen enda barnet i jordbruksbefolkningen 8 % och i stadsbefolkningen 20—25 %, medan siffrorna för det relativa antalet barn, som ingå i familjer med fyra eller flera barn, äro respektive 55—60 % och 20—25 %. Bland de födda i åldersklassen 0—1 år är fördelningen efter ordningsnummer tämligen olika i de tre befolkningsgrupperna, och de förstföddas antal är betydligt mindre i jordbruksbefolkningen än i de två andra grupperna.

Till »övriga familjer» hörande barn, d. v. s. sådana som vistas hos ensam fader eller hos ensam moder, uppvisa icke samma fördelning efter syskonens antal. I tabell 22 redovisas barnen i dessa familjetyper efter ålder och barnantalet i familjen. En blick på de absoluta talen (de relativa äro alltför vaga för att angivas) visar, att som naturligt är det enda barnet här är mera totalt

Tabell 22. Barn, tillhörande »övriga familjer» efter ålder och antal barn i familjen.

	Åldersår	Antal barn	Fördelningen av barnen på familjer med nedanstående antal barn				
			1	2	3	4	5 och flera
Hos ensam fader	0—5	11	5	—	5	—	1
	5—10	34	12	11	7	1	3
	10—15	51	5	18	9	7	12
	15—18	46	12	5	14	7	8
	Summa	142	34	34	35	15	24
Hos ensam moder	0—5	104	55	26	7	3	13
	5—10	107	26	31	19	4	27
	10—15	181	36	49	39	22	35
	15—18	140	34	44	28	17	17
	Summa	532	151	150	93	46	92

Tabell 23. »Med barn jämställda» efter ålder, familjetyper och antal barn i familjen.

	Åldersår	Antal barn	Fördelningen av barnen på familjer med nedanstående antal barn				
			1	2	3	4	5 och flera
I bestående äktenskap	0—5	82	9	19	15	15	24
	5—10	61	17	17	13	4	10
	10—15	95	31	30	19	9	6
	15—18	38	17	9	6	2	4
	Summa	276	74	75	53	30	44
I övriga familjer; ensam man	0—5	4	—	2	2	—	—
	5—10	2	—	—	—	—	—
	10—15	7	3	2	—	—	2
	15—18	7	2	2	2	1	—
	Summa	20	5	6	4	3	2
I övriga familjer; ensam kvinna	0—5	14	2	2	4	4	2
	5—10	17	7	3	3	1	3
	10—15	17	7	3	3	3	1
	15—18	5	2	2	—	—	1
	Summa	53	18	10	10	8	7

förekommande, och att antalet barn med många syskon är färre än i de bestående äktenskapet. Endast en sjättedel av samtliga ha fyra syskon eller flera. Jämfört med förhållandena i de bestående äktenskapen äro skillnaderna icke alltför stora.

I tabell 23 redovisas så de »med barn jämnställda» efter ålder, familjetyp och antalet barn i familjen.

Till denna grupp fördes såväl adoptivbarn och fosterbarn som även barnbarn, vilka vistades hos sina morföräldrar (under förutsättning att modern icke var i samma hushåll).

Den proportion av de »med barn jämnställda», som utgör det enda barnet, är något större än bland »barnen i övrigt» och rör sig om bortåt 30 %, men en icke obetydlig del av dem förekommer även i familjer med fyra eller flera barn. Då någon uppdelning av hithörande grupper på de olika undergrupperna, som härövan nämnts, icke skett, må en närmare granskning anstå.

KAPITEL 9.

De födda efter ordningsnummer och fruktsamhetens storlek.

Representativundersökningen har givit möjlighet till ett indirekt studium av de föddas ordningsnummer och då särskilt ordningsnumret för de inom äktenskapet födda, dock med den inskränkningen, att ordningsnumret icke avser födelsens ordningsnummer utan betyder det därmed icke fullt identiska antalet hemmavarande barn, som finnes i familjen. Utom de hemmavarande kunna finnas barn, som avlidit eller redan lämnat föräldrahemmet, varför det ordningsnummer, som mätes med antalet hemmavarande barn kan vara lägre än födelsens verkliga ordningsnummer. Men trots denna inskränkning synas resultaten vara av intresse.

Inalles redovisas i representativundersökningen 517 barn födda 1940, vilket svarar mot vad som borde förväntas. Antalet födda 1940 var 95 778, varav 11 265 födda utom äktenskapet. Borträknas 3,3 % såsom döda under året, kvarstå 92 600, varav 10 900 utom äktenskap. 5,56 ‰ härav utgöra 515 (varav 61 utom äktenskapet). Siffran 517 utgör sålunda ett gott bevis på representativiteten i detta avseende. De under 1940 födda fördela sig så, att 19 stycken rubriceras som med barn jämnställda, adoptivbarn, fosterbarn eller barnbarn. Av de övriga vistas 477 hos båda föräldrarna, 1 hos enbart fadern (änkling) och 20 hos enbart moder (ogift).

Om de med barn jämnställda räknas såsom födda utom äktenskapet, skulle dessa inalles uppgått till 39 mot förväntat 61. Även om materialets begränsade omfattning tillåter stora fluktuationer i jämförelse med det förväntade antalet, kan en avvikelse av denna storleksordning knappast bero på en tillfällighet utan får tolkas som ett belägg för det förhållandet, att en icke obetydlig del av barnen legitimeras snart efter födelsen.

Tabell 24. Antalet under år 1940 födda barn efter familjetyp och antalet barn i familjen.

Familjetyp	De år 1940 födda barnen efter antalet hemmavarande barn i familjen (inklusive dem själva)										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Summa
Bestående äktenskap.....	202	118	74	37	14	18	7	3	3	1	477
Därav jordbruksbefolkning....	32	28	23	16	10	12	1	2	1	1	126
» övrig landsbygdsbefolkn.	86	43	32	19	3	4	4	1	1	—	193
» stadsbefolkning.....	84	47	19	2	1	2	2	—	1	—	158
Övriga familjer.....	16	2	2	—	—	—	—	1	—	—	21
Med barn jämställda.....	—	3	3	5	3	1	4	—	—	—	19
Summa	218	123	79	42	17	19	11	4	3	1	517
Relativ fördelning	42	24	15	8	3	4	2	2			100

Barnens fördelning efter ordningsnummer (antalet hemmavarande barn i familjen den 31 december 1940) framgår av tabell 24. 42 % av de födda äro det första barnet i familjerna och 24 % det andra, och sålunda har endast en tredjedel ordningsnumret 3 eller än högre. Inom de olika grupperna är fördelningen efter ordningsnummer naturligt nog olika. Det kanske mest frapperande är, att intet av de år 1940 födda, som förefinnas under rubriken med barn jämställda, d. v. s. fosterbarn m. m., är enda barnet i någon familj, men materialets litenhet gör, att ingen slutsats härav kan dragas.

I familjer med ensam kvinna som föreståndare finnas 20 under år 1940 födda barn, och majoriteten av dem är det första barnet. Barn med ordningsnummer 2 och 3 förekomma även. Att inom denna typ förekommer ett barn med ordningsnummer 8 (ogift moder mellan 30 och 35 år) får anses vara ett säreget undantagsfall.

Största intresset knyter sig till de inom äktenskapet födda efter deras ordningsnummer, och man finner att 42 % äro det första barnet, 25 % det andra och 33 % ha högre ordningsnummer. Barn med ordningsnummer 5 eller högre utgöra 10 % av totalantalet.

Inom de tre grupperna jordbruksbefolkning, övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning äro talen något annorlunda. De förstfödda äro inom jordbruksbefolkningen 25 %, inom den övriga landsbygdsbefolkningen 45 % och i stadsbefolkningen 53 %. Barn med ordningsnummer 3 eller högre äro i jordbruksbefolkningen 52 % (d. v. s. en för fullgod reproduktion lämplig siffra), inom den övriga landsbygdsbefolkningen 33 % och i stadsbefolkningen endast 17 %.

Skillnaden mellan de tre grupperna är troligen influerad och förstärkt av det välbekanta faktum, att de senaste årens ökade giftermålsintensitet främst förmärkes i städerna och minst hos jordbruksbefolkningen, vilket bör föranleda att barn med lågt ordningsnummer äro något talrikare i städerna än vad eljest skulle varit fallet.

Även de inom äktenskapet föddas fördelning efter ordningsnummer och

Tabell 25. År 1940 födda barn, tillhörande samboende gifta föräldrar, fördelade efter ordningsnummer samt moderns ålder.

Moderns ålder	Barn födda år 1940	Därav i hushåll med nedanstående totalantal barn (inklusive år 1940 födda)									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15—20	12	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—
20—25	96	64	19	9	4	—	—	—	—	—	—
25—30	138	66	37	25	6	4	—	—	—	—	—
30—35	121	43	31	20	11	4	6	4	1	—	1
35—40	81	17	23	16	9	4	7	3	1	1	—
40—45	27	2	6	4	6	2	4	—	1	2	—
45—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
Summa	477	202	118	74	37	14	18	7	3	3	1

moderns ålder har erhållits och återgives i tabell 25. Med stigande ålder avtager de förstföddas antal och i stället ökas antalet barn med högre ordningsnummer.

Procenten bestående äktenskap med ett barn fött år 1940 utgör i relation till de äktenskap, som innan 1940 hade nedanstående antal barn och där hustrun är under 50 år, som följer:

Antal förutvarande barn i äktenskapet	Fruksamhet i ‰
0	¹ 146
1	71
2	71
3	70
4	65
5 och flera	128
Samtliga	94

¹ Fruksamheten i de äktenskap, som den 31 december 1939 hade 0 barn eller ingingos år 1940.

Medan fruktsamheten¹ i samtliga bestående äktenskap är 94 ‰, så är den i de intill år 1940 barnlösa äktenskapen 146 ‰ och i äktenskap med 1—4 barn ungefär hälften så stor. Därefter synes den tilltaga och är ungefär 128 ‰.

Inom de olika åldersklasserna äro siffrorna något annorlunda och de beräknade fruktsamhetstalen givas i tabell 26. (Åldern avser här åldern den 31 december 1940 och ej åldern vid nedkomsten.)

Gemensamt för samtliga åldersklasser är att fruktsamheten bland de förutvarande ettbarnsäktenskapen är lägre än bland de förutvarande 0-barnsäktenskapen. För tvåbarnsäktenskapen är den något högre än i ettbarnsäktenskapen och bland äktenskap med tre eller flera barn är fruktsamheten högre än bland äktenskap med ett eller två barn.

¹ Det fruktsamhetsmått, som här är beräknat, avviker något från de vanliga bland annat därigenom att det bygger endast på de under året födda, som kvarleva vid årets slut.

Tabell 26. Fruktsamheten i bestående äktenskap efter moderns ålder och antal förutvarande barn i äktenskapet.

Åldersår ¹	Fruktsamhet i % i äktenskap med nedanstående antal barn, och där hustrun är i bredvidstående ålder					
	0	1	2	3	4 och flera	Samtliga
15—20	(67)	(33)	—	—	—	57
20—25	29	13	(32)	(57)	—	24
25—30	19	12	16	14	(22)	16
30—35	14	8	9	13	31	11
35—40	9	8	7	8	14	8
40—45	(1)	(2)	(2)	4	6	3

¹ Åldern avser här åldern den 31/12 1940 och ej åldern vid nedkomsten.

Denna omständighet, att fruktsamheten inom samma åldersklass först avtager men därefter stiger igen, är rätt märklig men kan betraktas som ett selektionsfenomen, i det att de äktenskap, där barnbegränsning icke praktiseras och fruktsamheten därför är hög, till följd av denna omständighet äro fåtaligt representerade bland fåbarnsfamiljerna men utgöra majoriteten av mångbarnsfamiljerna, medan däremot de äktenskap, där barnbegränsning alltid praktiserats och fruktsamheten är låg, fåbarnsäktenskapen äro de vanliga och denna typ icke förekommer bland mångbarnsfamiljerna. Olikheten i fruktsamhet mellan de olika befolkningsgrupperna kan också spela en viss roll, och en bestämning om fruktsamheten i olika befolkningsgrupper i de äktenskap, där mannen är under 50 år har givit de i tabell 27 erhållna resul-

Tabell 27. Fruktsamheten i olika befolkningsgrupper efter antal förutvarande barn i äktenskapet.

Befolkningsgrupp	Fruktsamhet i % i äktenskap där mannen är under 50 år och med nedanstående antal barn				
	0	1	2	3 o. flera	Samtliga äktenskap
Jordbruksbefolkning	21	11	11	15	14
Övrig landsbygdsbefolkning	19	7	8	10	11
Stadsbefolkning	12	7	6	4	8

taten. Man finner, att inom var befolkningsgrupp fruktsamheten är högst bland de förutvarande 0-barnsfamiljerna, lägre bland 1- och 2-barnsfamiljerna, som sinsemellan uppvisa ungefär samma fruktsamhet. För jordbruksbefolkningen och även den övriga landsbygdsbefolkningen stiger fruktsamheten ånyo i de äktenskap, där tre eller flera barn förekomma, medan fruktsamheten för stadsbefolkningen är lägre för familjer med tre eller flera barn än för familjer med 1 och 2 barn. Skillnaden i fruktsamhet mellan de olika grupperna framträder tydligt och behöver ej några kommentarer.

KAPITEL 10.

Andra hushållsmedlemmar i familjehushållen.

I familjehushållen ingå esomoftast även andra personer, som icke kunna anses tillhöra familjen som sådan. En uppdelning av dessa hushållsmedlemmar skedde i tre grupper, som måste betraktas såsom artskilda, nämligen släktingar, hembiträden och en restgrupp benämnd övriga hushållsmedlemmar. Med släktingar menas härvidlag bland annat bröder eller systrar till familjeföreståndaren, fastrar eller mostrar och mera avlägsna släktingar. Huruvida församlingsboksutdragen äro fullständiga vid angivandet av släktskapssambanden är emellertid diskutabelt. Med hembiträden jämnställas hushållerskor och barnsköterskor.

Det totala antalet hithörande hushållsmedlemmar uppgick till 1 071 eller 30 % av folkmängden och fördelar sig nästan exakt lika å de 3 undergrupperna. Deras fördelning efter kön och ålder framgår av bifogade tabell 28. Endast ett mindre antal äro under 15 år. Majoriteten (54 %) är i åldrarna mellan 15—30 år. Till civilståndet äro nästan samtliga hithörande

Tabell 28. Släktingar, hembiträden och övriga hushållsmedlemmar efter kön och ålder.

Åldersår	»Släktingar»		Hembiträden	»Övriga hushållsmedlemmar»		S a m t l i g a		
	Män	Kvinnor	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Båda könen
0—5	—	2	—	—	—	—	2	2
5—10	1	1	—	—	1	1	2	3
10—15	5	4	—	2	—	7	4	11
15—18	6	12	49	24	7	30	68	98
18—20	12	15	62	27	10	39	87	126
20—25	39	21	95	50	22	89	138	227
25—30	21	13	43	46	5	67	61	128
30—35	17	13	32	24	4	41	49	90
35—40	13	13	22	18	5	31	40	71
40—45	14	13	17	11	3	25	33	58
45—50	12	12	13	11	2	23	27	50
50—55	12	11	6	8	—	20	17	37
55—60	10	13	8	8	6	18	27	45
60—65	9	10	5	11	2	20	17	37
65—70	3	6	2	5	6	8	14	22
70—80	8	9	—	12	15	20	24	44
80—	6	4	1	6	5	12	10	22
Summa	188	172	355	263	93	451	620	1 071
Därav								
og	181	162	344	242	72	423	578	1 001
g	3	1	3	2	1	5	5	10
ä	4	9	5	16	15	20	29	49
frsk	—	—	3	3	5	3	8	11

Tabell 29. Släktingar, hembiträden och övriga hushållsmedlemmar efter kön och familjetyyp.

a) absoluta tal.

Familjetyyp	Släktingar		Hem- biträden	Övriga hushålls- medlemmar		S a m t l i g a		
	Män	Kvinnor	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Båda könen
Bestående äktenskap	150	138	270	218	71	368	479	847
Därav								
jordbruksbefolkning	66	57	62	138	21	204	140	344
övrig landsbygdsbefolkn.	46	48	73	51	24	97	145	242
stadsbefolkning	38	33	135	29	26	67	194	261
Övriga familjer	38	34	85	45	22	83	141	224
Summa	188	172	355	263	93	451	620	1 071

b) per 1 000 familjer.

Familjetyyp	Släktingar		Hem- biträden	Övriga hushålls- medlemmar		S a m t l i g a		
	Män	Kvinnor	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Båda könen
Bestående äktenskap	21	19	37	30	10	51	66	117
Därav								
jordbruksbefolkning	38	32	35	78	12	116	79	195
övrig landsbygdsbefolkn.	17	18	27	19	9	36	54	90
stadsbefolkning	14	12	48	10	9	24	69	93
Övriga familjer	29	26	66	35	17	64	109	173
Summa	22	20	42	30	11	52	73	125

ogifta. Några hava dock förut varit gifta, och ett ytterst obetydligt antal är till civilståndet angivna som gifta.

Fördelningen av hithörande personer å olika familje- eller hushållstyper framgår av tabell 29 a och b. På 1 000 familjer förekomma i medeltal 125 återstående hushållsmedlemmar, d. v. s. i minst $\frac{7}{8}$ av samtliga familjehushåll finnas inga medlemmar utöver familjemedlemmarna. Något talrikare äro de övriga hushållsmedlemmarna bland »övriga familjer» än bland de familjehushåll, vars kärna är ett bestående äktenskap, och denna övertalighet gäller samtliga de tre undergrupperna. »Släktingar» förekomma i 42 familjer av 1 000 och hembiträden i lika många fall. Bland hushåll av typen bestående äktenskap är förekomsten av dessa personer mer än dubbelt så talrik bland jordbruksbefolkningen som bland den övriga landsbygdsbefolkningen och stadsbefolkningen, främst därför att övriga hushållsmedlemmar här äro ojämförligt talrikare än i den övriga landsbygdsbefolkningen och stadsbefolkningen. Detta sammanhänger helt naturligt därmed, att jordbruksarbetare och övriga anställda ingå i arbetsgivarens hushåll. Ungefär vart elfte familjehushåll av typen bestående äktenskap bland jordbruksbefolkningen har förutom släktingar och hembiträden en »övrig medlem».

Beträffande »släktingar» och »övriga medlemmar» synes deras förekomst i familjerna icke sam- eller motvariera med barnantalet i familjen. Några siffror däröver givas icke här till följd av det obetydliga siffermaterialet och de tillfälliga fluktuationerna. Av mera intresse är däremot frågan om hembiträdenas förekomst i familjerna med hänsyn till antalet minderåriga barn, varför hembiträdena här behandlas något utförligare.

Som hembiträden, hushållerskor och barnsköterskor ha endast upptagits de personer med hithörande yrkesbeteckning, som i församlingsboksutdragen varit upptagna i samma hushåll som arbetsgivaren och endast de, som ingå i familjehushåll. Hushållerskor och hembiträden hos ensamstående personer, icke levande i familjehushåll ha icke medtagits eller rubricerats som hembiträden.

I representativundersökningen funnos 355 hembiträden ingående i familjehushållen. Detta motsvarar exakt 1 % av folkmängden och skulle av den totala folkmängden motsvara cirka 63 000 hembiträden. Vid 1930 års folkräkning redovisades närmare 140 000 kvinnliga tjänare i husligt yrke, men någon jämförelse är här icke möjlig, eftersom det i representativundersökningen endast rör sig om dem, som äro bosatta hos och skrivna på samma håll som arbetsgivaren. De i husligt arbete sysselsatta, som icke äro bosatta hos arbetsgivaren ha icke kunnat medtagas, men då den grupp av hembiträden, som äro skrivna och bosatta hos arbetsgivaren säkerligen är den betydelsefullaste gruppen, har det ansetts vara motiverat att särskilja den gruppen för extra undersökning.

Av tabell 29 framgick som redan nämnts, att i 42 % av samtliga familjer hembiträden och därmed jämställda förekomma, och de voro något talrikare bland övriga familjer än bland bestående äktenskap. I stadsbefolkningen var förekomsten av hembiträden avsevärt talrikare än i den övriga landsbygdsbefolkningen och i jordbruksbefolkningen. Jordbruksbefolkningen i sin tur visar ett något större antal hembiträden än den övriga landsbygdsbefolkningen, vilket måhända sammanhänger därmed att gränsen mellan husligt arbete och arbete i jordbrukets tjänst icke kan dragas tillräckligt skarpt.

I tabell 30 givas hembiträdena fördelade efter familjetyp och antal minderåriga barn i familjen. Härav framgår, att i de bestående äktenskapen *tilltager* förekomsten av hembiträden med det stigande antalet minderåriga barn. I 30 % av de äktenskap, som sakna minderåriga barn, förekomma hembiträden. För bestående äktenskap med ett minderårigt barn är siffran en aning högre, stiger till 50 % i de äktenskap, där 2 eller 3 minderåriga barn finnas och till 60 % i de äktenskap, där 4 eller flera minderåriga barn finnas. Till dessa siffror må emellertid fogas den reservationen, att med minderåriga barn menas barn under 18 år. Önskvärt hade varit, om man hade kunnat sätta åldersgränsen lägre och studerat frekvensen av hembiträden i familjer med ett eller flera barn under t. ex. 7 år. Bearbetningsmetoden har dock icke medgivit detta.

Variationen med barnantalet återfinnes i var och en av de 3 olika befolk-

Tabell 30. Hembiträden fördelade efter familjetyp och antal minderåriga barn i familjen.

Familjetyp	Antal hembiträden i familjer med nedanstående antal minderåriga barn					
	Samtliga	0	1	2	3	4 och flera
<i>a) Absoluta tal.</i>						
Bestående äktenskap.....	270	91	70	57	28	24
Därav jordbruksbefolkning.....	62	19	13	12	6	12
övrig landsbygdsbefolkning.....	73	22	23	16	9	3
stadsbefolkning.....	135	50	34	29	13	9
Övriga familjer.....	85	59	18	4	4	—
<i>b) Per 1000 familjer.</i>						
Bestående äktenskap.....	37	30	33	51	53	61
Därav jordbruksbefolkning.....	35	28	30	43	32	66
övrig landsbygdsbefolkning.....	27	21	28	35	41	21
stadsbefolkning.....	48	37	39	75	98	129
Övriga familjer.....	66	73	59	36	(102)	—

ningsgrupperna och framträder särskilt markant inom stadsbefolkningen, där förekomsten av hembiträden är högre. I familjer med 0 eller 1 minderårigt barn i stadsbefolkningen förekomma hembiträden i närmare 4 % av samtliga. Är barnantalet 2 eller flera stiger siffran till det dubbla eller än mer, men siffrorna bygga här på mycket små tal.

I »övriga familjer», där huvudpersonen är ensam man eller ensam kvinna, finnas hembiträden i betydligt större utsträckning än i de bestående äktenskapen, men siffrorna synas här visa en avtagande frekvens med växande antal minderåriga barn. I övriga familjer äro hembiträden eller hushållerskor vanligare bland familjer med manligt överhuvud än bland familjer med kvinnligt överhuvud. Här må endast anföras, att i »övriga familjer» med minderåriga barn och med manligt överhuvud finnas hembiträden i 14 % av fallen, medan i familjer bestående av ensam kvinna med minderåriga barn hembiträden förefinnas i blott 3 %.

KAPITEL 11.

Personer ingående i »övriga hushåll».

I »övriga hushåll», d. v. s. icke familjehushåll, levde tillsammans 4 593 personer eller 129 ‰ av den i representativundersökningen ingående folk-mängden. Med hänsyn till beskaffenheten av det hushåll, i vilket personerna voro upptagna skedde en indelning i 3 grupper: i personhushåll men ej familjehushåll, i anstaltshushåll boende och anstaltsförsörjda. I den andra gruppen ingingo kasernerad militär (manskap) samt anställda vid olika inrättningar

Tabell 31. I övriga hushåll levande personer efter hushållstyp, kön och ålder.

Åldersår	I personhushåll men ej familjehushåll boende				I anstaltshushåll boende		»Anstaltsförsörjda»	
	Absoluta tal		Per 1 000 av folkmängden i motsvarande åldersår		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor				
0—5	—	—	—	—	—	—	—	—
5—10	3	—	3	—	—	1	3	
10—15	8	10	6	8	—	—	4	
15—18	26	38	32	47	10	4	2	
18—20	51	65	85	109	34	14	—	
20—25	205	175	129	120	111	45	—	
25—30	241	167	155	108	16	61	1	
30—35	187	132	120	86	3	34	—	
35—40	141	152	103	108	1	27	5	
40—45	141	150	113	113	1	19	3	
45—50	132	149	119	129	1	14	—	
50—55	147	191	153	181	2	10	4	
55—60	125	206	136	231	—	4	4	
60—65	109	191	157	242	2	—	9	
65—70	93	200	165	311	1	—	12	
70—80	145	303	219	362	—	1	15	
80—	52	91	237	323	—	—	10	
Ogifta	1 425	1 666	—	—	172	228	39	
Gifta	92	51	—	—	7	1	5	
Förut gifta	289	503	—	—	3	4	22	
Summa	1 806	2 220	—	—	182	233	66	

såsom sjukhus, ålderdomshem och dylikt samt bland anstaltsförsörjda de personer, som voro upptagna på och skrivna i ålderdomshem, sjukhus, vilohem, sinnessjukhus och liknande anstalter men som icke tillhörde personalen därstädes. Makar samt personer med barn medtogos dock icke i anstaltshushåll eller anstaltsförsörjda utan ingingo bland familjehushållen. Beträffande antalet medlemmar i anstaltshushåll och antalet anstaltsförsörjda kan undersökningen icke anses vara representativ. Medtages ett dylikt hushåll, blir det icke en utan många personer, som medtagas i undersökningen. Någon särskild beskrivning av hithörande grupper har därför icke gjorts, men deras antal och fördelning efter kön och ålder gives i tabell 31. Sammanlagt ingingo i anstaltshushåll och bland anstaltsförsörjda 567 personer eller 16 per 1 000 av folkmängden.

De i personhushåll men ej familjehushåll levande uppgingo tillsammans till 4 026 eller 114 per 1 000 av folkmängden. Bland de olika befolkningsgrupperna varierade antalet något. Av jordbruksbefolkningen levde sålunda icke fullt 50 ‰, av den övriga landsbygdsbefolkningen 102 ‰ och i städerna 165 ‰ i dylika personhushåll. Beträffande fördelning efter kön konstateras kvinnorna vara i svag majoritet, och deras andel var 55 % av totalantalet. Per 1 000 av folkmängden levde 124 ‰ av kvinnorna i dylika hushåll, medan

Tabell 32. Övriga personhushåll fördelade efter hushållets storlek.

Hushållets storlek	Antal övriga personhushåll med bredvidstående antal personer			Relativ fördelning av »övriga» personhushåll efter storlek i %/oo
	Landsbygd	Städer	Hela riket	
1 personhushåll	1 047	1 700	2 747	841
2 » 	210	155	365	112
3 » 	62	36	98	30
4 » 	22	11	33	10
5 » 	10	4	14	} 7
6 » 	4	—	4	
7 » 	3	—	3	
8 » 	—	1	1	
Summa	1 358	1 907	3 265	1 000
Per 1 000 av folkmängden..	61	144	92	

motsvarande andel för männen var betydligt lägre eller 103 %/oo. Till civilståndet var det större antalet ogifta, en mindre del förut gifta och några få gifta, ehuru de icke sammanbodde med sina män respektive hustrur. Åldersfördelningen av hithörande personer framgår likaledes av tabell 31. I tabellen angives samtidigt, hur stor relativ del av antalet i varje åldersklass, som denna grupp personer utan skönjbara familjeband och utan synlig försörjningsbördå utgör. Det relativa antalet per 1 000 av folkmängden är helt naturligt mycket lågt i åldrarna under 15 år, därefter stiger det något snabbare för männen än för kvinnorna till 25—30 års åldern och avtager i de därpå följande åldersklasserna. I åldrarna 35—40 år leva ungefär 10 % av männen och kvinnorna i dylika personhushåll. Med ytterligare stigande ålder tilltager det relativa antalet och är i åldrarna över 70 år mer än 20 % för männen och 30 % för kvinnorna.

Antalet personhushåll av denna typ utgjorde inalles 3 265 eller 92 per 1 000 av folkmängden, och medelsiffran personer per hushåll är sålunda icke mycket mer än 1, d. v. s. enpersonshushållen överväga avgjort. Hushållens fördelning efter antal medlemmar framgår av tabell 32, och antalet enpersonshushåll var 84 % av totalantalet och antalet tvåpersonshushåll 11 %. Endast 5 % av hushållen voro trepersonshushåll eller ännu större. För landsbygd och städer gestalta sig dessa siffror något olika. Enpersonshushållen voro 77 % av samtliga hushåll på landsbygden men 89 % av hushållen i städerna, där sålunda enpersonshushåll är vanligare. Trepersonshushållens (eller än större) andel på landsbygden och i städerna var 7 % respektive 3 %.

Om man däremot betraktar personerna i stället för hushållen efter hushållsstorlek, bli siffrorna något annorlunda. Antalet personer i de olika befolkningsgrupperna och deras fördelning efter hushållets storlek och kön framgår av tabell 32. Av männen levde 70 % men av kvinnorna endast 67 % i enpersonshushåll, och dessa siffror variera något mellan de tre befolkningsgrupperna.

Tabell 33. I övriga personhushåll boende personer efter hushållets storlek, befolkningsgrupp och kön.

Hushållets storlek	Jordbruksbefolkning		Övrig landsbygdsbefolkning		Stadsbefolkning		Hela folkmängden			
							Absoluta tal		Relativ fördelning i ‰	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
1 person ..	155	94	407	391	702	998	1 264	1 483	700	668
2 » ..	94	41	103	182	90	220	287	443	159	200
3 » ..	64	18	34	70	29	79	127	167	70	75
4 » ..	33	7	15	33	13	31	61	71	34	32
5 » ..	20	7	7	16	9	11	36	34	20	15
6 » ..	7	2	7	8	—	—	14	10	17	10
7 » ..	10	1	5	5	—	—	15	6		
8 » ..	—	—	—	—	2	6	2	6		
Summa	383	170	578	705	845	1 345	1 806	2 220	1 000	1 000

••••• Icke hälften av jordbruksbefolkningen levde i enpersonshushåll, medan siffran för den övriga landsbygdsbefolkningen är 60 % och för stadsbefolkningen närmare 80 %.

••••• En sammanställning av åldersfördelningen efter hushållsstorlek har även företagits. Man kan emellertid icke utläsa någon större skillnad i åldersfördelning mellan de personer, som leva i enpersonshushåll, och de, som leva i flerpersongshushåll, med undantag av att personer under 15 år nästan allsammans tillhöra flerpersongshushåll och att kvinnor i de högsta åldersklasserna något oftare synas bo för sig själva än kvinnor i andra åldersklasser.

II. Inkomst och försörjningsbörda.

KAPITEL 1.

Inkomstens storlek och inkomstfördelningen bland befolkningen.

Uppgifter över inkomsterna för de i representativundersökningen ingående personerna införskaffades genom länsstyrelsernas försorg från taxeringslängderna för år 1941 (1940 års inkomster) och avsågo det till »statlig inkomst och förmögenhetsskatt taxerade beloppet», vilket är en kombination av inkomsten och förmögenheten. Personernas i självdeklarationerna uppgivna och av taxeringsmyndigheterna granskade och rättade inkomster (minskade med bland annat kommunala utskylder, vissa försäkringsavgifter och andra allmänna avdrag) utgöra den till »statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade inkomsten». Till detta belopp lägges därefter en hundradel av den behållna förmögenheten vid årets slut och summan är det till »statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet».

Föregående folkräkningar hava byggt sina inkomstuppgifter på den till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade inkomsten. Skälet varför i berörda avseende en förändring vidtagits är tvåfaldig, dels hava uppgifterna hämtats från taxeringslängderna och ej från de granskade självdeklarationerna, dels skulle uppgifterna även läggas till grund för skattestatistiska utredningar.

För flertalet personer skiljer sig icke den taxerade inkomsten nämnvärt från det taxerade beloppet. Sålunda hade enligt 1930 års folkräkning av 2 629 602 inkomsttagare endast 851 910 personer förmögenhet, d. v. s. icke fullt en tredjedel av inkomsttagarna, och 558 582 av dessa hade en förmögenhet understigande 10 000 och 143 317 en förmögenhet mellan 10 000 och 20 000 kronor. Endast för knappa 6 % av inkomsttagarna utgjorde därför en hundradel av förmögenheten mer än 200 kronor, och för 6 % var den mellan 100 och 200 kronor, medan för den överbärande delen beloppet är mindre än 100 kronor. Siffrorna från 1935/36 års partiella folkräkning äro analoga med ovanstående, och man torde icke behöva räkna med någon kraftigare förändring sedan dess. Från den sistnämnda folkräkningen gives nedanstående tabell 1, som visar huru medelvärdet av förmögenheten ställer sig för inkomsttagare i skilda inkomstklasser. Så länge man rör sig i inkomstklassen under 5 000 kronor är 1 % av förmögenheten i genomsnitt mindre än 100 kronor och en hundradel av medianvärdet av förmögenheten för personer med förmögenhet likaledes under 100 kronor. Detta utesluter dock icke att för ett ringa antal personer förmögenhetsandelen är betydligt större.

Tabell 1. Inkomst och förmögenhet i relation till varandra enligt 1935/1936 års folkräkning.

Inkomstklass	Genomsnittlig förmögenhet per inkomsttagare i bredvidstående inkomstklass	Personer utan förmögenhet i % av samtliga personer med bredvidstående inkomst	Medianvärdet av förmögenheten för personer med förmögenhet och bredvidstående inkomst
0— 500	2 600	54	3 400
600— 900	2 000	71	4 100
1 000— 1 400	3 000	64	4 400
1 500— 1 900	3 600	62	4 400
2 000— 2 900	3 900	59	4 100
3 000— 3 900	5 000	54	5 000
4 000— 4 900	9 800	43	7 700
5 000— 5 900	16 000	35	11 100
6 000— 7 900	23 000	32	16 200
8 000— 9 900	34 500	27	21 900
10 000—14 900	58 800]	22	38 100
15 000—19 900	99 600	15	70 900
20 000—	341 300	8	100 900

En prövning av representativiteten med avseende på inkomstbeloppet¹ har icke kunnat ske genom en jämförelse mellan å ena sidan inkomstfördelningen för representativundersökningens folkmängd och å andra sidan fördelningen för hela befolkningen, enär den senare saknas, men däremot väl beträffande medelinkomsten per person. I »Skattetaxeringen för år 1941» finnas totalsummorna angivna för de skilda länen, och uträknas medelbeloppet per individ i länen och motsvarande medelsiffra för representativundersökningen, erhålles en jämförelse, som styrker undersökningens representativitet i detta avseende.

Här må endast följande data angivas. Enligt skattetaxeringens uppgifter 1941 jämförda med folkmängdsuppgifterna var medelinkomsten för landsbygden 760 kronor, för Stockholms stad 2 237 kronor, för övriga städer 1 471, för samtliga städer 1 660 och för hela riket 1 100 kronor.

Enligt representativundersökningen voro motsvarande medeltal 756 kronor (— 4), 2 254 kronor (+ 17), 1 557 kronor (+ 84), 1 746 kronor (+ 86) och 1 126 kronor (+ 26). För hela riket är överensstämmelsen mycket god, och medeltalen differera endast på 2 % när. Dock är överensstämmelsen något sämre än vad ovanstående siffror angiva, enär vid uträkningen av medelsiffran för hela riket även ingått de taxerade belopp, som härstamma från oskiftade dödsbon och familjestiftelser. Hur stor andel av det totala skattebeloppet, som härrör därifrån, är obekant men torde endast vara en obetydlig del.

När man betänker den spridning inkomstsiffrorna uppvisa och att den eventuella förekomsten eller frånvaron av en person med en inkomst av en

¹ I det följande benämnes, om ingenting annat utsäges, »det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet» för inkomst.

miljon inverkar på medelinkomsten i representativundersökningen med ungefär 30 kronor, inses lätt att större noggrannhet i genomsnittssiffran icke kan förväntas. För skilda områden med mindre folkmängd kunna i analogi därmed medelinkomsterna enligt representativundersökningen och skattetaxeringen differera ännu mera. För landsbygden är som synes överensstämmelsen nästan exakt, men för städerna är den däremot icke fullt så god, och avvikelsen är närmare 5 %.

Det torde av ovanstående vara tydligt, att representativiteten beträffande inkomstförhållandena måste anses vara fullt tillfredsställande med eventuellt undantag för de fåtaliga högre inkomstbeloppen. (Vid bearbetningen har därför en för de högre inkomstbeloppen tämligen schematisk indelning företagits, och följande klassindelning har genomgående använts: 500 kronors klasser upp till 2 000, 1 000 kronors klasser upp till 10 000, samt därefter tre klasser 10 000—14 990, 15 000—19 990 och 20 000 och därutöver.)

Förutom »taxerat belopp» införskaffades även »beskattningsbart belopp». Uppgifterna härom ha icke använts vid följande undersökning men däremot kommit till utnyttjande vid de omfattande skattestatistiska utredningar, som i annat sammanhang verkstälts på grundval av detta material.¹

För att möjliggöra en fördelning icke allenast efter de individuella inkomsterna utan även efter familjens ekonomiska standard med hänsyn tagen till medlemmarnas samfälliga inkomster bildades två familjeinkomster: familjeinkomst I, som var summan av de taxerade beloppen för familjeföreståndare, eventuell hustru, hemmavarande barn och eventuella föräldrar, samt familjeinkomst II, som var summan av de taxerade beloppen för familjeföreståndare, eventuell hustru och minderåriga barn under 18 år, vilka summor belysa familjens ekonomiska ställning som enhet betraktad. I flertalet familjer är emellertid, som senare skall visas, familjeinkomst och familjeföreståndarens inkomst överensstämmande.

I tabell 2 lämnas en redogörelse över fördelningen av den i undersökningen medtagna folkmängden efter det taxerade beloppets storlek med särskiljande av de tre befolkningsgrupperna, jordbruksbefolkning, övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning.

Av den sammanslagna folkmängden, 35 418, sakna 19 636 personer taxerat belopp, d. v. s. 554 ‰. Övriga 446 ‰ äro upptagna med större eller mindre belopp, men 8 % falla inom klassen 0—500 kronor, där deklarationsskyldighet icke finnes. Det är därvidlag fråga om äkta makar, huvudsakligen hustrur, enär deklarationsskyldighet förefinnes, när makarnas sammanlagda inkomst uppgår till 600 eller däröver. Medianvärdet, d. v. s. det värde som hälften av *inkomsttagarna* överskrida och hälften underskrida, är icke fullt 1 800 kronor, och för endast en fjärdedel av inkomsttagarna överstiger beloppet 2 900 kronor.

En jämförelse med fördelningen för år 1935 enligt 1935/36 års partiella folkräkning gives också i tabell 2. Härvid rör det sig dock om den taxerade

¹ Se SOU 1943: 3. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen.

Tabell 2. Den i representativundersökningen medtagna befolkningen, fördelad efter inkomstens storlek.

Inkomstklasser	Antal personer med bredvidstående »taxerat belopp»				Relativ fördelning i ‰ av befolkningen efter »taxerat belopp»				Relativ fördelning i ‰ av inkomst enligt 1935/1936 års folkräkning	Relativ fördelning av personer med taxerat belopp resp. inkomst	
	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Totalfolkmängd	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Totalfolkmängd		Representativundersökningen	1935/36 års folkräkning
0	6 041	7 663	5 932	19 636	633	607	448	554	555	—	—
10- 490	12	70	207	289	1	6	16	8	71	18	160
500- 990	1 196	935	877	3 008	126	74	66	85	106	191	240
1 000- 1 490	910	1 083	1 172	3 165	95	86	88	89	82	201	185
1 500- 1 990	555	814	1 040	2 409	58	64	78	68	52	153	117
2 000- 2 990	526	1 115	1 620	3 261	55	88	122	92	69	207	155
3 000- 3 990	164	513	1 039	1 716	17	41	78	48	32	109	73
4 000- 4 990	62	199	576	837	6	16	44	24	13	53	28
5 000- 5 990	37	83	259	379	4	7	20	11	6	24	13
6 000- 6 990	18	39	138	195	2	3	10	6	5	12	12
7 000- 7 990	61	30	91	132	1	2	7	4			
8 000- 8 990	6	18	61	85	1	1	5	2	3	5	6
9 000- 9 990	2	9	38	49	—	1	3	1			
10 000-14 990	7	27	94	128	1	2	7	4	3	8	6
15 000-19 990	1	17	36	54	—	1	3	2	1	3	2
20 000-	1	13	61	75	—	1	5	2	2	5	3
Samtliga	9 549	12 628	13 241	35 418	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000

inkomsten, ej det taxerade beloppet. Nästan exakt samma andel av befolkningen saknar inkomst, men i övrigt företer fördelningen en avsevärd skillnad, i det att 1935/36 års folkräkning uppvisar en inkomstfördelning, förskjuten nedåt i jämförelse med nuvarande siffror. Medelinkomsten per individ i befolkningen var då 804 kronor mot nuvarande 1 126 kronor. Till jämförelse må nämnas, att enligt 1935/36 och även 1930 års folkräkning utgjorde förmögenheten per individ i befolkningen omkring 2 500 kronor, och förut-sattes den nu uppgå till samma belopp, skulle den taxerade inkomsten vara 25 à 30 kronor lägre än det taxerade beloppet och sålunda ungefär 1 100 kronor. Skattetaxeringarna år 1936 uppvisa per individ av folkmängden ett taxerat belopp av 877 kronor. Enligt de då gällande reglerna skulle en sextiondedel av förmögenheten läggas till den taxerade inkomsten, och siffrorna enligt 1935/36 års folkräkning ($804 + \frac{1}{60}$ av 2 500 kronor = 845 kronor) äro därför något lägre än taxeringssiffrorna.

Den största skillnaden förefinnes i de lägsta inkomstklasserna, och medianvärdet ligger enligt 1935/36 års folkräkning vid 1 220 kronor och övre kvar-tilen vid 2 260 kronor.

Olikheten kan dock i enlighet med tabell 1 näppeligen vara till någon del förorsakad av förmögenhetsandelens medtagande.

Mellan de tre befolkningsgrupperna förefinnes en markant skillnad, som främst märkes i antalet personer utan taxerat belopp. Den andelen är för jordbruksbefolkningen över 63 % och för övrig landsbygdsbefolkning över 60 %, medan den för stadsbefolkningen är mindre än hälften, närmare bestämt 45 %.

Även inkomsttagarna inom de tre grupperna uppvisa skiljaktig fördelning, och här må endast nämnas att medianvärdena för de tre grupperna ligga vid respektive 1 300, 1 740 och 2 220 kronor, medan siffran för hela riket var 1 800; övre kvartilen är respektive 1 960, 2 740, 3 540 och 2 900.

Skillnaden mellan övre kvartilen är sålunda betydligt större än för medianinkomsten. Olikheterna mellan de tre befolkningsgrupperna bero dock i någon mån av deras olika demografiska beskaffenhet, t. ex. det lägre antalet minderåriga barn i stadsbefolkningen än i landsbygdsbefolkningen, varför ett närmare studium av inkomstfördelningen här ovan icke giver alltför mycket ur de synpunkter, som äro av intresse.

KAPITEL 2.

Familjeställning och inkomstfördelning

Olikheterna mellan de tre befolkningsgrupperna kunna, särskilt när det gäller antalet personer utan inkomst, i någon mån återföras till demografiska olikheter mellan grupperna och olikheter i familjeställning. Dock kan givetvis icke hela denna skillnad förklaras därmed utan beror på verkliga skillnader i inkomstavseende, och i fortsättningen hållas de tre grupperna, jordbruksbefolkning, övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning, därför skilda i görligaste mån. Man måste i detta sammanhang även ta hänsyn till att i fråga om jordbruksbefolkningen naturabefolkningen spelar en betydande roll och att uppskattningen av naturaförmånernas värde inverkar på inkomstfördelningen.

I de fyra tabellerna 3 a, b, c och d redovisas befolkningen enligt inkomst och familjeställning, och i tabell 4 återgivas för personer i olika ställning dels procentantalet utan inkomst, dels medianinkomsten för personer med inkomst.

Man finner följande: av familjeföreståndarna i bestående äktenskap äro 90 % inkomsttagare, medan 10 % sakna inkomst enligt taxeringslängderna. Mellan de tre befolkningsgrupperna är denna siffra varierande och antalet utan inkomst är högst bland jordbruksbefolkningen.

Medianinkomsten för familjeföreståndare i bestående äktenskap varierar likaledes och är högst i städerna. För samtliga befolkningsgrupper är medianinkomsten för familjeföreståndarna högre än för personer i varje annan familjeställning. Hustrurna i bestående äktenskap sakna i majoriteten full (85 %) inkomst, men denna siffra varierar avsevärt mellan befolkningsgrupperna; i jordbruksbefolkningen hava ända till 97 % ingen egen inkomst,

Tabell 3. Befolkningen fördelad efter inkomst och efter familjeställning.

a) Totalbefolkningen.

Inkomst- klasser	Personer boende i familjehushåll										Personer boende i personhushåll	Personer boende i anstalts- hushåll	Anstaltsförsörjda	Summa
	Familjeförstärkare i bestående äktenskap	Hustru i bestående äktenskap	Familjeförstärkaren ensam man	Familjeförstärkaren ensam kvinna	Barn över 18 år	Barn under 18 år	Föräldrar	Släktingar	Hembiträden	Övriga personer				
0	671	6 181	94	595	1 662	8 235	362	160	88	113	1 374	14	137	19 736
10— 490	30	259	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	289
500— 990	396	227	38	112	1 150	242	29	74	109	87	518	20	6	3 008
1 000— 1 490	871	183	46	89	807	116	22	53	138	98	642	95	5	3 165
1 500— 1 990	973	136	43	59	532	27	11	26	19	23	424	134	2	2 409
2 000— 2 990	1 762	189	54	55	499	7	17	30	1	23	525	98	1	3 261
3 000— 3 990	1 161	54	25	19	138	1	3	11	—	5	259	39	1	1 716
4 000— 4 990	583	38	16	10	49	—	2	3	—	3	125	8	—	837
5 000— 5 990	271	11	9	4	15	2	2	—	—	1	59	5	—	379
6 000— 6 990	138	5	4	3	13	1	—	—	—	1	30	—	—	195
7 000— 7 990	89	7	1	2	4	3	1	—	—	1	24	—	—	132
8 000— 8 990	64	2	1	3	3	—	1	—	—	—	9	2	—	85
9 000— 9 990	39	1	1	—	2	—	—	1	—	—	5	—	—	49
10 000—14 990	96	1	4	4	5	—	—	—	—	1	17	—	—	128
15 000—19 990	43	2	—	—	2	—	—	—	—	—	7	—	—	54
20 000—	61	2	1	1	—	—	—	2	—	—	8	—	—	75
Samtliga	7 248	7 248	337	956	4 881	8 634	450	360	355	356	4 026	415	152	35 418

b) Jordbruksbefolkning.

0	276	1 717	41	144	690	2 565	193	74	25	58	240	1	17	6 041
10— 490	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
500— 990	151	20	21	22	682	46	17	34	50	52	101	—	—	1 196
1 000— 1 490	338	2	18	18	292	19	12	23	10	64	110	4	—	910
1 500— 1 990	358	3	16	18	90	5	8	8	—	6	43	—	—	555
2 000— 2 990	400	3	17	4	50	1	11	6	—	3	31	—	—	526
3 000— 3 990	123	6	2	3	7	—	3	2	—	1	17	—	—	164
4 000— 4 990	49	1	3	1	2	—	—	—	—	—	6	—	—	62
5 000— 5 990	34	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	37
6 000— 6 990	15	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	18
7 000— 7 990	7	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	11
8 000— 8 990	5	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6
9 000— 9 990	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
10 000—14 990	4	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	7
15 000—19 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
20 000—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Samtliga	1 764	1 764	119	211	1 817	2 637	244	147	85	185	553	6	17	9 549

c) Övrig landsbygdsbefolkning.

Inkomst- klasser	Personer boende i familjehushåll											Personer boende i övriga personhushåll	Personer boende i anstalts hushåll	Anstaltsförsörjda	Summa
	Familjeföreståndare i bestående äktenskap	Hustru i bestående äktenskap	Familjeföreståndaren ensam man	Familjeföreståndaren ensam kvinna	Barn över 18 år	Barn under 18 år	Föräldrar	Släktingar	Hembiträden	Övriga personer					
0	273	2 427	37	250	569	3 207	113	57	40	33	558	6	93	7 663	
10— 490	11	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	
500— 990	167	46	12	31	295	83	3	25	28	27	206	9	3	935	
1 000— 1 490	390	48	19	23	253	46	6	11	30	17	181	59	—	1 083	
1 500— 1 990	402	34	12	11	170	7	2	9	3	5	105	53	1	814	
2 000— 2 990	733	23	10	13	165	2	5	12	—	6	115	30	1	1 115	
3 000— 3 990	369	12	12	5	33	1	—	3	—	1	63	13	1	513	
4 000— 4 990	136	10	5	4	11	—	2	—	—	1	25	5	—	199	
5 000— 5 990	58	1	3	1	3	—	—	—	—	—	15	2	—	83	
6 000— 6 990	31	2	—	—	—	—	—	—	—	1	5	—	—	39	
7 000— 7 990	22	2	—	—	1	—	1	—	—	—	4	—	—	30	
8 000— 8 990	14	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	18	
9 000— 9 990	7	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	9	
10 000—14 990	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	27	
15 000—19 990	15	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	17	
20 000—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	
Samtliga	2 666	2 666	110	338	1 500	3 346	132	118	101	91	1 283	178	99	12 628	

d) Stadsbefolkning.

0	122	1 987	16	201	403	2 463	56	29	23	22	576	7	27	5 932
10— 490	19	188	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	207
500— 990	78	161	5	59	173	113	9	15	31	8	211	11	3	877
1 000— 1 490	143	133	9	48	262	51	4	19	98	17	351	32	5	1 172
1 500— 1 990	213	99	15	30	272	15	1	9	16	12	276	81	1	1 040
2 000— 2 990	629	163	27	38	284	4	1	12	1	14	379	68	—	1 620
3 000— 3 990	669	36	11	11	98	—	—	6	—	3	179	26	—	1 039
4 000— 4 990	398	27	8	5	36	—	—	3	—	2	94	3	—	576
5 000— 5 990	179	10	6	2	12	1	2	—	—	1	44	2	—	259
6 000— 6 990	92	3	3	3	12	1	—	—	—	—	24	—	—	138
7 000— 7 990	60	5	1	2	2	3	—	—	—	—	18	—	—	91
8 000— 8 990	45	1	1	3	2	—	1	—	—	—	7	1	—	61
9 000— 9 990	30	1	1	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—	38
10 000—14 990	67	1	4	4	4	—	—	—	—	1	13	—	—	94
15 000—19 990	27	1	—	—	2	—	—	—	—	—	6	—	—	36
20 000—	47	2	1	1	—	—	—	2	—	—	8	—	—	61
Samtliga	2 818	2 818	108	407	1 564	2 651	74	95	169	80	2 190	231	36	13 241

medan siffran för stadsbefolkningen utgör 70 %. Att i stadsbefolkningen 30 % av hustrurna ha egen inkomst säger dock icke, att samma antal ha yrkesverksamhet, då ingenting är känt om huruvida inkomsten emanerar från yrkesverksamhet eller om den utgöres av räntor av eget kapital. För de hustrur, som ha egen inkomst, ligger medianvärdet uppe i 1 200 kronor.

Annan manlig familjeföreståndare än sådan i bestående äktenskap saknar inkomst i närmare 30 % av hela antalet fall, och även här är siffran varierande mellan befolkningsgrupperna. Medianinkomsten är den näst högsta och överstiger något totalbefolkningens siffra men understiger rätt avsevärt medianinkomsten för familjeföreståndare i bestående äktenskap.

De kvinnliga ensamstående familjeföreståndarna äro däremot i en betydligt sämre ekonomisk ställning. Icke mindre än 60 % sakna inkomst, och medianinkomsten för inkomstagarna är under 1 400 kronor.

Av de som barn under aderton år rubricerade sakna 95 % inkomst, och de, som ha inkomst, ha för det mesta en obetydlig sådan. Barn över 18 år ha däremot till ungefär $\frac{2}{3}$ egen inkomst och en medianinkomst, som uppgår till närmare 1 300.

Föräldrar till familjeföreståndarna slutligen sakna inkomst till 80 %, och av de, som ha inkomst, faller hälften under 1 340 kronor.

Övriga grupper må här icke kommenteras, utan det må endast påpekas, att ungefär en tredjedel sakna inkomst, och att de som ha inkomst till hälften falla under 1 200 kronors-strecket i stort sett. Vissa skillnader mellan de här förefintliga grupperna förefinnas dock, som framgår av talen i tabell 4. Att i gruppen anstaltsförsörjda finnas personer med inkomst beror på förekom-

Tabell 4. Relativa antalet personer utan inkomst och medianinkomsten för inkomstagare i olika grupper efter familjeställning.

Familjeställning	Relativa antalet personer (i %) utan inkomst				Medianinkomsten för personer med inkomst			
	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Hela folkmängden	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Hela folkmängden
Familjeföreståndare i bestående äktenskap	16	10	4	9	1 860	2 310	3 400	2 580
Hustru	97	91	71	85	800	1 160	1 250	1 200
Familjeföreståndare ensam man..	34	34	15	28	1 500	1 750	2 630	1 940
» » kvinnna	68	74	49	62	1 330	1 280	1 460	1 390
Barn över 18 år	38	38	26	34	910	1 340	1 770	1 280
Barn under 18 år	97	96	93	95	890	920	920	910
Föräldrar	79	86	76	80	1 370	1 750	1 250	1 340
Släktingar	50	48	31	44	1 060	1 270	1 470	1 250
Hembiträden	29	40	14	25	800	1 050	1 210	1 090
Övriga i familjehushåll	31	36	28	32	1 090	1 060	1 580	1 180
Personer i övriga personhushåll..	43	43	26	34	1 250	1 430	1 940	1 700
Personer i anstaltshushåll	17	3	3	3	1 370	1 670	1 930	1 820
Anstaltsförsörjda	100	94	75	90	—	—	—	1 200
Samtliga	63	61	45	55	1 270	1 740	2 220	1 800

sten av privata stiftelser, där jämte medellösa även personer med inkomst kunna intagas.

Inom de flesta av dessa grupper efter hushåll och ställning däri har jordbruksbefolkningen större procentantal personer utan inkomst, och för dem som ha inkomst, är medianinkomsten lägre än för personer i motsvarande hushållsställning i de andra grupperna.

KAPITEL 3.

Familjerna efter storlek och inkomstförhållanden.

I den demografiska delen av undersökningen redogjordes för familjernas sammansättning och storlek.

Vid en undersökning över familjesammansättningen kan, som skedde vid 1935/36 års folkräkning, hela familjen, man, hustru och barn, betraktas som en enhet, och deras sammanlagda inkomst blir då ett mått på den ekonomiska standarden. I denna enhet kunna även inräknas föräldrar till huvudpersonen, i den mån de ingå i hushållet. Men man kan också betrakta de vuxna hemmavarande barnen och föräldrarna såsom självständiga medlemmar och vid bestämning av familjestorlek och familjeinkomst bortse från dessa och deras eventuella inkomster.

I fortsättningen ha båda dessa alternativ kommit till användning.

Om familjen betraktas som en ekonomisk enhet, knyter sig intresset dels till det antal familjemedlemmar, som ha inkomst och som därigenom bidra till eller kunna tänkas bidra till uppehållet för de övriga och dels till den samlade inkomsten.

I det stora flertalet fall är det endast familjeföreståndaren, som har inkomst, vilket framgår redan av tabell 4, där det bland annat anges huru många av hustrurna och barnen, som sakna inkomst.

a) Bestående äktenskap.

I tabell 5 anges för de tre befolkningsgrupperna de bestående äktenskapen, fördelade efter huruvida mannen, hustrun eller båda ha inkomst. Vidare anges, huru förhållandena ställer sig i äktenskap, där föräldrar eller svärföräldrar ingå, och i de familjer, i vilka föräldrar med egen inkomst ingå. I nära 9 % sakna båda makarna inkomst enligt taxeringslängderna, och detta tal är högst bland jordbruksbefolkningen, mer än 15 %, och lägst för stadsbefolkningen med närmare 4 % och ungefär 10 % bland den övriga landsbygdsbefolkningen. Antalet familjer, där mannen enbart eller i förening med hustrun har inkomst, är något mer än 90 % och varierar mellan 84 % i jordbruksbefolkningen till närmare 96 % i stadsbefolkningen. Bland de äktenskap, där mannen har inkomst, är det icke alltför ovanligt, eller sammanlagt i ungefär vart sjätte äktenskap, att hustrun jämväl har inkomst, men för jordbruksbefolkningen är antalet hustrur med egen inkomst ringa, medan procentandelen för stadsbefolkningen är 30.

Tabell 5. De bestående äktenskapen efter makarnas inkomstförhållanden.

Absoluta tal.

Inkomsttagare	Antal bestående äktenskap				Därav familjer vari föräldrar till familjeföreståndaren ingå	Därav familjer vari föräldrar med inkomst ingå
	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Hela folkmängden		
Enbart mannen	1 445	2 161	1 881	5 487	282	61
Enbart hustrun	3	5	16	24	1	—
Båda makarna	44	234	815	1 093	36	12
Ingen av makarna	272	266	106	644	26	2
Summa	1 764	2 666	2 818	7 248	—	—
Därav med föräldrar	185	99	61	345	345	—
Därav med föräldrar med inkomst	48	13	14	75	—	75

Per 1 000 äktenskap.

Inkomsttagare	Antal bestående äktenskap per 1 000 äktenskap				Antal i ‰, vari föräldrar till familjeföreståndaren ingå	Antal i ‰, vari föräldrar med inkomst ingå
	Jordbruksbefolkning	Övrig landsbygdsbefolkning	Stadsbefolkning	Hela folkmängden		
Enbart mannen	819	810	667	757	51	11
Enbart hustrun	2	2	6	3	42	—
Båda makarna	25	88	289	151	33	11
Ingen av makarna	154	100	38	89	40	3
Summa	1 000	1 000	1 000	1 000	—	—
Därav med föräldrar	105	37	22	48	48	—
Därav med föräldrar med inkomst	27	5	5	10	—	10

De fall, där enbart hustrun har inkomst, utgöra endast en mindre bråkdel av samtliga äktenskap, 3 ‰.

Inkomstuppgifterna utsäga dock ingenting om förekomsten av yrkesverksamhet bland de gifta kvinnorna, enär inkomsten kan härröra från kapital.

Beträffande »föräldrarnas» inkomstförhållanden må här nämnas, att medan föräldrar till familjeföreståndaren förefinnas i ungefär var tjugonde familj, ingå endast i var femte av dessa, eller i ungefär vart 100:e äktenskap, föräldrar med inkomst. Siffran ställer sig högre för jordbruksbefolkningen, där föräldrar förefinnas i mer än 10 % av samtliga familjer, och i närmare 3 % av familjerna ha de inkomst. För städer och övrig landsbygdsbefolkning däremot ingå endast i 5 av 1 000 familjer föräldrar med inkomst.

Det övertvägande flertalet av föräldrar med inkomst faller på äktenskap, där antingen mannen eller båda makarna redan ha inkomst, och i endast 2 familjer av undersökningens 7 248 äro inkomstförhållandena sådana, att så-

väl mannen som hustrun sakna inkomst, medan däremot någon av deras med dem samboende föräldrar har angiven inkomst.

I flertalet fall äro sålunda föräldrarna, när de sammanbo med gifta barn, av tillgängliga data att döma en ekonomisk börda för familjeföreståndaren, och endast i några fall torde föräldrarna kunna bidra till hela familjens uppehälle. Här har då bortsetts ifrån att föräldrarna genom sådant arbete, som icke är inkomstgivande i egentlig mening, kunna lämna bidrag till den gemensamma hushållningen.

En sammanställning av de bestående äktenskapens fördelning efter mannens och hustruns egenskap av inkomstagare och efter antal barn i familjen jämte antalet barn med inkomst gives i tabellerna 6 och 7. I tabell 6 avses det totala antalet hemmavarande barn oavsett deras ålder, medan i tabell 7 med barn avses endast de minderåriga barnen. De fåtaliga fall, där enbart hustrun har inkomst, ha sammanslagits med de fall, där båda makarna hava inkomst.

En sammanfattning av resultaten gives i tabell 8 och 9.

I äktenskap, där båda makarna ha inkomst, äro 49 % utan hemmavarande barn och ytterligare 9 % eller tillsammans 58 % sakna minderåriga barn. I äktenskap, där båda makarna sakna inkomst, förefinnas inga hemmavarande barn i 34 % och minderåriga barn saknas i sammanlagt 63 % av fallen.

För de äktenskap slutligen, där mannen har men hustrun icke har inkomst (och sålunda troligen inget yrke heller), saknas barn i 21 % och minderåriga i 37 %.

Tabell 7. De bestående äktenskapen efter antal hemmavarande minderåriga barn och antal personer med inkomst.

Antal minderåriga barn i familjen	Antal familjer med bredvid- stående antal minderåriga barn	Antal familjer, där jämte mannen nedanstående antal minderåriga barn hava inkomst				Antal familjer, där jämte man och hustru nedanstående antal minderåriga barn hava inkomst			Antal familjer där varken man eller hustru men nedan- stående antal minderåriga barn ha inkomst			Antal barn	Antal barn med inkomst
		0	1	2	3	0	1	2	0	1	2		
0	3 068	2 013				648			407			0	0
1	2 128	1 643	82			286	16		97	4		2 128	102
2	1 124	879	87	5		89	10	3	49	1	1	2 248	116
3	531	410	38	2	1	40	3		34	3		1 593	51
4	211	153	18	3		13	2		18	3	1	844	31
5	100	71	11	1		4			13			500	13
6	45	25	10	1		1	1		7			270	13
7	25	17	3				1		4			175	4
8	12	9		1					1	1		96	3
9	3	2		1								27	2
10	1	1										10	
Summa familjer	7 248	5 223	249	14	1	1 081	33	3	630	12	2	7 891	
Summa barn	7 891	5 967	578	56	3	662	66	6	512	35	6		335
%/oo	1 000	756	73	8		84	8	1	65	4	1		42

Tabell 8. Antalet barnlösa äktenskap, antalet fåbarnsfamiljer samt medelbarnantalet i olika grupper av äktenskap efter inkomstförhållanden.

	Antal äkten- skap	Antalet bestående äktenskap i % med fördelning efter antalet barn			Antalet bestående äktenskap i % med fördelning efter antalet minderåriga barn			Medelantal barn per äktenskap	
		0	1 och 2	3 och flera	0	1 och 2	3 och flera	hemma varande	minder- åriga
		Endast mannen inkomsttagare..	5 487	21	56	23	37	49	14
Båda makarna inkomsttagare ..	1 117	49	42	9	58	36	6	0·86	0·66
Ingen av makarna inkomsttagare	644	34	41	25	63	24	13	1·64	0·86

Tabell 9. Antalet barnlösa äktenskap och medelbarnantalet minderåriga i de tre olika befolkningsgrupperna i olika grupper av äktenskap efter makarnas inkomstförhållanden.

	Relativa antalet utan barn i %			Relativa antalet utan minderåriga barn i %			Medelantalet minderåriga barn per äktenskap med minderåriga barn			
	Jord- bruks- be- folkn.	Övrig lant- bruks- be- folkn.	Stads- be- folkn.	Jord- bruks- be- folkn.	Övrig lant- bruks- be- folkn.	Stads- be- folkn.	Jord- bruks- be- folkn.	Övrig lant- bruks- be- folkn.	Stads- be- folkn.	Total
	Enbart mannen inkomsttagare	15	22	25	35	34	41	2·24	1·87	1·66
Båda makarna inkomsttagare..	23	44	51	34	55	60	2·10	1·53	1·53	1·57
Ingen av makarna inkomsttagare	32	35	40	58	64	74	2·40	2·29	1·86	2·33

I 444 familjer eller inalles 6 % sakna samtliga medlemmar inkomst. Begränsas familjen så att endast minderåriga barn medräknas, är antalet familjer utan någon inkomsttagare 630 eller 9 %. I dessa senare äktenskap finnas tillsammans 512 av inalles 7 891 minderåriga barn eller 6 %.

Medelbarnantalet i de tre undergrupperna är ojämförigt lägst i äktenskap, där båda makarna ha inkomst, och detta gäller såväl antalet hemmavarande som antalet minderåriga barn. De båda andra undergrupperna ha ungefär samma medelantal hemmavarande barn men skilja sig beträffande antal minderåriga barn, som är lägst i de äktenskap, där ingen av makarna har inkomst.

Då hustrur med inkomst i övervägande del finnes bland stadsbefolkningen med deras lägre barnantal, kan denna omständighet i någon mån förrycka resultatet mellan makarnas inkomstförhållanden och barnantal. I tabell 9 gives därför relativa antalet barnlösa äktenskap i var och en av de tre befolkningsgrupperna och efter makarnas inkomstförhållanden. Skillnaden i antalet barnlösa äktenskap, allteftersom mannen har inkomst eller båda makarna ha inkomst, varierar något inom de tre befolkningsgrupperna, och är lägst bland jordbruksbefolkningen. Om hela befolkningen betraktas som enhetlig, förstoras därför skillnaden mellan barnantal i de båda typerna av äktenskap

efter inkomstförhållanden, och detta framgår även av en jämförelse mellan barnantalet i de äktenskap, där minderåriga barn finnas. Skillnaden i barnantal är icke stor varken för jordbruksbefolkningen eller stadsbefolkningen mellan å ena sidan de äktenskap, där enbart mannen har inkomst, och de äktenskap, där hustrun jämte mannen har inkomst, men i totalbefolkningen är skillnaden ändock dubbelt så stor.

Skillnaden i barnantal mellan dessa tre grupper efter makarnas inkomstförhållanden beror dock troligen till stor del på åldersförhållanden och äktenskapets varaktighet. Om båda makarna ha inkomst, är äktenskapet troligen av tämligen sent datum, och barnantalet är av den anledningen lägre än i övriga, medan i de äktenskap, där båda makarna sakna inkomst, makarna säkerligen äro gamla, varför antalet minderåriga barn är lågt men antalet hemmavarande barn ändock högt. Siffrorna säga ingenting om fruktsamheten i och för sig.

Bland barnen, särskilt de vuxna, och i mindre utsträckning även bland de minderåriga finnas några, som ha egen inkomst, och som därför i större eller mindre utsträckning bidraga till familjens försörjning.

Av inalles 11185 barn och därmed jämställda hade i bestående äktenskap inalles 2486 inkomst, eller 22 %, och fördelar sig detta antal som framgår bland annat av tabell 6. Av 7891 minderåriga barn hade däremot endast 335, eller 4 %, egen inkomst, och deras fördelning på olika familjetyper efter inkomstförhållanden och storlek framgår av tabell 7.

I tabell 10 finnes en mera översiktlig bild av detta. Det framgår därav, att i de familjer, där båda makarna ha inkomst, en något större andel av såväl de vuxna som de minderåriga barnen ha inkomst, medan i de familjer, där ingen av makarna har inkomst, ett mindre antal av såväl de vuxna som de minderåriga ha inkomst, än i de familjer, där bara mannen har inkomst. Skillnaderna äro dock icke påfallande stora. Ser man slutligen på de minderåriga barnens fördelning, falla enligt tabell 7 70 % av barnen på familjer, där ingen av föräldrarna har inkomst, och endast i 5 % av dessa finnas minderåriga barn med egen inkomst. 93 % av de minderåriga barnen finnas i äktenskap, där båda makarna ha inkomst.

Tabell 10. Barnen fördelade efter föräldrarnas inkomstförhållanden samt antalet barn med inkomst.

Inkomstförhållanden	Antal familjer	Antal barn			Antal barn med inkomst			Antal barn med inkomst i % av antalet barn		
		Totalantal	Minderåriga	Vuxna	Totalantal	Minderåriga	Vuxna	Totalantal	Minderåriga	Vuxna
Enbart mannen inkomsttagare	5 487	9 158	6 604	2 254	1 975	280	1 695	22	4	66
Båda makarna inkomsttagare	1 117	962	734	228	195	39	156	20	5	68
Ingen av makarna inkomsttagare	644	1 065	553	512	316	16	300	30	3	59
Samtliga	7 248	11 185	7 891	3 294	2 486	335	2 151	22	4	65

Tabell 11. De bestående äktenskapen fördelade efter antal minderåriga barn samt makarnas och de minderåriga barnens sammanlagda inkomst.

a) jordbruksbefolkning.

Inkomst	Antal bestående äktenskap med nedanstående antal minderåriga barn och med bredvidstående sammanlagd inkomst											Samtliga
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
0	168	48	24	17	10	8	3	3	1	—	—	282
10— 490	74	42	11	7	5	—	1	2	—	—	—	142
500— 990	134	87	51	33	7	8	2	1	2	—	—	325
1 000— 1 490	102	96	58	47	17	12	4	1	—	—	1	338
1 500— 1 990	116	102	86	49	30	15	6	2	2	—	—	408
2 000— 2 990	41	34	25	17	10	3	3	1	—	—	—	134
3 000— 3 990	18	14	10	9	5	2	2	1	1	—	—	62
4 000— 4 990	14	5	2	4	3	3	1	2	1	—	—	35
5 000— 5 990	5	4	5	—	1	—	—	—	—	—	—	15
6 000— 6 990	1	1	2	4	1	—	—	—	—	—	—	9
7 000— 7 990	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	6
8 000— 8 990	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
9 000— 9 990	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	5
10 000—14 990	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
15 000—19 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	675	438	279	189	89	51	22	13	7	—	1	1 764

b) övrig landsbygdsbefolkning.

Inkomst	Antal bestående äktenskap med nedanstående antal minderåriga barn och med bredvidstående sammanlagd inkomst											Samtliga
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
0	176	44	21	16	9	6	3	1	—	—	—	276
10— 490	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
500— 990	64	44	26	9	1	—	—	—	—	—	—	144
1 000— 1 490	127	115	62	31	13	5	1	—	—	—	—	354
1 500— 1 990	114	136	75	32	16	4	3	3	—	—	—	383
2 000— 2 990	238	231	136	67	25	11	1	1	2	—	—	712
3 000— 3 990	150	131	76	29	6	2	2	1	1	2	—	400
4 000— 4 990	75	52	20	10	6	1	1	2	—	—	—	167
5 000— 5 990	34	19	16	6	6	1	—	1	—	1	—	84
6 000— 6 990	17	9	7	3	—	—	—	—	—	—	—	36
7 000— 7 990	8	9	6	1	2	—	1	—	—	—	—	27
8 000— 8 990	6	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	18
9 000— 9 990	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
10 000—14 990	11	6	7	3	2	—	—	—	—	—	—	29
15 000—19 990	6	7	2	—	1	—	—	—	—	—	—	16
20 000—	6	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	13
Summa	1 036	819	458	209	87	30	12	9	3	3	—	2 666

c) stadsbefolkning.

Inkomst	Antal bestående äktenskap med nedanstående antal minderåriga barn och med bredvidstående sammanlagd inkomst											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Samtliga
0	84	19	7	5	—	—	1	—	—	—	—	116
10— 490	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
500— 990	30	12	1	2	—	—	—	—	—	—	—	45
1 000— 1 490	61	28	9	3	1	—	—	—	—	—	—	102
1 500— 1 990	90	54	24	7	4	—	1	—	—	—	—	180
2 000— 2 990	242	194	85	23	4	3	2	—	—	—	—	553
3 000— 3 990	270	204	94	35	4	4	3	3	—	—	—	617
4 000— 4 990	207	161	68	22	6	3	1	—	2	—	—	470
5 000— 5 990	125	66	33	10	3	—	2	—	—	—	—	239
6 000— 6 990	71	40	14	9	3	3	—	—	—	—	—	140
7 000— 7 990	38	16	10	3	1	2	1	—	—	—	—	71
8 000— 8 990	40	18	8	2	3	1	—	—	—	—	—	72
9 000— 9 990	16	7	10	2	1	—	—	—	—	—	—	36
10 000—14 990	40	35	10	2	3	1	—	—	—	—	—	91
15 000—19 990	16	6	5	4	—	1	—	—	—	—	—	32
20 000—	26	10	9	4	2	1	—	—	—	—	—	52
Summa	1 357	871	387	133	35	19	11	3	2	—	—	2 818

Studeras i första hand inkomstförhållandena i familjen i mera inskränkt bemärkelse, d. v. s. då endast minderåriga barn medräknas, erhållas de i tabell 11 a, b och c givna sammanställningarna över barnantal och inkomstfördelning. Med hänsyn till de skiftande levnadsförhållandena och den avgjorda skillnad, som förefinnes mellan landsbygd och städer, har någon sammanställning för hela riket icke företagits.

I tabell 12 gives alltefter familjestorlek dels antalet familjer utan inkomst, dels medianinkomsten i de familjer, där inkomst finnes angiven.

Procentantalet utan inkomst är högst i de familjer, där inga minderåriga barn förekomma och lägst i ett- och tvåbarnsäktenskapen, varefter det stiger med växande barnantal. Medianinkomsten företer vissa fluktuationer men är förhållandevis opåverkad av familjestorleken. Bland jordbruksbefolkningen uppvisa 0-barnsfamiljerna en betydligt lägre medianinkomst än övriga familjer. I den övriga landsbygdsbefolkningen synes en svag nedgång av medianinkomsten med stigande antal minderåriga barn kunna skönjas. Omvänt, betraktar man barnantalet i olika inkomstklasser, kan man spåra en viss men obetydlig variation av medelantalet barn i relation till inkomsten. (Tabell 13).

För stadsbefolkningen är sålunda medelbarnantalet lägre och antalet barnlösa äktenskap högre i inkomstklasser under 1 500 kronor, men är sedan i stort sett konstant och företer inga nämnvärda fluktuationer med stigande inkomst.

För jordbruksbefolkningen är likaledes medelantalet minderåriga lågt och procenten barnlösa äktenskap högt i de äktenskap, där inkomsten understiger

Tabell 12. Antal bestående äktenskap utan inkomst i % samt medianvärdet av familjeinkomsten efter antalet minderåriga barn i familjen.

Antal minderåriga barn	Relativa antalet bestående äktenskap i % utan inkomst			Medianinkomsten i bestående äktenskap med inkomst		
	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning	Stads- befolkning	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning	Stads- befolkning
0	25	17	6	1 270	2 650	3 790
1	11	5	2	1 910	2 400	3 670
2	9	5	2	2 050	2 410	3 750
3	9	8	4	1 980	2 460	3 830
4	11	10	0	2 200	2 320	4 750
5	16	20	0	2 130	2 270	4 830
6 o. fl.	16	15	6	2 300	3 080	3 750
Samtliga	16	10	4	1 900	2 440	3 920

Tabell 13. Procentantalet äktenskap utan minderåriga barn samt medelantalet minderåriga barn per äktenskap i olika inkomstklasser.

Familjeinkomst	Procentantalet barnlösa äktenskap i bredvidstående inkomstklass			Medelantalet minderåriga barn i bredvidstående inkomstklass		
	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning	Stads- befolkning	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning	Stads- befolkning
0	60	64	72	0·97	0·82	0·47
10— 490	—	—	—	—	—	—
500— 990	52	44	67	0·88	0·88	0·44
1 000—1 490	41	36	60	0·83	1·17	0·58
1 500—1 990	30	30	50	1·54	1·32	0·81
2 000—2 990	28	33	44	1·67	1·25	0·86
3 000—3 990	31	38	44	1·60	1·12	0·92
4 000—4 990	29	45	44	1·90	1·02	0·90
5 000—5 990	40	41	52	2·17	1·36	0·78
6 000—6 990	21	47	51	1·58	0·89	0·85
7 000—	—	37	50	—	1·06	0·91
Samtliga	38	39	50	1·40	1·14	0·88

1 500, därefter äro förhållandena i stort sett oberoende av inkomstens storlek, men såtillvida avviker jordbruksbefolkningen från stadsbefolkningen, att barnantalet regelbundet är högre i varje inkomstklass.

Den övriga landsbygdsbefolkningen intager en mellanställning mellan de två andra grupperna men ansluter sig i de lägre inkomstklasserna närmast till jordbruksbefolkningen och i de högre närmast till stadsbefolkningen, vilket måhända förklaras därav att de lägre inkomsttagarna på landsbygden i levnadssätt stå jordbruksbefolkningen närmare, medan de högre stå närmare stadsbefolkningen och i större utsträckning återfinnas i landsbygdens större samhällen av mer eller mindre stadsliknande karaktär.

En blick på tabellerna giver omedelbart vid handen, att flertalet familjer

Tabell 14. Bestående äktenskap fördelade efter antalet hemmavarande barn samt makarnas och barnens sammanlagda inkomst.

	Sammanlagd inkomst	Antal hemmavarande barn											Summa
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Jordbruksbefolkning	0	87	38	29	11	9	6	2	5	1	1	—	189
	10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	500— 990	42	46	20	11	4	2	4	1	1	—	—	131
	1 000—1 490	66	85	62	24	10	11	3	1	1	2	—	265
	1 500—1 990	42	86	71	48	22	9	6	2	1	—	—	287
	2 000—2 990	49	115	115	58	34	18	11	5	2	1	—	408
	3 000—3 990	16	52	53	41	31	13	8	4	1	1	2	222
	4 000—4 990	8	20	20	26	16	8	12	4	1	1	—	116
	5 000—5 990	7	11	9	12	13	7	4	2	2	1	—	68
	6 000—7 990	3	5	12	7	5	7	1	4	1	—	1	46
	8 000—9 990	—	—	5	4	3	2	2	1	—	—	—	17
	10 000—	—	2	6	1	2	—	—	—	3	1	—	15
Summa	320	460	402	243	149	83	53	29	14	8	3	1 764	
Övrig landsbygdsbefolkning	0	95	43	21	15	7	5	1	—	1	—	1	189
	10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	500— 990	39	53	32	11	2	—	2	—	—	—	—	139
	1 000—1 490	101	113	64	35	12	5	1	—	—	—	1	332
	1 500—1 990	81	131	79	38	19	6	7	4	1	—	—	366
	2 000—2 990	158	238	134	77	32	14	1	4	3	—	—	661
	3 000—3 990	93	147	91	44	18	8	3	1	1	1	1	408
	4 000—4 990	43	81	42	27	12	10	2	2	2	—	—	221
	5 000—5 990	26	40	30	21	8	3	2	1	3	1	—	135
	6 000—7 990	15	35	30	20	4	2	4	—	—	1	—	111
	8 000—9 990	6	17	9	6	4	—	—	1	—	—	—	43
	10 000—	18	15	6	12	7	—	1	1	—	1	—	61
Summa	675	913	538	306	125	53	24	14	11	4	3	2 666	
Stadsbefolkning	0	43	13	9	5	—	—	1	—	—	—	—	71
	10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	500— 990	13	12	1	3	1	—	—	—	—	—	—	30
	1 000—1 490	35	39	13	2	1	—	—	—	—	—	—	90
	1 500—1 990	58	52	28	6	3	1	—	—	—	—	—	148
	2 000—2 990	175	187	94	23	5	6	2	—	—	—	—	492
	3 000—3 990	189	205	98	43	6	4	1	4	1	—	—	551
	4 000—4 990	156	171	86	31	8	3	2	—	—	1	—	458
	5 000—5 990	99	104	48	21	9	4	1	2	—	—	—	288
	6 000—7 990	89	97	62	47	13	5	2	2	—	—	1	318
	8 000—9 990	44	37	38	19	12	6	3	—	—	—	—	159
	10 000—	45	73	39	31	11	6	3	3	1	—	1	213
Summa	946	990	516	231	69	35	15	11	2	1	2	2 818	

med barn leva på en låg ekonomisk standard. Sättes som en summarisk gräns mellan sämre och bättre ekonomisk ställning en familjeinkomst enligt följande grunder: för barnlösa makar i jordbruksbefolkningen 2 000 kronor, i övrig landsbygdsbefolkning 2 500 kronor och för stadsbefolkningen 3 000 kronor samt för makar med barn 500 kronors tillägg för varje barn, faller under denna inkomstgräns bland jordbruksbefolkningen 1 360 familjer av 1 764 (77 %) med 2 094 minderåriga barn av 2 463 (85 %), bland övrig landsbygdsbefolkning 1 841 familjer av 2 666 (76 %) med 2 425 barn av 3 046 minderåriga (80 %), och bland stadsbefolkningen 1 268 av 2 818 familjer (45 %) med 1 329 av 2 382 barn (56 %). Sammanlagt i hela befolkningen leva således under denna inkomstgräns 62 % av familjerna och inalles 74 % av barnen.

Sättes inkomstgränsen ned med 500 kronor oavsett familjestorlek, blir antalet familjer under denna lägre gräns 51 % med 66 % av barnen, och höjes den i stället med 500 kronor, blir antalet 71 % av familjerna och 81 % av de minderåriga barnen.

Avser man däremot med familjestorlek antalet hemmavarande barn oavsett deras ålder och med familjeinkomst det sammanlagda beloppet av mannens, hustruns och barnens inkomster, bliva relationerna mellan inkomst och familjestorlek något annorlunda, vilket framgår av tabell 14. Sålunda kan anföras, att när endast mannens, hustruns och de minderåriga barnens inkomst summerades, saknade 674 av de 7 948 familjerna (9 %) inkomst, men detta antal sjunker med en tredjedel till 449 (6 %), varför sålunda de hemmavarande äldre barnens betydelse tämligen väl framträder. En ytterligare jämförelse mellan de båda inkomstfördelningarna ger vid handen, att familjeinkomsten, när även de vuxna barnens belopp medräknas, har förskjutits uppåt mot högre belopp. Här må endast anföras följande: Medianinkomsten för familjer bland jordbruksbefolkningen stiger, när de äldre hemmavarande barnens inkomster medräknas från 1 900 till 2 260 och bland den övriga landsbygdsbefolkningen från 2 440 till 2 610, och slutligen för familjer i städer från 3 920 till 4 140. Denna ökning framträder för det mesta även inom de olika undergrupperna alltefter familjestorlek.

Som ett belägg för den betydelse de äldre barnens inkomster eventuellt kan ha för familjens ekonomi må anföras, att om man använder samma gräns som nyss här ovan, så falla under denna gräns 57 % av samtliga familjer med 65 % av barnen.

Inom jordbruksbefolkningen bliva siffrorna 73 % av familjerna med 74 % av barnen, inom den övriga landsbygdsbefolkningen äro motsvarande siffror 66 % och 72 %, medan siffrorna för stadsbefolkningen äro betydligt lägre, 40 % respektive 44 %.

Ovanstående procenttal äro genomgående lägre, än när hänsyn endast toges till antalet minderåriga barn. Emellertid äro de något oegentliga, då de äldre hemmavarande barnens inkomst mången gång icke i samma mån som föräldrarnas användes till familjens underhåll utan blott delvis, och vidare har här antagits som gräns en familjeinkomst, som ökas med blott 500 kronor för varje hemmavarande barn oavsett ålder.

Tabell 17. Övriga familjer efter antalet minderåriga barn och antal minderåriga barn med inkomst.

Antal minderåriga barn i familjen	Manlig familjeföreståndare						Kvinnlig familjeföreståndare							
	Antal familjer	Familjeföreståndaren och nedanstående antal minderåriga barn ha inkomst			Familjeföreståndaren har icke, men nedanstående antal barn ha inkomst			Antal familjer	Familjeföreståndaren och nedanstående antal minderåriga barn ha inkomst			Familjeföreståndaren har icke, men nedanstående antal barn ha inkomst		
		0	1	2	0	1	0		1	2	3	0	1	
0	230	158	—	—	72	—	585	199	—	—	—	386	—	
1	64	48	2	—	13	1	242	100	16	—	—	112	14	
2	27	20	2	1	4	—	85	30	7	—	—	42	6	
3	11	8	—	—	3	—	28	12	2	—	—	13	1	
4	2	1	1	—	—	—	8	—	1	—	—	4	2	
5	1	1	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	1	
6	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	4	1	
7	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	
8	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	
Summa familjer	335	236	5	1	92	1	958	343	26	—	1	563	25	
Summa barn	164	121	10	2	30	1	588	206	40	—	4	290	48	

den. I sistnämnda avseende må nämnas, att endast i 10 fall hade »föräldrarna» egen inkomst och utgöra de sålunda i flertalet fall en ekonomisk belastning. Endast i två fall på sammanlagt 1 293 familjer förekomma föräldrar med inkomst, medan samtidigt familjeföreståndaren saknade inkomst.

Övriga familjer återgivas efter barnantal och efter barn med inkomst i tabellerna 16 och 17. Av den i tabell 18 återgivna sammanställningen synes, att ingen skillnad i procentandelen av barn med inkomst finnes mellan å ena sidan de familjer, där familjeföreståndaren saknar inkomst, och å andra sidan de, där han har inkomst, utan procenttalet är fränsett obetydliga fluktuationer detsamma.

De vuxna barnen ha till 67 % inkomst. Vuxna barn i bestående äktenskap hade till 65 % inkomst, och siffrorna äro sålunda desamma.

Antalet minderåriga barn med inkomst är här 8 %, medan minderåriga i bestående äktenskap voro inkomsttagare i 5 %. Skillnaden torde förklaras på

Tabell 18. Antalet barn med eller utan inkomst i övriga familjer.

	Antal familjer	Antal barn			Antal barn med inkomst			Antal barn med inkomst i % av antalet barn		
		Total-antal	Minderåriga	Vuxna	Total-antal	Minderåriga	Vuxna	Total-antal	Minderåriga	Vuxna
Familjeföreståndaren har inkomst	612	1 070	383	687	498	36	462	47	9	67
Familjeföreståndaren har ej inkomst ..	681	1 236	369	867	610	26	584	49	7	67
Summa	1 293	2 306	752	1 554	1 108	62	1 046	48	8	67

Tabell 19. Övriga familjer fördelade efter familjeföreståndarens kön, antal minderåriga barn och familjeinkomst.

	Inkomstklass	Familjeföreståndaren = man						Familjeföreståndaren = kvinna							
		Antal minderåriga barn						Antal minderåriga barn							
		S:a	0	1	2	3	4	S:a	0	1	2	3	4	5	6
Jordbruksbefolkning	0	40	30	7	2	1	—	142	99	30	7	2	3	—	1
	10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	500— 990	21	16	3	2	—	—	21	14	4	1	1	1	—	—
	1 000— 1 490	16	12	1	1	1	1	18	9	3	2	3	1	—	—
	1 500— 1 990	17	10	2	2	2	1	19	14	3	2	—	—	—	—
	2 000— 2 990	18	12	4	1	1	—	6	2	1	3	—	—	—	—
	3 000— 3 990	2	2	—	—	—	—	4	2	2	—	—	—	—	—
	4 000— 4 990	3	3	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
	5 000— 5 990	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
	6 000— 6 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	118	86	17	8	5	2	212	142	43	15	6	5	—	1	
Övrig landsbygdsbefolkning	0	36	28	5	2	1	—	244	148	57	26	8	1	—	4
	10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	500— 990	12	7	5	—	—	—	35	12	19	3	—	—	—	1
	1 000— 1 490	18	11	4	3	—	—	24	13	8	1	1	—	1	—
	1 500— 1 990	13	7	3	3	—	—	11	7	3	1	—	—	—	—
	2 000— 2 990	10	6	1	2	1	—	15	8	4	2	1	—	—	—
	3 000— 3 990	12	5	5	2	—	—	5	1	3	1	—	—	—	—
	4 000— 4 990	4	1	2	1	—	—	4	3	—	1	—	—	—	—
	5 000— 5 990	3	3	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
	6 000— 6 990	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	109	68	25	13	2	1	339	192	95	35	10	1	1	5	
Stadsbefolkning	0	16	14	1	—	1	—	193	143	32	14	3	—	—	1
	10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	500— 990	5	5	—	—	—	—	52	26	20	5	—	—	—	—
	1 000— 1 490	9	5	4	—	—	—	50	29	15	5	—	—	1	—
	1 500— 1 990	14	13	—	1	—	—	32	12	13	5	2	—	1	—
	2 000— 2 990	27	12	11	2	2	—	48	24	16	4	4	—	—	—
	3 000— 3 990	11	6	1	1	1	—	12	7	3	2	—	—	—	—
	4 000— 4 990	9	7	1	1	—	—	4	3	—	—	1	—	—	—
	5 000— 5 990	6	4	2	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—
	6 000— 6 990	3	2	1	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—
	7 000— 7 990	1	1	—	—	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—
	8 000— 8 990	1	1	—	—	—	—	3	1	2	—	—	—	—	—
	9 000— 9 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	10 000— 14 990	4	3	1	—	—	—	4	2	—	—	1	1	—	—
	15 000— 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	1	1	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	—	—	
Summa	108	76	22	6	4	—	407	251	104	35	12	2	2	1	

Tabell 20. Antalet övriga familjer utan inkomst i % samt medianvärdet av familjeinkomsten för olika antal minderåriga barn i familjen.

Familje- försörjarens kön och antal minder- åriga barn i familjen	Relativa antalet bestående äktenskap i % utan inkomst			Medianinkomsten i bestående äktenskap med inkomst		
	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning	Stads- befolkning	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning	Stads- befolkning
Man:						
0	35	41	18	1 500	1 640	2 670
1	41	20	5	1 750	1 670	2 600
2	20	19	10	1 600	2 170	2 870
Samtliga	34	33	15	1 560	1 750	2 670
Kvinna:						
0	70	77	57	1 420	1 380	1 480
1	70	60	31	1 420	1 000	1 540
2	48	75	35	1 290	1 420	1 870
Samtliga	67	72	47	1 390	1 260	1 510

två sätt, utan att man behöver förutsätta någon egentlig skillnad beträffande förvärvsarbete. Dels ha fader- och moderlösa barn kanhända ett ärvt kapital, dels är en större andel av barnen i övriga familjer över 15 år än av barn i bestående äktenskap, varav följer att räknat per samtliga barn en större del av dem har inkomst, medan inkomstförhållandena bland t. ex. 15—18 åringar måhända äro desamma.

Antalet familjer, varest minderåriga barn ha inkomst, är obetydligt och utgör 7% av familjer med manlig familjeföreståndare, varest minderåriga barn förekomma, men dubbelt så många bland familjer med minderåriga barn och med kvinnlig familjeföreståndare.

Betraktas slutligen familjen efter antal minderåriga barn och efter den ekonomiska ställning, som angives av summan av faderns eller moderns samt de minderåriga barnens inkomster, erhållas de i tabell 19 återgivna fördelningarna.

Redan en flyktig blick giver som resultat, att fördelningen efter sammanlagd inkomst är annorlunda i de båda familjetyperna efter familjeföreståndarens kön, och att de avvika starkt från familjer, där både man och hustru förefinnes. Detta är icke bara, som redan förut konstaterats, en skillnad i antalet familjer utan inkomst utan även en skillnad i inkomstfördelningen för de familjer, där inkomst förefinnes.

I tabell 20 gives antal familjer utan inkomst och medianinkomsten för de familjer, där inkomst förefinnes. Medan antalet familjer utan inkomst varierar med barnantalet och för det mesta är lägre i familjer med tre eller flera barn, varierar däremot fränsett tillfälliga fluktuationer medianinkomsten icke med barnantalet.

Sättes som en ungefärlig gräns mellan bättre och sämre ekonomiskt ställda familjer en inkomst uppgående till för varje minderårigt barn 500 kronor och för föreståndaren bland jordbruksbefolkningen till 1 000 kronor, bland

övrig landsbygdsbefolkning 1 250 och stadsbefolkning 1 500 kronor, erhålles att av 478 familjer med minderåriga barn och sammanlagt 752 minderåriga barn tillsammans 380 familjer med 611 barn falla under denna gräns, d. v. s. 79 % av familjerna och 80 % av de minderåriga barnen.

Huvudparten av de ekonomiskt sett sämst ställda familjerna äro de, där föreståndaren är kvinna, i det att här 85 % falla under den fixerade gränsen, medan så endast är fallet med 50 % av familjer med manlig familjeföreståndare.

KAPITEL 4.

Ålder, försörjningsbörda och inkomst.

Liksom familjestorlek och de därmed sammanhängande problemen åtminstone delvis måste ses i relation till familjeföreståndarens ålder, bör så även vara fallet, när inkomst och försörjningsbörda sättas i relation till varandra.

En gift barnlös man i en ålder av trettio år är visserligen med hänsyn till den vid räkneögonblicket konstaterade familjestorleken jämförd med en gift barnlös man i 60-års åldern, men i betraktande av kommande eventuella förändringar i familjestorlek är läget annorlunda. En ogift man i de yngre åldrarna eller mellanåldrarna bör likaledes med hänsyn till eventuellt giftermål skiljas från äldre ogifta, vilka endast till ringa del kunna förväntas ingå äktenskap.

Inkomstens variation med ålder och även med civilstånd har behandlats senast vid 1930 års folkräkning. Som allmänt resultat därav kan man säga, att för manliga inkomstagare inkomsten stiger med åldern upp till omkring 50 års ålder för att därefter sjunka. Inkomsten var vidare lägre för ogifta än för gifta. Förut gifta män hade i sin tur något lägre inkomst än de gifta, men fränsett de högsta åldersklasserna avgjort högre än de ogifta.

Vid representativundersökningen har vid uppdelningen efter civilstånd jämsides med civilståndet även familjeställning tagits i betraktande, och en något annorlunda indelning än direkt efter civilstånd användes här, där försörjningsskyldigheten mot hustru och minderåriga barn är den utslagsgivande indelningsgrunden och civilståndet endast en sekundär uppdelningsgrund.

En indelning i tre grupper har skett, så att till den första gruppen hänfördes personer, som av tillgängliga data att döma icke ha och haft någon försörjningsskyldighet mot hustru eller barn. Dit ha förts samtliga ogifta med undantag av ogifta män eller kvinnor, som leva samman med minderåriga eller vuxna barn.

Till den andra gruppen närmast motsvarande de gifta fördes män med försörjningsskyldighet mot sammanboende hustru med eller utan minderåriga barn samt som en undergrupp ensamboende män eller kvinnor med minderåriga barn (under 18 år).

Till den tredje gruppen fördes slutligen person, som av civilstånd eller familjeställning att döma haft försörjningsplikt, nämligen samtliga förutvarande gifta samt de gifta, vilka icke bo samman med make eller maka, och de

Tabell 21. I representativundersökningen medtagen befolkning fördelad efter inkomst, kön och ålder.

Inkomst- klasser	M ä n							K v i n n o r						
	0-18 år	18-30 år	30-40 år	40-50 år	50-65 år	65- år	Samt- liga	0-18 år	18-30 år	30-40 år	40-50 år	50-65 år	65- år	Samt- liga
0	4 146	819	252	203	371	725	6 516	4 225	1 743	1 925	1 790	2 039	1 403	13 125
10— 490	—	2	4	6	12	5	29	—	53	77	56	60	9	255
500— 990	179	683	248	157	211	141	1 619	117	609	214	164	185	98	1 387
1 000— 1 490	112	731	404	262	343	154	2 006	38	543	218	122	149	92	1 162
1 500— 1 990	23	513	430	313	291	116	1 686	7	334	164	88	74	58	725
2 000— 2 990	6	633	697	567	506	128	2 537	2	256	203	119	94	47	721
3 000— 3 990	—	244	474	363	327	68	1 476	1	34	72	61	51	21	240
4 000— 4 990	—	76	200	197	188	40	701	—	14	24	44	42	12	136
5 000— 5 990	—	20	101	101	85	18	325	2	3	10	12	19	8	54
6 000— 6 990	1	8	37	57	54	9	166	—	2	7	7	11	2	29
7 000— 7 990	—	7	27	33	33	9	109	3	1	4	6	7	3	24
8 000— 8 990	—	4	18	21	29	2	74	—	1	2	1	5	1	10
9 000— 9 990	—	2	5	15	22	1	45	—	—	—	2	—	2	4
10 000—14 990	—	6	23	26	51	11	117	—	—	1	3	3	4	11
15 000—19 990	—	—	7	14	21	6	48	—	—	1	1	2	2	6
20 000—	—	1	3	19	33	10	66	1	1	—	2	3	2	9
Summa	4 467	3 749	2 930	2 354	2 577	1 443	17 520	4 396	3 594	2 922	3 478	2 744	1 764	17 898

ogifta män eller kvinnor, som bo tillsammans med hemmavarande vuxna barn. I stort sett följer emellertid indelningen civilståndindelningen.

I tabell 21 och 22 redovisas den i representativundersökningen ingående folkmängden efter inkomst, ålder och försörjningsskyldighet.

Antalet personer utan uppgiven inkomst varierar som väntat med åldern, och detta framgår tydligare av tabell 23.

I åldersklassen 0—18 år sakna bland männen 93 % inkomst och 96 % av kvinnorna. I åldersklassen 18—30 år hava närmare 80 % av männen inkomst enligt taxeringslängden, men procentantalet utan inkomst är i denna åldersklass dock så pass högt som 22 %. Att kvinnorna i samma åldersklass i betydligt större utsträckning sakna inkomst är givet, och endast hälften har någon egen inkomst. Med stigande ålder sjunker procentantalet män utan inkomst och når under 10 % i de följande åldersklasserna upp till 50 års ålder. Därefter stiger procentantalet utan inkomst och når i åldrarna över 65 år över 50 %. För kvinnornas del äro siffrorna högre, och procentantalet utan inkomst är i åldern mellan 30 och 50 år cirka 70 % och i åldrarna över 65 år 80 %.

Medianinkomsten (d. v. s. den inkomstgräns, under vilken hälften av inkomsttagarna falla, och som hälften av dem överskrida) för personer med inkomst varierar även med ålder. Den är icke fullt 1 000 kronor för personer under aderton år, som synes av tabell 24. Med stigande ålder växer den och är högst i åldersklassen 40—50 år, varvid männens medianinkomst är 2 600 men kvinnornas endast 1 500. Till jämförelse må nämnas, att motsva-

Tabell 22. Den i representativundersökningen medtagna befolkningen efter inkomst, kön, ålder i kombination med civilstånd eller försörjningsskyldighet.

Inkomstklasser	M ä n						K v i n n o r					
	18-30 år	30-40 år	40-50 år	50-65 år	65- år	Summa	18-30 år	30-40 år	40-50 år	50-65 år	65- år	Summa
Ogifta utan försörjningsskyldighet												
0	781	181	89	134	113	1 298	706	208	157	267	228	1 566
10— 490												
500— 990	630	160	75	71	9	945	530	123	81	86	28	848
1 000—1 490	610	161	78	51	16	916	479	127	64	80	29	779
1 500—1 990	391	108	58	32	12	601	281	100	52	35	25	493
2 000—2 990	403	132	59	32	5	631	186	114	66	47	17	430
3 000—3 990	120	81	26	21	5	253	24	42	37	33	6	142
4 000—4 990	36	26	14	11	—	87	6	12	25	25	3	71
5 000—5 990	9	16	8	2	—	35	3	4	5	17	2	31
6 000—9 990	8	10	12	11	3	44	1	7	6	13	1	28
10 000—	3	3	4	8	3	21	1	—	1	3	1	6
Summa	2 991	878	423	373	166	4 831	2 217	737	494	606	340	4 394
Gifta sammanboende makar												
0	29	60	96	174	312	671	994	1 654	1 512	1 459	517	6 136
10— 490	2	4	6	12	6	30	53	77	56	60	10	256
500— 990	50	81	77	107	81	396	66	74	47	33	6	226
1 000—1 490	117	236	174	247	97	871	52	71	37	21	4	185
1 500—1 990	120	313	243	229	68	973	49	52	23	11	1	136
2 000—2 990	220	544	487	425	86	1 762	66	70	35	10	5	186
3 000—3 990	120	384	321	285	51	1 161	8	24	15	6	1	54
4 000—4 990	40	166	180	167	30	583	8	8	15	7	—	38
5 000—5 990	11	82	90	73	15	271	—	4	5	1	1	11
6 000—9 990	13	74	111	117	15	330	2	3	6	2	2	15
10 000—	4	30	54	92	20	200	—	2	2	1	—	5
Summa	726	1 974	1 839	1 928	781	7 248	1 298	2 039	1 753	1 611	547	7 248
Förut gifta och personer som haft försörjningsskyldighet												
0	9	11	15	51	294	380	14	13	56	264	736	1 083
10— 490												
500— 990	3	5	4	27	51	90	5	2	14	51	88	160
1 000—1 490	2	4	6	39	38	89	4	7	11	44	75	141
1 500—1 990	2	9	4	27	34	76	—	4	6	22	47	79
2 000—2 990	10	12	14	44	34	114	3	9	11	34	43	100
3 000—3 990	4	5	13	18	12	52	2	3	5	10	23	43
4 000—4 990	—	5	1	10	10	26	—	3	4	8	13	28
5 000—5 990	—	2	2	10	3	17	—	1	—	1	6	8
6 000—9 990	—	1	2	9	3	15	—	3	2	7	10	22
10 000—	—	2	1	4	4	11	—	—	1	4	8	13
Summa	30	56	62	239	483	870	28	43	110	445	1 049	1 677

rande siffror i samma åldersklass enligt 1930 års folkräkning voro för männen något mer än 2 000 och för kvinnorna icke fullt 1 200, varför en ökning i medianinkomsten med icke fullt 30 % sålunda har skett sedan 1930.

Med ytterligare stigande ålder avtager emellertid medianinkomsten och blir i åldrarna över 65 år 1 750 för männen och 1 400 för kvinnorna. En jäm-

Tabell 23. Procentantalet personer utan taxerat belopp efter ålder, kön och civilstånd.

Åldersklass	Samtliga		Ogifta utan försörjnings-skyldighet		Giftn samman-boende makar		Förut giftn och per-soner, vilka haft för-sörjningsskyldighet	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
0—18	93	96						
18—30	22	48	26	32	4	77	30	50
30—40	9	66	21	28	3	81	20	29
40—50	9	72	21	32	5	86	24	51
50—60	14	74	36	44	9	91	21	59
65—	50	80	68	67	40	94	61	70
Samtliga	37	73	27	36	9	85	44	65

Tabell 24. Medianinkomsten för personer med inkomst efter ålder, kön och civilstånd.

Åldersklass	Samtliga		Ogifta utan försörjnings-skyldighet		Giftn samman-boende makar		Förut giftn och per-soner, vilka haft för-sörjningsskyldighet	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
0—18	905	870						
18—30	1 550	1 240	1 390	1 180	2 270	1 320	2 350	1 250
30—40	2 360	1 480	1 630	1 570	2 590	1 290	2 370	2 330
40—50	2 600	1 510	1 620	1 730	2 760	1 240	2 680	1 670
50—65	2 490	1 360	1 480	1 550	2 660	740	2 020	1 450
65—	1 750	1 400	1 560	1 480	1 870	920	1 570	1 460
Samtliga	2 060	1 320	1 440	1 370	2 580	1 200	1 930	1 490

förelse med 1930 visar en ökning av medianinkomsten i dessa åldersklasser av ännu högre mått än i åldersklasserna 40—50 år, enär siffrorna 1930 var omkring 1 100 kronor för männen och 800 kronor för kvinnorna i åldrarna över 65 år.

De höga inkomsttagarnas antal gestaltar sig något annorlunda. Om endast männens inkomstförhållanden observeras, så äro personer med inkomst över 6 000 kronor i åldern 18—30 år endast 7 % av totalantalet personer (med eller utan inkomst) men stiger i nästa åldersklass till 41 % och i åldersklassen 40—50 till 79 %. Medan efter 50 års ålder medianinkomsten faller med stigande ålder, stiger emellertid andelen män med över 6 000 kronor till 94 % i åldersklassen 50—65 för att sedan falla till 33 % i den högsta klassen.

Sammanlagt ha av samtliga män, vuxna och barn, 36 % en inkomst över 6 000 kronor.

För kvinnorna är antalet personer med över 6 000 kronors inkomst betydligt lägre och uppgår endast till 5 % men företer en tämligen jämn ökning med åldern.

Inom de olika grupperna av folkmängden efter försörjningsskyldighet äro inkomstfördelningarna väsentligt olika och deras relation till åldern delvis annorlunda.

Den grupp, närmast motsvarande den ogifta delen av befolkningen, som icke har och icke haft försörjningsskyldighet men väl kan i större eller mindre utsträckning tänkas få sådan, uppvisar en inkomstfördelning, som är väsentligt förskjuten mot lägre inkomster än inkomstfördelningen hos totalbefolkningen i samma åldersklass. Härvidlag överensstämmer förhållandena nu och 1930. Procentantalet utan inkomst bland dessa grupper är väsentligt högre än bland totalbefolkningen och uppgår i åldern 30—40 för männen till något mer än 20 % mot 9 % för totalbefolkningen. Av de 1 645 männen i åldern 18—65 år, som sakna inkomst, återfinnas icke mindre än 1 185 eller 72 % bland de ogifta.

Kvinnorna i denna grupp hava däremot betydligt bättre inkomster än samtliga kvinnor i samma ålder, men de äro något sämre ställda än de ogifta männen. Sålunda äro omkring 30 % av kvinnorna i åldern 30—50 i avsaknad av inkomst, medan siffran för de ogifta männen enligt ovan var 20 %.

Om än sålunda en viss skillnad i inkomsttagarnas relativa andel i olika åldrar synes föreligga mellan ogifta män och ogifta kvinnor, gestaltar sig emellertid inkomstförhållandena i stort sett tämligen likartat för de män och de kvinnor bland de ogifta, som ha inkomst. Medianinkomsterna överensstämma tämligen väl, utom i de allra yngsta åldersgrupperna 18—30 år, och företer dessutom efter 30 års åldern icke några nämnvärda fluktuationer med åldern.

Medianinkomsten är för ogifta män över 30 år 1 600 kronor, medan den enligt 1930 års folkräkning var för ogifta män i 30—50 års åldern 1 300 kronor. Däremot föreligger en viss skillnad mellan de större inkomsttagarnas andel bland ogifta män och kvinnor. Sålunda ha av de ogifta över 18 år bland männen 13 ‰ en inkomst över 6 000 kronor, medan endast 8 ‰ av kvinnorna ha lika stor inkomst.

Bland personer med försörjningsskyldighet mot hustru eller minderåriga barn kunna särskiljas förutom gifta män och deras hustrur även ensamboende män med minderåriga barn, ensamboende ogifta kvinnor och ensamboende förut gifta kvinnor med minderåriga barn.

Beträffande de tre senare grupperna är antalet personer så litet i de olika åldersklasserna, att någon noggrann analys av inkomsten i relation till åldern icke kan företagas. Några siffror givas därför icke i detta sammanhang. Emellertid må det påpekas, att man icke kan spåra några kraftigare skillnader mellan olika åldersklasser för dessa tre grupper, och medianinkomsten synes icke variera med åldern.

För ensamboende man med minderåriga barn är den sålunda 2 080 kronor. För ensamboende ogift kvinna med minderåriga barn är medianinkomsten 1 140 kronor, och ingen tillhörande denna grupp har över 3 000 i inkomst. För ensamboende förut gift kvinna med minderåriga barn är däremot inkomstförhållandena, som redan förut beskrivits, bättre, och medianinkomsten uppgår till 1 390.

För äkta makar äro inkomstförhållandena annorlunda. De gifta männen

i åldern 18—30 år sakna inkomst i 4 % av fallen, och antalet sjunker sedan något till 3 % för att därefter stiga med växande ålder, och av de gifta männen i åldern 65 år och därutöver sakna 40 % inkomst.

Hustrurna däremot sakna i stor utsträckning egen inkomst. I åldern 18—30 år ha dock nästan en fjärdedel av samtliga hustrur någon inkomst, men i nästa åldersklass är siffran nere i en knapp femtedel, och i åldrarna mellan 50 och 65 år blir antalet lägre och mindre än 10 %, för att i den allra högsta åldersklassen uppgå till endast 6 %.

Medianinkomsten för de gifta männen ligger betydligt över medianinkomsten för de ogifta; i åldersklasserna 40—65 år är differensen mer än 1 000 kronor. Den visar först en ökning med åldern upp till 50 år men sedan en tillbakagång. Sitt högsta värde når medianinkomsten i åldersklassen 40—50 år med 2 670 kronor.

Till jämförelse må nämnas, att den år 1930 var 2 230 i denna åldersklass och har ökat med mer än 500 kronor, medan medianinkomsten för de ogifta männen ökat från 1 310 till 1 620 eller med endast något mer än 300 kronor.

För de hustrur, som ha egen inkomst, är medianinkomsten betydligt lägre och är även lägre än medianinkomsten bland de ogifta utom i åldern 18—30. Den faller tämligen regelbundet med åldern, och mer än hälften av de hustrur över 50 årsåldern, som hava egen inkomst, hava en lägre inkomst än 1 000 kronor. Högre belopp över 3 000 kronor äro tämligen sällsynta, och endast mellan 1 à 2 % av samtliga hustrur ha en inkomst över 3 000 kronor.

De personer, som förut haft försörjningsskyldighet, d. v. s. huvudsakligen de förut gifta, ha något andra inkomstförhållanden, och variationen med ålder ter sig något olika.

Antalet förut gifta män i avsaknad av inkomst är ungefär av samma storlek som relativa antalet ogifta män utan inkomst i motsvarande åldersklass, eventuellt något lägre i de högre åldersklasserna och betydligt högre än motsvarande siffror för de gifta.

Av kvinnorna ha bland de förut gifta en betydligt högre andel ingen inkomst. Sammanlagt närmare $\frac{2}{3}$ av samtliga ha sålunda icke någon inkomst. De äro betydligt sämre ställda i detta avseende än de ogifta, ehuru skillnaden är av betydelse först efter 40 års ålder, då änkorna utan inkomst bli allt talrikare.

Medianinkomsterna bland inkomsttagarna uppvisa även vissa men icke särskilt tydliga fluktuationer med åldern. För förut gifta män är medianinkomsten högst i åldern 40—50 år och sjunker sedan tämligen kraftigt med stigande ålder. Till sin storlek ansluter sig medianinkomsten för de förut gifta männen nära till medianinkomsten för de gifta och ligger något hundratal kronor lägre i åldrarna under 50 år, men något större blir differensen i åldrarna över 50 år.

För förut gifta kvinnor överensstämja i varje åldersklass medianinkomsterna med motsvarande värden för ogifta kvinnor fränsett smärre avvikelser, som kunna återföras till det ringa antalet i några åldersklasser. Någon nämnvärd tydlig variation med åldern synes icke föreligga.

För familjeförsörjare har det tidigare visats, att inkomst och barnantal icke variera oberoende, utan att inkomsten i viss mån faller med stigande barnantal.

Hur motvariationen mellan inkomst och barnantal gestaltar sig i de olika åldersklasserna kan man även bilda sig en uppfattning om från det tillgängliga materialet. Emellertid bliva i många fall siffrorna så små och osäkra, att fördelningarna icke återgivnas utan endast vissa utdrag, nämligen procentantalet utan inkomst enligt taxeringslängderna samt medianinkomsten. Dessa siffror återgivnas i tabell 25 och 26, varvid emellertid siffrorna icke avse mannens inkomst utan i stället familjeinkomsten, d. v. s. mannens, hustruns och de minderåriga barnens inkomster sammanlagda.

Procentantalet utan inkomst varierar förutom med åldern även något med barnantalet och synes i varje åldersklass bliva högre ju större barnantalet är. Familjer med 4 eller flera barn sakna i dubbelt så många fall familjeinkomst som familjer med 0 till 2 barn i samma åldersklass. Denna omständighet kan måhända återföras på den omständigheten, att jordbruksbefolkningen är talrikare företrädd i de stora familjerna, medan stadsbefolkningen överväger bland fåbarnsfamiljerna, och att procentantalet utan inkomst är högst bland jordbruksbefolkningen som förut visats.

Medianinkomsten varierar även något med barnantalet i de flesta ålders-

Tabell 25. Relativa antalet familjer utan inkomst (i %) efter mannens ålder och antalet minderåriga barn i familjen.

Antalet minderåriga barn	Relativa antalet familjer i % utan inkomst efter mannens ålder och antalet minderåriga barn				
	18—30 år	30—40 år	40—50 år	50—65 år	65— år
0	5	3	5	9	40
1	3	3	5	8	33
2	4	4	3	8	} 36
3	11	4	6	11	
4 o. fl.		6	10	19	

Tabell 26. Medianinkomster i familjer med inkomst efter mannens ålder och antalet minderåriga barn i familjen.

Antal minderåriga barn	Medianinkomsten i familjer med inkomst efter mannens ålder och antalet minderåriga barn i familjen				
	18—30	30—40	40—50	50—65	65—
0	3170	3230	3090	2860	1960
1	2270	2870	2940	2830	1850
2	2150	2510	3080	2810	} 1750
3	2060	2380	2790	2480	
4 o. fl.		2270	2760	2920	

klasser, så att den i åldersklasserna under fyrtio år avtager synnerligen tydligt med växande barnantal. Skillnaden mellan medianinkomst för 0-barnsfamiljer och flerbarnsfamiljer i samma åldersklasser uppgår till omkring eller inemot 1 000 kronor.

I åldersklassen 40—50 år är denna tendens icke så tydlig, även om familjer med tre eller flera barn ha en medianinkomst, som med hundra kronor understiger medianinkomsten hos fåbarnsfamiljerna. I åldersklassen 50—65 år kan däremot icke denna tendens för medianinkomsten att sjunka med åldern spåras.

Vad denna skillnad i de yngre åldersklasserna beror på är svårt att säga. Det kan bero på en lägre fruktsamhet i de högre inkomstklasserna, men det kan också återföras till skillnaden i inkomst mellan landsbefolkning och stadsbefolkning på sätt, som förut är antytt. Landsbygdsbefolkningen med sina lägre inkomster dominerar bland de barnrika familjerna, medan stadsbefolkningen dominerar bland de barnfattiga familjerna.

En annan förklaringsgrund, som är tänkbar, är, att skillnaden sammanhänger med hustruns förvärvsarbete och inkomst, enär här avses familjeinkomsten, d. v. s. mannens, hustruns och barnens sammanlagda inkomst, och att den omständigheten, att hustrun oftare har inkomst bland 0-barnsfamiljerna än bland övriga, höjer medianinkomsten för 0-barnsfamiljerna. Vad som emellertid må observeras är, att denna olikhet i medianinkomst mellan barnfattiga och barnrika familjer utsuddas med stigande ålder. Men att så nu är fallet behöver dock icke betyda, att det kommer att ske i framtiden, då de personer, som nu äro under 30 år uppnå 40—50 års ålder.

Sedan ovanstående undersökning avslutats och redogörelsen färdigställtts hava senare data om inkomstfördelningen i Sverige erhållits. Till följd av penningvärdets fall och indexreglerade löner m. m. har inkomstfördelningen väsentligt ändrats, varjämte antalet inkomsttagare ökat.

Enligt inkomstfördelningen år 1943 förefinnes det 2 955 000 inkomsttagare (varvid gifta kvinnor med egen inkomst icke medräknats) eller 453 per 1 000 av folkmängden mot 411 enligt undersökningen. För landsbygden är siffran 1943 414 inkomsttagare per 1 000 av folkmängden (mot 369 år 1940) och för städerna 512 (mot 483 år 1940).

Medianinkomsten har också ökat betydligt, och är enligt 1943 års inkomstfördelning omkring 2 700 kronor, vilken siffra dock icke är fullständigt kommensurabel med undersökningens siffra av 1 800 kronor.

Huruvida inkomstfördelningen förändrat sig olika kraftigt för gifta och icke gifta, för män och för kvinnor, giver den nya statistiken inga upplysningar om. Troligt är emellertid att inkomstfördelningen i stort sett förskjutits likartat för olika grupper och att de från undersökningen erhållna olikheterna till större delen kvarstå oförändrade.

FLYKTEN FRÅN LANDSBYGDEN
HÄRADSVIS

ÅREN 1931—1935 OCH 1936—1940

ELIYKTEIN PÄÄN LAADUNKORJITUS

PARADISI

PARADISIN KÄYTTÖOHJEET 1981 - 1982

Paradisin käyttöohjeet
1981 - 1982

Paradisin käyttöohjeet
1981 - 1982

Paradisin käyttöohjeet
1981 - 1982

Paradisin käyttöohjeet
1981 - 1982

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (— = inflyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
<i>Stockholms län.</i>						
Frösåkers hd	70	140	108	188	219	260
Närdinghundra hd	64	150	59	157	160	188
Vaddö och Häverö skg	31	140	60	153	176	162
Bro och Vätö skg	54	140	93	156	222	290
Lyhundra hd	69	140	40	145	137	215
Frötuna och Länna skg	53	120	75	200	281	254
Sjuhundra hd	53	140	89	145	121	123
Långhundra hd	70	200	110	171	239	236
Ärlinghundra hd	52	140	60	134	105	159
Seminghundra hd	68	180	26	135	207	254
Vallentuna hd	39	150	43	— 3	— 17	42
Åkers skg	48	120	35	93	163	204
Värmdö skg	30	120	— 33	5	24	27
Danderyds skg	4	130	— 28	— 87	— 305	— 386
Sollentuna hd	9	120	— 54	— 119	— 161	— 109
Färentuna hd	51	120	4	91	167	172
Svartlösa hd	10	110	26	— 81	— 36	— 156
Öknebo hd	37	130	47	107	129	61
Sotholms hd	34	120	— 91	— 7	— 109	— 95
<i>Uppsala län.</i>						
Bro hd	60	170	98	258	225	232
Håbo hd	67	180	61	200	190	202
Trögds hd	72	150	96	140	217	247
Åsunda hd	72	150	79	106	147	212
Lagunda hd	72	160	76	197	189	243
Hagunda hd	67	170	120	167	157	191
Ulleråkers hd	28	180	— 53	— 79	45	62
Bälinge hd	72	180	— 21	94	200	251
Vaksala hd	42	190	120	105	253	207
Rasbo hd	70	160	100	201	198	302
Norunda hd	62	160	85	178	136	219
Olands hd	53	180	31	103	83	105
Örbyhus hd	39	140	96	144	164	174
<i>Södermanlands län.</i>						
Jönåkers hd	49	140	114	160	94	147
Rönö hd	72	150	110	168	164	274
Hölebo hd	58	140	53	124	151	188
Daga hd	54	150	109	123	177	96
Selebo hd	63	150	180	144	195	246
Åkers hd	55	160	86	121	143	144
Villåttinge hd	37	140	32	94	66	59
Österrekarne hd	64	170	128	185	154	228
Västerrekarne hd	57	140	63	100	143	227
Oppunda hd	54	150	55	119	119	111
<i>Östergötlands län.</i>						
Finspånga läns hd	39	150	18	45	18	77
Bråbo hd	32	120	111	154	129	170
Memmings hd	22	140	56	55	142	270
Lösings hd	48	120	83	149	198	167
Östkind's hd	66	130	90	152	168	182

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (= in-flyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Björkekinds hd	74	150	94	179	219	213
Hammarkinds hd	53	150	74	78	89	147
Skärkinds hd	72	160	74	213	189	283
Åkerbo hd	73	140	95	188	147	212
Bankekinds hd	46	150	35	72	77	72
Hanekinds hd	55	160	81	105	— 61	125
Gullbergs hd	50	140	— 69	— 71	173	126
Bobergs hd	61	140	98	146	172	188
Aska hd	27	150	— 69	— 35	— 176	— 151
Dals hd	67	170	109	169	188	248
Lysings hd	63	160	90	157	123	203
Göstrings hd	58	140	90	155	112	199
Vifolka hd	61	130	100	54	109	97
Valkebo hd	66	150	45	173	160	177
Kinda hd	59	140	102	131	97	136
Ydre hd	66	160	93	127	158	209
<i>Jönköpings län.</i>						
Södra Vedbo hd	54	130	67	129	86	120
Norra Vedbo hd	60	150	80	100	99	162
Vista hd	67	140	116	160	150	199
Tveta hd	34	150	— 22	5	— 57	— 25
Mo hd	70	130	77	149	100	113
Västbo hd	47	150	— 1	36	14	44
Östbo hd	50	150	26	93	68	126
Västra hd	56	150	36	93	61	105
Östra hd	54	140	28	86	25	88
<i>Kronobergs län.</i>						
Uppvidinge hd	40	140	55	76	85	140
Konga hd	52	140	23	92	94	166
Kinnevalds hd	59	150	29	130	116	150
Norrvidinge hd	64	130	41	116	75	113
Allbo hd	51	150	47	112	80	139
Sunnerbo hd	61	140	34	122	94	174
<i>Kalmar län.</i>						
Norra Tjusts hd	61	150	63	119	129	162
Södra Tjusts hd	50	140	25	56	75	109
Sevede hd	55	160	88	154	44	109
Tunaläns hd	61	140	42	115	98	131
Aspelands hd	43	140	— 11	— 3	55	96
Handbörds hd	48	150	38	66	119	203
Stranda hd	39	140	34	57	113	141
Norra Möre hd	61	150	34	115	65	158
Södra Möre hd	53	150	28	119	107	150
Åkerbo hd	64	140	11	45	107	124
Slättbo hd	67	150	14	124	64	172
Runstens hd	78	120	— 29	119	87	153
Algutsrums hd	51	170	— 28	— 13	74	130
Möckleby hd	74	160	— 14	94	110	131
Gräsgårds hd	48	180	63	177	127	154

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (— = inflyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
<i>Gotlands län.</i>						
Gotlands norra hd	55	150	36	105	16	58
Gotlands södra hd	66	130	9	55	86	128
<i>Blekinge län.</i>						
Östra hd	51	170	58	157	154	198
Medelstads hd	47	150	69	153	180	207
Bräkne hd	41	150	59	111	147	201
Listers hd	40	170	6	82	13	87
<i>Kristianstads län.</i>						
Järrestads hd	50	150	8	47	78	165
Ingelstads hd	56	150	59	97	112	150
Albo hd	65	130	48	137	120	113
Gårds hd	52	160	44	101	94	117
Villands hd	43	150	28	68	41	99
Östra Göinge hd	41	150	16	67	110	157
Västra Göinge hd	49	140	50	104	62	122
Norra Åsbo hd	44	140	6	75	— 41	26
Södra Åsbo hd	40	140	60	90	89	142
Bjäre hd	51	140	19	55	85	91
<i>Malmöhus län.</i>						
Luggude hd	45	140	111	129	119	202
Rönnebergs hd	49	140	113	134	37	167
Onsjö hd	57	130	52	116	144	160
Harjagers hd	47	130	16	109	131	136
Torna hd	50	140	41	63	116	134
Bara hd	39	130	72	96	92	112
Oxie hd	38	150	315	370	161	172
Skytts hd	54	150	66	122	115	178
Vemmenhögs hd	56	140	81	118	114	170
Ljunits hd	72	140	105	162	133	258
Herrestads hd	70	160	24	110	108	177
Färs hd	65	140	120	165	136	166
Frosta hd	58	140	86	151	264	292
<i>Hallands län.</i>						
Höks hd	69	160	52	138	66	149
Tönnersjö hd	53	150	64	118	40	79
Halmstads hd	53	140	66	157	166	247
Årstads hd	68	150	69	144	124	201
Faurås hd	70	150	68	134	74	196
Himle hd	68	150	23	120	79	137
Viske hd	72	180	47	132	98	162
Fjäre hd	59	130	3	111	83	122
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>						
Sävedals hd	15	150	— 30	— 56	— 77	— 42
Askims hd	17	140	71	70	32	16
Östra Hisings hd	46	140	0	77	47	— 90
Västra Hisings hd	49	170	— 25	— 89	11	55
Inlands Södre hd	62	120	104	136	17	46
Inlands Nordre hd	60	130	93	107	161	171

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (— = inflyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Inlands Torpe hd	45	160	101	225	259	288
Inlands Fräkne hd	54	140	— 22	62	103	77
Orust östra hd	72	120	71	152	159	176
Orust västra hd	49	130	51	157	198	281
Tjörns hd	59	160	13	111	96	136
Lane hd	66	160	110	156	186	213
Stångenäs hd	31	170	258	354	292	178
Sotenäs hd	28	150	76	137	221	224
Tunge hd	44	170	12	45	104	134
Sörbygdens hd	83	180	20	206	177	216
Bullarens hd	82	180	— 27	87	100	198
Kville hd	50	150	49	143	197	262
Tanums hd	53	150	57	164	216	232
Vette hd	50	160	53	173	304	295
<i>Älvsborgs län.</i>						
Tössbo hd	61	140	43	124	142	240
Vedbo hd	50	130	— 1	59	75	89
Valbo hd	69	160	63	142	154	202
Nordals hd	43	140	13	30	123	137
Sundals hd	77	150	15	79	120	141
Väne hd	33	140	23	64	21	18
Bjärke hd	70	120	24	69	86	76
Flundre hd	25	150	1	22	92	61
Ale hd	36	140	— 16	24	17	27
Vättle hd	28	130	— 42	— 61	— 1	— 16
Kullings hd	55	130	11	61	56	23
Gäsene hd	74	120	36	86	96	129
Ås hd	47	140	8	— 87	— 29	— 6
Vedens hd	39	120	— 48	— 55	— 57	— 136
Bollebygds hd	50	160	46	58	143	95
Marks hd	40	160	— 14	— 17	33	59
Kinds hd	56	160	59	63	46	60
Redvägs hd	70	140	20	86	47	98
<i>Skaraborgs län.</i>						
Ase hd	71	150	94	147	— 122	178
Viste hd	67	140	17	85	47	77
Barne hd	59	130	— 7	37	11	75
Laske hd	73	130	43	104	72	115
Källands hd	67	150	16	92	104	141
Kinnefjärdings hd	72	140	68	154	102	215
Kinne hd	47	130	38	110	51	101
Valle hd	61	140	78	133	85	166
Skånings hd	77	140	50	138	79	129
Vilske hd	72	120	37	107	60	83
Frökinds hd	74	140	— 67	19	71	221
Vartofta hd	60	140	75	108	94	139
Gudhems hd	66	140	66	147	114	162
Käkinds hd	51	150	7	71	— 1	— 10
Vadsbo hd	54	140	64	109	7	103
<i>Värmlands län.</i>						
Färnebo hd	36	140	— 7	61	103	139
Visnums hd	56	130	50	102	161	178

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (— = inflyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ölme hd	72	150	88	162	176	234
Väse hd	63	130	73	136	71	129
Karlstads hd	20	130	—39	—13	82	31
Kils hd	37	140	21	62	87	130
Grums hd	38	140	—46	—23	94	129
Näs hd	42	130	—40	—4	54	80
Gillbergs hd	66	140	5	74	180	228
Nordmarks hd	68	130	19	31	98	114
Jösse hd	52	140	18	48	75	104
Fryksdals hd	69	150	35	99	109	133
Älvdals hd	52	170	17	69	95	151
Nyeds hd	56	130	44	156	127	163
<i>Örebro län.</i>						
Örebro hd	38	150	11	29	107	98
Glanshammars hd	77	140	112	197	142	231
Askers hd	65	130	64	161	128	199
Sköllersta hd	64	140	63	109	131	214
Kumla hd	26	130	8	8	—17	—12
Hardemo hd	68	120	99	107	121	173
Grimstens hd	42	150	69	51	104	177
Sundbo hd	53	120	92	185	188	234
Edsbergs hd	55	130	99	84	167	174
Karlskoga hd	20	140	—217	—139	—172	—80
Grythytte och Hällefors hd	24	150	22	24	54	—1
Nora och Hjulsjö hd	42	140	84	170	118	181
Fellingsbro hd	50	140	77	121	163	190
Lindes och Ramsbergs hd	47	120	85	136	124	145
Nya Kopparbergs hd	18	120	61	89	133	131
<i>Västmanlands län.</i>						
Åkerbo hd	44	150	77	91	—31	84
Skinnskattebergs hd	41	120	83	200	78	133
Gamla Norbergs bg	16	120	0	46	—164	—66
Vangsbro hd	65	150	130	137	156	237
Snevringe hd	29	130	19	53	—81	14
Tuhundra hd	75	190	139	195	340	349
Norrbo hd	60	150	59	176	135	188
Siende hd	41	170	28	97	89	121
Yttertjurbo hd	70	200	166	158	247	307
Övertjurbo hd	66	170	380	102	174	236
Simtuna hd	56	170	21	141	147	214
Torstuna hd	49	150	16	71	43	131
Våla hd	61	170	49	139	68	117
<i>Kopparbergs län.</i>						
Folkare tg	32	130	43	73	6	14
Hedemora tg	43	140	36	49	56	110
Falu domsagas norra tg	41	130	43	51	106	121
Falu " södra tg	21	140	14	14	39	47
Västerberglags domsagas tg	25	140	73	119	23	14
Näs tg	47	140	13	41	111	161
Malungs tg	49	140	20	14	7	—26
Leksands och Gagnefs tg	46	130	42	59	85	57

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (= inflyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Rättviks tg	52	160	42	99	122	136
Orsa tg	57	150	43	73	134	148
Mora tg	54	140	32	85	73	97
Älvdals tg	70	180	1	7	-11	117
Särna och Idre tg	74	180	-2	78	37	120
<i>Gävleborgs län.</i>						
Gästriklands västra domsagas tg..	32	150	-8	16	-1	1
” östra ” tg..	26	150	-2	26	10	54
Ala tg	36	150	36	71	152	181
Bollnäs domsagas tg	51	170	30	88	120	149
Västra Hälsinglands domsagas tg..	59	180	49	151	159	191
Delsbo tg	70	160	36	121	122	190
Enångers tg	37	180	28	60	82	160
Bergsjö och Forssa tg	57	150	29	106	128	151
<i>Västernorrlands län.</i>						
Medelpads västra domsagas tg....	53	170	32	91	93	135
” östra ” tg....	28	170	19	28	171	162
Ångermanlands södra domsagas tg	36	160	47	87	148	157
Boteå tg	46	170	33	54	146	161
Sollefteå tg	45	180	32	99	107	145
Ångermanlands västra domsagas tg	74	210	46	150	125	181
” norra ” tg	53	180	22	43	36	62
<i>Jämtlands län.</i>						
Ragunda tg	64	180	-20	41	78	125
Revsunds, Brunflo och Näs tg	63	160	29	88	79	122
Lits och Rödöns tg	60	170	60	129	-6	108
Hammerdals tg	69	180	42	129	105	191
Jämtlands västra domsagas tg....	55	170	14	41	-4	51
Bergs tg	75	170	50	122	48	108
Hede tg	78	210	-19	51	31	58
Svegs tg	68	200	12	108	55	118
<i>Västerbottens län.</i>						
Nordmalings och Bjurholms tg....	57	200	23	49	44	68
Degerfors tg	69	180	36	59	42	21
Umeå domsagas tg	52	190	40	53	24	57
Nysätra tg	71	180	72	107	89	120
Burträsk tg	77	210	55	91	57	146
Skellefteå tg	51	220	-3	-5	108	125
Malå och Norsjö tg	72	270	8	64	20	23
Lycksele tg	74	230	10	58	-23	40
Vilhelmina tg	79	260	29	105	55	144
Åsele tg	77	230	-1	58	25	91
<i>Norrbottens län.</i>						
Piteå och Älysby tg	54	240	18	54	42	97
Nederluleå tg	64	190	32	70	75	117
Överluleå tg	55	210	22	59	81	86
Arvidsjaurs tg	72	230	-24	12	42	56

	Jordbruksbefolkning i % av totalbefolkningen	Åldersrelation	Utflyttningsöverskott i ‰ av åldersklasserna 15—30 år (— = inflyttningsöverskott)			
			1931—1935		1936—1940	
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Arjeplogs tg.....	77	240	— 37	20	0	19
Jokkmokks tg.....	63	220	— 64	— 49	45	92
Gällivare tg.....	41	230	103	152	53	75
Råneå tg.....	69	220	21	76	57	121
Överkalix tg.....	72	260	28	45	18	75
Nederkalix tg.....	40	230	22	67	88	94
Torneå tg.....	64	260	32	63	106	154
Pajala och Korpilombolo tg.....	81	320	8	65	32	106
Jukkasjärvi tg.....	20	210	154	172	18	— 6
Karesuando tg.....	87	220	0	43	17	91

INSTRUKTION
ANGÅENDE BEARBETNINGEN AV MATERIALET
VID REPRESENTATIVUNDERSÖKNINGEN
PÅ 1940 ÅRS FOLKRÄKNING

INSTRUKTION

ANGÅENDE BEHANDLINGEN AF MATRIKUL

VID REPRESANTATIONSDIREKTORATET

AF 1840 AAR FØRKRÆFTING

Hushållstyper.

Hushållen och deras medlemmar uppdelas efter den försörjningsplikt, som eventuellt förefinnes mellan de enskilda medlemmarna, i fem grupper.

Försörjningsplikt anses föreligga (oavsett inkomstens storlek) i följande fall:

a) för äkta makar emellan när de äro sammanboende (härmed jämfästas de fall, då man och kvinna sammanbo med gemensamma barn utan att vigsel ägt rum).

b) för föräldrar (fader eller moder) mot såväl minderåriga barn som även vuxna hemmavarande barn (med barn jämfästas härvidlag endera makens barn, fosterbarn, adoptivbarn ävensom barnbarn, t. ex. dotterson u. ä.).

c) för vuxna personer mot deras hemmavarande föräldrar (fader eller moder). Med föräldrar jämfästas även svärföräldrar.

De fem typerna av hushåll äro:

I. Försörjningsplikt förefinnes mot hustru eller barn, varvid samtidigt även försörjningsplikt mot föräldrar kan tänkas förekomma.

Familjen utgöres av a) gift man (huvudperson) med hustru jämte tillhörande barn, b) ensamstående man jämte tillhörande barn eller c) ensamstående kvinna jämte tillhörande barn (med barn avses icke endast minderåriga utan även vuxna barn, för såvitt icke hushållet bör föras till typ II enligt nedanstående).

I hushållet kunna såsom andra medlemmar ingå endera eller bägge av huvudpersonens föräldrar (ev. svärföräldrar), syskon till huvudpersonen, övriga släktingar ävensom inneboende personer i huvudpersonens tjänst m. m.

II. Försörjningsplikt mot föräldrar.

Huvudpersonen är *vuxen* (eller flera vuxna syskon), *icke gift* samt *barnlös*, och lever samman med åldrig fader eller moder (ev. bägge föräldrarna), varvid den äldre generationen till följd av ålder eller arbetsoförmåga kan anses vara beroende av den yngre generationens medlemmar.

III. Personer levande i en- eller flerpersonshushåll, i vilka till synes icke finnes någon försörjningsplikt mellan hushållsmedlemmarna enligt ovanstående. Släktskapsförbindelse kan väl förefinnas, dock icke i rakt upp- eller nedstigande led.

IV. Förvaltningspersonalen inom anstaltshushåll och därmed jämfästade hushåll.

V. Anstaltsförsörjda, d. v. s. personer upptagna på olika försörjningsanstalter, såsom hem för obotligt sjuka, sinnessjukanstalt, ålderdomshem, barnhem m. m. (såväl statliga som kommunala anstalter och enskilda välgörenhetsinrättningar).

I hushåll bestående av flera familjer behandlas varje familj såsom fristående hushåll.

Om i anstaltshushåll ingå familjer, skola dessa utbrytas från anstaltshushållen i övrigt och behandlas som hushåll enligt I och II.

De enskilda medlemmarna särskiljas enligt följande grunder:

- 1) huvudpersonen i hushållet (för gifta makar alltid mannen),
- 2) huvudpersonens hustru,

3) barn (makarnas egna barn, även icke gemensamma, eller huvudpersonens barn, om huvudpersonen är ensamstående). Även vuxna hemmavarande barn ingå under denna rubrik,

4) med barn jämställda, s. s. fosterbarn, barnbarn,

5) föräldrar (eller svärföräldrar) till huvudpersonen,

6) övriga släktingar till huvudpersonen (eller till hans hustru),

7) hushållerskor, hembiträden och barnsköterskor (anställda, ej i släkt med huvudpersonen),

8) övriga hushållsmedlemmar.

Codebeteckningar.

A. Hushållscode.

Code är för varje person femsiffrig. Första siffran anger hushållets typ enligt ovanstående. Den andra anger personens ställning i hushållet och de tre följande hushållets sammansättning.

Första, tredje, fjärde och femte siffran är densamma för samtliga personer i samma hushåll.

Hushåll av typ I.

Första siffran = 1.

Andra siffran:

0 = huvudpersonen (för gifta makar alltid mannen).

1 = huvudpersonens hustru (eller kvinna med vilken huvudpersonen sammanbor).

2 = barn (även vuxna hemmavarande barn) till huvudpersonen eller hans hustru.

3 = med barn jämställda såsom fosterbarn, hemmavarande barnbarn s. s. dotter-son u. ä.

4 = föräldrar (eller svärföräldrar) till huvudpersonen.

5 = övriga släktingar till huvudpersonen eller till hans hustru.

6 = hushållerskor och hembiträden (anställda).

7 = barnsköterskor.

8 = övriga hushållsmedlemmar.

Tredje siffran:

0 = huvudpersonen gift man sammanboende med hustru; inga föräldrar i hushållet.

1 = » ensamstående man; inga föräldrar i hushållet.

2 = » » kvinna; inga föräldrar i hushållet.

3 = » gift man sammanboende med hustru; en av föräldrarna i hushållet.

4 = » ensamstående man; en av föräldrarna i hushållet.

5 = » » kvinna; en av föräldrarna i hushållet.

6 = » gift man sammanboende med hustru; båda föräldrarna eller svärföräldrarna i hushållet.

7 = » ensamstående man; båda föräldrarna eller svärföräldrarna i hushållet.

8 = » ensamstående kvinna; båda föräldrarna eller svärföräldrarna i hushållet.

Fjärde siffran

angiver antalet barn i hushållet under 18 år (födda 1923 eller senare).

För *huvudperson* tillhörande hushållstyp I införes vidare i kol. 12 ytterligare en inkomststoppgift, nämligen summan (= familjeinkomst II) av de *taxerade* inkomster, som finnas angivna för två eller flera medlemmar av kombinationen huvudperson + hustru + barn under 18 år. Har endast en av medlemmarna i dylik kombination taxerad inkomst, införes denna inkomstsiffra i kol. 12 för huvudpersonen. Sakna samtliga medlemmar i dylik kombination taxerad inkomst, utföres anteckningen i kol. 12 med x.

Inkomstcoden är tresiffrig och beteckningssättet är följande:

Hushåll av typ I.

Första siffran.

Ingen av ev. föräldrar har inkomst:

Huvudpersonen enbart har taxerad inkomst	0
Huvudpersonen + ev. hustru ha taxerad inkomst	1
Endast huvudpersonens hustru har taxerad inkomst	2
Huvudpersonen och ev. hustru ha icke taxerad inkomst	3

Någon eller några av föräldrarna ha inkomst:

Huvudpersonen har taxerad inkomst.....	4
Huvudpersonen + ev. hustru ha taxerad inkomst.....	5
Endast huvudpersonens hustru har taxerad inkomst	6
Huvudpersonen + ev. hustru ha icke taxerad inkomst	7

Andra siffran

angiver antalet barn under 18 år med taxerad inkomst.

Tredje siffran

angiver antalet barn (även vuxna) med taxerad inkomst.

Siffrorna äro gemensamma för samtliga personer i samma hushåll.

Hushåll av typ II.

Första siffran.

Ingen av föräldrarna har taxerad inkomst	0
Endast en av föräldrarna har taxerad inkomst	1
Bägge föräldrarna ha taxerad inkomst.....	2

Andra siffran

angiver huru många av de med 0 betecknade personerna, som ha inkomst.

Tredje siffran = 0.

Hushåll av typ III.

Första siffran

angiver huru många personer i hushållet som ha taxerad inkomst.

Andra och tredje siffrorna = 0.

Hushåll av typ IV och V.

Samtliga siffror = 0.

C. Yrkescode.

I kol. 8 av utdraget införes en yrkescode bestående av en siffra. Endast *landsbygdens* befolkning yrkessättes, varvid 0 användes för att beteckna jordbruksbefolkning och 1 för övrig befolkning. *Samtliga* medlemmar tillhörande hushållstyp I och II erhålla samma yrkescode som huvudpersonen, oavsett om deras yrke tillhör annan yrkesgrupp än den sistnämndes. I fråga om typ III—V yrkessättes varje enskild person efter sitt yrke. Saknar huvudperson (hushållstyp I och II) eller person tillhörig hushållstyp III—V yrke, hänföres vederbörande till övrig befolkning (1).

Förteckning över tabeller tillhörande inkomstundersökningen

Tab. B 1.	Hushåll av typ I. Hushållen, fördelade efter kvindpersonernas, hustrurans och barn- barnrens taxeringsförhållanden.	302
Tab. B 2.	Hushåll av typ I. Hushållen, fördelade efter antalet taxerade och otaxerade familje- medlemmar. a) Totalantalet barn inom familjetyper man + hustru. b) Barn under 15 år inom familjetyper man + hustru. c) Totalantalet barn inom familjetyper ensam man eller ensam kvinna. d) Barn under 15 år inom familjetyper ensam man eller ensam kvinna.	303

RÅTABELLER

BELYSANDE INKOMSTFÖRHÅLLANDENA I
REPRESENTATIVUNDERSÖKNINGEN PÅ

1940 ÅRS FOLKRÄKNINGSMATERIAL

Tab. B 3.	Hushåll av typ I. Hushållen, fördelade efter familjeförkomst i samt efter antalet taxerade och otaxerade medlemmar.	304
Tab. B 4.	Hushåll av typ I. Hushållen, fördelade efter familjeförkomst i samt efter antalet taxerade och otaxerade medlemmar. a) Familjetyper man + hustru. b) Familjetyper ensam man eller ensam kvinna.	305
Tab. B 5.	Hushåll av typ I. Hushållen, fördelade efter familjeförkomst i samt efter total- antalet barn. a) Familjetyper man + hustru. b) Familjetyper ensam man eller ensam kvinna. c) Familjetyper ensam kvinna.	306
Tab. B 6.	Hushåll av typ I. Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp. a) Familjetyper man + hustru. b) Familjetyper ensam man eller ensam kvinna. c) Familjetyper ensam kvinna.	307
Tab. B 7.	Hushåll av typ I. Hushåll av familjetyper man + hustru, fördelade efter antalet barn under 15 år samt efter manens och hustruens taxerade belopp.	308
Tab. B 8.	Hushåll av typ I. Hushållerskor och därmed jämslida, fördelade efter familje- förkomst i samt antalet barn under 15 år i hushållet. a) Familjetyper man + hustru. b) Familjetyper ensam man eller ensam kvinna.	309

STATE OF NEW YORK

OFFICE OF THE COMMISSIONER OF EDUCATION

REPORT OF THE COMMISSIONER OF EDUCATION

FOR THE YEAR 1910

ALBANY: JAMES BROWN PUBLISHERS

Förteckning över tabeller tillhörande inkomstundersökningen (B och C).

	Sid.
Tab. B 1. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållen, fördelade efter huvudpersonernas, hustrurnas och för- äldrarnas taxeringsförhållanden	363
Tab. B 2. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållen, fördelade efter antalet taxerade och otaxerade familje- medlemmar. a) Totalantalet barn inom familjetyp: man + hustru.....	364
b) Barn under 18 år inom familjetyp: man + hustru	366
c) Totalantalet barn inom familjetyp: ensam man eller ensam kvinna	368
d) Barn under 18 år inom familjetyp: ensam man eller ensam kvinna	370
Tab. B 3. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållen, fördelade efter familjeinkomst II samt efter antalet barn under 18 år. a) Familjetyp: man + hustru	372
b) Familjetyp: ensam man	373
c) Familjetyp: ensam kvinna	374
Tab. B 4. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållen, fördelade efter familjeinkomst II samt efter antalet taxerade och otaxerade medlemmar. a) Familjetyp: man + hustru	375
b) Familjetyp: ensam man eller kvinna.....	376
Tab. B 5. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållen, fördelade efter familjeinkomst I samt efter total- antalet barn. a) Familjetyp: man + hustru	377
b) Familjetyp: ensam man.....	378
c) Familjetyp: ensam kvinna	379
Tab. B 6. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp. a) Familjetyp: man + hustru	380
b) Familjetyp: ensam man	381
c) Familjetyp: ensam kvinna	382
Tab. B 7. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushåll av familjetyp man + hustru, fördelade efter antalet barn under 18 år samt efter mannens och hustruns taxerade belopp.	383
Tab. B 8. <i>Hushåll av typ I.</i> Hushållerskor och därmed jämställda, fördelade efter familje- inkomst I samt antalet barn under 18 år i hushållet. a) Familjetyp: man + hustru	384
b) Familjetyp: ensam man eller ensam kvinna	385

Tab. B 9.	<i>Hushåll av typ II.</i> Hushållen, fördelade efter hushållets sammansättning och antalet taxerade familjemedlemmar	386
Tab. B 10.	<i>Hushåll av typ II.</i> Hushållen, fördelade efter hushållets sammansättning och familje- inkomst. a) Hushåll, där endast en av föräldrarna ingår	387
	b) Hushåll, där två av föräldrarna ingå	388
Tab. B 11.	<i>Hushåll av typ II.</i> Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp	389
Tab. B 12.	<i>Hushåll av typ III.</i> Hushållen fördelade efter antalet medlemmar samt antalet med- lemmar med taxerat belopp	390
Tab. B 13.	<i>Hushåll av typ III, IV och V.</i> Hushållsmedlemmar, fördelade efter kön och taxerat belopp....	391
Tab. C 1.	<i>Hushåll av typ II, III, IV, V samt del av typ I.</i> Hushållsmedlemmar, fördelade efter kön, ålder och civilstånd samt taxerat belopp	392
Tab. C 2.	<i>Del av typ I.</i> Hushållsmedlemmar, fördelade efter kön och ålder samt taxerat belopp	393
Tab. C 3.	<i>Hushåll av typ I.</i> Huvudpersoner, fördelade efter kön, ålder, antalet barn under 18 år samt taxerat belopp (familjeinkomst II)	394

Tab. B 1. Hushållen, fördelade efter huvudpersonernas, hustrurnas och föräldrarnas taxeringsförhållanden.

Familjetyp	Hushåll, där ingendera av föräldrarna ha taxerat belopp				Hushåll, där en eller bådadera föräldrarna ha taxerat belopp				Summa
	Jordbruks- befolkning	Öfrig lands- bygdsbefolk- ning	Stadsbefolk- ning	Summa	Jordbruks- befolkning	Öfrig lands- bygdsbefolk- ning	Stads- befolkning	Summa	
<i>Man + hustru utan föräldrar.</i>									
Enbart mannen taxerad..	1 264	2 071	1 835	5 170	—	—	—	—	5 170
Mannen + hustrun " ..	40	224	789	1 053	—	—	—	—	1 053
Enbart hustrun " ..	3	5	15	23	—	—	—	—	23
Ingendera " ..	218	211	86	515	—	—	—	—	515
Summa	1 525	2 511	2 725	6 761	—	—	—	—	6 761
<i>Ensam man utan föräldrar.</i>									
Mannen taxerad.....	54	61	69	184	—	—	—	—	184
Mannen ej " ..	19	10	2	31	—	—	—	—	31
Summa	73	71	71	215	—	—	—	—	215
<i>Ensam kvinna utan föräldrar.</i>									
Kvinnan taxerad	42	65	168	275	—	—	—	—	275
Kvinnan ej " ..	57	128	92	277	—	—	—	—	277
Summa	99	193	260	552	—	—	—	—	552
<i>Man + hustru + en av föräldrarna.</i>									
Enbart mannen taxerad..	104	66	29	199	31	10	7	48	247
Mannen + hustrun " ..	1	7	14	22	1	2	6	9	31
Enbart hustrun " ..	—	—	1	1	—	—	—	—	1
Ingendera " ..	12	9	1	22	—	—	—	—	22
Summa	117	82	45	244	32	12	13	57	301
<i>Ensam man + en av föräldrarna.</i>									
Mannen taxerad.....	4	4	2	10	2	—	1	3	13
Mannen ej " ..	1	—	—	1	—	—	—	—	1
Summa	5	4	2	11	2	—	1	3	14
<i>Ensam kvinna + en av föräldrarna.</i>									
Kvinnan taxerad	3	6	5	14	—	3	1	4	18
Kvinnan ej " ..	9	6	—	15	—	—	1	1	16
Summa	12	12	5	29	—	3	2	5	34
<i>Man + hustru + två av föräldrarna.</i>									
Enbart mannen taxerad..	18	3	1	22	12	1	—	13	35
Mannen + hustrun " ..	—	1	1	2	2	—	1	3	5
Enbart hustrun " ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ingendera " ..	2	—	—	2	2	—	—	2	4
Summa	20	4	2	26	16	1	1	18	44
<i>Ensam man + två av föräldrarna.</i>									
Mannen taxerad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mannen ej " ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Ensam kvinna + två av föräldrarna.</i>									
Kvinnan taxerad	—	—	—	—	—	1	—	1	1
Kvinnan ej " ..	1	2	—	3	1	—	—	1	4
Summa	1	2	—	3	1	1	—	2	5

Tab. B 2. Hushållen, fördelade efter antal

a) Totalantalet barn in

Totalantalet barn i hushållet	Man + hustru + nedanstående antal barn ha taxerat belopp										Mannen enbart + nedanstående antal barn ha taxerat belopp										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Jordbruksbefolkning</i>																					
0	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	222	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	13	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	306	77	—	—	—	—	—	—	—	—
2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	224	73	42	—	—	—	—	—	—	—
3	5	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	128	44	23	13	—	—	—	—	—	—
4	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	61	25	23	6	7	—	—	—	—	—
5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	13	15	8	4	—	—	—	—	—
6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	10	12	3	2	1	—	—	—	—
7	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	4	4	4	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7	1	1	—	1	1	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	1	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Summa	35	5	4	1	—	—	—	—	—	—	—	1 005	250	121	35	15	3	—	—	—	—
<i>Övrig landsbygds- befolkning</i>																					
0	104	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	476	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	65	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	629	128	—	—	—	—	—	—	—	—
2	22	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	355	77	34	—	—	—	—	—	—	—
3	11	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	167	46	36	10	—	—	—	—	—	—
4	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	66	28	10	1	3	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	9	10	2	—	—	—	—	—	—
6	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5	3	1	1	1	—	—	—	—
7	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	—	1	—	1	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	3	1	1	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Summa	203	22	9	—	—	—	—	—	—	—	—	1 734	295	97	17	6	2	—	—	—	—
<i>Stadsbefolkning</i>																					
0	423	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	475	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	193	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	565	146	—	—	—	—	—	—	—	—
2	61	20	9	—	—	—	—	—	—	—	—	268	79	53	—	—	—	—	—	—	—
3	22	6	5	2	—	—	—	—	—	—	—	86	36	39	22	—	—	—	—	—	—
4	8	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	17	11	11	9	3	—	—	—	—	—
5	3	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	11	1	7	6	1	—	—	—	—	—
6	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	3	4	—	1	—	—	—	—	—
7	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	—	1	1	—	1	—	—
8	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Summa	711	76	17	6	—	1	—	—	—	—	—	1 430	277	117	37	8	1	1	1	—	—

Hushåll av typ I.

Skattebetalade och otaxerade familjemedlemmar.

Hushållstyp: man + hustru.

Totalantalet barn i hushållet	Hustrun enbart + nedanstående antal barn ha taxerat belopp										Varken man eller hustru men nedan- stående antal barn ha taxerat belopp											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i> Jordbruksbefolkning</i>																						
0	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	26	11	1	—	—	—	—	—	—	—	—
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	3	1	4	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	3	4	1	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Summa	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	179	34	12	7	1	—	—	—	1	—	—
<i> Övrig landsbygds- befolkning</i>																						
0	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	19	10	3	—	—	—	—	—	—	—	—
3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	176	31	9	4	—	—	—	—	—	—	—
<i> Stadsbefolkning</i>																						
0	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—
3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	14	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	9	6	3	2	—	—	—	—	—	—

Tab. B 2. Hushållen, fördelade efter antal

b) Barn under 18 år ino

Barn under 18 år i hushållet	Man + hustru + nedanstående antal barn ha taxerat belopp										Mannen enbart + nedanstående antal barn ha taxerat belopp											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Jordbruksbefolkning</i>																						
0	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	484	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	367	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	232	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	160	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—
5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	45	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1379	48	2	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Övrig landsbygds- befolkning</i>																						
0	129	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	724	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	63	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	677	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	21	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	375	34	4	—	—	—	—	—	—	—	—
3	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	167	13	1	—	—	—	—	—	—	—	—
4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	225	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2049	96	6	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Stadsbefolkning</i>																						
0	488	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	770	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	201	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	599	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	61	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	272	36	1	—	—	—	—	—	—	—	—
3	22	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83	17	1	1	—	—	—	—	—	—	—
4	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—
5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—
6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	785	24	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1760	105	6	1	—	—	—	—	—	—	—

Hushåll av typ I.

otaxerade och otaxerade familjemedlemmar.

som man eller ensam kvinna.

Totalantalet barn i hushållet	Huvudpersonen: ensam kvinna																				
	huvudperson + nedanstående antal barn ha taxerat belopp										ej huvudperson men nedanstående antal barn ha taxerat belopp										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Ordbbruksbefolkning</i>																					
0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	4	—	—	—	—	—	—	—	—
2	3	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	8	4	4	—	—	—	—	—	—	—
3	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	2	4	—	—	—	—	—	—
4	—	1	5	2	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	2	—	—	—	—	—	—
5	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	1	—	—	—	—
6	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	17	12	12	3	—	—	1	—	—	—	—	33	16	11	6	1	1	—	—	—	—
<i>Övrig landsbygdsbefolkning</i>																					
0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	39	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59	10	—	—	—	—	—	—	—	—
2	6	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	22	12	6	—	—	—	—	—	—	—
3	5	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	6	6	1	2	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—
5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	51	17	6	1	—	—	—	—	—	—	—	92	31	11	2	—	—	—	—	—	—
<i>Stadsbefolkning</i>																					
0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	54	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	26	—	—	—	—	—	—	—	—
2	17	16	14	—	—	—	—	—	—	—	—	14	4	1	—	—	—	—	—	—	—
3	8	2	4	3	—	—	—	—	—	—	—	1	3	5	2	—	—	—	—	—	—
4	1	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 och flera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	80	69	20	5	—	—	—	—	—	—	—	47	36	7	3	—	—	—	—	—	—

Tab. B3. Hushållen, fördelade efter familjeinkomst II samt efter antalet barn under 18 år.

a) Familjetyp: man + hustru.

Familjeinkomst II (taxerat belopp)	Antal hushåll	Därav med nedanstående antal barn under 18 år										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Jordbruksbefolkning.</i>												
0	244	130	48	24	17	10	8	3	3	1	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	137	69	42	11	7	5	—	1	2	—	—	—
1 000— 1 490	320	129	87	51	33	7	8	2	1	2	—	—
1 500— 1 990	337	101	96	58	47	17	12	4	1	—	—	1
2 000— 2 990	407	115	102	86	49	30	15	6	2	2	—	—
3 000— 3 990	131	38	34	25	17	10	3	3	1	—	—	—
4 000— 4 990	62	18	14	10	9	5	2	2	1	1	—	—
5 000— 5 990	35	14	5	2	4	3	3	1	2	1	—	—
6 000— 6 990	14	4	4	5	—	1	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	9	1	1	2	4	1	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	6	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	5	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1 710	621	438	279	189	89	51	22	13	7	—	1
<i>Övrig landsbygdskfolkn.</i>												
0	230	130	44	21	16	9	6	3	1	—	—	—
10— 490	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	139	59	44	26	9	1	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	352	125	115	62	31	13	5	1	—	—	—	—
1 500— 1 990	383	114	136	75	32	16	4	3	3	—	—	—
2 000— 2 990	709	235	231	136	67	25	11	1	1	2	—	—
3 000— 3 990	400	150	131	76	29	6	2	2	1	1	2	—
4 000— 4 990	167	75	52	20	10	6	1	1	2	—	—	—
5 000— 5 990	84	34	19	16	6	6	1	—	1	—	1	—
6 000— 6 990	36	17	9	7	3	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	27	8	9	6	1	2	—	1	—	—	—	—
8 000— 8 990	18	6	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	6	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	29	11	6	7	3	2	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	16	6	7	2	—	1	—	—	—	—	—	—
20 000—	13	6	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Summa	2 610	980	819	458	209	87	30	12	9	3	3	—
<i>Stadsbefolkning.</i>												
0	97	65	19	7	5	—	—	1	—	—	—	—
10— 490	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	41	26	12	1	2	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	101	60	28	9	3	1	—	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	177	87	54	24	7	4	—	1	—	—	—	—
2 000— 2 990	551	240	194	85	23	4	3	2	—	—	—	—
3 000— 3 990	615	268	204	94	35	4	4	3	3	—	—	—
4 000— 4 990	469	206	161	68	22	6	3	1	—	2	—	—
5 000— 5 990	239	125	66	33	10	3	—	2	—	—	—	—
6 000— 6 990	140	71	40	14	9	3	3	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	71	38	16	10	3	1	2	1	—	—	—	—
8 000— 8 990	72	40	18	8	2	3	1	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	36	16	7	10	2	1	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	91	40	35	10	2	3	1	—	—	—	—	—
15 000—19 990	32	16	6	5	4	—	1	—	—	—	—	—
20 000—	52	26	10	9	4	2	1	—	—	—	—	—
Summa	2 786	1 325	871	387	133	35	19	11	3	2	—	—

Tab. B3. Hushållen, fördelade efter familjeinkomst II samt efter antalet barn under 18 år.

c) Familjetyp: ensam kvinna.

Familjeinkomst II (taxerat belopp)	Antal hushåll	Därav med nedanstående antal barn under 18 år													
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
<i>Jordbruksbefolkning.</i>															
0	68	25	30	7	2	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—
10 — 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500 — 990	12	5	4	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000 — 1 490	11	2	3	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 500 — 1 990	11	6	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 000 — 2 990	5	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 000 — 3 990	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 000 — 4 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000 — 5 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000 — 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000 — 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000 — 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000 — 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000 — 14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000 — 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000 —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	113	43	43	15	6	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—
<i>Övrig landsbygdsbefolkning.</i>															
0	135	39	57	26	8	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—
10 — 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500 — 990	29	6	19	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
1 000 — 1 490	17	6	8	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1 500 — 1 990	8	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 000 — 2 990	12	5	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 000 — 3 990	5	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 000 — 4 990	4	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000 — 5 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000 — 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000 — 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000 — 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000 — 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000 — 14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000 — 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000 —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	211	64	95	35	10	1	1	3	1	1	—	—	—	—	—
<i>Stadsbefolkning.</i>															
0	86	36	32	14	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
10 — 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500 — 990	38	12	20	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000 — 1 490	40	19	15	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1 500 — 1 990	29	9	13	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 000 — 2 990	44	20	16	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 000 — 3 990	11	6	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 000 — 4 990	3	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000 — 5 990	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000 — 6 990	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000 — 7 990	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000 — 8 990	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000 — 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000 — 14 990	4	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000 — 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000 —	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	267	111	104	35	12	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—

Tab. B4. Hushållen, fördelade efter familjeinkomst II samt efter antalet taxerade och otaxerade medlemmar.

b) Familjetyp: ensam man eller kvinna.

Familjeinkomst II (taxerat belopp)	Hushåll, där huvudpersonen är ensam man						Hushåll, där huvudpersonen är ensam kvinna							
	An- tal	huvud- pers. utan tax. bel.	Därav med					An- tal	huvud- pers. utan tax. bel.	Därav med				
			nedanstående antal barn under 18 år med taxerat belopp							nedanstående antal barn under 18 år med taxerat belopp				
			0	1	2	3	4			5	6o.f.	0	1	2
<i>Jordbruksbefolkning.</i>														
0	20	20	20	—	—	—	—	68	64	68	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	13	—	13	—	—	—	—	12	2	9	3	—	—	—
1 000— 1 490	14	—	14	—	—	—	—	11	1	10	1	—	—	—
1 500— 1 990	12	—	11	1	—	—	—	11	1	9	2	—	—	—
2 000— 2 990	15	—	14	1	—	—	—	5	—	3	2	—	—	—
3 000— 3 990	2	—	2	—	—	—	—	4	—	3	1	—	—	—
4 000— 4 990	3	—	3	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
5 000— 5 990	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
6 000— 6 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000— 14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000— 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	80	20	78	2	—	—	—	113	68	104	9	—	—	—
<i>Övrig landsbygdsbefolkning.</i>														
0	9	9	9	—	—	—	—	135	135	125	10	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	9	1	8	1	—	—	—	29	—	29	—	—	—	—
1 000— 1 490	15	—	15	—	—	—	—	17	1	15	2	—	—	—
1 500— 1 990	13	—	12	1	—	—	—	8	—	8	—	—	—	—
2 000— 2 990	10	—	10	—	—	—	—	12	—	10	2	—	—	—
3 000— 3 990	12	—	12	—	—	—	—	5	—	5	—	—	—	—
4 000— 4 990	4	—	4	—	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—
5 000— 5 990	2	—	2	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
6 000— 6 990	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000— 14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000— 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	75	10	72	3	—	—	—	211	136	197	14	—	—	—
<i>Stadsbefolkning.</i>														
0	2	2	2	—	—	—	—	86	83	86	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	1	—	1	—	—	—	—	38	3	34	4	—	—	—
1 000— 1 490	8	—	8	—	—	—	—	40	4	35	5	—	—	—
1 500— 1 990	7	—	7	—	—	—	—	29	1	24	5	—	—	—
2 000— 2 990	26	—	26	—	—	—	—	44	2	33	11	—	—	—
3 000— 3 990	9	—	8	1	—	—	—	11	—	9	2	—	—	—
4 000— 4 990	5	—	4	1	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—
5 000— 5 990	5	—	5	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—
6 000— 6 990	3	—	3	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	1	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—
8 000— 8 990	1	—	1	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000— 14 990	4	—	4	—	—	—	—	4	—	3	1	—	—	—
15 000— 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—
Summa	74	2	72	1	1	—	—	267	93	238	28	—	—	—

Tab. B 5. Hushållen, fördelade efter familjeinkomst I samt efter totalantalet barn.

c) Familjetyp: ensam kvinna.

Familjeinkomst I (taxerat belopp)	Antal hushåll	Därav med nedanstående totalantal barn										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Jordbruksbefolkning.</i>												
0	34	—	23	7	1	2	—	1	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	14	—	3	5	4	1	—	1	—	—	—	—
1 000— 1 490	13	—	4	3	4	—	1	—	1	—	—	—
1 500— 1 990	15	—	4	4	2	2	3	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	12	—	3	3	3	2	1	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	12	—	—	2	3	3	2	1	—	1	—	—
4 000— 4 990	4	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	4	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	—
6 000— 6 990	2	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	113	—	39	27	18	14	8	5	1	1	—	—
<i>Övrig landsbygdsbefolkn.</i>												
0	94	—	60	23	6	2	—	1	1	1	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	28	—	18	7	2	—	—	1	—	—	—	—
1 000— 1 490	25	—	15	5	2	1	2	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	16	—	9	3	3	—	—	—	—	—	1	—
2 000— 2 990	24	—	7	11	5	1	—	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	11	—	6	2	1	1	—	1	—	—	—	—
4 000— 4 990	6	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	5	—	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	211	—	122	53	23	5	2	3	1	1	1	—
<i>Stadsbefolkning.</i>												
0	46	—	29	14	1	—	1	1	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	28	—	19	8	1	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	29	—	21	6	—	1	1	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	23	—	12	6	5	—	—	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	51	—	35	7	4	2	2	1	—	—	—	—
3 000— 3 990	30	—	15	10	4	1	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	22	—	7	9	3	3	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	14	—	6	4	3	1	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	3	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	6	—	4	1	1	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	3	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	5	—	2	—	1	2	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
20 000—	4	—	1	—	2	1	—	—	—	—	—	—
Summa	267	—	155	66	28	12	4	2	—	—	—	—

Tab. B 6. Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp.

a) Familjetyp: man + hustru.

Taxerat belopp	Huvud- personen	Huvud- personens hustru	Barn över 18 år	Barn under 18 år	För- äldrar	Släk- tingar	Hushål- lerskor o. jämställda	Övriga
<i>Jordbruksbefolkning.</i>								
0	238	1 663	461	2 401	173	62	19	50
10 — 490	—	12	—	—	—	—	—	—
500 — 990	146	20	469	41	17	26	34	43
1 000 — 1 490	333	2	175	15	11	19	6	56
1 500 — 1 990	357	3	56	3	6	8	—	5
2 000 — 2 990	399	3	25	1	11	5	—	1
3 000 — 3 990	120	6	3	—	3	2	—	—
4 000 — 4 990	49	1	1	—	—	—	—	—
5 000 — 5 990	34	—	—	1	—	—	—	—
6 000 — 6 990	14	—	—	—	—	—	—	—
7 000 — 7 990	7	—	—	—	—	—	—	—
8 000 — 8 990	5	—	—	—	—	—	—	—
9 000 — 9 990	2	—	—	—	—	—	—	—
10 000 — 14 990	4	—	—	—	—	—	—	—
15 000 — 19 990	1	—	—	—	—	—	—	—
20 000 —	1	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1 710	1 710	1 190	2 462	221	122	59	155
<i>Övrig landsbygdsbefolkning.</i>								
0	227	2 371	354	2 933	92	40	19	26
10 — 490	11	59	—	—	—	—	—	—
500 — 990	162	46	179	74	2	18	21	21
1 000 — 1 490	388	48	167	41	5	8	27	16
1 500 — 1 990	402	34	98	5	1	8	3	4
2 000 — 2 990	730	23	95	1	4	8	—	3
3 000 — 3 990	369	12	17	1	—	3	—	1
4 000 — 4 990	136	10	7	—	2	—	—	1
5 000 — 5 990	58	1	1	—	—	—	—	—
6 000 — 6 990	31	2	—	—	—	—	—	1
7 000 — 7 990	22	2	—	—	—	—	—	—
8 000 — 8 990	14	1	—	—	—	—	—	—
9 000 — 9 990	7	—	—	—	—	1	—	—
10 000 — 14 990	25	—	—	—	—	—	—	—
15 000 — 19 990	15	1	—	—	—	—	—	—
20 000 —	13	—	—	—	—	—	—	—
Summa	2 610	2 610	918	3 055	106	86	70	73
<i>Stadsbefolkning.</i>								
0	103	1 959	245	2 216	49	21	21	14
10 — 490	18	187	—	—	—	—	—	—
500 — 990	75	159	107	99	8	12	24	7
1 000 — 1 490	142	133	196	39	4	11	76	10
1 500 — 1 990	210	99	178	13	1	8	12	10
2 000 — 2 990	627	162	154	2	1	9	1	10
3 000 — 3 990	667	36	36	—	—	6	—	1
4 000 — 4 990	397	27	10	—	—	2	—	1
5 000 — 5 990	179	10	5	—	—	—	—	1
6 000 — 6 990	92	3	5	—	—	—	—	—
7 000 — 7 990	60	5	—	1	—	—	—	—
8 000 — 8 990	45	1	1	—	1	—	—	—
9 000 — 9 990	30	1	—	—	—	—	—	—
10 000 — 14 990	67	1	3	—	—	—	—	1
15 000 — 19 990	27	1	—	—	—	—	—	—
20 000 —	47	2	—	—	—	2	—	—
Summa	2 786	2 786	940	2 370	64	71	134	55

Tab. B 6. Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp.

b) Familjetyp: ensam man.

Taxerat belopp	Huvud- personen	Barn över 18 år	Barn under 18 år	För- äldrar	Släk- tingar	Hushål- lerskor o. jämställda	Övriga
<i>Jordbruksbefolkning.</i>							
0	20	53	55	5	1	2	3
10— 490	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	13	42	2	—	4	2	2
1 000— 1 490	16	17	—	1	1	2	4
1 500— 1 990	11	5	—	1	—	—	—
2 000— 2 990	14	3	—	—	—	—	1
3 000— 3 990	2	1	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	3	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	1	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	80	121	57	7	6	6	10
<i>Övrig landsbygdsbefolkn.</i>							
0	10	27	57	4	4	9	1
10— 490	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	8	19	2	—	—	4	1
1 000— 1 490	16	8	—	—	—	1	—
1 500— 1 990	12	5	1	—	—	—	—
2 000— 2 990	10	4	—	—	1	—	—
3 000— 3 990	12	1	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	5	1	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	2	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	75	65	60	4	5	14	2
<i>Stadsbefolkning.</i>							
0	2	33	42	2	1	—	1
10— 490	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	1	7	1	1	2	5	—
1 000— 1 490	8	10	2	—	1	8	1
1 500— 1 990	8	11	—	—	—	2	—
2 000— 2 990	26	12	—	—	2	—	—
3 000— 3 990	9	8	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	4	1	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	5	1	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	3	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	1	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	4	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	1	—	—	—	—	—	—
Summa	74	88	45	3	6	15	2

Tab. B 6. Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp.

c) Familjetyper: ensam kvinna.

Taxerat belopp	Huvud- personen	Barn över 18 år	Barn under 18 år	För- äldrar	Släk- tingar	Hushål- lerskor o. jämsälda	Övriga
<i>Jordbruksbefolkning.</i>							
0	71	67	109	15	2	—	2
10— 490	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	13	59	3	—	2	2	2
1 000— 1 490	11	30	4	—	2	2	—
1 500— 1 990	10	9	2	1	—	—	—
2 000— 2 990	3	5	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	3	1	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	1	1	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	1	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	1	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	113	173	118	16	6	4	4
<i>Övrig landsbygdsbefolkning.</i>							
0	141	59	217	17	2	4	2
10— 490	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	26	24	7	1	4	2	4
1 000— 1 490	16	25	5	1	2	2	1
1 500— 1 990	8	18	1	1	—	—	1
2 000— 2 990	10	10	1	1	1	—	2
3 000— 3 990	5	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	4	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	1	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	1	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	211	136	231	22	9	8	10
<i>Stadsbefolkning.</i>							
0	94	65	205	5	3	1	4
10— 490	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	45	29	13	—	—	2	—
1 000— 1 490	38	26	10	—	4	6	5
1 500— 1 990	27	25	2	—	1	1	2
2 000— 2 990	34	52	2	—	1	—	3
3 000— 3 990	10	11	—	—	—	—	2
4 000— 4 990	4	5	—	—	1	—	1
5 000— 5 990	2	1	1	2	—	—	—
6 000— 6 990	3	1	1	—	—	—	—
7 000— 7 990	2	1	2	—	—	—	—
8 000— 8 990	3	1	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	4	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	1	—	—	—	—	—
20 000—	1	—	—	—	—	—	—
Summa	267	218	236	7	10	10	17

Tab. B 7. Hushåll av familjetyp man + hustru, fördelade efter antalet barn under 18 år samt efter mannens och hustruns taxerade belopp.

Mannens taxerade belopp (kr).	Hustruns taxerade belopp (kr.)															
	Inga barn under 18 år			Ett barn under 18 år			Två barn under 18 år			Tre barn under 18 år			Fyra el. fl. barn under 18 år			
	0	10—990	1 000—1 990	2 000—	0	10—990	1 000—1 990	2 000—	0	10—990	1 000—1 990	2 000—	0	10—990	1 000—1 990	2 000—
<i>Jordbruksbefolkn.</i>																
0	123	—	1	—	46	—	—	—	25	—	—	—	16	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
500— 990	70	1	—	2	42	—	—	—	12	—	1	1	8	—	1	8
1 000— 1 490	128	4	1	—	90	4	—	1	52	—	—	—	33	—	—	19
1 500— 1 990	101	1	—	1	97	2	—	—	61	1	—	—	48	3	1	38
2 000— 2 990	113	3	—	1	91	5	1	1	83	1	—	—	46	—	—	53
3 000— 3 990	34	—	—	—	33	1	—	—	20	—	—	—	17	—	—	15
4 000— 4 990	14	2	—	—	10	—	—	—	8	—	—	—	7	—	—	8
5 000— 5 990	14	—	—	—	5	—	—	—	2	—	—	1	3	—	—	9
6 000— 6 990	4	—	—	—	3	—	—	—	6	—	—	—	1	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	3	—	—	1
8 000— 8 990	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	604	11	2	4	423	12	1	2	274	2	1	2	184	3	1	1
<i>Övr. landsbygdshush.</i>																
0	128	1	—	—	40	—	—	1	21	—	—	—	16	—	—	1
10— 490	—	3	2	2	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	1	1
500— 990	57	6	3	1	50	5	1	1	29	—	—	—	8	—	—	1
1 000— 1 490	122	8	5	3	119	3	6	—	66	1	2	2	31	—	—	20
1 500— 1 990	101	6	5	2	123	5	7	2	83	—	1	—	37	3	—	27
2 000— 2 990	212	14	18	9	221	9	4	—	129	6	3	—	60	2	2	40
3 000— 3 990	124	7	11	4	108	8	7	1	55	1	—	2	25	—	1	14
4 000— 4 990	47	3	1	4	36	1	1	—	20	2	—	1	12	—	—	8
5 000— 5 990	20	—	2	1	13	1	—	—	12	—	—	1	2	—	—	6
6 000— 6 990	13	—	—	—	8	—	—	2	5	—	1	—	2	—	—	—
7 000— 7 990	5	3	—	—	8	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3
8 000— 8 990	2	—	—	—	9	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	3	—	—	—	3	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	6	3	1	1	3	—	—	—	6	—	—	—	3	—	—	2
15 000—19 990	5	—	—	—	7	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1
20 000—	3	1	—	2	2	—	—	—	3	—	—	—	1	—	—	—
Summa	848	55	48	29	750	32	26	11	434	10	7	7	197	6	1	5
<i>Stadsbefolkning.</i>																
0	58	3	3	2	16	1	1	4	6	—	—	1	5	—	—	1
10— 490	—	2	3	9	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	21	9	13	9	8	5	3	—	2	—	1	—	1	1	—	1
1 000— 1 490	50	15	14	5	25	7	4	1	9	3	2	2	2	2	—	1
1 500— 1 990	67	14	17	6	51	9	2	2	25	3	—	1	7	—	1	3
2 000— 2 990	168	45	31	33	162	31	14	10	81	8	4	—	22	4	—	12
3 000— 3 990	188	29	44	39	172	22	14	6	81	15	3	3	35	3	1	11
4 000— 4 990	112	23	11	31	106	19	10	5	46	3	—	3	13	3	—	11
5 000— 5 990	59	5	9	15	37	3	4	4	24	3	1	2	6	2	1	3
6 000— 6 990	23	4	1	9	20	4	1	5	11	—	1	—	6	—	1	5
7 000— 7 990	17	3	2	4	9	2	—	6	7	1	—	1	2	—	1	3
8 000— 8 990	15	1	1	1	14	2	1	1	4	1	—	—	1	1	—	1
9 000— 9 990	10	1	1	1	6	—	—	1	7	—	1	—	1	—	—	—
10 000—14 990	19	4	2	6	17	5	—	2	5	1	—	3	1	—	—	1
15 000—19 990	9	3	1	1	2	2	—	—	3	1	—	1	2	1	—	—
20 000—	14	5	3	2	7	1	1	—	4	—	—	3	3	—	—	1
Summa	830	166	156	173	652	115	55	49	315	39	13	20	107	17	5	4

Tab. B 8. Hushållerskor och därmed jämställda, fördelade efter familjeinkomst I samt antalet barn under 18 år i hushållet.

a) Familjetyp: man+hustru.

Familjeinkomst I (taxerat belopp)	Antal hushållerskor m. fl.	Därav i hushåll med nedanstående antal barn under 18 år										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 o. flera
<i>Hustrun har ej taxerat belopp.</i>												
0	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 900	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	4	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	8	4	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	18	7	3	2	2	2	2	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	11	4	3	3	—	1	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	16	5	6	1	2	1	—	1	—	—	—	—
5 000— 5 990	18	7	3	1	1	4	1	—	1	—	—	—
6 000— 6 990	14	5	2	4	3	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	11	3	3	3	2	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	8	2	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	4	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	23	6	5	9	2	1	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	14	5	7	1	1	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	24	7	3	7	3	3	1	—	—	—	—	—
Summa	175	56	42	39	19	13	4	1	1	—	—	—
<i>Hustrun har taxerat belopp.</i>												
0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	3	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	4	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	7	2	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	4	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	11	4	2	4	—	1	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	3	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	17	4	9	3	—	1	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	11	2	3	2	3	—	1	—	—	—	—	—
20 000—	23	11	3	6	2	1	—	—	—	—	—	—
Summa	88	28	28	18	9	4	1	—	—	—	—	—

Hushåll av typ I.

Tab. B 8. Hushållerskor, och därmed jämställda, fördelade efter familjeinkomst I samt antalet barn under 18 år i hushållet.

b) Familjetyp: ensam man eller ensam kvinna.

Familjeinkomst I (taxerat belopp)	Antal hushåller- skor m. fl.	Därav i hushåll med nedanstående antal barn under 18 år										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 o. flera
<i>Ensam man.</i>												
0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	7	4	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	7	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	4	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	35	20	11	3	1	—	—	—	—	—	—	—
<i>Ensam kvinna.</i>												
0	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10— 499	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
3 000— 3 990	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	5	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	22	12	6	1	3	—	—	—	—	—	—	—

Hushåll av typ II.

Tab. B 9. Hushållen, fördelade efter hushållets sammansättning och antalet taxerade familjemedlemmar.

Antal syskon i hushållet	Hushåll, där endast en av föräldrarna ingår						Hushåll, där två av föräldrarna ingår														
	Endast nedanstående antal syskon ha taxerat belopp			Nedanstående antal syskon + deras fader eller moder ha taxerat belopp			Endast nedanstående antal syskon ha taxerat belopp			Nedanstående antal syskon + en eller två av föräldrarna ha taxerat belopp											
	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
<i>Jordbruks-</i>																					
<i>befolkning.</i>																					
1	38	—	—	—	—	—	3	16	—	—	—	—	6	10	—	—	—	—	—	—	—
2	8	22	30	—	—	—	4	5	12	—	—	—	6	15	—	—	—	—	—	—	—
3	3	15	13	—	—	—	—	3	9	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	28	75	47	7	4	—	7	24	21	12	6	—	15	25	14	10	8	—	—	—	—
<i>Övr. landsbygds-</i>																					
<i>befolkning.</i>																					
1	25	53	—	—	—	—	4	13	—	—	—	—	10	17	—	—	—	—	—	—	—
2	8	26	32	—	—	—	—	7	4	—	—	—	4	7	8	—	—	—	—	—	—
3	3	15	23	15	—	—	—	3	3	—	—	—	—	3	7	9	—	—	—	—	—
4	—	4	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—
5	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	36	104	61	15	8	6	4	23	7	1	3	—	14	27	19	23	4	—	—	—	—
<i>Stadsbefolkning.</i>																					
1	14	60	—	—	—	—	4	33	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—
2	—	12	48	—	—	—	—	13	10	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
3	—	6	15	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	14	78	63	20	16	—	4	49	14	6	—	—	2	15	8	8	—	—	—	—	—

Hushåll av typ II.

Tab. B 10. Hushållen, fördelade efter hushållets sammansättning och familjeinkomst.

a) Hushåll, där endast en av föräldrarna ingår.

Familjeinkomst (taxerat belopp)	Hushåll, där vederbörande fader eller moder icke ha taxerat belopp							Hushåll, där vederbörande fader eller moder ha taxerat belopp								
	Antal syskon i hushållet						Summa hushåll	Antal syskon i hushållet						Summa hushåll		
	1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6			
<i>Landsbygds- befolkning.</i>																
0	42	9	2	—	—	—	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	32	4	5	1	—	1	43	3	1	—	—	—	—	—	—	4
1 000— 1 490	27	10	2	—	—	—	39	5	1	—	—	—	—	—	—	6
1 500— 1 990	14	10	3	1	—	—	28	4	2	2	—	—	—	—	—	8
2 000— 2 990	13	14	11	1	—	—	39	9	2	2	—	—	—	—	—	13
3 000— 3 990	5	8	3	2	1	—	19	6	3	2	—	—	—	—	—	11
4 000— 4 990	—	6	—	—	—	—	6	4	5	3	1	—	—	—	—	13
5 000— 5 990	—	2	1	1	—	—	4	1	1	—	—	—	—	—	—	2
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
7 000— 7 990	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	2
8 000— 8 990	—	—	1	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
10 000— 14 990	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
15 000— 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	133	63	29	7	1	2	235	36	16	9	2	1	—	—	—	64
<i>Stadsbefolkning.</i>																
0	15	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	8	2	—	—	—	—	10	2	—	—	—	—	—	—	—	2
1 000— 1 490	13	—	1	—	—	—	14	2	—	—	—	—	—	—	—	2
1 500— 1 990	13	—	1	—	—	—	14	4	1	—	—	—	—	—	—	5
2 000— 2 990	9	4	—	—	—	—	13	5	1	—	—	—	—	—	—	6
3 000— 3 990	9	6	2	—	—	—	17	6	1	—	—	—	—	—	—	7
4 000— 4 990	3	6	2	1	—	—	12	8	2	—	—	—	—	—	—	10
5 000— 5 990	2	4	1	—	—	—	7	4	—	—	1	—	—	—	—	5
6 000— 6 990	—	4	3	—	—	—	7	2	2	—	—	—	—	—	—	4
7 000— 7 990	1	—	1	2	—	—	4	—	2	2	—	—	—	—	—	4
8 000— 8 990	—	3	—	3	—	—	6	3	—	—	—	—	—	—	—	3
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
10 000— 14 990	1	1	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1
15 000— 19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Summa	74	30	11	6	—	—	121	38	11	3	1	—	—	—	—	53

Tab. B 10. Hushållen, fördelade efter hushållets sammansättning och familjeinkomst.

b) Hushåll, där två av föräldrarna ingå.

Familjeinkomst (taxerat belopp)	Hushåll, där vederbörande föräldrar icke ha taxerat belopp						Hushåll, där vederbörande föräldrar ha taxerat belopp							
	Antal syskon i hushållet						Summa hushåll	Antal syskon i hushållet						Summa hushåll
	1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6	
<i>Landsbygds- befolkning.</i>														
0	16	5	1	—	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	10	5	—	—	—	—	15	2	—	—	—	—	—	2
1 000— 1 490	6	3	—	1	—	—	10	—	2	—	—	—	—	2
1 500— 1 990	5	3	2	1	—	—	11	—	1	—	—	—	—	1
2 000— 2 990	6	3	3	1	—	—	13	3	2	—	—	1	—	6
3 000— 3 990	—	1	3	2	1	—	7	2	1	1	—	—	—	4
4 000— 4 990	—	—	2	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	3
5 000— 5 990	—	1	1	1	1	—	4	—	2	—	—	—	—	2
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	3
8 000— 8 990	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	43	21	12	7	2	—	85	10	8	3	1	1	2	25
<i>Stadsbefolkning.</i>														
0	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 000— 1 490	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
1 500— 1 990	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
2 000— 2 990	5	—	—	1	—	—	6	—	—	—	—	1	—	1
3 000— 3 990	1	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	1
4 000— 4 990	1	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—	—	4
5 000— 5 990	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	2
7 000— 7 990	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1
10 000—14 990	—	—	1	—	—	—	1	—	2	1	—	—	—	3
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	11	5	1	1	1	—	19	5	5	2	—	1	—	13

Tab. B 11. Hushållsmedlemmar, fördelade efter ställning i hushållet och taxerat belopp.

Taxerat belopp	Huvudpersoner och syskon till huvudperson						Föräldrar				Hushållerskor	Släktingar	Övriga
	i hushåll med nedanst. antal syskon						i hushåll med en av föräldrarna		i hushåll med två av föräldrarna				
							Fäder	Mödrar	Fäder	Mödrar			
1	2	3	4	5	6	Fäder	Mödrar	Fäder	Mödrar				
<i>Jordbruksbefolkning.</i>													
0	27	44	30	7	1	—	21	73	38	54	4	9	3
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	29	38	26	17	2	—	8	9	5	—	12	2	5
1 000— 1 490	19	23	17	8	3	—	2	7	5	—	—	1	4
1 500— 1 990	10	6	1	3	—	—	5	8	1	—	—	—	1
2 000— 2 990	6	7	4	—	—	—	3	1	1	—	—	1	1
3 000— 3 990	2	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	1
4 000— 4 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
8 000— 8 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	95	118	78	36	6	—	39	98	54	54	16	13	16
<i>Övr. landsbygdsbefolkn.</i>													
0	41	32	28	9	10	9	27	109	46	56	8	11	4
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	25	15	15	12	1	5	4	5	5	—	1	3	1
1 000— 1 490	20	12	12	3	3	3	3	7	2	—	—	1	—
1 500— 1 990	13	15	12	2	3	4	—	3	—	—	—	1	—
2 000— 2 990	20	17	11	5	2	1	—	3	3	—	—	2	1
3 000— 3 990	4	5	3	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—
4 000— 4 990	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 000— 5 990	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	127	98	81	32	19	24	35	127	56	56	9	18	6
<i>Stadsbefolkning.</i>													
0	20	17	11	5	7	—	14	107	19	28	1	4	3
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
500— 990	17	7	3	2	1	—	4	14	3	2	—	1	1
1 000— 1 490	19	1	7	2	1	—	1	10	1	—	8	3	1
1 500— 1 990	21	21	7	9	—	—	7	3	3	—	1	—	—
2 000— 2 990	17	25	11	13	—	—	1	4	2	1	—	—	1
3 000— 3 990	17	15	10	—	1	—	2	1	2	—	—	—	—
4 000— 4 990	8	10	1	1	—	—	4	1	1	—	—	—	—
5 000— 5 990	3	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
6 000— 6 990	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—19 990	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	128	102	51	32	10	—	34	140	32	32	10	8	6

Tab. B 12. Hushållen fördelade efter antalet medlemmar samt antalet medlemmar med taxerat belopp.

Antal personer i hushållet	Antal hus- håll	Därav med nedanstående antal medlemmar med taxerat belopp									
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	
<i>Landsbygdsbefolkning.</i>											
1	1 047	493	554	—	—	—	—	—	—	—	—
2	210	57	71	82	—	—	—	—	—	—	
3	62	6	14	24	18	—	—	—	—	—	
4	22	1	2	5	10	4	—	—	—	—	
5	10	—	1	1	2	2	4	—	—	—	
6	4	—	—	—	1	1	1	1	—	—	
7	3	—	—	—	1	—	1	1	—	—	
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa	1 358	557	642	112	32	7	6	2	—	—	
<i>Stadsbefolkning.</i>											
1	1 700	443	1 257	—	—	—	—	—	—	—	
2	155	24	41	90	—	—	—	—	—	—	
3	36	2	5	15	14	—	—	—	—	—	
4	11	—	—	6	1	4	—	—	—	—	
5	4	—	—	—	—	2	2	—	—	—	
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Summa	1 907	469	1 303	111	15	6	2	—	—	1	

Hushåll av typ III, IV och V.

Tab. B 13. Hushållsmedlemmar, fördelade efter kön och taxerat belopp.

Taxerat belopp	Hushållstyp III				Summa		Hushållstyp IV		Hushållstyp V	
	Endast en pers. i hush.		Två el. flera pers. i hush.							
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
<i>Jordbruksbefolkning.</i>										
0	72	68	62	38	134	106	1	—	11	6
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	27	7	45	22	72	29	—	—	—	—
1 000— 1 490	36	10	52	12	88	22	4	—	—	—
1 500— 1 990	8	2	33	—	41	2	—	—	—	—
2 000— 2 990	6	4	18	3	24	7	—	—	—	—
3 000— 3 990	4	2	10	1	14	3	—	—	—	—
4 000— 4 990	2	1	3	—	5	1	—	—	—	—
5 000— 5 990	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
6 000— 6 990	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
7 000— 7 990	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—
8 000— 8 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000— 9 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—14 990	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	155	94	228	76	383	170	6	—	11	6
<i>Övr. landsbygdsbefolkn.</i>										
0	126	227	53	152	179	379	3	3	49	44
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	61	38	22	85	83	123	1	8	3	—
1 000— 1 490	65	34	33	49	98	83	24	35	—	—
1 500— 1 990	60	19	18	8	78	27	26	27	1	—
2 000— 2 990	57	23	24	11	81	34	14	16	1	—
3 000— 3 990	17	28	14	4	31	32	4	9	1	—
4 000— 4 990	8	12	4	1	12	13	1	4	—	—
5 000— 5 990	7	4	1	3	8	7	—	2	—	—
6 000— 6 990	2	3	—	—	2	3	—	—	—	—
7 000— 7 990	1	2	1	—	2	2	—	—	—	—
8 000— 8 990	1	1	—	—	1	1	1	—	—	—
9 000— 9 990	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—
10 000—14 990	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—
15 000—19 990	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	406	392	172	313	578	705	74	104	55	44
<i>Stadsbefolkning.</i>										
0	157	286	30	103	187	389	1	6	—	27
10— 490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500— 990	49	114	15	33	64	147	6	5	—	3
1 000— 1 490	87	167	24	73	111	240	15	17	—	5
1 500— 1 990	75	144	14	43	89	187	33	48	—	1
2 000— 2 990	141	176	24	38	165	214	29	39	—	—
3 000— 3 990	97	48	11	23	108	71	15	11	—	—
4 000— 4 990	39	33	11	11	50	44	2	1	—	—
5 000— 5 990	19	11	7	7	26	18	1	1	—	—
6 000— 6 990	12	6	2	4	14	10	—	—	—	—
7 000— 7 990	8	5	2	3	10	8	—	—	—	—
8 000— 8 990	3	1	1	2	4	3	—	1	—	—
9 000— 9 990	2	1	—	1	2	2	—	—	—	—
10 000—14 990	9	4	—	—	9	4	—	—	—	—
15 000—19 990	1	2	1	2	2	4	—	—	—	—
20 000—	3	—	1	4	4	4	—	—	—	—
Summa	702	998	143	347	845	1 345	102	129	—	36

Hushåll av typ II, III, IV, V samt¹ del av typ I.

Tab. C 1. Hushållsmedlemmar, fördelade efter kön, ålder och civilstånd samt taxerat belopp.

Taxerat belopp, kr.	O g i f t a					G i f t a					F ö r u t g i f t a					
	0—18 år	18—30 år	30—40 år	40—50 år	50—65 år	65— år	18—30 år	30—40 år	40—50 år	50—65 år	65— år	18—30 år	30—40 år	40—50 år	50—65 år	65— år
<i>Män.</i>																
0	43	781	181	89	134	113	5	7	4	17	136	4	3	10	36	250
10—	22	630	160	75	71	9	3	2	2	3	19	3	3	1	15	42
500—	21	610	161	78	51	16	2	1	5	5	11	—	3	2	22	29
1 000—	2	391	108	58	32	12	2	5	2	9	5	—	3	2	11	30
1 500—	1	403	132	59	32	5	8	3	3	9	11	—	3	7	20	22
2 000—	—	120	81	26	21	5	8	3	6	6	6	—	2	6	7	10
3 000—	—	36	26	14	11	5	3	4	1	2	2	—	1	6	7	7
4 000—	—	9	16	8	2	—	—	1	1	3	2	—	1	—	3	3
5 000—	—	2	3	7	5	1	—	1	2	—	1	—	1	—	1	1
6 000—	—	4	6	1	2	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
7 000—	—	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000—	—	—	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000—	—	3	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—	—	—	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14 990	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—	—	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19 990	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	89	2 991	878	423	373	166	23	32	21	41	193	7	21	30	124	395
<i>Kvinnor.</i>																
0	93	706	208	157	267	228	9	7	8	69	145	5	6	25	174	582
10—	32	530	123	81	86	28	4	1	1	6	2	—	—	10	28	61
500—	13	479	127	64	80	29	2	1	1	—	—	—	6	7	22	55
1 000—	1	281	100	52	35	25	—	1	—	—	—	—	3	2	10	27
1 500—	—	186	114	66	47	17	2	5	1	4	2	—	4	3	14	22
2 000—	—	24	42	37	33	6	2	—	—	—	—	—	3	2	4	13
3 000—	—	6	12	25	25	3	—	—	—	—	—	—	3	2	3	8
4 000—	—	3	4	5	17	2	—	—	—	—	—	—	2	—	5	5
5 000—	—	3	4	4	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
6 000—	—	1	4	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
7 000—	—	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19 990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20 000—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	140	2 217	737	494	606	340	19	17	13	79	150	9	27	54	260	783

Hushåll av typ I.

n under 18 år samt taxerat belopp (familjeinkomst II).

i åldern 40—50 år							i åldern 50—65 år							i åldern 65— år						
ä n d e a n t a l b a r n u n d e r 1 8 å r																				
1	2	3	4	5	6 el. flera	S:a personer	0	1	2	3	4	5	6 el. flera	S:a personer	0	1	2	3	4	S:a personer
26	10	14	6	9	5	93	90	35	16	11	5	5	4	166	182	21	4	4	1	212
1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
20	12	6	2	—	1	57	59	21	6	4	—	—	2	92	50	9	—	—	2	61
54	19	23	9	5	5	153	130	51	28	12	5	2	1	229	78	4	3	1	1	87
64	41	31	15	8	5	215	119	54	18	14	3	3	2	213	57	12	1	—	1	71
137	102	57	25	19	8	463	220	99	55	27	8	4	1	414	75	11	3	—	—	89
92	86	32	12	4	12	338	168	77	27	15	6	1	1	295	43	2	2	—	—	47
76	35	19	11	4	2	199	113	40	25	6	3	1	5	193	21	5	—	—	—	26
33	22	16	5	1	6	119	52	18	9	—	4	2	—	85	15	—	—	—	1	16
16	16	6	3	—	—	51	33	13	4	2	—	1	—	53	7	—	—	—	—	7
10	5	3	1	2	2	33	19	5	2	4	3	—	—	33	5	—	—	—	—	5
6	4	2	1	1	—	24	16	10	2	1	1	—	—	30	4	—	—	—	—	4
4	7	2	1	—	—	19	8	5	2	—	—	—	—	15	2	—	—	—	—	2
14	5	4	5	—	—	37	27	12	9	—	—	1	—	49	5	—	—	—	—	5
6	1	4	—	1	—	14	13	4	3	—	—	—	—	20	6	—	—	—	1	7
3	6	5	2	1	—	22	19	8	3	1	—	—	—	31	9	—	—	—	—	9
562	371	224	98	55	46	1 839	1 086	452	209	97	38	20	16	1 918	560	64	13	5	7	649
—	1	1	—	—	—	3	5	7	3	2	—	—	—	17	4	6	—	—	—	10
2	—	—	—	—	—	3	10	5	1	—	—	—	—	16	2	—	—	—	—	2
2	1	—	—	—	—	6	13	1	1	1	1	—	—	17	5	2	1	—	—	8
3	4	1	—	1	—	9	14	1	1	1	—	—	—	17	3	1	1	—	—	5
4	2	1	—	—	—	11	16	5	—	1	—	—	—	22	6	2	1	—	—	9
2	1	—	—	—	—	4	11	2	1	—	—	—	—	14	1	—	—	—	—	1
—	1	—	—	—	—	1	5	—	1	—	—	—	—	6	2	—	—	—	—	2
1	—	—	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—
1	—	—	1	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	10	3	1	1	—	41	84	22	9	5	1	—	—	121	26	11	3	—	—	40

Hushåll av typ I.

Barn under 18 år samt taxerat belopp (familjeinkomst II).

i åldern 40--50 år							i åldern 50--65 år							i åldern 65-- år						
stående antal barn under 18 år																				
0	1	2	3	4	5	6 el. flera	S:a personer	0	1	2	3	4	5	6 el. flera	S:a personer	0	1	2	3	S:a personer
18	15	11	6	3	—	2	55	58	32	9	2	—	—	—	101	9	11	—	—	20
2	13	4	—	1	1	1	22	18	6	2	—	—	—	26	1	2	—	—	3	
4	4	4	1	1	1	—	15	15	3	1	1	—	—	20	2	2	—	—	4	
3	1	5	1	—	—	—	10	12	6	1	—	—	—	19	3	1	—	—	4	
5	4	1	4	—	—	—	14	15	4	1	—	—	—	20	2	—	—	—	2	
2	2	2	—	—	—	—	6	6	4	—	—	—	—	10	1	—	—	—	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	5	1	—	—	—	1	
—	2	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	
—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	1	1	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	
34	42	27	14	6	2	3	128	135	56	15	3	—	—	209	20	16	—	—	36	
5	11	4	1	—	—	—	21	7	2	1	—	—	—	10	2	2	—	—	4	
1	3	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	—	—	—	2	7	1	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	
—	2	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	
3	4	—	—	—	—	—	7	1	—	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	21	5	1	—	—	—	36	16	5	3	—	—	—	24	3	2	—	—	5	

ANTALET FAMILJER

MED MINST ETT, MINST TVÅ OCH MINST TRE BARN
FÖRDELADE EFTER INKOMSTENS STORLEK ÅR 1940.

ANFÄLT FÄMILLER

MED MINST ETT, MINST TVA OCH MINST TRE BARN
FÖRDELADE FÖR INKOMSTENS STÖRRE OCH LITTE

Siffrorna ha erhållits med hjälp av representativundersökningen på 1940 års folkräkningsmaterial, vilken omfattade en etthundraåttiondedel av rikets folkmängd. De vid denna undersökning erhållna siffrorna ha genomgående multiplicerats med 180.

Med *familjeinkomst I* avses samtliga hushållsmedlemmars till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade belopp (således inklusive inkomster från vuxna barn och andra än familjemedlemmar).

Med *familjeinkomst II* avses endast föräldrarnas samt i förekommande fall de minderåriga barnens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade belopp.

Tab. 1. Antal bestående äktenskap med minst 1 barn under 18 år.

	Familjeinkomst II							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning . . .	32 760	34 380	42 480	52 560	16 740	7 920	9 180	196 020
Övrig landsbygdsbefolkn.	32 400	40 860	48 420	85 320	45 000	16 560	24 840	293 400
Stadsbefolkning	8 640	7 380	16 200	55 980	62 460	47 340	64 980	262 980
Hela riket	73 800	82 620	107 100	193 860	124 200	71 820	99 000	752 400

Tab. 2. Antal bestående äktenskap med minst 2 barn under 18 år.

	Familjeinkomst II							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning . . .	16 560	18 720	25 200	34 200	10 620	5 400	6 480	117 180
Övrig landsbygdsbefolkn.	16 560	20 160	23 940	43 740	21 420	7 200	12 960	145 980
Stadsbefolkning	2 880	2 340	6 480	21 060	25 740	18 360	29 340	106 200
Hela riket	36 000	41 220	55 620	99 000	57 780	30 960	48 780	369 360

Tab. 3. Antal bestående äktenskap med minst 3 barn under 18 år.

	Familjeinkomst II							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning . . .	10 260	9 540	14 760	18 720	6 120	3 600	3 960	66 960
Övrig landsbygdsbefolkn.	8 100	9 000	10 440	19 260	7 740	3 600	5 400	63 540
Stadsbefolkning	1 440	720	2 160	5 760	8 820	6 120	11 520	36 540
Hela riket	19 800	19 260	27 360	43 740	22 680	13 320	20 880	167 040

Tab. 4. Antalet andra familjer än bestående äktenskap med manlig eller kvinnlig familjeföreståndare och minst 1 barn under 18 år.

	Familjeinkomst II							
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	Summa
Jordbruksbefolkning	11 700	2 340	2 160	1 800	360	—	—	18 360
Övrig landsbygdsbefolkn.	23 760	3 240	1 800	1 980	1 980	720	360	33 840
Stadsbefolkning	14 040	4 500	3 780	7 020	1 440	540	2 520	33 840
Hela riket	49 500	10 080	7 740	10 800	3 780	1 260	2 880	86 040

Tab. 5. Antalet andra familjer än bestående äktenskap med manlig eller kvinnlig familjeföreståndare och minst 2 barn under 18 år.

	Familjeinkomst II							
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	Summa
Jordbruksbefolkning	3 780	1 620	1 260	900	—	—	—	7 560
Övrig landsbygdsbefolkn.	8 280	1 080	720	1 080	540	360	180	12 240
Stadsbefolkning	4 500	1 080	1 440	2 160	720	360	900	11 160
Hela riket	16 560	3 780	3 420	4 140	1 260	720	1 080	30 960

Tab. 6. Antalet andra familjer än bestående äktenskap med manlig eller kvinnlig familjeföreståndare och minst 3 barn under 18 år.

	Familjeinkomst II							
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	Summa
Jordbruksbefolkning	1 620	1 080	540	180	—	—	—	3 420
Övrig landsbygdsbefolkn.	2 700	360	—	360	—	—	180	3 600
Stadsbefolkning	1 080	180	360	1 080	180	180	720	3 780
Hela riket	5 400	1 620	900	1 620	180	180	900	10 800

Tab. 7. Antalet bestående äktenskap med minst 1 hemmavarande barn oberoende av ålder.

	Familjeinkomst I							
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	Summa
Jordbruksbefolkning	31 140	34 560	43 020	63 000	36 000	19 080	23 400	250 200
Övrig landsbygdsbefolkn.	31 140	40 680	50 220	88 740	55 800	31 500	50 220	348 300
Stadsbefolkning	7 920	9 540	15 840	55 800	64 620	53 460	124 020	331 200
Hela riket	70 200	84 780	109 080	207 540	156 420	104 040	197 640	929 700

Tab. 8. Antalet bestående äktenskap med minst 2 hemmavarande barn oberoende av ålder.

	Familjeinkomst I							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning	18 000	19 620	27 900	43 020	26 820	15 660	20 160	171 180
Övrig landsbygdsbefolkn.	16 920	21 060	27 180	46 800	29 520	17 280	30 960	189 720
Stadsbefolkning	3 420	2 880	6 480	23 040	27 900	23 580	68 580	155 880
Hela riket	38 340	43 560	61 560	112 860	84 240	56 520	119 700	516 780

Tab. 9. Antalet bestående äktenskap med minst 3 hemmavarande barn oberoende av ålder.

	Familjeinkomst I							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning	10 260	9 180	15 660	22 680	17 640	12 060	14 760	102 240
Övrig landsbygdsbefolkn.	8 100	9 720	13 140	23 220	13 140	9 720	17 640	94 680
Stadsbefolkning	1 800	540	1 800	6 120	10 620	8 100	35 820	64 800
Hela riket	20 160	19 440	30 600	52 020	41 400	29 880	68 220	261 720

Tab. 10. Antalet andra familjer än bestående äktenskap med manlig eller kvinnlig familjeföreståndare och minst 1 hemmavarande barn oberoende av ålder.

	Familjeinkomst I							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning	12 240	3 420	5 040	5 040	4 320	2 160	2 340	34 560
Övrig landsbygdsbefolkn.	23 760	6 300	4 680	7 380	4 140	2 700	2 340	51 300
Stadsbefolkning	13 680	6 120	4 320	11 880	7 560	6 480	11 340	61 380
Hela riket	49 680	15 840	14 040	24 300	16 020	11 340	16 020	147 240

Tab. 11. Antalet andra familjer än bestående äktenskap med manlig eller kvinnlig familjeföreståndare och minst 2 hemmavarande barn oberoende av ålder.

	Familjeinkomst I							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning	5 220	2 520	3 780	3 420	3 780	1 620	1 620	21 960
Övrig landsbygdsbefolkn.	8 820	2 700	2 160	4 140	1 800	1 260	720	21 600
Stadsbefolkning	5 040	1 440	1 980	3 780	3 600	3 960	5 760	25 560
Hela riket	19 080	6 660	7 920	11 340	9 180	6 840	8 100	69 120

Tab. 12. Antalet andra familjer än bestående äktenskap med manlig eller kvinnlig familjeföreståndare och minst 3 hemmavarande barn oberoende av ålder.

	Familjeinkomst I							Summa
	0—990	1 000— 1 490	1 500— 1 990	2 000— 2 990	3 000— 3 990	4 000— 4 990	5 000—	
Jordbruksbefolkning	2 160	1 800	2 520	1 620	2 880	900	1 080	12 960
Övrig landsbygdsbefolkning	3 060	1 080	900	1 800	720	720	360	8 640
Stadsbefolkning	900	360	900	2 160	1 620	1 620	4 140	11 700
Hela riket	6 120	3 240	4 320	5 580	5 220	3 240	5 580	33 300

The development of the marriage and birth rates in Sweden 1920—1944 and their local variations.

Summary of the investigation, pp 53—124, made by
Professor *Sten Wahlund*, Stockholm.

Professor Sten Wahlund has carried out an investigation of the development of the marriage and birth rates in Sweden during the years from 1920 to 1944 and their local variations. The investigation also throws light on the divergencies in fertility of married women in different age groups and different parts of the kingdom.

The material on which the investigation is based is chiefly made up of datas contained in official statistical publications and manuscript tables kept in the archives of the Royal Central Bureau of Statistics.

The main results of the investigation can be resumed as follows.

The number of live-born in Sweden which during the latter half of the 19th century and in the early 20th century until the beginning of the first World War remained nearly constant at 135 000 per year, fell considerably during wartime to be at 115 200 in 1919. Under the influence of peace-time optimism the number increased to 138 800 in 1920. This upward trend was followed by a decline in the twenties and the early years of the thirties of the century down to 85 000 in 1933—1934.

In less than 15 year the number of live-born had decreased by more than a third. But the bottom year of the depression, viz. 1933—1934 was a turning point in the development, and from this year onward the number rose year by year to reach a maximum of 97 400 in 1939. Then war came and the number reacted with remarkable precision. Thus the number of live-born declined to 92 800 in the period from the 1 april 1940—31 mars 1941. However, the number recovered after the paniclike downfall and gradually rose to 133 200 in 1944.

Those figures showing the absolute number of live-born may claim a certain interest of their own, but they teach but little about the real nature of the development of the population. The increase in the number of live-born is connected with the trivial fact that the population on the whole has increased, and therefore a crude reduction is usually made by calculating the birth rate, that is to say the annual number of live-born per 1 000 of the average population. That rate shows less increase than the absolute number of live-born in the last 10 years, but its variation in time is, on the whole, analogous. The birth rate was 23,6 ‰ in 1920 whereupon it without intermission fell to 13,7 ‰ in 1933—1934. Then the trend was upward, only temporarily interrupted in 1940, so that the rate of 1944 was as high as 20,3 ‰, viz. at the same level as in the first few years following 1920.

This development in time shown by the birth rate for the whole kingdom is, broadly speaking, also found in the different country districts and in the large towns. It is worth mentioning, that the temporary decline in the birth rate after the outbreak of the World War did not appear in the towns, but very definitely in the rural districts.

During the twenties and the early thirties there were great differences in the birth rates of the different parts of the kingdom.

The birth rate figures for the country districts and more important cities rank in magnitude as follows: 1) Norrland and Dalarne districts, 2) Skåne, Hal-

land and Blekinge districts, 3) Östra Götaland districts, 4) the country round Lake Vänern, 5) the country round Lake Mälaren and last 6) the large towns.

At present the local differences have diminished to a great extent. The rural tracts of Norrland and Dalarne have still the highest birth rate, while the country round lake Vänern keeps at the bottom. The large towns, which during the twenties and the greater part of the thirties showed a smaller birth rate than the rural districts, have, owing to a particularly great increase in births, reached numbers exceeding those established in the rural districts with the only exception of Norrland and Dalarne.

The birth rate is, however, affected by the changing sex and age structure of the various groups in different places and periods. A population comprising a comparatively large number of persons of child-bearing age will, other conditions equal, show a relatively high birth rate. The fact that the birth rate is at present higher in the large towns than in the rural districts can partly be accounted for by the presence of comparatively many women at child-bearing age in the towns. By the study of the so called gross reproduction rate, it was revealed, that this figure for the large towns has not yet reached the level of the rural districts. The gross reproduction rate serves to indicate how many girls on an average one woman will bear during her life. Every woman must bear one girl at least, if the population is not to decrease. At present this rate, calculated for the whole kingdom, is not higher than the reproduction limit, in spite of the increase in the birth rate.

The increase in the gross reproduction rate, that took place in course of the last ten years, seems, to some extent, to be due to an increase in the frequency of marriages, and as the gross reproduction rate has no regard to the civil status, it was thought appropriate to study the birth rate with regard to civil status, specially the legitimate fertility. To express this, the general legitimate fertility rate has been chosen, viz. the annual number of legitimate live-born children per 1 000 married women at the ages from 15 to 50 years. As those numbers are affected by the age distribution among married women (the more young women, the higher fertility), it was completed with specific legitimate fertility rates stated according to age. The latter rates in there turn are affected specially at younger ages, by the duration of marriages (the more »new» marriages, the more children). Therefore, we have, as a measure of checking, also examined the fertility of marriages which have lasted from 1—5 years, where the first year of marriage, with regard to the illegitimate conceptions, was cut out from the young marriages fertility rate.

The tendencies that can be read from the legitimate fertility rates are rather uniform. It appears that the legitimate fertility rate greatly diminished during the twenties and half of the thirties. Then it became nearly constant but the decrease went on within certain country districts (the country round Lake Vänern and Skåne-Blekinge-Halland districts) whereas a marked increase was found in the large towns and the country round Lake Mälaren. War conditions entailed some temporary decline in the legitimate fertility rate in 1940 (1941), particularly in the rural districts. From that time on a very considerable increase in the legitimate fertility took place, notably in the large towns.

In the course of that development the diversities of the birth rate in different regions largely counterbalanced. Throughout the period of observation the large towns show a lower fertility rate than the »townlike» country round Lake Mälaren and that again a lower fertility rate than the rest of the rural districts. Those differences, considerable in the twenties, were somewhat counterbalanced in the thirties and still more so for the elapsed part of the forties.

It may be of some interest that very lately a tendency towards a decrease of the legitimate fertility rate in the rural districts can be observed. That this

tendency will gain ground even in the large towns is suggested by the development in Stockholm where the birth rate in 1945 seems to remain lower than in 1944.

It seems that the legitimate fertility has come to its maximum, but it is impossible to be positive about that. Moreover it should be considered that the frequency of marriages after its former increase has become constant and is, at the present moment, on the decline. Furthermore, it must be remembered that there was little unemployment during the past few years in Sweden, but that in the future difficulties may arise in the labour market. As far as this should occur, a decline in the frequency of marriages and in fertility must be expected.

With regard to the conditions mentioned above, it may be an optimistic view to assume that the future number of live-born stated according to ages (without distribution according to civil status) will be the same as it is at present. On that hypothesis the future annual number of live born would develop as follows: in 1945 132 100, in 1950 124 500, in 1955 114 800 and in 1960 109 000.

The decrease is due to the fact that the number of persons at child-bearing ages will decrease in the following periods, as a consequence of the earlier decrease in the number of live-born.

The figures reported above are not meant to be a prognosis. They are only tendencies as drawn from the present demographic figures.

Legitimate fertility in recent years.

Summary of the investigation, pp. 125—145, made by
Docent *Hannes Hyrenius*, Lund.

The present investigation elucidates the changes in legitimate fertility in recent years by means of different kinds of index numbers of fertility.

In table 1 p. 130 are set forth the legitimate birth rate, capacity numbers and index numbers for the years 1930—43, measured with 1930 = 100. The results are somewhat different according to whether fertility is differentiated in age-groups only or in both age and duration groups, the latter procedure being the more reliable.

Summing up, we find that legitimate fertility, having diminished since the 1870's, reached a state of equilibrium in the years 1935—39 at a level of approximately 40 per cent of that of the 1870's. Under the influence of war events fertility decreased somewhat more in 1940, but, on the other hand, 1942 and the following years have brought a considerable increase, so that for 1944—45 it is calculated to represent full reproduction.

The development has been very different in different population groups. This is clear from table 2 p. 132, which gives index numbers for different community types. It is apparent from this table that the most agricultural of the communes, the A communes, have a high fertility, which kept constantly decreasing in the 1930's. In the more industrial rural communes and in the towns, on the other hand, we observe a minimum at the middle of the 1930's, followed by a slow rise. Consequently there has taken place a levelling of the differences in fertility between different groups.

The regional differences in fertility and the levelling of these are shown on the maps on pp. 135—6 relating to Swedish counties (*län*) about 1930 and 1940.

In tables 5 and 6 on pp. 140—1 are set forth the changes (in percentages) in legitimate fertility for each year from 1938 to 1943 (inclusive), both for rural districts and for towns within different counties. From this we see that there has been a remarkable improvement in the very last few years, especially in towns and districts which had previously a low rate of fertility. A detailed investigation shows that the different development in various sections of the population can, to a certain extent, be explained by war developments and by regional differences in economic development.

Population Movements and Economic Cycles in Sweden after 1920.

Summary of the investigation, pp. 167—202, made by

Docent *Hannes Hyrenius*, Lund.

For judging population policy and its repercussions in Sweden it has seemed urgent to investigate to what extent the annual changes in marriage and birth rates depend on economic cycles. The present investigation is limited to the time after the first world war, since this time is of the greatest interest for future policy. Yet it is desirable that the investigation should be extended to larger time periods as well as to more differentiated population groups, the conclusions then getting safer and more accurate. With regard to circumstances caused by war the evolution between the two great wars has been analysed apart by means of statistical methods specially worked out. The conditions during the years of war then have been examined separately.

The statistical material is given in a number of tables and diagrams on pp. 171—177.

The marriage and birth rates in Sweden 1921—1943 are given on pp. 171—174 for the following five population groups:

1. Stockholm
2. Other towns
3. Country (incl. some industrial communities)
4. Agricultural communities
5. All Sweden.

On p. 174 is given a diagram of fertility rates for the whole population, concerning women in the ages of 25—30 and 30—35 years having been married 0—1, 0—5 and 5—10 years respectively

There has been no time for a more detailed differentiation, but the division here used may give the main differences between town and country and also between farmers and non-farm population.

The economic conditions during the period of investigation are described by means of twelve different series, namely:

1. National income per capita in ages 15—65 (in stable money value)
2. Industrial production value (in stable money value)
3. Number of registered industrial workers
4. Estimated figures for work supply
5. Unemployment percentage
6. Applications for work per 100 vacancies
7. Production of pig-iron
8. Volume of foreign trade (in stable money value)
9. Annual real earnings of industrial workers (in stable money value)
10. Price index of products of agriculture (in stable money value)
11. Ton-kilometres of goods
12. Number of bankruptcies.

The values of these series for 1921—1943 are given in a table on p. 175 and in diagrams on pp. 176—177.

The methods of statistical analysis differ somewhat from those used in previous investigations. They imply the following:

1. The long time changes (the trend) have first been eliminated.
2. The percentage changes from one year to the following have been calculated for each series.

3. These percentage figures have been adjusted in proportion to their dispersion in order to get graphically comparable figures.

4. The adjusted figures are here called »standard variations» and are given in the tables on pp. 181—182 and in the diagrams on pp. 183—186.

5. As a comprising measure of the economic cycles a weighted mean has been calculated from the main economic series. It is here called the Swedish economic barometer (tab. 7 p. 182 and fig. 10 p. 187).

6. The connection between population movements (nuptiality and nativity) and the economic evolution has first been measured by correlation coefficients. As it does not seem possible to eliminate the time factor entirely beforehand, some time influence is seen to be left in some of the standard series. This has been completely eliminated by the calculation of partial correlation coefficients.

7. Correlation coefficients have been calculated with a time displacement (lag) of -1, 0, 1, 2 and 3 years. Then a parable has been laid through the given values, and the maximum and the corresponding lag have been calculated.

8. A better way of indicating the connections than using correlation coefficients may be calculating how great part of the trend-freed variations of nuptiality and nativity depends on economic cycles.

The connection between nuptiality and economic cycles.

The following table gives the maximal correlation between nuptiality and economic cycles and also the percentage figures, which show, how great part of the time-freed variations of nuptiality depends on the economic evolution.

Population group	Maximal correlation	Percentage of the time-freed variations of marriage-rates, due to economic cycles
Stockholm	0·61	21 %
Other towns	0·73	32 %
Country (incl. some industrial communities)	0·84	46 %
Agricultural communities	0·71	30 %
All Sweden	0·83	44 %

For the whole Swedish population 1922—1939 we get a percentage of 44 %. With reservation for the uncertainty lying in the short observation series, we may thus say that about four tenths of the time-freed variations of the marriage rate depend on economic cycles.

The conditions differ a little from one part of the population to the other. For the country we have about the same value as for the whole population. For the town population, however, the dependence is seen to be a little lower. For Stockholm two tenths and for other towns three tenths of the variations come from the connections with economic cycles. In reality, there may be some higher relation at least for Stockholm, the Swedish economic barometer here used not being a perfectly reliable measure of the economic conditions of the capital. Concerning the farm population the dependence percentage is three tenths.

The connection between nativity (fertility) and economic cycles.

In the following table is given an account of the connection between the standard variations of nativity and fertility rates and economic cycles. In calculating the partial correlation not only the time factor but also the influence of marriage rate have been eliminated.

Population group	Maximal correlation	Percentage of the time-freed and marriage-freed variations of birth (fertility) rates, due to economic cycles
Stockholm	0.61	21 %
Other towns	0.72	31 %
Country (incl. some industrial communities)	0.58	19 %
Agricultural communities	0.42	9 %
All Sweden.....	0.61	21 %

After having eliminated the effect of the long time changes and of the marriage rate, we find that two tenths of the remaining variations of the birth rate depend on economic cycles. For the country and for Stockholm are noted the same value, but for the agricultural communities only one tenth. This being representative of the farm population, we may conclude that the non-farm population in the country has the relation three tenths in conformity with the town population, except Stockholm.

The lower dependence on economic cycles within the farm population seems to be connected with the circumstance that fertility is relatively high and not subject to deliberate limitation in the same degree as in other population groups. For the non-farm population fertility stands in nearer relation to economic cycles. In this respect one might presume that economic conditions are of greater importance for families with for instance two children than for childless families when determining if they shall have one more child or not. Considering that families with no child or one dominate in the Stockholm population, this may explain the lower percentage of dependence.

In summing up, it may be said that fertility within populations with a more restricted number of children undoubtedly stands under the influence of economic cycles. For the farm population with its somewhat higher fertility this dependence is rather small. The obtained figures also confirm that the claim for social and economic security is of greater importance when increasing the number of children from one or two to the politically desirable number of three or more, than when it is the question of the first child.

It may be pointed out that, besides the kind of economic dependence here discussed, fertility is also in other ways bound up with economic conditions, namely through the proceedings of longtime population policy. Thus there seem to be considerable possibilities to affect the development of nativity by means of a foreseeing economic and social policy.

Population movements and economic and political conditions during the war.

Besides the calculations for the period between the two wars an investigation has been made for the last war period. It is found that economic conditions

influenced marriage and birth rates but also that certain incidents during the first years of war left their marks in the population movements.

Concerning the *nuptiality* it may be mentioned that it has been extremely high during the last few years in comparison with earlier Swedish conditions. Thus the annual number of marriages during the last 5—6 years has amounted to about 60,000, while it was 43 000 around 1930. It would be desirable to make profound sociological studies of the causes and relationships behind these great changes in marriage customs.

When examining in detail the marriage rates of the years of war, we find an increase during the first war months. This partly seems to be due to psychological factors in connection with the war but partly it only meant legalization of earlier illegitimate alliances caused by the family gradation of the military pay.

After 1940 one can hardly notice any clear connection between the variations in marriage rate and the economic and political evolution.

As to *fertility* during the years 1939—1944, the normal season variations have been removed. The remaining variations are given in the table on p. 197 and are also represented in the diagram on p. 198. In this latter is further given a season-freed production index with a lag of nine months. Under the diagram are pointed out certain important dates of the war.

Already the Munich crisis in August—September 1938 left its marks in the Swedish birth statistics. When the Nazis marched against Poland, and England consequently went into war, there was a remarkable diminishing in birth frequency. This became more evident when Finland also came into the war on November 30th, 1939. When peace was concluded between Finland and the Soviet Union, the number of pregnancies was again increasing.

When the Germans occupied Denmark and Norway on April 9th, 1940, war came nearer Sweden, and we find a considerable diminishing in the birth rate nine months later. The maximal decrease was for the whole population 15 to 20 per cent but for the larger towns it was about twice as large. After some months, however, the frequency had again reached the »normal» level. Totally the loss of births is estimated at 5 000 or one tenth of the births during some few months. One part from this may have been a deliberate limitation of conception frequency. Yet some part is also due to the fact that a large number of the Swedish husbands were called up for military service. It is interesting to note that the reaction during the Finnish winter war was greatest in the neighbouring Swedish capital, while the influence of the occupation of Denmark and Norway was most visible in the towns of Malmö in South Sweden and Gothenburg in the West.

During the very last few years it seems as if the war has had but little direct influence on the Swedish population movements. Hence the economic conditions are again of more importance. Yet it is difficult just now to measure the dependence in the curves, since the given economic series do not describe the real cycles well enough because of war conditions and the blockade.

The desirable level of the future birth-rate.

Summary of the investigation, pp. 203—222, made by

Docent *Hannes Hyrenius*, Lund.

In making population prognoses one generally starts from certain assumptions on fertility, mortality, etc., and thence calculates the future population in different age-groups. Thus one can deduce the economic and social repercussions of the development in population. In the present investigation a contrary procedure has been adopted: what development in the birth-rate and in fertility will be needed in order to keep the population in age-groups fit for work constant or rising; in order to keep reproduction-power by means of the number of women in fertile age-groups constant; in order to keep defence-power of men liable to military service undiminished; in order to keep within reasonable limits the burden of maintaining old people, a burden which is increasing on account of the displacement in age-groups. Every such aim requires for its realisation a certain development in the birth-rate. From this starting-point a reasonable middle-way has here been evolved. Finally we have investigated its significance in relation to legitimate fertility and its effect on the population and its structure.

The desirable annual birth-rate arrived at is for the period 1941—45 calculated to be 115,000, rising thereafter to 125,000 at the beginning of the 1950's, and afterwards undergoing a slow decline.

It may be pointed out that the development in the birth-rate during the last two years has considerably surpassed this aim. The reasons for this are, however, to a certain extent, transitory, and it has been calculated that displacements in the age-structure of the population and of marriageable persons will soon exercise a lowering influence. We may therefore anticipate that the desirable birth-rates here suggested will require a gradual improvement in legitimate fertility.

Assuming that the development in the birth-rate turns out to be approximately as indicated above, the working population will undergo a slow rise. Yet there is produced at the same time a qualitative change by means of a displacement towards a higher age-centre. With regard to the basis of the birth-rate, namely the number of women of fertile age, we cannot on account of the earlier development get away from a reduction of some 15 per cent during the next two decades. It is also inevitable that the number of old people per person in the ages fit for work will rise by about 50 per cent in the next two or three decades.

On population forecasts with special reference to marriage frequency, foundation of families and necessary size of families.

Summary of the investigation, pp. 223—239, made by
Professor *Carl-Erik Quensel*, Lund.

The purpose of population forecasts is usually to give an idea of the future size and age-distribution of the population. With the existing age-distribution of the population as a starting-point the future age-distribution is predicted successively in accordance with an assumed future death-rate, which will possibly become more and more favourable in relation to the present mortality. Thereupon a certain fertility, possibly varying with time, is postulated within the different age-groups, and the birth-rate is estimated.

But the demands made upon population forecasts may be high. From a housing as well as a social point of view knowledge of the foundation and size of families is of great importance. If a certain birth-rate is set up as the end desired, the question will be: »What size of family is required to that end?»

To answer this question it will in the first place be necessary to estimate the number of marriages that will be contracted during the coming years. This is determined by the marriage intensity (marriage intensity = number of married men in relation to the number of unmarried men of different ages). If this is taken to be constant in accordance with the high values of recent years, the present high number of contracted marriages can nevertheless not be maintained, but must soon decline. During the years 1936—1940 the average number of marriages contracted in Sweden was 53 500 (the husband's first marriage), and the figures for the corresponding periods forward to the year 1965 are estimated to be:

1941—1945.....	52 500
1946—1950.....	48 200
1951—1955.....	43 600
1956—1960.....	40 100
1961—1965.....	40 300

The causes of the decline are, firstly, that the number of men of marriageable age falls as a consequence of the decline in nativity during the present century, secondly, that the high marriage intensity rapidly reduces the number of unmarried men.

The number of marriages lasting after a certain period of duration can thereupon be obtained with a knowledge of the frequency of dissolution for the period.

The following figures are found for the number of marriages having a duration of at most fifteen and at most 45 years respectively.

Year	Marriage duration at most 15 years	Marriage duration at most 45 years
1940	624 000	1 177 000
1945	692 000	1 284 000
1950	715 000	1 357 000
1955	668 000	1 396 000
1960	610 000	1 409 000
1965	575 000	1 411 000

Thus, the number of lasting marriages in the Swedish population rises up to the year 1965. On the other hand, the number of marriages having a duration of at most fifteen years rises up to the year 1950, after which it undergoes a rapid fall and for 1965 becomes considerably lower than the existing figure.

This fact has its great value when the possibility is being estimated of keeping the birth-rate at its existing level.

The rise in the Swedish birth-rate from 85 000 in the year 1933 to 100 000 in the years 1940—1941 is, accordingly, connected with the concurrent increase in marriage frequency. The birth-rate most desirable from many points of view during the next few decades seems to be about 115 000—120 000 births per annum. It implies, however, an increase in marital fertility so that during the decade 1941—1950 this ought to be not fully 30 per cent higher than the fertility for the years 1936—1940, and during the two five-year periods 1956—1960 and 1961—1965 about 40 per cent higher.

But an increase of this nature does not demand an over-large increase in the number of children in the lasting marriages. The mean number of children for the year 1935 is known in different groups of lasting marriages from the duration of the marriages, and from certain assumptions as to the variation of fertility with the duration of marriage it is possible to estimate the mean number of children that corresponds to the desired development of nativity.

Duration	Observed	Estimated mean number of children			
	mean number of children 1935	1940	1950	1965	
0—5	0·77	0·68	0·82	0·89	
5—10	1·51	1·40	1·66	1·82	
10—15	2·12	1·86	2·00	2·25	
15—20	2·74	2·31	2·13	2·42	
20—25	3·29	2·80	2·20	2·48	

The postulated number of births, 115 000—120 000, will necessitate an increase in the mean number of children in the marriages of the shorter duration, but the mean number of children in marriages of the longer duration need not amount to the observed values for the year 1935.

The distribution of the lasting marriages by size of family need not, under such circumstances, be shifted in the direction of a higher number of children. Families with one, two and three under-age children must be expected to increase as compared with existing conditions, but unions with four or more under-age children can decrease in number.

A representative investigation of the Swedish population on the basis of the 1940 census.

Summary of the investigation, pp. 263—340 and 351—404, made by
Professor *Carl-Erik Quensel* and Byråchef *Ivar Uhnбом*.

The Swedish population census of 1940, owing to the war, was on a rather limited scale, and the data procured in respect of each individual person related merely to sex, age, civil status and profession or occupation. Though detailed tables of these data were given as regards minor areas, the lack of additional information as a basis for planned social reforms soon made itself felt. The population committee of 1941 naturally required up-to-date figures for the size of families and their incomes. The immediately preceding census report of 1935—1936 had indeed included particulars regarding the size of families (the legitimate fertility) and the differences in this respect between various groups, according to social status, occupation and income. But, even if the differences between such groups were considered to be roughly known, the changes due to the population trend since then and its bearing on the size of the families had not been recorded in sufficient detail.

It was for this reason that the above-mentioned committee was instructed to institute a supplementary inquiry into the size of families and the amount of their incomes, according to the representative method. As its object was to obtain a representative survey rather than to ascertain divergences between separate areas and different groups of the population, a selection of about one half per cent. was considered sufficient. The investigation was based on the original material of the 1940 census, which was in the form of lists, each of which included 25 to 35 persons, arranged in families.

According to the original plan, every two hundredth list was to be selected, but, as there was no consecutive numbering, the method of selection had to be somewhat modified. The result was that, as above indicated, somewhat more than one half per cent. of the population, or altogether 35 000 persons, were included in the material. Particulars regarding the incomes of these persons were obtained from the incometax assessment lists.

The persons in question were arranged according to sex, age, civil status, income and membership of families. The families were grouped according to size, being arranged according to the total number of children at home and the number of children under the age of eighteen. In respect of each family, two incomes were estimated, one of which (family income I) was the sum-total of the incomes of the head of the family, his wife and the children under age. The other income (family income II) was the aggregate income of the head of the family, his wife and *all* their children.

In accordance with the punched card method, data regarding the size and income of the families were inserted on the cards of all the members thereof.

Though no strict division into different social groups was intended, the material was arranged in three groups of approximately equal size, namely (1) the agricultural population, (2) the remaining rural population and (3) the urban population. This classification was grounded on marked differences between the said groups in regard to income and size of families.

In almost every respect where a comparison could be made between the total population and the fraction thereof selected as representative, it was found that there were no noteworthy disparities, and that the deviations in the relative distri-

butions were merely of accidental nature and devoid of real significance. As regards the average income per person, however, a difference of 20 kronor between the total population and the representative fraction was ascertained. Possibly, therefore, the number of persons with large incomes may have been somewhat erroneously estimated. Broadly speaking, however, the investigation, despite its limited material, may be considered to have fulfilled its purpose, namely to give a clear survey of the conditions in question, and it entailed a very moderate expenditure, not exceeding 10 000 kronor.

In this investigation, primary importance was attached to the position of the members of the household, the size and income of the families. A division was made into (1) family households, where the nucleus was a single family, and (2) other households.

The distribution according to the position of the members of the household is indicated by the following tabular summary:

Position in the household	Number pro mille
<i>A. Family households.</i>	
Heads of family (= number of families)	241
Wives of heads of families (= number of existing marriages)	205
Children living at home	369
Adopted children, etc.	13
Parents of heads of family	13
Other members of the family households	30
<i>B. Other households</i>	129
Total	1 000

In the investigation, chief stress was laid on the size of the family in the existing marriages. The distribution of such marriages according to the number of children living at home and the number of children under age is shown by the subjoined tabular summary:

Number of children	Distribution of families according to number of children	
	at home ‰	under age ‰
0	268	423
1	326	294
2	201	155
3	108	73
4	47	29
5	24	14
6 or more	26	12
Total	1 000	1 000

It was found that the number of children living at home, reckoned per marriage, had decreased since 1935, despite the increasing birth rate during the latter part of the nineteen-thirties. The average number of children per existing marriage was 1,54 in 1940, as compared with 1,72 in 1935. The number of marriages without children living at home was 27 per cent. of the total existing marriages, being an increase as compared with 1935, when the corresponding figure was 24 per cent. The increase is partly explicable by the high marriage frequency of the last few years, as many of the newly formed marriages are still childless.

Between the three above-mentioned groups there are marked disparities. Thus, the agricultural population has a much higher number of children living at home, on an average 2,12 per marriage, than the other groups of the population. Among the urban population the figure is merely 1,20.

The number of marriages without children living at home is merely 18 per cent. among the agricultural population, as compared with 34 per cent. among the urban population. The remaining rural population holds an intermediate position between the said groups.

The figures recorded have facilitated a distribution of the minors according to age and the number of children in the family. Out of those born in 1940, about 42 per cent. were only children (the first-born) in the family, and only every third of those born in that year had two or more elder brothers or sisters.

Out of the children aged 7—10 years, 16 per cent. are only children (have no brothers or sisters living at home), and 25 per cent. belong to families with two children only. Among the urban population, 25 per cent. of the children of those ages have no brothers or sisters living at home.

As the income was not recorded in the 1940 census, the representative investigation has filled a glaring gap in the Swedish statistics, in that the distribution of income has been ascertained, generally speaking, in sufficient detail.

The distribution of the population according to income is shown by the following table:

Income in kronor	Distribution pro mille o/oo
No income.....	554
0—1 000	93
1 000—2 000	157
2 000—3 000	92
3 000—4 000	48
4 000—5 000	24
5 000—10 000	24
10 000 or more	8
Total.....	1 000

Setting aside the non-income group, the average income amounted merely to 1 800 kronor. Within the three groups of the population it varied considerably, being 1 270 kronor for the agricultural population, 1 740 kronor for the remaining rural population and 2 220 kronor for the dwellers in towns. But, of course, it also showed considerable variations according to the position of the person in the family. Thus, the heads of families in existing marriages had an average income of 2 580 kronor, whereas the figures were considerably lower for all other persons.

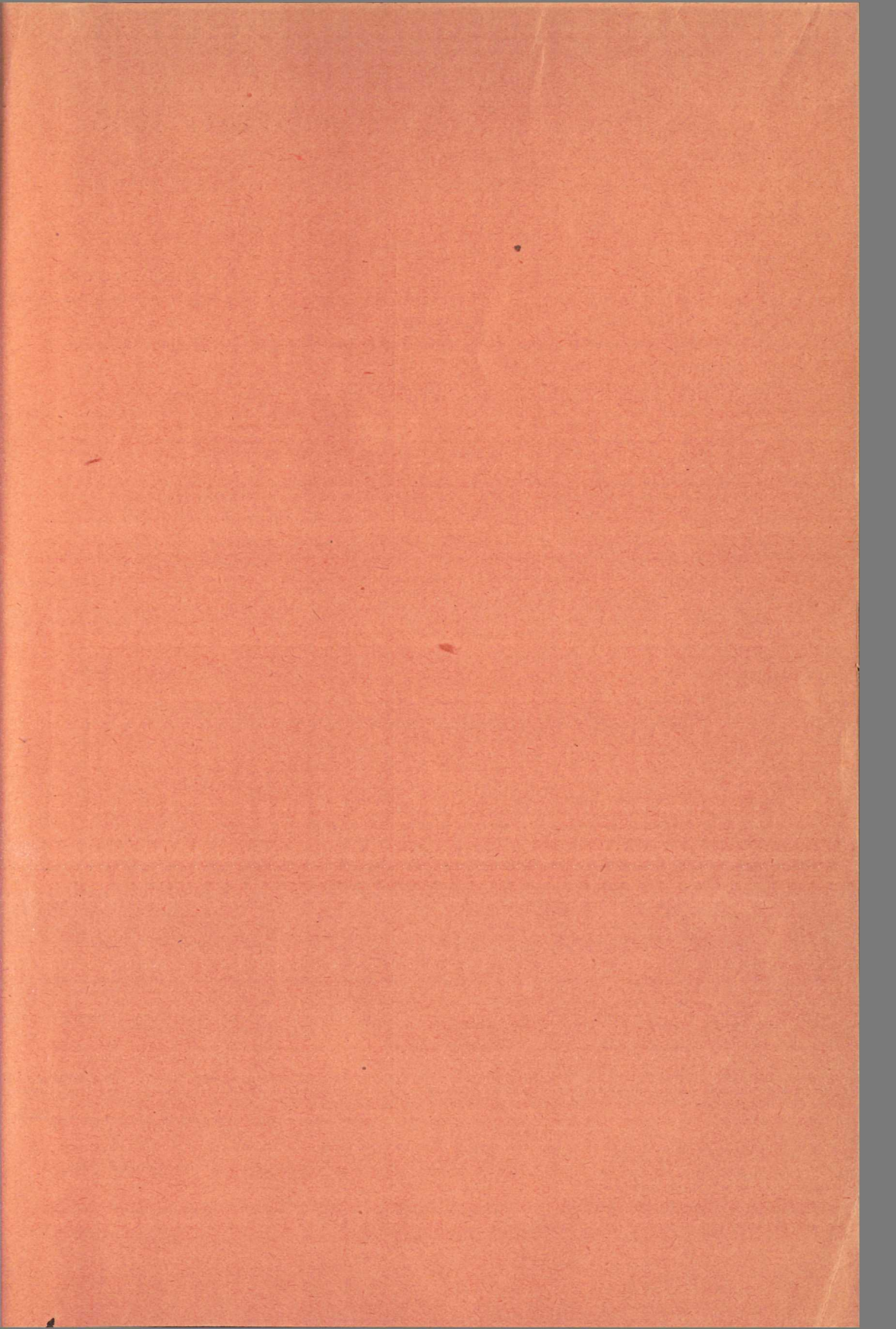
If the roughly estimated limit between bad and better financial position is set, as regards childless spouses, at a family income of 2 000 kronor among the agricultural population, at 2 500 kronor among the remaining rural population and at 3 000 kronor among the dwellers in towns and, if, as regards families with children, the figures are increased by 500 kronor for each child under age, it will be found that 62 per cent. of the families, with altogether 74 per cent. of the children under age, fall below those limits.

If the incomes of the adult children living at home are included in the family income, the financial position will figure out somewhat better: 57 per cent. of the families, with 65 per cent. of the children, will then fall below the limits.

In this investigation, the connection between age, income and burden of maintenance has also been studied. As regards the men, the average income increases with advancing age until about fifty, after which it tends to diminish. The average income is considerably lower for unmarried men than for married. In each age-group, the average income of the unmarried men is about 1 000 kronor less than that of the married men. On the other hand, the widowers (or divorced men) show merely a slight difference from the married men in respect of income, though a somewhat larger proportion of them have no income at all.

The number of unmarried women without income is larger than the corresponding figure for the unmarried men, but women in receipt of income, in each age-group, show approximately the same average as the unmarried men.

A very large number of the married women and widows (or divorced wives), on the other hand, have no income, and the average income is considerably lower than that for men of the same ages.

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Betänkande med förslag till utlänningslag och lag ang. omhändertagande av utlämning i anstalt eller förläggning. [1]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. [28]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. [29]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.
Betänkande ang. dyrtorsgrupperingen. [32]
Betänkande med förslag ang. kommissionärsväsendet vid statens förvaltningsmyndigheter m. m. [34]

Kommunalförvaltning.
Stadsplanutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. [15]
Kommunindelningskommittén. 2. Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. [38] 3. Bilagor till kommunindelningsskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. [39]

Statens och kommunernas finansväsen.
1944 års uppbördsberednings betänkande med förslag till omläggning av uppbördsförfarandet. [27]
1944 års skattesakkunniga. 1. Betänkande med förslag ang. vissa spörsmål på den allmänna kommunalbeskattningsens område. [35]
Betänkande ang. revision av kommunala fondbildningslagen m. m. [37]
Betänkande med förslag till förordning om vissa investeringsfonder m. m. [49]

Politi.
Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. [18]
Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. [19] Alternativ 2. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.
Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]
Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshelselevernas eftervård m. m. [10]
Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 8. [11] 9. [30] 10. [31] 11. [36] 12. [42]
Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [12] Bilagor. [13]
Socialpolitikens ekonomiska verkningar. [14]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. [17]
Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning ang. folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. [23] 11. Utredning och förslag ang. revision av lagen om folkpensionering. [46]
Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. [26]
Betänkande om skolmåttiderna. [47]
Betänkande om förlossningsvården. [50]
Betänkande om akademiskernas amorteringsproblem. [51]
Statistiska undersökningar kring befolkningsfrågan. [53]

Hälsa- och sjukvård.
1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 3. Utredning om reumatikervårdens utbyggande och vidtagande i övrigt av åtgärder för de reumatiska sjukdomarnas bekämpande. [41]

Allmänt näringsväsen.
Fast egendom. Jordbruk med binäringar.
Promemoria med förslag till arendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.
Industri.
Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6] 8. Slutbetänkande med utredning om silikatkemisk forskning och läderforskning m. m. [40]

Handel och sjöfart.
Betänkande ang. grundpenningväsendet. [24]

Kommunikationsväsen.
Betänkande med förslag till organisation av en luftfartstyrelse m. m. [2]
Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenätets järnvägar. [8]

Bank-, kredit- och penningväsen.
Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.
Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. [5]
Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. [16]
Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. [22]
Betänkande och förslag ang. statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. [25]
Betänkande ang. yrkesutbildningen i Norrland. [33]
1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 5. Skolans betygssättning. [45] Bilaga 4. Lärjungurvalet till studielinjer med den nuvarande realskolans mål. [44] Bilaga 5. Skolungdomens vägledning till utbildning och yrke. [43]
Naturvetenskapliga forskningskommittén. 1. Den naturvetenskapliga forskningens behov av personal, anslag och lokaler. Förslag om inrättande av ett naturvetenskapligt forskningsråd. [48]
Betänkande med förslag ang. reglering av den territoriella församlingsindelningen i Göteborg. [52]

Försvarsväsen.
Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]
Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.